

TR83 BÖLGESİ MEVCUT DURUM ANALİZİ

OKA

ORTA KARADENİZ KALKINMA AJANSI
MIDDLE BLACK SEA DEVELOPMENT AGENCY

T.C.
ORTA KARADENİZ KALKINMA AJANSI

TR83 BÖLGESİ MEVCUT DURUM ANALİZİ

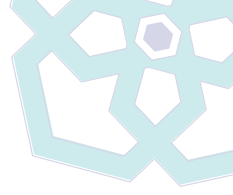

OKA

ORTA KARADENİZ KALKINMA AJANSI
MIDDLE BLACK SEA DEVELOPMENT AGENCY

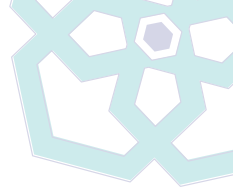
2011

1. YÖNETİCİ ÖZETİ	19
2. SOSYAL YAPI	37
2.1 GİRİŞ	38
2.2 NÜFUS	38
2.2.1 GİRİŞ	38
2.2.2. NÜFUS DİNAMİKLERİ	38
2.2.3. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER	43
2.2.3.1 Yaş ve Cinsiyet Dağılım Özellikleri	43
2.2.3.2 Yaş Bağımlılık Oranları	44
2.2.3.3 Hanehalkı Büyüklükleri	46
2.2.3.4 Kentleşme Oranları	46
2.2.3.5 Bebek ve Çocuk Ölüm Hızları ile Toplam Doğurganlık Oranları	46
2.2.3.6. Doğuşta Yaşam Beklentisi	47
2.2.4 GÖÇ	47
2.2.5 NÜFUS PROJEKSİYONLARI	52
2.2.6 SONUÇ	53
2.3 EĞİTİM	54
2.3.1 Giriş	54
2.3.2 BÖLGEDE OKUR-YAZARLIK ORANLARI	55
2.3.3 OKUL ÖNCESİ EĞİTİM	56
2.3.4 İLKÖĞRETİM (ZORUNLU TEMEL EĞİTİM)	57
2.3.5 ORTAÖĞRETİM	57
2.3.5.1 Genel Ortaöğretim	59
2.3.5.2 Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	59
2.3.6 YÜKSEKÖĞRETİM	60
2.3.7 ÇIRAKLIK VE YAYGIN EĞİTİM	64
2.3.8 EĞİTİM VE İSTİHDAM İLİŞKİSİ	65
2.3.9 SONUÇ	66
2.4. SAĞLIK	68
2.4.1 GİRİŞ	68
2.4.2 SAĞLIK SİSTEMİNİN YAPISI	68
2.4.3 KORUYUCU SAĞLIK HİZMETLERİ	71
2.4.4 SAĞLIK EĞİTİMİ	72
2.4.5 SAĞLIK HARCAMALARI VE SOSYAL GÜVENCE	72
2.4.6 SONUÇ	73
2.5 KÜLTÜR	74
2.5.1 GİRİŞ	74
2.5.2 TARİHİ YAPILAR VE DOĞAL GÜZELLİKLER	74
2.5.3 MÜZELER	75
2.5.4 BÖLGE SİT ALANLARI TESCİLLİ TAŞINMAZ KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARI	76
2.5.5 İLETİŞİM KAYNAKLARI VE SOSYAL MEKÂNLAR	77
2.5.5.1 Kütüphaneler	77
2.5.5.2 Tiyatrolar	78

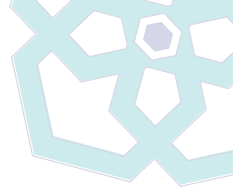
2.5.5.3 Sinemalar.....	79
2.5.5.4 Yerel Matbaalar ve Yazılı Medya.....	79
2.5.6 SONUÇ.....	80
2.6 KADININ GÜÇLENDİRİLMESİ.....	81
2.6.1 GİRİŞ.....	81
2.6.2 KADIN NÜFUS.....	81
2.6.3 KADININ EĞİTİM DURUMU.....	82
2.6.4 KADIN VE ÇALIŞMA YAŞAMI.....	83
2.6.5 SİYASİ KATILIM.....	87
2.6.6 SONUÇ.....	87
2.7 GELİR DAĞILIMI, İSTİHDAM, ÇALIŞMA HAYATI VE SOSYAL GÜVENLİK HİZMETLERİ.....	90
2.7.1 GİRİŞ.....	90
2.7.2 GELİR DAĞILIMI.....	90
2.7.2.1 Türkiye’de Gelir Dağılımı.....	90
2.7.2.1.1 Bölgeler İtibarıyla Gelir Dağılımı.....	91
2.7.2.1.2 Kentsel ve Kırsal Gelir Dağılımı.....	93
2.7.3 İSTİHDAM.....	94
2.7.3.1 İşgücüne Katılma Oranı (15+ yaş).....	94
2.7.3.2 İstihdam.....	96
2.7.3.3 İşsizlik.....	102
2.7.4 ÇALIŞMA HAYATI.....	103
2.7.4.1 Çalışma Koşulları, İş Güvenliği ve İstihdam.....	103
2.7.4.2 Sendikalar.....	106
2.7.5 SOSYAL GÜVENLİK HİZMETLERİ.....	106
2.7.6 SOSYAL İÇERME VE YOKSULLUK.....	110
2.7.7 SONUÇ.....	112
2.8. KURUMSALLAŞMA.....	114
2.8.1 GİRİŞ.....	114
2.8.2 KURUMSAL ÖRGÜTLENMENİN MEVCUT DURUMU.....	114
2.8.3 YEREL İDARELER.....	115
2.8.3.1 İl Özel İdareleri.....	115
2.8.3.2 Belediyeler.....	116
2.8.4 BÖLGESEL GELİŞMEDE KURUMSAL YAPI.....	116
2.8.5 BÖLGEDEKİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI.....	117
2.8.5.1 Bölge Dernekleri ve Vakıfları.....	117
2.8.5.2 Bölgede Hizmet veren Ticaret ve Sanayi Odaları (TSO) ve Ticaret Borsaları.....	118
2.8.5.3 Bölgede Bulunan Oda ve Esnaf Sanatkar Sayıları.....	119
2.8.5.4 Bölgedeki Memur ve İşçi Sendikaları.....	119
2.8.6 SONUÇ.....	120
2.9 SOSYAL YAPI: DEĞERLENDİRME.....	121
3. İKTİSADİ YAPI.....	124
3.1 GİRİŞ.....	124

3.2 TARIM	126
3.2.1 GİRİŞ	126
3.2.2 TOPRAK VE SU KAYNAKLARI	129
3.2.2.1 Bölge Arazi Varlığı ve Toprak Yapısı	129
3.2.2.2 Sulama	130
3.2.3 BİTKİSEL ÜRETİM	132
3.2.3.1 Düzey 2 Bölgeleri Bitkisel Üretimlerinin Karşılaştırılması	134
3.2.3.2 Bölgede Öne Çıkan Bitkisel Ürünler	136
3.2.3.3 Örtü Altı Sebze Tarımı	140
3.2.3.4 Organik Tarım	140
3.2.3.5 Tarım İşletmeleri	141
3.2.3.5.1 Türkiye ve Bölge Tarım İşletmeleri Büyüklükleri	141
3.2.3.5.2 Tarımsal İşletmelerde Üretim	143
3.2.3.6 Tarımsal Mekanizasyon	145
3.2.3.7 Tarıma Dayalı Sanayi İşletmeleri	145
3.2.3.8 Tarım Ürünleri Dış Ticareti	146
3.2.3.9 Gıda Hijyeni ve Gıda Kontrolü	147
3.2.4 HAYVANCILIK	147
3.2.4.1 Hayvan Sayısı ve Hayvancılık İşletmeleri	148
3.2.4.2 Hayvansal Üretim ve Verimlilik	150
3.2.5 SU ÜRÜNLERİ	154
3.2.5.1 Bölge Tatlı Su Balıkçılığı ve Balık Yetiştirme Tesisleri	155
3.2.5.2 Deniz Balıkçılığı	157
3.2.5.3 Su Ürünleri Pazarlaması	158
3.2.6 ORMANCILIK	158
3.2.6.1 Bölge Orman Varlığı	159
3.2.6.1.1 Orman Varlığının GSYİH Açısından Değerlendirilmesi	160
3.2.6.2 Orman İşletmeciliği	161
3.2.6.3 Ağaçlandırma Çalışmaları ve Erozyon Kontrolü	162
3.2.6.4 Orman Köyleri	162
3.2.7 SONUÇ	163
3.3 SANAYİ	164
3.3.1 Giriş	164
3.3.2 TR83 Bölgesi Sanayi Sektörünün Türkiye Ekonomisindeki Yeri	164
3.3.3 Sanayi Sektörünün Bölge Ekonomisindeki Yeri	166
3.3.4 Bölgede Sanayi Sektörü İstihdamı	168
3.3.5 Sanayi Alt Sektörleri	168
3.3.5.1 İmalat Sanayi	170
3.3.5.1.1 Yoğunlaşma Katsayısı Analizi	170
3.3.5.1.2 Değişim Payı Analizi (Shift-Share Analysis)	174
3.3.5.1.3 Bölgemizde Öne Çıkan Sektörlerin Analizi	176
3.3.5.1.3.1 Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	177
3.3.5.1.3.2 Ağaç ve Ağaç Mantarı Ürünleri İmalatı; Saz, Saman ve Benzeri Malzemelerden	

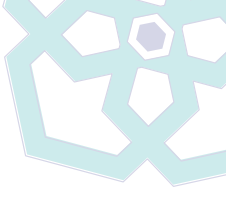
Örülerek Yapılan Eşyaların İmalatı	179
3.3.5.1.3.3 Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin İmalatı	181
3.3.5.1.3.4 Tıbbi Aletler; Hassas ve Optik Aletler ile Saat İmalatı	182
3.3.5.1.3.5 Ana Metal Sanayisi	184
3.3.5.1.3.6 Mobilya imalatı; başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalatlar	185
3.3.5.1.4 Sanayi Alt Sektörlerinde Karşılaştırmalı Rekabet Üstünlüğü	186
3.3.5.2 Madencilik ve Taşocakçılığı	191
3.3.5.3 Enerji	192
3.3.5.3.1 Elektrik Tüketimi	193
3.3.5.3.2 Yenilenebilir Enerji Kaynakları	193
3.3.5.3.2.1 Rüzgar Enerjisi	193
3.3.5.3.2.2 Güneş Enerjisi	194
3.3.5.3.2.3 Biyoenerji	195
3.3.6 Sanayi Organizasyonu	195
3.3.6.1 Küçük Sanayi Siteleri (KSS)	195
3.3.6.2 Organize Sanayi Bölgeleri (OSB)	196
3.3.6.3 Samsun Serbest Bölgesi	197
3.3.6.4 Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER)	198
3.3.6.5 Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB)	199
3.3.6.6 İş Geliştirme Merkezleri (İŞGEM)	200
3.3.6.7 Ticaret Borsaları	200
3.3.7 SONUÇ	200
3.4 HİZMETLER	202
3.4.1 GİRİŞ	202
3.4.2 HABERLEŞME	203
3.4.2.1 GSM Abone Sayıları	203
3.4.2.2 Sabit Hat Telefon Sayısı	204
3.4.3 İNŞAAT	204
3.4.4 TURİZM	206
3.4.4.1 TR83 Bölgesi Turizm Değerleri	207
KÜLTÜR-TARİH-MAĞARA TURİZMİ:	207
DOĞA-DENİZ-KIŞ TURİZMİ:	208
TERMAL TURİZM:	208
3.4.4.2 TR83 Bölgesi'nde Turizm Hareketleri	208
3.4.5 MALİ YAPI VE BANKACILIK	210
3.4.5.1 Vergi Tahakkuk – Tahsilât Miktarları ve Oranları	210
3.4.5.2 Bankacılık, Mevduat ve Kredi	212
3.4.6 DIŞ TİCARET	214
MEVDUAT	214
KREDİ	214
3.4.6.2 Fasil ve Ülkelere Göre TR83 Bölgesinin Dış Ticareti	217
3.4.6.2.1 İhracat	217
3.4.6.2.2 İthalat	218

3.4.6.3 Karadeniz Çanağındaki Ülkelerle TR83 Bölgesinin Dış Ticareti.....	218
Rusya Federasyonu.....	219
Ukrayna.....	219
Gürcistan.....	220
Romanya.....	220
Bulgaristan.....	220
3.4.7 SONUÇ.....	222
3.5 BÖLGEDE GİRİŞİMCİLİK, YENİLİKÇİLİK ve KAMU YATIRIMLARI, YATIRIM TEŞVİK BELGELERİ.....	224
3.5.1 GİRİŞ.....	224
3.5.2 BÖLGEDE AÇILAN-KAPANAN İŞYERİ SAYISI.....	224
3.5.3 YENİLİK GÖSTERGELERİ.....	225
Marka.....	225
Patent.....	225
Faydalı Model.....	225
Endüstriyel Tasarım.....	225
3.5.4 TR83 BÖLGESİNDE KAMU YATIRIMLARI.....	226
3.5.5 YATIRIM TEŞVİK BELGELERİ.....	228
3.5.6 SONUÇ.....	230
3.6 BÖLGEDE İŞLETMELERE YÖNELİK DESTEKLER.....	231
3.6.1 Samsun-Kastamonu-Erzurum Bölgesel Kalkınma Programı.....	231
3.6.2 İşletmelerin Rekabet Gücünün Artırılması ve Dışa Açılmalarına Mali Destek Programı.....	231
3.6.3 KOSGEB Destekleri.....	232
3.6.4 SONUÇ.....	233
3.7 EKONOMİK YAPI: DEĞERLENDİRME.....	233
Tarım.....	233
Hizmetler.....	233
Sanayi.....	233
4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON.....	236
4.1 GİRİŞ.....	237
4.2 ALTYAPI.....	237
4.2.1 GİRİŞ.....	237
4.2.2 SU KAYNAKLARI VE KANALİZASYON ALTYAPISI.....	237
4.2.2.1 Fiziki Coğrafya ve Jeoloji.....	237
4.2.2.2 Bölgedeki Su Kaynakları.....	237
4.2.2.2.1 Akarsu Havzaları.....	237
4.2.2.2.2 Yüzeysel Suları.....	238
4.2.2.2.3 Yer altı Suları.....	239
4.2.2.3 Su Temini ve Kanalizasyon Altyapısı.....	240
4.2.2.3.1 Kentsel Alanda Su Temini.....	240
4.2.2.3.2 Kırsal Alanda Su Temini.....	242

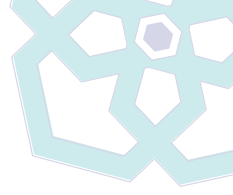
4.2.2.3.3 Kanalizasyon Altyapısı.....	243
4.2.2.4 Bölgedeki Su Kaynaklarına Bağlı Proje ve Altyapı Unsurları.....	243
4.2.2.4.1 Sulama Barajları ve Hidroelektrik Santraller.....	243
4.2.3 ENERJİ ALTYAPISI	245
4.2.3.1 Bölge Elektrik Üretim Kapasitesi.....	245
4.2.3.2 Doğalgaz.....	249
4.2.4 ULAŞIM ALTYAPISI.....	251
4.2.4.1 Bölge Karayolu Ağı.....	251
4.2.4.2 Deniz Yolu Altyapısı.....	254
Samsun Limanı.....	255
Yeşilyurt Limanı.....	256
Toros Tarım Sanayi Samsun Liman İşletmesi.....	256
Tekkeköy Tersane ve Liman Projesi.....	256
4.2.4.3 Hava Yolu Altyapısı.....	256
4.2.4.4 Demiryolu Altyapısı	257
4.2.4.5 TR83 Bölgesi'nin Dâhil Olduğu Uluslararası Projeler.....	258
4.2.4.5.1 TINA Projesi.....	258
4.2.4.5.2 Samsun-Kavkaz Tren Ferry Taşımacılığı	259
4.2.4.5.3 TRACECA Programı.....	259
4.2.5 SONUÇ.....	260
4.3 KENTLEŞME VE YERLEŞME.....	261
4.3.1 GİRİŞ.....	261
4.3.2 BÖLGEDE KENTLEŞME.....	261
4.3.3 YERLEŞİM KADEMELENMESİ VE BÖLGE MERKEZLERİ.....	262
4.3.5 SONUÇ.....	267
4.4 YAŞAM KALİTESİ, ERİŞEBİLİRLİK VE MEKANSAL ORGANİZASYON: DEĞERLENDİRME.....	267
5. ÇEVRENİN KORUNMASI VE KORUMA ALANLARI.....	268
5.1 GİRİŞ.....	269
5.2 ÇEVRE KİRLİLİĞİ.....	269
5.2.1 GİRİŞ.....	269
5.2.2 SU KİRLİLİĞİ.....	269
Yeşilirmak Nehri Kirliliği	270
Kızılırmak Nehri Kirliliği	270
Karadeniz Kirliliği.....	270
5.2.3 HAVA KİRLİLİĞİ.....	270
5.2.4 EROZYON.....	272
5.2.5 ATIKLARLA İLGİLİ VERİLEN HİZMETLER.....	273
5.2.5.1 Katı Atıklar.....	273
5.2.5.2 Atık Sular.....	274

5.2.6 SONUÇ	275
5.3 KORUMA ALANLARI, FLORA VE FAUNA.....	276
5.3.1 GİRİŞ	276
5.3.2 AMASYA İLİNİN ÖNEMLİ KORUMA ALANLARI.....	277
Yedikır Barajı:	277
5.3.3 ÇORUM İLİNİN ÖNEMLİ KORUMA ALANLARI.....	277
Çatak Tabiat Parkı:	277
Boğazköy-Alacahöyük Tarihi Milli Parkı:	277
Eymir Gölü:	277
5.3.4 SAMSUN İLİNİN ÖNEMLİ KORUMA ALANLARI.....	278
Terme Gölardı Simenlik Yaban Hayatı Koruma Sahası.....	278
Haciosman Ormanı Tabiatı Koruma Alanı.....	278
5.3.5 TOKAT İLİNİN ÖNEMLİ KORUMA ALANLARI.....	279
Kaz Gölü:.....	279
Zinav Gölü ve Orman İçi Dinlenme Yeri:	279
Almus Baraj Gölü:	279
5.3.6 SONUÇ.....	279
5.4 ÇEVRE: DEĞERLENDİRME.....	280
6. TR83 GZFT ANALİZİ	282
SOSYAL YAPI.....	282
Güçlü Yönler.....	282
Fırsatlar.....	282
Zayıf Yönler.....	283
Tehditler.....	283
EKONOMİK YAPI	283
Güçlü Yönler.....	283
Fırsatlar.....	284
Zayıf Yönler.....	284
Tehditler.....	285
ÇEVRE VE ALTYAPI.....	285
Güçlü Yönler.....	285
Fırsatlar.....	286
Zayıf Yönler.....	286
Tehditler.....	287
KAYNAKÇA.....	292

TABLO LİSTESİ

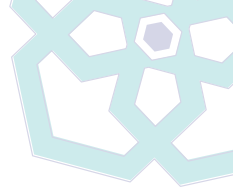
- Tablo 2.2.2.1 TR83 Bölgesi Nüfus Gelişimi
Tablo 2.2.2.2 Şehir ve Köy Nüfusları
Tablo 2.2.2.3 TR83 Bölgesi İlleri Nüfus Gelişimi
Tablo 2.2.2.4 TR83 Bölgesi İlçe Nüfusları, 2009
Tablo 2.2.2.5 Türkiye, Seçilmiş AB Ülkeleri Nüfus Artış Hızı ve Nüfus Yoğunluğu, 2008
Tablo 2.2.2.6 Yıllara Göre Nüfus Yoğunluğu
Tablo 2.2.3.1.1 Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı, 2009
Tablo 2.2.3.1.2 TR83 Bölgesi ve Türkiye Nüfus Yaş Grupları, 2009
Tablo 2.2.3.2.1 Yaş Bağlılık Oranları
Tablo 2.2.3.3.1 Toplam Nüfusa Göre Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü
Tablo 2.2.3.4.1 Kentleşme Oranları
Tablo 2.2.3.5.1 Bebek, Çocuk Ölüm Hızları ve Toplam/Genel Doğurganlık Oranları
Tablo 2.2.3.6.1 Doğuşta Yaşam Beklentisi, TR83
Tablo 2.2.3.6.2 Doğuşta Yaşam Beklentisi, Türkiye
Tablo 2.2.4.1 TR83 Aldığı Göç, Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı
Tablo 2.2.4.2 TR83 Net Göç Hızı
Tablo 2.2.4.3 TR83 Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Göç (2008-2009 Dönemi)
Tablo 2.2.4.4 TR83 Alınan ve Verilen Göçün Dağılımı, 2008-2009 Dönemi
Tablo 2.2.4.5 Yeterlilik, Çekim ve Gelişmişlik Düzeyi Sıralamaları
Tablo 2.2.4.6 Göç Nedenleri, 1995-2000 (%)
Tablo 2.2.5.1 Yaş Dağılımına Göre Nüfus Projeksiyonları
Tablo 2.3.1 TR83 Bölgesi İlleri Eğitim Sektörü ve Genel Gelişmişlik Sırası
Tablo 2.3.1.1 Cinsiyete Göre Okur-Yazar Nüfus Oranı, 2000, 2009
Tablo 2.3.1.2 Bitirilen Eğitim Düzeyi oranları, 2009
Tablo 2.3.2.1 3-5 ve 4-5 yaş gruplarında okul öncesi okullaşma oranları, 2009/10 Öğretim Yılı
Tablo 2.3.3.1 Okul, Şube, Öğretmen Ve Derslik Başına Öğrenci Sayıları, 2009
Tablo 2.3.3.2 İlköğretim Okullaşma Oranları, 2007/08, 2008/09, 2009/10 Öğretim Yılları
Tablo 2.3.4.1 Ortaöğretim Okullaşma Oranları, 2007/08, 2008/09, 2009/10 Öğretim Yılları
Tablo 2.3.4.2 Okul, Şube, Öğretmen Ve Derslik Başına Öğrenci Sayıları, 2009
Tablo 2.3.4.1.1 Okul, Şube, Öğretmen Ve Derslik Başına Öğrenci Sayıları, 2009
Tablo 2.3.4.1.2 Genel Ortaöğretim Okullaşma Oranları, 2009/10 Öğretim Yılı
Tablo 2.3.4.2.1 Okul, Şube, Öğretmen ve Derslik Başına Öğrenci Sayıları, 2009
Tablo 2.3.4.2.2 Mesleki ve Teknik Ortaöğretim okullaşma Oranları, 2009/10 Öğretim Yılı
Tablo 2.3.5.1 Bölge Üniversitelerindeki Öğretim Elemanı Sayısı ve dağılımı, 2009/10 Öğretim Yılı
Tablo 2.3.5.2 Bölge Üniversitelerindeki Öğretim Elemanı Sayısı ve Dağılımı, 2001/02 -2008/09 Öğretim Yılları Arası
Tablo 2.3.5.3 Yükseköğretim Kurumlarında Önlisans ve Lisans Düzeyinde Öğrenci Sayıları, 2009/10 Öğretim Yılı
Tablo 2.3.5.4 Bölge Üniversitelerinin SCI, SSCI, AHCI'te Yayımlanan Yayınların Sayısı
Tablo 2.3.6.1 Yaygın Eğitimde Eğitim kurumlarına göre kursiyer, Öğretmen ve Derslik Sayısı,2007/08 Öğretim Yılı
Tablo 2.3.7.1 Bölgede Bitirilen Eğitim Düzeyine Göre İstihdam Oranları, 2009
Tablo 2.3.7.2. Bitirilen Eğitim Düzeyine Göre İstihdamın Sektörel Dağılımı, 2009 (Bin kişi)
Tablo 2.4.2.1 Hastane ve Yatak Sayıları, 2007
Tablo 2.4.2.2 Sağlık Kuruluşları
Tablo 2.4.2.3 Sağlık Personeli Sayıları, 2006
Tablo 2.4.2.4 Bazı Düzey 2 Bölgelerinin ve Ülkelerin Sağlık Göstergeleri Bakımından Karşılaştırılması
Tablo 2.4.3.1 Tespit Edilen Doğumların Yaptırana Göre Dağılımları

- Tablo 2.4.3.2 Acil Yardım İstasyonları
- Tablo 2.5.3.1 Bölge ve Türkiye’de Müze Sayısı, Eser Mevcudu ve Ziyaretçi Sayısı, 2000, 2008
- Tablo 2.5.4.1 Bölge ve Türkiye’de Sit Alanlarının Türlerine Göre Dağılımı
- Tablo 2.5.4.2 Bölgede Diğer Sit Alanlarının Dağılımı
- Tablo 2.5.4.3 Bölgede Tescilli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Dağılımı
- Tablo 2.5.5.1.1 Bölge ve Türkiye’de Halk Kütüphanesi Verileri, 2008
- Tablo 2.5.5.1.2 Bölgede Halk Kütüphanelerine İlişkin Verilerin Yıllar içerisindeki Değişimi, 2000-2008
- Tablo 2.5.5.2.1 Bölge ve Türkiye’de Tiyatrolara İlişkin Veriler, 2008
- Tablo 2.5.5.2.2 Bölgede Tiyatrolara İlişkin Verilerin Yıllar içerisindeki Değişimi, 2000-2008
- Tablo 2.5.5.3.1 Bölge ve Türkiye’de Sinemalar İlişkin Veriler
- Tablo 2.5.5.3.2 Bölgede Sinemalara İlişkin Verilerin Yıllar içerisindeki Değişimi, 2000-2008
- Tablo 2.5.5.4.1 Bölge ve Türkiye’deki Yerel Matbaa Sayıları
- Tablo 2.5.5.4.2 Bölgede Yayın Bölgelerine göre Gazete ve Dergi Sayısı
- Tablo 2.6.2.1 Nüfus Göstergeleri, 2009
- Tablo 2.6.3.1 Cinsiyete Göre Okur-yazar Nüfus Oranı
- Tablo 2.6.3.2 Farklı Eğitim Seviyelerinde Okullaşma Oranları, 2009/10 Öğretim Yılı
- Tablo 2.6.4.1 Cinsiyete Göre İşgücüne Katılma, İstihdam, İşsizlik Oranları, 2009
- Tablo 2.6.4.2 İşgücüne Dahil Olmama Nedenine Göre Kadın, 2008, 2009 (Bin kişi)
- Tablo 2.6.4.3 Cinsiyete Göre İstihdamın Sektörel Dağılımı, 2009
- Tablo 2.6.4.4 Cinsiyete Göre İşteki Durum, 2009
- Tablo 2.6.4.5 Meslek Grubuna (Isco_88) Göre İstihdam Edilen Kadın (15 + yaş), 2009
- Tablo 2.7.2.1.1 Yıllar itibarıyla Gelir Gruplarının Yüzde 20’lik Dilimlere Göre Dağılımının Karşılaştırılması, 1987-2008
- Tablo 2.7.2.1.1.1 Bölge İllerinde Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Miktarları, 2001 (ABD Doları)
- Tablo 2.7.2.1.1.2 Düzey 1 Bölgeleri itibarıyla Gelir Dağılımı, 2003, 2008
- Tablo 2.7.2.1.1.3 Hane Gelirini, Düzey 2 İBB Bazında Gelire Göre Sıralı yüzde 20’lik Dilimler Ayrımında Dağılımı, 2003
- Tablo 2.7.2.1.2.1 Yıllar itibarıyla Kentsel ve Kırsal Gelir Dağılımı, 1987, 1994, 2003, 2008
- Tablo 2.7.2.1.2.2 Batı Karadeniz’de (Düzey 1 İBB) Hane Gelirinin Yüzde 20’lik Dilimler ve Kent-Kır Ayrımında Dağılımı, 2003
- Tablo 2.7.3.1.1 İşgücüne Katılma Oranları, 1980, 1990, 2000, 2008, 2009
- Tablo 2.7.3.1.2 Eğitim Durumuna Göre İşgücüne Katılanları Sayısı ve Oranları, 2008, 2009 (Bin kişi)
- Tablo 2.7.3.1.3 Bölgede Geniş Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre İşgücüne Katılma Oranı, 2008, 2009
- Tablo 2.7.3.2.1 Bölge ve Türkiye’de İstihdam Oranları, 2008, 2009
- Tablo 2.7.3.2.2 Bölge ve Türkiye’de İstihdamın Sektörel Dağılımı, 2009
- Tablo 2.7.3.2.3 Bölgede İstihdamın Sektörel Dağılımının Yıllar içindeki Değişimi
- Tablo 2.7.3.2.4 İstihdamın İşteki Durumu, 2009
- Tablo 2.7.3.2.5 Karadeniz Bölgesi’ndeki 4 Düzey 2 Bölgesinde İstihdamın Sektörel Dağılımı, 2009
- Tablo 2.7.3.2.6 Bölgede İstihdamın İmalat Sanayi Kollarına Göre Dağılımı, 2007
- Tablo 2.7.3.2.7 Farklı Sektörlerdeki İşyerlerinin Büyüklüklerine Göre Dağılımı, 2009
- Tablo 2.7.3.3.1 Bölge ve Türkiye’de İşsizlik Oranları
- Tablo 2.7.3.3.2 Bölge Merkez İlçelerinin İşsizlik Oranları ve Sıralaması, 2000
- Tablo 2.7.4.1.1 İşyeri, Zorunlu Sigortalı Sayıları ve Ortalama Günlük Kazanç
- Tablo 2.7.4.1.2 Ücretli veya Maaşlı Çalışanlar (%), 2008
- Tablo 2.7.4.1.3 İşçi Olarak Çalışanların Cinsiyete Göre Sayıları, 2008
- Tablo 2.7.4.2.1 İşyeri ve Sendikalı İşçi Sayıları, 2008
- Tablo 2.7.5.1 TR83 Bölgesi Sosyal Güvenlik Kapsamı, 2008
- Tablo 2.7.5.2 Sosyal Güvenlik Kapsamında Aktif Çalışan ve Aylık Alan Nüfus, 2008
- Tablo 2.7.5.3 Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam

Tablo 2.7.5.4 Yeşil Kart Sayıları, 2010
Tablo 2.7.6.1 Aylık Alanların Dağılımı, 2008
Tablo 2.7.6.2 Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na Bağlı Kuruluşlar
Tablo 2.8.2.1 TR83 İlçe Sayıları, 2010
Tablo 2.8.3.1 Belediye ve Köy Sayıları, 2010
Tablo 2.8.3.1.1 İl Özel İdarelerinin Gelir ve Giderleri
Tablo 2.8.3.1.2 İl Özel İdareleri Personel Durumu
Tablo 2.8.3.2.1 Belediyelerin Gelir ve Giderleri
Tablo 2.8.3.2.2 Belediyelerin Personel Durumu
Tablo 2.8.4.1 Bölgesel Gelişimde Kurumsal Yapı
Tablo 2.8.5.1.1 Bölge İlleri Vakıf Sayıları
Tablo 2.8.5.5.1 Bölgedeki Memur ve İşçi Sendikaları Dağılımı
Tablo 2.8.5.2.1 Bölge ve Türkiye'de Bulunan Aktif Oda Sayısı, Oda ve Esnaf Sicili Olan Aktif Üye Sayısı
Tablo 3.1.1 TR83 Bölgesi GSYİH ve Nüfus Payları
Tablo 3.1.2 Bölge İllerinde Kişi Başına Düşen GSYİH (Dolar)
Tablo 3.1.3 Düzey 2 Bölgeleri Kişi Başına Düşen Gayri Safi Katma Değer, 2006
Tablo 3.2.1.1 Tarım Sektörü GSYİH'si Endeksi
Tablo 3.2.1.2 İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Gayrisafi Katma Değer
Tablo 3.2.1.3 İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Bölgesel Gayrisafi Katma Değer Türkiye Payları
Tablo 3.2.1.4 İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Sayıları
Tablo 3.2.2.1 Dünya Ortalamasına Göre Kişi Başına Düşen Kullanılabilir Su Miktarı
Tablo 3.2.2.1.1 Arazi Varlığı (ha), 2009
Tablo 3.2.2.1.2 Tarım İşletmeleri Bazında Arazi Kullanımı
Tablo 3.2.2.1.3 Kullanım Kabiliyetine ve Toprak Sınıflarına Göre Arazi Dağılımı (ha)
Tablo 3.2.2.2.1 Sulama Alanları (ha), 2009
Tablo 3.2.3.1 Türkiye ve Bölge Bitkisel Üretim Miktarları
Tablo 3.2.3.1.1 Bölge ve Türkiye'de Ürün Verimleri (kg/ha), 2008
Tablo 3.2.3.2.1 Bölge Tarla Ürünleri Üretim Miktarları (ton) ve Yoğunlaşma Katsayıları, 2008
Tablo 3.2.3.2.2 Bölge Sebze Üretim Miktarları (ton) ve Yoğunlaşma Katsayıları, 2008
Tablo 3.2.3.2.3 Bölge Meyve Üretim Miktarları (Ton) ve Yoğunlaşma Katsayıları, 2008
Tablo 3.2.3.4.1 Türkiye ve Bölge'de Organik Tarım, 2008
Tablo 3.2.3.5.1.1 Türkiye ve Bölge Tarım İşletme Büyüklükleri, 1991-2001
Tablo 3.2.3.5.1.2 Bölge Tarım İşletmeleri Sayısı ve Parsel Büyüklükleri, 2001
Tablo 3.2.3.5.2.1 Türkiye ve Bölge Yerleşim Yeri ve Tarımsal Faaliyette Bulunmasına Göre Hanehalkı Sayısı
Tablo 3.2.3.5.2.2 Bölge Ana Ürün Üretimlerinde İşgücü İhtiyacı (işgünü/yıl), 1995
Tablo 3.2.3.6.1 Türkiye ve Bölgede Tarımsal Mekanizasyon, 2008
Tablo 3.2.3.7.1 TR83 Bölgesi Gıda Sanayii İşletmeleri
Tablo 3.2.4.1.1 İşletme Tipine Göre Hayvan Sayısı, 2001
Tablo 3.2.4.1.2 Bölgedeki Hayvan Sayısı ve Türkiye Toplamına Oranı
Tablo 3.2.4.2.1 Bölge ve Türkiye'de Hayvansal Üretim (ton/yıl)
Tablo 3.2.5.1 Türkiye Su Ürünleri Üretimi Miktarı (ton)
Tablo 3.2.5.1.1 Bölgedeki Barajlar ve Su Potansiyelleri
Tablo 3.2.5.1.2 Bölgede Baraj Göllerinde Avlanabilir Balık Stok Miktarı ve Balıklandırma Çalışmaları
Tablo 3.2.5.1.3 Bölgede Avlanan Tatlısu Ürünleri Miktarları (ton)
Tablo 3.2.5.2.1 Samsun İli Deniz Ürünleri, 2008
Tablo 3.2.6.1.1 Türkiye ve Bölge Orman Varlığı, 2006
Tablo 3.2.6.1.1.1 Ormanlık GSYİH'sinin Türkiye Ormanlık GSYİH'sine Oranı

- Tablo 3.2.6.2.1 TR83 Ormancılık Ürünleri, 2009
- Tablo 3.3.2.1 Sektörlerin Türkiye GSYİH 'si İçindeki Payları, TR83 Bölgesi, 1987-2001
- Tablo 3.3.3.1 Sanayi Sektörünün Bölge İlleri, Bölge ve Türkiye GSYİH'si Payları, 1987-2001
- Tablo 3.3.3.2 Bölgesel Sanayi Katma Değerinin Toplam Sanayi Katma Değeri İçindeki Payı
- Tablo 3.3.5.1 TR83 Bölgesi Sanayi Alt Sektörlerinde Kayıtlı İstihdam
- Tablo 3.3.5.2 Sanayi Alt Sektörlerinde Girişim Sayısı, 2009
- Tablo 3.3.5.3 TR83 Bölgesi Ekonomik Faaliyetlere Göre İhracat (1000 Dolar), 2006-2008
- Tablo 3.3.5.4 TR83 Bölgesi Ekonomik Faaliyetlere Göre İthalat (1000 Dolar), 2006-2008
- Tablo 3.3.5.1.1.1 İmalat Sanayi Alt Sektörlerinde Yoğunlaşma Katsayıları, 2007
- Tablo 3.3.5.1.2.1 Sektörel Düzeyde Değişim Payı Analizi
- Tablo 3.3.5.1.3.1 Farklı Analiz Yöntemleriyle Bölgede Öne Çıkan Sektörler
- Tablo 3.3.5.1.3.1.1 Sektörün İmalat Sanayi İçindeki Yeri
- Tablo 3.3.5.1.3.1.2 İşletme ve İstihdam Edilenlerin Sayısının Türkiye İçindeki Payları, 2006
- Tablo 3.3.5.1.3.1.3 Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı Sektörü Firma ve İstihdam Sayısı, 2002
- Tablo 3.3.5.1.3.2.1 Sektörün İmalat Sanayi İçindeki Yeri
- Tablo 3.3.5.1.3.2.2 İşletme ve İstihdam Edilenlerin Sayısının Türkiye İçindeki Payları, 2006
- Tablo 3.3.5.1.3.2.3 Ağaç ve Ağaç Mantarı Ürünleri İmalatı Sektörü Firma ve İstihdam Sayısı, 2002
- Tablo 3.3.5.1.3.3.1 Sektörün İmalat Sanayi İçindeki Yeri
- Tablo 3.3.5.1.3.3.2 İşletme ve İstihdam Edilenlerin Sayısının Türkiye İçindeki Payları, 2006
- Tablo 3.3.5.1.3.3.3 Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin İmalatı Sektörü Firma ve İstihdam Sayısı, 2002
- Tablo 3.3.5.1.3.4.1 Sektörün İmalat Sanayi İçindeki Yeri
- Tablo 3.3.5.1.3.4.2 Tıbbi Aletler; Hassas ve Optik Aletler ile Saat İmalatı Sektöründe TR83 Bölgesi Dış Ticareti (Dolar)
- Tablo 3.3.5.1.3.4.3 İşletme ve İstihdam Edilenlerin Payı, 2006
- Tablo 3.3.5.1.3.5.1 Sektörün İmalat Sanayi İçindeki Yeri
- Tablo 3.3.5.1.3.5.2 İşletme ve İstihdam Edilenlerin Payı, 2006
- Tablo 3.3.5.1.3.5.3 Ana Metal Sanayisi Sektörü Firma ve İstihdam Sayısı, 2002
- Tablo 3.3.5.1.3.6.1 Sektörün İmalat Sanayi İçindeki Yeri
- Tablo 3.3.5.1.3.6.2 İşletme ve İstihdam Edilenlerin Payı, 2006
- Tablo 3.3.5.1.3.6.3 Mobilya İmalatı Sektörü Firma ve İstihdam Sayısı, 2002
- Tablo 3.3.5.1.4.1 İthalat Değerine Göre Sıralanmış Fasılların RCA Katsayıları ve Rekabet Düzeyleri
- Tablo 3.3.5.1.4.2 İhracat Değerine Göre Sıralanmış Fasılların RCA Katsayıları ve Rekabet Düzeyleri
- Tablo 3.3.5.2.1 Madencilik Sektörünün GSYİH Payları
- Tablo 3.3.5.2.2 TR83 Bölgesi İlleri Maden Potansiyelleri
- Tablo 3.3.5.3.2.2.1 Türkiye'nin Yıllık Toplam Güneş Enerjisi Potansiyelinin Bölgelere Göre Dağılımı
- Tablo 3.3.6.1.1 TR83 Bölgesi İlleri KSS Sayıları ve KSS'lerde Yer Alan İşletme Sayıları
- Tablo 3.3.6.2.1 Amasya İli OSB'leri
- Tablo 3.3.6.2.2 Çorum ili OSB'leri
- Tablo 3.3.6.2.3 Tokat İli OSB'leri
- Tablo 3.3.6.2.4 Samsun İli OSB'leri
- Tablo 3.3.6.2.5 Bölge İllerinde Kişi Başına Düşen OSB Alanı(m²)
- Tablo 3.3.6.4.1 DTİ Proje Verileri, 1999-2005
- Tablo 3.3.6.4.2 TEKMER Proje Verileri, 2006-2008
- Tablo 3.3.6.6.1 TR83 Bölgesi'ndeki İŞGEM'ler
- Tablo 3.3.6.7.1 TR83 Bölgesi'ndeki Ticaret Borsaları ve İşlem Hacimleri
- Tablo 3.4.1.1 Düzey 2 Bölgelerinde Hizmetler Sektörünün Türkiye İçindeki Payları, 2006
- Tablo 3.4.2.1.1 Karadeniz Bölgesi ve Türkiye GSM Abone Sayısı, 2004-2008
- Tablo 3.4.2.1.2 Karadeniz Bölgesi ve Türkiye GSM Abone Sayısı Yıllık Yüzde Değişimi, 2004-2008

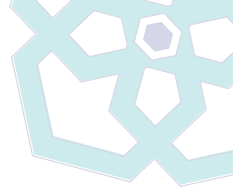

Tablo 3.4.2.2.1 Karadeniz ve Türkiye Sabit Telefon Hat Sayısı, 2004-2008
Tablo 3.4.2.2.2 Karadeniz ve Türkiye Sabit Telefon Hat Sayısı Yıllık Yüzde Değişimi, 2004-2008
Tablo 3.4.4.2.1 TR83 Bölgesi ve Türkiye; Turistlerin Tesise Giriş, Geceleme Sayıları ve Ortalama Kalış Süreleri, 2008
Tablo 3.4.4.2.2 TR83 Bölgesi ve Türkiye; Tesis, Oda ve Yatak Sayısı, 2008
Tablo 3.4.5.1.1 TR83 ve Türkiye Tahakkuk ve Tahsilât Miktarları
Tablo 3.4.5.2.1 TR83 Bölgesi Banka Şubeleri, 31.12.2009
Tablo 3.4.5.2.2 TR83 Bölgesi Banka Mevduat ve Kredileri, 2007-2009
Tablo 3.4.5.2.3 TR83 Bölgesi Protestolu Senet Adedi ve Değeri, 2007-2009
Tablo 3.4.6.1.1 TR83 ve Türkiye; İhracat – İthalat Rakamları, 2009
Tablo 3.4.6.1.2 TR83 ve Türkiye; İhracatçı Firma Sayısı ve Firma Başına İhracat Değeri, 2006-2009
Tablo 3.4.6.1.3 TR83 ve Türkiye; İthalatçı Firma Sayısı ve Firma Başına İthalat Değeri, 2006-2009
Tablo 3.4.6.1.4 Bölgedeki ve Türkiye'deki İşletmelerin İhracat Yapamama Nedeni, 2005
Tablo 3.4.6.2.1.1 TR83 Bölgesinde En Çok İhracat Yapılan 5 Fasil, 2009
Tablo 3.4.6.2.1.2 TR83 Bölgesinde En Çok İhracat Yapılan 5 Ülke, 2009
Tablo 3.4.6.2.2.1 TR83 Bölgesinde En Çok İthalat Yapılan 5 Fasil, 2009
Tablo 3.4.6.2.2.2 TR83 Bölgesi'nde En Çok İthalat Yapılan 5 Ülke, 2009
Tablo 3.4.6.3.1 TR83 Bölgesi ile Rusya Federasyonu Arasında Yapılan Dış Ticarete En Çok Yer Alan Fasıllar
Tablo 3.4.6.3.2 TR83 Bölgesi İle Ukrayna Arasında Yapılan Dış Ticarete En Çok Yer Alan Fasıllar
Tablo 3.4.6.3.3 TR83 Bölgesi ile Gürcistan Arasında Yapılan Dış Ticarete En Çok Yer Alan Fasıllar
Tablo 3.4.6.3.4 TR83 Bölgesi ile Romanya Arasında Yapılan Dış Ticarete En Çok Yer Alan Fasıllar
Tablo 3.4.6.3.5 TR83 Bölgesi ile Bulgaristan Arasında Yapılan Dış Ticarete En Çok Yer Alan Fasıllar
Tablo 3.5.2.1 TR83 Bölgesi ve Türkiye'de Açılan ve Kapanan Firma Sayıları, 2004-2009
Tablo 3.5.3.1 TR83 Bölgesi ve Türkiye'deki Yenilik Göstergeleri Sayıları, 1995-2009
Tablo 3.5.5.1 Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin İllere Göre Sektörel Dağılımı, 2008
Tablo 3.6.3.1 TR83 illerinde KOSGEB Destekleri, 2009
Tablo 4.2.2.2.2.1 Samsun İli Göletleri
Tablo 4.2.2.2.2.2 Tokat İli Göletleri
Tablo 4.2.2.2.2.3 Çorum İli Göletleri
Tablo 4.2.2.2.2.4 Amasya İli Göletleri
Tablo 4.2.2.3.1.1 TR83 Bölgesi Belediyelerince Kullanılan İçme ve Kullanma Suyu Verileri
Tablo 4.2.2.3.1.2 Kaynaklarına Göre Belediyeler Tarafından İçme ve Kullanma Suyu Şebekesi ile Dağıtılmak Üzere Çekilen Su Miktarı
Tablo 4.2.2.3.2.1 Köy İçme Suları Envanteri Fiziki Hizmet Sıralaması
Tablo 4.2.2.3.2.2 Köy İçme Suları Envanteri
Tablo 4.2.2.3.2.3 Köy İçme Suları Envanteri
Tablo 4.2.2.3.2.4 Köy İçme Suları Envanteri
Tablo 4.2.2.3.3.1 Bölgedeki Belediyelerin Kanalizasyon Sistemleri Durumu
Tablo 4.2.2.4.1.1 Çorum'da Bulunan Barajlar
Tablo 4.2.2.4.1.2 Amasya'da Bulunan Barajlar
Tablo 4.2.2.4.1.3 Samsun'da Bulunan Barajlar
Tablo 4.2.2.4.1.4 Tokat'ta Bulunan Barajlar
Tablo 4.2.3.1.1 Elektrik Üretim Kapasitesi
Tablo 4.2.3.1.2 Kullanım Yerlerine Göre Elektrik Tüketim Dağılımı
Tablo 4.2.3.1.3 Kayıp Kaçak Elektrik Kullanımı
Tablo 4.2.3.1.4 Bazı OECD Ülkeleri Net Elektrik Tüketimlerinin Sektörel Dağılımı, 2008
Tablo 4.2.4.1.1 TR83 Bölgesi Toplam Yol Uzunlukları
Tablo 4.2.4.1.2 Motorlu Taşıt Sayıları

Tablo 4.2.4.3.1 Samsun Havaalanı İniş-kalkış yapan uçak sayısı, 2004-2008
Tablo 4.2.4.3.2 Tokat Havaalanı İniş-kalkış yapan uçak sayısı, 2004-2008
Tablo 4.2.4.3.3 Merzifon Havaalanı İniş-kalkış yapan uçak sayısı, 2004-2008
Tablo 4.2.4.4.1 Hat Kesimlerine Göre Tren-Kilometre, 2009
Tablo 4.3.2.1 Bölge Nüfus Yoğunluğu, Kentleşme Oranı ve Nüfus Artış Hızı, 2008-2009
Tablo 4.3.2.2 Bölge Kentsel ve Kırsal Nüfusları
Tablo 5.2.3.1 TR83 Bölgesi ve Türkiye; Kükürt dioksit (SO₂) Miktarı Yıllık ve Kış Ortalamaları, 2007-2009
Tablo 5.2.3.2: TR83 Bölgesi ve Türkiye; Partiküler Madde (PM10) Miktarı Yıllık ve Kış Ortalamaları, 2007-2009
Tablo 5.2.4.1 Yeşilirmak Havzası, Kızılırmak Havzası ve Türkiye Topraklarının Erozyondan Etkilenme Şiddeti
Tablo 5.2.5.1.1 TR83 ve Türkiye; Katı Atık Hizmeti Verilen Belediye Sayısı, Nüfusu; Toplanan Atık Miktarı, 2008
Tablo 5.2.5.1.2 TR83 ve Türkiye; Katı Atık Bertaraf İstatistikleri, 2008
Tablo 5.2.5.1.3 TR83 Bölgesi Katı Atık Kompozisyonu
Tablo 5.2.5.2.1 TR83 ve Türkiye; Kanalizasyon Şebekesi ve Arıtma Tesisi Verilen Belediyeler, 2008

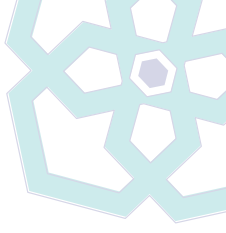
ŞEKİL LİSTESİ

Şekil. 2.2.2.1. Türkiye ve TR83 Nüfus Artış Hızları
Şekil. 2.2.2.2 1965-2009 Nüfus Değişimleri
Şekil. 2.2.2.3 TR83 Nüfus Yoğunluğu, 2009
Şekil 2.2.3.1.1 TR83 Nüfus Piramidi, 2009
Şekil 2.2.3.1.2 Türkiye Nüfus Piramidi, 2009
Şekil 2.2.3.2.1 Toplam Yaş Bağımlılık Oranı Değişimi
Şekil 2.2.4.1 TR83 Verilen Göç, 2008-2009
Şekil 2.2.4.2 TR83 Alınan Göç, 2008-2009
Şekil 2.2.4.3 Okuryazarlık Durumuna Göre Alınan ve Verilen Göç, 2008-2009
Şekil 2.2.5.1 TR83 ve Türkiye 2013, 2023 Nüfus Piramitleri
Şekil 2.3.5.1 Ortaöğretim Kurumlarının Bölge illeri, Bölge ve Türkiye'deki Dağılımı
Şekil 2.3.6.1 Bölgede Fakülte, Enstitü, Yüksekokullar, Meslek Yüksekokulları ve Konservatuarların Dağılımı
Şekil 2.4.2.1 TR83 Bölgesi Sağlık Personeli Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı
Şekil 2.4.2.2 illere Göre Aile Hekimliği Birimi Başına Düşen Nüfus, 2008
Şekil 2.4.5.1 Yıllara Göre Kişi Başına Kamu ve Özel Sağlık Harcaması, TL
Şekil 2.4.5.2 Yıllara Göre Kamu ve Özel Sağlık Harcamasının GSYİH İçindeki Payı
Şekil 2.5.3.1 Bölgede Müze Ziyaretçi Sayısının Yıllar İçerisindeki Eğilimi, 2000-2008
Şekil 2.6.2.2 Kadın Nüfusun Medeni Duruma Göre Dağılımı
Şekil 2.6.4.1 İşgücüne Dahi Olmama Nedenleri
Şekil 2.6.4.2 Türkiye'de ve Bölgede Kadın İstihdamının Sektörel Dağılımı, 2009
Şekil 2.7.2.1.1.1 Düzey 2 İstatistiki Bölge Birimlerinin Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Sıralaması, 2001
Şekil 2.7.3.1.1 İşgücündeki Toplam Nüfusun Geniş Yaş Grubuna Göre Dağılımı, 2009
Şekil 2.7.3.2.1 Bölge ve Türkiye'de İstihdamın Sektörel Dağılımı, 2009
Şekil 2.7.3.2.2 Bölgede İlçe Bazında Tarım Sektöründe Çalışanların Oranı
Şekil 2.7.3.2.3 Bölgede İlçe Bazında Hizmet Sektöründe Çalışanların Oranı
Şekil 2.7.3.2.4 Bölgede İlçe Bazında Sanayi Sektöründe Çalışanların Oranı
Şekil 2.7.3.2.5 Bölgede Cinsiyete Göre İstihdamın Sektörel Dağılımı
Şekil 2.7.3.3.1 Bölgede İlçe Bazında İşsizlik Oranları
Şekil 2.7.4.1.1 İşyeri Büyüklükleri
Şekil 2.7.4.1.2 Meslek Grubuna (ISCO_88) Göre İstihdam Edilenler (15 + yaş), 2009
Şekil 2.7.5.1 Türkiye Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Nüfusun Dağılımı, 2008

- Şekil 2.7.5.2 TR83 Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Nüfusun Dağılımı, 2008
- Şekil 2.7.5.3 Kayıtlı ve Kayıt Dışı İstihdam Oranları
- Şekil 2.8.5.1.1 Bölge İllerindeki Dernek Sayıları, 2010
- Şekil 3.1.1 Düzey 2 Bölgeleri Gayri Safi Katma Değerleri, 2006
- Şekil 3.2.1.1 Tarım Sektörünün GSYİH İçindeki Payları, 1987-2001
- Şekil 3.2.2.2.1 TR83 Arazi Varlığı
- Şekil 3.2.3.1.1 Düzey 2 Bölgeleri Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler Üretimi Karşılaştırması, 2008
- Şekil 3.2.3.1.2 Düzey 2 Bölgeleri Sebze Üretim Miktarı Karşılaştırması, 2008
- Şekil 3.2.3.1.3 Düzey 2 Bölgeleri Meyve Üretimi Karşılaştırması, 2008
- Şekil 3.2.3.1.4 Düzey 2 Bölgeleri Bitkisel Üretim Miktarı Karşılaştırması, 2008
- Şekil 3.2.3.1.5 Düzey 2 Bölgeleri Kişi Başına Bitkisel Üretim Değeri Sıralaması, 2008
- Şekil 3.2.3.3.1 Bölgede Örtü Altı Sebze Üretimi, 2008
- Şekil 3.2.4.1.1 Bölgedeki Toplam Sığır Sayısının İlçelere Dağılımı, 2009
- Şekil 3.2.6.1.1 Türkiye Orman Varlığı
- Şekil 3.2.6.1.1.1 Orman GSYİH'sinin Toplam GSYİH İçindeki Payı, 1987-2001
- Şekil 3.3.2.1 İllerde Sanayi Sektörünün Türkiye GSYİH 'sı İçindeki Payları, 1987-2001
- Şekil 3.3.2.2 İl Bazında Kişi Başı İmalat Sektörü Yatırımı Oranı Dağılımı (2000-2009)
- Şekil 3.3.2.3 Sanayi Sektöründe Büyüme Endeksleri, TR83 ve Türkiye
- Şekil 3.3.3.1 Sektörlerin Bölge GSYİH İçerisindeki Payları, 1987-2001
- Şekil 3.3.5.1.1.1 İstihdam Edilenlerin Sayısına Göre Uzmanlaşma Matrisi
- Şekil 3.3.5.1.3.1.1 Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı Üretim Endeksi, 1997=100
- Şekil 3.3.5.1.3.1.2 Bölge İllerinin Sektördeki İhracatı, 2003-2009
- Şekil 3.3.5.1.3.1.3 Bölge İllerinin Sektördeki İthalatı, 2003-2009
- Şekil 3.3.5.1.3.2.1 Bölge İllerinin Sektördeki İhracatı, 2003-2009
- Şekil 3.3.5.1.3.2.2 Bölge İllerinin Sektördeki İthalatı, 2003-2009
- Şekil 3.3.5.1.3.3.1 Bölge İllerinin Sektördeki İhracatı, 2003-2009
- Şekil 3.3.5.1.3.3.2 Bölge İllerinin Sektördeki İthalatı, 2003-2009
- Şekil 3.3.5.1.3.4.1 İmalat Sanayi Alt Sektörlerinde İthalat Gereği Katsayıları, 2002
- Şekil 3.3.5.1.3.5.1 Bölgenin Sektördeki Dış Ticareti
- Şekil 3.3.5.1.3.6.1 TR83 Bölgesi Mobilya İmalatı Sektörü Dış Ticareti
- Şekil 3.3.5.1.4.1 İthalatı Yüksek Olan Fasılların Rekabet Düzeyleri
- Şekil 3.3.5.1.4.2.İhracatı yüksek olan fasılların rekabet düzeyleri
- Şekil 3.3.5.3.1 Düzey 2 Bölgeleri Elektrik Üretim Kapasitesi, 2005
- Şekil 3.3.5.3.1.1 TR83 Bölgesi'nde Sektörler İtibariyle Elektrik Tüketimi, 2008
- Şekil 3.3.5.2.1.1 TR83 Bölgesi Rüzgar Enerjisi Potansiyeli
- Şekil 3.3.5.3.2.2.1 Türkiye Güneş Enerjisi Potansiyeli Atlası
- Şekil 3.4.3.1 TR83 İnşaat Sektörü GSYİH İstatistikleri, 1992-2001
- Şekil 3.4.3.2 TR83 İnşaat GSYİH / Türkiye İnşaat GSYİH Oranları, 1992-2001
- Şekil 3.4.3.3 İnşaat Sektöründe TR83 Bölgesi İllerinin Bölge İçindeki Payları, 2001
- Şekil 3.4.4.1.1 Turizm Açısından Değerlendirilebilecek Doğal, Tarihi ve Kültürel Kaynaklar
- Şekil 3.4.5.1.1 TR83 ve Türkiye'nin Vergi Tahsilât/Tahakkuk Oranları, 2006-2009
- Şekil 3.4.5.1.2 Vergi Tahakkuk ve Tahsilât Miktarları (TR83 / Türkiye), 2006-2009
- Şekil 3.4.5.1.3 TR83 Bölgesi İllerinin Vergi Tahsilat/Tahakkuk Oranları, 2006-2009
- Şekil 3.4.5.2.1 Mevduat ve Kredi Miktarlarında Bölge İllerinin Bölge İçindeki Payı, 2009
- Şekil 3.4.6.1.1 TR83 Bölgesi İhracat Rakamları, 2002-2009
- Şekil 3.4.6.1.2 TR83 Bölgesi İthalat Rakamları, 2002-2009
- Şekil 3.4.6.3.1 Karadeniz Çanağı Ülkeleriyle İthalat Rakamları, 2009

- Şekil 3.4.6.3.2 Karadeniz Çanağı Ülkeleriyle İhracat Rakamları, 2009
- Şekil 3.5.2.1 TR83 Bölgesindeki Açılan ve Açılan-Kapanan Firma Sayıları, 2004-2009
- Şekil 3.5.2.2 Türkiye'deki Açılan ve Açılan-Kapanan Firma Sayıları, 2004-2009
- Şekil 3.5.3.1 TR83 Bölgesi İllerinin Yenilik Göstergeleri Toplam Tescil Sayısında Bölgedeki Payları, 1995-2009
- Şekil 3.5.4.1 TR83 Bölgesi Kamu Yatırım Miktarları, 2000-2009
- Şekil 3.5.4.2 Bölge / Türkiye* Kamu Yatırım Miktarları Oranları, 2000-2009
- Şekil 3.5.4.3 TR83 Bölgesi İlleri Kamu Yatırımları, 2000-2009
- Şekil 3.5.4.4 TR83 Bölgesi Kamu Yatırımlarında Sektör Dağılımı, 2000-2009
- Şekil 3.6.2.1 Sunulan Projelerin Sektörel Dağılımı
- Şekil 3.6.2.2 Desteklenecek Projelerin Sektörel Dağılımı
- Şekil 4.2.2.2.1.1 Türkiye Su Havzaları ve TR83'ün Konumu
- Şekil 4.2.2.2.3.1 Belgeli Yer Altı Suyu Sondaj Kuyuları
- Şekil 4.2.3.1.1 Elektrik Abone Sayılarının Türlerine Göre Dağılımı (2008)
- Şekil 4.2.3.1.2 Elektrik Tüketiminin Sektörel Dağılımı (2008)
- Şekil 4.2.3.2.1 Mavi Akım Doğalgaz Ana İletim Hattı
- Şekil 4.2.3.2.2 Doğalgaz ve Petrol Boru Hatları
- Şekil 4.2.3.2.3 Uluslararası Doğalgaz Boru Hatları Projeleri
- Şekil 4.2.4.1.1 Bölge Karayolları Trafik Hacmi
- Şekil 4.2.4.1.2 Bölge Ulaşım İlişkisi
- Şekil 4.2.4.1.3 Devlet Yolları Toplam Trafik Hacimleri
- Şekil 4.2.4.2.1 Samsun'un Lojistik Açısından Konumu
- Şekil 4.2.4.4.1 Türkiye Demir Yolu Ağları
- Şekil 4.2.4.4.2 Samsun Hafif Raylı Sistemi
- Şekil 4.2.4.5.3.1 TRACECA Güzergâhları
- Şekil 4.3.3.1 Amasya Kent Makroformu
- Şekil 4.3.3.2 Çorum Kent Makroformu
- Şekil 4.3.3.3 Samsun Kent Makroformu
- Şekil 4.3.3.4 Tokat Kent Makroformu
- Şekil 4.3.3.5 TR83 Bölgesi Merkezleri ve Etki Alanları
- Şekil 4.3.4.1 Mekânsal İlişkiler
- Şekil 5.2.4.1 TR83 Bölgesi Erozyon Risk Haritası
- Şekil 5.3.1.1 TR83 Bölgesi Koruma Alanları

SOSYAL YAPI

NÜFUS VE DEMOGRAFİK YAPI

Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerini kapsayan TR83 Bölgesi 37.600 km² ile Türkiye yüzölçümünün yüzde 5'ini kapsamakta ve 2.739.487 olan 2009 nüfusu ile Türkiye nüfusunun yüzde 3,7'sini oluşturmaktadır. TR83 illeri arasında Samsun en büyük nüfusa sahip il iken, bu ili sırasıyla Tokat ve Çorum izlemektedir. Nüfusu en az olan il ise Amasya'dır. Bölge nüfus artış hızı 1980'lerden itibaren azalmaya başlamıştır. 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımıyla 2009 yılları arasında Türkiye nüfusu yaklaşık olarak 5 katına çıkarken, bölgenin toplam nüfusu 3 katına çıkmıştır. Bu durumun nedenleri arasında azalan doğurganlık oranları ve bölge dışına yaşanan göç bulunmaktadır. Bölgede nüfus yoğunluğu ise 73 km²/kişidir. Bölgede nüfus yoğunluğu en fazla olan il km²'ye 138 kişi ile bölgede Türkiye ortalamasının üstünde tek il olan Samsun'dur.

Bölgede nüfusun cinsiyete göre dağılımına bakıldığında kadın ve erkek nüfusun genel olarak tüm yaş gruplarında dengeli bir biçimde dağıldığını, ancak 55 yaş üstünden sonra kadın nüfus ile erkek nüfus arasındaki farkın belirginleştiği görülmektedir. 15-64 yaş arasındaki çalışma çağındaki nüfus bölgede ağırlığını korurken, son yıllarda düşen doğum oranları ve iyileşen sağlık hizmetleri ortalama yaşam süresini artırmakta ve önceki yıllara kıyasla 55 yaş üstü grupların genişlemesine neden olmaktadır. Buna bağlı olarak bölgede 65 yaş üstü ve toplam yaş bağımlılık oranları Türkiye ortalamasının üstünde seyretmektedir.

TR83 Bölgesi kentleşme oranları Türkiye ile kıyaslandığında her dönem için bölgenin Türkiye ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Bölge içinde kentleşme oranı en düşük il yüzde 57,1 ile Tokat'tır. Tokat'ı yüzde 63 ile Amasya, yüzde 64 ile Çorum ve yüzde 65 ile Samsun izlemektedir. Diğer taraftan ise tarımda yaşanan çözülme ile iş imkânlarının kısıtlanması, ekonomik ve sosyal imkanların daha çeşitli olduğu illere doğru göçün yaşanmasına neden olmaktadır. Bölgenin net göç hızı 2008-2009 döneminde %-4,71 olarak gerçekleşmiştir. Net göç hızının en düşük olduğu il ise Çorum'dur. Bölgeden göç yoğun olarak Ankara ve İstanbul illerine doğru yaşanmaktadır. Yaşanan göç, doğurganlık ve ölüm hızı verilerine dayanılarak yapılan nüfus projeksiyonlara göre bölge nüfusu 2023 yılına gelindiğinde yüzde 5 oranında azalacaktır.

EĞİTİM

Eğitim, sürdürülebilir kalkınmanın hiç şüphesiz temel taşlarından birisidir. Tek başına eğitime erişebilirliği artırmak yeterli değildir. Bunun yanında, belki bundan da önemli olan eğitimin kalitesinin artırılmasıdır.

TR83 Bölgesi 26 Düzey 2 Bölgesi içerisinde eğitim sektörü sıralamasında 13. sırada bulunmaktadır. Bölgede 2000'den 2009 yılına okur-yazarlık oranlarına bakıldığında 1997'de ilköğretimin zorunlu hale getirilmesine bağlı olarak bir iyileşmeden bahsetmek mümkündür ancak Amasya dışındaki bölge illerinin tamamı ülke ortalamasının hala altında kalmaktadır. 2009'da okur-yazar nüfusta bitirilen eğitim düzeyine göre bölge illeri analiz edildiğinde, bölge illerinin çok da başarılı olmadığı görülmektedir. Buna göre her dört ilde de ilköğretim mezun oranı ülke ortalamasının üstünde olmasına karşın diğer eğitim seviyelerinde büyük çoğunlukla ülke ortalamasının yakalanamadığı görülmektedir. Sadece Amasya ilköğretimden mezun nüfus oranında ülke ortalamasının üzerine çıkmaktadır. Yine aynı seviyelerde okullaşma oranlarına bakıldığında ilköğretim ve ortaöğretimde bölge illerinden Amasya ve Samsun ülke ortalamasının üzerinde oranlara sahipken Tokat ve Çorum ortalamasının altında kalmaktadırlar. Bir diğer eğitim seviyesi olan okul öncesi eğitim, ilk ve ortaöğretimde gerçek bir öğrenme temelini oluşturulması, okuldan işe geçişlerin kolaylaştırılması, yetişkinleri öğrenmeye özendirme, sistemin parçaları arasında tutarlılığın sağlanması, sistem kaynaklarının yenilenmesi ve hayat boyu öğrenmenin sağlanması için büyük önem teşkil etmektedir.

I. YÖNETİCİ ÖZETİ

Bölgede 2009/10 Öğretim Yılı okul öncesi okullaşma oranlarına bakıldığında Çorum hariç bölge illerinin tamamı her iki yaş grubunda da Türkiye oranlarının üzerinde bir performansla sahiptir. Özellikle Amasya, her iki yaş grubunda da okul öncesi eğitim de oldukça başarılıdır. 3-5 yaş grubu, tüm iller ve Türkiye genelinde 4-5 grubuna göre daha düşük okullaşma oranlarına sahiptir.

Bölgede Yükseköğretim kurumlarına bakıldığında, her ilde bir devlet üniversitesinin var olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Yükseköğretim Kurulu (YÖK)'ün kuruluşuna onay verdiği Canik Başarı Üniversitesi Karadeniz'in ilk vakıf üniversitesi olacak, Samsun ise Karadeniz'in tek iki üniversiteli şehri olacaktır. Bölgede 2009/10 Öğretim yılında 2.818 olan toplam öğretim elemanın sayısı dengeli bir dağılım göstermemektedir. Üniversitelerden Samsun'da bulunan Ondokuz Mayıs Üniversitesi en büyük payı alırken Amasya Üniversitesi en düşük payı almaktadır. Amasya'da sadece 4 profesör bulunurken Samsun'da bu sayı 229'dur. Öğretim elemanı yetersizliğinin başlıca nedenleri mevcut bürokratik yapı, öğretim elemanlarına sağlanan yetersiz maddi imkânlar ve bölge illerinin sunduğu kentsel olanakların görece düşük olmasıdır. Daha kaliteli ve sorunsuz bir yükseköğretim için kadrolar daha esnek hale getirilmeli ve akademik yükselme tamamen bilimsel liyakat esasına bağlanmalıdır. Bölgede en çok mezun veren, en çok okuyan öğrencisi bulunan ve en çok kayıt yaptıran öğrencisi bulunan üniversite Ondokuz Mayıs'tır. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, bölgedeki toplam mezunların yüzde 47,88'ine, okuyanların yüzde 45,27'sine ve yeni kayıtlıların yüzde 39,97'sine sahiptir. Yine Ondokuz Mayıs Üniversitesi yayımlanan yayın sayısında da diğer bölge üniversiteleri içerisinde öne çıkmaktadır. Bunu Gaziosmanpaşa Üniversitesi takip etmektedir.

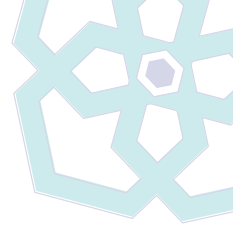
Okul öğretiminin değişen dünyanın tüm ihtiyaçlarını karşılaması mümkün olmadığından hayat boyu eğitim olarak da nitelendirilen yaygın eğitimin öneminin kavranması önem teşkil etmektedir. Yaygın eğitim alanında faaliyet gösteren bölgedeki toplam kurum sayısı 485, öğretmen sayısı 3.686, derslik sayısı 3.071'dir.

Bölgede eğitim-istihdam ilişkisine bakıldığında farklı sektörlerdeki istihdamın eğitim durumlarına bakıldığında eğitim seviyesinin en düşük olduğu sektör tarımdır. Tarım sektöründe çalışanlardan okuma-yazma bilmeyenlerin oranı bölgede okuma yazma bilmeyen toplam çalışan sayısının yüzde 95,79'unu oluşturmaktadır. Sanayi sektöründeki çalışanların en büyük kısmı lise altı eğitime sahiptir. Eğitim seviyesinin en yüksek olduğu sektör ise hizmet sektörüdür.

SAĞLIK

Toplumunu oluşturan her bireyin sağlık hizmetlerine eşit şekilde ve ihtiyaç duyduğu her zaman erişebilmesi, bireylerin refahlarına ve beşeri sermayenin gelişmesine olan katkısıyla önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgede toplam 57 hastane vardır ve bu hastanelerdeki toplam yatak sayısı 8.692'dir. Bu hastaneler içinde beş özel hastane olduğu ve toplam yatak sayısı içerisinde özel hastanelerin payının sadece yüzde 3 olduğu görülmektedir. Sağlık kuruluşlarında çalışan personel sayıları hem ülke ortalamasının, hem de gelişmiş ülkelerin ortalamasının altındadır. 2006 yılında hekim başına düşen nüfus bölgede 758, Türkiye'de ise 633'tür. Yatak doluluk oranları bölgede Türkiye ortalamasının altındadır. Bu oranların düşük olması önemli sağlık yatırımları olan hastanelerde varolan kapasitenin yeterince kullanılmadığını göstermektedir.

Bölgede son yıllarda sağlık alanında yaşanan önemli uygulamalardan biri Sağlıkta Dönüşüm Programı çerçevesinde Aile Hekimliğine geçen illerin olmasıdır. Temel sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliği artırmak amacıyla Aile Hekimliği Pilot Uygulama Yasası 2004 yılında kabul edilmiş, bölge illerinden 2007 yılında Samsun ve Amasya ve 2008 yılında ise Çorum aile hekimliği kapsamına alınan illerden olmuştur. Bununla beraber, sağlık hizmetlerine erişilebilirliğin artırılması amacıyla 2000 yılından itibaren gezici sağlık hizmetleri yaygınlaştırılmaya başlanmıştır. Bebek ve çocuk ölüm oranlarında

bölgede büyük bir düşüş yaşanması, iyileşen sağlık hizmetlerinin bir göstergesi olarak görülebilir. Ayrıca, bölgede bulunan Ondokuz Mayıs Üniversitesi'ne bağlı Tıp Fakültesi ve Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi sağlık personelinin yetiştirilmesi için önemli fırsatlar sunmaktadır.

KÜLTÜR

Bölge 15.000 yıl öncesine giden tarihiyle zengin bir kültürel birikime sahiptir. Ne var ki değişen dünya koşulları kültürel sürekliliğin kaybolmasına neden olmaktadır. Yine bölgede kültürel varlıklar açısından bir diğer tehdit unsuru da koruma ve yaşatma bilincinin düşük olmasıdır.

İletişim kaynakları ve sosyal mekânlar açısından bölge illerine bakıldığında Samsun'un ekonomik yapısındaki gelişmişlik ve buna bağlı olarak çevre illerinin çekim alanı olması ilin nüfus yapısı ve yoğunluğunda neden olduğu değişikliğe bağlı olarak ili kültür ve sanat merkezi haline getirmiştir. Samsun'u sahip olduğu kütüphane, tiyatro salonu, sinema salonu ve matbaa sayılarına göre değerlendirildiğinde Çorum takip etmektedir.

KADININ GÜÇLENDİRİLMESİ

TR83 Bölge toplam nüfusunun 1.360.833'ü erkeklerden, 1.378.654'ü ise kadınlardan oluşmaktadır. Kadının konumunu belirleyen ana faktörlerden biri eğitimidir. 2000 yılında yüzde 79 olan okur-yazar kadın nüfus oranı 2009 yılında yüzde 85,7'ye yükselmiştir. Bitirilen eğitim düzeyinde cinsiyetler arası bir karşılaştırma yapıldığında ilkökul dışındaki tüm eğitim seviyelerinde erkek mezuniyet oranı kadınlardan fazladır.

Bölgede kadınların işgücüne katılma oranı oldukça düşüktür. Erkeklerde yüzde 72,3 olan bu oran kadınlarda yüzde 39,8'dir. Her ne kadar bu oran Türkiye genelinden yüksek olsa da erkek nüfusa kıyasla düşüktür. Bunun temel nedeni kadının eğitim düzeyinin düşük olması ve iş piyasasının gerektirdiği niteliklere sahip olmamasıdır. Kadınların işgücüne katılma oranı 2008'e kıyasla 2009'da hem Türkiye hem de bölgede artış göstermiştir. Bölgede kadınların istihdam oranları da işgücüne paralellik göstermektedir ve her ne kadar ülke ortalamasının üzerinde de olsa erkeklere kıyasla oldukça düşüktür. 2008'den 2009'a Türkiye'de kadınların işsizlik oranında yüzde 11,6'dan 14,3'e bir artış yaşanırken, bölgede yüzde 6,0'dan 5,9'a düşmüştür. Ancak kırsal alanda özellikle kadın işgücü için istihdam ücretsiz aile işçiliği biçiminde olmaktadır. Dolayısıyla işsizlik ya da gizli işsizlik bölgede önemli bir problem olarak varlığını sürdürmektedir. Yıllar içerisinde, istihdamın sektörel dağılımında her iki cinsiyette de tarım sektörünün payında bir azalma söz konusu olsa da cinsiyetler arasındaki fark dikkat çekmektedir. Tarım sektörünün istihdamdaki payı toplamda bölgede yüzde 51,6'dır. Bu oran erkeklerde yüzde 38,28 iken kadınlarda yüzde 72,86'ya çıkmaktadır. Bölgede kadınların en çok istihdam edildikleri sektör tarımdır ve arkasından hizmet sektörü gelmektedir. Bölgede sanayi ve ticaret sektörlerinde istihdam edilen kadın oranı ise çok düşüktür. Kadın emeği daha çok tekstil, hazır giyim, gibi emek yoğun sanayi dallarında özellikle ucuz emek olması nedeniyle tercih edilmektedir.

Siyasal karar alma mekanizmalarında kadın temsiliyetinin güçlendirilmesi, toplumsal eşitliğin sağlanması ve kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımının artırılması için bir başka önemli noktadır. TR83 Bölgesinde toplam sayısı 21 olan 23. Dönem milletvekilleri arasında sadece iki kadın milletvekili bulunmaktadır. 2009 Yerel Seçimleri sonuçlarına göre ise bölgede kadın belediye başkanı bulunmamaktadır.

GELİR DAĞILIMI

Gelir Dağılımı başlığında 2008 yılında TÜİK tarafından yapılan "Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması"

I. YÖNETİCİ ÖZETİ

verileri kullanılmıştır. Ancak araştırma sonuçları ne yazık ki Düzey 2 ve Düzey 3 bazında tahmin üretememekte olup Düzey 2 bazında gelirin yüzde 20'lik gruplara göre dağılımını veren en son çalışma 2003 yılındadır.

Gelirin yoğunlaşmasını ifade eden, gelir eşitsizliğinin önemli bir göstergesi olan ve "Lorenz Eğrisi"nden hesaplanan "Gini Katsayısı" TÜİK tarafından ülke genelini kapsayan ilk gelir dağılımı çalışmasının yapıldığı yıl olan 1987'de 0,43 olarak hesaplanmışken 2008 yılındaki araştırmaya göre 0,41 olarak hesaplanmıştır. 1987 yılından 2008 yılına kadar yapılan araştırmalarda nüfusun en düşük ve en yüksek gelirli gruplarının gelirden aldıkları paylarda ufak değişiklikler olmuştur. 1987'de en düşük gelirli yüzde 20'lik kesimi gelirin ancak yüzde 5,2'sini alırken 2008'de bu oran 5,8'e yükselmiştir. Yine 1987'de en yüksek gelirli yüzde 20'lik kesim gelirin yüzde 50,9'unu alırken 2008'de bu oran 46,7'ye düşmüştür. Gini katsayısındaki azalış da bu oranlardaki değişime bağlı olup gelirin 2008'de 1987'ye göre daha dengeli dağıldığı söylenebilir.

TR83 Bölgesi'nde 2001 yılı itibarıyla kişi başına düşen GSYİH'nin (1.559 ABD Doları) Türkiye ortalamasının (2.146 ABD Doları) altında olduğu görülmektedir. Samsun ve Çorum bölge ortalamasının üzerinde kişi başına GSYİH'ya sahipken Tokat ve Amasya sahip oldukları kişi başına GSYİH ile iller arasındaki sıralamada oldukça geride kalmaktadırlar.

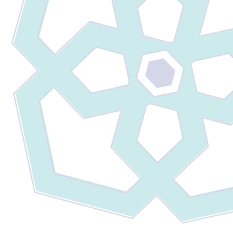
Bölgeler (Düzey 1) itibarıyla gelir dağılımına bakıldığında 2008 yılında gelirin en dengesiz dağıldığı bölge Kuzeydoğu Anadolu'dur. Bölge gelirden en yüksek payı alan yüzde 20'lik dilimde en yüksek orana sahipken en düşük payı alan yüzde 20'lik dilimde en düşük orana sahiptir. Yine aynı yıl gelirin en dengeli dağıldığı yani Gini katsayısının sifıra en yakın olduğu, en düşük ve en yüksek gelir gruplarının gelirden aldığı payın birbirine en yakın olduğu bölge ise Batı Marmara'dır.

Hane gelirlerinin istatistikî bölge birimleri sınıflaması (Düzey 2) bazında gelire göre sıralı yüzde 20'lik dilimler ayırımına dair yayımlanan en son veri 2003 yılındadır. Buna göre TR83 Bölgesi'nde nüfusun en düşük gelirli yüzde 20'si gelirden yüzde 5,8'lik pay alırken, en yüksek gelirli yüzde 20'si yüzde 46,3 pay almaktadır. Bu haliyle ülke geneline göre biraz daha dengeli bir dağılımdan bahsetmek mümkündür ancak bölge'de Bursa, Hatay, İstanbul, Adana ve Şanlıurfa dışındaki bölgelere göre daha dengesiz bir gelir dağılımından bahsetmek mümkündür. Bunda bölgenin ağırlıklı olarak tarıma dayalı bir ekonomik yapıya sahip olması büyük paya sahiptir.

Gelir dağılımı araştırmalarında önemli göstergelerden biri de kentsel ve kırsal alanlarda gelir dağılımı eşitsizliğinin ortaya çıkarılmasıdır. Kent kır ayrımı 2008 yılında sadece ülke düzeyinde varken, 2003 yılında ise Düzey 1 bazında bulunmaktadır. 1987, 1994, 2003 ve 2008 yıllarında yapılan gelir dağılımı araştırmaları ülke çapında kentsel ve kırsal gelir dağılımı bağlamında incelendiğinde her ikisinde de Gini katsayısının sifıra yaklaştığı görülmektedir. Ancak kırsaldaki iyileşme kentsel alandaki iyileşmenin biraz altında kalmıştır. 1987 yılında kırsal alanda 0,41 olan Gini katsayısı 2008 yılında 0,38 olurken kentsel alanda 1987 yılında 0,44 olan Gini katsayısı 2008'de 0,40 olmuştur. Sadece 2003 yılında yayımlanan, TR83 Düzey 2 Bölgesi'nin de içinde bulunduğu Batı Karadeniz Düzey 1 Bölgesi'nin kentsel ve kırsal gelir dağılımına bakıldığında ise kentsel ve kırsal gelir dağılımı arasında fazla bir farklılık görülmemektedir. Ancak kırsal kesimde gelirin çok az da olsa daha eşit dağıldığı söylenebilir. Bu durum Türkiye geneliyle de paralellik göstermektedir.

İSTİHDAM

İstihdam başlığı altında TR83 Bölgesi'nde işgücüne katılma, istihdam ve işsizlik oranları çeşitli değişkenler bakımından incelenmiştir. Bu kapsamda TÜİK Hanehalkı işgücü anketi kullanılmıştır. Ne var ki 2000 yılından itibaren il düzeyinde detaylı bilgi bulunmamakta olup 2008 yılından itibaren

“küçük alan tahminleri yönetimi” kullanılarak hesaplanan il düzeyinde temel işgücü göstergeleri dolaylı olarak elde edilmektedir.

1980'den 2009 yılına bölge illerinde işgücüne katılma oranlarının düştüğü görülmektedir. Bu haliyle bölge illerinin tamamı Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bu iller içerisinde katılma oranının en düşük olduğu il 2009'a kadar Amasya iken 2009'da Tokat olmuştur. 2009'da bölgede yüzde 55,1 olan işgücüne katılma oranı ülkede yüzde 47,9'dur. Eğitim durumuna göre işgücüne katılma baktığımızda hem Türkiye hem de bölgede işgücüne katılımın en yüksek olduğu eğitim seviyesi lise altıyken en düşük olduğu okuma yazma bilmeyenlerin oluşturduğu gruptur. Bunu yükseköğretim ve lise ve dengi meslek okulu mezunları takip etmektedir. Katılma oranının en yüksek olduğu yaş grubu 25-34'tür. Bunu sırasıyla 35-54, 20-24, 55+ ve son olarak 15-19 yaş grupları takip etmektedir.

İşgücüne katılımda olduğu gibi istihdamda da bölge illerinin tamamı Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bölgede istihdam yaratan temel sektör tarım olarak görülmektedir. Diğer sektörlerde ortaya çıkan bölgesel istihdam oranları ülke ortalamasının altındadır. 2004'ten 2009 yılına tarım sektörünün istihdam yaratmadaki payı hem bölge hem de Türkiye'de azalmışsa da Türkiye'nin aksine bölgede sektörün istihdam yaratmada önemini koruduğu görülmektedir. 2009 yılında bölgede yüzde 51,6 olan tarımın payı Türkiye'de yüzde 24,7 olarak görülmektedir. Bölgenin kadın-erkek istihdamının sektörel dağılımına baktığımızda toplam istihdam içinde kadınların çok büyük bir çoğunluğu tarım sektöründedir (%73,1); bu oran Türkiye ortalamasının (%41,7) oldukça üstündedir. Tarım dışındaki her üç sektörde de erkek istihdam oranları kadın istihdam oranlarının üzerindedir. Buna göre kadınların sırasıyla sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerindeki istihdam oranları yüzde 5,2; yüzde 6,4 ve yüzde 15,3'tür. Kadınlar bu üç sektörden sadece hizmetler sektöründe bir miktar varlık gösterebilmektedir.

Bölgede farklı sektörlerde işyeri büyüklüğüne göre istihdam edilenlere bakıldığında istihdamın hizmet sektörü dışındaki üç sektörde de 10'dan az kişi çalıştıran işyerlerinde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Buralarda istihdam edilenler bölgedeki toplam istihdamın yüzde 76,71'ini oluşturmaktadır. 10 kişiden az çalıştıran işyerleri tarım sektöründeki istihdamın yüzde 98,45'i, sanayi sektöründeki istihdamın yüzde 60,46'sı, ticaret sektöründeki istidamın yüzde 82,60'ı ve son olarak hizmet sektöründeki istihdamın ise yüzde 31,05'ini karşılamaktadır. Tablodan da görüleceği üzere hizmet sektöründeki istihdamın işyeri büyüklüğüne göre dağılımı görece daha homojen bir yapıya sahiptir.

İşsizlik rakamlarına bakıldığında, TR83 Bölgesi'ndeki toplam işsizlik ve kadınlarda ve erkeklerde ayrı ayrı işsizlik oranları Türkiye genelinin altındadır. 2009'da bölgede yüzde 6,9 olarak gerçekleşen işsizlik oranı, ülkede yüzde 14,0 olarak gerçekleşmiştir.

Yukarıda detayları verilen istihdamın sektörel dağılımına bakıldığında, istihdam yaratmada temel sektörün tarım olduğu, böylesi bir ekonominin de bölge için hem avantaj hem dezavantajlar yarattığı söylenebilir. Sağlanan avantaj, bölgede var olan geniş bir tarım sektörünün kalifiye olmayan bir işgücü için istihdam yaratması iken dezavantaj tarım sektöründe istihdam edilen büyük bir işgücünün ücretsiz aile işçisi olması ve ortaya çıkan değerın tarımsal sanayiye aktarılmaması nedeniyle yeterince istihdam yaratılamamasıdır. Bu durumdan en çok etkilenenler kadınlardır. Bölgede kadınlarda tarımdaki istihdam oranı yüzde 73,1 olup genellikle ücretsiz aile işçiliği şeklindedir. Dolayısıyla, denilebilir ki işsizlik ya da gizli işsizlik bölgede önemli bir problem olarak varlığını sürdürmektedir. Ortaya çıkan değerın tarımsal sanayiye aktarılmaması ve bu haliyle sektörde yeterince istihdam yaratılamaması sektörün en büyük sorunlarındanır. İstihdamın

I. YÖNETİCİ ÖZETİ

tarıma dayalı sanayiye aktarılması bölgede istihdam olanaklarını, tarımsal sanayinin gelişimini, kayıtlı istihdamı, ücretli çalışan sayısını, bölge gelir ve yaşam standardını artıracaktır. Tüm bunların ortak sonucu olarak da göç ve dolayısıyla da göç ve işsizlik bağlamında ortaya çıkan sosyal sorunların azalması sağlanacaktır.

ÇALIŞMA HAYATI VE SOSYAL GÜVENLİK

Bölgede çalışma hayatı incelendiğinde bölgede en çok istihdam yaratan sektörün tarım sektörü olduğu ve buna bağlı olarak kayıt dışı istihdamın fazla olması dikkat çekmektedir. Tarım sektöründe istihdam edilenlerin yüzde 52 gibi yüksek bir oranda olması, ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların oranını da artırmaktadır. Diğer taraftan bölgedeki işletmelerin büyük çoğunluğu 1-9 kişi arasında çalışanı olan küçük ölçekli işletmelerdir. Sosyal Güvenlik Kurumu'na bağlı olarak bölgede işçi olarak çalışanların cinsiyetlerine bakıldığında büyük çoğunluğu erkeklerin oluşturduğu görülmektedir. Ortalama günlük kazanç istatistikleri çalışan kadınların erkeklere göre daha az kazanç sağladığını göstermektedir. Bölgede bulunan işyerlerinde çalışanlar arasında sendikali çalışanların sayısı düşüktür. Özellikle küçük işyerlerinde çalışan işçilerde sendikalaşmanın daha az olduğu görülmektedir.

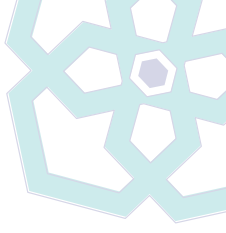
Sosyal güvenlik hizmetleri ile toplumda çalışan tüm bireyler için asgari bir gelir sağlanması ve asgari bir yaşam seviyesi sağlanması hedeflenmektedir. Bölgede iller incelendiğinde sosyal güvenlik kapsamında dışında kalan nüfusun en fazla oranla Çorum ve Samsun illerinde olduğu görülmektedir. Amasya ise sosyal güvenlik imkanlarından yararlanamayan nüfusun en az olduğu ildir. Sosyal Güvenlik kapsamında SSK'ya bağlı olanların yüzde 54 ile çoğunluğu oluşturduğu arkasından ise yüzde 28 ile Bağ-Kur'luların ve yüzde 18 ile Emekli Sandığı'na bağlı olan nüfusun geldiği görülmektedir. Bölgede toplam istihdam TÜİK verilerine göre 2009 yılında 1.005.000'dir. Sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam il nüfusuna oranlarına bakıldığında Amasya (yüzde 21,22) en yüksek orana sahip il iken bu oranın en düşük olduğu il Tokat'tır. Bu ise kayıt dışı istihdamın fazla olduğuna işaret etmektedir. Bölgede toplam 375.000 kayıt dışı ve 630.000 kayıtlı çalışan bulunmaktadır. Kayıt dışı istihdam TR83 Bölgesi'nde yıllar itibariyle azalma eğilimi gösterse de 2009 yılında kayıt dışı istihdam oranı hala yüzde 63'tür. Bölgede kayıt dışı istihdamın oranının yüksek olması tarım sektöründe çalışanlar (toplam istihdamın yüzde 51'i) içinde kayıt dışı çalışanların oranının yüzde 92 olmasıyla ilgilidir.

Bölgede yoksul kimselerin büyük çoğunluğu SSK, Emekli Sandığı, Bağ-Kur gibi bir sosyal güvenlik sistemine bağlı değildir. Yoksulların belirttikleri en önemli sorunlar işsizlik, temel ihtiyaçları karşılamadaki güçlükler, geçim sıkıntısı, sağlık hizmetlerinin pahalı olması ve çocukların eğitim harcamalarıdır (YHGP, 2006). Sosyal içermenin sağlanması için gelir dağılımındaki farklılıkların azaltılması, istihdam koşullarının iyileştirilmesi, eğitimin kalitesinin artırılması, sağlık hizmetlerine eşit erişimin sağlanması ve konut kalitesinin iyileştirilmesi gibi çeşitli alanları kapsayan bütüncül bir bakış açısı gerekmektedir.

KURUMSALLAŞMA

Merkezi yönetim kapsamında TR83 Bölgesi'nde 4 valilik ve 47 kaymakamlık bulunmaktadır. Bölgede bulunan belediye sayısı ise 181'dir. İl belediyeleri içinde sadece Samsun'da büyükşehir belediyesi bulunmaktadır. Bölgede mahalli idarelerin kurduğu çeşitli alanlarda faaliyet gösteren 107 birlik bulunmaktadır (Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, 2010).

Diğer taraftan, Sivil Toplum kuruluşları (STK) toplumsal bilincin oluşumunda oldukça önemlidir. İllere göre faal dernek sayısına bakıldığında dernek sayısının en fazla olduğu il Samsun (1.627) olup bunu sırasıyla Tokat (565), Çorum (545) ve Amasya (378) takip etmektedir. Bölge, dernek sayısı

bakımından ülke içerisinde yüzde 3,37'lik bir orana sahiptir. Ayrıca, bölgede biri Samsun diğeri Tokat'ta olmak üzere iki adet Vakıflar Bölge Müdürlüğü bulunmaktadır. Bu müdürlüklerden alınan bilgiye göre Samsun'da toplam 44, Tokat'ta 33, Çorum'da 39 ve son olarak Amasya'da 16 adet vakıf bulunmaktadır.

Türkiye'de bulunan toplam 181 TSO'nun 18'i bölgede bulunmaktadır. Bunların illerdeki dağılımı ise Amasya'da 4, Çorum'da 3, Samsun'da 6 ve Tokat'ta 5 şeklindedir. Ayrıca Türkiye'de 113 olan toplam ticaret borsasının 9'u bölgede bulunmaktadır.

Bölgede aktif oda sayısının en yüksek olduğu il 72 oda ile Samsun olup bu ili sırasıyla 42 oda ile Çorum, 35 oda ile Tokat ve 28 oda ile Amasya takip etmektedir. Oda ve esnaf sicili olan aktif üye sayısına baktığımızda ise Samsun başı çekerken Tokat, Çorum ve Amasya, Samsun ilinin takipçileri konumundadır.

Son olarak, bölgede toplam memur sendikası sayısı 255'tir. Bunların 61 tanesi şube, 193 tanesi ise temsilcilik olarak görev yapmaktadır. Ayrıca, Samsun'da bir adet de genel merkez bulunmaktadır. Bölgede toplam işçi sendikası sayısı ise 44'tür.

İKTİSADİ YAPI

TARIM

Tarım sektörünün ekonomideki payı hem Türkiye hem de TR83 Bölgesinde azalma eğilimi içindedir. Ancak bölgede yaratılan tarımsal gelirin, kırsal yerleşim nüfusunun ve tarımsal istihdam oranının büyüklüğü, sektörün bölge ekonomisinde hala önemli bir yer teşkil ettiğini göstermektedir. Bölge tarımsal alan ve üretim bakımından oldukça zengindir. Birçok bitkinin ve hayvan ırkının yetiştirilmesine uygun koşullar bulunmaktadır.

Bölgesel gayrisafi katma değer incelendiğinde bölgede 2004 yılında yüzde 22,7 olan tarım sektörünün bölge ekonomisi içindeki payının 2006 yılında yüzde 19,2'ye düştüğü görülmektedir. Bu oran sektörün Türkiye ekonomisi içindeki payının (yüzde 9,4) iki katından fazladır. Tarım sektöründe bölge GSKD'sinin ülke GSKD'sine değerine oranı ise yüzde 5,7'dir. Tarımsal istihdam incelendiğinde ise, 2000 yılında sektör bölgedeki toplam istihdamın yüzde 60,9'unu karşılarken, 2009'da bu oranın yüzde 51,6'ya düştüğü gözlemlenmektedir. Bölge 2009 yılında tarımsal istihdam sayısı bakımından 2., tarımsal istihdam oranı bakımından ise 4. sırada yer almaktadır.

Bölgede orta büyük işletme olarak tanımlanabilecek tarımsal işletmelerin oranı ülke genelinden daha azdır. Bölgedeki tarım işletmelerinin çok küçük olması birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Küçük işletmeler çoğunlukla kendi ihtiyacı için üretim yapmakta, standart kitlesel üretim yapamadıklarından pazarda söz sahibi olamamaktadır. Bu durum gelir düşüklüğüne yol açmakta, çiftçinin tarıma olan ilgisi azalmakta, köyden kente göç hızlanmaktadır.

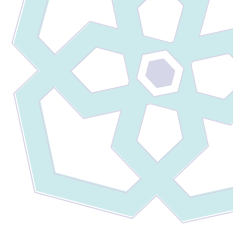
Bölge bitkisel üretimi 2008'de 8,42 milyon ton olarak gerçekleşmiş ve ülke toplam üretiminin yüzde 7,12'sini karşılamıştır. TR83 Bölgesi 26 bölge arasında tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretiminde 4. sebze üretiminde 3. meyve üretimi bakımından ise 14.üncü sırada bulunmaktadır. Türkiye'de 923 TL olan kişi başına bitkisel üretim değeri, bölgede 1700 TL'dir. TR83 Bölgesi, bitkisel üretim miktarı ve verimlilik açısından Türkiye'de ilk sıralarda yer alsa da, bölge bitkisel ürün verimleri A.B.D ve bazı Avrupa ülkelerinde elde edilen verimlilik rakamlarına ulaşamamaktadır.

Bölgede üretimi yoğunlaşan bitkisel ürünlerin bazıları; arpa, tritikale, çeltik, mercimek (yeşil), patates (tatlı), kenevir, soya, fiğ, şekerpancarı, soğan (kuru), kırmızı pancar, fasulye (taze), barbunya fasulye, lahana, üzüm (şaraplık), elma, armut, muşmula, şeftali, kiraz, kızılcık, fındık, dut ve cevizdir. Bölge bitkisel ürünlerinin markalaşması ve bölge ekonomisine daha fazla katma değer sağlaması için, söz konusu ürünlerin verimlilikleri artırılmalı ve hem yurtiçi hem de yurtdışı pazarlarda bu ürünlerin tanıtım ve pazarlama çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

2001-2008 yılları arasında örtü altı sebze üretim miktarı bölgede yüzde 46,2 artmış ve bölgenin ülke toplam üretimi içindeki payı yüzde 2,31'e ulaşmıştır. Bölgedeki mikro klima alanları ile denize yakın, kuzeyi kapalı alanlarda örtü altı sebze tarımı yaygınlaştırılarak bölge tarımsal geliri artırılabilir. Organik tarım verileri incelendiğinde, bölge organik ürünler üretiminin ülke üretiminin sadece yüzde 1'lik bir kısmını karşıladığı görülmektedir. Bölge organik tarım için gerekli olan ekolojik yapıya sahip olmasına rağmen bu konudaki potansiyeli şu ana kadar yeterince değerlendirilememiştir.

Bölgenin uygun iklim şartları ve zengin bitki örtüsü hayvancılık açısından büyük bir potansiyel yaratmaktadır. Bölgede bulunan 181.044 adet hayvancılık işletmesi genellikle küçük ölçekli olup, bitkisel üretimle hayvancılık bir arada yapılmaktadır. Bölgede tarımsal işletme başına düşen küçükbaş hayvan sayısı 3,9 iken büyükbaş hayvan sayısı ise 4,4'tür.

Bölge, sığır sayısı yönüyle önemli bir potansiyele sahiptir. Bölge, toplam sığır sayısı ve kültür melezi sığır sayısı yönünden Düzey 2 Bölgeleri arasında ikinci ve yerli sığır sayısında üçüncü sırada yer almasına karşın, kültür ırkı sığır sayısı yönünden onuncu sırada yer almaktadır. Kültür sığır sayısının

diğer bölgelere nispeten az olması bölgenin birim sığır başına verimlilik değerlerini düşürmektedir.

Bölge sığır sütü üretiminde dördüncü sırada yer almaktadır. Bu durum, süt sığırcılığı işletmelerinde birim hayvan başına süt verimi ortalamasının düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Bölgede 2002 yılında 26.602 ton olan et üretimi, 2009 yılında 18.107 tona gerilemiştir. Bölgede et üretimindeki düşüş Türkiye'ye oranla çok daha büyük seviyedir. Et üretiminde yaşanan bu sıkıntı 2009 ve 2010 yıllarında et fiyatlarının ciddi bir şekilde artmasına neden olmuştur. Bölge toplam et üretiminde yedinci sırada yer almaktadır. Bölgede kesim yapılan sığırların önemli bir kısmını yerli ırk sığırların oluşturması birim hayvan başına et verimini düşürmektedir.

Bölgede, yumurta tavuğu üretiminde Çorum, broyler üretiminde ise Samsun Türkiye'nin önde gelen üretim merkezleridir. Bölgenin yumurta tavuğu sayısında Türkiye içindeki payı yüzde 9,2'dur. Bölge, yumurta tavuğu sayısı yönünden Düzey 2 Bölgeleri arasında 3. ve broyler sayısı yönünden 13. sırada yer almaktadır. Bölgede üretilen yumurta, 2009 yılında Türkiye'de üretilen toplam yumurtanın yüzde 8'ini oluşturmakta olup bölge yumurta üretiminde Düzey 2 Bölgeleri arasında dördüncü sırada yer almaktadır. 2009 yılında 9.100 tonluk tavuk eti üretimi ile bölge Düzey 2 Bölgeleri arasında 10. sırada yer almaktadır.

Bölgede su ürünleri üretimini geliştirebilmek için önemli bir potansiyel bulunmaktadır. Samsun'un Karadeniz'de yaşayan her tür balığın rahatça avlanabilmesi avantajına sahip olması ve bölgede elde edilen balıkların bu ilden iç kesimlere pazarlanması nedeniyle bölge su ürünleri üretimi ve pazarlanması yönünden en önemli il konumundadır. Ancak balık üretimi mevsimlere göre bazen ihtiyaçtan fazla olmaktadır. Avlanma sezonunda büyük miktarda avlanan ve fiyatı çok uygun olan hamsi, istavrit ve palamut gibi türlerin bölgede kurulacak işleme tesislerinde dondurma, konserve ve salamura gibi işleme ve muhafaza teknolojilerine tabi tutularak tüketicilere diğer zamanlarda sunulması, balıkçılık ile bölgede yaratılacak katma değeri artırmada önemli bir yaklaşımdır.

Yüzölçümünün yüzde 35,2'si (1,3 milyon ha) orman alanı olan TR83 Bölgesi zengin bir orman varlığına sahiptir. Ancak bölge orman alanlarının yüzde 48,6'sı bozuk niteliklidir ve verimlilik bakımından komşu bölgelerden geridedir. Bölge orman alanının ülke alanına oranı yüzde 6,3 olmasına rağmen, bölgenin ormancılık GSYİH'sinin ülke ormancılık GSYİH'si içindeki payı 2001 yılında sadece yüzde 3,85'tir ve ormancılığın toplam GSYİH içindeki payı ise bölge illerinde yüzde 0,3 ile 0,4 arasındadır.

Bölge ormanları değerlendirilmesi gereken birçok ürünü içermektedir. Bilinçsiz tüketim, gelecekte bölge orman varlığının azalması, erozyonun artması ve orman köylerinden şehir merkezlerine olan göçün hızlanması tehlikelerini yaratmaktadır. Bölgedeki toplam 2 604 köyden 2 138'i orman köyü statüsündedir. Bölgede 2000-2008 yılları arasında orman köylerinden şehir merkezlerine yoğun bir göç yaşanmıştır. Orman köyleri nüfusunun toplam köy nüfusu içindeki payında ciddi düşüşler yaşanması, orman köylerinin verdiği dış göçün ve bu köylerdeki sosyo-ekonomik sıkıntıların bir göstergesidir.

SANAYİ

TÜİK tarafından açıklanan 2001 yılına ait GSYİH verilerine göre TR83 Bölgesi 26 Düzey 2 Bölgesi arasında 10. sırada yer almaktadır. Bununla beraber kişi başına düşen GSYİH bakımından bölgemiz 15. sıradadır. Bölgenin GSYİH ve nüfus paylarının yıllar itibarıyla gerilemiş, bununla beraber GSYİH'nin nüfusa oranı 1987 yılında yüzde 0,65 iken, 2001 yılında yüzde 0,72'ye yükselmiştir. Bölge nüfus payının GSYİH payından daha fazla bir oranda düşmesi kişi başına düşen geliri yükseltmiştir.

TR83 Bölgesi'nde ülke GSYİH'si içindeki payı bakımından ilk sırada yer alan tarım sektörünü,

I. YÖNETİCİ ÖZETİ

hizmetler ve sanayi sektörü takip etmektedir. 1987 yılında bölgede yüzde 30 olan tarımın payı, 2001 yılı itibariyle yüzde 20'ye gerilemiştir. Aynı dönemde ülkede tarımın payı yüzde 17,8'den yüzde 12,1'e düşmüştür. Sanayinin payı ise bölgede yüzde 15,7'den yüzde 19,4'e yükselirken, ülke genelinde kayda değer bir değişiklik yaşanmamıştır. İncelenen dönem itibariyle bölgede ülke geneline paralel olarak tarımdan diğer sektörler bir geçiş yaşanmıştır. Ülke genelinde bu geçiş hizmetler sektörü ağırlıklı yaşanırken, bölgede sanayi ağırlıklı gerçekleşmiştir. Bu durum bölgede sanayileşmenin yetersizliği ile açıklanabilir.

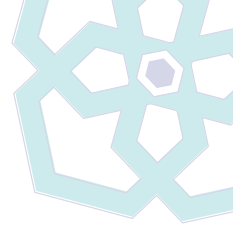
Tokat, 1987-2001 dönemine ait verilere göre sanayi potansiyeli en yüksek olan il olarak ön plana çıkmaktadır. Tokat'ın güçlü bir sanayi varlığına sahip olmasının temelinde yatan Tokat'ta kamuya ait büyük ölçekli sanayi işletmelerinin varlığıdır. Bununla beraber ilde istihdama ve gelire büyük katkısı olan Tokat Sigara Fabrikası ve Tokat Yaprak Tütün İşletmesi gibi kurumların özelleştirme sonunda kapatılması, ilin sanayi potansiyelini olumsuz yönde etkileyebilecek bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çorum ili ise 1980 sonrasında gelişme gösteren ve bu gelişmeyi kendi kaynaklarıyla sağlayan yeni sanayi odaklarından biri olarak kabul edilmektedir. Çorum'un 1980'li yıllarda kalkınmada öncelikli yöre kapsamına alınarak önemli ölçüde teşvik alması, organize sanayi bölgesinin kuruluşu ve yaratılan sermaye birikiminin ilde yeni yatırımlara yönelmesi ilin yeni sanayi odağı olarak ön plana çıkmasının altında yatan başlıca nedenlerdir.

Bölgenin Gayri Safi Katma Değer verileri Türkiye ortalaması ile kıyaslandığında bölgede sanayi sektörünün payının Türkiye ortalamasının oldukça altında olduğu görülmektedir. Tarım sektörünün bölge GSKD'si içerisindeki payı 2004 yılında sanayi sektörünün payından yüksek iken, verilen yıllar itibariyle payı azalmış ve 2006 yılında sanayi sektörü payının altına düşmüştür. Bununla beraber, bölgenin ülkemize kıyasla tarım ağırlıklı yapısı varlığını sürdürmektedir. Bölgenin görece tarım ağırlıklı yapısı istihdam verilerinde de kendini göstermektedir. Ülke çapında istihdamda tarımın payı yüzde 25 civarında iken, bölgede tarım istihdamı bu oranın yaklaşık 2 katıdır. Bölgede sanayi sektörü istihdam oranı ise Türkiye ortalaması olan yüzde 26'nın oldukça altındadır.

Bölgede sanayi, istihdam ve girişim sayısı bakımından imalat sanayinde yoğunlaşmaktadır. Bölgede imalat sanayi ihracat ağırlıklı bir yapıya sahipken, madencilik ve taşocakçılığı sektörü ithalat ağırlıklı bir yapısı vardır. Bölgede imalat sanayide yoğunlaşma katsayısı, uzmanlaşma matrisi ve değişim payı analizine göre öne çıkan sektörler olarak tespit edilen sektörler:

- Gıda ürünleri ve içecek imalatı
- Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı (mobilya hariç)
- Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ile saat imalatı
- Mobilya imalatı; başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalatlar
- Ana metal sanayisi
- Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı sektörleridir.

Bölgemizde de tarımsal üretimin yüksek olması "Gıda ürünleri ve içecek imalatı" sektörünün bölgemizde önemli bir sanayi kolu olarak gelişmesinde etkili olmuştur. Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı (mobilya hariç) sektörü ülke çapında homojen bir yapı göstermekte olup, geleneksel sanayi merkezleri dışında TR83 Bölgesi gibi diğer bölgelerde de önemli bir istihdam kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı sektöründe bölgemizde ağırlıklı olarak tuğla, kiremit, çimento, kireç ve mermer gibi ürünler üretilmektedir. Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ile saat imalatı sektörü ileri teknoloji gerektirmesi ve kalifiye

işgücü talebi nedeniyle gelişmiş bölgelerde yoğunlaşmış bir sektör olup bölgesel dağılımda TR83 Bölgesi sektördeki işletme sayısı ve istihdam bakımından 3 büyük ilin hemen arkasından gelmektedir. Bölgemizde bu sektörde kayıtlı olan işletmeler, tıbbi alet ve makineler (serum seti, tansiyon aleti, kan ölçme makinesi, vb.), hastane alet ve makineleri (sterilizatör, otok lav, etüv, röntgen cihazı), enjektör ve şırıngalar, cerrahi el aletleri, ortopedik aletler, laboratuvar alet ve makineleri, ameliyat masası gibi ağırlıklı olarak sağlık hizmet ve araçları imalatında yoğunlaşmaktadır. “Ana metal sanayisi” ve “Mobilya imalatı; başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalatlar” sektörlerinde bölgesel dağılımına bakıldığında başta İstanbul olmak üzere büyük ve sanayisi gelişmiş kentlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Sektörün yoğunlaşma katsayısı 1’den büyük olmasına rağmen, TR83 Bölgesi’nin sektördeki payı görece düşüktür.

İthalat ve ihracat değerlerini dikkate alarak hesaplanan RCA katsayılarına göre bölgede rekabet gücü en yüksek fasılların;

- Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları
- Değirmencilik ürünleri, malt, nişasta, inülin, buğday gluteni
- Meşrubat, alkollü içkiler ve sirke
- Örme giyim eşyası ve aksesuarları fasılları olduğu,

En düşük fasılların ise;

- Organik kimyasal müstahsallar,
- Mineral yakıtlar,
- Hububat,
- Eczacılık ürünleri,
- Yağlı tohum ve meyvalar, sanayi bitkileri, saman, hayvan yemi,
- Gıda sanayii kalıntı ve döküntüleri, hazır hayvan gıdaları olduğu tespit edilmiştir.

Madencilik ve taşocakçılığı sektöründe bölge için en önemli madenler bentonit, mermer, linyit, antimon ve kromdur. Bölge illerinden Samsun, maden çeşitliliği ve rezervi bakımından sınırlı potansiyele sahip iken bölgedeki diğer illerin yer altı kaynağı potansiyeli yüksektir. Tokat antimuan ve bentonit gibi önemli metalik maden ve endüstriyel hammadde yataklarına sahiptir. Amasya ilinde ortaya çıkarılan önemli madenler arasında maden kömürü, bakır-kurşun-çinko, manganez, bentonit ve seramik-refrakter killer olup ilde işletilen maden kaynakları kömür, mermer ve kalkerdir. Çorum’un çok çeşitli metalik ve endüstriyel hammadde yataklarına sahip olduğu tespit edilmiştir. Maden kaynaklarının yanısıra bölge Kuzey Anadolu fay kuşağı boyunca zengin jeotermal kaynaklara sahiptir. Bölgede bilinen kaynaklar kaplıca ve içmece olarak veya kür ve tedavi maçı hizmeti vermektedir. Bölgede yer alan jeotermal kaynaklar Samsun’da Havza ve Ladik, Amasya’da Gözlek, Hamamözü ve Terziköy, Çorum’da Figani ve Hamamlıçay, Tokat’ta Reşadiye, Artova ve Sulusaray kaplıcalarıdır.

TR83 Bölgesi hidroelektrik enerji potansiyeline ve yenilenebilir enerji kaynaklarına sahip bir bölgedir. Kişi başı elektrik tüketimi bakımından bölge, 26 Düzey 2 bölgesi arasında 19. sırada yer almaktadır. Elektrik üretim kapasitesi bakımından ise TR83 Bölgesi 11. Sırada yer almaktadır. Bölgede hem hidrolik hem de termal elektrik üretim kapasitesi mevcuttur. Bölgede elektrik çoğunlukla hidroelektrik santraller vasıtasıyla üretilmektedir. Bölgede sektörler itibariyle elektrik

I. YÖNETİCİ ÖZETİ

tüketimine bakıldığında sanayi sektörünün %38'lik pay ile ilk sırada yer aldığı, konut tüketiminin ise yüzde 33 ile sanayiye takip ettiği görülmektedir. Ülkemizde ise bu oranlar sanayi tüketimi için yüzde 46 ve mesken tüketimi için yüzde 24'tür.

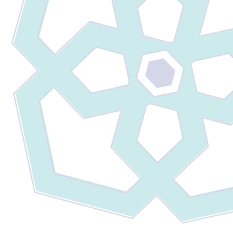
Yenilenebilir enerji kaynakları açısından rüzgar enerjisi potansiyeli incelendiğinde bölgenin bu bakımdan çok zengin olmadığı görülmektedir. Bölgemizin içinde bulunduğu Karadeniz Bölgesi güneş enerjisi potansiyeli ve güneşlenme süresi bakımından diğer bölgelere kıyasla en düşük potansiyele sahip bölgedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarından biyoenerji, canlı organizmalar veya bunların yan ürünlerinden elde edilen bir enerji türüdür. Biyoenerji türleri biyodizel, biyoetanol, biyogaz olarak sınıflandırılmaktadır. Biyoetanolün elde edildiği bitkilerden başta şeker pancarı olmak üzere, mısır ve buğday üretimi bölgemizde oldukça yaygındır. Ülkemizde üretilen şekerpancarının yüzde 8,2'si, mısırın yüzde 3,24'ü, buğdayın ise yüzde 9,7'si bölgemizde üretilmektedir. Biyodizel üretiminde kullanılan soyanın yüzde 21'i, ayçiçeğinin yüzde 4,52'si, kolzanın yüzde 1,45'i bölgemizde üretilmektedir. Kanatlı hayvancılığın yaygın olduğu Çorum ili başta olmak üzere bölgemiz illerinde kentsel ve hayvansal atıklardan yararlanma yoluna gidilerek biyogaz üretimi gerçekleştirilebilir.

Sanayi organizasyonuna bakıldığında, bölgemizde 2009 sonu itibariyle toplam 27 tane küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. TR83 Bölgesi'nde toplam 16 adet organize sanayi bölgesi bulunmaktadır. Bu OSB'lerden Samsun'da bulunan Gıda OSB ve Suluova ilçesinde bulunan Suluova Besi OSB ihtisas OSB'lerdir. Diğerleri ise karma OSB'lerdir. İhracat için yatırım ve üretimi artırmak, yabancı sermaye yatırımlarını çekmek suretiyle sermaye girişini hızlandırmak, dış pazar bağlantılarını genişletmek, ithalatı ucuzlatmak, istihdamı artırmak gibi amaçlara hizmet etmek üzere kurulan Samsun Serbest Bölgesi Samsun Limanı içinde bulunmaktadır. Bölge üniversitelerinden Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde Samsun Ticaret ve Sanayi Odası (TSO) ile Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) işbirliğinde bölgedeki sanayi kuruluşlarının üretim ve yatırım projelerine teknik bilgi aktarımı ve fizibilite raporları sunacak Teknoloji Geliştirme Merkezi (TEKMER) bulunmaktadır. Bölgemizde biri Tokat, diğeri ise Samsun'da olmak üzere 2 adet teknokent ya da diğer bir ifadeyle Teknoloji Geliştirme Bölgesi (TGB) bulunmaktadır. Bölgemizde Samsun İŞGEM ve Çorum KİŞGEM(Kadın İş Geliştirme Merkezi) olmak üzere 2 adet iş geliştirme merkezi bulunmaktadır. TR83 Bölgesi'nde Çorum'da 3, Samsun'da 4, Tokat'ta 2 tane olmak üzere toplam 9 adet ticaret borsası bulunmaktadır.

Bölgemizde geçmiş dönemde uygulanan Samsun-Kastamonu-Erzurum Bölgesel Kalkınma Programı kapsamında KOBİ'ler desteklenmiştir. Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı İşletmelerin Rekabet Gücünün Artırılması ve Dışa Açılmalarına Mali Destek Programı kapsamında işletmelerin rekabet gücünün artırılması ve dışa açılmalarının sağlanması, işletmelerin yüksek teknolojik kabiliyete ve nitelikli işgücüne sahip, değişen şartlara uyum sağlayabilen bir yapıya kavuşturulması ve yerel önceliklere uygun mali destek programlarının yürütülmesinde, bölgesel düzeyde deneyim ve kapasitenin artırılması hedeflenmiştir. Bu program kapsamında 79 KOBİ projesi Ajans'tan hibe almaya hak kazanmıştır. Bölgemizde KOBİ'lere mali destek sağlayan bir diğer kuruluş KOSGEB'tir.

HİZMETLER

Günümüzde teknolojinin devamlı yenilenmesiyle sürekli olarak hizmetlerin niceliği ve niteliği artmaktadır. Hizmetler bölümü, net olarak tanımlanamamakla beraber tarım ve sanayi sektörleri dışında kalan bölümler hizmetler olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada hizmetler bölümünde haberleşme, inşaat, turizm, mali yapı ve bankacılık ve dış ticaret bilgileri bulunmaktadır. Bölgede GSKD (Gayrisafı Katma Değer)(Sanayi Bölümünde detaylı tanımı verilmiştir) verilerine göre hizmetler tarım ve sanayinin önünde olsa da bölge rakamları Türkiye ile karşılaştırılınca hizmetlerde

bölgenin 26 Düzey 2 bölgeleri arasında orta sıralarda olduğu görülmektedir. Tokat hariç diğer 3 ilin GSYİH rakamlarına bakıldığında hizmetler yüzde altmışın üzerinde pay almaktadır.

Haberleşme kısmına bakıldığında bölgede haberleşmeyle ilgili önemli bir problem gözükmemektedir. Teknolojinin artışıyla sabit telefon hat sayısında azalma olurken GSM hat sayısında artış görülmektedir. Birçok internet sağlayıcısı üzerinden hizmet verildiği için bölgedeki internet kullanıcı sayısı net olarak bilinmemektedir, kablo TV hizmeti ise bölgede yalnızca Samsun'da bulunmaktadır. Yıllar içinde inşaat sektörü tüm GSYİH içinde Türkiye'de gerilerken bölgede de bu gerileme görülmektedir. Nüfus artışı hızı azalan bölgede talebin azaldığı düşünülebilir. Samsun, bölgede bu sektörün yarısına yakınına yakınını oluşturmaktadır. Özellikle Samsun dışında bölgede kış mevsimi uzun ve inşaat mevsimi kısa olunca, inşaat başına harcanan zamanın ve dolayısıyla da maliyetlerin artmasına neden olmuştur. Turizm sektörüne bakıldığında bölge; tarih, kültür, doğa, mağara, inanç, deniz, kış, yayla, termal turizm gibi birçok turizm çeşidini içinde barındırır da rakamları Türkiye ile karşılaştırınca yüzde bir civarında pay aldığı görülmektedir. Dört tip ulaşımın bölgede mevcut bulunması, turizmin lojistiği açısından olumlu bir gelişmedir. Özellikle yabancı turistlerin geceleme sayısında bölge, ülke çapında geridedir. Tesis başına yatak sayısı bölgede elli iken Türkiye'de bu rakam yüzdür; bu da bölgedeki tesislerin düşük kapasiteli olduğunu göstermektedir. Ancak, Türkiye'ye oranla daha düşük bir doluluk oranı olan bölgede tesislerin sayısal eksikliğinden çok, kalitesinin artırılması gerektiği gözlenmektedir. Vergi tahakkuk ve tahsilât rakamlarında yıllar içinde Türkiye'de olduğu gibi bölgede de artış vardır. Ancak daha önemli olan tahakkuk eden verginin tahsilâtı oranında hem Türkiye'de hem de bölgede yıllar içinde düşüş gözlenmektedir. Bölge, bu veride Türkiye'nin yüzde altı altında seyretmektedir. Bölgedeki illerin bu oranı birbirine yakındır ve yüzde seksen civarındadır. Bölge tahakkuk ve tahsilât rakamları, Türkiye'nin yüzde bir civarını oluşturmaktadır. Bölgedeki bankaların yarısı Samsun'da bulunurken, bölge topladığı mevduatlardan fazlasını kredi olarak kullanılmaktadır, bu da diğer bölge mevduatlarından bir kısmın bu bölgede krediye dönüştürüldüğünü göstermektedir. Kredilerin geri dönüşünün izlendiği takipteki alacaklara bakıldığında bölgedeki illerin yüzde beş ile sekiz arasındaki yüzdeyle Türkiye ortalamasındadır. Bölgede ithalat ve ihracat rakamları yıllar içinde artarken 2008 yılında çıkan krizin etkileriyle 2009'da düşüş yaşamıştır. İhracatın yüzde yetmiş; ithalatın yüzde seksen beşini Samsun oluşturmaktadır, bu ili Çorum takip etmektedir. Turizmde olduğu gibi dış ticarete de bölge, Türkiye rakamlarının yüzde biri civarında oranlara sahip olarak, düşük bir düzeydedir. 446 milyon dolar ihracata karşılık 574 milyon dolarlık ithalat vardır. Firma başına ithalat ve ihracatta da durum benzerdir. Bölge ihracatı seksen beş ayrı fasılda yüz otuza yakın ülke; ithalat ise seksen fasılda seksene yakın ülke ile gerçekleşmektedir. Bölgede en çok ihraç edilen fasıl değirmencilik ürünleri, malt, nişasta, inülin ve buğday glutenidir. Bu faslı sırasıyla demir ve çelik; kazan: makine ve cihazlar, aletler, parçaları; yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turunçgil ve kavun kabuğu; elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları izlemektedir. Bölgedeki ihracatta en fazla çalışılan ülke Mısır'dır. Bu ülkeyi Almanya, Irak, Endonezya ve İtalya takip etmektedir. Bölgede en çok ithal edilen fasıl demir ve çeliktir. Bu faslı sırasıyla hububat; mineral yakıtlar, mineral yağlar ve mumlar; inciler, kıymetli taş, madeni paralar; bakır ve bakırdan eşya izlemektedir. Bölgedeki ihracatta en fazla çalışılan ülke Rusya Federasyonu'dur. Bu ülke tek başına toplam ithalatın yüzde kırkına yakınına oluşturmaktadır. Bu ülkeyi Kanada, Almanya, A.B.D. ve Çin takip etmektedir. Karadeniz Çanağı'ndaki ülkelerden en fazla ithalat Rusya Federasyonu ile en fazla ihracat ise Gürcistan'la yapılmaktadır. Dış ticaretin daha da artmasının yolu limanların daha etkin kullanılabilmesinden geçebilir; bölgede hazırlanacak Lojistik Mastır Planı ile beraber de yine dış ticaretin artması beklenebilir. Dış ticarete dikkat çeken önemli bir özellik, birçok ürünün yetişebildiği ülkemizde hububatın aşırı rakamlarda ithal edilmesidir. Bu da üretilen hububatın ülke ihtiyaçlarını karşılamadığını göstermektedir. 230 bin

I. YÖNETİCİ ÖZETİ

dolarlık ihracata karşılık 120 milyon dolarlık ithalat yapılmaktadır. Bir diğer dikkat çekilen fasıl, demir ve çeliktir. 75 milyon dolar gibi önemli bir rakamda ihracat yaptığımız bu fasılda 160 milyon dolarlık ithalat yapılmaktadır. Burada da ürettiğimiz demir ve çeliği kullanma yerine bunların bir kısmını ihraç edip; muhtemelen üretmediğimiz değişik tipte demir ve çeliği ithal ediyoruz.

GİRİŞİMCİLİK-YENİLİKÇİLİK

Girişimciliğin tespiti için açılan ve kapanan işyeri sayıları kullanılmıştır. 2008 yılına kadar bölgede açılan firma sayısı daha fazlayken 2008 yılındaki krizle beraber bu yılda kapanan firma sayısı daha fazla olmuştur. 2008 yılını dışarıda bıraktığımızda bölgede açılan firma sayısının daha fazla olması, bölgede girişimcilik adına olumlu bir gelişmedir. Ancak, bölgedeki kapanan firma sayılarının Türkiye'dekilere oranının bölgedeki açılan firma sayılarının Türkiye'dekilere oranla fazla olması, benzer ekonomik şartlarda bölgenin girişimcilik açısından biraz daha geri planda kaldığını gösterebilir. Açılan ve kapanan firma sayılarını beraber değil, yalnızca açılan firma sayısını girişimciliğin bir ölçütü olarak alırsak Türkiye ve TR83 Bölgesi'nde daha benzer iniş ve çıkışlardan bahsedilebilir. Ancak, firmaların azaldığı yıllardaki inişler benzer olsa da Türkiye'de açılan firma sayısının artan yıllarda TR83'e göre daha hızlı artış göstermesi, girişimcilik açısından Türkiye genelinin bölgeye göre biraz daha önde olduğu yorumu çıkarılabilir.

Yenilik göstergeleri konusunda marka, patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım rakamlarından faydalanılmıştır. Bölgedeki yenilikçilik sayıları, Türkiye ile karşılaştırıldığında son derece azdır ve Türkiye'deki rakamların yaklaşık yüzde birini oluşturmaktadır. Son yıllarda bölgede artış gözükürken; faydalı model ve markada patent ve endüstriyel tasarıma göre bölge daha iyidir. Yenilik göstergelerinin yaklaşık yarısı Samsun'dan çıkmaktadır, bu ili Çorum takip etmektedir.

KAMU YATIRIMLARI, YATIRIM TEŞVİK BELGELERİ

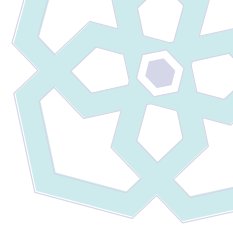
Kamu yatırımları bölümünde kamunun sosyal ve ekonomik altyapı yatırımlarından bahsedilecektir. Bazı yatırımlar tek bir ili, bazı yatırımlar ise birçok ili kapsamaktadır. Bölge ile Türkiye'nin daha anlamlı karşılaştırılabilmesi adına birçok ili kapsayan yatırımların toplamı Türkiye'deki toplam kamu yatırımından çıkarılmıştır. 2000-2009 yılları arasındaki kamu yatırım rakamlarına bakıldığında bölge, Türkiye'nin yüzde ikisiyle dördü arasında bir orana sahiptir. Genel olarak yıllar içinde bölgedeki rakamlar artmıştır. Kriz yılları olan 2001 ve 2008 sonrası yıllarda kamu yatırım rakamları bölgede azalmasa da aynı zamanda artmamıştır. Sektörlere bakıldığında ise en büyük payı ulaştırma-haberleşmenin aldığı, daha sonra ise eğitim, enerji ve sağlık sektörlerinde kamu yatırımları yapıldığı görülmektedir. Samsun, bölgedeki payın yüzde yetmişini almaktadır.

Yatırım teşviki bölümünde yatırım miktarlarına bakıldığında, Amasya'da gıda ve içki; Çorum'da dokuma ve giyim ve enerji; Samsun'da sağlık ve taşıt araçları; Tokat'ta ise enerji sektörleri ön plandadır. Bu teşviklerle birlikte oluşan istihdam rakamlarına bakıldığında ise Amasya'da gıda ve içki; Çorum ve Tokat'ta dokuma ve giyim; Samsun'da ise sağlık sektörleri ön plandadır.

YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

TR83 Bölgesi'nde yaşam kalitesi, fiziksel altyapı unsurlarının bölgedeki durumu, bölgenin sahip olduğu ulaşım ağları ve bütün bunlara bağlı olarak oluşan mekânsal örüntü ve fonksiyonel ilişkiler çok temel olarak bu bölümde açıklanacaktır.

İlk olarak fiziksel altyapı kapsamında bölgenin sahip olduğu su kaynaklarına bakılırsa TR83 bölgesinin sahip olduğu coğrafi konum gereği önemli bir avantaja sahip olduğu söylenebilir. Ülkenin en önemli iki akarsuyu olan Yeşilirmak ve Kızılırmak havzaları içerisinde olan TR83 bölgesi bu bakımdan zengin

yer altı ve yerüstü su potansiyeline sahiptir. Bölgenin toplam yıllık su potansiyeli yaklaşık 15000 hm³/yıl olup, bölge potansiyeli Türkiye toplamının yüzde 7'sini oluşturur. Bölgede toplam yer altı suyu potansiyeli ise 795 hm³/yıl'dır bu oran ise ülke toplamının yaklaşık %5.81'idir. Bu tabloda kentsel alanda su temini ise dolaylı olarak oldukça iyi durumdadır. Bölgede hizmet verilen nüfusun toplam belediye nüfusuna oranı ülke ortalaması olan %99 ile aynı düzeydedir hatta Çorum ve Amasya'da bu oran %100'lük oranla ülke ortalamasının da üzerindedir. Benzer bir tabloyu kırsal alan su temininde de görmek mümkündür. Bölge ortalaması kırsal alan su temininde yine %99'lar civarındadır. Son dönemde özellikle KÖY-DES projeleriyle birlikte bu oranların bu kadar yüksek seviyelere çıktığını söylemek mümkündür.

Ancak buna karşın kentsel ve kırsal alanda kanalizasyon altyapısında çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Özellikle bölge kırsalında altyapı sorunları göze çarpmaktadır. Bölgedeki 195 belediyeden 133 belediyenin kanalizasyon şebekesi, sadece 5 belediyenin (Çorum, Bafra, Terme, Ondokuzmayıs ve Atakum) ise atık su arıtma tesisi bulunmaktadır. Bu bakımdan bölgede bu anlamda kat edilmesi gereken mesafe oldukça fazladır.

Yeşilirmak ve Kızılırmak havzaları arasında yer alan bölgenin bu bakımdan sahip olduğu bir diğer potansiyel ise hidroelektrik enerji kapasitesidir. DSİ ve Elektrik İşleri Etüt İdaresi Genel Müdürlüğü (EİE) tarafından bugüne kadar yapılan çalışmalar neticesinde işletmede olan ve halen inşa halinde veya planlama aşamasında olan toplam 19 adet hidroelektrik santral projesi geliştirilmiştir. 19 adet projenin toplam kurulu gücü 2 011 MW, toplam yıllık enerji üretimi 7 040 GWs olması öngörülmektedir. Bu rakam Türkiye'de üretilen toplam hidroelektrik enerji potansiyelinin yaklaşık %5,6'sına tekabül etmektedir. Bununla birlikte şu an halihazırda bölgede termal ve hidrolik enerji üretim santrallerinden elde edilen toplam elektrik üretim miktarı 1756 MW'tır. İletim ve dağıtım hatları incelendiğinde bölgede dağıtım hatlarının büyük kısmının orta ve alçak gerilim hatlarından oluştuğu görülmektedir. Orta gerilim hatlarının büyük kısmı, şehir içlerinde dahi, havai hatlardan oluşmaktadır. Bölgede, genellikle bir ana (master) plan çerçevesinde hatların tesis edilmesi gerekirken, kısa vadeli planların uygulamaya konulması ile mevcut elektrik dağıtım sistemi altyapısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Oluşturulan bu altyapı, şehir içi görüntü kirliliğine, enerji kesintilerine, kayıp-kaçak oranlarının artmasına yol açmaktadır.

TR83 Bölgesi özellikle Samsun Limanı gibi bir değere sahip olması sayesinde Rusya'dan gelen doğalgaz için önemli transfer noktalarından bir haline dönüşmüştür. Bölge içerisinde doğalgaz altyapısı ihtiyacını karşılayan en önemli unsur, bölgeden geçen Mavi Akım doğalgaz boru hattıdır. Türkiye'ye Samsun üzerinden giriş yaparak Amasya, Çorum, Kırıkkale üzerinden Ankara'ya ulaşmakta olan Mavi Akım hattı 2003 yılından beri faal durumdadır. Bölge illerinin tamamına doğalgaz temini yapılırsa da özellikle konut alanlarında kömür kullanım oranı istenilen düzeylerde değildir. Özellikle hala kömür kullanan konutların varlığı ve doğalgaza görece daha çok tercih edilir olması sebebiyle bölgede hava kirliliği sorunu önemli noktalara ulaşabilmektedir. Özellikle bu bakımda yaşam kalitesinin düştüğünü söylemek mümkündür.

Erişilebilirlik ve ulaşım ise TR83 Bölgesinin en güçlü olduğu alanlardan birisi olarak dikkat çekmektedir. Bölgenin özellikle dış bağlantılar noktasında Karadeniz Çanağı ile olan coğrafi yakınlığı ve ulusal ölçekte ise doğu batı koridorunda konumlanmış olması sebebiyle erişilebilirlik açısından oldukça bölgeyi güçlü bir pozisyona taşımaktadır. Bununla birlikte özeldir Samsun ilinin taşıdığı lojistik potansiyel ve önem, doğru bir planlama yaklaşımı neticesinde bölgeyi şu anda bulunduğu konumdan çok daha ileriye taşıyacak bir etkidir.

Bölgedeki ulaşım şeması aynı zamanda yerleşim birimleri arasındaki fonksiyonel ilişkiye ve gelişme

I. YÖNETİCİ ÖZETİ

koridorlarıyla bir bağlantıya işaret etmesi açısından önemli bir şematik ifade biçimidir. Bu bakımdan TR83 bölgesi karayolları yol hacimleri de bu yapıyı ortaya koyar niteliktedir.

Bölgedeki en önemli üretim ve hizmet merkezi olan Samsun'dan Amasya Çorum ve daha sonra Ankara yönünde bir yoğunluğun olması yukarıdaki ilişki açısından önemlidir. Samsun ilinde 4 farklı ulaşım biçiminin keşiliyor olması erişilebilirlik ve ulaşım anlamında bölgenin değerini ortaya koyan bir diğer unsurdur. Samsun Limanı, Tekkeköy Tersane ve Limanı, Yeşilyurt Limanı, Toros Tarım Sanayi Samsun Liman İşletmesi önemli ticaret noktaları olsalar da özellikle konteynır taşımacılığı için yeterli alanın olmaması önemli bir eksikliklerdir. Teknolojik yenileme ve modernizasyon projeleriyle kapasiteleri artırılabilir olan bu limanların aynı zamanda uluslararası bağlantılarını güçlendirmesi de bir o kadar önemlidir. Bu sebeple Samsun-Kavgaz Tren Ferry Taşımacılığı ve TRACECA Programı bölge lojistiği açısından oldukça kritik rol oynayan projeler arasındadır.

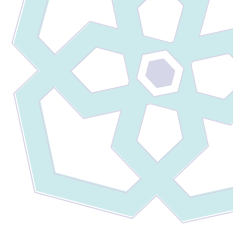
TR83 Bölgesinde kentlerin gelişme süreçlerine bakıldığında tarihsel olarak etkili unsurun coğrafi koşulların belirleyiciliği olduğu görülmektedir. Karadeniz'e paralel uzanan dağlar ve bölgeden geçen iki önemli akarsu ve bunların oluşturduğu havzalar, ovalar ve vadiler yerleşme deseninin oluşmasında etkili olmuştur. Yerleşme hiyerarşisine bakıldığında ise bölgede 5 kademe yerleşimin bulunduğu görülmektedir. Bölge metropolü özelliği taşıyan Samsun 5. kademe merkezdir. Samsun barındırdığı fonksiyonlar açısından bir bölgesel merkez konumunda olup sahip olduğu liman ile bölgenin dünyaya açılan kapısı olmuştur. Amasya, Çorum ve Tokat il merkezleri ile Merzifon ve Bafra ilçe merkezleri ise 4.kademe merkezlerdir. Diğer taraftan bölgedeki diğer ilçe merkezleri 3. kademe merkez fonksiyonu taşımaktadır. Bölgedeki kentlerin gelişim süreçlerine bakıldığında bu süreçleri etkileyen belli başlı faktörlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar özellikle,

1. Kentin; tarımsal artı ürünü kontrol eden, pazarlayan ve kırsal alana hizmet sunan bir merkez konumundan, zamanla çevresindeki nüfus için bir çekim merkezi haline gelmesi ve nüfus artışı ile birlikte hizmet sektörünün gelişmesi,
2. Büyük nüfus gruplarına istihdam sağlayan (ve genellikle bölge dışında alınmış) yatırım kararlarının bölgedeki bazı kentlerin gelişmesinde büyük etkiye sahip olması,
3. Ulaşım ekseninde bulunan kentlerin görece öneminin;
 - ya mevcut ulaşım ekseninin görece öneminin değişmesi,
 - ya da çevresinden yeni bir ulaşım ekseninin geçmesi, nedeniyle değişmesidir.

Bölge, mekânsal yapı ve sektörel ilişkiler bağlamında incelendiğinde belirli gelişme koridorları arasındaki ilişkinin ön plana çıktığı görülmektedir. Öncelikle, Samsun-Ankara karayolu Sungurlu'yu da içine alan koridor boyunca gelişmiş ve Samsun'da Bafra ve Çarşamba'yı da kapsayan bir gelişme aksında imalat sanayi yoğunlaşmasını görebiliyoruz. Kültür ve turizm hattı olarak nitelendirilebilecek bölge ise Amasya, Alaca ve Boğazkale ile birlikte Ladik, Vezirköprü, Sulusaray ve Taşova eksenini de içine alan bir alandır. Son olarak bölge ekonomisinde önemli bir yer tutan tarım ve tarıma dayalı sanayinin yoğunlaştığı alanlara bakarsak Osmancık'tan başlayıp Tokat'a doğru devam eden ve kuzeyde Taşova, Erbaa ve Niksarı içine alan bir hatta yoğunlaşmanın varlığından söz edebiliriz.

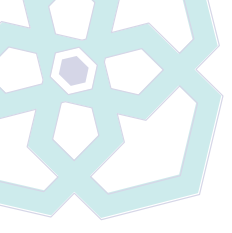
ÇEVRENİN KORUNMASI VE KORUMA ALANLARI

Çevrenin doğal yapısının değişmesi ve bozulması; bunun sonucunda insanların ve diğer canlıların bu

durumdan etkilenmesi çevre kirliliği olarak görülmektedir. Doğal kaynakların uygun kullanılmaması ekolojik dengenin bozulmasına yol açmaktadır. Bölgede bulunan birçok sanayi tesisi, çevreye hava ve su kirleticileri bırakmaktadır; amaç, çevreyi koruma adına atık arıtma tesisleri gibi önlemler kullanılarak çevre kirliliğinin azaltılmasıdır. Su kirliliğine bakıldığında, kirli suların içilmesi sonucu insanların ve diğer canlıların sağlıklarının bozulması önemli bir problemdir. Sulara karışan atıklar, tarımda kullanılan gübre ve ilaç kalıntıları, su kirliliğini oluşturmaktadır. Su kirliliği sınıflandırmasında, I.sınıf su iyi kalitede su iken, IV. sınıfa kadar kirlilik oranı artmaktadır, IV. sınıf en kirli sudur. Yeşilirmak Nehri suyunun kalite sınıfı genellikle I ve II iken çok kirli yerleri de bulunmaktadır. Özellikle fabrikaların kampanya dönemlerinde nehrin daha fazla kirlendiği görülmektedir. Kızılırmak'ın da su kalitesi genel olarak I ve II olmakla beraber özellikle yukarı ve orta kısımlarında kirlilik mevcuttur. Her iki akarsuyun da debisinin yüksek olması, döküldüğü yerler olan Çarşamba ve Bafra'da suların temiz olmasını sağlamaktadır. Samsun sahilinde yapılan Karadeniz'in su kirlilik analizlerinde sahilin geneli yüzme kriterleri için uygun çıkmıştır. Hava kirliliği, havanın içerdiği maddelerin çeşitli nedenlerle artarak çevreye zarar vermesi olarak görülebilir. Bölgede oluşan hava kirliliğinin en önemli nedeni; evsel ısınma amacıyla yakılan kömür ve diğer yakıtların yüksek oranda kükürt içermesidir, yani kalitesiz olmasıdır. Hava kirliliği ölçümleri için kükürt dioksit (SO₂) ve partiküler madde (PM10) verileri kullanılmıştır. Bölgede dikkat çeken bir hava kirliliği bulunmamaktadır. Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliğine göre yıllar içerisinde tehlikeli olabilecek eşikler belirlenmiştir ve yıllar içerisinde bu eşikler aşağı çekilecektir. 2013 yılındaki en düşük eşik miktarlarına dahi bakıldığında, yalnızca Çorum'da PM10 miktarının bir miktar azaltılması gerektiği görülmektedir. Bölgedeki en önemli çevre problemi erozyon olarak tespit edilmektedir. Yeşilirmak ve Kızılırmak; Türkiye'de Fırat Nehri'nden sonra en fazla toprak taşıyan nehirlerdir. Özellikle ormanların tahrip edilmesi ve fazla eğimli topraklarda tarımın yapılması, erozyon miktarını artırmaktadır. Katı atık toplama verilerine bakıldığında, nüfusa göre verilen hizmette bölge, Türkiye'nin gerisinde kalmaktadır. Belediyelerin katı atık toplama tesislerine ağırlık vermeleri gerekmektedir. Bölgedeki tüm iller, Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Katı atıkların bertaraf yönteminde Türkiye'de düzenli depolama yarı yarıya gerçekleşirken bölgede en yüksek oranda düzenli depolama olan Samsun'da bile oran 1/3 civarında kalmıştır. Düzenli depolama alanları ve kompost tesislerinin bölgede aktif halde çalışmaları gerekmektedir. Katı atıkların düzensiz, belediye çöplüklerinde depolanması, yeraltı ve yerüstü kirliliği ile koku problemine, haşerelerin artmasına ve bazen metan gazının sıkışması sonucu yangın ve patlamalara neden olmaktadır. Bölgedeki hayvancılık faaliyetleri sonucu oluşan hayvansal atıkların yeraltı ve yerüstü sularına bırakılmasındansa bunların gübre veya yakıt olarak değerlendirilmesi, hem sularımızdaki azot ve fosfor oranını azaltacak, hem de ekonomiye katkı sağlayacaktır. Ayrıca sanayide mümkün olabildiği kadar az atık üretilmesi, yine oluşan atıkların bir sonra oluşacak maddenin hammaddesi olarak kullanılması, kirliliği en aza indirecektir. Yine atıkların çevre ve insan sağlığına zarar vermeden toplanması, taşınması ve geri kazanılabilir atıkların ayrıştırılması gerekmektedir. Atık sularla ilgili bölüme geldiğinde bölgede kanalizasyon hizmetleriyle ilgili bir problem görülmemektedir. Ancak arıtma tesisi hizmeti verilen belediye nüfusu, Türkiye'de yarı yarıya iken bölgedeki beşte birlik oran son derece düşüktür. Yalnızca Çorum ili, bu konuda Türkiye ortalaması üzerinde hizmet verebilmektedir.

Ulusal ve uluslar arası sözleşmeler ile koruma altına alınan alanlar, flora ve fauna bakımından zengin yerlerdir. Bölgedeki önemli koruma alanları; Amasya'da Yedikır Barajı, Gökoluk ve Kapaklı Mesire Yerleri; Çorum'da Çatak Tabiat Parkı, Boğazköy-Alacahöyük Tarihi Milli Parkı ve Eymir Gölü; Samsun'da Bafra Kızılırmak Deltası Yaban Hayatı Geliştirme Sahası (Kuş Cenneti), Terme Gölardı Simenlik Yaban Hayatı Koruma Sahası ve Hacıosman Ormanı Tabiatı Koruma Alanı; Tokat'ta Almus Baraj Gölü, Kaz ve Zinav Gölü, Niksar Çamiçi ve Reşadiye Zinav Gölü Ormaniçi dinlenme

I. YÖNETİCİ ÖZETİ

yerleridir. TR83 Bölgesi'nde, arıtılmadan sulak alanlara bırakılan kanalizasyon atıkları, sucul canlılar için çok büyük kirlilik kaynaklarıdır. Yine koruma alanlarında kanundışı avlanma, aşırı otlatma, sazların kontrolsüz kesimi de bu sorunlar kapsamındadır. Su kenarlarından çakıl çıkartılması işlemi, başta balıklar olmak üzere tüm sucul canlılar için olumsuz bir gelişmedir, çünkü bu alanlar, genel olarak balıkların yumurtlamak için seçtikleri alanlardır. Yine sazların da özellikle yakıt olarak kullanılmak üzere toplanması, su kuşlarının yuvalarının tahrip olmasına yol açmaktadır.

SOSYAL YAPI

TR83 BÖLGESİ
MEVCUT DURUM ANALİZİ

2.1 GİRİŞ

1970'li yıllara kadar kalkınma, ekonomik büyüme ekseninde değerlendirilirken günümüzde insanların refahının sadece gelirlerinin yükseltilmesine bağlı olmadığı anlaşılmıştır. Kalkınmanın sağlanması için geniş tabanlı bir ekonomik büyümenin yanında temel sosyal hizmetlerin ve sosyal güvenliğin sağlanması da gerekmektedir. Bu çerçevede etkin politikaların belirlenmesi ve uygulanması için sosyal yapı analizleri büyük önem taşımaktadır. Sosyal analizin ilk aşaması olan durum analizinde nüfus, demografik özellikler, eğitim durumu, sağlık hizmetlerinin yapısı, gelir dağılımı, istihdam, çalışma koşulları ve yerel örgütlenmeler gibi konular incelenmektedir. Bu analiz sonucunda sosyal sorunlar, etkilediği topluluklar ve bunlardan etkilenen ekonomik süreçler belirlenecektir.

TR83 Mevcut Durum Analizi'nde Sosyal Yapı bölümünde veriler öncelikle Türkiye İstatistik Kurumu, Devlet Planlama Teşkilatı ve ilgili diğer kurumların istatistik ve yayınları, konu ile ilgili kitaplar ve araştırmalardan derlenerek oluşturulmuştur. Bu incelemelere ek olarak Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi'nin Orta Karadeniz'de yaptığı nitel saha çalışmalarının bulgularından yararlanılmıştır. Ayrıca, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı'nın gerçekleştirdiği çalıştaylar da yerel düzeyde bölgedeki deneyimlerin aktarılmasını sağlamıştır.

2.2 NÜFUS

2.2.1 GİRİŞ

Nüfusun büyüklüğü ve yapısı yerleşim alanlarının sosyo-ekonomik gelişmelerini etkilemektedir. Nüfus politikaları ile yoksulluğun giderilmesi, sermaye birikiminin artırılması, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve eğitim, sağlık gibi alanlarda fırsat eşitliğinin sağlanması yollarıyla ekonomik ve sosyal gelişmenin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla TR83 Bölgesi'nin nüfus dinamikleri, demografik özellikleri, göç ve bölgenin nüfus projeksiyonları bu bölümde incelenecektir.

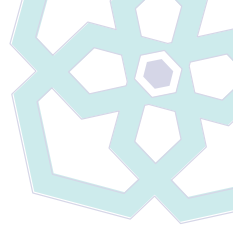
2.2.2. NÜFUS DİNAMİKLERİ

Bölgenin toplam nüfusu 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımında 886.283 iken, 1960 yılında 1.795.862'ye, 2000 yılında 2.999.460'a çıkmıştır. 2009 yılında ise nüfus 2.739.487'ye düşmüştür. TR83 Bölgesi nüfus büyüklüğü bakımından 26 Düzey 2 bölgesi içerisinde 10. sırada bulunmaktadır.

Tablo 2.2.2.1 TR83 Bölgesi Nüfus Gelişimi

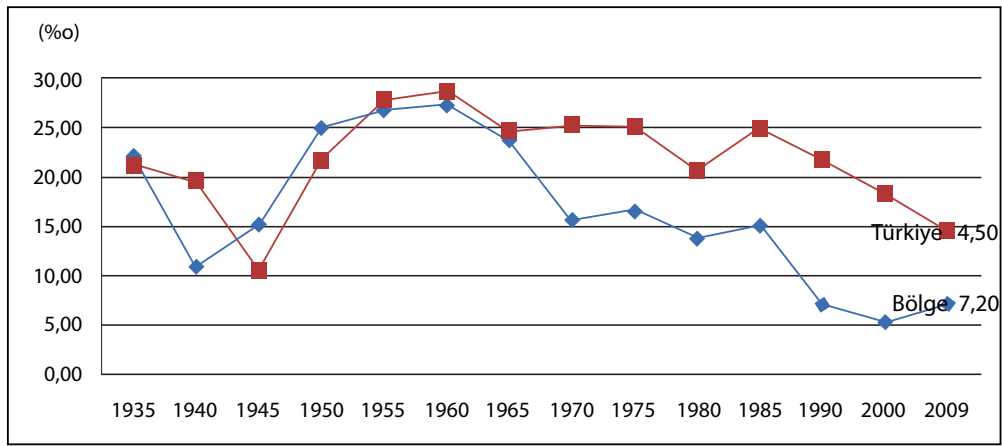
Yıllar	Bölge	Türkiye	Bölgenin Payı %	Dönemler	Artış Hızı %	
					Bölge	Türkiye
1927	886.283	13.648.270	6,49			
1935	1.060.566	16.158.018	6,56	1927-1935	22,24	21,10
1940	1.120.077	17.820.950	6,29	1935-1940	10,92	19,59
1945	1.208.883	18.790.174	6,43	1940-1945	15,26	10,59
1950	1.369.605	20.947.188	6,54	1945-1950	24,97	21,73
1955	1.566.474	24.065.764	6,51	1950-1955	26,86	27,75
1960	1.795.862	27.755.820	6,47	1955-1960	27,33	28,53
1965	2.022.594	31.391.421	6,44	1960-1965	23,78	24,62
1970	2.187.429	35.605.176	6,14	1965-1970	15,67	25,19
1975	2.375.933	40.348.719	5,89	1970-1975	16,53	25,01
1980	2.545.739	44.736.957	5,69	1975-1980	13,81	20,65
1985	2.745.274	50.664.458	5,42	1980-1985	15,09	24,88
1990	2.844.705	56.473.035	5,04	1985-1990	7,12	21,71
2000	2.999.460	67.804.927	4,42	1990-2000	5,30	18,29
2007	2.728.183	70.586.256	3,86	-	-	-
2008	2.719.954	71.517.100	3,80	2007-2008	-3,18	13,1
2009	2.739.487	72.561.361	3,77	2008-2009	7,14	14,5

Kaynak: TÜİK, 2010

Bölgedeki nüfus artış hızı 1965 yılına kadar Türkiye'nin genel nüfus artış hızına yakın olmuş, bu tarihten sonra ise Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Tablo 2.2.2.1'de görüldüğü gibi bölge nüfus artış hızı 1960-1970 yılları arasında azalmış, 1970-1985 arasında yatay bir seyir izlemiş ve 1985 yılından sonra nüfus artış hızı azalmıştır. 2000-2009 yılları arasında ise bölge nüfusu azalmıştır. Bunun sonucunda 1935 yılında bölge nüfusu Türkiye nüfusunun yüzde 6,56'sını oluştururken 2009 yılında bu oran yüzde 3,77'ye düşmüştür. Bu düşüşün nedenleri arasında bölge dışına yaşanan göçler ve azalan doğurganlık oranları bulunmaktadır. Ayrıca, kişilerin sayım günü buldukları yerde "de-facto" yöntemine göre sayıldıkları genel nüfus sayımı sisteminden Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)'ne geçilmesi de bu alışıta etkili olmuştur. Bu bölümündeki değerlendirmelerin tamamında ADNKS'ye geçilmesinin bu etkisi dikkate alınmalıdır.

Şekil. 2.2.2.1. Türkiye ve TR83 Nüfus Artış Hızları

Kaynak: TÜİK, 2010

1990-2000 yılları arasında il ve ilçe merkezlerinde yıllık nüfus artış hızı yüzde 21 olarak gerçekleşirken, belde ve köylerde bu oran yüzde -9 olarak gerçekleşmiştir. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere 2000-2009 yılları arasında belde/köy nüfusu azalmaya devam ederken, il ve ilçe merkezlerinin nüfusu artmıştır. Bu yıllar arasında belde ve köy nüfusunun artış hızı bölgede binde -38 olmuştur. 2009 yılında il ve ilçe merkezlerinde nüfusun 1.714.044 ve köy nüfusunun 1.025.443 olduğu görülmektedir.

Tablo 2.2.2.2 Şehir ve Köy Nüfusları

	Şehir Nüfusu		Köy Nüfusu	
	2000	2009	2000	2009
Amasya	196.621	205.310	168.610	118.958
Çorum	311.897	350.477	285.168	190.227
Samsun	635.254	802.011	573.883	448.065
Tokat	401.762	356.246	426.265	268.193
TR83	1.545.534	1.714.044	1.453.926	1.025.443
Türkiye	44.006.274	54.807.219	23.797.653	17.754.093

Kaynak: TÜİK, 2010

2.SOSYAL YAPI

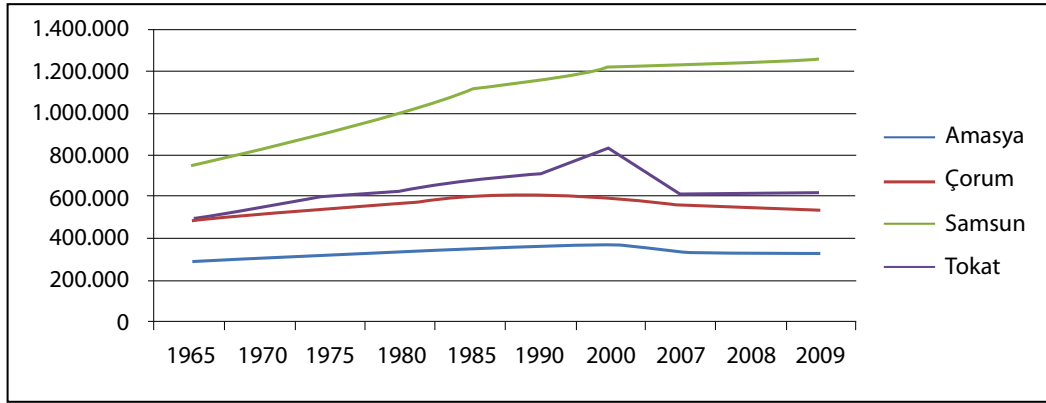
İllere ve yıllara göre nüfusun artışına bakıldığında (Tablo 2.2.2.3) Samsun en fazla nüfusa sahip il iken, bu ili sırasıyla Tokat ve Çorum izlemektedir. Nüfusu en az olan il ise Amasya'dır. Amasya ilinin nüfusu 1985 yılına kadar artarken 1985-1990 yılları arasında ve 2000 yılından sonra azalmış, 2009 yılında ise binde 1,8'lik bir artış göstermiştir. Çorum ili nüfusu ise 1990 genel nüfus sayımından sonra azalmaya başlamış ve 2009 yılında yıllık nüfus artış hızı binde – 8,7 olarak gerçekleşmiş olup bu yıl için bölgede nüfusu azalan tek il Çorum olmuştur.

Tablo 2.2.2.3 TR83 Bölgesi İlleri Nüfus Gelişimi

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83
1965	285.729	485.567	755.946	495.352	2.022.594
1970	307.025	518.366	821.183	540.855	2.187.429
1975	322.806	547.580	906.381	599.166	2.375.933
1980	341.287	571.831	1.008.113	624.508	2.545.739
1985	358.289	599.204	1.108.710	679.071	2.745.274
1990	357.191	609.863	1.158.400	719.251	2.844.705
2000	365.231	597.065	1.209.137	828.027	2.999.460
2007	328.674	549.828	1.228.959	620.722	2.728.183
2008	323.675	545.444	1.233.677	617.158	2.719.954
2009	324.268	540.704	1.250.076	624.439	2.739.487

Kaynak: TÜİK, 2010

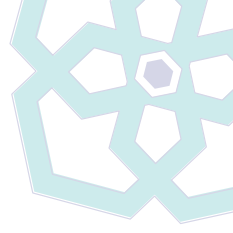
Şekil. 2.2.2.2 1965-2009 Nüfus Değişimleri

Kaynak: TÜİK, 2010

Samsun ili nüfusunun 1965 yılından itibaren düzenli şekilde arttığı görülmektedir. 2009 yılında da Samsun nüfusu binde 13,2 oranında artmıştır. Tokat ili nüfusunun ise 2007 yılına kadar düzenli bir artış gösterdiği ancak bu yıl nüfusunda ADNKS'ye geçilmesinin etkisiyle de önemli bir düşüş olduğu görülmektedir. 2009 yılında ise Tokat ili nüfusunda binde 11,7'lik bir artış olmuştur.

İlçe nüfusları incelendiğinde toplam 50 ilçe arasında en büyük ilçenin Samsun'un İlkadım ilçesi olduğu, bu ilçeyi Çorum Merkez, Tokat Merkez ve Samsun'un Bafra ve Çarşamba ilçelerinin izlediği görülmektedir. Nüfusu en az olan 5 ilçe ise Çorum'un Oğuzlar, Laçın, Boğazkale, Tokat'ın Başçiftlik ve Amasya'nın Hamamözü ilçeleridir.

Tablo 2.2.2.4 TR83 Bölgesi İlçe Nüfusları, 2009

İlkadım	311.885	Almus	28.246
Çorum Merkez	252.194	Gümüşhacıköy	25.235
Tokat Merkez	182.572	Ayvacık	25.087
Bafra	145.393	Ondokuzmayıs	24.959
Çarşamba	138.527	Bayat	24.613
Amasya Merkez	132.010	Kavak	21.559
Atakum	116.503	Salıpazarı	20.941
Vezirköprü	105.890	Asarcık	19.068
Erbaa	97.561	Mecitözü	18.970
Canik	89.758	Ladik	18.022
Turhal	87.233	Kargı	16.398
Terme	77.178	Pazar	15.158
Merzifon	68.950	Göynücek	12.358
Zile	65.245	Yeşilyurt	11.610
Niksar	64.930	Artova	10.220
Sungurlu	61.210	Yakakent	9.560
Tekkeköy	49.462	Ortaköy	9.491
Suluova	47.448	Sulusaray	9.297
Havza	45.933	Dodurga	7.699
Reşadiye	45.436	Uğurludağ	7.531
Osmancık	45.080	Oğuzlar	7.368
İskilip	40.289	Başçiftlik	6.931
Alaca	38.628	Laçın	6.204
Taşova	33.621	Boğazkale	5.029
Alaçam	30.351	Hamamözü	4.646

Kaynak: TÜİK, 2010

Bölgenin toplam yüzölçümü 37.523 km² olup Türkiye'nin yaklaşık yüzde 4,9'unu oluşturmaktadır. Bölgede km²'ye düşen nüfus 1927 yılında 24 kişi iken 2000 yılında 80 kişiye yükselmiş, 2009 yılına geldiğimizde ise 73'e düşmüştür. Türkiye geneli için bu rakam 1927'de 18 iken, 2000 yılında 88'e yükselmiş, 2009 yılında ise 73'e düşmüştür. Türkiye nüfus yoğunluğu AB ülkeleri ile kıyaslandığında ise orta yoğunlukta bir nüfusa sahiptir ve nüfus artış hızı AB ülkelerinin üstündedir.

Tablo 2.2.2.5 Türkiye, Seçilmiş AB Ülkeleri Nüfus Artış Hızı ve Nüfus Yoğunluğu, 2008

	Nüfus Artış Hızı %	Nüfus Yoğunluğu
Türkiye	1,6	92
Almanya	-0,16	230,1
İspanya	1,52	90,2
Fransa	0,55	112,5
İngiltere	0,65	252
İtalya	0,81	198,6
Yunanistan	0,40	85,2
Hollanda	0,38	395,9
İsveç	0,79	20,5
Estonya	-0,08	29,6

Kaynak: TÜİK, 2010

Bölgede nüfus yoğunluğu en fazla olan il km²'ye 138 kişi ile Samsun olup bölgede Türkiye

2.SOSYAL YAPI

ortalamasının üstündeki tek ildir. Samsun'u ise sırasıyla Tokat ve Amasya izlemektedir. Nüfus yoğunluğu en düşük olan il ise km²'ye 42 kişi ile Çorum'dur.

Bölgede nüfus yoğunluğu en fazla olan il km²'ye 138 kişi ile Samsun olup bölgede Türkiye ortalamasının üstündeki tek ildir. Samsun'u ise sırasıyla Tokat ve Amasya izlemektedir. Nüfus

Tablo 2.2.2.6 Yıllara Göre Nüfus Yoğunluğu

	Nüfus Yoğunluğu					
	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
2000	64	47	133	83	80	88
2007	58	43	135	62	73	92
2008	57	43	136	62	72	93
2009	57	42	138	63	73	94

Kaynak: TÜİK, 2010

yoğunluğu en düşük olan il ise km²'ye 42 kişi ile Çorum'dur.

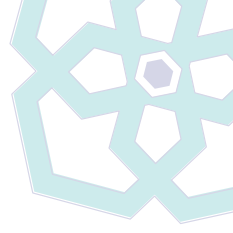
Nüfusun en yoğun olduğu ilçeler ise Şekil 2.2.2.3'te verilmiştir. Görüldüğü gibi nüfusun en yoğun olduğu ilçeler Samsun'un İlkadım, Canik ve Atakum'dan ilçeleri (daha önce bu ilçeler merkez

Şekil. 2.2.2.3 TR83 Nüfus Yoğunluğu, 2009

Kaynak: Aitlik Veriler TÜİK, 2010

ilçeyi oluşturmaktadır), yine Samsun'un Tekkeköy, Çarşamba ve Salıpazarı ilçeleridir. Bu ilçeleri Bafra, 19 Mayıs, Asarcık, Çorum Merkez, Tokat Merkez, Turhal, Erbaa ve Suluova takip etmektedir.

2.2.3. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

2.2.3.1 Yaş ve Cinsiyet Dağılım Özellikleri

Bölgede kadın ve erkek nüfusun dağılımı arasında büyük farklılıklar bulunmamaktadır. 0 -29 yaş arasında kadın nüfusun erkek nüfustan az, 30-39 ve 45-49 yaş aralıklarında kadın nüfusun erkek nüfustan daha fazla olduğu ancak bu farkların önemli derecede olmadığı görülmektedir. 55 yaş

Tablo 2.2.3.1.1 Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı, 2009

Yaş grubu	Toplam	Erkek	Kadın
0-4	195.392	100.429	94.963
5-9	214.083	109.496	104.587
10-14	243.576	124.271	119.305
15-19	240.494	122.317	118.177
20-24	221.898	112.390	109.508
25-29	212.730	106.639	106.091
30-34	197.440	98.224	99.216
35-39	194.559	95.585	98.974
40-44	175.453	88.985	86.468
45-49	179.071	87.854	91.217
50-54	155.095	77.847	77.248
55-59	131.462	64.533	66.929
60-64	115.626	54.543	61.083
65-69	89.938	42.304	47.634
70-74	68.129	30.870	37.259
75-79	63.629	30.433	33.196
80-84	29.362	10.752	18.610
85-89	8.832	2.727	6.105
90+	2.718	634	2.084
Toplam	2.739.487	1.360.833	1.378.654

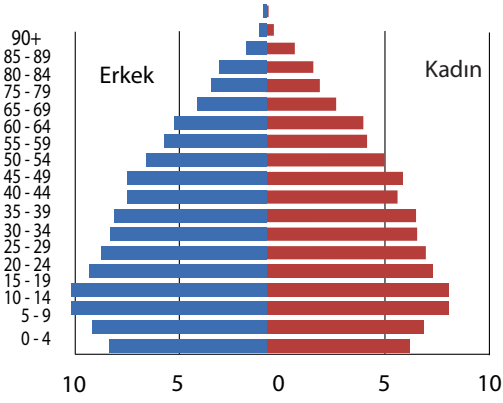
Kaynak: TÜİK, 2010

üstünde ise kadın nüfus ile erkek nüfus arasındaki fark belirginleşmektedir.

Bölgenin nüfus piramidi incelendiğinde (Şekil 2.2.3.1.1) hem erkek hem de kadınlar için tabanının geniş olduğu ve üst yaş gruplarına doğru bir daralma olduğu görülmektedir. Geniş tabanlı yaş piramidi kentleşme oranının düşük olduğunu ve kırsal nitelikli bir sosyal yapının egemen olduğunu ifade etmektedir. Bölgedeki kentleşme oranının yüzde 62,6 ile Türkiye ortalaması olan yüzde 75,5'in altında olması da bu görüşü desteklemektedir. Piramitte ağırlıklı olarak "çalışma çağı nüfusu" olarak adlandırılan 15-64 yaş aralığındaki nüfus bulunmaktadır. Ancak son yıllarda düşük doğum oranları ve iyileşen sağlık hizmetleri ortalama yaşam süresini artırmakta ve önceki yıllara kıyasla 55 yaş üstü grupların genişlemesine neden olmaktadır (YHGP, 2006). 20-44 yaş aralığında ise piramit daralma göstermektedir. Bu daralma bölgedeki çalışma çağındaki nüfusun göç ile birlikte bölge dışına çıkmasıyla açıklanabilir.

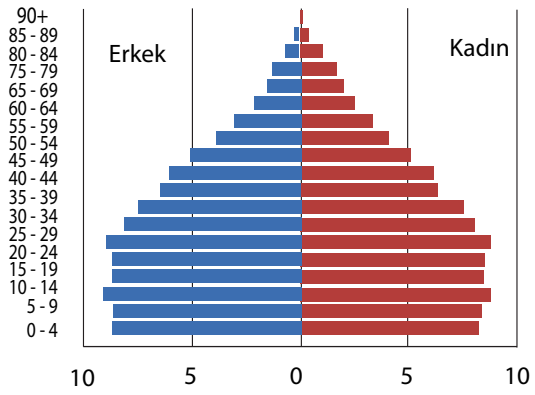
2.SOSYAL YAPI

Şekil 2.2.3.1.1 TR83 Nüfus Piramidi, 2009

Kaynak: TÜİK, 2010

Şekil 2.2.3.1.2 Türkiye Nüfus Piramidi, 2009

Kaynak: TÜİK, 2010

Türkiye nüfus piramidinde genç nüfusun fazla olması dikkat çekmektedir. Bölge nüfus piramidi Türkiye nüfus piramidi ile kıyaslandığında Türkiye nüfus piramidinin tabanının daha geniş olduğu görülmektedir. Bu farkın nedeni ise Türkiye'de nüfus artış hızının daha yüksek olmasıdır. Ayrıca bölgede 0-14 yaş grubu oranının (yüzde 24) Türkiye oranından (yüzde 26) daha az ve 65+ üstü grubun oranının (yüzde 9,5) ise Türkiye ortalamasından (yüzde 7) daha fazla olduğu fark edilmektedir. Ancak, uzun yıllar boyunca yüksek doğurganlık hızına sahip olarak nüfus artışını sürdüren Türkiye son yıllarda düşük doğurganlık ve ölümlülük oranlarına sahip olarak demografik geçiş sürecinde¹ son aşamaya girmiştir. Bu dönemde Türkiye nüfus piramidi genç nüfus gruplarının fazla olduğu klasik şekilden ileri yaş nüfus oranlarının payının arttığı sütun şekline dönüşmektedir.

Tablo 2.2.3.1.2 TR83 Bölgesi ve Türkiye Nüfus Yaş Grupları, 2009

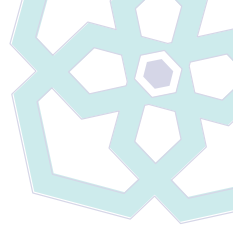
	TR83		Türkiye	
	Nüfus	Oran (%)	Nüfus	Oran (%)
0-14	653.051	23,8	18.859.334	25,9
15-64	1.823.828	66,5	48.618.564	67,0
65+	262.608	9,5	5.083.414	7,0
Toplam	2.739.487	100	72.561.312	100

Kaynak: TÜİK, 2010

2.2.3.2 Yaş Bağımlılık Oranları

15-64 yaş arasındaki her 100 kişi için 0-14 yaş grubundaki kişi sayısı yaş bağımlılık oranını vermektedir. Yaşlı bağımlılık oranı ise 15-64 yaş grubundaki her 100 kişi için 65 yaş üstündeki kişi sayısını vermektedir. Bu iki oranın toplanması ile de toplam yaş bağımlılık oranı bulunmaktadır. Yaş bağımlılık oranının küçük olması ekonomik değer üretme potansiyeli olan nüfusun çokluğunu, oranın % 50 olması çalışma çağındaki 1 kişinin, 1 çocuk veya yaşlıyı çalışarak desteklediği bir dengenin varlığını göstermektedir (YHGP, 2006).

¹ Demografik dönüşüm kuramına göre toplumlar üç aşamalı bir dönüşüm yaşamaktadır. Dönüşümün ilk aşamasında olan sanayileşme öncesinde doğum ve ölüm hızları yüksektir, nüfus artış hızı ise asgari düzeydedir, sanayi devrimi sonrasında yaşanan ikinci aşamada ölüm ve ardından doğum hızları düşmekte ve beraberinde hızlı bir nüfus artışı söz konusu olmaktadır. Son aşama olan üçüncü aşamada ise doğum ve ölüm hızları düşük bir seviyeye inmekte ve nüfus artış hızı da düşmektedir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü/HÜNEE, 2009).

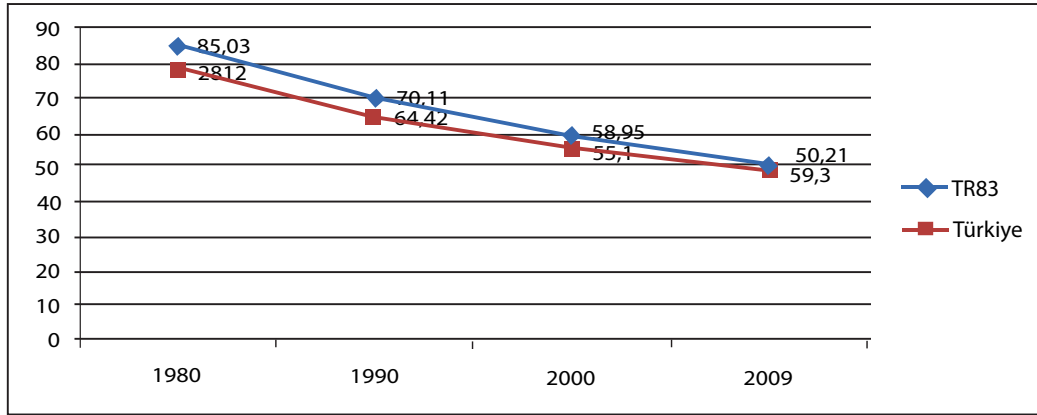
Tablo 2.2.3.2.1 Yaş Bağımlılık Oranları (%)

	0-14 Yaş Bağımlılık				65+ Yaş Bağımlılık				Toplam Yaş Bağımlılık			
	1980	1990	2000	2009	1980	1990	2000	2009	1980	1990	2000	2009
Amasya	66,49	54,00	40,51	32,65	9,16	7,73	12,13	16,84	75,65	61,74	52,64	49,5
Çorum	77,64	64,68	48,43	35,55	10,37	9,19	13,40	16,9	88,01	73,86	61,83	52,5
Samsun	76,94	62,54	47,85	36,04	8,64	6,87	10,14	12,71	85,58	69,41	57,99	48,8
Tokat	78,41	65,38	51,60	37,22	8,46	7,19	9,65	14,4	86,87	72,56	61,25	51,6
TR83	75,97	62,57	48,05	35,81	9,05	7,55	10,90	14,4	85,03	70,11	58,95	50,2
Türkiye	69,67	57,36	46,27	38,79	8,45	7,06	8,83	10,46	78,12	64,42	55,10	49,3

Kaynak: TÜİK, 2010

1980 yılından günümüze hem bölgede hem de Türkiye'de yaş bağımlılık oranlarında önemli düşüşler yaşanmıştır. Bu oranın tüm bölgede azalması çalışan nüfus üzerindeki genç ve yaşlı nüfus baskısının azaldığını ifade etmektedir. Bölgede toplam bağımlılık oranı en yüksek olan il yüzde 52,5 ile Çorum, en düşük olan il ise yüzde 48,8 ile Samsun'dur. Bölgenin toplam yaş bağımlılık oranı Türkiye ortalamasının üstünde olmakla beraber bu ortalamaya oldukça yakın bir düzeydedir. Bu da ekonomik olarak aktif olabilecek nüfusun arttığını göstermektedir. Genç bağımlılık oranı da yaş piramidindeki taban daralmasına bağlı olarak azalma eğilimindedir. 2009 yılına kadar Türkiye ortalamasının üstünde olan genç bağımlılık oranı 2009 yılı itibariyle Türkiye ortalamasının altına düşmüştür. Bölgede genç bağımlılık oranı en düşük olan il Amasya'dır.

Şekil 2.2.3.2.1 Toplam Yaş Bağımlılık Oranı Değişimi

Kaynak: TÜİK, 2010

Yaşlı bağımlılık oranının artması ve genç bağımlılık oranlarının azalması bölgenin genel demografik yapısındaki değişime uygun olarak doğurganlığın azalması ve yaşlı nüfusun payının artmasıyla son dönemde iyice belirginleşmiştir. Bunun sonucunda toplam yaş bağımlılık oranı Şekil 2.2.3.2.1'de görüldüğü üzere Türkiye ortalamasını yakalamıştır. 2009'da Türkiye'de 28,77 olan ortanca yaşın² (medyan yaş) bölgede 31,05 olması da bölgede nüfusun daha yaşlı olduğunu göstermektedir. İller arasında ortanca yaş en yüksek olan ise 33,02 ile Amasya'dır (TÜİK, 2010).

² Ortanca yaş: belirli bir nüfusun medyan yaşı, bu nüfusu oluşturan kişiler yaş büyüklüğüne göre sıralandığında, en ortada kalan kişinin veya iki kişinin yaşlarının aritmetik ortalamasıdır.

2.SOSYAL YAPI

2.2.3.3 Hanehalkı Büyüklükleri

Hanehalkı büyüklüğü ve hanenin yapısı haneyi oluşturan üyelerin refahını etkilemektedir (DPT, 2001) Türkiye'de olduğu gibi bölgede de hanehalkı büyüklüğü azalma eğilimindedir. 2000 yılında Türkiye'de hanehalkı büyüklüğü 4,5 iken, bölgede 4,97'dir. Bu oran kırsal alanlarda daha yüksektir. 2009 yılında Türkiye'de ortalama hanehalkı büyüklüğü 3,97'dir ve bu rakam kentsel alanlarda 3,9'a düşerken, kırsal alanlarda 4,2'ye yükselmiştir. Bölgede 2009 yılında hanehalkı büyüklükleri Amasya'da kırsal alanda 3,88 kentsel alanda 3,56, Çorum'da sırasıyla 3,76 ve 3,68, Samsun'da 4,67 ve 3,76, Tokat'ta 4,25 ve 3,9 olmuştur.

Tablo 2.2.3.3.1 Toplam Nüfusa Göre Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü

	1980	1985	1990	2000	2009
Amasya	5,6	5,4	5,2	4,5	3,68
Çorum	5,5	5,4	5,1	4,4	3,71
Samsun	5,8	5,6	5,3	4,6	4,04
Tokat	5,8	5,7	5,7	5,6	4,04
TR83	5,7	5,6	5,4	4,8	-
Türkiye	5,2	5,2	5,0	4,5	3,97

Kaynak: YHGP, 2006
TÜİK, 2010

2.2.3.4 Kentleşme Oranları

TR83 Bölgesi kentleşme oranları Türkiye ile kıyaslandığında incelenen dönemlerde bölgenin Türkiye ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Bölge içinde kentleşme oranı en düşük il yüzde 57,1 ile Tokat, en yüksek olan il yüzde 64,8 ile Çorum olmakla beraber Çorum'un Samsun ve Amasya illeriyle arasındaki fark oldukça azdır. Çorum 1980 yılında bölge içinde en düşük kentleşme oranına sahip il iken, 2009 yılında yüzde 64,8'lik bir kentleşme oranını yakalamıştır. TR83 Bölgesi'nin son otuz yıllık dönemde kentleşme oranının yüzde 50 oranında arttığı görülmektedir, ancak Türkiye ortalaması ile aradaki fark 2009 yılı verilerine göre yüzde 13'tür. Bu oranlarla bölgede kentleşmenin tüm illerde Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmektedir.

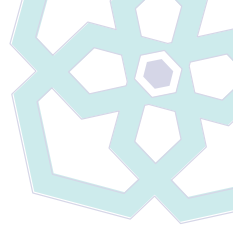
Tablo 2.2.3.4.1 Kentleşme Oranları (%)

	1980	1985	1990	2000	2009
Amasya	37,5	41,5	41,5	53,8	63,3
Çorum	29,3	33,4	33,4	52,2	64,8
Samsun	34,2	36,9	36,9	52,5	64,2
Tokat	32,1	36,2	36,2	48,5	57,1
TR83	33,0	53,0	36,6	51,5	62,6
Türkiye	43,9	43,9	53,0	64,9	75,5

Kaynak: TÜİK, 2010

2.2.3.5 Bebek ve Çocuk Ölüm Hızları ile Toplam Doğurganlık Oranları

15-49 yaş grubundaki kadınların doğurabileceği ortalama çocuk sayısını ifade eden toplam doğurganlık hızı, ilk evlilik yaşı, evlenme oranları, aile planlaması ve kadınların eğitim düzeyi gibi çeşitli değişkenlere bağlıdır. Türkiye'de 2000 yılında bu hız 2,53 iken 2008 yılında 2,10'a düşmüştür. Bu ise Türkiye'de doğurganlık düzeyinin yenilenme düzeyinin altına düşmüş olduğunu göstermektedir.

2000 Nüfus Sayımı sonuçlarına göre bölgenin doğurganlık hızı (2,65) Türkiye ortalamasından (2,53) yüksektir. Bölge içinde en yüksek doğurganlık hızına sahip olan il Tokat (3,06), doğurganlık hızının en düşük olduğu il ise Amasya'dır (2,34). Annenin yaş grubuna göre doğumlara bakıldığında bölgede en çok doğumların 20-24 ve sonrasında 25-29 yaş gruplarında olduğu görülmektedir. Türkiye genelinde ise anne olma yaşı 20-24 yaş grubundan 25-29 yaş grubuna doğru kaymaktadır (TÜİK,2010).

Bölgede 2000 yılında çocuk ölüm hızının (binde 9) bebek ölüm hızı (binde 48) kadar yüksek olmadığı görülmektedir. Bölgede bebek ve çocuk ölüm hızı en yüksek olan il Çorum, en düşük olan il ise Tokat'tır. Çocuk nüfusu içinde daha fazla ölüm riski altında olan grupların belirlenmesi ile bebeklerin ölüm riskinin azalması sağlanacaktır (TNSA, 2008). 2000 yılına kıyasla 2009 yılında bebek ve çocuk ölüm oranlarında bölgede büyük bir düşüş yaşanması, iyileşen sağlık hizmetlerinin bir göstergesidir. Türkiye'de 2008 yılında bebek ölüm hızı binde 17 olurken, 5 yaş altı ölüm hızı binde 24'e düşmüştür (Sağlık Bakanlığı, 2009).

Tablo 2.2.3.5.1 Bebek, Çocuk Ölüm Hızları ve Toplam/Genel Doğurganlık Oranları

	Bebek Ölüm Hızı (%)		Çocuk Ölüm Hızı (5 yaş altı) (%)		Toplam Doğurganlık Hızı	Genel Doğurganlık Hızı (%)	
	2000	2009	2000	2009		2000	2009
Amasya	47	9,9	9	0,17	2,34	48,6	44,1
Çorum	51	14,9	10	2,31	2,66	19,69	41,96
Samsun	48	12,5	9	0,2	2,55	64	57
Tokat	45	16,95	8	0,4	3,06	52,38	52,38

Kaynak: YHGP, 2006
İl Sağlık Müdürlükleri, 2010 (Basılmamış Doküman)

2.2.3.6. Doğuşta Yaşam Beklentisi

Türkiye'de doğuşta yaşam beklentisi süregelen bir iyileşme gösterse de, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilen İnsani Gelişmişlik Endeksi'ne (2007) göre doğuşta yaşam beklentisinde Türkiye 182 ülke arasında 86. sırada bulunmaktadır. Bölge illerine ait verilere ulaşabildiğimiz 1997 yılında Samsun ve Çorum Türkiye ortalamasının üstünde toplam doğuşta yaşam beklentisine sahiptir.

Tablo 2.2.3.6.1 Doğuşta Yaşam Beklentisi,TR83

	1975	1997		
	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Amasya	57,1	67,3	63,1	65,1
Çorum	59,4	69,8	65,6	67,7
Samsun	60,4	71,5	66,2	68,9
Tokat	57,2	67,5	63,2	65,3
Türkiye	59,2	69,7	65,2	67,4

Kaynak: YHGP,2006

Tablo 2.2.3.6.2 Doğuşta Yaşam Beklentisi, Türkiye

	Kadın	Erkek	Toplam
2000	73,1	69,0	71,0
2006	75,3	71,1	73,2
2008	75,8	69,0	73,6

Kaynak: TÜİK, 2010

2.2.4 GÖÇ

Tüm bölge için çok önemli bir olgu olan göç, Amasya, Çorum, Samsun, Tokat illerinden bölge dışındaki iş, eğitim ve sosyal olanakların daha gelişmiş olduğu şehirlere doğru yaşanmaktadır. Bununla birlikte yapılan araştırmalar göçe sebep olan en önemli etkenin ekonomik nedenler olduğunu ortaya koymaktadır. Tablo 2.2.4.1'de görüldüğü gibi bölgenin verdiği göç aldığı göçten

2.SOSYAL YAPI

Tablo 2.2.4.1 TR83 Aldığı Göç, Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı

	ADNKS Nüfusu	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı
2007-2008	2.719.954	83.802	106.094	-22.292	%-8,16
2008-2009	2.739.487	87.552	100.498	-12.946	%-4,71

Kaynak: TÜİK, 2010

fazla, dolayısıyla net göçü eksi değerlerdedir. Sahip olduğu net göç hızıyla TR83 Bölgesi 26 Düzey 2 Bölgesi arasında 19. sırada bulunmaktadır.

Tablo 2.2.4.2 TR83 Net Göç Hızı

	Net Göç Hızı (Binde)	
	2008	2009
Amasya	-7,76	-5,1
Çorum	-15	-16,6
Samsun	-4,23	-0,6
Tokat	-10,15	-2,5
TR83	-8,16	-4,7

Kaynak: TÜİK, 2010

Bölge içinde iller arasında 2008 ve 2009 yıllarındaki net göç hızına bakıldığında aldığı göç ile verdiği göç arasındaki farkın en fazla olduğu ilin Çorum, en az olan ilin ise Samsun olduğu görülmektedir.

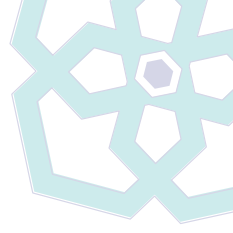
Tablo 2.2.4.3 TR83 Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Göç (2008-2009 Dönemi)

Yaş grupları	Erkek		Kadın		Toplam	
	Alınan Göç	Verilen Göç	Alınan Göç	Verilen Göç	Alınan Göç	Verilen Göç
0-4	3.087	3.007	2.857	2.715	5.944	5.722
5-9	3.404	3.616	3.189	3.421	6.593	7.037
10-14	3.269	3.269	2.933	2.933	5.801	6.202
15-19	3.848	5.457	4.784	6.573	8.632	12.030
20-24	6.093	9.300	8.249	11.643	14.342	20.943
25-29	5.713	8.126	5.805	7.014	11.518	15.140
30-34	4.867	4.867	3.959	4.194	8.601	9.061
35-39	2.713	3.535	3.036	3.036	6.221	6.571
40-44	2.380	2.484	1.912	2.083	4.292	4.567
45-49	2.110	2.074	1.899	1.931	4.009	4.005
50-54	1.837	1.623	1.658	1.381	3.495	3.004
55-59	1.465	998	1.376	1.000	2.841	1.998
60-64	994	693	991	750	1.985	1.443
65+	1.389	1.103	1.889	1.672	3.278	2.775
Toplam	43.385	50.152	44.167	50.346	87.552	100.498

Kaynak: TÜİK, 2010

Göç eden nüfusun cinsiyete göre dağılımı ise bölgede erkek ve kadın göç oranlarında önemli farklılıkların olmadığını göstermektedir.

Göç eden nüfusun yaş gruplarına göre dağılımına baktığımızda 2009 yılında en fazla göçün yüzde 78'lik oranla 15-64 yaş arasındaki nüfusta olduğu görülmektedir. Bu grupta ise en fazla 15-29 yaş arasında göç yaşanmaktadır. Aynı şekilde alınan göçün en fazla olduğu yaş grupları da 15-29 yaş

arası olsa da, bu yaş gruplarında da net göçün eksi değerler aldığı görülmektedir. Bu durum göç ile istihdam arayışı arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir.

Bölge illerinin aldığı ve verdiği göçlerin illere göre dağılımı benzerlik göstermektedir. İş olanaklarının daha gelişmiş olduğu sanayi ve ticaret merkezleri olan Ankara ve İstanbul en çok göç verilen

Tablo 2.2.4.4 TR83 Alınan ve Verilen Göçün Dağılımı, 2008-2009 Dönemi

	Alınan Göç		Verilen Göç	
	İl	Değer	İl	Değer
AMASYA	İstanbul	2.828	İstanbul	3.697
	Ankara	1.182	Ankara	1.561
	Samsun	1.148	Samsun	1.111
	Tokat	748	Tokat	808
	Çorum	693	İzmir	563
	İzmir	361	Çorum	507
	Bursa	257	Bursa	329
	Toplam	11.533	Toplam	13.187
ÇORUM	Ankara	3.397	Ankara	10.028
	İstanbul	2.395	İstanbul	3.272
	Amasya	507	İzmir	717
	Samsun	472	Amasya	693
	İzmir	435	Samsun	628
	Yozgat	353	Antalya	498
	Tokat	237	Tokat	372
	Toplam	13.672	Toplam	22.699
SAMSUN	İstanbul	10.988	İstanbul	11.728
	Ordu	3.450	Ankara	3.834
	Ankara	2.479	Bursa	2.533
	Bursa	1.749	Ordu	2.526
	Tokat	1.445	Amasya	1.148
	Amasya	1.111	Tokat	963
	Çorum	628	Çorum	472
	Toplam	38.874	Toplam	39.581
TOKAT	İstanbul	17.898	İstanbul	17.185
	Ankara	2.067	Ankara	2.962
	Samsun	963	Samsun	1.445
	Amasya	808	İzmir	1.194
	Kocaeli	784	Amasya	748
	Çorum	372	Çorum	287
	Toplam	32.655	Toplam	34.213

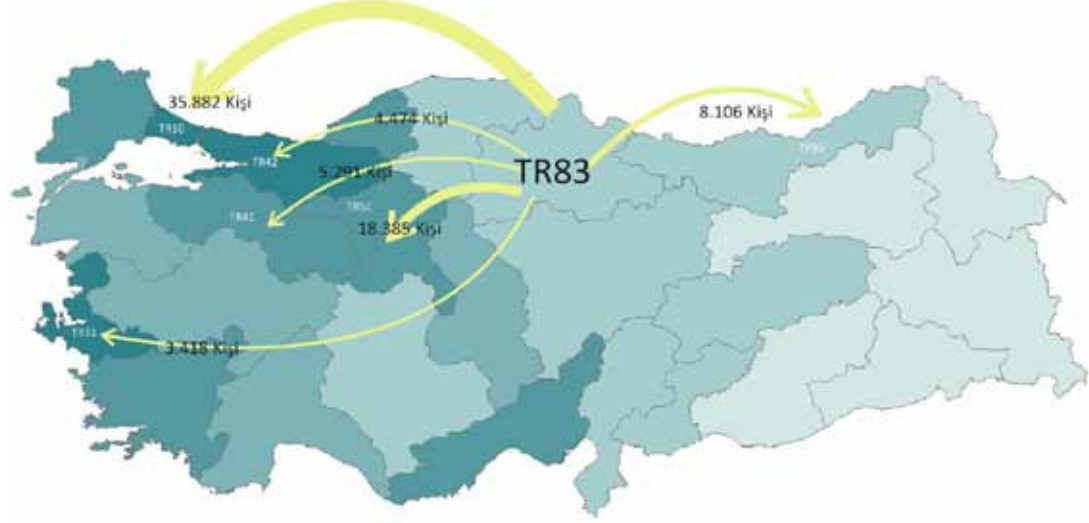
Kaynak: TÜİK, 2010

illerdir. Göç sonrasında ise gerekli koşulların sağlanması durumunda bu kentlerden geri dönme eğilimi de görülmektedir (Kabalcı vd., 2009)

Bölge en çok TR10 İstanbul, TR51 Ankara, TR90 Trabzon, TR41 Bursa, TR42 Kocaeli ve TR31 İzmir bölgelerine göç vermektedir. Şekil 2.2.4.1'den görüleceği gibi verilen göç Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) değerlerine göre daha gelişmiş olan bölge merkezlerine doğru yaşanmaktadır.

2.SOSYAL YAPI

Şekil 2.2.4.1 TR83 Verilen Göç, 2008-2009*

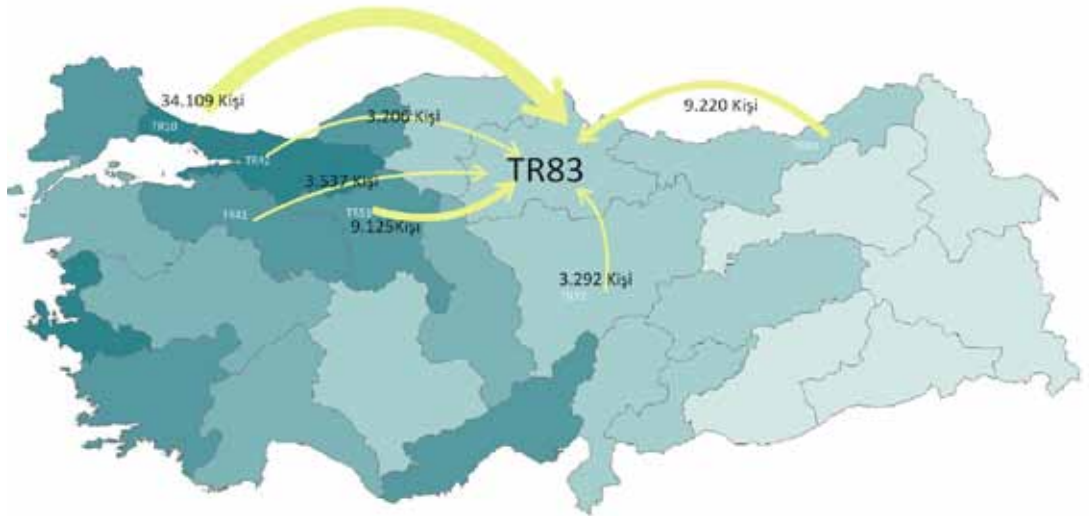

Kaynak: Aitlik Veriler TÜİK, 2010

*Koyu renkler GSYİH değerleri yüksek olan bölgeleri göstermektedir.

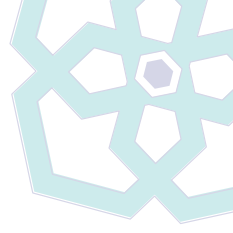
En çok göç alınan bölgeler ve göç verilen bölgeler TR3 İzmir Bölgesi dışında aynı olmakla beraber, bu bölgeler dışında Kayseri merkezli TR72 Bölgesi'nden de göç alınmaktadır.

Şekil 2.2.4.2 TR83 Alınan Göç, 2008-2009

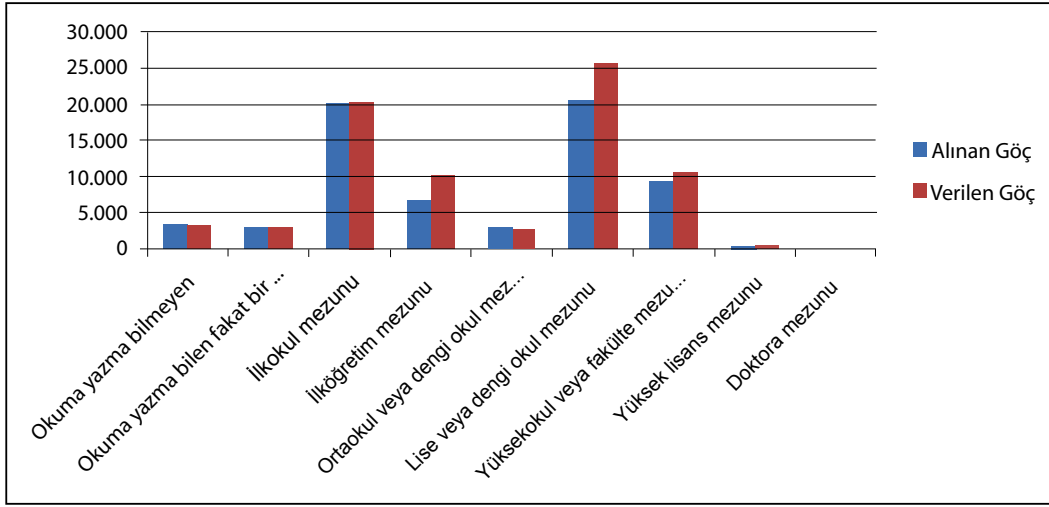

Kaynak: Aitlik Veriler TÜİK, 2010

Eğitim durumuna göre göçe bakıldığında göçle bölgeye gelen insanlar arasında en çok ilköğretim ve lise mezunlarının olduğu ve göç ile en çok yine ilköğretim mezunları, lise mezunları ve yükseköğretim mezunları bölge dışına çıktığı görülmektedir.

Şekil 2.2.4.3 Okuryazarlık Durumuna Göre Alınan ve Verilen Göç, 2008-2009

Kaynak: TÜİK,2010

Göç verileri incelendiğinde göç ile önemli bir nüfusun bölge dışına çıktığı görülmektedir. Bu durumun nedenleriyle ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan biri olan “İllerin Gelişmişlik Sıralaması Üzerine Nüfus Verileri ile Yaklaşımlar” (2009) ile illerin yeterlilik düzeyi³, çekim düzeyi⁴ ve gelişmişlik düzeyleri⁵ hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular bölge illerinde yaşayanların sosyal, ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarının beklenen düzeyde karşılanmaması ile çekim düzeyi yüksek illere doğru göç yaşandığını desteklemektedir (Kabalıcı vd., 2009).

Tablo 2.2.4.5 Yeterlilik, Çekim ve Gelişmişlik Düzeyi Sıralamaları

	Yeterlilik Düzeyi Sıralaması	Çekim Düzeyi Sıralaması	Gelişmişlik Düzeyi Sıralaması
Amasya	59	35	52
Çorum	63	77	68
Samsun	41	39	43
Tokat	60	67	61

Kaynak: Kabalcı vd., 2009

Türkiye’de “İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri” (DPT, 2008) çalışması göçün en büyük nedenlerinin erkekler için iş arama/bulma ve tayin/atama olduğunu, kadınlar için ise evlilik ve eğitim olduğunu göstermektedir. Bu durum hanehalkı fertlerinden birine bağımlı göçü yükseltmektedir.

Tablo 2.2.4.6 Göç Nedenleri, 1995-2000 (%)

	İş Arama/ Bulma	Tayin/ Atama	Hanehalkı Fertlerinden Birine Bağımlı Göç	Eğitim	Evlilik	Deprem	Güvenlik	Diğer	Bilinmeyen
Amasya	21,98	16,39	26,35	11,33	9,54	0,16	0,23	12,80	1,23
Çorum	28,17	9,32	26,24	11,46	11,03	0,11	0,25	12,12	1,30
Samsun	27,06	11,72	24,44	12,40	9,31	0,08	0,25	13,54	1,19
Tokat	28,85	9,23	28,60	9,69	9,87	0,09	0,24	12,34	1,09

Kaynak: Kocaman, 2008

3 Yeterlilik Düzeyi; Bir A ilinde nüfusa kayıtlı olup da, yine A ilinde ikamet edenlerin oranını vermektedir.

4 Çekim Düzeyi; Başka bir ilde nüfusa kayıtlı olup, A ilinde ikamet edenlerin oranı ilgili A ilinin çekim düzeyini gösterir.

5 Gelişmişlik Düzeyi; A ilinin yeterlik ve çekim düzeylerinin toplamının 81 ilin yeterlik ve çekim düzeylerinin toplamına yüzdesel oranını vermektedir.

2.2.5 NÜFUS PROJeksiYONLARI

Nüfus projeksiyonlarının yapılması kaynakların kullanımının planlaması için önem taşımaktadır. 2008 ADNKS veritabanı temel alınarak kuşak-bileşen yöntemiyle doğurganlık, ölümlülük hızı ve göç verileri kullanılarak yapılan nüfus projeksiyonlarına göre 2023 yılında bölge nüfusu 2.605.028 olarak hesaplanmıştır. Türkiye'nin nüfusu ise 81 milyona ulaşacaktır (Karakaya, 2009). Doğurganlık oranının yenilenme düzeyine gelmesiyle beraber Türkiye nüfus artışı 2050'li yıllarda sabit kalmaya başlayacaktır (HÜNEE, 2009). Bu zamana kadar yakalanan bu fırsat penceresiyle çalışma çağındaki nüfusta artış devam edecek ve istihdam olanaklarının iyileştirilmesi durumunda bu artış ekonomik kalkınmayı da tetikleyecektir.

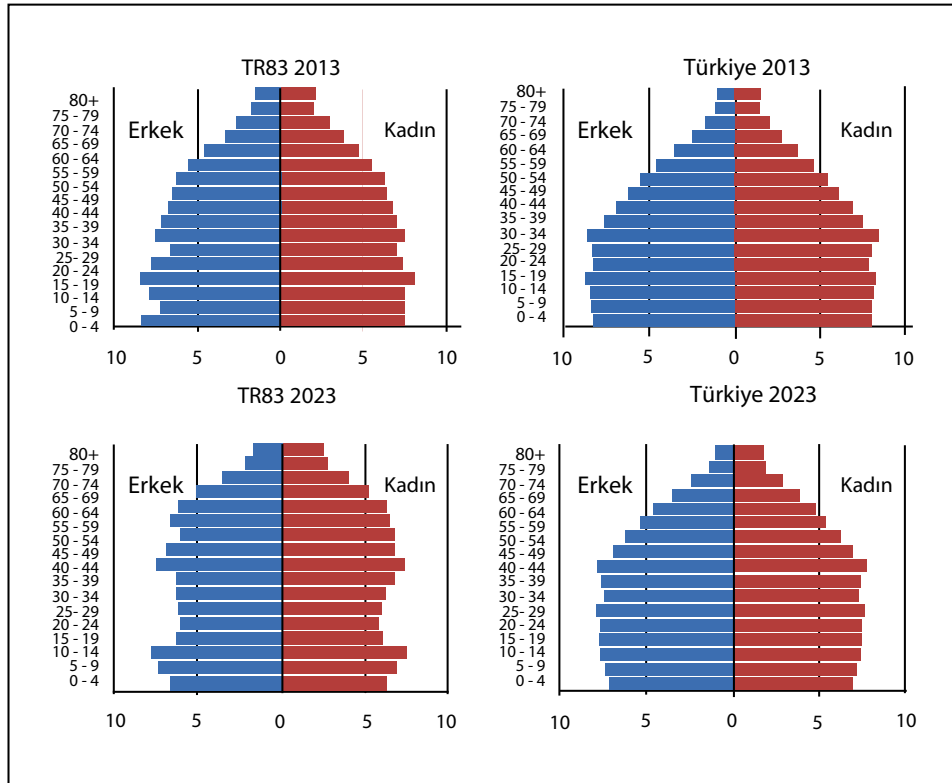
Tablo 2.2.5.1 Yaş Dağılımına Göre Nüfus Projeksiyonları

	2009	2013	2023
0-14	653.051	623.001	554.839
15-64	1.823.828	1.818.086	1.694.117
65+	262.608	272.833	356.072
Toplam	2.739.487	2.713.020	2.605.028

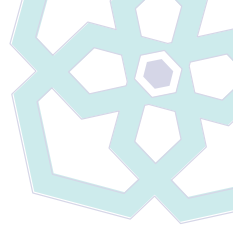
Kaynak: Karakaya, 2009
TÜİK, 2010

Yapılan nüfus projeksiyonlarına göre 2009 yılında TR83 Bölgesi'nde toplam nüfus içerisinde payı yüzde 23 olan 0-14 yaş grubu nüfusunun payı 2023 yılında yüzde 21'e düşmekte, 65+ nüfusunun payı ise yüzde 9,5'ten yüzde 13'e yükselmekte yani TR83 Bölgesi nüfusu yaşlanmakta ve yaşlı nüfus olarak nitelendirilen yüzde 14 yüzde 21 arasındaki oranlara yaklaşmaktadır. Yapılan projeksiyonlara göre bölge nüfusu 2023 yılında yüzde 4,9 oranında azalmaktadır.

Şekil 2.2.5.1 TR83 ve Türkiye 2013, 2023 Nüfus Piramitleri

Kaynak: Karakaya, 2009

2.2.6 SONUÇ

Bölge nüfus dinamikleri incelendiğinde bölge nüfusunun yaşanan göç ve azalan doğurganlık oranlarıyla beraber Türkiye ortalamasından daha yavaş bir hızla arttığı görülmektedir. Son 82 yılda Türkiye nüfusu yaklaşık olarak 5 katına çıkarken, bölgenin toplam nüfusu 3 katına çıkmıştır. Geniş tabanlı bölge nüfus piramidi ise bölgede çalışma çağındaki nüfusun ağırlıklı olarak yer aldığını, aynı zamanda kentleşme oranının düşük olduğunu ve kırsal nitelikli bir sosyal yapının egemen olduğunu ifade etmektedir. Ancak göç, azalan doğurganlık oranları ve yaşam kalitesinin artmasıyla beraber yapılan nüfus projeksiyonlarında da görüldüğü gibi 55 yaş üstü nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı ileriki yıllarda artacaktır. Buna bağlı olarak yaşlı bağımlılık oranları artma eğilimi gösterirken genç bağımlılık oranlarında da azalma eğilimi görülmektedir. Oluşturulacak istihdam, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik politikalarında bu durum göz önüne alınmalıdır. Bununla birlikte bölgenin verdiği göç aldığı göçten fazladır. Göçün azaltılması amacıyla insanların ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının bölge içinde karşılanması için çeşitli önlemlerin alınması gerekmektedir. Etkili nüfus politikaları ile kaynaklar, çevre ve büyüme arasındaki ilişki dengelenebilecektir.

2.3 EĞİTİM

2.3.1 Giriş

Eğitim, sürdürülebilir kalkınmanın hiç şüphesiz temel taşlarından birisidir. Tek başına eğitime erişebilirliği artırmak yeterli değildir. Bunun yanında, belki bundan da önemli olan eğitimin kalitesinin artırılmasıdır. “Yirmibirinci yüzyıl bilgi toplumları, bireylerin okuma-yazma, konuşma ve hesaplama yapma olarak adlandırılan temel becerilerin ötesinde yeni yeterlilikleri, kişilerin problem çözme, işbirliği içinde çalışma, düşünmeyi öğrenme, öğrenmeyi öğrenme veya kendi öğrenmesinden sorumlu olma gibi becerileri de kazanmalarına gereksinim duymaktadırlar” (Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi-YHGP, 2006, s.2-22). Bireylerin hem okul dışında hem de içinde hayat boyu edindikleri tecrübelerin tamamını kapsayan eğitim örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki kanaldan yapılmaktadır. “Örgün eğitim; bir program dahilinde, belli bir sürede ve okulda gerçekleşirken yaygın eğitim bireylere temel bilgiler vermek, yeteneklerini geliştirmek ve belli nitelikler kazandırmak amacı ile verilen okul dışı eğitimidir” (Milli Eğitim Dergisi, 2003). Bu bağlamda örgün eğitim kadar yaygın eğitim de üzerinde önemle durulması gereken konulardandır.

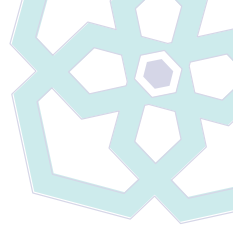
Kalkınma önceki yılların aksine günümüzde artık sadece ekonomik büyüme yani toplumun maddi gereksinimleri ile ilgili olmayıp, kişilerin toplumsal gereksinimlerinin de karşılanması olarak algılanmaktadır. Bir ülkenin kalkınması, o ülkede yaşayan insanların kişisel ve toplumsal gelişmesiyle yakından ilişkilidir. Bu kapsamda eğitim yoluyla geliştirilen toplumsal davranışlar ve değer yargıları ekonomik kalkınmayı hızlandırmaları bakımından da oldukça önemlidir (Kaya, 1984). Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nin yapmış olduğu “İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması”na (2003) göre eğitim sektöründe TR83 Bölgesi, 26 Düzey 2 bölgesi içerisinde 13. sırada yer almaktadır. Düzey 2 bölgelerinin eğitim sektöründeki sıralaması genel gelişmişlik sıralaması ile kıyaslandığında sıralamalar arasında farklılıklar gözlenmektedir. Genel gelişmişlik sıralaması 18 olan TR83 Bölgesi eğitimde diğer alanlara göre daha yüksek bir performans sergilemektedir. Orta Karadeniz Bölgesini oluşturan illerin eğitim sektörü gelişmişlik sıralamasına baktığımızda 81 il içerisinde Amasya 31, Samsun 32, Çorum 50 ve son olarak Tokat 61. sırada yer almaktadır. Bunlardan Samsun ve Tokat'ın eğitim sektörü sıralaması ile genel gelişmişlik sıralamasında bir fark bulunmazken, genel gelişmişlik sıralamasında 46. olan Çorum, eğitim sektöründe kalkınmanın diğer göstergelerine oranla daha geride, genel gelişmişlik sıralaması 39 olan Amasya ise Çorum'un aksine eğitim sektöründe kalkınmanın diğer göstergelerine göre daha iyi bir performans sergilemektedir.

Tablo 2.3.1.1 TR83 Bölgesi İlleri Eğitim Sektörü ve Genel Gelişmişlik Sırası

	Eğitim Sektörü Sırası	Genel Gelişmişlik Sırası
Amasya	31	39
Samsun	32	32
Çorum	50	46
Tokat	61	61

Kaynak: DPT, 2003

2000 yılında toplam okul sayısı 3.411, toplam öğretmen sayısı 24.734, toplam öğrenci sayısı 572.906 olan bölgede 2009 yılında toplam okul sayısı 3.965'e, toplam öğretmen sayısı 32.817'ye ve toplam öğrenci sayısı da 589.873'e yükselmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu-TÜİK, 2010).

2.3.2 BÖLGEDE OKUR-YAZARLIK ORANLARI

Bu bölümde bölgenin okuryazarlık ve eğitim durumunun 2000 yılından itibaren nasıl bir değişim gösterdiği incelenmiş ve Türkiye geneliyle kıyaslanmıştır. 2000-2009 yılları arasında Türkiye'de okuma yazma bilenlerin oranında artış görülmektedir. 2000 yılında yüzde 87,3 olan toplam okur-yazar nüfus 2009 yılında yüzde 92,4'e yükselmiştir. Kadınlarda bu oran yüzde 80,6'dan 87,9'a, erkeklerde ise yüzde 93,9'dan 97,04'e yükselmiştir. Görüldüğü üzere okur-yazar nüfusta kadın ve erkek nüfus arasında bir dengesizlik mevcuttur. Bu dengelenmesi gereken bir durumdur. Araştırmalar göstermiştir ki kadının düşük eğitim düzeyine sahip olması ekonomik olarak kalkınamamayı ve toplumsal dengesizliği de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle kız çocuklarının eğitime yapılan yatırım eğitimin dışsallığı nedeniyle bir ülkenin en iyi yatırım alanlarından biri olarak görülmektedir çünkü her kız çocuğu potansiyel anne adayı olup, toplumun şekillenmesinde ve sağlıklı ve doğru bireyler yetiştirilmesinde en etkin kişilerdir (Dünya Bankası, 1992).

Bölgedeki illerin durumuna bakıldığında, Amasya dışında illerin tamamının okur-yazar nüfus oranı Türkiye ortalamasının altındadır. Bu oranın düşüklüğü, özellikle okuma yazma bilen kadınların oranındaki düşüklükten kaynaklanmaktadır. Bölge içinde kadın nüfusta bu oranların en düşük olduğu il Çorum, en yüksek olduğu il ise Amasya'dır. Çorum'da bu oran 2000 yılından 2009 yılına yüzde 76,4'ten 83,6'ya yükselmiş; Amasya'da ise aynı dönem içerisinde yüzde 80,9'dan 89,4'e yükselmiştir. Çorum okur-yazar nüfusta yalnızca kadınlarda değil erkeklerde de en düşük oranlara sahiptir. 2000'de yüzde 90,3 olan okur-yazar erkek nüfus oranı 2009'da yüzde 94,6'ya yükselmiş; ancak Çorum bu haliyle 4 il içerisinde son sırada yer almaya devam etmiştir. Okur-yazar toplam nüfus oranlarına baktığımızda, Amasya'nın 2009'da yüzde 93,2 ile ilk sırada geldiğini, bunu yüzde 91,3 ile Samsun'un takip ettiğini ardından ise sırasıyla yüzde 89,5 ve 89,05 ile Tokat ve Çorum'un geldiği görülmektedir.

Tablo 2.3.2.1 Cinsiyete Göre Okur-Yazar Nüfus Oranı (6+ yaş), 2000, 2009

	Okur-yazar kadın nüfus		Okur-yazar erkek nüfus		Okur-yazar toplam nüfus	
	2000	2009	2000	2009	2000	2009
Amasya	80,9	89,4	93,7	96,9	87,4	93,2
Çorum	76,4	83,6	90,3	94,6	83,1	89,08
Samsun	79,5	86,4	93,4	96,3	86,2	91,3
Tokat	79,2	84,2	92,04	94,9	85,7	89,5
TR83	79	85,7	92,5	95,7	85,6	90,6
Türkiye	80,6	87,9	93,9	97,04	87,3	92,4

Kaynak: TÜİK, 2010

Bitirilen okula göre bir analiz yapıldığında ise ilkokul bitirenlerin toplam nüfus içindeki payı tüm illerde Türkiye ortalamasının üzerindedir. Türkiye genelinde yüzde 36,61 olan ilkokul mezun oranı, bölgede yüzde 40,57'dir. Bu oranın bölgede en yüksek olduğu il Çorum, en düşük olduğu il ise Tokat'tır. İlköğretim mezun oranına baktığımızda ise Amasya dışında bölge illerinin tamamı yüzde 12,50'lik Türkiye ortalamasının üzerinde olmakla birlikte bu oranın en yüksek olduğu il Tokat, en düşük olduğu il ise Amasya'dır. Ancak iller arasındaki fark yüzde 1 civarındadır. Ortaokul veya dengi okul mezuniyetine bakıldığında ise daha olumsuz bir tabloyla karşılaşmaktadır. Bölge illeri Türkiye ortalaması olan yüzde 5,53'ün altındadır. Bu oran düşünülüğünde en düşük orana sahip

2.SOSYAL YAPI

il Çorum iken en yüksek orana sahip il Amasya'dır. Lise ve dengi okul mezuniyetinde de durum değişmemekte ve bölge illerinin tamamı Türkiye ortalaması olan yüzde 20,52'nin altında olup bu bağlamda en düşük orana sahip bölge ili yine Çorum, en yüksek orana sahip il ise Amasya'dır. Yüksekokul veya fakülte mezunlarının oranına bakıldığında ise bölge illerinin Türkiye ortalaması olan yüzde 8,54'ün altında olduğu görülmektedir. Yine Türkiye ortalamasının en yakın takipçisi olan bölge ili Amasya iken en düşük orana sahip il Çorum'dur. Yüksek lisans mezuniyetinde ise Türkiye ve bölge illerinin tamamı yüzde 1'in altında olup bölge Türkiye oranının yarısını bile yakalayamamaktadır.

Tablo 2.3.2.2 Bitirilen Eğitim Düzeyi oranları (15+ yaş), 2009

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
İlkokul mezunu	41,98	42,49	39,87	39,51	40,57	36,61
İlköğretim mezunu	12,12	13,25	12,98	13,29	13	12,50
Ortaokul veya dengi mezunu	5,09	3,94	4,39	4,29	4,36	5,53
Lise veya dengi mezunu	18,69	14,21	17,69	16,55	16,87	20,52
Yüksekokul veya fakülte mezunu	7,69	5,93	7,37	6,34	6,89	8,54
Yüksek lisans mezunu	0,23	0,19	0,28	0,23	0,25	0,55

Kaynak: TÜİK, 2010

2.3.3 OKUL ÖNCESİ EĞİTİM

Nitelikli okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması, ilk ve ortaöğretimde gerçek bir öğrenme temelini oluşturulması, okuldan işe geçişlerin kolaylaştırılması, yetişkinleri öğrenmeye özendirme, sistemin parçaları arasında tutarlılığın sağlanması, sistem kaynaklarının yenilenmesi ve hayat boyu öğrenmenin stratejik hedefleri arasındadır. Okul öncesi eğitimi de içine alan erken çocukluk eğitimi yaşamın ilerleyen aşamalarındaki fiziksel sağlık, öğrenme ve sosyal davranışları etkilemesi açısından oldukça önemlidir. Dünyaya gelişinin ilk yıllarında çocuklar tüm temel beyin ve fizyolojik yapılarını geliştirir. Bundan sonraki büyüme ve öğrenme bu temel gelişime bağlı olarak devam eder (Dünya Bankası, 2010).

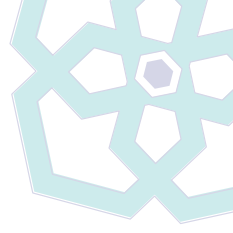
2009/10 Öğretim Yılı okul öncesi okullaşma oranlarına bakıldığında Çorum hariç bölge illerinin tamamı her iki yaş grubunda da Türkiye oranlarının üzerinde bir performansla sahiptir. Özellikle Amasya, her iki yaş grubunda da okul öncesi eğitimde oldukça başarılıdır. 3-5 yaş grubu, tüm iller ve Türkiye genelinde 4-5 grubuna göre daha düşük okullaşma oranlarına sahiptir. Kız ve erkek nüfusun okul öncesi okullaşma oranları kıyaslandığında çok büyük farkların olmadığı görülmektedir.

Tablo 2.3.3.1 3-5 ve 4-5 Yaş Gruplarında Okul Öncesi Okullaşma Oranları, 2009/10 Öğretim Yılı

	Amasya		Çorum		Samsun		Tokat		Türkiye	
	3-5	4-5	3-5	4-5	3-5	4-5	3-5	4-5	3-5	4-5
Yaş										
Kız	55,52	81,54	25,00	36,25	42,85	60,62	28,86	41,35	26,48	37,91
Erkek	57,01	81,04	25,25	36,85	43,45	61,51	28,94	41,63	27,34	39,17
Toplam	56,29	81,28	25,13	36,56	43,15	61,08	28,90	41,49	26,92	38,55

Kaynak: Milli Eğitim İstatistikleri 2009-2010

Okul öncesi eğitimde yıllar içerisindeki değişime bakıldığında ise bölgede 2000 yılında toplam okul sayısı 280, öğretmen sayısı 73, şube sayısı 386 ve öğrenci sayısı ise 6.901 iken 2009 yılında okul sayısı 1.562'ye, öğretmen sayısı 1.994'e, şube sayısı 2.514'e ve öğrenci sayısı da 44.363'e yükselmiştir.

2.3.4 İLKÖĞRETİM (ZORUNLU TEMEL EĞİTİM)

2009 yılında bölgede ilköğretim seviyesinde hizmet veren toplam okul sayısı 2.014, öğretmen sayısı 21.549, şube sayısı 19.047 ve öğrenci sayısı 384.911'dir. Bu haliyle bölgede okul başına 184, şube başına 20, öğretmen başına 17 ve derslik başına 24 öğrenci düşmektedir. Bu rakamlar Türkiye'de ise sırası ile 316, 25, 22 ve 32'dir. İlköğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısının ideali 20-30 arası olup, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2012 yılına kadar kentsel alanda bu sayıyı 30'a indirmeyi hedeflemektedir. Bu haliyle TR83 Bölgesi derslik başına düşen 24 öğrenciyle Türkiye ortalaması olan 32'nin oldukça altındadır. Her ne kadar bu durum bir avantaj gibi görünse de ilköğretime devam etme oranlarının düşüklüğünün bir ifadesi olarak da düşünülebilir (YHGP, 2006).

Aşağıdaki tablo ise 2009'da bölge illerindeki okul, öğretmen, şube ve öğrenci sayısı ile okul, şube, öğretmen ve derslik başına düşen öğrenci sayılarını göstermektedir.

Tablo 2.3.4.1 Okul, Şube, Öğretmen ve Derslik Başına Öğrenci Sayıları, 2009

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat
Okul başına öğrenci sayısı	202	170	194	175
Şube başına öğrenci sayısı	20	18	20	19
Öğretmen başına öğrenci sayısı	15	17	19	16
Derslik başına öğrenci sayısı	20	24	27	21

Kaynak: TÜİK, 2010

İlköğretimde okul öncesi okullaşma oranlarına kıyasla iller arasında ve Türkiye ortalaması arasında çok büyük fark bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra cinsiyetler arasında da dikkate değer bir fark görünmemektedir. Bunda ilköğretimin zorunlu olması büyük etkiye sahiptir. İlköğretim çağındaki nüfustan ilköğretim kurumlarına kaydı olan nüfus oranının en yüksek olduğu il bölgede Amasya olup, en düşük olduğu il ise Tokat'tır. Bu sebeple özellikle Tokat ilinde Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO) ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarının (PIO) yaygınlaştırılması önemlidir. Bu yolla özellikle kırsal alanda yaşayan ve yoksulluk nedeniyle çocukların okul masrafını karşılamada zorluk çeken ailelerin, çocuklarını okula gönderebilmeleri için olanak sağlanacaktır.

Tablo 2.3.4.2 İlköğretim Okullaşma Oranları, 2007/08, 2008/09, 2009/10 Öğretim Yılları

		Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	Türkiye
2007-08	Toplam	98,61	94,58	98,33	93,19	97,37
	Erkek	98,94	94,41	98,59	93,52	98,53
	Kadın	98,26	94,76	98,06	92,85	96,14
2008-09	Toplam	98,40	95,96	98,39	92,96	96,49
	Erkek	98,49	95,85	98,69	93,02	96,99
	Kadın	98,30	96,07	98,08	92,89	95,97
2009-10	Toplam	99,64	97,97	98,97	93,39	98,17
	Erkek	99,89	98,07	99,20	93,67	98,47
	Kadın	99,37	97,87	98,73	93,10	97,84

Kaynak: TÜİK, 2010

2.3.5 ORTAÖĞRETİM

Ortaöğretim ülkemizde zorunlu temel eğitim kapsamında olmayıp hem Türkiye'de hem de bölge illerinde ortaöğretim kapasitesinde okullaşma oranı oldukça düşüktür. Ne var ki, 2007/08

2.SOSYAL YAPI

Öğretim Yılından 2009/10'a kadarki süreçte hem Türkiye hem de bölge illerinin ortaöğretim net okullaşma oranlarında bir iyileşmeden bahsetmek mümkündür. Ancak zorunlu olan ilköğretimin aksine ortaöğretimde okullaşma oranları hem düşük hem de iller arasındaki fark oldukça yüksektir. İller arasındaki farka ek olarak cinsiyetler arasındaki fark da kayda değer görünmektedir. Tüm yıllarda ve tüm illerde kız çocuklarının okullaşma oranları yaşıtlı erkeklere göre daha düşüktür.

Bölge illerinden Çorum ve Tokat ortaöğretimde okullaşma oranları bakımından Türkiye ortalamasının altında iken Samsun ve Amasya ülke ortalamasının üzerindedir.

Tablo 2.3.5.1 Ortaöğretim Okullaşma Oranları, 2007/08, 2008/09, 2009/10 Öğretim Yılları

		Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	Türkiye
2007-08	Toplam	69,20	56,84	59,79	56,41	58,56
	Erkek	72,72	60,95	62,14	62,38	61,17
	Kadın	65,49	52,59	57,34	50,20	55,81
2008-09	Toplam	70,60	56,86	59,22	56,65	58,52
	Erkek	73,43	59,32	60,97	61,16	60,63
	Kadın	67,65	54,32	57,42	51,95	56,30
2009-10	Toplam	78,06	63,24	65,65	61,83	64,95
	Erkek	81,33	66,78	67,91	66,50	67,55
	Kadın	74,65	59,54	63,34	57,02	62,21

Kaynak: TÜİK, 2010

58

Ortaöğretimi genel ve mesleki ve teknik ortaöğretim olarak ayırmaksızın okul, şube, öğretmen ve öğrenci sayılarına bakacak olursak; toplam okul sayısı 389, öğretmen sayısı 9.274, şube sayısı 5.893 ve son olarak öğrenci sayısı ise 160.599'dur.

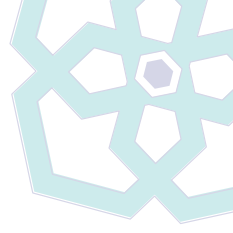
Bu haliyle bölgede okul başına düşen öğrenci sayısı 365, şube başına öğrenci sayısı 24, öğretmen başına öğrenci sayısı 15, derslik başına öğrenci sayısı ise 29'dur. Bölge illerine ayrı ayrı bakacak olursak, aşağıdaki tabloyu görmekteyiz;

Tablo 2.3.5.2 Okul, Şube, Öğretmen ve Derslik Başına Öğrenci Sayıları, 2009

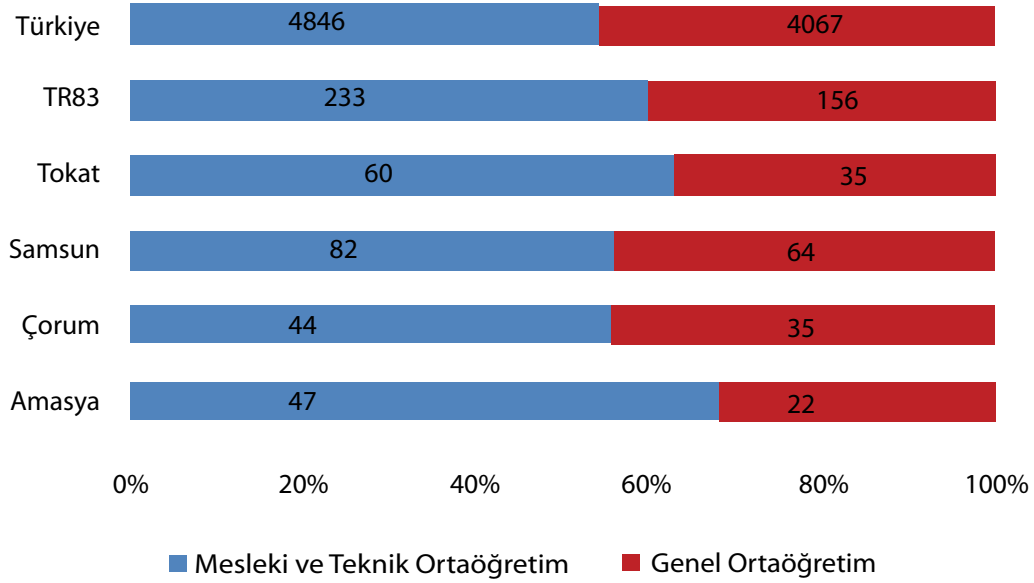
	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat
Okul başına öğrenci sayısı	265	338	447	335
Şube başına öğrenci sayısı	22	23	25	25
Öğretmen başına öğrenci sayısı	14	15	16	16
Derslik başına öğrenci sayısı	26	27	31	28

Kaynak: TÜİK, 2010

Ayrıca Ortaöğretim eğitimi veren toplam okul sayısı bölgede 389'dur. Bunun yüzde 60'ı mesleki ve teknik ortaöğretim kurumuyken geri kalan yüzde 40'ı genel ortaöğretim kurumu olarak geçmektedir. Bölgede mesleki ve teknik liselerin oranı Türkiye'ye (yüzde 54,37) kıyasla yüksektir. Bölgede mesleki ve teknik liselerin genel liselere oranının en yüksek olduğu il Amasya olup, bu ili Tokat, Samsun ve Çorum takip etmektedir. Bu haliyle bölgedeki mesleki ve teknik liseler Türkiye'deki toplam mesleki ve teknik liselerin yüzde 4,8'ini oluştururken, bölge genel liseleri Türkiye'deki genel liselerin 3,83'ünü oluşturmaktadır.

Şekil 2.3.5.1 Ortaöğretim Kurumlarının Bölge İlleri, Bölge ve Türkiye'deki Dağılımı

Kaynak: TÜİK, 2010

2.3.5.1 Genel Ortaöğretim

2009 yılında bölgede genel orta öğretim seviyesinde hizmet veren toplam okul sayısı 156, öğretmen sayısı 4.645 ve şube sayısı 2.959 şeklindedir. Toplam öğrenci sayısı ise 83.492'dir.

2009/10 Öğretim yılında genel orta öğretim okullaşma oranında bölge illerinin tamamı Türkiye ortalamasının altındadır. Okullaşma oranının en yüksek olduğu il yüzde 35,15 ile Samsun, en düşük olduğu il ise yüzde 28,14 ile Tokat'tır.

Tablo 2.3.5.1.1 Okul, Şube, Öğretmen ve Derslik Başına Öğrenci Sayıları, 2009

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat
Okul başına öğrenci sayısı	331	407	539	410
Şube başına öğrenci sayısı	21	24	24	24
Öğretmen başına öğrenci sayısı	13	15	15	16
Derslik başına öğrenci sayısı	20	26	29	24

Kaynak: TÜİK, 2010

Tablo 2.3.5.1.2 Genel Ortaöğretim Okullaşma Oranları, 2009/10 Öğretim Yılı

		Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	Türkiye
2009-10	Toplam	31,23	33,89	35,15	28,14	35,65
	Erkek	29,39	32,32	33,21	26,05	34,92
	Kadın	33,15	35,53	37,15	30,30	36,41

Kaynak: TÜİK, 2010

2.3.5.2 Mesleki ve Teknik Ortaöğretim

Eğitimin bir çeşidi olan mesleki ve teknik eğitim, teknik insan gücünün hem nitel hem de nicel yönden yetişmesini ifade eder. Mesleki ve teknik öğretimin amacı işgücü yetiştirmektir.

2.SOSYAL YAPI

2009 Yılında bölgede mesleki ve teknik ortaöğretim seviyesinde hizmet veren toplam okul sayısı 233, öğretmen sayısı 4.629 ve şube sayısı 2.934 şeklindedir. Toplam öğrenci sayısı ise 77.107'dir.

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi ülke genelinde mesleki ve teknik ortaöğretimde okullaşma oranı toplamda yüzde 29,3'tür. Bölge illerinde ise aynı öğretim seviyesinde okullaşma oranları tüm illerde ülke ortalamasının üzerindedir. Okullaşma oranının en yüksek olduğu il yüzde 46,83 ile Amasya,

Tablo 2.3.5.2.1 Okul, Şube, Öğretmen ve Derslik Başına Öğrenci Sayıları, 2009

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat
Okul başına öğrenci sayısı	234	283	374	292
Şube başına öğrenci sayısı	22	23	26	26
Öğretmen başına öğrenci sayısı	14	14	17	16
Derslik başına öğrenci sayısı	32	29	34	32

Kaynak: TÜİK, 2010

en düşük olduğu il ise yüzde 29,35 ile Çorum'dur. Ülke genelinde bu oranların düşüklüğü makro düzeyde nedenlere bağlanabilir. Türk Milli Eğitim Sistemi ilköğretim eğitimi alırken öğrencilerin ortaöğretim okul sınavlarına hazırlanmasını gerektirmekte ve öğrencilerin bireysel farklılıklarını, ilgi ve yeteneklerini yeterince dikkate almamaktadır. Eğitim sistemindeki bu yönlendirme eksikliği eğitim kalitesini düşürmekte, öğrencileri tektipleştirmekte ve sonuçta pek çok öğrenci başarılı olamayacağı genel ortaöğretim kurumlarında zaman kaybetmektedir (YHGP, 2006). İllerde ve ülke genelinde mesleki ve teknik ortaöğretim okullarına talebi artırmanın yolu öğrencilere yapılacak yönlendirme ve mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının mesleki eğitimde yenilikçi olmasından geçmektedir. Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının sanayinin ara eleman ihtiyacını karşıladığı düşünülmüşse bölge kalkınması için önemleri daha iyi kavranmış olur.

Tablo 2.3.5.2.2 Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Okullaşma Oranları, 2009/10 Öğretim Yılı

		Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	Türkiye
2009-10	Toplam	46,83	29,35	30,50	33,69	29,30
	Erkek	51,94	34,46	34,70	40,46	32,63
	Kadın	41,50	24,01	26,19	26,71	25,79

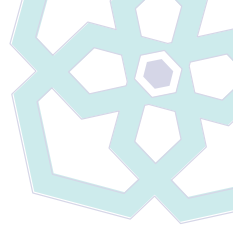
Kaynak: TÜİK, 2010

2.3.6 YÜKSEKÖĞRETİM

Hem ulusal hem de bölgesel kalkınma, nitelikli insan gücüne sahip olmaktan geçmektedir. Günümüzün rekabetçi pazar taleplerini karşılayacak yüksek vasıflı bireyleri yetiştirmek ise yükseköğretim kurumlarının görevidir.

Bölgede her ilde bir üniversite olmak üzere toplam dört üniversite bulunmaktadır. Bunların tamamı devlet üniversitesi olup, Yükseköğretim Kurulu (YÖK)'ün kuruluşuna onay verdiği Canik Başarı Üniversitesi Karadeniz'in ilk vakıf üniversitesi olacak, Samsun ise bu üniversitenin kurulmasıyla Karadeniz'in tek iki üniversiteli şehri olacaktır. Amasya'da Amasya Üniversitesi, Çorum'da Hitit Üniversitesi, Samsun'da Ondokuz Mayıs Üniversitesi (OMÜ) ve son olarak Tokat'ta Gaziosmanpaşa Üniversitesi hizmet vermektedir.

Amasya Üniversitesi, 1974-1975 Öğretim yılında Amasya Kız Öğretmen Okulu'nun binalarında aynı okulun idaresi ve öğretim elemanları ile Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Okulları Genel

Müdürlüğü'ne bağlı olarak öğretime açılmıştır. Öğretimin zaman zaman kesintiye uğradığı Üniversite 1982 yılı Temmuz ayında Ondokuz Mayıs Üniversitesi'ne bağlanmış ve Amasya "Eğitim Yüksekokulu" adı altında 2 yıllık önlisans öğretimi veren Eğitim Yüksekokulu olarak hizmet vermiş, 1990-1991 Öğretim yılından itibaren ise 4 yıllık lisans düzeyine yükseltilmiştir. Üniversitedeki fakülteler; Eğitim fakültesi ve Fen-Edebiyat fakültesidir. Ayrıca Üniversitede Fen Bilimleri Enstitüsü ve Sosyal Bilimler Enstitüsü olmak üzere iki enstitü, yüksekokul olarak Sağlık Yüksekokulu ve biri Merzifon'da olmak üzere 2 adet meslek yüksekokulu bulunmaktadır (www.amasya.edu.tr, 2010).

Hitit Üniversitesi, 2006 yılına kadar Gazi Üniversitesi'ne bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Üniversite bünyesinde Fen Edebiyat, İktisadi ve İdari Bilimler, İlahiyat, Mühendislik, Tıp ve Veteriner olmak üzere 6 adet fakülte bulunmakta olup bunlardan Veteriner fakültesi henüz faaliyete geçmemiş, Tıp Fakültesi ise öğrencilerinin öğrenimlerini Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde sağlamaktadır. Ayrıca üniversitede Fen Bilimleri, Sosyal Bilimler ve Sağlık Bilimleri Enstitüleri olmak üzere 3 adet Enstitü hizmet vermektedir. Yine Üniversite'de Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu ve Sağlık Yüksekokulu olarak 2 adet yüksekokul bulunmaktadır. Üniversite'de 4 adet de Meslek Yüksekokulu bulunmaktadır. Bunlar; Meslek Yüksekokulu, Osmancık Ömer Derindere Meslek Yüksekokulu, Sungurlu Meslek Yüksekokulu ve İskilip Meslek Yüksekokulu'dur (www.hitit.edu.tr, 2010).

Ondokuz Mayıs Üniversitesi 1975 yılında kurulmuştur. Üniversite'de Tıp, Mühendislik, Dış Hekimliği, Fen Edebiyat, Ziraat, İlahiyat, Eğitim, İktisadi ve İdari Bilimler, Veteriner, Hukuk, İletişim, Uzay ve Havacılık ve Mimarlık Fakülteleri olmak üzere toplam 13 fakülte ve 1 konservatuar bulunmaktadır. Üniversite bünyesinde 3 yüksekokul ve 9 meslek yüksekokulu bulunmaktadır. Yüksekokullar; Samsun Sağlık Yüksekokulu, Sivil Havacılık Yüksekokulu ve Yaşar Doğu Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'dur. Meslek Yüksek okulları ise Alaçam, Bafra, Çarşamba Ticaret Borsası, Havza, Kavak, Sağlık Hizmetleri, Samsun, Terme ve Vezirköprü Meslek Yüksekokulları'dır. Ayrıca Üniversite'de Fen Bilimleri, Eğitim Bilimleri, Sağlık Bilimleri, Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar olmak üzere 5 enstitü bulunmaktadır (www.omu.edu.tr, 2010).

Gaziosmanpaşa Üniversitesi 1992 yılı Temmuz ayında kurulmuştur. Üniversite'de 7 adet fakülte bulunmaktadır. Bunlar Eğitim, Fen-edebiyat, Güzel Sanatlar, İktisadi ve İdari Bilimler, Mühendislik ve Doğa Bilimleri, Tıp ve Ziraat Fakülteleridir. Üniversite'nin 5 adet Yüksekokulu bulunmakta olup, bunlar Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Tokat Sağlık Yüksekokulu, Yabancı Diller Yüksekokulu, Zile Dinçerler Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu ve Devlet Konservatuarı'dır. Yine Üniversite'de Almus, Artova, Erbaa, Erbaa Sağlık Hizmetleri, Koyulhisar, Niksar, Pazar, Reşadiye, Tokat, Tokat Sağlık Hizmetleri, Turhal, Turhal Sağlık Hizmetleri ve Zile Meslek Yüksek okulları olmak üzere 13 adet meslek yüksekokulu bulunmaktadır. Ayrıca 3 adet Enstitü üniversite bünyesinde çalışmalarına devam etmektedir. Bunlar Fen Bilimleri, Sağlık Bilimleri ve Sosyal Bilimler Enstitüleridir (www.gop.edu.tr, 2010).

Aşağıdaki tablo 2008/09 Öğretim Yılında bölge illerindeki üniversitelerde hizmet veren öğretim elemanlarının dağılımını vermektedir. Buna göre Ondokuz Mayıs Üniversitesi 224'ü profesör toplam 1681 öğretim elemanı ile diğer Anadolu Üniversitelerinden önemli bir farklılık göstermektedir. Bölgede en düşük sayıda profesör ve öğretim elemanına sahip il 3'ü profesör toplam 135 öğretim elemanı ile Amasya'dır. Bunu Çorum ve Tokat illeri takip etmektedir. YHGP'de de bahsedildiği üzere bölge yükseköğretim kurumlarının en önemli sorunları öğretim üyesi açığının bulunması, bütçe ödeneklerinin yetersizliği ve yatırımların aksaması ve öğretim üyesi göçünün olmasıdır. Öğretim elemanı yetersizliğinin başlıca nedenleri arasında mevcut bürokratik yapı, öğretim elemanlarına

2.SOSYAL YAPI

sağlanan yetersiz maddi imkânlar ve bölge illerinin sunduğu kentsel olanakların görece düşük olmasıdır. Bunlara ek olarak kadro sorunu da üniversitelerde öğretim üyesi sayısının yetersizliği sorununa neden olan bir diğer unsurdur. Bu nedenle daha kaliteli ve sorunsuz bir yükseköğretim için kadrolar daha esnek hale getirilmeli ve akademik yükselme tamamen bilimsel liyakat esasına bağlanmalıdır (2006).

Aşağıdaki tablo ise bölgenin toplam öğretim elemanı ve bunun dağılımını yıllar içerisinde değişen rakamlarla göstermektedir.

Tablo 2.3.6.1 Bölge Üniversitelerindeki Öğretim Elemanı Sayısı ve Dağılımı, 2009/10 Öğretim Yılı

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat
Toplam öğretim elemanı	138	165	1.710	805
Profesör	4	6	229	40
Doçent	4	10	134	59
Yardımcı Doçent	38	49	382	204
Diğer Öğretim Elemanı	92	100	965	502

Kaynak: TÜİK, 2010

Aşağıdaki tablo ise bölge üniversitelerinden mezun, üniversitelerde okuyan ve üniversitelere yeni kayıtlı olan öğrencilerin sayılarını vermektedir. Buna göre 2008/09 Öğretim Yılı'nda en çok mezun

Tablo 2.3.6.2 Bölge Üniversitelerindeki Öğretim Elemanı Sayısı ve Dağılımı, 2001/02 -2008/09 Öğretim Yılları Arası

	Toplam Öğretim Elemanı	Profesör	Doçent	Yardımcı Doçent	Diğer Öğretim Elemanı
2001/02	1.700	151	138	349	1.062
2002/03	1.848	184	121	374	1.169
2003/04	1.869	204	123	414	1.128
2004/05	2.268	214	146	515	1.393
2005/06	2.486	216	143	551	1.576
2006/07	2.585	238	153	550	1.644
2007/08	2.704	248	176	606	1.674
2008/09	2.748	268	203	662	1.615
2009/10	2.818	279	207	673	1.659

Kaynak: TÜİK, 2010

veren, en çok okuyan öğrencisi bulunan ve en çok kayıt yaptıran öğrencisi bulunan Üniversite Ondokuz Mayıs'tır. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, bölgedeki toplam mezunların yüzde 47,88'ine, okuyanların yüzde 45,27'sine ve yeni kayıtlıların yüzde 39,97'sine sahiptir.

Tablo 2.3.6.3 Yükseköğretim Kurumlarında Önlisans ve Lisans Düzeyinde Öğrenci Sayıları, 2009/10 Öğretim Yılı

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
Mezun	1.503	1.079	4.888	2.762	10.232	447.132
Okuyan	6.093	7.592	24.761	16.850	55.296	3.322.559
Yeni kayıtlı	1.900	2.648	7.922	5.733	18.293	764.042

Kaynak: TÜİK, 2010

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere Ondokuz Mayıs Üniversitesi yayımlanan yayın sayısında diğer bölge üniversiteleri içerisinde öne çıkmaktadır. Bu Üniversiteyi Gaziosmanpaşa Üniversitesi takip etmektedir. Öğretim üyesi başına yayım sayısında ise bu iki üniversite arasındaki farkın

oldukça azaldığını görmekteyiz. Bu halleriyle Türkiye'deki 114 üniversite arasında Ondokuz Mayıs Üniversitesi yayımlanan yayınların sayısına göre 10. sırada, Gaziosmanpaşa Üniversitesi 42. sırada yer alırken, yayımlanan yayınların öğretim üyesi başına düşen yayın sayısına göre ise Ondokuz Mayıs Üniversitesi 21, Gaziosmanpaşa Üniversitesi 23. sırada yer almaktadır.

Diğer iki bölge üniversitesi Hitit ve Amasya Üniversiteleri ise yayımlanan yayın sayısına göre sırasıyla 88 ve 95. sırada yer alırken, öğretim üyesi başına düşen yayın sayısına göre ise yine sırasıyla 98 ve 102. sırada yer almaktadırlar. Bölge üniversitelerinin toplam yayın sayısı ülke üniversitelerinin yayımladığı toplam yayınların yüzde 3,90'ını oluşturmaktadır.

Aşağıda bölgenin mesleki teknik ve yüksek eğitim kuruluşlarının dağılımını gösteren harita yer almaktadır.

Tablo 2.3.5.4 Bölge Üniversitelerinin SCI, SSCI, AHCI'da Yayımlanan Yayınların Sayısı

	SCI ⁶	SSCI ⁷	AHCI ⁸	Brüt Toplam ⁹	Net Toplam ¹⁰	Öğr.Üye.Say.	Oran
Amasya Üniversitesi	6	0	0	6	6	42	0,14
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	201	8	0	209	295	272	0,75
Hitit Üniversitesi	14	0	0	14	14	65	0,22
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	549	19	4	572	565	731	0,77
TR83	770	27	4	801	880	1110	0,79
Türkiye	21.317	1.571	258	23.146	22.564	38.317	0,59

Kaynak: Yükseköğretim Kurulu (YÖK), 2010

Şekil 2.3.6.1 Bölgede Fakülte, Enstitü, Yüksekokullar, Meslek Yüksekokulları ve Konservatuvarların Dağılımı

Kaynak: Aitlik veriler www.amasya.edu.tr - www.gop.edu.tr - www.hitit.edu.tr - www.omu.edu.tr

6 SCI: Science Citation Index

7 SSCI: Social Sciences Citation Index

8 AHCI: Arts Humanities Citation Index

9 Hem SCI, hem SSCI hem de AHCI tarafından taranan dergilerde yer alabilen makaleler toplamı

10 Her indekste sadece bir defa yer alan makaleler toplamı

2.3.7 ÇIRAKLIK VE YAYGIN EĞİTİM

“Yaygın eğitim, örgün eğitimin yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar” (Milli Eğitim İstatistikleri 2009-2010, s.XIII). Cumhuriyet’in ilk yıllarından beri halkın içinde bulunduğu çeşitli problemleri aşmak için yaşam boyu devam eden bir eğitim olan yaygın eğitimin üzerinde önemle durulmuştur. 1977 yılında çıkarılan bir kanunla yaygın eğitim hizmetlerini bir çatı altında toplamak amacıyla Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü kurulmuştur, 1983 yılında ise faaliyetlerine ayrı ayrı devam eden Çıraklık Eğitimi Genel Müdürlüğü ile Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü birleşerek Çıraklık Ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Yaygın eğitim alanında faaliyet gösteren bölgede toplam kurum sayısı 485, öğretmen sayısı 3.686, derslik sayısı 3.071’dir. Okul öğretiminin değişen dünyanın tüm ihtiyaçlarını karşılaması mümkün olmadığından hayat boyu eğitim olarak da nitelendirilen yaygın eğitimin öneminin kavranması gerekmektedir.

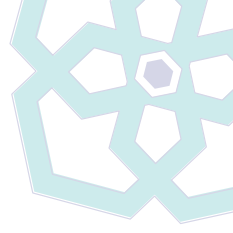
Bölge illeri arasında insan kaynakları, sanayi, doğal kaynaklar, ulaşım ve istihdam imkanı gibi birçok açıdan farklılıklar bulunmaktadır. Bu bakımdan eğitim-ekonomi-istihdam bağlantısı sağlanmalı ve böylece bölgede gerekli olan insan kaynakları, ihtiyaca cevap verebilecek şekilde düzenlenmelidir (YHGP, 2006). Etkin ve planlı bir insan kaynakları politikası kalkınmanın sürdürülebilirliği için büyük önem taşımaktadır.

2007/08 Öğretim Yılında Türkiye’de 369 olan Mesleki Eğitim Merkezi sayısı bölgede 22 olup bunun bölge illerine dağılımına baktığımızda Amasya’da 5, Çorum’da 6, Samsun’da 6 ve Tokat’ta 5 adet bu alanda çalışan kurum olduğu görülmektedir. Yine aynı öğretim yılında Türkiye’de toplam 957 adet olan halk eğitim merkezi sayısı, bölgede 48’dir. Bölge illerine bakıldığında ise Amasya’da 7, Çorum’da 14, Samsun’da 15 ve Tokat’ta 12 tane halk eğitim merkezi olduğu görülmektedir.

Tablo 2.3.7.1 Yaygın Eğitimde Eğitim kurumlarına göre kursiyer, Öğretmen ve Derslik Sayısı,2007/08 Öğretim Yılı

	Kurum	Başlayan	Devam eden	Bitiren	Öğretmen	Derslik
Genel Toplam	485	246.943	236.695	233.618	3.686	3.071
Halk Eğitim Merkezi	48	122.777	115.618	113.046	259	180
Mesleki Eğitim Merkezi	22	14.180	14.180	14.180	228	101
3308 Sayılı Kan. Göre Açılan Meslek Kursları		4.046	3.663	3.599		
Pratik Kız Sanat Okulu	21	4.212	3.639	3.577		
Olgunlaşma Enstitüsü	1				73	17
Özel Eğitim	8	291	291	291	53	8
Rehberlik Araştırma Merkezi	11					
Turizm Eğitim Merkezi						
Yetişkinler Teknik Eğitim Merkezi						
Özel Dersane	151	43.096	43.096	43.096	1.821	1.745
Motorlu Taşıt Sürücü Kursu	88	43.575	43.575	43.575	659	237
Özel Muhtelif Kurslar	44	7.897	5.764	5.385	68	111
Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Mrk.	68	6.151	6.151	6.151	491	603
Özel Etüt Eğitim Merkezi	23	718	718	718	34	69

Kaynak: TÜİK, 2010

2.3.8 EĞİTİM VE İSTİHDAM İLİŞKİSİ

Bölgede istihdamın yapısı, eğitim düzeyi ve cinsiyet bakımından incelendiğinde önemli bilgilere ulaşılmaktadır. Bölgede istihdam edilen 1.005.000 kişinin 619.000'i erkek (yüzde 61,50), 387.000 (yüzde 38,50)'i kadındır. Türkiye geneline baktığımızda istihdam edilen toplam nüfus olan 21.277.000 kişinin 15.406.000'i (72,40) erkek, 5.871.000'i (27,60) kadındır. Çalışan kadın oranının ülke ortalamasının üzerinde olması, bölgede tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların oranının yüksek olmasıyla açıklanabilir.

Bölgede bitirilen eğitim düzeyine göre istihdam oranlarına baktığımızda okuma yazma bilmeyen nüfusun istihdam oranının bölgede ülke geneline göre yüksek olduğunu görmekteyiz. Bu, bölgede istihdam yaratan temel sektörün yüzde 51,6 ile tarım olmasına bağlanabilir. Geniş olan tarım sektörü kalifiye olmayan işgücü için istihdam yaratmaktadır. Ancak diğer sektörler göz önüne alındığında, aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere bitirilen eğitim düzeyi istihdam olanaklarını artırmakta ve istihdam oranlarının en yüksek olduğu grup yüksekokul mezunlarıdır. Dolayısıyla denilebilir ki eğitim ile istihdam arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda göze çarpan bir diğer konu ise kadın ve erkeklerin istihdam oranları arasındaki fark ve bu farkın özellikle eğitim seviyesindeki artışa bağlı olarak artmasıdır. Bölgede okuma-yazma bilmeyen erkek çalışan oranı yüzde 44,8 ve kadın çalışan oranı yüzde 39,2 iken lise ve dengi meslek okulu mezunu çalışan erkek oranı yüzde 67,8 ve kadın oranı yüzde 26,7'dir. Böylesi bir fark ülke geneli için de geçerlidir.

Tablo 2.3.8.1 Bölgede Bitirilen Eğitim Düzeyine Göre İstihdam Oranları, 2009

		Okuma yazma bilmeyen	Lise altı	Lise ve dengi meslek okulu	Yüksek öğretim				
TR83	K	39,2	36,0	26,7	66,4				
	E	44,8	66,7	67,8	81,0				
	T	40,3	51,2	51,1	75,2				
Türkiye		Okuma yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	İlkokul	İlköğretim	Ortaokul veya dengi meslek okul mezunu	Genel Lise	Lise dengi meslek okulu	Yüksekokul veya fakülte
	K	14,5	17,5	21,1	14,7	18,2	22,4	29,0	59,3
	E	30,6	43,4	65,5	34,3	18,2	58,7	70,8	75,1
	T	17,3	26,8	43,2	25,1	53,9	42,6	55,2	68,5

Kaynak: TÜİK, 2010

Aşağıdaki tablo farklı sektörlerdeki istihdamın eğitim durumlarını göstermektedir. Buna göre yukarıda da vurgulandığı gibi eğitim seviyesinin en düşük olduğu sektör tarımdır. Tarım sektöründe çalışanların yüzde 21,96'sı okuma-yazma bilmemektedir. Bu bölgede okuma yazma bilmeyen toplam çalışan sayısının yüzde 95,79'unu oluşturmaktadır. Bu sektörde lise altı eğitim derecesine sahip çalışan sayısı sektördeki toplam istihdamın yüzde 75,14, lise ve dengi meslek okulu mezunlarının oranı yüzde 2,50 ve yükseköğretim mezunları ise yüzde 0,38'dir. Bölgedeki toplam istihdamın yüzde 12,9'unu oluşturan sanayi sektöründeki çalışanların yüzde 72,86'lık en büyük kısmı lise altı eğitime sahiptir. Eğitim seviyesinin en yüksek olduğu sektör bölgenin toplam istihdamının yüzde 21,8'ini oluşturan hizmet sektörüdür. Sektörde istihdam edilen nüfusun yüzde 40,63'ü yükseköğretim, yüzde 25,11'i lise ve dengi meslek okulu, yüzde 32,87'si lise altı ve son olarak yüzde 0,91'i ilköğretim mezunudur.

2.SOSYAL YAPI

Tablo 2.3.8.2. Bitirilen Eğitim Düzeyine Göre İstihdamın Sektörel Dağılımı, 2009 (Bin kişi)

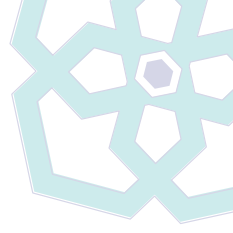
	Tarım	Sanayi	Ticaret	Hizmet	Toplam
Okuma yazma bilmeyen	114	2	1	2	119
Lise altı	390	94	83	72	639
Lise ve dengi meslek okulu	13	26	44	55	138
Yükseköğretim	2	7	10	89	109
Toplam	519	129	138	219	1.005

Kaynak: TÜİK, 2010

2.3.9 SONUÇ

Kalkınmanın sadece toplumun maddi gereksinimlerinin karşılanması olmadığı günümüzde insanların kişisel ve toplumsal gelişmesi de en az ekonomik gereksinimleri kadar önemli bir hal almıştır. Bu kapsamda sürdürülebilir kalkınmanın temel taşlarından biri olan eğitim üzerinde durulması gerekli birincil konulardandır. TR83 Düzey 2 Bölgesi 26 bölge içerisinde 13. sırada yer almaktadır. Genel gelişmişlik sıralaması 18 olan bölge eğitimde diğer alanlara göre daha iyi bir performansa sahip görünse de eğitim ile ilişkili birçok değişkende ülke ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Okur-yazar nüfus oranına bakıldığında 2009 yılında Amasya dışında Bölge illerinin tamamı Türkiye ortalamasının altındadır. Türkiye’de oku-yazar nüfus oranı yüzde 92,4 iken bu oran bölgede yüzde 90,6’dır. Bitirilen eğitim düzeyine göre bir kıyaslama yapıldığında ise bölgenin zorunlu olan ilkokul ve ilköğretim mezunu seviyelerinde ülke ortalamasının üzerinde olduğu bu kademedemeden sonra tüm kademelerde ülke ortalamasının altında olduğu görülmektedir.

Okul öncesi eğitimde Çorum dışında Bölge illerinin tamamı ülke ortalamasının üzerindedir. İlköğretimin zorunlu olması nedeniyle okullaşma oranları Bölge ve ülke ortalaması arasında büyük farklar bulunmamaktadır. Ne var ki Bölge illerinden Tokat ülke ortalamasının altında bir başarıya sahiptir. Bu nedenle bu ilde Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO) ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarının (PİO) yaygınlaştırılması önemlidir. Bu yolla özellikle kırsal alanda yaşayan ve yoksulluk nedeniyle çocukların okul masrafını karşılamada zorluk çeken ailelerin, çocuklarını okula gönderebilmeleri için olanak sağlanacaktır. Ortaöğretimle birlikte okullaşma oranlarında Bölge ve Türkiye’de büyük bir düşüş görülmektedir. Ortaöğretimle birlikte kız ve erkek çocukların okullaşma oranları arasında da kızların aleyhine büyük farkların başladığı da ortadadır. Eğitim istihdam ilişkisi bakımından en direkt ilişkiye sahip meslek liseleri de bölgenin ekonomik kalkınmasında büyük öneme sahiptir. Bölgede mesleki ve teknik liselerin oranı Türkiye’ye (yüzde 54,37) kıyasla yüksektir. Bu eğitim seviyesinde okullaşma oranı Türkiye ortalamasının üzerindedir ancak yeterli değildir. İllerde ve ülke genelinde mesleki ve teknik ortaöğretim okullarına talebi artırmanın yolu öğrencilere yapılacak yönlendirme ve mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının mesleki eğitimde yenilikçi olmasından geçmektedir. Artan rekabetçi Pazar taleplerini karşılamak nitelikli insan gücü yetiştirmekten, bu ise yüksek öğretim kurumlarının kalitesi ve yetiştirdiği insan gücünün niteliği ve niceliğinden geçmektedir. Bu kapsamda Bölgede her ilde bir üniversite olmak üzere toplam dört devlet üniversite ve henüz kurulum aşamasında olan bir vakıf üniversitesi bulunmaktadır. Bölgede en düşük sayıda profesör ve öğretim elemanına sahip il 3’ü profesör toplam 135 öğretim elemanı ile Amasya’dır. Bunu Çorum ve Tokat illeri takip etmektedir. YHGP’de de bahsedildiği üzere bölge yükseköğretim kurumlarının en önemli sorunları öğretim üyesi açığının bulunması, bütçe ödeneklerinin yetersizliği ve yatırımların aksaması ve öğretim üyesi göçünün olmasıdır. Üniversitelerin niteliği bakımından önemli bir gösterge olan öğretim üyesi başına düşen yayın sayısı bakımından Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türkiye’deki 114 Üniversite içerisinde 21. ve Gaziosmanpaşa Üniversitesi ise 23.

sırada yer almaktadır. Hitit ve Amasya Üniversitelerinin sıralaması ise sırasıyla 98 ve 102'dir. Bölge üniversitelerinin toplam yayın sayısı ülke üniversitelerinin yayımladığı toplam yayınların yüzde 3,90'ını oluşturmaktadır.

Okul öğretiminin değişen dünyanın tüm ihtiyaçlarını karşılaması mümkün olmadığından hayat boyu eğitim olarak da nitelendirilen yaygın eğitimin öneminin kavranması önem teşkil etmektedir. Yaygın eğitim alanında faaliyet gösteren bölgedeki toplam kurum sayısı 485, öğretmen sayısı 3.686, derslik sayısı 3.071'dir.

Görüldüğü üzere kalkınmada anahtar rol üstlenen eğitim alanında bölge ülke ortalamasının altında ya da ortalamaları ancak yakalamaktadır. Bu kapsamda yapılacak her türlü yatırım ve bilinçlendirme çalışmaları bölgenin insan kaynaklarına yatırım anlamına gelecek ve bölgenin rekabet seviyesinin artırılmasında büyük önem taşıyacaktır. Bu nedenle Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO) ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarının (PİO) yaygınlaştırılması, kız çocukların okula gönderilmesinin teşvik edilmesi, mesleki ve teknik liselerin ekonomi açısından öneminin vurgulanması ve mezunların istihdam edilebilirliklerinin sağlanması, kentleşmenin hızla arttığı bölgede yaygın eğitime verilen önemin artırılması, toplumun her kesiminin topluma ve kent yaşamına entegrasyonu ve istihdam edilebilmeleri bakımında büyük önem taşımaktadır.

2.4. SAĞLIK

2.4.1 GİRİŞ

Toplumu oluşturan her bireyin sağlık hizmetlerine eşit şekilde ve ihtiyaç duyduğu her zaman yeteri kadar erişebilmesi bireylerin refahlarına ve beşeri sermayenin gelişmesine büyük katkı sağlamaktadır. Bölgede sağlıkla ilgili yaşanan sorunlar Türkiye'ye paralellik göstermektedir. 2003 yılında yapılan DPT sağlık sektörü gelişmişlik sıralamasında Samsun 21. sırada yer alarak bölgedeki diğer illerin önünde bulunmaktadır (DPT, 2003). Bu sıralamaya göre Çorum 42., Amasya 50. ve Tokat 64. sırada bulunmaktadır. Sağlık hizmetlerinin nitelik ve niceliği ile ilgili kapsamlı bilgi edinilmesi ve bu doğrultuda önlemlerin alınması amacıyla bu bölümde sağlık sisteminin yapısı, sağlık harcamaları ve sosyal güvence konuları incelenecektir.

2.4.2 SAĞLIK SİSTEMİNİN YAPISI

Ülke genelinde olduğu gibi bölgede de sağlık hizmetlerinin büyük bir kısmı merkezi yönetim tarafından sağlanmaktadır. Planlama ve uygulama faaliyetleri merkezi yönetim tarafından yapılmakta iken yerel yönetimler kadroların yerleştirilmesi ve veri toplanması gibi görevleri yerine getirmektedir. En büyük hizmet sağlayıcılar Sağlık Bakanlığı ve üniversitelerdir (YHGP, 2006).

Sağlık sistemi içerisinde birinci basamakta sağlık ocakları, ikinci basamakta yataklı tedavi kuruluşları ve üçüncü basamakta üniversite ve ihtisas hastaneleri bulunmaktadır. Bölgede 2007 yılında toplam 57 hastane vardır ve bu hastanelerdeki toplam yatak sayısı 8.692'dir. Bu hastaneler içinde beş özel hastane olduğu ve toplam yatak sayısı içerisinde özel hastanelerin payının sadece yüzde 3 olduğu görülmektedir. Türkiye'de ise bu oran yüzde 10'a çıkmaktadır.

Tablo 2.4.2.1 Hastane ve Yatak Sayıları, 2007

	Toplam		Kamu		Özel	
	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı
Amasya	6	960	6	960	-	-
Çorum	16	1.827	15	1.779	1	48
Samsun	20	4.190	17	4.060	3	106
Tokat	15	1.715	14	1.668	1	-
TR83	57	8.692	52	8.467	5	225
Türkiye	1.276	184.983	911	166.988	365	17.995

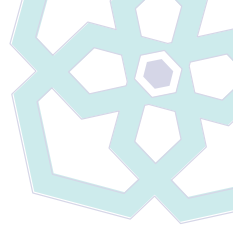
Kaynak: TÜİK, 2010

2010 yılında ise Bölge verilerine bakıldığında Amasya'da tümü kamu olmak üzere 6 hastane, Çorum'da 13 kamu, 2 özel olmak üzere 15 hastane, Samsun'da 17 kamu, 6 özel olmak üzere 23 hastane, Tokat'ta 14 kamu, 1 özel olmak üzere 15 hastane bulunmaktadır. Hastaneler dışında bölgede toplum ve aile sağlığı merkezleri, anne çocuk sağlığı ve aile planlaması (AÇSAP) merkezleri,

Tablo 2.4.2.2 Sağlık Kuruluşları

	Toplum Sağlığı Merkezi	Aile Sağlığı Merkezi	AÇSAP Merkezi	Verem Savaşı Dispanseri	Kanser, Erken Teşhis, Tarama ve Eğitim Merkezleri
Amasya	7	41	1	1	1
Çorum	15	69	2	1	-
Samsun	18	130	3	5	1
Tokat	-	-	1	1	-
TR83	41	240	7	8	2
Türkiye	373	1765	225	243	84

Kaynak: Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistik Yıllığı, 2008
İl Sağlık Müdürlükleri, 2010

verem savaş dispanserleri, kanser, erken teşhis, tarama ve eğitim merkezleri, sağlık ocakları ve sağlık evleri bulunmaktadır.

Sağlık kuruluşlarında çalışan personel sayıları hem ülke ortalamasının, hem de gelişmiş ülkelerin ortalamasının altındadır. 2006 yılında hekim başına düşen nüfus bölgede 755, Türkiye'de ise 616'dır. Türkiye ortalamasını etkileyen en önemli faktörün ise sağlık personelinin üç büyük kentte toplaması olduğu göz önünde bulundurulmalıdır (YHGP, 2006). TR83 Bölgesi'nde görevli sağlık personeli Türkiye içindeki uzman hekimlerin yüzde 2,7'sini, pratisyen hekimlerin yüzde 3,6'sını, diş hekimlerinin yüzde 2,9'unu, sağlık memurlarının yüzde 5,2'sini, hemşirelerin yüzde 4,3'ünü ve ebelerin yüzde 4,6'sını oluşturmaktadır.

Tablo 2.4.2.3 Sağlık Personeli Sayıları, 2006

	Uzman Hekim	Pratisyen Hekim	Diş Hekimi	Sağlık Memuru	Hemşire	Ebe
Amasya	152	169	24	468	518	299
Çorum	201	288	78	691	570	343
Samsun	917	1.217	352	1.463	1.848	871
Tokat	299	370	77	919	875	494
TR83	1.569	2.044	531	3.541	3.811	2.007
Türkiye	57.882	56.701	18.213	67.649	87.327	43.301

Kaynak: TÜİK, 2010

Bölge içindeki illerde sağlık personeli dağılımına bakıldığında Samsun'da bir yoğunlaşma olduğu görülmektedir. Bu yoğunlaşmada 1973 yılından beri hizmet vermekte olan 19 Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin ve sayıları artan özel hastanelerin payı bulunmaktadır. Sağlık personeli sayılarında 2002-2006 yılları arasında yüzde 28'lik bir artış görülmektedir.

İlçelerdeki uzman doktor sayısının yetersiz olması ve gerekli tüm teşhis ve tedavi araçlarının bulunmaması il merkezlerine sevk oranlarını artırmaktadır. Başka illere yapılan sevklerin nedenleri ise uygun branş bulunamaması, ileri tetkik ve tedavi amaçlı sevkler, I. Basamak Yoğun Bakım hizmetlerinin ve kapsamlı (A Grubu) ameliyatların yapılamamasıdır. Yatak doluluk oranları bölgede Türkiye ortalamasının altındadır. Bu oranların düşük olması önemli sağlık yatırımları olan hastanelerde varolan kapasitenin yeterince kullanılmadığını göstermektedir. Yatak doluluk oranları Amasya'da yüzde 43,1, Çorum'da yüzde 44,17, Samsun'da yüzde 69,6 ve Tokat'ta yüzde 56,3'tür.

Tablo 2.4.2.4 Bazı Düzey 2 Bölgelerinin ve Ülkelerin Sağlık Göstergeleri Bakımından Karşılaştırılması

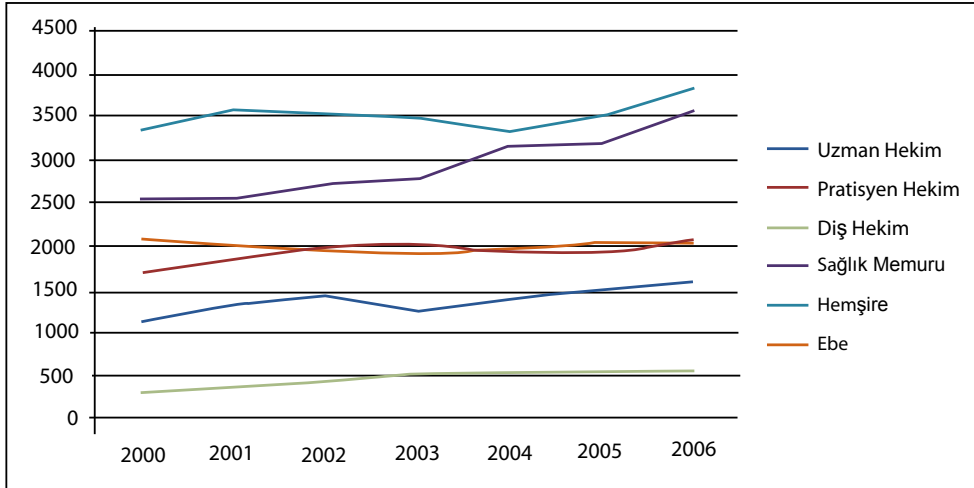
	Yüzbin Kişi Başına Hastane Yatak Sayısı (2007)
TR51 Ankara	359
TR90 Trabzon	325
TR83 Samsun	319
TR82 Kastamonu	312
TR10 İstanbul	258
TRC3 Mardin	115
Türkiye	262
Almanya	829
Norveç	402
İngiltere	377

Kaynak: TÜİK, 2010
Eurostat, 2010

2.SOSYAL YAPI

Bölgede son yıllarda sağlık alanında yaşanan önemli uygulamalardan biri Sağlıkta Dönüşüm Programı çerçevesinde aile hekimliğidir. Temel sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliği artırmak amacıyla Aile Hekimliği Pilot Uygulama Yasası 2004 yılında kabul edilmiş, bölge illerinden Samsun ve Amasya

Şekil 2.4.2.1 TR83 Bölgesi Sağlık Personeli Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

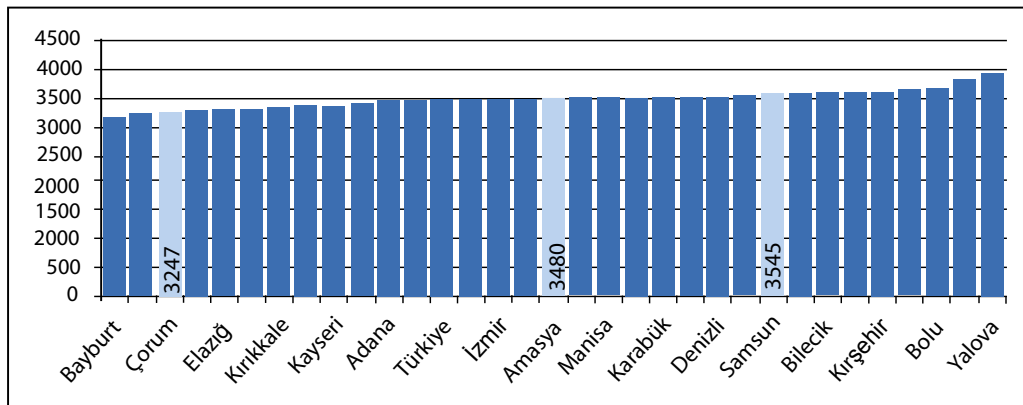

Kaynak: TÜİK, 2010

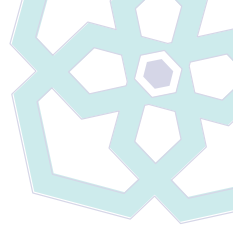
2007 yılında ve Çorum ise 2008 yılında aile hekimliği kapsamına alınan illerden olmuştur. Aile hekimliği uygulaması olan illerde aile sağlığı merkezleri bir veya daha fazla aile hekimi ile aile sağlığı elemanlarınca aile hekimliği hizmetinin verildiği sağlık kuruluşları olarak hizmet vermektedirler. Toplum sağlığı merkezleri ise sağlıkla ilgili risk ve sorunları belirleyen, çözülmesi için planlama çalışmalarını yapan ve uygulayan, bölgesinde bulunan sağlık kuruluşları ile diğer kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlayan kuruluşlar olarak kurulmuşlardır (www.ailehekimligi.gov.tr). Bu kapsamda aile hekimliği uygulaması olan 31 il içerisinde aile sağlığı merkezi başına düşen nüfus dağılımına bakıldığında iller arasında önemli farklar olmadığı görülmektedir.

Aile hekimliği kapsamında pilot iller arasında olmayan Tokat'ta 2010 yılında aile hekimliği hizmetleri başlamıştır. Bu ilde 2008 yılı için sağlık ocağı başına düşen nüfus 5.662'dir. Bu sayı Türkiye'de 11.642'ye çıkmaktadır.

Şekil 2.4.2.2 İllere Göre Aile Hekimliği Birimi Başına Düşen Nüfus, 2008

Kaynak: Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistik Yıllığı, 2008

2.4.3 KORUYUCU SAĞLIK HİZMETLERİ

Koruyucu sağlık hizmetleri, önlenebilir hastalıkların morbidite ve mortalitesinin azaltılması ve topluma yönelik sağlık bilgisi bilinci ve koruma ile önlenebilir hastalıklar hakkında bilgilendirme çalışmalarından oluşmaktadır. Sağlık ocakları, sağlık evleri, AÇSAP Merkezleri ve halk sağlığı laboratuvarları bu hizmetleri yürüten kuruluşlardır (YHGP, 2006).

Amasya'da 2009 yılında en çok görülen hastalıklar Hepatit B, Kırım Kongo Kanamalı Ateşi, Brucella, Tularemi ve Akut Kanlı İshal; Çorum'da Akut Kanlı İshal, Kırım Kongo Kanamalı Ateşi ve Hepatit A; Samsun'da Kuduz Riskli Temas, Hepatit B, Kabakulak, Hepatit C ve Brucella; Tokat'ta Kırım Kongo Kanamalı Ateşi, H1N1 ve Kuduz Riskli Temas olmuştur.

Hastalıklardan korunmak için aşılama çalışmaları büyük önem taşımaktadır. Aşılama oranların 2002 yılında yüzde 75-85 aralığında olan bölge (YHGP, 2006), aşılama hedeflerini yakalayarak birçok aşıda yüzde 95 ve üstü oranlara ulaşmıştır. Gebe tetanozu aşısında ise (TT-2+) teorik yüzde 80 hedefinin altındakalmıştır. .

Aşağıdaki tabloda sağlık personeli yardımıyla ve sağlık personeli olmadan yapılan doğumların dağılımı görülmektedir. Bu rakamlara göre son yıllarda bölgede doğumların yüzde 99'una yakını sağlık personeli ile gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Ancak, bu oranları değerlendirirken bölgede gerçekleşen tüm doğumların kayıt altına alınmadığı göz önüne alınmalıdır.

Tablo 2.4.3.1 Tespit Edilen Doğumların Yaptırana Göre Dağılımları

	Sağlık personeli yardımı ile yapılan doğumlar		Sağlık personeli yardımı olmadan yapılan doğumlar	
	2003	2009	2003	2009
Amasya	98	99,3	2	0,36
Çorum	95	98,7	5	1,2
Samsun	97	99	3	1
Tokat	94	99,1	6	0,8
Türkiye	-	91,3	-	8,7

Kaynak: İl Sağlık Müdürlükleri,2010
YHGP, 2006

Bebek ölüm oranı 2009 yılında Amasya'da binde 9,9, Çorum'da 14,9, Samsun'da 12,5 ve Tokat'ta 16,9 olmuştur. Bu oranlar Türkiye ortalaması olan binde 17'nin altındadır. Bebek, çocuk ve anne ölüm oranlarının düşük kalmalarının devam etmesi ve bebek ve çocukların sağlıklı büyümelerinin sağlanması için sağlık kuruluşlarında düzenli izlemelerin yapılması önem taşımaktadır.

Bölgede acil yardım istasyonlarının sayısı 2000 yılından itibaren hızla artmıştır. Bölgede 2000 yılında 150.000-200.000 nüfusa bir istasyon düşerken 2009 yılında bu rakam 43 bine düşmüştür.

Tablo 2.4.3.2 Acil Yardım İstasyonları

	Acil Yardım İstasyonları	İstasyon Başına Nüfus
Amasya	9	36.035
Çorum	16	33.794
Samsun	23	54.351
Tokat	15	41.629
TR83	63	43.483

Kaynak: İl Sağlık Müdürlükleri, 2010

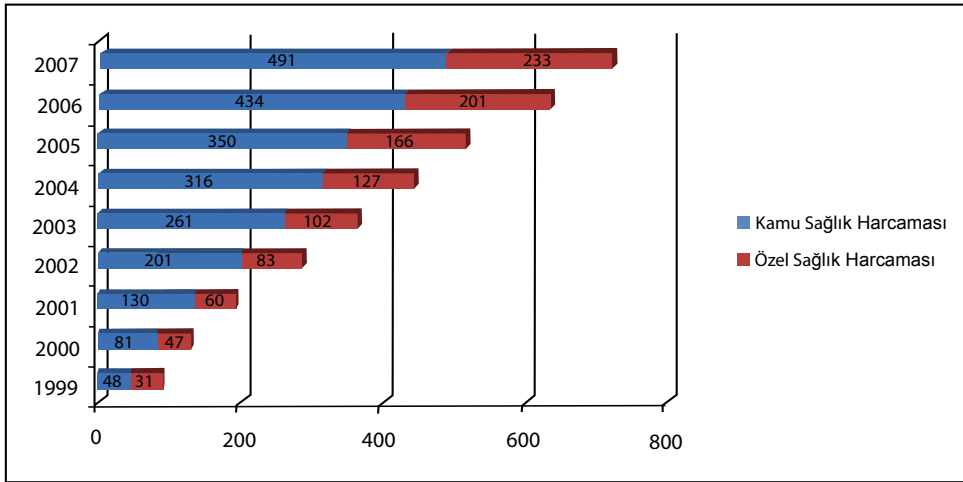
2.4.4 SAĞLIK EĞİTİMİ

Bölgede Samsun'da Ondokuz Mayıs Üniversitesi'ne bağlı Tıp Fakültesi, Diş Hekimliği Fakültesi ve Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tokat'ta Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Sağlık Bilimleri Enstitüsü bulunmaktadır. Tıp Fakültesi olarak Hacettepe Üniversitesi bünyesinde 1973 yılında akademik yapılanmasına başlayan Ondokuz Mayıs Tıp Fakültesi, 1975 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesinin kurulmasıyla bu üniversiteye bağlanmıştır. Fakülte'de Temel Tıp Bilimleri, Dahili Tıp Bilimleri ve Cerrahi Tıp Bilimleri Bölümlerine bağlı toplam 42 Anabilim Dalında 116'sı Profesör olmak üzere 274 öğretim üyesi görev yapmaktadır (www.omu.edu.tr). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi ise 1995 yılında kurulmuştur. Bu fakülteler dışında bölgede sağlık konusunda eğitim veren çok sayıda Sağlık Meslek Lisesi, Sağlık Hizmetleri Yüksek Okulu ve Sağlık Yüksek Okulu mevcuttur. Bu okullarda hemşire, ebe, sağlık teknisyeni ve tıbbi sekreterlik eğitimi verilmektedir.

2.4.5 SAĞLIK HARCAMALARI VE SOSYAL GÜVENCE

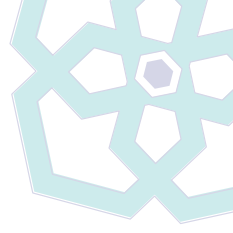
Kişi başı kamu ve özel sağlık harcamalarında Türkiye 1999 yılından günümüze büyük bir gelişme göstermiştir. Ancak İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) verilerine göre Türkiye'de kişi başına düşen sağlık harcaması 797 ABD doları ile 3.060 ABD doları olan OECD ortalamasının oldukça altındadır.

Şekil 2.4.5.1 Yıllara Göre Kişi Başı Kamu ve Özel Sağlık Harcaması, TL

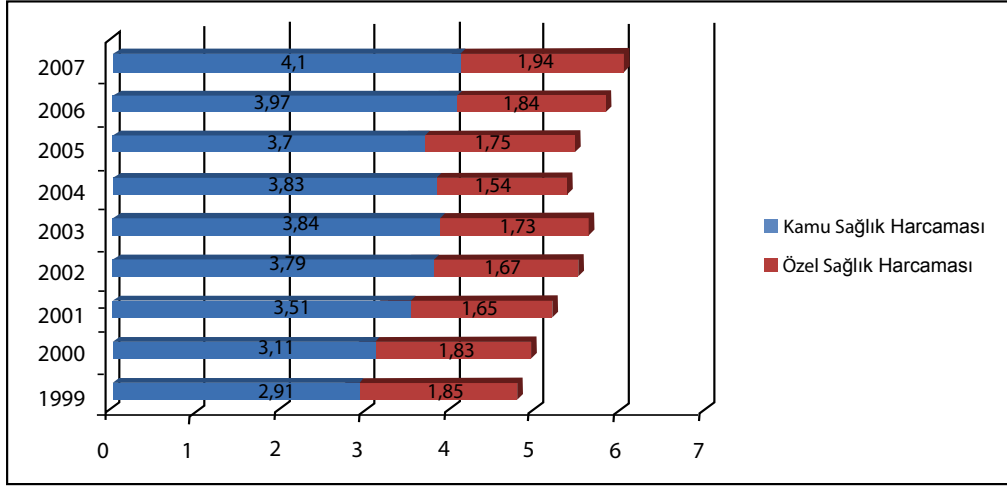

Kaynak: Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistik Yıllığı, 2008

Türkiye'nin 2007 yılında toplam sağlık harcamalarının Gayri Safı Yurtiçi Hasıla (GSYİH) içindeki payı yüzde 6 ile OECD ortalaması olan yüzde 9'un altında kalmaktadır. OECD ülkeleri içinde en yüksek payı yüzde 16 ile ABD alırken, Türkiye'den düşük payı olan tek ülke Meksika'dır. Türkiye'de kamu harcamalarının payı 2000 yılında yüzde 63 iken 2007'de yüzde 67,8 olmuş ve OECD ortalaması (yüzde 72,8) altında kalmaya devam etmiştir.

Şekil 2.4.5.2 Yıllara Göre Kamu ve Özel Sağlık Harcamasının GSYİH İçindeki Payı

Kaynak: Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistik Yıllığı, 2008

2.4.6 SONUÇ

Bölgede sağlık sektörü son yıllarda önemli gelişmeler göstermektedir. Açılan yeni hastaneler ve yüzde 30 oranında artan yatak sayıları ile sağlık hizmetlerinin kapsamının geliştirilmesine devam edilmektedir. Diğer taraftan koruyucu hizmetler ve acil yardım hizmetlerinin yaygınlaştırıldığı da görülmektedir. Ancak, halen yataklı sağlık kuruluşlarının donanım ve kadro olarak yetersiz olduğu istatistiklerden görülmektedir. Sağlıkta çalışan insan gücünün coğrafi dağılımının daha dengeli bir şekilde gerçekleşmesi gerekmektedir. Sağlık kurumlarında çalışan personel sayısının ülke ortalamasını yakalaması ve özellikle ilçelerdeki hastanelerde bulunan teşhis ve tedavi araçlarının artırılması ile yatak doluluk oranları da artırılabilir, var olan kapasitenin verimli bir şekilde kullanılması da sağlanabilecektir.

2.5 KÜLTÜR

2.5.1 GİRİŞ

Bölgeyi oluşturan iller olan Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat'ın tarihi günümüzden 15.000 yıl kadar öncesine dayanmaktadır. Coğrafi konumu ve verimli topraklara sahip oluşu bölgeye tarih boyunca önemli ticaret yollarına ev sahipliği yapmak ve medeniyetlerin önemli bir yerleşim yeri olmak gibi misyonlar yüklemiştir.

Bölge, Paleolitik Dönemden başlayarak Hatti ve Hitit Medeniyetleri, Asur Ticaret Kolonileri, Frigler, Lidyalılar, İyon Şehir Devletleri, Pers Krallığı, Pontus Krallığı, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu Devletleri, Osmanlı İmparatorluğu ve nihayet modern Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar kesintisiz olarak nitelendirilebilecek bir tarih çizgisine sahiptir.

Tüm bu nedenler dolayısıyla bölge çok zengin bir tarihi ve kültürel mirasa sahiptir. Bölgede, Amazonlardan, Romalılara, Araplardan Helenlere kadar sayısız topluluğun yaşadığı söylenegelmıştır. Bu kapsamda bölge, bugün çeşitli müzelerde sergilenen eşsiz eserler ve devam eden kazı çalışmaları ile kültür turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir (Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi -YHGP, 2006).

Bölge'de geçmişten günümüze ulaşan tarih ve doğa potansiyeli, bu çalışmada bölgede bulunan tarihi yapılar ve doğal güzellikler, müzeler, sit alanları, tescilli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları kapsamında ele alınacaktır. Bu bölümde daha çok YHGP'nin alan ve veri analizi çalışmalarından faydalanılacakken, tiyatro, sinema, kütüphane, yazılı medya gibi günümüzdeki kültür olanakları bakımından Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri kullanılacaktır.

2.5.2 TARİHİ YAPILAR VE DOĞAL GÜZELLİKLER

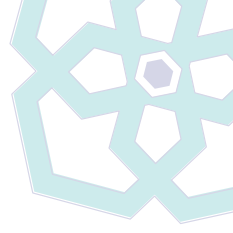
Amasya'da, il tarihinin parçası olan ve ön plana çıkan yapılar; Kaya Mezarları, Amasya Yalıboyu evleri, Darüşifa, Hazeranlar Konağı, Gökmedrese, Halifet Gazi Türbesi, Torumtay Türbesi, Burmalı Minare Camii, Alçak Köprü, Çağlayan Köprüsü, Kuç Köprüsü, Mağdenüs, Halkis Köprüsü ve Amasya Kalesi'dir.

İlin doğal güzellikleri ise; Borabay Gölü, Özbaraklı Şelalesi, Aynalı Mağarası, Yedi Kuğular Kuş Cenneti (yapay göl) olarak sayılabilir.

Çorum'un en önemli kültürel mirası Hititler'dir. Hitit İmparatorluğu'nun başkenti olan Hattuşaş, Çorum ilinin sınırları içerisinde Boğazköy'de, en önemli ikinci kenti olan Şapinuva kalıntıları ise Ortaköy'de bulunmaktadır. Hititlerin yanı sıra Frig, Roma ve Bizans devirlerini de yaşayan bölgede Selçuklu ve Osmanlı etkisini kale, köprü, cami, türbe han ve hamamlar ve sivil mimari örnekleri ile görmek mümkündür.

İlin tarihi yapıları ve eski yerleşim yerleri olarak Hattuşaş-Boğazköy, Yazılıkaya Tapınağı, Alacahöyük, Ortaköy-Şapinuva, Hüseyindede Eski Hitit Kültür Merkezi, Kaplıkaya Anıtsal Kaya Mezarı, Hüseyin Gazi Türbesi, Çorum Kalesi, İskilip Kalesi, İskilip Kaya Mezarı, Osmancık Kandiber Kalesi, Hacı Hamza Kalesi, İskilip Redif Kışlası, Çorum Saat Kulesi, Sungurlu Saat Kulesi, Koyun Baba Türbesi, Veli Paşa Hanı, Yeni Hamam, Paşa Hamamı, Güpür Hamamı, Hacıhamza Hamamı, Koyun Baba Köprüsü, Maraz Hatça Çeşmesi, Baltacı Mehmet Paşa Çeşmesi, Çorum evleri, Ulu Camii, Gülalibey (Han) Camii, Kulaksız Camii, Elvan Çelebi Camii, Hıdırlık Camii, Şeyh Muhittin Yavısı Camii, Evlik Köyü Camii ve Türbesi, Altıntaş Köyü Camii, Oğuz Camii, Sungurluoğlu Camii en başta gelenleridir.

Doğal güzellikler olarak İncesu Kanyonu, Alacahöyük Tarihi Milli Parkı, Çatak Tabiat Parkı, Kargı Yaylası, Abdullah Yaylası, Bayat Kuşça Çimeni Yaylası, Osmancık-Karaca Yaylası, İskilip Yaylaları sıralanabilir.

Samsun'un tarihi ve doğal güzellikleri ve ulaşım olanakları, ilde turizm potansiyelini artırıcı etkiye sahiptir. İlin tarihi zenginliklerine baktığımızda; Tekkeköy Mağara-kale yerleşmeleri; M.Ö. 5000 yıllarından beri sürekli yerleşim yeri olarak kullanılmış Bafra İkiztepe; bugün bile surlarını, galerilerini, merdivenlerini görebileceğimiz 3000 yıl öncesinden gelen Kızılırmak vadisindeki Asarkale; Paflagonlara ait kaya mezarları, Amazonların yaptığı ileri sürülen Garpu Kalesi, Anadolu Ahşap mimarisinin en güzel örneklerinden olan Göğceli Camii kentin zengin tarihi mirasının önemli örnekleridir.

Kent yakın tarihe ait yapılar bakımından oldukça zengindir. Bunlardan özellikle, 1887 yılında yapılmış olan Tütün Depoları, Eski Öğretmenevi, İtalyan Katolik Kilisesi ve Taşhan, turizm potansiyeli yüksek tarihi yapılardır.

Samsun'da doğal güzellik olarak Ladik Gölü, Ayvacık Barajı, Bafra Gölü, Çarşamba Gölü, Simenlik Gölü, Akgöl Havza 25 Mayıs Termal Tesisleri, Ladik Hamamayağı Kaplıcası, Atakum, Kocadağ Mesire alanı, Çakırlar Korusu Kurupelit-İncesu, Meşe Kültür Parkı, Hasköy sayılabilir.

Tokat'ın tarih boyunca önemli bir ulaşım ve ticaret noktası olması, ilin sayısız arkeolojik, tarihi ve kültürel esere ev sahipliği yapmasını sağlamıştır. Bu kapsamda ilde bulunan tarihi ve kültürel eserler Maşathöyük, Horoztepe, Niksar, Komana, Boyunpınar, Bolus (Aktepe Höyüğü), Ali Paşa Camii, Behzat Camii, Meydan Camii, Ulu Camii, Takyeliler Camii, Garipler Camii, Ömerpaşa Camii, Niksar Ulu Camii, Çöreği Büyük Camii, Boyacı Hasanağa Camii, Zile Ulu Camii, Tokat Kalesi, Niksar Kalesi, Zile Kalesi, Taşhan, Suluhan, Paşahan, Deveci Han, Bedesten ve Arasta, Mahperi Hatun Kervansarayı, Saat Kulesi, Sentimur Türbesi, Sümbül Baba Zaviyesi, Çukur Medrese, Ali Paşa Hamamı, Pervane Hamamı, Mustafa Hamamı, Sultan Hamamı, Hıdırlık Köprüsü, Leylekli Köprü, Pazar Köprüsü, Bey Sokağı, tarihi Tokat evleridir. İldeki doğal güzellikler arasında ise Zinav Gölü, Kaz Gölü, Reşadiye Kaplıcaları, Ballica Mağarası, Topçam Yaylası, Akbelen sayılabilir (YHGP, 2006).

2.5.3 MÜZELER

TR83 Bölgesi'nde toplam 9 müze bulunmakta olup dağılımı; Amasya'da 2, Çorum'da 3, Samsun'da 2 ve Tokat'ta 2 şeklindedir.

Tablo 2.5.3.1 Bölge ve Türkiye'de Müze Sayısı, Eser Mevcudu ve Ziyaretçi Sayısı, 2000, 2008

	Müze sayısı		Eser Mevcudu		Ziyaretçi Sayısı	
	2000	2008	2000	2008	2008	2008
Amasya	3	2	23.702	21.995	8.185	107.344
Çorum	3	3	28.034	29.879	28.167	31.962
Samsun	3	2	15.581	16.990	101.735	27.063
Tokat	1	2	35.020	36.272	13.150	9.520
TR83	10	9	102.337	105.136	151.237	175.889
Türkiye	177	159	2.684.517	2.989.749	6.892.655	12.422.148

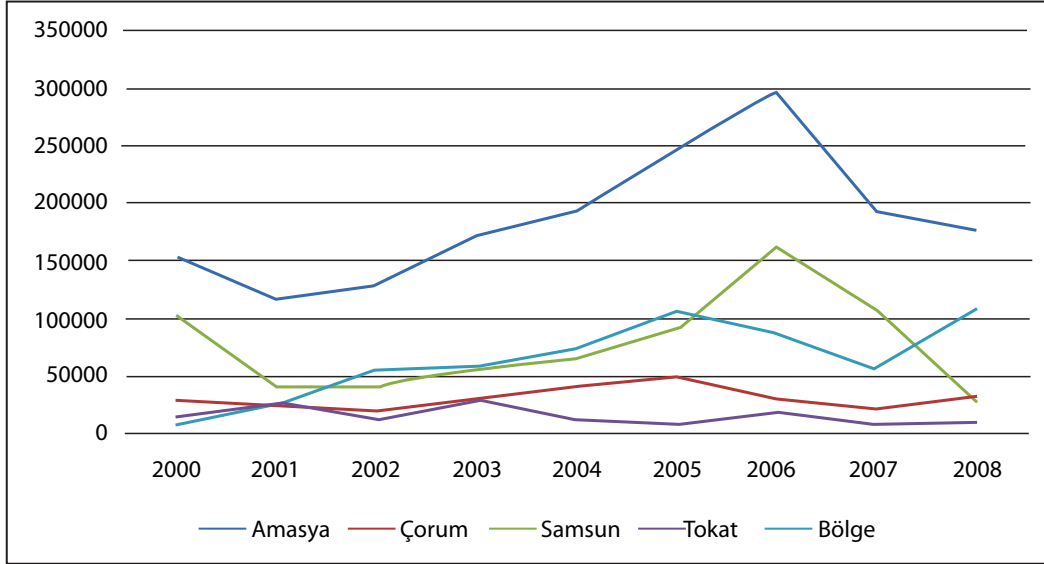
Kaynak: TÜİK, 2010

Amasya'da müze ve ören yerleri olarak Amasya Müzesi, Hazeranlar Konağı (Etnografya Müzesi), Şehzadeler Müzesi, Alpaslan Müzesi, Kral Kaya Mezarları, Ferhat Su Kanalı bulunmaktadır. Çorum'da Çorum Müzesi, Alcahöyük Müzesi, Boğazköy Müzesi; Samsun'da Arkeoloji-Etnografya Müzesi ve Gazi Müzesi ziyaret edilebilir. Tokat'taki önemli müze ve ören yerleri ise Tokat Müzesi, Latifoğlu Konağı, Maşat Höyük, Horoztepe, Sebastopolis Antik Kenti ve Artova Yer altı Yerleşimidir.

2.SOSYAL YAPI

Aşağıdaki grafikten de görüleceği üzere yıllar içerisinde, bölge illerindeki müzeleri ziyaret eden turist sayısında dalgalanmalar mevcuttur. Dolayısıyla denilebilir ki bölge illerinde müze ziyaretçi sayılarında yıllar içerisinde oluşan ve süreklilik arz eden bir eğilimden bahsetmek mümkün değildir. 2008 yılı itibariyle Amasya'daki müzeleri toplam 107.344, Çorum'dakileri 31.962, Samsun'daki müzeleri 27.063 ve son olarak Tokat'taki müzeleri ise 9.520 kişi ziyaret etmiştir.

Şekil 2.5.3.1 Bölgede Müze Ziyaretçi Sayısının Yıllar İçerisindeki Eğilimi, 2000-2008

Kaynak: TÜİK, 2010

76

2.5.4 BÖLGE SİT ALANLARI TESCİLLİ TAŞINMAZ KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARI

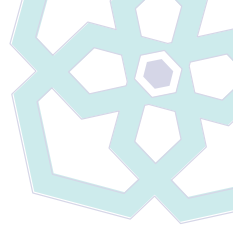
Sit alanlarının bölge içindeki dağılımına bakıldığında ilk sırayı Tokat ve Amasya illeri almakta bunu Samsun ve Çorum illeri takip etmektedir.

Tablo 2.5.4.1 Bölge ve Türkiye'de Sit Alanlarının Türlerine Göre Dağılımı

Sit Alanı Türü	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	Türkiye
Arkeolojik Sit Alanı	88	43	74	102	8.573
Doğal Sit Alanı	5	-	6	2	1.234
Kentsel Sit Alanı	1	3	5	3	230
Tarihi Sit Alanı	-	-	-	1	146
Kentsel Arkeolojik Sit Alanı	-	-	-	-	33
Diğer Sit Alanları	3	-	4	-	411
Toplam	97	46	89	108	10.627

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2010

Yukarıdaki tabloda belirtilen diğer sit alanları karma sit alanları (üst üste sit alanları) olup bu alanların bölge illerindeki dağılımı ise aşağıdaki tabloda verilmektedir. Görüldüğü üzere bölge illerinde karma sit alanları sadece Amasya ve Samsun'da bulunmaktadır. Bunlardan Amasya'da 2 adet arkeolojik ve doğal ve 1 adet de tarihi ve kentsel sit alanı bulunmaktayken Samsun'da sadece arkeolojik ve doğal karma sit alanı bulunmakta olup adedi 4'tür.

Tablo 2.5.4.2 Bölgede Diğer Sit Alanlarının Dağılımı

Diğer Sit Alanları	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat
Arkeolojik ve Doğal Sit	2	-	4	-
Tarihi ve Kentsel Sit	1	-	-	-

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2010

Tescilli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bölge illerindeki dağılımına bakıldığında Samsun ve Amasya'nın başı çektiğini bunu Tokat ve Çorum illerinin takip ettiğini görmekteyiz.

Tablo 2.5.4.3 Bölgede Tescilli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Dağılımı

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	Türkiye
Sivil Mimarlık Örneği	210	98	263	263	56.142
Dinsel Yapılar	104	67	85	113	7.958
Kültürel Yapılar	122	62	63	71	8.659
İdari Yapılar	15	7	47	11	2.186
Askeri Yapılar	3	7	4	1	996
Endüstriyel ve Ticari Yapılar	4	-	16	3	3.008
Mezarlıklar	50	10	51	21	2.868
Şehitlikler	4	-	1	-	220
Anıt ve abideler	-	-	2	-	257
Doğal Varlıklar	10	1	17	17	6.265
Kalıntılar	10	2	10	6	1.731
Korunmaya Alınan Sokaklar	1	1	2	-	46
Toplam	533	255	561	506	90.336

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2010

2.5.5 İLETİŞİM KAYNAKLARI VE SOSYAL MEKÂNLAR

2.5.5.1 Kütüphaneler

Bölgede toplam kütüphane sayısı 58 olup bunun 20'si Çorum, 16'sı Samsun, 14'ü Tokat ve 8'i Amasya'da bulunmaktadır. Bin kişi başına yararlanma ve ödünç alınan kitap sayısında Çorum'u Tokat takip etmektedir. Çorum, özellikle bin kişi başına yararlanma sayısı olan 969 ile oldukça dikkat çekmektedir.

Tablo 2.5.5.1.1 Bölge ve Türkiye'de Halk Kütüphanesi Verileri, 2008

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
Kütüphane Sayısı	8	20	16	14	58	1.156
Kitap Sayısı	132.018	250.841	188.858	156.079	727.796	13.662.483
Yararlanma Sayısı	93.887	528.381	412.300	231.527	1.266.095	19.034.750
Bin kişi başına yararlanma sayısı	290	969	334	375	465	266
Ödünç alınan kitap sayısı	27.088	123.552	80.543	68.712	299.895	4.578.792
Bin kişi başına ödünç alınan kitap sayısı	84	227	65	111	110	64

Kaynak: TÜİK, 2010

Bölgede 2000 yılından bu yana kütüphane sayısı, yararlanma sayısı ve ödünç alınan kitap sayısı azalırken, kitap sayısı artış göstermiştir. 2008 yılında TR83 Bölgesi halk kütüphanelerinden yararlanma sayısında Düzey 2 bölgeleri arasında ilk sırada gelmektedir.

2.SOSYAL YAPI

Tablo 2.5.5.1.2 Bölgede Halk Kütüphanelerine İlişkin Verilerin Yıllar İçerisindeki Değişimi, 2000-2008

	Kütüphane sayısı	Kitap sayısı	Yararlanma sayısı	Bin kişi başına yararlanma sayısı	Ödünç alınan kitap sayısı	Bin kişi başına ödünç alınan kitap sayısı
2000	66	670.084	1.546.961	515	303.101	101
2001	65	680.784	1.584.402	-	405.460	-
2002	66	693.608	1.201.043	-	351.504	-
2003	68	700.906	1.039.859	-	312.973	-
2004	69	709.872	1.354.821	-	339.651	-
2005	55	699.881	1.423.518	-	358.164	-
2006	61	703.418	1.429.016	-	317.132	-
2007	59	714.960	1.350.449	495	284.710	104
2008	58	727.796	1.266.095	465	299.895	110

Kaynak: TÜİK, 2010

*2000-2007 arasında nüfus sayımı yapılmadığı için tabloda boşluklar bulunmaktadır.

2.5.5.2 Tiyatrolar

Bölgede toplam tiyatro salonu sayısı 9 olup bunun 7'si Samsun'da birer tanesi ise Çorum ve Tokat illerinde bulunmaktadır. Çorum'da koltuk sayısı 350 iken Tokat'ta 200'dür. Bu illerde gösteri sayısında Tokat'ın büyük bir farkla Çorum'un önünde olması ve seyirci sayısının sırasıyla 8.050 ve 2.000 olması Çorum halkının tiyatroya Tokat halkından daha ilgili olduğunu gösterdiği söylenebilir. Gösteri başına seyirci sayısının Tokat'ta sadece 3 olması dikkat çekicidir.

Tablo 2.5.5.2.1 Bölge ve Türkiye'de Tiyatrolara İlişkin Veriler, 2008

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
Salon Sayısı		1	7	1	9	204
Koltuk Sayısı		350	1.493	200	2.043	70.924
Gösteri Sayısı		23	374	624	1.021	17.410
Seyirci Sayısı		8.050	123.310	2.000	133.360	3.380.214
Gösteri başına seyirci sayısı		350	330	3	131	194

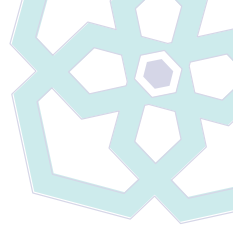
Kaynak: TÜİK, 2010

2000 yılından 2008'e bölgede salon sayısı, koltuk sayısı, gösteri sayısı ve seyirci sayısı artarken gösteri başına seyirci sayısı azalmıştır. Bu da seyirci sayısındaki artışın gösteri sayısındaki artışın gerisinde kaldığını göstermektedir.

Tablo 2.5.5.2.2 Bölgede Tiyatrolara İlişkin Verilerin Yıllar İçerisindeki Değişimi, 2000-2008

	Salon sayısı	Koltuk sayısı	Gösteri sayısı	Seyirci sayısı	Gösteri başına seyirci sayısı
2000	6	1.461	179	37.561	210
2001	5	1.172	312	67.085	215
2002	4	1.246	424	58.900	139
2003	5	1.027	304	50.910	167
2004	8	1.655	253	34.864	138
2005	7	1.744	292	50.453	173
2006	5	769	417	45.400	109
2007	6	966	221	36.580	166
2008	9	2.043	1.021	133.360	131

Kaynak: TÜİK, 2010

2.5.5.3 Sinemalar

Bölgede toplam 63 adet sinema salonu olup bunların dağılımına bakıldığında Samsun'da 31, Tokat'ta 14, Çorum'da 12 ve Amasya'da 6 adet sinema salonu bulunmaktadır. Çorum'da salon sayısı ve koltuk sayısı Tokat'tan daha az olmasına karşın, gösteri sayısı, seyirci sayısı ve gösteri başına seyirci sayısı Tokat'a kıyasla daha fazladır.

Tablo 2.5.5.3.1 Bölge ve Türkiye'de Sinemalar İlişkin Veriler

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
Salon Sayısı	6	12	31	14	63	1.514
Koltuk Sayısı	547	1.160	3.397	1.309	6.413	212.155
Gösteri Sayısı	92	292	624	274	1.282	32.003
Seyirci Sayısı	38.180	127.760	418.911	79.774	664.625	31.132.231
Gösteri başına seyirci sayısı	415	438	671	291	518	973

Kaynak: TÜİK, 2010

2000'den 2008 yılına bölgede salon sayısı 11'den 63'e çıkmıştır. Bunun yanı sıra koltuk sayısı, gösteri sayısı, seyirci sayısı ve gösteri başına seyirci sayısı da artış göstermiştir. Ancak bu artış süreklilik göstermemektedir.

Tablo 2.5.5.3.2 Bölgede Sinemalara İlişkin Verilerin Yıllar İçerisindeki Değişimi, 2000-2008

	Salon Sayısı	Koltuk Sayısı	Gösteri Sayısı	Seyirci Sayısı	Gösteri Başına Seyirci Sayısı
2000	11	3.540	810	248.211	306
2001	11	3.380	844	308.483	366
2002	9	2.643	770	320.472	416
2003	26	3.244	652	281.125	431
2004	41	4.833	1.339	565.059	422
2005	43	4.896	1.452	495.003	341
2006	44	4.885	1.437	576.767	401
2007	42	4.200	1.103	406.118	368
2008	63	6.413	1.282	664.625	518

Kaynak: TÜİK, 2010

2.5.5.4 Yerel Matbaalar ve Yazılı Medya

Bölgede 2008 yılı itibarıyla toplam matbaa sayısı 191'dir. 2005'te 185 olan bu sayı 2008'de 191'e çıkmıştır. Bunun 87'si Samsun'da, 38'i Çorum, 34'ü Tokat ve 32'si Amasya'dadır. Bu haliyle bölge Türkiye'deki toplam 8.164 olan matbaa sayısının yüzde 2,33'üne sahiptir.

Tablo 2.5.5.4.1 Bölge ve Türkiye'deki Yerel Matbaa Sayıları

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
2005	26	41	86	32	185	7.400
2006	29	43	84	33	189	7.745
2007	30	45	87	34	196	7.892
2008	32	38	87	34	191	8.164

Kaynak: TÜİK, 2010

Türkiye'de 2008 yılında 5.665 gazete ve dergi yayımlanmış olup bu yayınların 3.186'sını dergiler ve 2.479'unu ise gazeteler oluşturmaktadır. 2008'de gazete ve dergilerin yüzde 62,5'i yerel, yüzde 5,6'sı bölgesel ve yüzde 31,9'u ise ulusal yayın yapmaktadır. Türkiye'de aynı yılda yayımlanan gazetelerin

2.SOSYAL YAPI

yüzde 92,9'u yerel, yüzde 2,3'ü bölgesel ve yüzde 4,7'si ise ulusal yayın yapmaktadır. Bölgede ise 2008'de yayımlanmış toplam gazete ve dergi sayısı 153'tür. Bunun 105 tanesi gazetedir ve gazetelerin 101 tanesi yerel, 4 tanesi bölgesel yayın yapmaktadır. Bölgede ulusal yayın yapan gazete bulunmamaktadır. Bölgede toplamda 48 dergi bulunmaktadır. Bunların 35'i yerel, 4'ü bölgesel ve 9'u ulusal yayın yapmaktadır. 2008 yılında bölge gazete ve dergilerinin tirajları sırasıyla 53.599.581 ve 1.663.438'dir. Türkiye'de ise 2008 yılında gazete ve dergilerin toplam tirajı 2.665.434.454'tür. Bunun yüzde 95,7'sini gazeteler oluşturmaktadır. Türkiye'de yıllık toplam tirajın yüzde 14,4'ü yerel, 1,6'sı bölgesel, 84'ü ise ulusal gazete ve dergilerdir (TÜİK, 2010).

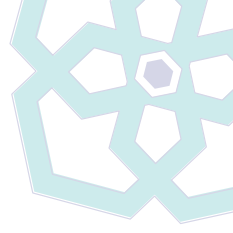
Tablo 2.5.5.3.2 Bölgede Yayın Bölgelerine göre Gazete ve Dergi Sayısı

	Yerel		Bölgesel		Ulusal		Toplam	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Gazete	101	96,19	4	3,81	-	-	105	100,00
Dergi	35	72,92	4	8,33	9	18,75	48	100,00
Toplam	136	88,89	8	5,23	9	5,88	153	

Kaynak: TÜİK, 2010

2.5.6 SONUÇ

Yukarıda sayısal ve nitel özelliklerine değinilen bölge illerinin kültürel varlıkları oldukça zengindir. Ancak bölgede genel olarak kültürel süreklilik giderek kaybolmaktadır. Bunun nedenleri arasında en önde gelenin değişen dünya koşulları yani modernleşen dünyanın etkileri olduğu söylenebilir. Buna ek olarak koruma ve yaşatma bilincinin genel olarak bölgede düşük olması, koruma ve yaşatma çalışmalarının kamu kurum ve kuruluşları tarafından sahiplenilmesinin ve halkın bu tür çalışmaları sahiplenmesinin zayıflığı kültürel değerlerin, el sanatları ve geleneksel yaşam tarzının yitirilmesine neden olmaktadır (YHGP, 2006).

2.6 KADININ GÜÇLENDİRİLMESİ

2.6.1 GİRİŞ

Kalkınma alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde, bunların genellikle kadını ve kadının kalkınmadaki rolünü göz ardı ettiğini ya da kadının mevcut durumunu daha da kötüleştirdiği görülmektedir. Kalkınma alanının erkeklerin uzmanı olduğu teknik bir alan olarak kabul ediliyor olması, özellikle gelişmekte olan ülke kadınlarının üstlenebileceği rolün küçümsenmesi ya da tamamen yok sayılmasına neden olmuştur.

Toplumsal cinsiyet, farklı kültürde, tarihin farklı anlarında ve farklı coğrafyalarda kadınlara ve erkeklere toplumsal olarak yüklenen roller ve sorumlulukları ifade eder. Toplumsal cinsiyet kısaca, sosyal yönden kadın ve erkeğe verilen roller, sorumluluklar olarak tanımlanır. Dolayısıyla her ne kadar kadının statüsünü etkileyen faktörler eğitim, hane içi iş yükü, hane dışı ilişkiler, güç ve yetki sahibi olma, üretimden pay alma olarak algılsa da en önemli faktörün hem dışsal normlar olarak baskısını hissettiren, hem de içselleştirilmiş olarak kadınların kendileri hakkındaki düşüncelerinde ortaya çıkan kültürel yapılar ve değerler olduğu unutulmamalıdır.

Toplumun tüm düzeylerinin genel refah düzeyini artırmak olarak tanımlanan geleneksel kalkınma anlayışı temelinde geliştirilen projeler, toplumda kadının statüsünün geliştirilmesinde önemli bir katkı sağlayamamıştır. Bunda en önemli neden bu çalışmaların kadının statüsünden çok ekonomik aktivitelere katılımlarının temel alınmasıdır. Sosyal ve ekonomik planlama sürecinde kadının çıkarları ve ihtiyaçları nadiren dikkate alınmış ve teknik ve politik anlamda kadın, kalkınma sürecinin dışında bırakılmıştır. Bu kapsamda Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi (YHGP)'nin bölgede dezavantajlı durumda olan kadınların durum ve koşullarını düzeltmek için neler yapılabilir' sorusuna verdiği cevap kadının sosyal ve ekonomik koşullarını daha iyi anlama ve kadının durumunu daha iyi koşullara getirebilecek projeler geliştirmek ve kadınların proje süreci ile bütünleşmelerini sağlamak için, gerekli bilgileri toplamak temel amacı oluşturmaktadır şeklindedir (YHGP, 2006).

Bu çalışma TR83 Bölgesi'nde kadınların mevcut durum analizini yapmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda kadınların demografik yapısının, eğitim durumunun, siyasi katılımlarının ve son olarak da işgücü istatistiklerinin analizlerini yapmaktadır.

2.6.2 KADIN NÜFUS

TR83 Bölge toplam nüfusunun 1.360.833'ü erkeklerden, 1.378.654'ü ise kadınlardan oluşmaktadır. Bu durumda bölgede, her 100 kadın için erkek sayısını veren cinsiyet oranı %99'dur. Bu oran bölge illerinde paralellik göstermekte olup, Türkiye genelinde ise %101 şeklindedir.

Tablo 2.6.2.1 Nüfus Göstergeleri, 2009

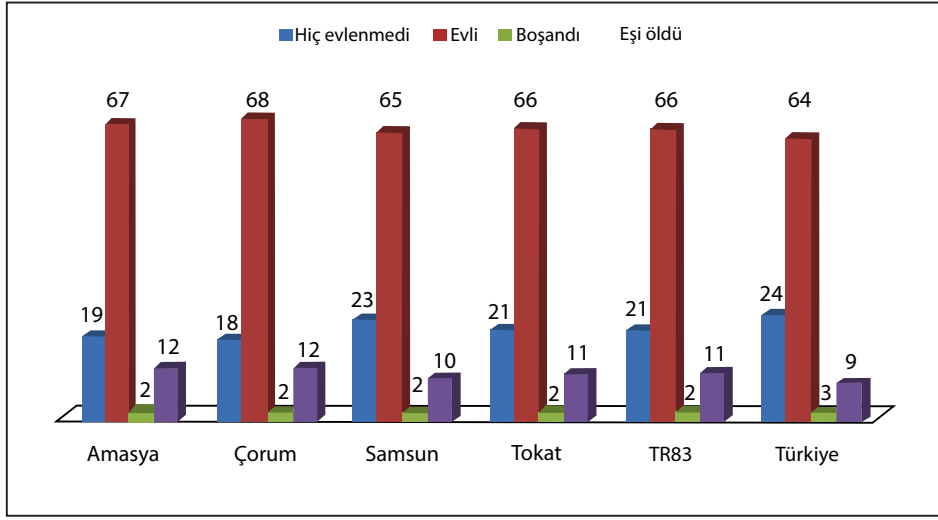
	Toplam	Erkek	Kadın
Amasya	324.268	161.646	162.622
Çorum	540.704	268.501	272.203
Samsun	1.250.076	618.849	631.227
Tokat	624.439	311.837	312.602
TR83	2.739 487	1.360 833	1.378 654
Türkiye	72.561.312	36.462.470	36.098.842

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2010

Türkiye 15+ yaş grubundaki kadınların medeni durumu analiz edildiğinde, kadınların yüzde 64'ünün evli, yüzde 24'ünün hiç evlenmediği, yüzde 9'unun eşinin öldüğü ve son olarak yüzde 3'ünün ise boşanmış olduğu görülmektedir. Bu değişkenleri bölge ve bölge illeri kapsamında incelediğimizde de durum Türkiye genelinden çok da farklı görünmemektedir.

2.SOSYAL YAPI

Şekil 2.6.2.2 Kadın Nüfusun Medeni Duruma Göre Dağılımı

Kaynak: TÜİK, 2010

Şekil 2.6.2.2'den de görüldüğü üzere hiç evlenmemiş kadın, evli kadın, boşanmış kadın ve eşi ölmüş kadın oranları 4 il ve bölge genelinde paralellik göstermektedir. Bunlardan boşanmış kadın oranı 4 ilde de aynı olup en büyük fark hiç evlenmemiş kadın oranında görülmektedir. Bölgenin tek büyük şehri olma özelliğine sahip Samsun, hiç evlenmemiş kadın oranında diğer illere oranla daha büyük paya sahiptir. Bunda büyük şehir olmanın ve bunun kadınların sosyal yaşamına etkisinin rol oynadığını söylemek mümkündür.

2.6.3 KADININ EĞİTİM DURUMU

Kadının konumunu belirleyen ana faktörlerden biri de eğitimidir. Bölgede cinsiyete göre okur-yazar nüfus oranlarına bakacak olursak, kadın nüfusun erkeklere oranla eğitim olanaklarından daha az faydalandığını görmekteyiz. Ancak 2000 yılı ve 2009 yılı verileri kıyaslandığında bir iyileşmeden bahsetmek mümkündür. 2000 yılında yüzde 79 olan okur-yazar kadın nüfus oranı 2009 yılında yüzde 85,7'ye yükselmiştir. Aynı yıllar temel alınarak okur-yazar erkek oranlarına bakıldığında, okur-yazar erkek nüfus oranının yüzde 92,5'ten yüzde 95,7'ye çıktığını görmekteyiz. Görüldüğü üzere kadın nüfusta okur-yazarlık oranı erkeklere kıyasla daha büyük bir artış yaşamıştır. Bu eğilim ülke genelinden farklılık göstermemekte olup bölge ve ülkede paralel bir durum görülmektedir.

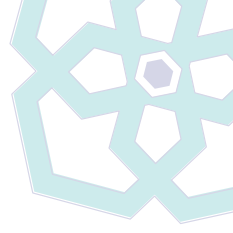
Bölge illerinden Amasya 2000'de olduğu gibi 2009'da hem okur-yazar toplam nüfusta hem de okur-

Tablo 2.6.3.1 Cinsiyete Göre Okur-yazar Nüfus Oranı

	Okur-yazar kadın nüfus		Okur-yazar erkek nüfus		Okur-yazar toplam nüfus	
	2000	2009	2000	2009	2000	2009
Amasya	80,9	89,4	93,7	96,9	87,4	93,2
Çorum	76,4	83,6	90,3	94,6	83,1	89,08
Samsun	79,5	86,4	93,4	96,3	86,2	91,3
Tokat	79,2	84,2	92,04	94,9	85,7	89,5
TR83	79	85,7	92,5	95,7	85,6	90,6
Türkiye	80,6	87,9	93,9	97,04	87,3	92,4

Kaynak: TÜİK, 2010

yazar kadın nüfusta bölge illeri arasında ilk sırada gelmekteyken en geriden gelen il Çorum'dur. Bitirilen eğitim düzeyinde cinsiyetler arası bir karşılaştırma yapıldığında ilkökul dışındaki tüm eğitim

seviyelerinde erkek mezuniyet oranı kadınlardan fazladır. Bu farkın ise ilköğretim seviyesinde diğer eğitim seviyelerine kıyasla daha düşük olduğu, buradan sonra ise farkın açıldığı görülmektedir. Bunda ilköğretimin zorunlu olmasının payı büyüktür.

Cinsiyete göre farklı eğitim seviyesinde okullaşma oranlarına bakıldığında da cinsiyete göre bitirilen eğitim düzeyinde olduğu gibi ilköğretimden sonra farkın açıldığını, erkeklerde kız çocuklarına oranla okullaşma oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 2.6.3.2 Farklı Eğitim Seviyelerinde Okullaşma Oranları, 2009/10 Öğretim Yılı

		Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	Türkiye
Okulöncesi (4-5 yaş)	K	81,54	36,25	60,62	41,35	37,91
	E	81,04	36,85	61,51	41,63	39,17
	T	81,28	36,56	61,08	41,49	38,55
İlköğretim	K	99,37	97,87	98,73	93,10	97,84
	E	99,89	98,07	99,20	93,67	98,47
	T	99,64	97,97	98,97	93,39	98,17
Ortaöğretim	K	74,65	59,54	63,34	57,02	62,21
	E	81,33	66,78	67,91	66,50	67,55
	T	78,06	63,24	65,65	61,83	64,95
Genel Ortaöğretim	K	33,15	35,53	37,15	30,30	36,41
	E	29,39	32,32	33,21	26,05	34,92
	T	31,23	33,89	35,15	28,14	35,65
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	K	41,50	24,01	26,19	26,71	25,79
	E	51,94	34,46	34,70	40,46	32,63
	T	46,83	29,35	30,50	33,69	29,30

Kaynak: TÜİK, 2010

YHGP kapsamında yapılan niteliksel alan araştırmalarında kız çocuklarının okula gönderilememe nedenleri ekonomik yönden okul masraflarını karşılayacak durumda olmama, ev işlerinde aileye yardım etme, okulun uzak olması ve ailenin geçimi için ekonomik faaliyetlere yardım gereği olarak belirtilmiştir (2006).

2.6.4 KADIN VE ÇALIŞMA YAŞAMI

Bölgede kadınların işgücüne katılma oranı oldukça düşüktür. Erkeklerde yüzde 72,3 olan bu oran kadınlarda yüzde 39,8'dir. Her ne kadar bu oran Türkiye genelinden yüksek de olsa erkek nüfusa kıyasla düşüktür. Bunun temel nedeni kadının eğitim düzeyinin düşük olması ve iş piyasasının gerektirdiği niteliklere sahip olmamasıdır. Kadınların işgücüne katılma oranı 2008'e kıyasla 2009'da hem Türkiye hem de bölgede artış göstermiştir.

Eğitim durumuna göre işgücüne katılma oranlarına bakıldığında en yüksek katılımın yükseköğretim mezunlarında olduğu görülmektedir. Yükseköğretim mezunlarında işgücüne katılma oranı diğer eğitim düzeyini bitirenlerin işgücüne katılma oranlarının yaklaşık iki katına tekabül etmektedir. Bölgede kadınların istihdam oranları da işgücüne paralellik göstermektedir ve her ne kadar ülke ortalamasının üzerinde de olsa erkeklere kıyasla oldukça düşüktür. 2008'den 2009'a hem Türkiye hem de bölgede kadınların istihdam oranında küçük bir artış yaşanmıştır. 2008'de yüzde 35,8 olan kadın istihdam oranı 2009 yılında yüzde 37,4'e yükselmiştir. İşsizlik oranlarına baktığımızda ise kadınların durumunun bölgede ülke geneline göre daha iyi olduğunu görmekteyiz. Türkiye'de kadınların işsizlik oranı yüzde 14,3 olup erkeklerin işsizlik oranı olan yüzde 13,9'un üzerindeyken, bölgede kadınların işsizlik oranı yüzde 5,9 olarak erkeklerin işsizlik oranı olan yüzde 7,5'in altındadır. 2008'den 2009'a Türkiye'de kadınların işsizlik oranında yüzde 11,6'dan 14,3'e bir artış yaşanırken,

2.SOSYAL YAPI

bölgede yüzde 6,0'dan 5,9'a düşmüştür. Ancak kırsal alanda özellikle kadın işgücü için istihdam ücretsiz aile işçiliği biçiminde olmaktadır. Dolayısıyla, denilebilir ki işsizlik ya da gizli işsizlik bölgede

Tablo 2.6.4.1 Cinsiyete Göre İşgücüne Katılma, İstihdam, İşsizlik Oranları, 2009

		İşgücüne katılma oranı	İstihdam oranı	İşsizlik
TR83	Kadın	39,8	37,4	5,9
	Erkek	72,3	66,9	7,5
	Toplam	55,1	51,3	6,9
Türkiye	Kadın	26,0	22,3	14,3
	Erkek	70,5	60,7	13,9
	Toplam	47,9	41,2	14,0

Kaynak: TÜİK, 2010

önemli bir problem olarak varlığını sürdürmektedir.

Bölgede yaş gruplarına göre işgücüne katılma oranı kadınlar ve erkekler için 20 yaşına kadar çok farklı olmayıp, 20-24 yaş grubundan itibaren işgücüne katılma oranında cinsiyetler arasındaki fark artmaktadır. Kadınlar evlendikten veya çocuk sahibi olduktan sonra işgücünden ayrılmaları nedeni ile genel olarak 25 yaşından sonra işgücüne katılma oranlarında düşme görülmektedir.

Kadınların işgücüne katılma oranları kentsel alanlarda daha da düşüktür. Kırdan kente göç ile

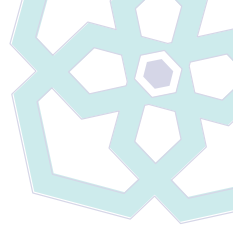
Tablo 2.6.4.2 İşgücüne Dahil Olmama Nedenine Göre Kadın, 2008, 2009 (Bin kişi)

	TR83		Türkiye	
	2008	2009	2008	2009
İş bulma ümidi yok	5	9	241	130
İş aramayıp çalışmaya hazır olan/Diğer	27	31	778	854
Mevsimlik çalışan	16	7	243	67
Ev işleri ile meşgul	358	318	12.186	12.101
Öğrenci(eğitim-öğretim)	66	69	1.671	1.832
Emekli	14	17	682	763
Özürlü yaşlı veya hasta	127	128	2.144	2.143
Ailevi ve kişisel nedenler	25	40	1.155	1.301
Diğer	3	3	427	95
Toplam	640	622	19.526	19.466

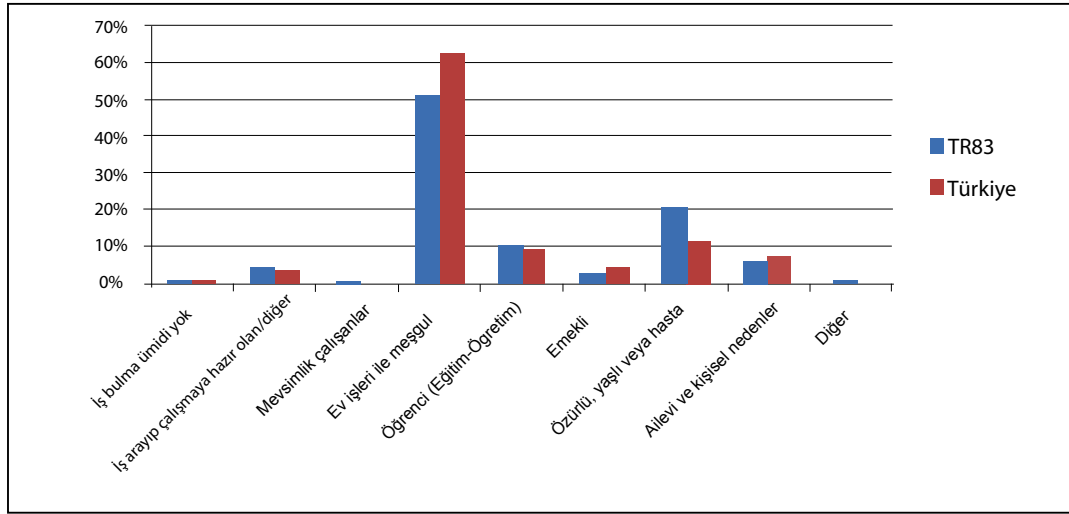
Kaynak: TÜİK, 2010

kentsel alanda piyasanın gerektirdiği niteliklere sahip olmayan kadın işgücünün dışına çıkmaktadır.

Hem 2008 hem de 2009 yılında işgücünde olmayan kadınların işgücüne katılmama nedenlerinden en çok dikkati çeken ülke genelinde de olduğu gibi ev işleri ile meşguliyettir.

Şekil 2.6.4.1 İşgücüne Dahil Olmama Nedenleri

Kaynak: TÜİK, 2010

Yıllar içerisinde, istihdamın sektörel dağılımında her iki cinsiyette de tarım sektörünün payında bir azalma söz konusu olsa da cinsiyetler arasındaki fark dikkat çekmektedir. Tarım sektörünün istihdamdaki payı toplamda bölgede yüzde 51,6'dır. Bu oran erkeklerde yüzde 38,28 iken kadınlarda yüzde 72,86'ya çıkmaktadır. Tarım sektörü istihdam yaratmada bölgede temel sektör olma özelliğini toplam istihdamın yarısından fazlasını yaratarak korumaya devam etmektedir. Türkiye'de tarımın istihdamdaki toplam payı yüzde 24,7 olup kadınlar için bu oran yüzde 41,64'e çıkmaktadır. Bu haliyle bölge Türkiye ortalamasının üzerinde oranlara sahiptir.

Tablo 2.6.4.3 Cinsiyete Göre İstihdamın Sektörel Dağılımı, 2009

		Tarım	Sanayi	Ticaret	Hizmet
TR83	Toplam	51,6	12,9	13,7	21,8
	Kadın	72,86	5,16	6,45	15,24
	Erkek	38,28	17,60	18,25	25,84
Türkiye	Toplam	24,7	25,3	21,3	28,7
	Kadın	41,64	15,27	12,99	30,08
	Erkek	18,14	29,13	23,80	28,92

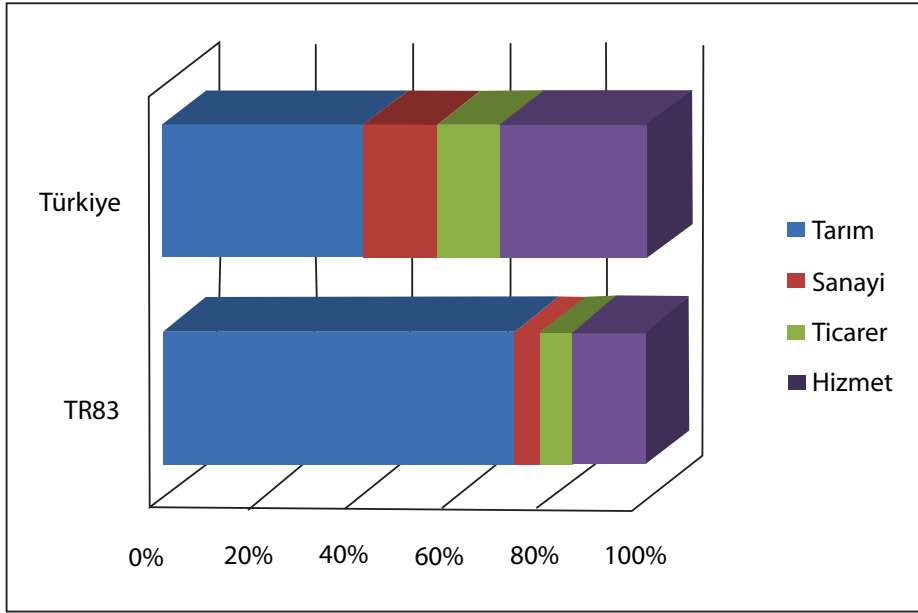
Kaynak: TÜİK, 2010

Şekil 2.6.4.2'den de anlaşılacağı gibi bölgede kadınların en çok istihdam edildikleri sektörün bölge ekonomisinde ağırlığını koruyan tarım sektörü olduğu, arkasından ise hizmet sektörünün geldiği görülmektedir. Bölgede sanayi ve ticaret sektörlerinde istihdam edilen kadın oranı ise çok düşüktür. Kadın emeği daha çok tekstil, hazır giyim, gibi emek yoğun sanayi dallarında özellikle ucuz emek olması nedeniyle tercih edilmektedir (YHGP, 2006).

İşgücünün işteki statülerine bakıldığında ise durumun yine kadınların aleyhine bir tablo çizdiği görülmektedir. İstihdamın sektörel dağılımına paralel olarak kadınların yüzde 63,04'ü ücretsiz aile işçisi konumundadır. Bu oran erkeklerde yüzde 12,92, toplamda ise yüzde 32,23'tür. Kadınların ücretsiz aile işçisi olarak çalıştırıldığı temel sektör tarım olup bu sektörde bu şekilde istihdam edilen

2.SOSYAL YAPI

Şekil 2.6.4.2 Türkiye'de ve Bölgede Kadın İstihdamının Sektörel Dağılımı, 2009

Kaynak: TÜİK, 2010

kadınların oranı yüzde 83,33'tür; bu oran erkeklerde yüzde 29,11'dir. Kadınların maruz kaldığı ayrımcılık, bir taraftan kadınların tarım ve hizmet sektörlerinde yoğunlaşmalarına, diğer taraftan

Tablo 2.6.4.4 Cinsiyete Göre İşteki Durum, 2009

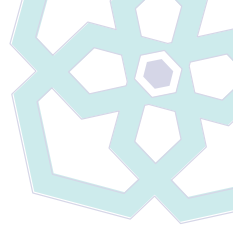
	Tarım dışı			Tarım			Toplam		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Ücretli veya yevmiyeli	78,84	73,03	96,78	0,21	0,29	3,48	22,73	46,04	37,11
İşveren veya kendi hesabına	12,55	24,08	34,09	14,53	67,93	65,90	13,95	40,87	30,64
Ücretsiz aile işçisi	8,6	0,31	6,48	83,33	29,11	93,51	63,04	12,92	32,23
Toplam	100,00	100,00	48,35	100,00	100,00	51,64	100,00	100,00	100,00

Kaynak: TÜİK, 2010

Tablo 2.6.4.5 Meslek Grubuna (Isco_88) Göre İstihdam Edilen Kadın (15 + yaş), 2009

	Türkiye		TR83	
	Bin	%	Bin	%
Kanun yapıcılar üst düzey yöneticiler ve müdürler	189	3	4	1
Profesyonel meslek mensupları	595	10	23	6
Yardımcı profesyonel meslek mensupları	437	7	11	3
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar	601	10	19	5
Hizmet ve satış elemanları	594	10	22	6
Nitelikli tarım, hayvancılık, avcılık, ormancılık ve su ürünlerinde çalışanlar	1.852	32	276	71
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	338	6	12	3
Tesis ve makina operatörleri ve montajcılar	183	3	3	1
Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar	1.083	19	16	4
Toplam	5.871		387	

Kaynak: TÜİK, 2010

da iş yaşamında daha düşük statülü işlerde çalışmalarına neden olmaktadır.

Meslek gruplarına göre kadın istihdamına bakıldığında da kadınlar belli sektörlerde ve aynı zamanda daha az sorumluluk gerektiren işlerde yoğunlaştıkları görülmektedir.

Kadınlar için geliştirilecek olan istihdam projelerinde tarım ve sanayi sektöründen elde edilen verilerden de yararlanılarak, kentsel ve kırsal alanlarda farklı işlerde ve sektörlerdeki yoğunlaşmalar göz önüne alınmalıdır. Farklı kadın gruplarının farklı ihtiyaçları dikkate alınarak geliştirilecek olan projeler daha başarılı olacaktır.

2.6.5 SİYASİ KATILIM

Siyasal karar alma mekanizmalarında kadın temsiliyetinin güçlendirilmesi, toplumsal eşitliğin sağlanması ve kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımının artırılması için bir başka önemli noktadır. TR83 Bölgesinde toplam sayısı 21 olan 23. Dönem milletvekilleri arasında sadece iki kadın milletvekili bulunmaktadır. 2009 Yerel Seçimleri sonuçlarına göre ise bölgede kadın belediye başkanı bulunmamaktadır. Türkiye'deki toplam kadın belediye başkanlarının oranı ise sadece % 0,92'dir.

Bölgede kadın konusunda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının sayısı oldukça azdır. Toplam 23 adet Kadın Sivil Toplum Kuruluşu (STK) bulunmakta olup bunun 2 tanesi Amasya, 5 tanesi Çorum, 13 tanesi Samsun ve son olarak 3 tanesi de Tokat'tadır (İl Dernekler Müdürlükleri, Basılmamış Doküman, 2010).

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı ve Dünya Bankası ortaklığıyla gerçekleştirilen, amacı Dünya, Türkiye ve bölgede kadının durumunu ortaya koymak ve özellikle işgücüne katılımı önündeki engelleri tartışmak olan Konferansta bu STK'lardan birçoğu ile birlikte çalışılmıştır. Konferans öncesi her ilde düzenlenen kadın çalışmalarına dâhil olan, kamu kurum ve kuruluşlarının, özel sektör temsilcilerinin, STK'ların ve akademik çevrenin de katıldığı hazırlık toplantıları düzenlemiştir. Yapılan bu nitel saha çalışmasında kadınların işgücüne katılmalarını teşvik etmek için ekonomik ve sosyal koşulları bir arada düşünülmesi gerekliliği vurgulanmış ve bu koşulları göz önüne almadan kadınlar için çeşitli kuruluşlarının verdiği desteklerin uzun vadede bir fayda sağlayamadığı üzerinde durulmuştur.

2.6.6 SONUÇ

Yukarıdaki veriler ışığında denilebilir ki kadının statüsünü belirleyen faktörler çok boyutlu ve karmaşıktır. Bu kapsamda Türkiye'de olduğu gibi bölgede de sayıları en az erkekler kadar olan kadın nüfus, eğitim, siyasi temsil ve işgücü olanaklarından karşı cinsleri kadar yararlanamamaktadır. Tüm bunların yanı sıra hane içi iş yükü, hane dışı ilişkiler ve "hem dışsal normlar olarak baskısını hissettiren hem de içselleştirilmiş olarak kadınların kendileri hakkındaki düşüncelerinde ortaya çıkan kültürel yapılar ve değerler" de unutulmamalıdır (YHGP, 2006).

Yaşadığımız toplumun ve TR83 Bölgesi'nin yarısını oluşturan kadınların sosyal ve ekonomik koşullarını geliştirmek, kadınlara yönelik eğitim, sağlık ve gelir sağlanmasına veya artırılmasına yönelik projeler hazırlanmasından geçmektedir.

Yukarıda bahsi geçen Dünya Bankası ortaklığındaki Konferans sonunda ortaya çıkan kadınların işgücüne katılımına dair sorunlar ve bunlara yönelik önerilebilecek bazı proje konuları aşağıdaki gibidir:

- İşgücüne katılan ve istihdam edilen kadınlar evlenip çocuk sahibi olduktan sonra işgücü piyasasından çekilmektedirler ve ilerleyen yıllarda tekrar işgücü piyasasına katılırlar da, yaşlı bakımı sorumluluğu nedeniyle işgücünden yine ayrılmaktadırlar. Bu kapsamda sadece anaokullarının yaygınlaştırılması yeterli değildir, erken çocuk gelişiminin devlet ve özel kurumlar tarafından

desteklenmesi gerekmektedir. Erken çocuk gelişimi kadın istihdamı için önemli olduğu kadar dezavantajlı grupların eşit fırsatlara sahip olabilmeleri için de önemlidir. Okul öncesi eğitimle çocukların daha sağlıklı yetişmeleri sağlanabileceği gibi eğitimlerinde daha başarılı olma imkânı da sunulmaktadır. Ancak, çocuk bakımı hizmeti verecek kurumların açılış ve kapanış saatlerinin çalışan annelerin çalışma saatleriyle uyumlu olmaması birçok kadının çocuklarını bu kurumlara göndermesini zorlaştırmaktadır.

- Kadınların işgücüne katılmasını engelleyen ve aynı zamanda istihdam edilen kadınlar için de büyük bir zorluk olan çocuk bakımının sağlanması için okul öncesi eğitim olanakları geliştirilmelidir. Çocuk bakım hizmetlerinin çoğaltılması ve kalitesinin iyileştirilmesi öncelikli olarak ele alınması gereken konulardan biridir.

- Kadın girişimciler için başlatılan bankaların kredi programları kadınların yeterli güvenceleri ve mesleki bilgilerinin olmaması nedeniyle kadınların bu imkânlardan yararlanamamalarına neden olmaktadır. Mikro-kredi programlarının eksikliği ise kadınları gerekli pazar bağlantılarını sağlamaksızın ev içinde yapılan üretime yönlendirmesidir.

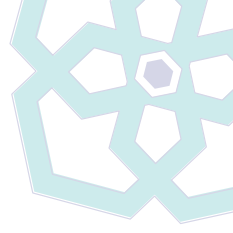
- Kadınların işgücüne katılımları ve istihdamlarıyla ilgili sorunların çözülmesi için kadınların çalışma yaşamına geçişlerini kolaylaştıracak tedbirler üzerine durulması gerektiği gibi çalışma yaşamına katılmış olan kadınların karşılaştıkları sorunların giderilmesi için de çalışmalar yapılması gerekmektedir.

- Eğitim ile istihdam olanakları yakından ilişkilidir. Bu ise örgün, yaygın eğitim alanlarında ve öğrenen gruplar yaklaşımı kullanılarak çözüm üretilmesi gerektiğini göstermektedir. Ortaöğretimde kız çocuklarının net okullaşma oranlarının yükseltilmesi için önlemler alınması gerekmektedir. Bunun yanı sıra hâlihazırda ortaöğretimine devam eden kız çocukları için de istihdama hazırlayıcı rehberlik hizmetleri geliştirilmelidir.

- Yaşam boyu eğitim kapsamında yetişkin kadınların çalışma yaşamına geçmesini kolaylaştıracak eğitim olanakları sunulmalıdır. Bu eğitimler hem kadınların kişisel bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik olmalı, hem de meslek bilgileri edinme hizmetlerinde etkinleşmeye yönelik olmalıdır. Etkili yaygın eğitim yöntemlerinin saptanması bu alanda uygulanmış olan çalışmaların incelenmesi ile mümkün olacaktır.

- Özellikle kırdan kente göçün artmasıyla beraber yeni göçleri alan kentsel alanlarda kadınların kendilerine uygun işler bulabilmeleri ve gerekli yeni bilgi ve becerilerle donanabilmeleri için katılımcı istihdam eğitimleri düzenlenmelidir. Tarımda istihdam edilen kadınlar göçün yanı sıra ülkesel ölçekteki tarım politikalarından da olumsuz etkilenmektedirler. Şeker pancarı ve tütün gibi belirli tarım ürünleri üretimindeki azalma ile kadınların yeni koşullara uyum sağlayabilmesi için hem kırsal alanda hem de kentte yapılması gereken çalışmalar belirlenmeli, yeni çalışma olanakları yaratacak projeler geliştirilmelidir.

- Öğrenen gruplar yaklaşımı kapsamında kadınların çalışma yaşamında tutunmalarını sağlayan ve kendileri için yarattıkları özel bilgilerin paylaşılmasına ve dayanışma ağlarının yaratılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Bu kadınların hem iş yaşamına geçişi hem de iş yaşamına geçtikten sonra karşılaştığı sorunlara çözüm getirebilecek bir yaklaşım olabilir. Bu bağlamda kurulabilecek bir kadın iş geliştirme merkezin kadınlarla çeşitli alanlarda yardımcı olabilir. Bu merkez iş kurmak isteyen kadınlara piyasa koşulları altında kira imkânı, kuruluş aşamasında karşılaşılabilecekleri ve hâkim olamayabilecekleri hukuki konularda yardımcı olabileceği gibi merkez iş kurmuş ancak pazar bulma konusunda sorunlar yaşayan kadınlara da ticaret eğitimi verebilir, daha geniş kitlelere ürünlerini ulaştırmalarına yardımcı olabilir. Ayrıca bu merkez kadınların birbirlerinden görerek deneyim kazanmalarına, görerek öğrenmelerine yardımcı olabileceği gibi, profesyonel eğitimciler

ya da bu merkezde istihdam edilecek alanlarında uzman kişilerden de eğitim almalarına fırsat tanıyacaktır. Yine bu merkez aracılığıyla eğitimlerini tamamlamış genç kadınlar iş ararken ihtiyaç duyacakları bilgiler olan özgeçmiş hazırlama, iş görüşmeleri ve farklı birçok meslek grubu hakkında bilgilendirilme gibi destekler alabilirler.

- Bu alanlara yönelik yapılacak tüm çalışmalar kadınların karar alma mekanizmalarına katılmalarına katkı sağlayacak, katılımcı bir yapıda gerçekleştirilmelidir. Geleneksel ve düşük ücretli işlerde kadın istihdamının artırılması uzun dönemde yine kadın istihdamında yaşanan sorunlar için bir çözüm olmayacaktır.

2.SOSYAL YAPI

2.7 GELİR DAĞILIMI, İSTİHDAM, ÇALIŞMA HAYATI VE SOSYAL GÜVENLİK HİZMETLERİ

2.7.1 GİRİŞ

Önceki bölümlerde nüfusun demografik yapısı, eğitim, sağlık ve toplumsal cinsiyet konuları incelenmiş, bölgede yıllar itibariyle gözlenen değişim ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bölümde ise var olan en son verilerden yararlanılarak Türkiye, bölge ve illerin gelir dağılımı, istidam koşulları, çalışma hayatı, sosyal güvenlik hizmetleri ve sosyal içerme konuları ele alınacaktır.

2.7.2 GELİR DAĞILIMI

Gelir dağılımı bir ülkede üretim sonucu ortaya çıkan gelirin yine o ülke içerisindeki insanlara çeşitli dağılım araçlarıyla paylaşılması olarak tanımlanabilir. Bir ülke ya da bölgede gelir dağılımının iyi analiz edilmesi, sosyal ve ekonomik kararların alınması ve sermaye birikimi ve sosyal yapının iyileştirilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Ülke genelini kapsayan ilk gelir dağılımı çalışması, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 1987 yılında yapılmıştır. TÜİK, 2006 yılından itibaren Avrupa Birliği uyum çerçevesinde gelir dağılımı istatistiklerini üretmek üzere bağımsız bir gelir dağılımı araştırmasını uygulamaya başlamıştır. Bu araştırmanın temel amacı gelir dağılımı, yaşam koşulları, sosyal dayanışma, gelir yoksulluğu konularında bilgi derlemektir. Başlanan bu uygulamanın adı “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması” olup bu bölümde 2008 yılında yapılan anket çalışmasının çıktıları kullanılacaktır. Ancak araştırma sonuçları ne yazık ki Düzey 2 ve Düzey 3 bazında tahmin üretememektedir (Sorularla Resmi Yazı Dizisi, 2009). Düzey 2 bazında gelirin yüzde 20'lik gruplara göre dağılımını veren en son çalışma 2003 yılındadır.

2.7.2.1 Türkiye’de Gelir Dağılımı

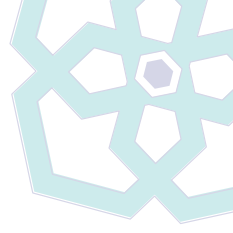
1987 yılında yapılan gelir dağılımı araştırmasına göre, nüfusun en düşük gelirli yüzde 20'lik kesimi, gelirin ancak yüzde 5,2'sini alırken, nüfusun en yüksek gelirli yüzde 20'lik kesimi, gelirin yarısından fazlasını (yüzde 50,9) almaktadır. 1987 yılından 2008 yılına kadar yapılan araştırmalarda söz konusu kesimlerin gelirden aldıkları paylarda ufak değişiklikler olmuştur. En son yıl verileri olan 2008 yılı araştırma sonuçlarına göre aynı kesimlerin aldığı paylar sırasıyla yüzde 5,8 ve 46,7'dir. 1987 yılı sonuçlarıyla karşılaştırıldığında en düşük gelirli yüzde 20'lik kesimin aldığı payda yüzde 5,2'den 5,8'e küçük bir artış ve buna karşılık en yüksek gelirli yüzde 20'lik kesimin gelirden aldığı payda ise yüzde 50,9'dan 46,7'ye bir azalış görülmektedir.

Tablo 2.7.2.1.1 Yıllar itibariyle Gelir Gruplarının Yüzde 20'lik Dilimlere Göre Dağılımının Karşılaştırılması, 1987-2008

	1987	1994	2002	2003	2006	2007	2008
1.Yüzde 20	5,2	4,9	5,3	6,0	5,1	5,8	5,8
2.Yüzde 20	9,6	8,6	9,8	10,3	9,9	10,6	10,4
3.Yüzde 20	14,0	12,6	14,0	14,5	14,8	15,2	15,2
4.Yüzde 20	21,2	19,0	20,8	20,9	21,9	21,5	21,9
5.Yüzde 20	50,9	54,9	50,1	48,3	48,4	46,9	46,7
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gini Katsayısı	0,43	0,49	0,44	0,42	0,43	0,41	0,41

Kaynak: TÜİK, 2010 - Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi (YHGP), 2006

Gelirin yoğunlaşmasını ifade eden, gelir eşitsizliğinin önemli bir göstergesi olan ve “Lorenz Eğrisi”nden hesaplanan “Gini Katsayısı” 1987'deki araştırmaya göre 0,43 olarak hesaplanmışken

2008 yılındaki araştırmaya göre 0,41 olarak hesaplanmıştır. 0 ile 1 arasında değişen Gini katsayısı 0'a yaklaştıkça bir toplumdaki gelirin daha adaletli olarak dağıtıldığı, 1'e doğru gittikçe ise toplumdaki gelirlerin daha az kişi ve 1'e eşit olduğu durumda ise yalnız bir kişi tarafından alındığı düşünülmelidir.

2.7.2.1.1 Bölgeler İtibarıyla Gelir Dağılımı

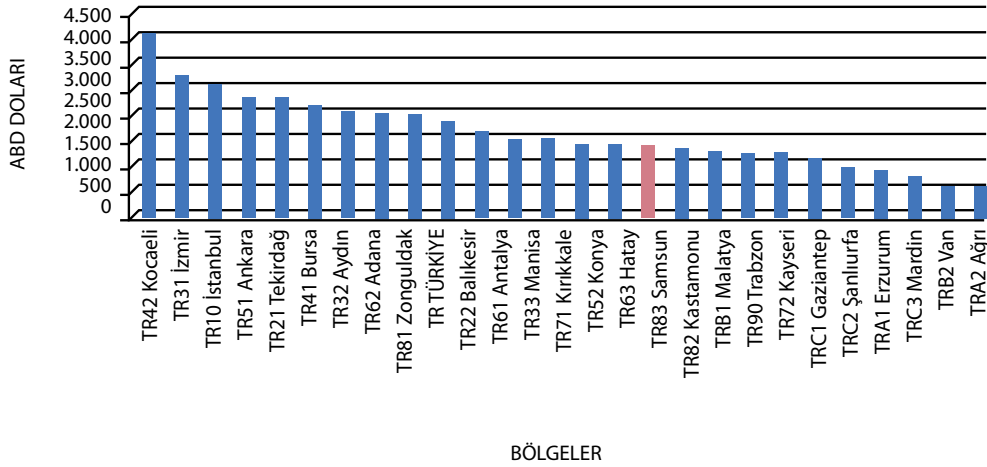
Bölgeler itibarıyla gelir dağılımını incelemeyen önce Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)'nin Türkiye'de bölgeler itibarıyla nasıl dağıldığını incelemek, kıyaslama yapma açısından önemli olabilir. Aşağıdaki şekilde Düzey 2 İstatistikî Bölge Birimlerinin kişi başına düşen GSYİH'nin 2001 yılında Amerikan Doları cinsinden sıralaması verilmiştir. Aşağıdaki tabloda TR83 Bölgesi illerindeki kişi başına düşen GSYİH miktarları verilmiştir. Tablo incelendiğinde TR83 Bölgesi'nde 2001 yılı itibarıyla kişi başına düşen GSYİH'nin (1.559 ABD Doları) Türkiye ortalamasının (2.146 ABD Doları) altında olduğu görülmektedir. Kişi başına düşen GSYİH bakımından bölge içindeki sıralamada da farklılıklar göze çarpmaktadır. Samsun ve Çorum illeri sırasıyla 1.680 ABD Doları ve 1.654 ABD Dolarlık kişi başına GSYİH ile birbirlerine çok yakındırlar. Amasya 1.439 ABD Doları ve Tokat 1.370 ABD Dolarlık kişi başına GSYİH ile sıralamada oldukça geride kalmaktadırlar.

Tablo 2.7.2.1.1.1 Bölge İllerinde Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Miktarları, 2001 (ABD Doları)

Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
1.439	1.654	1.680	1.370	1.559	2.146

Kaynak: TÜİK, 2010

Şekil 2.7.2.2.1.1 Düzey 2 İstatistikî Bölge Birimlerinin Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Sıralaması, 2001

Kaynak: TÜİK, 2010

Bölgeler (Düzey 1) itibarıyla gelir dağılımı tablosuna bakıldığında 2008 yılında İstanbul Bölgesi'nde nüfusun en yüksek gelirli yüzde 20'si, gelirin yüzde 44,0'ını kullanırken, en düşük gelirli yüzde 20'si gelirin yüzde 7,3'ünü kullanmaktadır. 2003 yılı Gelir Dağılımı Sonuçları'na göre gelirden en fazla payı alan yüzde 20'lik dilimde en yüksek paya sahip bölge yüzde 50,5 ile İstanbul iken 2008 Gelir Dağılımı Araştırması'na göre yüzde 49,5'luk payla Kuzeydoğu Anadolu olmuştur. Gelirden en az payı alan yüzde 20'lik dilimde en az paya sahip bölge 2003 yılında Batı Anadolu iken 2008 yılı sonuçlarına göre yine Kuzeydoğu Anadolu olmuştur. Şu halde 2008 yılında Gini Katsayısı 1'e en yakın bölge (gelir dağılımının en dengesiz olduğu) Kuzeydoğu Anadolu'dur.

En düşük gelirli kesimin gelirden en yüksek payı aldığı bölge 2003 yılında yüzde 7,6 ile Doğu

2.SOSYAL YAPI

Karadeniz iken 2008 yılı verilerine göre yüzde 7,8 ile Doğu Marmara olmuştur. En yüksek gelirli kesimin gelirden en düşük payı aldığı bölge ise yine 2003 yılında yüzde 42,4 ile Ortadoğu Anadolu iken, 2008 yılında yüzde 40,4 ile Batı Marmara Bölgesi olmuştur. 2008'de Gini Katsayısının sıfıra en yakın olduğu yani nüfusun aynı gelir grubundaki kesimlerinin gelirden aldığı payların birbirine en yakın olduğu bölge Batı Marmara'dır.

Bölgemizin içinde yer aldığı Batı Karadeniz'in aynı yıllardaki gelir dağılımı incelendiğinde ise, gelirden en yüksek payı alan yüzde 20'lik dilimin gelirden aldığı payda yüzde 45,6'dan 44,2'ye bir düşüş yaşanırken en düşük payı alan yüzde 20'lik dilimin gelirden aldığı payın yüzde 6,3'ten 7,3'e yükseldiği görülmektedir. Bu gelişme bölgede Gini Katsayısında yüzde 0,39'dan 0,37'ye bir iyileşme sağlamıştır. Bu haliyle, Batı Karadeniz'de gelirin, Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu, Akdeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'ya kıyasla daha adaletli dağıldığı söylenebilir.

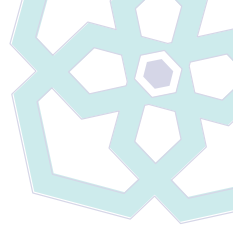
Tablo 2.7.2.1.1.2 Düzey I Bölgeleri itibarıyla Gelir Dağılımı, 2003, 2008

	1.Yüzde20		2.Yüzde20		3.Yüzde20		4.Yüzde20		5.Yüzde20		Gini Katsayısı	
	2003	2008	2003	2008	2003	2008	2003	2008	2003	2008	2003	2008
TR1 İstanbul	6,4	7,3	10,1	11,8	13,7	15,6	19,3	21,3	50,5	44,0	0,43	0,36
TR2 Batı Marmara	7,0	7,1	11,8	12,5	15,9	17,0	21,8	23,0	43,4	40,4	0,36	0,33
TR3 Ege	6,6	6,3	11,1	10,8	15,2	15,6	21,9	22,1	45,2	45,2	0,38	0,39
TR4 Doğu Marmara	6,8	7,8	10,9	12,0	14,9	16,3	21,1	22,8	46,4	41,2	0,39	0,34
TR5 Batı Anadolu	5,7	6,5	10,1	10,8	14,8	14,7	22,0	20,6	47,4	47,5	0,41	0,40
TR6 Akdeniz	6,0	7,1	10,3	11,0	14,7	14,8	21,1	20,6	47,9	46,5	0,41	0,39
TR7 Orta Anadolu	7,5	7,3	11,7	11,9	14,9	16,5	20,3	23,5	45,7	40,9	0,38	0,34
TR8 Batı Karadeniz	6,3	7,3	11,2	11,5	15,3	16,0	21,6	21,0	45,6	44,2	0,39	0,37
TR9 Doğu Karadeniz	7,6	6,8	11,8	11,4	15,9	15,9	22,2	22,5	42,6	43,4	0,35	0,36
TRA Kuzeydoğu Anadolu	6,1	5,6	11,0	9,5	15,7	14,4	22,6	21,0	44,6	49,5	0,38	0,44
TRB Ortadoğu Anadolu	6,5	6,8	11,4	10,5	16,2	13,9	23,5	20,8	42,4	48,0	0,36	0,40
TRC Güneydoğu Anadolu	7,1	6,7	11,6	10,8	15,6	14,9	21,8	20,7	44,6	47,0	0,36	0,39

Kaynak: TÜİK, 2010 - YHGP, 2006

Hane gelirlerinin İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması (Düzey 2) bazında gelire göre sıralı yüzde 20'lik dilimler ayrımına dair yayınlanan en son veri 2003 yılındadır. Buna göre TR83 Bölgesi'nde nüfusun en düşük gelirli yüzde 20'si gelirden yüzde 5,8'lik pay alırken, en yüksek gelirli yüzde 20'si yüzde 46,3 pay almaktadır. Bu haliyle ülke geneline göre biraz daha dengeli bir dağılımdan bahsetmek mümkündür.

TR83 Bölgesi diğer Düzey 2 bölgeleriyle kıyaslandığında ise Bursa, Hatay, Ankara ve İstanbul merkezli bölgelere göre daha dengeli bir dağılım gösterirken, Adana ve Şanlıurfa merkezli bölgelere paralel bir dağılıma sahip ve diğer bölgelere göre biraz daha dengesiz bir gelir dağılımı göstermektedir. Gelir dağılımının diğer Düzey 2 bölgelerine göre daha dengesiz dağılmasında TR83 Bölgesi'nin ağırlıklı olarak tarıma dayalı bir ekonomik yapıya sahip olması bir neden olarak düşünülebilir.

Tablo 2.7.2.1.1.3 Hane Gelirini, Düzey 2 İBB Bazında Gelire Göre Sıralı yüzde 20'lik Dilimler Ayrımında Dağılımı, 2003

	1.yüzde20	2.yüzde20	3.yüzde20	4.yüzde20	5.yüzde20	Gini katsayısı
TRC1	7,9	12,9	17,2	22,9	39,1	0,31
TRB1	7,5	12,3	16,5	23,4	40,3	0,33
TR81	8,3	12,3	15,5	21,1	42,8	0,34
TR22	7,1	12,0	16,2	22,6	42,1	0,35
TR32	7,7	11,8	15,7	21,7	43,0	0,35
TR71	7,5	12,0	15,7	21,8	42,9	0,35
TR90	7,6	11,8	15,9	22,2	42,6	0,35
TRC3	7,9	12,2	15,3	19,9	44,7	0,36
TR21	7,1	11,6	15,7	21,0	44,6	0,37
TR33	6,4	11,5	15,7	22,5	43,9	0,37
TR42	7,1	11,6	15,6	21,6	44,1	0,37
TRA2	6,6	10,8	15,9	23,2	43,6	0,37
TR52	6,2	10,8	15,7	22,6	44,7	0,38
TR31	6,6	10,8	15,1	22,1	45,3	0,39
TR61	6,7	10,9	15,1	20,9	46,4	0,39
TR72	7,5	11,4	14,5	19,1	47,5	0,39
TR82	6,6	10,9	14,8	21,1	46,6	0,39
TRA1	5,7	11,0	15,7	22,1	45,4	0,39
TRB2	5,8	10,1	15,5	23,4	45,2	0,39
TR62	6,3	10,9	15,0	21,3	46,6	0,40
TR83	5,8	10,7	15,2	22,0	46,3	0,40
TRC2	6,5	10,7	14,8	21,1	46,9	0,40
TR41	6,5	10,4	14,2	20,7	48,2	0,41
TR51	5,9	10,1	14,9	22,0	47,1	0,41
Türkiye	6,0	10,3	14,5	20,9	48,3	0,42
TR10	6,4	10,1	13,7	19,3	50,5	0,43
TR63	5,7	9,5	14,2	21,1	49,5	0,43

Kaynak: TÜİK, 2010

2.7.2.1.2 Kentsel ve Kırsal Gelir Dağılımı

YHGP'de de vurgulandığı üzere gelir dağılımı araştırmalarında önemli göstergelerden biri de kentsel ve kırsal alanlarda gelir dağılımı eşitsizliğinin ortaya çıkarılmasıdır (2006). Bu bölümde 1987, 1994, 2003 ve 2008 yıllarında yapılan gelir dağılımı araştırmaları kentsel ve kırsal gelir dağılımı bağlamında incelenecektir.

Tablo 2.7.2.1.2.1 Yıllar itibarıyla Kentsel ve Kırsal Gelir Dağılımı, 1987, 1994, 2003, 2008

	1987		1994		2003		2008	
	Kentsel	Kırsal	Kentsel	Kırsal	Kentsel	Kırsal	Kentsel	Kırsal
1.yüzde 20	5,43	5,21	4,83	5,57	6,1	6,4	6,1	6,5
2.yüzde 20	9,33	10,03	8,19	10,14	10,3	10,3	10,7	10,8
3.yüzde 20	13,60	14,98	11,87	14,80	14,5	15,0	15,3	15,6
4.yüzde 20	20,71	21,97	17,90	21,79	20,8	21,2	21,9	22,5
5.yüzde 20	50,93	47,82	57,20	47,70	48,3	46,3	46,0	44,5
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Gini katsayısı	0,44	0,41	0,51	0,41	0,4	0,4	0,40	0,38

Kaynak: TÜİK, 2010 - YHGP, 2006

Yukarıdaki tabloya bakıldığında 1987 yılında kentte yaşayan nüfus içinde en düşük gelire sahip yüzde 20'lik nüfus, toplam gelirin yüzde 5,43'ünü alırken, bu oran 1994'te yüzde 4,83, 2003'te yüzde 6,1 ve 2008'de yüzde 6,1 olarak gerçekleşmiştir. 1987 yılında kentte yaşayan nüfus içinde en yüksek gelire sahip yüzde 20'lik nüfus toplam gelirin yüzde 50,93'ünü alırken, bu oran 1994'te yüzde 57,20, 2003'te yüzde 48,3 ve 2008'de ise yüzde 46,0 olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla 1987 ve 2008 yılları kıyaslandığında sırasıyla 0,44 ve 0,40 olan Gini Katsayılarından da anlaşılacağı gibi gelir dağılımında az da olsa bir iyileşmeden bahsetmek mümkündür. Bu durum eşitsizliğin azaldığına dair bir işarettir.

Kırsal kesimde yaşayan nüfus aynı yıllar arasında incelendiğinde ise 1987'de bu alanda yaşayan nüfus içinde en düşük gelire sahip yüzde 20'lik kesim toplam gelirin yüzde 5,21'ini alırken bu oran 1994'te yüzde 5,57, 2003'te yüzde 6,4 ve 2008'de yüzde 6,5 olarak gerçekleşmiştir. Yine 1987 yılında kırsal alanda en yüksek gelire sahip yüzde 20'lik kesim toplam gelirin yüzde 47,82'sini alırken bu oran 1994'te yüzde 47,70, 2003'te yüzde 46,3 ve 2008'de yüzde 44,5 olarak gerçekleşmiştir. Kentsel alanda olduğu gibi kırsal alanda da gelir dağılımında bir iyileşmeden bahsetmek mümkündür ancak kırsaldaki iyileşme kentsel alandaki iyileşmenin biraz altında kalmıştır. 1987 yılında kırsal alanda 0,41 olan Gini katsayısı 2008 yılında 0,38 olmuştur. Bu da yıllar itibarıyla gelirin biraz da olsa daha adaletli dağıldığının bir göstergesidir.

Sadece 2003 yılındaki Gelir Dağılımı Araştırması önceki yılların aksine Türkiye'ye ek olarak Düzey I İstatistiki Bölge sınıflamasında kentsel ve kırsal gelir dağılımının incelenmesine olanak sağlamaktadır. Aşağıdaki tablo TR83 Düzey 2 Bölgesi'nin de içinde bulunduğu Batı Karadeniz Düzey I Bölgesi'nin kentsel ve kırsal gelir dağılımını 2003 yılı verileriyle göstermektedir. Buna göre kentsel ve kırsal gelir dağılımı arasında fazla bir farklılık görülmemektedir. Ancak kırsal kesimde gelirin çok az da olsa daha eşit dağıldığı söylenebilir. Bu durum Türkiye geneliyle de paralellik göstermektedir (YHGP, 2006).

Tablo 2.7.2.1.2.2 Batı Karadeniz'de (Düzey I İBB) Hane Gelirinin Yüzde 20'lik Dilimler ve Kent-Kır Ayrımında Dağılımı, 2003

	1.yüzde20	2.yüzde20	3.yüzde20	4.yüzde20	5.yüzde20	Gini katsayısı
Toplam	6,3	11,2	15,3	21,6	45,6	0,4
Kent	6,4	11,1	15,3	21,8	45,4	0,4
Kır	6,7	11,6	15,9	21,6	44,3	0,4

Kaynak: TÜİK, 2010

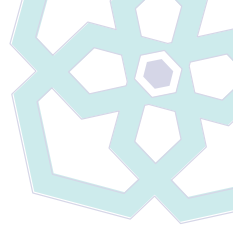
2.7.3 İSTİHDAM

Bölgenin kalkınması önündeki en önemli sorunlardan birisi hiç şüphesiz ki yoksulluk sorunudur. Yoksulluk, hanehalklarının ve fertlerin gelir seviyeleri, çalıştıkları sektörler, ve işsizlik durumları gibi konularla ilgili olduğundan işgücü piyasasının birçok açıdan incelenmesi geleceğe yönelik önemli fikirler verecektir.

Bu amaçla bu bölümde Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin Hanehalkı işgücü anketi temel alınacaktır. İl düzeyinde detaylı bilgi bulunmamakla birlikte, ilk kez 2008 yılı için "küçük alan tahminleri yönetimi" kullanılarak hesaplanan il düzeyinde temel işgücü göstergeleri 22.12.2009 tarihinde yayımlanmıştır. Ancak bu temel işgücü göstergelerinin dolaylı olarak elde edildiği unutulmamalıdır.

2.7.3.1 İşgücüne Katılma Oranı (15+ yaş)

İşgücüne katılma oranı, işgücünün çalışma çağındaki nüfusa oranıdır. Çalışma çağındaki nüfus, Türkiye için "kurumsal olmayan (kurumsal yerlerde değil, hanelerde ikamet eden nüfus) sivil nüfus içerisindeki 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus olarak" tanımlanmaktadır. 2009 yılında toplam nüfusu

2.739.487 olan TR83 Bölgesi'nin çalışma çağındaki nüfus toplamı ise 1.958.000'dir. Bu Türkiye'nin toplam çalışma çağındaki nüfusunun yüzde 3,78'ine karşılık gelmektedir.

Tablo 2.7.3.1.1 İşgücüne Katılma Oranları, 1980, 1990, 2000, 2008, 2009

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
1980	68,7	71,0	71,9	71,0	71,0	62,9
1990	66,0	68,0	67,7	68,9	67,8	60,6
2000	55,9	57,2	58,7	59,2	58,2	55,2
2008	53,1	53,4	56,6	57,4	55,4	46,9
2009	56,2	56,1	55,6	53,5	55,1	47,9

Kaynak: TÜİK, 2010

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere hem Türkiye hem de TR83 Bölgesi kapsamındaki illerde işgücüne katılma oranı yıllar içerisinde azalış göstermektedir. Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi (YHGP)'nde de belirtildiği üzere bu eğilim, genel anlamda, iş aramayanların, öğrencilerin, ev kadınlarının ve iş yapamaz halde olanların sayısında bir artış olduğunu göstermektedir (2006). Bölgenin tüm illerinde işgücüne katılma oranı, Türkiye ortalamasının üstündedir. Bu iller içerisinde katılma oranının en düşük olduğu il 2009'a kadar Amasya iken 2009'da Tokat olmuştur.

Eğitim durumuna göre işgücüne katılma baktığımızda hem Türkiye hem de bölgede işgücüne katılımın en yüksek olduğu eğitim seviyesi lise altıyken en düşük olduğu okuma yazma bilmeyenlerin oluşturduğu gruptur. Bunu yükseköğretim ve lise ve dengi meslek okulu mezunları takip etmektedir. Bölgede 2008-2009 yılları arasında işgücüne katılan nüfusta ufak bir azalma yaşanmış bunun en çok yansıdığı eğitim seviyesi ise, tablodan da görüldüğü üzere, lise altı olmuştur.

Tablo 2.7.3.1.2 Eğitim Durumuna Göre İşgücüne Katılanları Sayısı ve Oranları, 2008, 2009 (Bin kişi)

		Toplam	Okuma-yazma bilmeyen		Lise altı eğitilmişler		Lise ve dengi meslek okulu		Yükseköğretim	
			Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Türkiye	2008	23.805	1.025	4,30	14.031	58,94	5.246	22,03	3.503	14,71
	2009	24.748	1.089	4,40	14.596	58,97	5.283	21,34	3.780	15,27
TR83	2008	1.089	105	9,64	708	65,01	165	15,15	111	10,19
	2009	1.080	120	11,11	682	63,14	160	14,81	118	10,92

Kaynak: TÜİK, 2010

Aşağıdaki tablo bölgede geniş yaş grubu ve cinsiyete göre işgücüne katılma oranlarını 2008 ve 2009 yılı verileriyle göstermektedir. Her iki yılda da yaş grubuna göre katılma oranında sıralama değişmemektedir.

2.SOSYAL YAPI

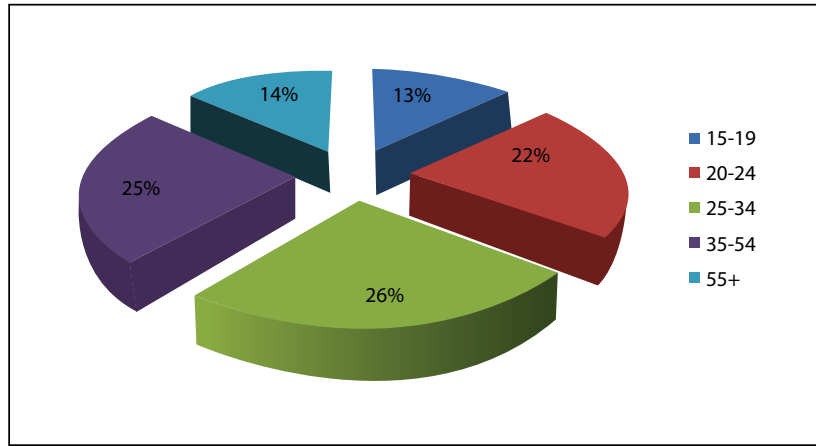
Tablo 2.7.3.1.3 Bölgede Geniş Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre İşgücüne Katılma Oranı, 2008, 2009

		2008	2009
15-19	Kadın	30,3	29,0
	Erkek	41,8	40,1
	Toplam	35,9	34,4
20-24	Kadın	44,4	49,9
	Erkek	82,0	70,6
	Toplam	59,7	58,3
25-34	Kadın	43,4	48,4
	Erkek	92,8	91,3
	Toplam	67,0	69,0
35-54	Kadın	43,4	44,8
	Erkek	88,3	87,5
	Toplam	65,7	65,9
55+	Kadın	27,0	26,2
	Erkek	49,5	48,4
	Toplam	37,2	36,3

Kaynak: TÜİK, 2010

Aşağıdaki şekilden de görüleceği gibi katılma oranının en yüksek olduğu yaş grubu 25-34'tür. Bunu sırasıyla 35-54, 20-24, 55+ ve son olarak 15-19 yaş grupları takip etmektedir.

Şekil 2.7.3.1.1 İşgücündeki Toplam Nüfusun Geniş Yaş Grubuna Göre Dağılımı, 2009

Kaynak: TÜİK, 2010

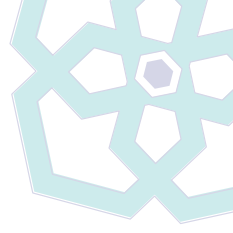
2.7.3.2 İstihdam

Bölge illerinde istihdam oranları Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bölgede istihdam yaratan temel sektörün tarım olduğu görülmektedir. Tarım 2009 yılında Türkiye genelinde yüzde 24,7'lik bir orana sahipken bölgede bu oran 51,6'ya çıkmaktadır. Dolayısıyla, diğer sektörlerde ortaya çıkan bölgesel istihdam oranları Türkiye ortalamasının altındadır.

Tablo 2.7.3.2.1 Bölge ve Türkiye'de İstihdam Oranları, 2008, 2009

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
2008	48,7	49,4	52,2	54	51,3	41,7
2009	52,4	52,5	51,6	50,4	51,3	41,2

Kaynak: TÜİK, 2010

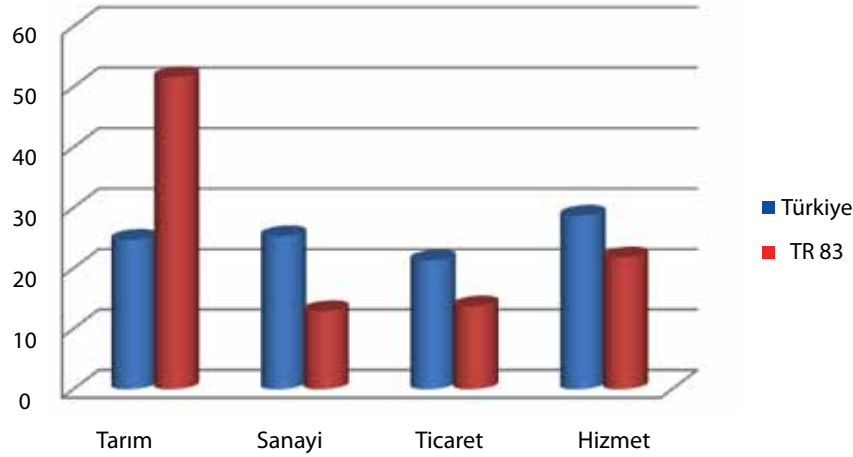
Tablo 2.7.3.2.2 Bölge ve Türkiye'de İstihdamın Sektörel Dağılımı, 2009

	Tarım	Sanayi	Ticaret	Hizmet
TR83	51,6	12,9	13,7	21,8
Türkiye	24,7	25,3	21,3	28,7

Kaynak: TÜİK, 2010

Bölgede 2004'te yüzde 60,85'lik orana sahip tarım sektörünün istihdam oranı yıllar (2004-2009) içerisinde hem Türkiye hem de bölgede azalmıştır. Bölgede tarım sektörünün payı yüzde 60,85'ten 51,64'e düşerken, Türkiye'de tarım sektörünün payı aynı yıllar arasında yüzde 33,95'ten 24,7'ye düşmüştür. Aşağıdaki grafik istihdamın sektörel dağılımını Türkiye ve TR83'te karşılaştırmalı olarak vermektedir. Görüldüğü üzere 2009 yılında tarım, sanayi, ticaret ve hizmetlerde sırasıyla yüzde 24,7; 25,3; 21,3 ve 28,7'lik paylara sahip istihdam, ülke genelinde dengeli bir dağılım gösterirken bu oranlar bölgede sırasıyla yüzde 51,6; 12,9; 13,7 ve 21,8 olarak gerçekleşmiş ve istihdamın daha çok tarım sektöründe yığılmasına neden olmuştur.

Şekil 2.7.3.2.1 Bölge ve Türkiye'de İstihdamın Sektörel Dağılımı, 2009

Kaynak: TÜİK, 2010

2004-2009 yılları arasında bölgede istihdamın sektörel dağılımında tarım sektöründe azalış, sanayi ve hizmetler sektörlerinde artış gözlenirken, ticaret sektöründe büyük bir değişiklik görülmemektedir. Hizmet sektöründe yaratılan istihdam Türkiye ortalaması ile karşılaştırıldığında ülke ortalamasının altında kalmaktadır; ancak hizmet sektörünün istihdam yaratmada sanayi sektörünü aşan büyüklüklere ulaştığı görülmektedir. Sanayi sektörünün istihdamdaki payı son 5 yıl içerisinde yüzde 10,03'ten 12,83'e çıkarken, Hizmet sektörü aynı yıllar içerisinde yüzde 15,70'ten 21,79'a çıkmıştır. TR83 Bölgesi'ni Türkiye genelinden ayıran bir özellik yukarıda da vurgulandığı

Tablo 2.7.3.2.3 Bölgede İstihdamın Sektörel Dağılımının Yıllar içindeki Değişimi

	Tarım		Sanayi		Ticaret		Hizmet		Toplam
	Sayı(Bin kişi)	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	
2004	740	60,85	122	10,03	163	13,40	191	15,70	1.216
2005	643	57,35	132	11,77	168	14,98	179	15,96	1.121
2006	551	50,87	164	15,14	168	15,51	201	18,55	1.083
2007	458	45,8	164	16,4	163	16,3	215	21,5	1.000
2008	501	49,70	155	15,37	160	15,87	192	19,04	1.008
2009	519	51,64	129	12,83	138	13,73	219	21,79	1.005

Kaynak: TÜİK, 2010

2.SOSYAL YAPI

gibi tarım sektörünün istihdam yaratma açısından görece önemini korumasıdır. Tarımdan ticaret ve hizmet sektörüne bir kayma yaşanmışsa da tarım istihdam yaratmada düşüşe rağmen temel sektör olma özelliğini korumuştur. Böyle bir ekonomik yapı, avantaj kadar dezavantaj olarak da görülebilir. Geniş bir tarım sektörünün kalifiye olmayan bir işgücü için istihdam yaratması bir avantajken bu sektörde istihdam edilen büyük bir işgücünün aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere ücretsiz aile işçisi olması ve ortaya çıkan değer tarımsal sanayiye aktarılmaması nedeniyle yeterince istihdam yaratılmaması bir dezavantajdır (YHGP, 2006).

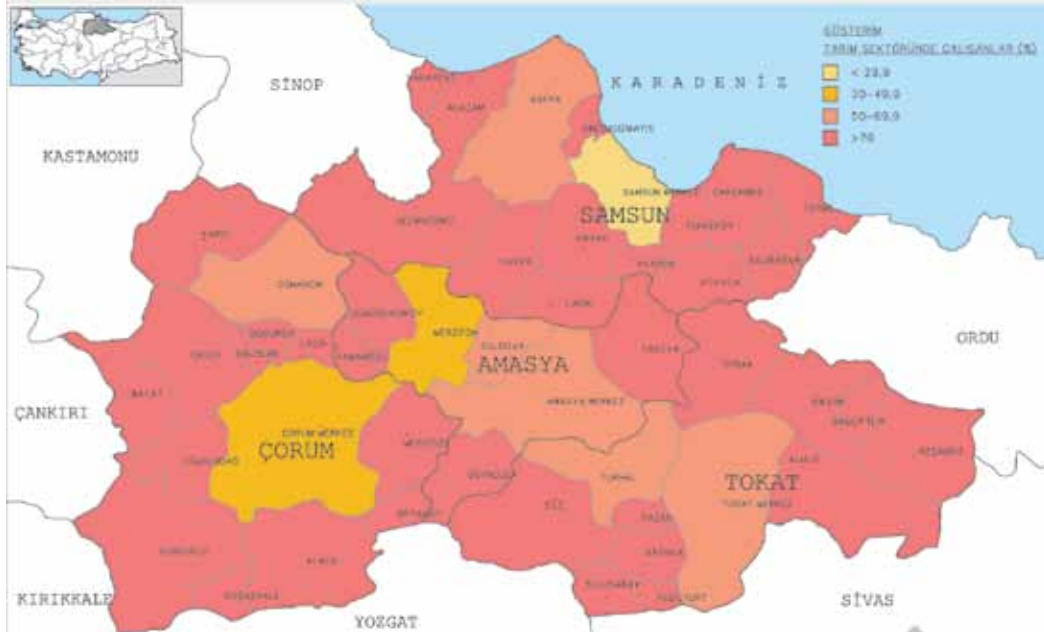
Tablo 2.7.3.2.4 İstihdamın İşteki Durumu, 2009 (Bin Kişi)

	Tarım dışı		Tarım		Toplam
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	
Ücretli veya yevmiyeli	361	96,78	13	3,48	373
İşveren veya kendi hesabına	105	34,09	203	65,90	308
Ücretsiz aile işçisi	21	6,48	303	93,51	324
Toplam	486	48,35	519	51,64	1.005

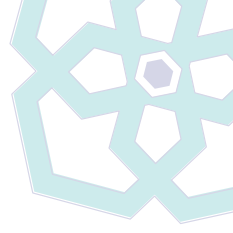
Kaynak: TÜİK, 2010

İl bazında detaylı en son veriler olan 2000 yılı verileri incelendiğinde, bölgede günümüzde olduğu gibi tarım sektörünün istihdam yaratmada ilk sırada geldiği görülmektedir. Tokat yüzde 74,03 ile ve Çorum yüzde 67,61 ile en yüksek oranlara sahip bölge illeridir. Aşağıdaki haritadan da görüleceği üzere tarım sektörünün istihdam yaratmada en düşük orana sahip olduğu ilçe bugünkü Canik, Atakum ve İlkadım ilçelerini kapsayan Samsun Merkez ilçedir. 2000 yılında Samsun Merkez'in tarım sektörü istihdam oranı yüzde 25,31'dir. Bunu yüzde 45,45 ve 46,58'lik oranlarla Çorum Merkez ve Merzifon ilçeleri takip etmektedir (DPT, 2004).

Şekil 2.7.3.2.2 Bölgede İlçe Bazında Tarım Sektöründe Çalışanların Oranı

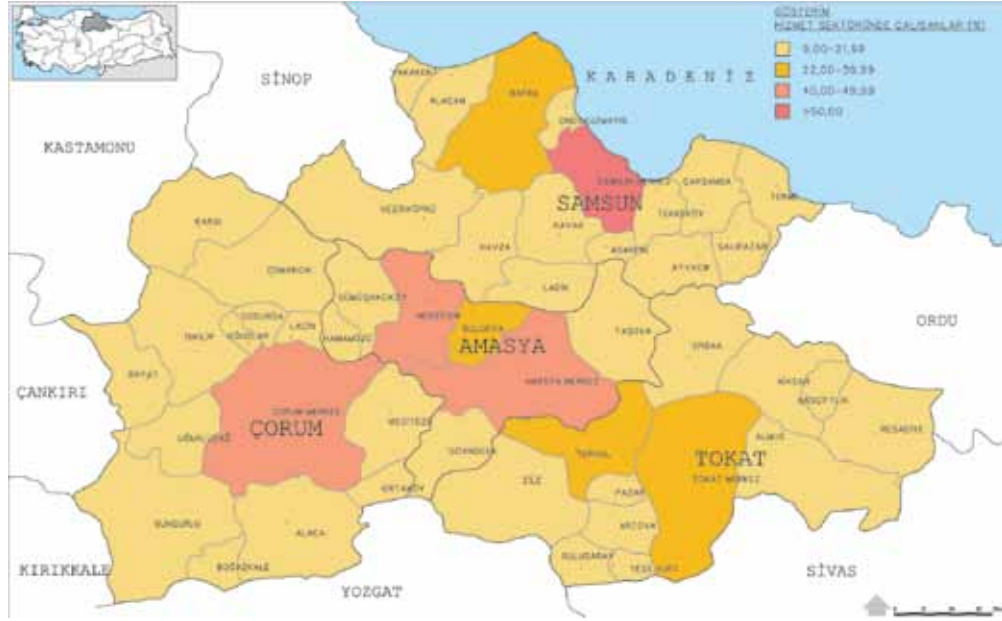

Kaynak: YHGP, 2006

Tarımdan sonra istihdam yaratmada 2000 yılı verilerine göre toplum hizmetleri¹¹ bütün illerde ön plana çıkmaktadır. En yüksek oranlara sahip iller sırasıyla yüzde 21,07 ile Amasya ve yüzde 14,1 ile Samsun'dur. Hizmet sektörü istihdam oranında bölgede ön plana çıkan ilçeler Samsun Merkez, Çorum Merkez, Amasya Merkez ve Merzifon'dur. Samsun Merkez yüzde 62,15 ile ilk sırada gelirken, bunu yüzde 46,91 ile Merzifon, 41,72 ile Amasya Merkez ve 40,67 ile Çorum Merkez takip etmektedir (DPT, 2004).

Şekil 2.7.3.2.3 Bölgede İlçe Bazında Hizmet Sektöründe Çalışanların Oranı

Kaynak: YHGP, 2006

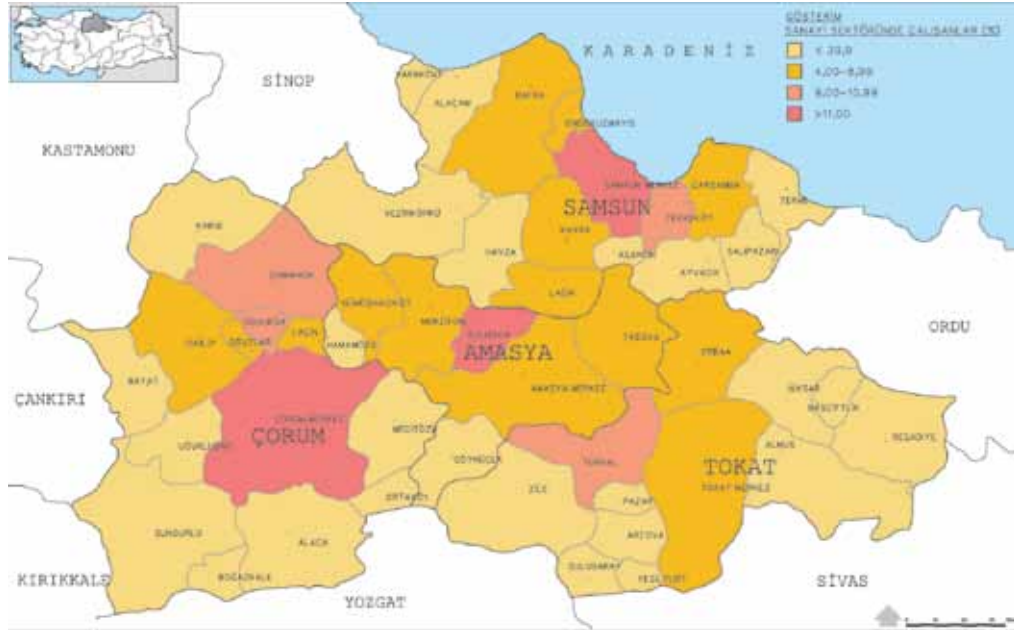
Son olarak imalat sanayindeki veriler yine aynı yıl baz alınarak incelendiğinde bu sektörde istihdam payının en yüksek olduğu iller Çorum (% 6,72) ve Samsun (%6,44) iken en düşük oran Tokat'ta (%4,55) görülmektedir. Samsun'da Samsun Merkez'i Tekkeköy ilçesi takip etmekteyken, Çorum'da Çorum Merkez'in yanı sıra, ilin Dodurga ve Osmancık ilçeleri de sanayi sektörü istihdamında bölgede öne çıkan ilçelerdendir. Sanayi sektörü istihdam oranı Samsun Merkez için yüzde 12,55; Tekkeköy ilçesi için 9,72; Çorum Merkez için 13,88; Dodurga ve Osmancık ilçeleri için ise sırasıyla 9,63 ve 10,50'dir. Yine Amasya'da Suluova ve Tokat'ta ise Turhal ilçeleri görece yüksek sanayi sektörü istihdam oranlarına sahiptir. Bu ilçelerin sanayi sektörü istihdam oranları sırasıyla yüzde 13,36 ve 9,75'tir (DPT, 2004). Günümüzde, özelleştirmeye ve kapanan fabrikalara bağlı olarak bu oranlar değişmiş; ancak il bazında veri eksikliği nedeniyle konuya değinilememiştir.

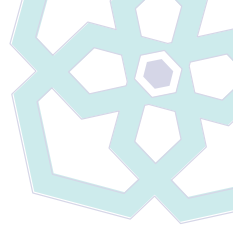
Yine 2000 yılı verilerine göre sektörel dağılım bakımından TR83 Bölge illeri Karadeniz Bölgesi'ndeki diğer illere kıyasla sanayi ve ticaret sektörlerinde daha yüksek istihdam oranlarına sahiptir. Ancak, bölgede sanayi ve ticaret sektörlerindeki istihdam oranları Türkiye genelindeki en düşük değerlere sahip bölgelere yakındır (YHGP, 2006). 2009 yılı verilerine göre Karadeniz Bölgesi'ndeki 4 Düzey 2 bölgesinde istihdamın sektörel dağılımı aşağıdaki tablodan görülmektedir. Buna göre TR83, önceki

¹¹ YHGP'nin kullandığı 2000 Yılı verilerinde sektörler; Tarım, Madencilik, İmalat Sanayi, Elektrik, İnşaat, Toptan perakende ticaret, Ulaşım, Mali kurumlar, Toplum hizmetleri, iyi tanımlanmamış olarak ele alınmıştır. Toplum hizmetleri, kamu yönetimi ve savunma, eğitim, sağlık işleri ve sosyal hizmetler ile diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetlerini içermektedir. YHGP, altlık verilerini DPT (2004), İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'ndan alarak hazırladığı haritada ise hizmetler sektörünü bir bütün olarak ele almıştır.

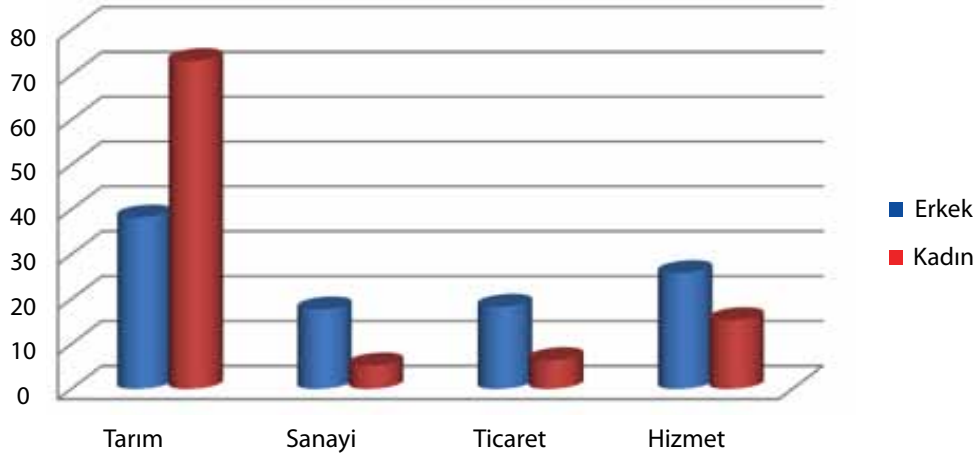
2.SOSYAL YAPI

Şekil 2.7.3.2.4 Bölgede İlçe Bazında Sanayi Sektöründe Çalışanların Oranı

Şekil 2.7.3.2.5 Bölgede Cinsiyete Göre İstihdamın Sektörel Dağılımı

Kaynak: TÜİK, 2010

Aşağıdaki tablo en son yıl verisi olan 2007 yılında bölgede istihdamın imalat sanayi kollarına göre dağılımını vermektedir. 2002 yılında ön plana çıkan imalat sanayi kolları olan tarımsal üretime dayalı gıda, içki ve tütün (yüzde 30,2), dokuma, giyim ve deri (yüzde 15,5) sanayilerinin yanı sıra, metal eşya ve makine (yüzde 15,7), taş ve toprağa dayalı sanayiler (14,5) ve orman ürünleri ve mobilya sanayilerinin (yüzde 12,4) 2007'de de önemini yitirmediğini görmekteyiz. 2007 yılında istihdamın imalat sanayi kollarına göre dağılımına baktığımızda, tütün imalatına dair veri olmamakla birlikte yine tarımsal üretime dayalı gıda ürünleri ve içecek imalatının yüzde 23,32'lik oranla başı çektiğini, bunu ise giyim eşyası imalatının takip ettiğini görmekteyiz.

Tablo2.7.3.2.6 Bölgede İstihdamın İmalat Sanayi Kollarına Göre Dağılımı, 2007

	Sayı	Oran
Gıda ürünleri ve içecek imalatı	11.490	23,32
Tütün ürünleri imalatı	*	
Tekstil ürünleri imalatı	1.446	2,93
Giyim eşyası imalatı	7.091	14,39
Derinin tabaklanması ve işlenmesi	748	1,51
Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı (mobilya hariç)	3.906	7,92
Kağıt hamuru, kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	586	1,18
Basım ve yayım; plak, kaset ve benzeri kayıtlı medyanın çoğaltılması	754	1,53
Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı	*	
Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı	1.025	2,08
Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı	1.464	2,97
Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	6.113	12,40
Ana metal sanayisi	1.849	3,75
Makine ve teçhizatı hariç; fabrikasyon metal ürünleri imalatı	2.690	5,46
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı	3.175	6,44
Büro makineleri ve bilgisayar imalatı	*	
Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makine ve cihazların imalatı	566	1,14
Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı	*	
Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ile saat imalatı	1.085	2,20
Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı römork imalatı	1.521	3,08

2.SOSYAL YAPI

Diğer ulaşım araçlarının imalatı	26	0,05
Mobilya imalatı	3.726	7,56
Geri dönüşüm	*	
TOPLAM	49.261	100,00

Kaynak: TÜİK, 2010

*5429 Sayılı Türkiye İstatistik Kanununun gizli verilerle ilgili maddesi uyarınca, girişim sayısının üçten az olması nedeniyle bilgiler verilmemiştir.

Bölgede farklı sektörlerde işyeri büyüklüğüne göre istihdam edilenlere bakıldığında istihdamın hizmet sektörü dışındaki üç sektörde de 10'dan az kişi çalıştıran işyerlerinde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Buralarda istihdam edilenler bölgedeki toplam istihdamın yüzde 76,71'ini oluşturmaktadır. 10 kişiden az çalıştıran işyerleri tarım sektöründeki istihdamın yüzde 98,45'i, sanayi sektöründeki istihdamın yüzde 60,46'sı, ticaret sektöründeki istidamın yüzde 82,60'ı ve son olarak hizmet sektöründeki istihdamın ise yüzde 31,05'ini karşılamaktadır. Tablodan da görüleceği üzere hizmet sektöründeki istihdamın işyeri büyüklüğüne göre dağılımı görece daha homojen bir yapıya sahiptir.

Tablo 2.7.3.2.7 Bölgede Farklı Sektörlerde İşyeri Büyüklüğüne Göre İstihdam Edilenlerin Dağılımı, 2009

	Tarım		Sanayi		Ticaret		Hizmet		Toplam
	Sayı(Bin kişi)	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	
1-9	511	98,45	78	60,46	114	82,60	68	31,05	771
10-24	6	1,15	9	6,97	13	9,42	27	12,32	54
25-49	1	0,19	13	16,66	6	4,34	38	17,35	59
50+	0	-	30	23,25	5	3,63	86	39,26	121
Toplam	519		129		138		219		1.005

Kaynak: TÜİK, 2010

2.7.3.3 İşsizlik

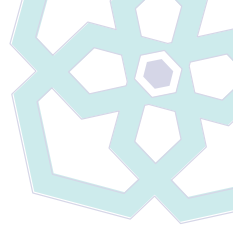
İşsizlik rakamlarına bakıldığında, TR83 Bölgesi'ndeki toplam işsizliğin Türkiye genelinin altında olduğu görülmektedir. Bölgede cinsiyete göre işsizlik oranları incelendiğinde ise yine işsizliğin hem kadınlarda (yüzde 5,9) hem erkeklerde (yüzde 7,5) ayrı ayrı Türkiye genelinin (yüzde 14,3 ve 13,9) altında olduğu görülmektedir. Ancak kırsal alanda özellikle kadın işgücü için istihdam ücretsiz aile işçiliği biçiminde olmaktadır. Dolayısıyla, denilebilir ki işsizlik ya da gizli işsizlik bölgede önemli bir problem olarak varlığını sürdürmektedir.

Tablo 2.7.3.3.1 Bölge ve Türkiye'de İşsizlik Oranları

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
2008	8,2	7,5	7,8	5,9	7,4	11,0
2009	6,9	6,3	7,3	5,9	6,9	14,0

Kaynak: TÜİK, 2010

İl bazında detaylı verilerin en son 2000 yılına ait olması nedeniyle bu bölümde DPT'nin 2000 yılı verilerini kullanarak yaptığı İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'na (2004) değinilecektir. Bu çalışma işsizlik oranlarını ve merkez ilçelerinin 872 ilçe içindeki sıralamasını göstermektedir. Buna göre Samsun Merkez yüzde 12,44 işsizlik oranıyla en yüksek işsizlik oranına sahip ilçe olarak öne çıkmaktadır ve ülke sıralamasında 872 ilçe içerisinde 76. sırada yer almaktadır.

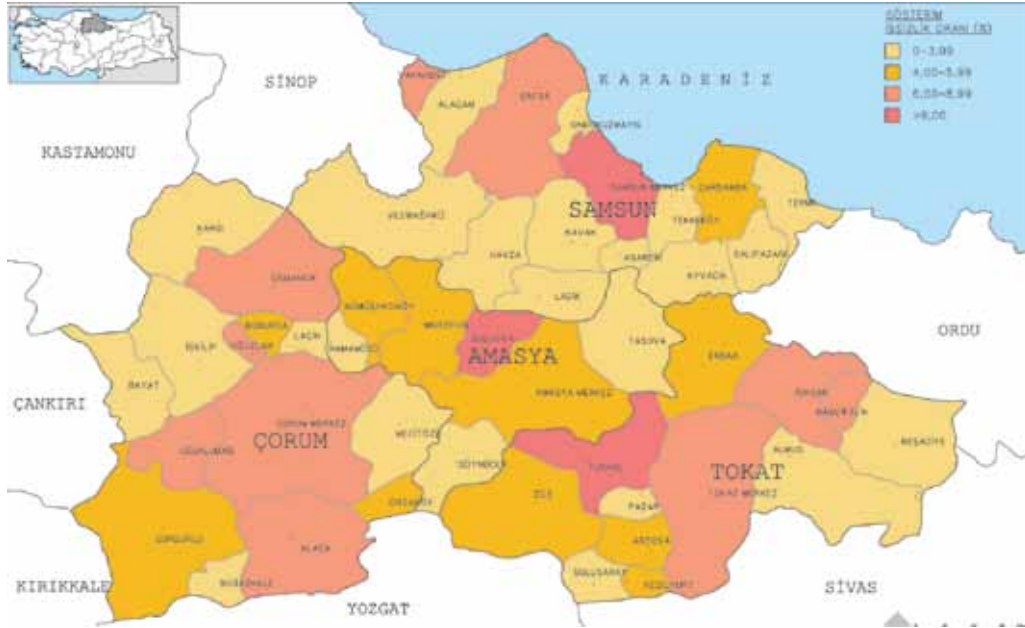
Buna karşılık Amasya merkez ilçe ise bölge içindeki en düşük işsizlik oranına sahiptir ve bu haliyle ülke sıralamasında 872 ilçe içerisinde 526. sırada bulunmaktadır. 2009 yılı verileri yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere işsizlik oranının en yüksek olduğu ilin Samsun olduğunu söylemektedir. Samsun'da yüksek işsizlik birçok nedene bağlıdır; bunlardan bazıları devlet işletmelerindeki özelleştirme ya da küçülme; sigara fabrikasının kapanması ve buradan açığa çıkan nüfusun işsiz kalmasının yanı sıra merkezde pek çok sektörde de gerileme ve iş kaybına neden olması olabilir (YHGP, 2006).

Tablo 2.7.3.3.2 Bölge Merkez İlçelerinin İşsizlik Oranları ve Sıralaması, 2000

	İşsizlik Oranı	İlçe Sıralaması
Amasya Merkez İlçe	4,35	526
Çorum Merkez İlçe	7,30	269
Samsun Merkez	12,44	76
Tokat Merkez	7,60	240

Kaynak: YHGP, 2006

Şekil 2.7.3.3.1 Bölgede İlçe Bazında İşsizlik Oranları

Kaynak: YHGP, 2006

2.7.4 ÇALIŞMA HAYATI

Çalışma koşulları, çalışanların bu koşullardan memnuniyeti ve elde ettikleri gelir, kişileri hem ekonomik açıdan hem de sosyal ve psikolojik açılarından etkilemektedir. Bu amaçla çalışma hayatı bölümünde, bölgede istihdam edilen nüfusun çalışma koşulları, iş güvenliği ve karşılaştıkları sorunlar incelenecektir.

2.7.4.1 Çalışma Koşulları, İş Güvenliği ve İstihdam

Bölgede işgücünün en çok istihdam edildiği sektör tarımdır. İl düzeyinde verilere sahip olduğumuz 2000 yılı istatistiklerine göre sanayi sektörü Samsun ve Çorum illerinde diğer sektörlerle göre daha fazla istihdam olanağı sağlamaktadır. Tokat ve Amasya'da ise tarım ve hizmetler sektörü

2.SOSYAL YAPI

istihdam açısından öne çıkmaktadır.

Sosyal Güvenlik Kurumu'nun aylık bildirgesi alınan işyeri istatistiklerine göre 2008 yılında Amasya'da

Tablo 2.7.4.1.1 İşyeri, Zorunlu Sigortalı Sayıları ve Ortalama Günlük Kazanç

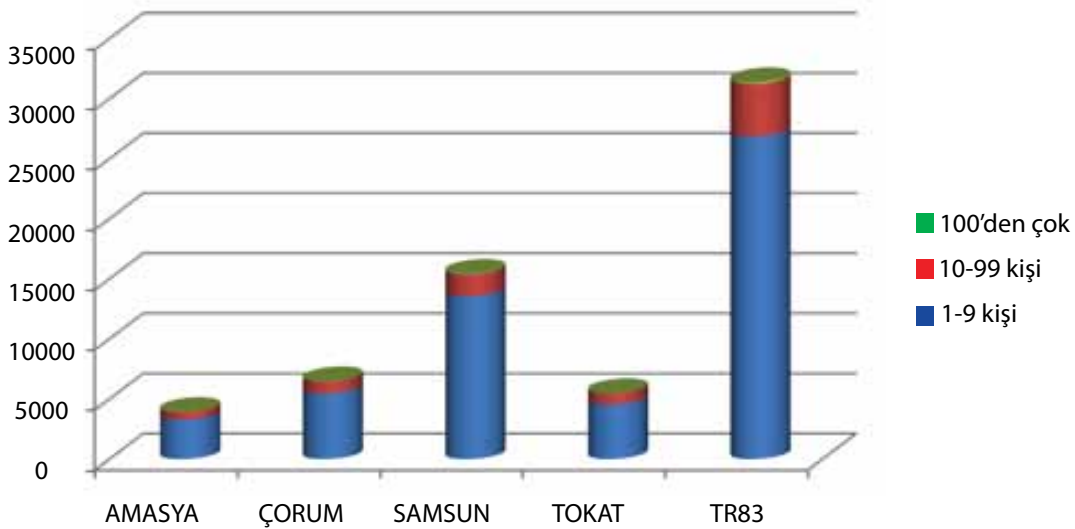
İller	İşyeri sayısı	Zorunlu Sigortalı Sayısı			Ortalama Günlük Kazanç		
		Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Amasya	3.939	4.793	22.215	27.008	27,91	34,11	31,26
Çorum	6.504	8.308	32.080	40.388	27,11	29,58	29,03
Samsun	15.440	20.770	73.548	94.318	31,04	34,84	33,85
Tokat	5.499	7.112	31.389	38.501	31,85	32,44	33,65
TR83	31.382	40.983	159.232	200.215	-	-	-
TÜRKİYE	1.015.000	2.028.462	6.774.527	8.802.989	37,10	37,57	37,46

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), 2008 Yılı Aralık İstatistikleri, 2010

3.939, Çorum'da 6.504, Samsun'da 15.440, Tokat'ta 5.499 işyeri bulunmaktadır. Bu işyerlerinde çalışan zorunlu sigortalı sayılarına bakıldığında Amasya'da 27.008, Çorum'da 40.388, Samsun'da 94.318 ve Tokat'ta 38.501 kişinin çalıştığı görülmektedir.

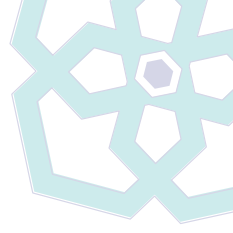
Bölgede toplam zorunlu sigortalı çalışan sayısı 200.215 olup bu çalışanların ortalama kazançları her ilde hem erkek hem kadınlar için Türkiye ortalamasının altındadır. Bölgedeki işyerlerinin

Şekil 2.7.4.1.1 İşyeri Büyüklükleri

Kaynak: SGK, 2008 Yılı Aralık Ayı İstatistikleri, 2010

büyük çoğunluğu küçük ölçeklidir. 1-9 kişi arasında çalışan sayısı olan işyeri sayısı Amasya'da 3.297, Çorum'da 5.472, Samsun'da 13.559 ve Tokat'ta 4.538'dir. Bölgedeki işletmelerin yüzde 85'i 1-9 kişi arasında, yüzde 14'ü 10-99 kişi arasında ve yüzde 1'i 100'den fazla çalışan sayısına sahiptir. Bölgede kadın işgücü en çok tarım sektöründe, ikinci olarak hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir. Ücretli, işveren, kendi hesabına çalışan, ücretsiz aile işçisi dağılımları incelendiğinde kadınların büyük çoğunluğunun ücretsiz aile işçisi (yüzde 63) olarak çalıştığı görülmektedir. İşveren veya kendi hesabına çalışan kadınların oranı (yüzde 14) ise düşüktür. Bununla birlikte, ortalama

günlük kazanç (Tablo 2.7.4.2.2) istatistiklerinden de görüleceği gibi çalışan kadınlar, erkeklere göre daha az kazanç elde etmektedir.

Türkiye'de toplam çalışan nüfus için bu dağılıma bakıldığında ise ücretli veya maaşlı¹² çalışanların oranı bölge oranlarının çok üstünde olsa da birçok gelişmiş ülkede daha yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin Türkiye'de yüzde 60 olan ücretli ve maaşlı çalışan oranı, ABD'de yüzde 93 ve Almanya'da yüzde 88'dir.

Tablo 2.7.4.1.2 Ücretli veya Maaşlı Çalışanlar (%), 2008

	Ücretli veya Maaşlı Çalışanlar
Türkiye	60
Almanya	88.4
ABD	93.0
İtalya	74.5
Kanada	84,6
İsveç	89,6

Kaynak: United Nations Economic Commission for Europe (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu), 2010

SGK'ya bağlı olarak bölgede işçi olarak çalışanların cinsiyetlerine bakıldığında büyük çoğunluğu erkeklerin oluşturduğu görülmektedir. Hem kamu hem özel sektörde toplam çalışanlar arasında kadın işçilerin oranı yüzde 12'dir.

Tablo 2.7.4.1.3 İşçi Olarak Çalışanların Cinsiyete Göre Sayıları, 2008

İller	Erkek İşçiler			Kadın İşçiler		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Amasya	3.314	9.758	13.072	153	1.160	1.313
Çorum	2.635	19.544	22.179	109	2.614	2.723
Samsun	7.958	36.576	44.534	1648	5.837	7.485
Tokat	4.640	16.028	20.668	375	1.765	2.140
TR83	18.547	81.906	100.453	2285	11.376	13.661

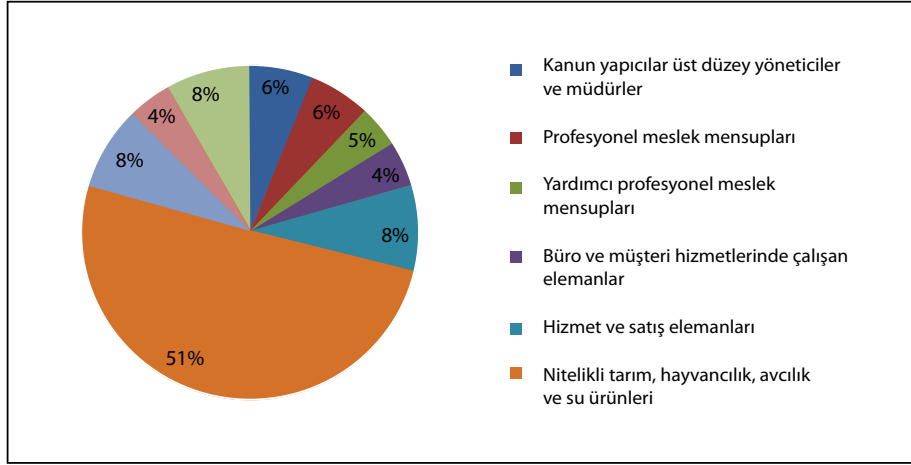
Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2009

Çeşitli sektörlerde çalışanların çalışma koşulları incelendiğinde sürekli ve düzenli iş olanaklarına sahip olan kişilerin sosyal güvenlik, çalışma koşulları ve düzenli olarak ücretlerini alma gibi konularda daha iyi şartlara sahip oldukları görülmektedir. Geçici işlerde çalışanlar ise daha az iş güvenliğine sahiptirler; düşük ücretlerle ve bazı durumlarda sigortasız olarak çalışabilmektedirler. Yapılan araştırmalar, çalışanlar için en önemli sorunların sigorta primlerinin ve ücretlerin düzenli ödenmemesi olduğunu göstermektedir. Sigortalı çalışanların sayısı iş riskinin yüksek olduğu işyerlerinde artmaktadır (YHGP, 2006). Bununla birlikte meslek grubuna göre istihdam verileri incelendiğinde tarım ve hayvancılıkta çalışanların çoğunlukta olduğu ve diğer meslek gruplarında istihdam dengeli bir biçimde dağılmaktadır.

¹² 2009 yılından itibaren TÜİK, ücretli veya maaşlı ile yevmiyeli kategorileri birleştirilmiş olup 2009 yılı ve sonrası için, yevmiyeliler de "ücretli veya maaşlı" başlığı içerisinde değerlendirilmektedir.

2.SOSYAL YAPI

Şekil 2.7.4.1.2 Meslek Grubuna (ISCO_ 88) Göre İstihdam Edilenler (15 + yaş), 2009

Kaynak: TÜİK, 2010

Bölgede Türkiye genelinden düşük olmakla birlikte işsizlik önemli bir sorun olmaya devam ederken İŞKUR verilerine göre 2009 yılında Amasya'da 1.024, Çorum'da 1.926, Samsun'da 4.743 ve Tokat'ta 1.465 kişi işsizlik ödeneği başvurusu yapmıştır. Amasya'da 445, Çorum'da 612, Samsun'da 1.808, Tokat'ta ise 600 kişinin işsizlik ödeneği devam etmektedir.

2.7.4.2 Sendikalar

Bölgede bulunan işyerlerinde çalışanlar arasında sendikali çalışanların sayısı düşüktür. Özellikle küçük işyerlerinde çalışan işçilerde sendikalaşmanın daha az olduğu görülmektedir (YHGP, 2006). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2008 Çalışma Yılı İstatistiklerine göre bölgede toplam 74.964 sendikali işçi bulunmaktadır.

Tablo 2.7.4.2.1 İşyeri ve Sendikali İşçi Sayıları, 2008

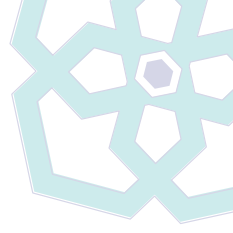
İller	İşyeri Sayısı			Sendikali İşçi Sayısı		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Amasya	140	200	340	7.073	3.192	10.265
Çorum	178	470	648	5.352	4.114	9.466
Samsun	367	741	1.108	18.704	11.407	30.111
Tokat	205	229	434	9.242	5.479	14.721
TR83	890	1.640	2.530	40.371	24.192	74.964
Türkiye	21.611	70.673	92.284	995.179	2.210.483	3.205.662

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2009

2.7.5 SOSYAL GÜVENLİK HİZMETLERİ

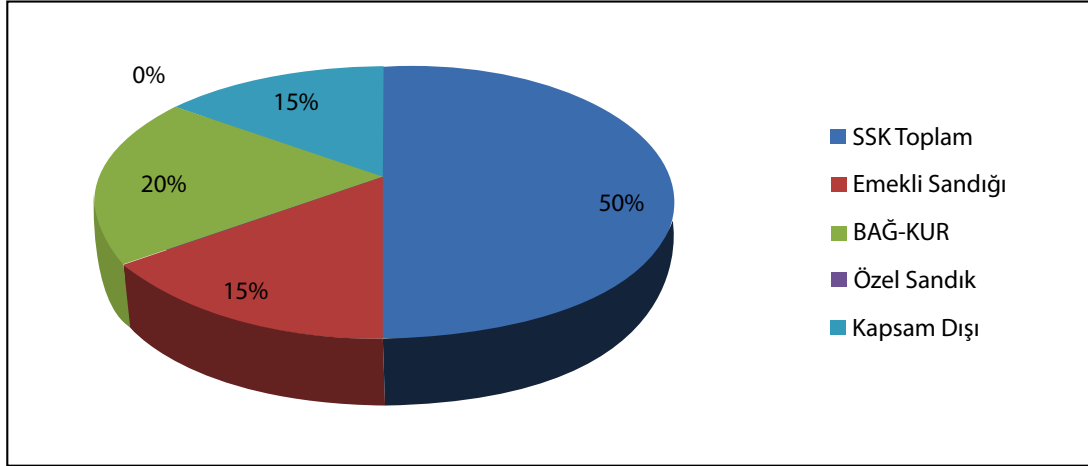
Sosyal güvenlik hizmetleri ile toplumda çalışan tüm bireyler için asgari bir gelir ve yaşam seviyesi sağlanması hedeflenmektedir. Sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal hizmetleri de içeren geniş bir anlama sahip olsa da ağırlıklı olarak sosyal sigortalar temelinde şekillenmiştir (DPT, 2007-1). Bu bölümde bölgede sosyal güvenlik hizmetlerinden yararlanan/yararlanamayan nüfus ve sosyal güvenlik sistemleriyle ilgili sorunlar tespit edilecektir.

2008 itibariyle Bağ-Kur, SSK ve Emekli Sandığı'na tabi çalışanlar SGK çatısı altında birleştirilmiştir. SSK, hizmet akdi ile çalıştırılanlar için; Bağ-Kur, bağımsız olarak kendi adına ve hesabına çalışanlar

için ve Emekli Sandığı, kamu idarelerinde çalışanlar için sosyal güvenlik hizmetleri sağlamaktadır. Türkiye genelinde SGK 2008 verilerine göre nüfusun yüzde 85,48'i sosyal sigorta programları kapsamındadır. 10.144.578 kişi aylık ve gelir alırken, 35.582.708 kişi aile ferdi olarak sigorta kapsamındadır.

Şekil 2.7.5.1 Türkiye Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Nüfusun Dağılımı, 2008

Kaynak: SGK, 2010

Sosyal güvenlik sisteminin yeterliliğini değerlendirmek için sosyal güvenliğin kapsadığı nüfusa bakmak gerekmektedir. Bölgede iller incelendiğinde sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfus oranının en fazla Çorum ve Samsun illerinde olduğu görülmektedir. Amasya ise sosyal güvenlik imkanlarından yararlanamayan nüfusun en az olduğu ildir. Emeklilerin toplam nüfusa olan oranının yüksek olması ise prim ödeyen nüfus üzerindeki baskıyı artırmaktadır. Bölgede bu oranın en yüksek olduğu il Amasya, en az olduğu il ise Tokat'tır.

Tablo 2.7.5.2 Sosyal Güvenlik Kapsamında Aktif Çalışan ve Aylık Alan Nüfus, 2008

	Sosyal Güvenlik Kapsamının (Yeşil Kart Hariç) Toplam il Nüfusuna Oranı (%)	Sosyal Güvenlik Kapsamı Dışında Kalan Nüfus	Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Emeklilerin Toplam il Nüfusuna Oranı (%)	Sosyal Güvenlik Kapsamındaki bakmakla yükümlü tutulanların oranı (%)
Amasya	84,51	10.548	15,79	47,50
Çorum	79,59	19.481	12,83	48,49
Samsun	79,46	65.301	14,51	46,04
Tokat	81,11	17.331	10,95	52,81

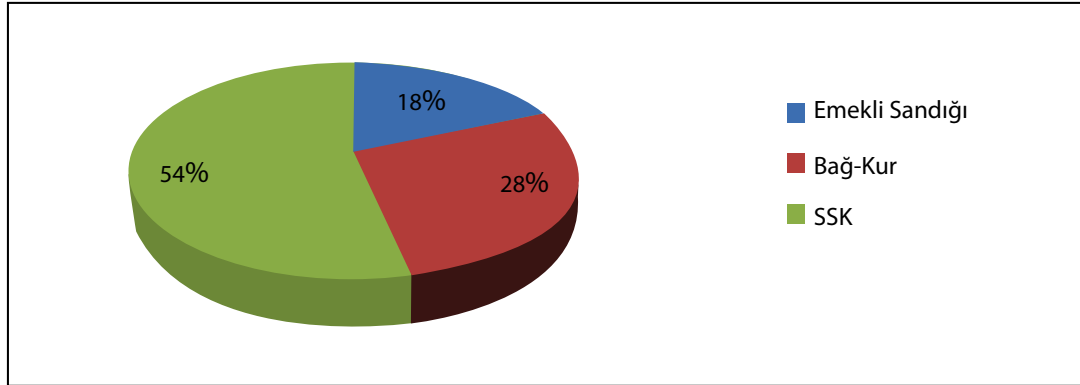
Kaynak: SGK, 2010

Sosyal Güvenlik kapsamındaki dağılıma bakıldığında SSK'lı olanların yüzde 54 ile çoğunluğu oluşturduğu arkasından ise yüzde 28 ile Bağ-Kur'luların ve yüzde 18 ile Emekli Sandığı'na bağlı olan nüfusun geldiği görülmektedir.

Bölgede SGK kapsamında aktif çalışan sayısı toplamda 510.234'tür. Sosyal güvenlik kapsamındaki

2.SOSYAL YAPI

Şekil 2.7.5.2 TR83 Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Nüfusun Dağılımı, 2008

Kaynak: SGK, 2010

aktif çalışanların toplam il nüfusuna oranlarına bakıldığında Amasya (yüzde 21,22) en yüksek orana sahip il iken bu oranın en düşük olduğu il Tokat'tır.

Tablo 2.7.5.2 Sosyal Güvenlik Kapsamında Aktif Çalışan ve Aylık Alan Nüfus, 2008

	Aktif Çalışan Kişi Sayısı				Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam il Nüfusuna Oranı(%)	Sosyal Güvenlik Kapsamında Aylık Alan Kişi Sayısı				Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Emeklilerin Toplam il Nüfusuna Oranı(%)
	Emekli Sandığı	Bağ-Kur	SSK	Toplam		Emekli Sandığı	Bağ-Kur	SSK	Toplam	
Amasya	19.730	18.804	31.198	69.732	21,22	10.482	19.731	21.687	51.900	15,79
Çorum	21.560	29.822	49.099	100.481	18,28	12.281	18.706	39.532	70.519	12,83
Samsun	45.454	81.630	105.182	232.265	18,90	31.172	45.591	101.616	178.379	14,51
Tokat	27.270	37.222	43.264	107.756	17,36	14.003	19.764	34.180	67.947	10,95

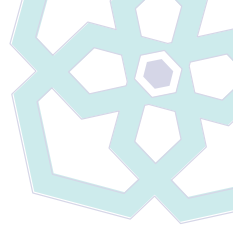
Kaynak: SGK, 2010

Sosyal güvenlik kapsamı dışında olan nüfusun büyüklüğü kayıt dışı istihdamın yüksekliğine işaret etmektedir. Kayıtlı çalışanların gelirlerinin prime tabi olması ve işveren için bir yük oluşturması kayıt dışı istihdamı artırmaktadır. Tablo 2.7.5.2.3 incelendiğinde bölgede toplam 375.000 kayıt dışı çalışan ve 630.000 kayıtlı çalışan olduğu görülmektedir.

Tablo 2.7.5.3 Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılığa Göre İstihdam

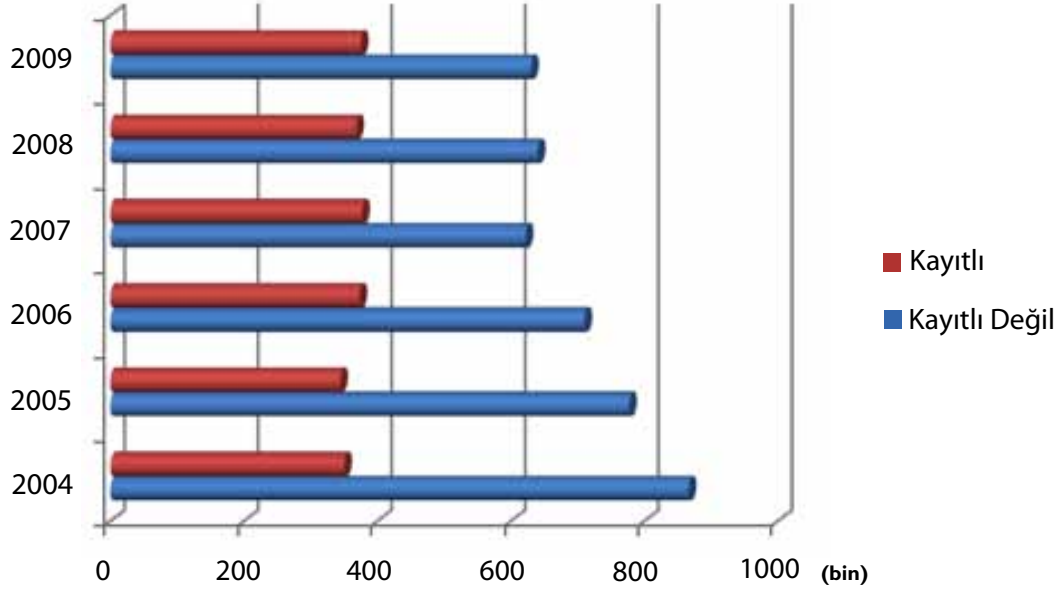
	Kayıtlı Değil		Kayıtlı		Toplam	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Tarım	464	475	37	44	501	519
Sanayi	68	58	87	72	155	129
Ticaret	72	61	88	77	160	138
Hizmetler	36	37	156	182	192	219
Toplam	640	630	368	375	1.008	1.005

Kaynak: TÜİK, 2010

Şekil 2.7.5.2.3'ten görüldüğü gibi kayıt dışı istihdam TR83 Bölgesi'nde yıllar itibariyle azalma eğilimi gösterse de 2009 yılında kayıt dışı istihdam oranı hala yüzde 63'tür. Bölgede kayıt dışı istihdam oranının yüksek olması, tarım sektöründe çalışanlar (toplam istihdamın yüzde 51) içinde kayıt dışı çalışanların oranının yüzde 92 olmasıyla ilgilidir. Sanayide kayıt dışı istihdam yüzde 55, ticarete yüzde 44, hizmetlerde ise yüzde 17'ye düşmektedir.

Şekil 2.7.5.3 Kayıtlı ve Kayıt Dışı İstihdam Oranları

Kaynak: SGK, 2010

Sosyal güvenlik sistemi kapsamında altında olmayan nüfusun, "3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun" ile tedavi hizmetlerinden yararlanması sağlanmaktadır. Son yıllarda yaşanan ekonomik krizler ile birlikte işsizliğin artması, yeşil kart sahibi olanların da sayısını artırmıştır. Bölgede Samsun ve Tokat illerinde yeşil kart sahibi olanların sayısının çokluğu dikkat çekmektedir. Yeşil kart sayısının nüfusa oranının en fazla olduğu il ise Tokat'tır (yüzde 16,7).

Tablo 2.7.5.4 Yeşil Kart Sayıları, 2010

	Yeşil Kart	Nüfusa Oranı
Amasya	37.181	11,4
Çorum	84.340	15,5
Samsun	181.344	14,5
Tokat	104.238	16,7
TR83	407.103	14,8
Türkiye	9.367.742	12,9

Kaynak: www.sbu.saglik.gov.tr/yesil/

Bölgede 65+ yaş grubundaki toplam nüfus 2009 yılı için 262.608'dir ve nüfusun yüzde 9,5'ini oluşturmaktadır. Yaşlı bağımlılık oranı ise yüzde 14,4'tür. Yapılan nüfus projeksiyonlarına göre bu

2.SOSYAL YAPI

sayı 2023 yılında 356.072'ye çıkarak bu grup toplam nüfusun yüzde 13'ünü oluşturacaktır ve yaşlı bağımlılık oranı yüzde 21'e çıkacaktır. Nüfusun yaşlanacak olması ise sosyal güvenlik harcamalarını artıracaktır. Sosyal güvenlik hizmetleri ile ilgili yapılacak çalışmalarda 65+ yaş grubundaki değişimler göz önüne alınarak planlamaların yapılması gerekmektedir.

2.7.6 SOSYAL İÇERME VE YOKSULLUK

Yoksulluğun azaltılması ve sosyal dışlanma ile mücadele edilmesi ulusal kalkınma hedefleri arasında bulunmaktadır. Kalkınma ile toplumun tüm kesimlerinin ekonomik ve sosyal yönden daha yüksek bir refah düzeyine ulaşmaları ve yaşam kalitelerini arttırmaları amaçlanmaktadır.

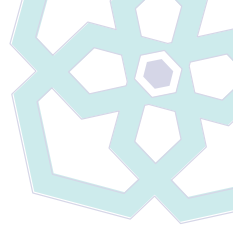
Sosyal içerme ile işsizlik, yoksulluk, düşük gelir, yetersiz konut imkanları, sağlık ve eğitim gibi hizmetlerden yararlanamama gibi birbirleriyle bağlantılı sorunlarla karşılaşan kişilerin sayısının azaltılması amaçlanmaktadır. Avrupa Birliği (AB) sosyal dışlanma riski yüksek olan grupları işsizler, tek ebeveynli aileler, yaşlılar, çok sayıda çocuk ve yaşlı gibi bağımlısı olan aileler, yoksulluk içinde büyüyen çocuklar, göçmenler, özür-lüler, evsizler, bakım kurumunda yaşayanlar, geçimlik tarım yapan aileler ve toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliğe maruz kalan kadınlar olarak sınıflandırmaktadır.

Mutlak yoksulluk, yoksulluğun yaşamı tehdit edecek şekilde olması olarak tanımlanırken görece yoksulluk, diğerlerinin sahip olduklarına göre yoksun olmayı ifade etmektedir (YHGP, 2006). Yoksulluk sorunu günümüzde sadece beslenme ve gıda temelinde ele alınmamaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından kullanılan ve ekonomist Amartya Sen tarafından geliştirilen İnsani Gelişmişlik Endeksi, kalkınma ve yoksullukla ilgili yeni değerlendirme yöntemlerine örnek teşkil etmektedir. Bu endeks ortalama yaşam beklentisi, eğitim başarısı ve yaşam standartlarını temel alarak bir değerlendirme yapmaktadır. Bu endekse göre Türkiye 79. sırada ve yüksek gelişmişlik düzeyine sahip ülkeler arasındadır.

Yoksulluk düzenli bir gelire ve bir sosyal güvenlik sistemine bağlı olma gibi koşulların taşınıp taşınmaması ile ilgili olarak ele alınmaktadır. Yoksulluğun ölçülmesi için yine önemli bir nokta kişilerin yaşadıkları mekanların koşullarıdır. Maddi olanakların dışında ise güçsüzlük, çaresizlik, seslerini duyuramama gibi psikolojik ve sosyal faktörler de dikkate alınmaktadır. Kimsesiz-geliri olmayan yaşlılar, engelliler ve kadının yalnız olduğu aileler yoksulların yoksulu olarak da tanımlanabilmektedir. Yoksulluğun boyutları cinsiyet, yaş durumu, ülkenin sosyal ve ekonomik koşulları, eğitim, meslek gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak değişebilmektedir. Yoksul ailelerde eğitim düzeyinin genel olarak düşük olduğu gözlenmektedir. En yoksul kesim içerisinde kırsal alanlarda geçici ve mevsimlik işlerde çalışanlar bulunmaktadır. Hem kırsal hem de kentsel alanlarda yoksullar sürekli gelir getirmeyen enformel ve günlük işlerde çalışmaktadırlar (YHGP, 2006).

Yoksul kimselerin büyük çoğunluğu SSK, Emekli Sandığı, Bağ-Kur gibi bir sosyal güvenlik sistemine bağlı değildir. Yoksul ailelerin sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için yeşil kart uygulaması yapılmaktadır ancak yoksul olup bu karta sahip olamayanlar ve yeşil kartın yenilenmesinde problem yaşayanlar bulunmaktadır. YHGP (2006) alan çalışmasına göre bölgede yoksulların belirttikleri en önemli sorunlar işsizlik, temel ihtiyaçları karşılamadaki güçlükler, geçim sıkıntısı, sağlık hizmetlerinin pahalı olması ve çocukların eğitim harcamaları olmuştur.

Sosyal içermenin sağlanması için çeşitli mekanizmalar bulunmaktadır. 2022 sayılı Kanun ile 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz, kimsesiz ve sosyal güvenlik kapsamında herhangi bir aylık almayan vatandaşlara aylık bağlanmaktadır. Bunun dışında 1479 Sayılı Bağ-Kur Kanunu ve 4/c kapsamında aylık alanlar olduğu gibi ve 2926 Sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu'na göre sosyal güvenlik kuruluşları kapsamı dışında kalan ve herhangi bir işverene hizmet akdi ile bağlı olmaksızın tarımsal faaliyette bulunan kimselerden, 22 yaşını doldurmuş erkekler ve 22 yaşını doldurmuş aile reisi kadınlar gibi sigortalı sayılan kimseler de malül, yaşlı ve haksahibi

Tablo 2.7.6.1 Aylık Alanların Dağılımı, 2008

		Amasya	Çorum	Samsun	Tokat
2022	Malül	918	1.878	3.092	1.857
	Yaşlı	9.250	21.138	18.950	16.739
	Sakatlık	2.640	4.267	7691	4869
	18 yaş altı	191	277	718	293
	Toplam	12.999	27.560	30.451	23.458
4/b 1479	Malül	134	153	243	144
	Yaşlı	7.766	9.145	18.869	8.660
	Ölüm	3.603	5.025	8.979	4.911
	Haksahibi	4.414	6.149	11.685	6.066
	Toplam	12.314	15.447	30.797	14.870
4/b 2926	Malül	50	25	40	37
	Yaşlı	5.289	2.449	10.010	3.466
	Ölüm	1.691	542	3.526	905
	Haksahibi	2.078	785	4.744	1.391
	Toplam	7.417	3.259	14.794	4.894
4/c	Malül	169	163	381	165
	Vatani Malül	42	64	150	77
	Yaşlı	7.540	8.389	22.280	9.723
	Ölüm	1.949	2.697	5.925	2.912
	Hak Sahibi	2.731	3.665	2.912	4.038
	Vataniler	271	404	932	434
	Toplam	10.482	12.281	31.172	14.003

Kaynak: SGK, 2010

olarak aylık alabilmektedirler:

Sosyal içermenin sağlanması için dengeli politikalar ile gelir yardımları sağlanmalıdır. Yoksullukla mücadele edilmesi ve sosyal uyumun sağlanması amacıyla çeşitli devlet kuruluşları, özel kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri hizmet vermektedir. Devlet kuruluşları arasında İl ve İlçe Sosyal Hizmetler Müdürlüklerine bağlı çocuk yuvası, çocuk ve gençlik merkezi, yetiştirme yurtları, huzurevi, bakım ve rehabilitasyon merkezleri, toplum merkezleri ve aile danışma merkezleri bulunmaktadır.

Toplum merkezlerinin hedef kitlesi toplumun tüm kesimleri olsa da öncelik kadın ve çocuklara verilmektedir. Bu merkezlerin amaçları kentin dezavantajlı kesimlerinde yaşayanların daha iyi yaşam koşullarına sahip olması ve kentle uyumunun sağlanması için gerekli hizmetlerin sağlanmasıdır. Bölgede Samsun ve Çorum illerinde toplum merkezleri bulunmaktadır. Aile danışma merkezleri ise sosyal ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak ailede meydana gelebilecek sorunların giderilmesine yönelik hizmetler vermektedir (DPT, 2007-1). Çorum ve Tokat illerinde birer aile danışma merkezi bulunurken Samsun'da iki aile danışma merkezi hizmet vermektedir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) bakım ve rehabilitasyon merkezleri aracılığıyla özürliülerin toplumsal yaşama uyumu ve katılımını sağlamaya yönelik hizmetler vermektedir. Bu merkezlere yerleştirmede annesi ve babası olmayan, terk edilmiş veya anne ve babası engelli olanlara öncelik verilmektedir.

Huzurevleri, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri ve yaşlı dayanışma merkezleri ülkemizde SHÇEK Genel Müdürlüğü tarafından işletilen diğer kuruluşlardır. Ekonomik yoksunluk içinde olan ve SHÇEK'e bağlı kuruluşlarda ücretsiz kalan yaşlıların bakım ve tedavileri de Kurum tarafından yaptırılmaktadır. Bölgede Amasya haricindeki tüm illerde huzurevi/rehabilitasyon merkezleri

2.SOSYAL YAPI

Tablo 2.7.6.2 Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na Bağlı Kuruluşlar

	İlçe SHM	Huzurevi/ Rehabilitasyon Merkezi	Toplum Merkezi	Aile Danışma Merkezi	Çocuk Yuvası ve Yetiştirme Yurdu
Amasya	-	-	-	-	3
Çorum	-	2	1	1	3
Samsun	2	5	2	2	2
Tokat	1	2	-	1	3

Kaynak: SHÇEK, 2010

bulunmaktadır.

SHÇEK'e bağlı kuruluşlar dışında Çorum'da özel bir özürlü bakım merkezi, Samsun'da ve Tokat'ta iki adet özel bakım merkezi bulunmaktadır. Ayrıca, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ve belediyelerin yoksul ailelere gıda, kömür, ilaç gibi çeşitli yardımları olmaktadır.

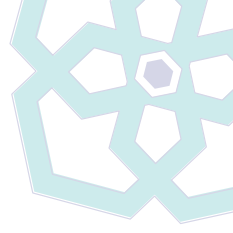
2.7.7 SONUÇ

Türkiye genelinde gelir dağılımı, 1987'de yapılan gelir dağılımı araştırmasından bu yana giderek daha dengeli bir dağılım göstermektedir. TR83 Bölgesi ile Türkiye'nin kıyaslanması bakımından 2003 yılı verileri referans alınır, bölgede 0,40 olan Gini katsayısı, Türkiye'de 0,42 düzeyindedir. Dolayısıyla ülke geneline oranla TR83 Bölgesi'nde daha dengeli bir gelir dağılımından bahsetmek mümkündür. Bölgede nüfusun en düşük gelirli yüzde 20'si gelirden yüzde 5,8'lik pay alırken, en yüksek gelirli yüzde 20'si yüzde 46,3 pay almaktadır. Bu haliyle 26 Düzey 2 Bölgesi içerisinde 21. sırada bulunan TR83 Bölgesi'nde diğer bölgelere kıyasla daha dengesiz olan gelir dağılımının bulunması büyük ölçüde bölgenin tarıma dayalı ekonomik yapıya sahip olmasına bağlıdır. Tarım sektöründeki istihdamın daha çok ücretsiz aile işçiliği olarak gerçekleşmekte ve ortaya çıkan değer tarımsal sanayiye aktarılmaması söz konusudur. Dolayısıyla istihdamın tarıma dayalı sanayiye aktarılması bölgede istihdam olanaklarını, tarımsal sanayinin gelişimini, kayıtlı istihdamı, ücretli çalışan sayısını, bölge gelir ve yaşam standardını artıracaktır. Böylece bölgede daha dengeli bir gelir dağılımından bahsetmek mümkün olacaktır.

TR83 Bölgesi'nde istihdamın yarısından fazlasını tarım sektörü oluşturmaktadır. Daha önce de değinildiği üzere bu sektörde çalışanların büyük bölümü kayıt dışı olup, ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Tarım sektörünün en büyük sorunlarından biri ortaya çıkan değer tarımsal sanayiye aktarılmaması ve bu haliyle sektörde yeterince istihdam yaratılamamasıdır.

Bölgede istihdam sorununa yönelik alınabilecek tedbirlerden biri, bugün dünyada en çok savunulan tarımdaki istihdamın hizmet sektörüne kaydırılması yerine tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi ve istihdamın bu alanda artırılmasıdır. GSYİH içinde tarım sektörünün oranının düşmesi ve hizmet sektörünün öneminin artması, gelişmiş ekonomilerin ortak noktası olması tarımdaki istihdamın hizmet sektörüne kaydırılmasını bölgemizin aksine gelişmiş ülkelerde anlamlı kılmaktadır çünkü bu ülkeler sanayileşme evresini başarıyla tamamlamıştır. Bu yapısal fark bölgeyi, gelişmiş ülkelerden ayıran en büyük özelliktir (YHGP, 2006).

Her ne kadar ülkemizde milli gelirin sektörel dağılımına bakıldığında ülkemizin gelişmiş ülkelere benzer bir grafik çizdiği görülse de TR83 Bölgesi'nde istihdamın ülke genelinin üstünde bir oranda tarım sektöründe yoğunlaşması ve bu sektördeki istihdamın daha önce de vurgulandığı gibi çoğunlukla ücretsiz aile işçisi olarak çalışması farklı tedbirler alınmasını gerekli kılmaktadır. Bunların başında da istihdamın tarıma dayalı sanayiye aktarılması gelmektedir. Böylesi bir çözüm bölgede istihdam olanaklarını, tarımsal sanayinin gelişimini, kayıtlı istihdamı, ücretli çalışan sayısını, bölge gelir

ve yaşam standardını artıracaktır. Tüm bunların ortak sonucu olarak da göç ve dolayısıyla da göç ve işsizlik bağlamında ortaya çıkan sosyal sorunların azalması sağlanacaktır.

Bölgedeki işletmelerin büyük çoğunluğu 1-9 kişi arasında çalışanı olan küçük ölçekli işletmelerdir. Bu koşullar göz önüne alındığında özellikle işgücüne katılımı artırma ve kayıtlı istihdamı teşvik etme konularında projeler geliştirilmesi gerektiği görülmektedir.

Diğer taraftan sosyal içerme, gelir dağılımındaki farklılıkların azaltılması, istihdam koşullarının iyileştirilmesi, eğitimin kalitesinin artırılması, sağlık hizmetlerine eşit erişimin sağlanması ve konut kalitesinin iyileştirilmesi gibi çeşitli alanları kapsayan bütüncül bir bakış açısını gerektirmektedir. Sosyal koruma mekanizmalarının etkili olabilmesi için yapılacak müdahalelerin çokluğundan öte, kalitesinin iyileştirilmesi ile herkes için erişim, yeterlilik ve sürdürülebilirlik koşullarının sağlanması gerekmektedir.

Bu konuda önerilen politika öncelikleri işgücü piyasasına katılımı artırmak, sosyal koruma sistemlerini modernleştirmek, eğitimdeki dezavantajları ve çocuk yoksulluğunu ortadan kaldırmak, insana yakışır barınma koşulları sağlamak, uzun dönemli sağlık bakım hizmetleri, sosyal hizmetler ve ulaşım hizmetlerine erişimi sağlamak, özürli ve yeni göç edenlerin entegrasyonunu arttırmak ve ayrımcılık ile savaşmaktır.

2.8. KURUMSALLAŞMA

2.8.1 GİRİŞ

Bölge planlarının uygulanması için bölgede karar alma mekanizmalarındaki kişilerin çeşitli kararlar alıp bunları uygulamaları ve aynı zamanda bu uygulamaları değerlendirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda güçlü bir kurumsal yapının varlığı bölgesel kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi için büyük önem taşımaktadır. Merkezi ve yerel yönetimler içinde yer alan kamu kurumları ekonomik ve sosyal dengenin sağlanması ve yaşam kalitesinin artırılması için yapılacak olan çalışmalarda büyük sorumluluk üstlenmektedir.

2.8.2 KURUMSAL ÖRGÜTLENMENİN MEVCUT DURUMU

Anayasa'nın 123. Maddesi "İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır" şeklindedir. Merkezi idare, merkez ve taşra teşkilatı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Merkez teşkilatının taşra teşkilatları illerde ve ilçelerde bulunmaktadır. İl idaresinin başında olan valiler devlet tüzel kişiliğinin, hükümetin ve her bakanlığın temsilcisidir. Bakanlıkların il düzeyindeki yapılanmaları ise müdürlükler şeklindedir.

İlçelerin kurulup kaldırılması ve değiştirilmesi kanunla olmaktadır. İl merkezlerinin oluşturduğu ilçe, merkez ilçe olarak adlandırılmaktadır. Bu ilçenin yönetimi vali tarafından yapılmaktadır. Ancak, büyükşehir kurulan illerde merkez ilçe bulunmamaktadır. Diğer ilçelerde kaymakam ilçe idaresinin başındadır.

Merkezi yönetim kapsamında TR83 Bölgesi'nde 4 valilik, 47 kaymakamlık bulunmaktadır.

Tablo 2.8.2.1 TR83 İlçe Sayıları, 2010

	İlçe Sayısı
Amasya	7
Çorum	14
Samsun	17
Tokat	12
TR83	50

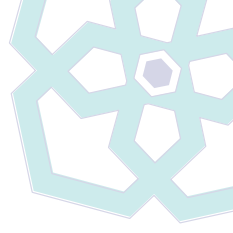
Kaynak: TÜİK, 2010

Bölgedeki merkezi idarenin örgütlenmesi ile bölgenin kurumsal anlamda bağlı olduğu merkezler ve hizmet alanları şu şekildedir. TR83 Bölgesi DSİ'nin Samsun merkezli 7. Bölgesi ve Ankara merkezli 5. Bölgesinin faaliyet alanı içindedir. Amasya, Samsun ve Tokat illeri 7. Bölgenin faaliyet alanında iken, Çorum 5. Bölgenin faaliyet alanındadır. 7. Bölge Müdürlüğü'nde TR83 illeri dışında Ordu ve Sinop da bulunmaktadır.

18 bölge müdürlüğü olan İller Bankası'nın Samsun ve Amasya, Samsun merkezli 16. Bölgesinin; Çorum, Ankara merkezli 7.Bölgesinin; Tokat, Sivas merkezli 15. Bölgesinin hizmet alanında bulunmaktadır.

Türkiye genelinde 16 bölge müdürlüğü ile örgütlenen Karayolları Genel Müdürlüğü'nün Samsun merkezli 7. Bölgesi TR83 Bölgesinin tüm illerini ve bölge dışında Ordu ve Sinop illerini kapsamaktadır. Amasya, Samsun ve Tokat illeri Türkiye genelinde şubelerle örgütlenen Merkez Bankası'nın Samsun şubesine, Çorum ili ise Ankara'ya bağlıdır.

Tüm bu örgütlenmelere bakıldığında bölge müdürlüklerinin sorumluluk alanları ile TR83

Bölgesi'nin sınırlarının örtüşmediği görülmektedir. Amasya ve Samsun, Samsun ilindeki bölge merkezlerine bağlı iken, Çorum Ankara ilindeki bölge merkezlerine bağlıdır. Tokat ise Samsun veya Sivas illerindeki merkezlere bağlı olabilmektedir. Diğer taraftan ise Samsun merkezli bölge müdürlüklerine Sinop ve Ordu illeri de girmektedir. Tüm bu örgütlenmelerde Samsun bölge merkezi olarak dikkat çekmektedir.

2.8.3 YEREL İDARELER

Anayasanın 127. Maddesi yerel yönetimleri, "İl, belediye veya köy halkının yerel müşterek ihtiyaçlarının karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları gene kanunda gösterilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir" şeklinde tanımlamaktadır. Yerel yönetimler il özel idareleri, belediyeler ve köyler olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Ayrıca, Anayasa'nın 217. Maddesi'nde "Belirtilen mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile birlik kurmasını temel dayanak olarak belediye birlikleri kurabilirler" denilmektedir. Bölgede mahalli idarelerin kurduğu çeşitli alanlarda faaliyet gösteren 107 birlik bulunmaktadır (Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, 2010).

Tablo 2.8.2.2.1 Belediye ve Köy Sayıları, 2010

	Büyükşehir Belediye Sayısı	Toplam Belediye Sayısı	Köy Sayısı
Amasya	-	27	349
Çorum	-	38	727
Samsun	1	40	945
Tokat	-	76	583
TR83	1	181	2.604
Türkiye	16	2.949	34.434

Kaynak: TÜİK, 2010 - Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, 2010

2.8.3.1 İl Özel İdareleri

İl Özel idarelerinin görev, yetki ve sorumlulukları 2005 yılında yürürlüğe giren 5302 sayılı yasa ile düzenlenmektedir. Bölgede il özel idarelerinin bütçeleri incelendiğinde 2000 yılından 2009 yılına önemli artışlar olduğu görülmektedir.

Tablo 2.8.3.1.1 İl Özel İdarelerinin Gelir ve Giderleri

	Gelirler Genel Toplamı		Giderler Genel Toplamı	
	2000	2009	2000	2009
Amasya	7.923.832	95.320.395	5.452.663	65.266.015
Çorum	12.230.246	82.020.572	11.597.087	80.891.579
Samsun	5.121.324	41.599.771	9.833.582	43.175.993
Tokat	10.181.873	84.421.049	7.929.540	85.421.049

Kaynak: İl Özel İdareleri, 2010 (Basılmamış Doküman)

Tablo 2.8.3.1.2 İl Özel İdareleri Personel Durumu

	2009
Amasya	103
Çorum	198
Samsun	236
Tokat	96

Kaynak: İl Özel İdareleri, 2010 (Basılmamış Doküman)

2.SOSYAL YAPI

2.8.3.2 Belediyeler

Belediyelerin kuruluş, görev ve sorumlulukları 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu ile düzenlenmektedir. Belediye teşkilatı kurabilecek yerleşmeler nüfusu 5000'in üzerinde olan yerleşmelerdir. İl ve ilçe merkezlerinde ise belediye kurulması zorunludur. Türkiye'de belediyelerin çoğunluğunu düşük nüfuslu belde belediyeleri oluşturmaktadır (DPT, 2007-2). Belediye organları belediye meclisi, belediye encümeni ve belediye başkanıdır. TR83 Bölgesi'nde 181 belediye bulunmaktadır. Bölgedeki belediyelerden sadece Samsun büyükşehir belediyesi statüsündedir. Bölgede bütçesi en büyük belediye Samsun Büyükşehir Belediyesi'dir.

Tablo 2.8.3.2.1 Belediyelerin Gelir ve Giderleri

	Gelirler Genel Toplamı (TL)		Giderler Genel Toplamı (TL)	
	2000	2009	2000	2009
Amasya	6.419.521,00	29.204.128,95	5.697.205,00	35.110.641,60
Çorum	9.237.996,11	72.023.473,74	10.071.756,73	86.781.930,16
Samsun	15.797.008,00	102.058.077,79	16.924.837,00	186.853.750,78
Tokat	5.975.035	40.393.956	7.057.619	55.840.119

Kaynak :Amasya Belediyesi, 2010 (Basılmamış Doküman) - Çorum Belediyesi, 2010 (Basılmamış Doküman)
Samsun Büyükşehir Belediyesi, 2010 (Basılmamış Doküman) - Tokat Belediyesi, 2010 (Basılmamış Doküman)

Tablo 2.8.3.2.1 Belediyelerin Gelir ve Giderleri

2009	Personel Sayısı
Amasya	132
Çorum	248
Samsun	568
Tokat	197

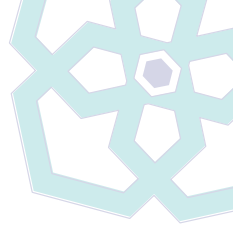
Kaynak :Amasya Belediyesi, 2010 (Basılmamış Doküman) - Çorum Belediyesi, 2010 (Basılmamış Doküman)
Samsun Büyükşehir Belediyesi, 2010 (Basılmamış Doküman) - Tokat Belediyesi, 2010 (Basılmamış Doküman)

2.8.4 BÖLGESEL GELİŞMEDE KURUMSAL YAPI

Tablo 2.8.4.1 Bölgesel Gelişimde Kurumsal Yapı

DPT	<ul style="list-style-type: none">• Bölge planı yapma ve yaptırma yetkisi (3194 sayılı İmar Kanunu)• Kalkınma planlarında sanayi işletmeleri ile ilgili tedbirlerin belirlenmesi
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	<ul style="list-style-type: none">• Küçük sanayi siteleri ve organize sanayi bölgelerinin kurulması
KOSGEB	<ul style="list-style-type: none">• Küçük ve orta ölçekli işletmelerin bilimsel teknolojik yeniliklere ayak uydurarak rekabet güçlerinin artırılması için danışmanlık hizmetleri, eğitim, malzeme analizleri, laboratuvar, kalite kontrolü ve teknik yardım sunumu
MPM	<ul style="list-style-type: none">• Verimliliği artırıcı yöntem ve uygulama olanaklarının araştırılması, bununla ilgili teknik yardım ve eğitim sunumu
DTM	<ul style="list-style-type: none">• Yatırım ve ihracat teşvik belgesi, ithalat ve ihracat belgesi verilmesi
İGEME	<ul style="list-style-type: none">• İhracatın teşviki ve geliştirilmesi için dış pazar araştırmaları, ihracat prosedürleri, sergi ve fuarlar hakkında bilgi sunumu
DSİ	<ul style="list-style-type: none">• Toplumun sosyo-ekonomik ilerlemesini ve refahını sağlamak, üretimini artırmak amacıyla toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi
Tarım ve Köyleri Bakanlığı	<ul style="list-style-type: none">• Çiftçi için gerekli bilgi ihtiyacının sağlanması• Tarımsal ürün ve üretim çeşitliliğini sağlanması• Gıda güvenliği ve standartlarının belirlenmesi
TOBB	<ul style="list-style-type: none">• Müşterek ihtiyaçlar, mesleki faaliyetlerin kolaylaştırılması, mesleki bilgi ve haberlerin ulaştırılması, kapasite raporlarının hazırlanması
Üniversiteler	<ul style="list-style-type: none">• Araştırma Projeleri, eğitim ve danışmanlık hizmetleri• Üniversite-sanayi işbirliği kapsamında yürütülen projeler• Sanayi ve tarım konularında teknolojik araştırmaların gerçekleştirilmesi

Kaynak: YHGP, 2006

Türkiye'de DPT, KOSGEB, Milli Prodüktivite Merkezi (MPM), Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), DSİ, Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, Kalkınma Ajansları ve Üniversiteler gibi kurum ve kuruluşlar bölgesel gelişme alanında çalışmalar yapmaktadır.

2.8.5 BÖLGEDEKİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

2.8.5.1 Bölge Dernekleri ve Vakıfları

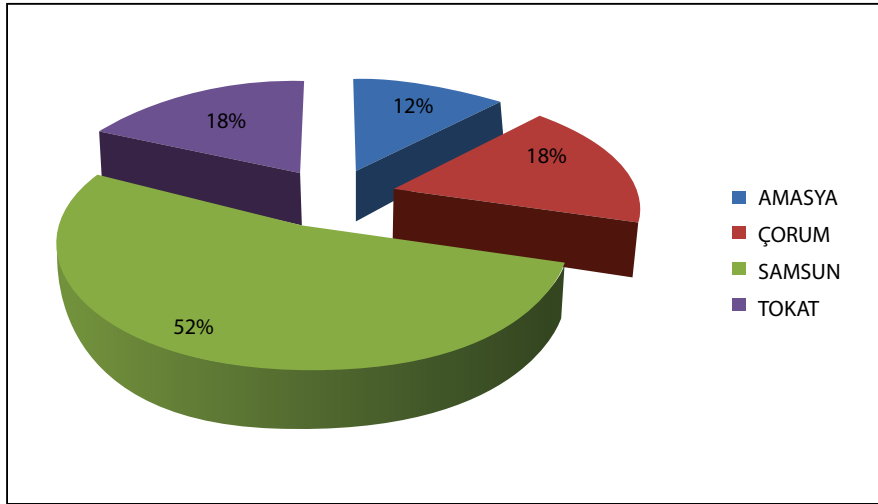
TR83 Bölgesi'nde ticaret ve sanayi odaları, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB)'ne bağlı odalar, barolar, tabip odaları, esnaf ve sanatkâr odaları gibi meslek kuruluşları örgütlenmiş durumdadır. Bu meslek odalarının üye sayısı bakımından oldukça geniş bir üye tabanına sahip oldukları görülmektedir (Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi-YHGP, 2006).

Bölgede sendikalar, barolar, çeşitli ticaret ve meslek odalarının yanı sıra, çeşitli alanlarda faaliyet gösteren dernekler ve vakıflar, THK ve Kızılay gibi kamu yararına çalışan/yarı kamu örgütleri de bulunmaktadır. Ayrıca çeşitli kooperatiflerin ve üretici birliklerinin faaliyetleri de mevcuttur.

Bölgede bulunan derneklere ilişkin veriler Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinde bulunan il dernekler müdürlüklerinden alınmıştır ancak Tokat dışındaki il müdürlükleri, dernekleri amaçlarına göre sınıflandırmamıştır. En son 2004 yılı verileriyle YHGP'de yapılan sınıflandırmaya göre bölge illerinde sosyal ve kültürel dernekler ile okul ve öğrencileri koruma derneklerinin çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Türkiye'de kurulan toplam dernek sayısı 217.768 olup faal dernek sayısı 85.406 ve fesih dernek sayısı ise 132.362'dir (İçişleri Bakanlığı, 2010). İllere göre faal dernek sayısına bakıldığında dernek sayısının

Şekil 2.8.5.1.1 Bölge İllerindeki Dernek Sayıları, 2010

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, 2010

en fazla olduğu il Samsun (1.627) olup bunu sırasıyla Tokat (565), Çorum (545) ve Amasya (378) takip etmektedir. Bölgede ise toplam 2.879 dernek bulunmaktadır. Ülke içerisindeki yüzdelere bakıldığında Samsun yüzde 1,90; Tokat yüzde 0,66; Çorum yüzde 0,63 ve Amasya yüzde 0,44; bölge ise yüzde 3,37'lik oranlara sahiptir (İçişleri Bakanlığı, 2010). Aşağıdaki şekilden bölge illeri içerisindeki dağılım görülebilmektedir.

Dernekler içerisinde sanayici ve işadamları dernekleri kalkınma önündeki sorunların bertarafı

2.SOSYAL YAPI

için özel önem taşımaktadır. Bu örgütler, iş adamlarının sektörlerinde karşılaştıkları sorunların çözümünde etkili güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölge illerinden özellikle Samsun 19 işadamları derneğiyle başı çekmektedir.

Ayrıca, bölgede iki adet Vakıflar Bölge Müdürlüğü bulunmaktadır. Bunlardan Samsun Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne bağlı TR83 Bölgesi'nden sadece Samsun varken, Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğüne bağlı iller bölgenin diğer üç ili olan Tokat, Çorum ve Amasya'dır. Bu müdürlüklerden alınan bilgiye göre Samsun'da toplam 44 adet vakıf bulunmakta olup bunun 18 adedi sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfidir. Tokat'ta 33 adet vakıf bulunmaktadır. Bunun 12'si yine sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı, 1 tanesi ise mühlhak vakıftır. Vakıf kuruluşları, İslamiyet'in kabulü ile gelişme göstermiş ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde bugün modern devletin üstlendiği birçok görevi yerine getirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile ise bir ayrıma gidilmiştir. Vakıflar, Medeni Kanun'un kabulünden önce ve sonra kurulan vakıflar olarak ikiye ayrılmıştır. Önce kurulmuş ve yönetimi vakfedenlerin soyundan gelenlere şart edilmiş vakıflara mühlhak vakıflar denilmektedir.

Tablo 2.8.5.1.1 Bölge İlleri Vakıf Sayıları

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83
Toplam Merkez Vakıf Sayısı	16	39	44	33	132
Mühlhak Vakıflar	7	3	-	1	11
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı	2	14	18	12	46

Kaynak: Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğü, 2010 (Basılmamış Doküman)
Samsun Vakıflar Bölge Müdürlüğü, 2010 (Basılmamış Doküman)

Mühlhak vakıflar, "Anayasaya aykırılık teşkil etmeyen vakfiye şartlarına göre Meclis tarafından atanacak yöneticiler eliyle yönetilir ve temsil edilir" (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2010). Çorum'da ise toplam vakıf sayısı 39 olup bunların 14'ü sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı ve 3'ü ise mühlhak vakıflardır. Son olarak Amasya'daki vakıf sayısı ise 16'dır. Bu 16 vakfın 7'si sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı, 2'si ise mühlhak vakıflardır.

2.8.5.2 Bölgede Hizmet veren Ticaret ve Sanayi Odaları (TSO) ve Ticaret Borsaları

Bölgede hizmet vermekte olan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)'ne kayıtlı odalara bakıldığında Amasya'da 4, Çorum'da 3, Samsun'da 6 ve Tokat'ta 5 adet TSO bulunmaktadır. Türkiye'de bulunan toplam 181 TSO'nun 18'i bölgede bulunmaktadır.

Amasya'dakiler;

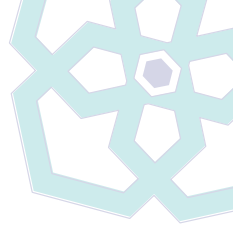
- Amasya Ticaret ve Sanayi Odası
- Gümüşhacıköy Ticaret ve Sanayi Odası
- Merzifon Ticaret ve Sanayi Odası
- Suluova Ticaret ve Sanayi Odası

Çorum'daki TSO'lar;

- Alaca Ticaret ve Sanayi Odası
- Çorum Ticaret ve Sanayi Odası
- Sungurlu Ticaret ve Sanayi Odası

Samsun'da hizmet veren TSO'lar;

- Bafra Ticaret ve Sanayi Odası
- Çarşamba Ticaret ve Sanayi Odası
- Havza Ticaret ve Sanayi Odası

- Samsun Ticaret ve Sanayi Odası
- Terme Ticaret ve Sanayi Odası
- Vezirköprü Ticaret ve Sanayi Odası

Tokat'taki TSO'lar ise

- Erbaa Ticaret ve Sanayi Odası
- Niksar Ticaret ve Sanayi Odası
- Tokat Ticaret ve Sanayi Odası
- Turhal Ticaret ve Sanayi Odası
- Zile Ticaret ve Sanayi Odası'dır (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 2010).

Ayrıca, Çorum'da Alaca Ticaret Borsası, Çorum Ticaret Borsası ve Sungurlu Ticaret Borsası olmak üzere 3; Samsun'da Bafra Ticaret Borsası, Çarşamba Ticaret Borsası, Samsun Ticaret Borsası ve Terme Ticaret Borsası olmak üzere 4 ve Tokat'ta Tokat Ticaret Borsası ve Zile Ticaret Borsası olmak üzere 2 adet ticaret borsası hizmet vermektedir. Türkiye'de 113 olan toplam ticaret borsasının 9'u bölgede bulunmaktadır (TOBB, 2010).

2.8.5.3 Bölgede Bulunan Oda ve Esnaf Sanatkar Sayıları

Tablo 2.8.5.3.1 Bölge ve Türkiye'de Bulunan Aktif Oda Sayısı, Oda ve Esnaf Sicili Olan Aktif Üye Sayısı

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
Aktif Oda Sayısı	28	42	72	35	177	3.123
Oda ve Esnaf Sicili olan Aktif Üye Sayısı	8.778	16.359	41.847	16.598	83.582	1.916.897

Kaynak: Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu-TESK, 2010

Bölgede aktif oda sayısının en yüksek olduğu il 72 oda ile Samsun olup bu ili sırasıyla 42 oda ile Çorum, 35 oda ile Tokat ve 28 oda ile Amasya takip etmektedir. Oda ve esnaf sicili olan aktif üye sayısına baktığımızda ise Samsun başı çekerken Tokat, Çorum ve Amasya, Samsun ilinin takipçileri konumundadır.

Tablo 2.8.5.4.1 Bölgedeki Memur ve İşçi Sendikaları Dağılımı

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83
Memur Sendikaları	55	31	96	73	255
İşçi Sendikaları	4	19	25	6	54

Kaynak: Amasya, Çorum, Samsun, Tokat Valiliği Emniyet Müdürlükleri, 2010 (Basılmamış Doküman)

2.8.5.4 Bölgedeki Memur ve İşçi Sendikaları

Bölgede toplam memur sendikası sayısı 255'tir. Bunların 61 tanesi şube, 193 tanesi ise temsilcilik olarak görev yapmaktadır. Ayrıca, Samsun'da bir adet de genel merkez bulunmaktadır. Bölgede toplam işçi sendikası sayısı ise 44'tür. Bölge illerdeki Memur ve işçi sendikaları dağılımını aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Bölgede görüldüğü üzere birçok STK bulunmasına karşın STK'ların varlığı tek başına yeterli olamamaktadır. STK'ların etkin faaliyetleri ve kalkınma sürecine katılımları karşılaştıkları sorunların en aza indirilmesi ile mümkün olacaktır. YHGP (2006) kapsamında bu sorunlar ele alınmıştır ve en çok öne çıkanlar sorunlar;

-STK'ların yeterince işlevsel olmaması ve geniş bir kitleye ulaşamaması,

-Bölgedeki STK'ların temel işlevleri olan çeşitli alanlarda kamuoyu baskısı oluşturacak amaca ve yapıya sahip olmamaları,

-STK'larda örgüt içi demokrasinin az gelişmiş olması ve bu örgütlerin etkinliklerinde başkanı ya da kurucusu olan kişilerin büyük rol oynaması,

-STK'lar arasında ve STK'lar ile resmi kurumlar arasındaki koordinasyonsuzluk ve iletişim eksikliğidir.

Bu ve benzeri sorunların aşılması katılımcı kalkınmanın hedeflerine ulaşmayı kolaylaştıracak ve yaşanan sürece toplumun tamamının katılımını sağlayarak sürecin ve sonrasında gelinecek noktanın sahiplenilmesini sağlayacaktır.

2.8.6 SONUÇ

Merkezi yönetim kapsamında TR83 Bölgesi'nde 4 valilik ve 47 kaymakamlık bulunmaktadır. Bölgede bulunan belediye sayısı ise 181'dir. İl belediyeleri içinde sadece Samsun'da büyükşehir belediyesi bulunmaktadır. Bölgede mahalli idarelerin kurduğu çeşitli alanlarda faaliyet gösteren 107 birlik bulunmaktadır (Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, 2010).

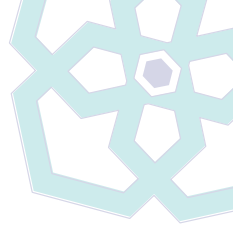
Diğer taraftan, Sivil Toplum kuruluşları (STK) toplumsal bilincin oluşumunda oldukça önemlidir. Kalkınmada katılımcı yaklaşım, kalkınmanın tüm süreçlerine aktörlerin tamamının dâhil olmasını gerekli kılmaktadır. Bölgelerinin topyekûn kalkınmasını hedefleyen Kalkınma Ajansları da kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlamayı amaçlamaktadır. Farklı grupların toplumsal yarar sağlayacak ortak hedefler doğrultusunda bir araya gelmeleri ve birlikte çalışma alanları yaratmaları önemlidir. STK'lar toplumsal bilincin oluşumunda oldukça önemlidirler. Toplumsal bilinç bireyleri paylaştıkları değerler etrafında bir araya getirir. Böylesi katılımcı bir toplum sürdürülebilir bir kalkınma için STK'ları gerekli kılmaktadır.

İllere göre faal dernek sayısına bakıldığında dernek sayısının en fazla olduğu il Samsun (1.627) olup bunu sırasıyla Tokat (565), Çorum (545)ve Amasya (378) takip etmektedir. Bölge, dernek sayısı bakımından ülke içerisinde yüzde 3,37'lik bir orana sahiptir. Ayrıca, bölgede biri Samsun diğeri Tokat'ta olmak üzere iki adet Vakıflar Bölge Müdürlüğü bulunmaktadır. Bu müdürlüklerden alınan bilgiye göre Samsun'da toplam 44, Tokat'ta 33, Çorum'da 39 ve son olarak Amasya'da 16 adet vakıf bulunmaktadır.

Türkiye'de bulunan toplam 181 TSO'nun 18'i bölgede bulunmaktadır. Bunların illerdeki dağılımı ise Amasya'da 4, Çorum'da 3, Samsun'da 6 ve Tokat'ta 5 şeklindedir. Ayrıca Türkiye'de 113 olan toplam ticaret borsasının 9'u bölgede bulunmaktadır.

Bölgede aktif oda sayısının en yüksek olduğu il 72 oda ile Samsun olup bu ili sırasıyla 42 oda ile Çorum, 35 oda ile Tokat ve 28 oda ile Amasya takip etmektedir. Oda ve esnaf sicili olan aktif üye sayısına baktığımızda ise Samsun başı çekerken Tokat, Çorum ve Amasya, Samsun ilinin takipçileri konumundadır.

Son olarak, bölgede toplam memur sendikası sayısı 255'tir. Bunların 61 tanesi şube, 193 tanesi ise temsilcilik olarak görev yapmaktadır. Ayrıca, Samsun'da bir adet de genel merkez bulunmaktadır. Bölgede toplam işçi sendikası sayısı ise 44'tür.

2.9 SOSYAL YAPI: DEĞERLENDİRME

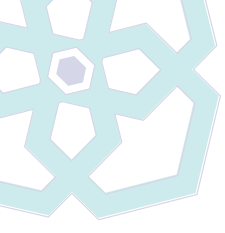
Sosyal yapı bölümünde verilen istatistikler ve yapılan analizler göstermektedir ki TR83 Bölgesi'nin refah düzeyini artırmak ve diğer bölgelerle olan sosyo-ekonomik gelişmişlik farklarını azaltmak için bütüncül bir planlama anlayışı çerçevesinde hareket edilmelidir. TR83 Bölgesi'nin nüfus dinamikleri ve nüfusun demografik yapısı dikkate alınarak eğitim, sağlık, istihdam, sosyal güvenlik yatırımlarının planlanması ile ekonomik ve sosyal kalkınma sağlanabilecektir. 2.739.000 olan toplam nüfusuyla üzerinde büyük bir nüfus baskısı olmayan Bölge'de kamu hizmetlerinin sağlanması açısından bu özelliği avantaj sağlarken, aynı zamanda 1.823.000 olan çalışma çağındaki nüfusuyla ekonomik büyümenin gerçekleşmesi için gerekli insan gücüne de sahip bulunmaktadır. Türkiye'de ve bölgede doğurganlığın düşmekte olduğu ve yaşlanmanın tam olarak gerçekleşmediği göz önüne alınarak işgücü arzı gerekli istihdam politikaları ile desteklenmelidir. Özellikle kadın nüfusa ve genç nüfusa yönelik politikaların önceliklendirilmesi gerekmektedir. Bölgede kadınların işgücüne katılma oranı Türkiye ortalamasının üstünde olsa da gelişmiş ülkelere kıyasla oldukça düşüktür. Bunun temel nedeni kadının eğitim düzeyinin düşük olması ve iş piyasasının gerektirdiği niteliklere sahip olmamasıdır.

Bölgede istihdam yaratan temel sektör tarımdır. Bu durum ücretsiz aile işçiliği yoluyla özellikle kadın nüfusta olmak üzere toplam gizli işsizliği artırıcı bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda bölge özellikleri dikkate alınarak hazırlanacak bir istihdam politikasının bu durumu göz önüne alarak son yıllarda tarımda çözülen nüfusun bölgede gelişme potansiyeli bulunan tarıma dayalı sanayiye aktarılmasını, bunun içinde bölgede bu sektörün geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu bölgenin iddialı olduğu tarım sektöründe katma değeri yüksek üretimin gerçekleştirilmesini sağlamanın yanında istihdam fırsatları yaratmak yoluyla istihdam arayışı kaynaklı dış göçü bölgede azaltacak, bölge potansiyeli ve dinamikleri bölgede değer bulmuş olacaktır.

Bölgede eğitim istihdam ilişkisi göstermiştir ki istihdam edilenlerin eğitim düzeyinin en düşük olduğu sektör tarımdır. Tarım sektöründe çalışanlardan okuma-yazma bilmeyenlerin oranı bölgede okuma yazma bilmeyen toplam çalışan sayısının yüzde 95,79'unu oluşturmaktadır. Sanayi sektöründeki çalışanların en büyük kısmı lise altı eğitime sahiptir. Eğitim seviyesinin en yüksek olduğu sektör ise hizmet sektörüdür.

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında büyük önem taşıyan eğitime ilgi bölgede istenilen düzeyde değildir. İlköğretimin zorunlu olmasından kaynaklı okur-yazar nüfusta bitirilen eğitim düzeyi sadece ilköğretim seviyesinde ülke ortalaması üzerinde iken diğer düzeylerde ülke ortalamasını yakalayamamaktadır. Bu kapsamda yapılacak her türlü yatırım ve bilinçlendirme çalışmaları bölgenin insan kaynaklarına yatırım anlamına gelecek ve bölgenin rekabet seviyesinin artırılmasında büyük önem taşıyacaktır. Bu nedenle Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO) ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarının (PİO) yaygınlaştırılması, kız çocukların okula gönderilmesinin teşvik edilmesi, mesleki ve teknik liselerin ekonomi açısından önemini vurgulanması ve mezunların istihdam edilebilirliklerinin sağlanması, kentleşmenin hızla arttığı bölgede yaygın eğitime verilen önemin artırılması, toplumun her kesiminin topluma ve kent yaşamına entegrasyonu ve istihdam edilebilmeleri bakımında büyük önem taşımaktadır. Bu bakımdan eğitim göstergeleri doğru analiz edilerek eğitim yatırımlarının bölge nüfusunun özelliklerine ve ihtiyacına en uygun şekilde gerçekleştirilmesi kaynakların etkin kullanımı bakımından oldukça önemlidir.

Yapılacak olan tüm çalışmalarda ekonomik gelişmenin olumsuz etkilerini en aza indireyecek, sosyal içermeyi sağlayacak politikalar da geliştirilmelidir. Yoksul kimselerin büyük çoğunluğu SSK, Emekli Sandığı, Bağ-Kur gibi bir sosyal güvenlik sistemine bağlı değildir. Yoksul bireylerin sağlık hizmetlerine erişiminde sürekliliğin sağlanması için önlemler alınmalıdır.

2.SOSYAL YAPI

Bölgenin yüksek okur-yazarlık oranı, çalışma çağındaki nüfusun fazlalığı, kültürel-tarihsel zenginlikleri, tarımsal ürün çeşitliliği ve sahip olduğu doğal kaynaklar gibi avantajları ile işsizlik, görece az gelişmiş sanayisi ve dengesiz gelir dağılımı gibi dezavantajları dikkatle incelenmeli ve bölge dezavantajların üstüne gidilerek bunların çözümüne ilişkin gerçekçi ve yerel odaklı ulusal planlarla uyumlu gerçekçi kalkınma politikaları hayata geçirilmelidir.

Bu politika önceliklerinin gerçekleştirilebilmesi için merkezi yönetimin plan ve uygulamalarının yanında, yerel yönetimlerin ve sivil toplumun da bu süreçte etkin olarak yer alması ile başarıya ve sürdürülebilirliğe ulaşılabilir.

İKTİSADİ YAPI

TR83 BÖLGESİ
MEVCUT DURUM ANALİZİ

3. İKTİSADİ YAPI

Bölgenin iktisadi yapısının ele alındığı bu bölümde tarım, sanayi ve hizmetler sektörü detaylı bir şekilde incelenecektir. Bölgede sektörlerin ülke ve bölge ekonomisindeki yerini ortaya koymak için Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) ve Gayrisafi Katma Değer (GSKD) verilerinden yararlanılacaktır. Bunların yanı sıra sektörel istihdam verileri, girişim sayıları ve dış ticaret rakamları kullanılarak sektörler ve alt sektörler bazında bölgenin ekonomik yapısı incelenecektir. Sektör analizlerinin devamında bölgenin girişimcilik ve yenilikçilik kapasitesi ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu bölümde bölgede açılan kapanan işyeri sayıları ve bölge firmalarının Ar-Ge faaliyetleri, patent başvuruları ile ilgili bilgi verilecektir. Yapılan analizler ile bölgenin ekonomik durumunun genel özellikleri ve gelişme dinamiklerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Son bölümde bölgede işletmelere yönelik verilen destekler ve kamu yatırımları ele alınacaktır.

3.1 GİRİŞ

TÜİK tarafından açıklanan 2001 yılına ait GSYİH verilerine göre TR83 Bölgesi 26 Düzey 2 Bölgesi arasında 10. sırada yer almaktadır. Bununla beraber kişi başına düşen GSYİH bakımından bölgemiz 15. sıradadır. Yıllar itibariyle bölgemizin GSYİH'den ve nüfustan aldığı payların verildiği aşağıdaki tabloya bakıldığında bölgemizin GSYİH ve nüfus paylarının düştüğü görülmektedir. GSYİH'nin nüfusa oranı 1987 yılında yüzde 0,65 iken, 2001 yılında yüzde 0,72'ye yükselmiştir. Bölge nüfus payının GSYİH payından daha fazla bir oranda düşmesi kişi başına düşen geliri yükseltmiştir.

Tablo 3.1.1 TR83 Bölgesi GSYİH ve Nüfus Payları

	GSYİH payı	Nüfus Payı	GSYİH/Nüfus
1987	3,46	5,29	0,65
1988	3,50	5,21	0,67
1989	3,67	5,13	0,72
1990	3,51	5,06	0,69
1991	3,55	4,99	0,71
1992	3,54	4,93	0,72
1993	3,57	4,86	0,73
1994	3,39	4,80	0,71
1995	3,35	4,74	0,71
1996	3,37	4,68	0,72
1997	3,32	4,62	0,72
1998	3,43	4,56	0,75
1999	3,36	4,50	0,75
2000	3,21	4,44	0,72
2001	3,17	4,38	0,72

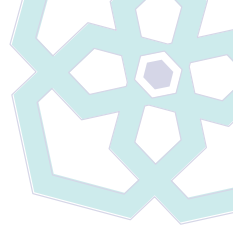
Kaynak: TÜİK, 2010

Bu durum bölge illerinde 1987 ve 2001 yılında kişi başına düşen GSYİH verilerinin yer aldığı aşağıdaki tablodan da açıkça görülmektedir.

Tablo 3.1.2 Bölge İllerinde Kişi Başına Düşen GSYİH (Dolar)

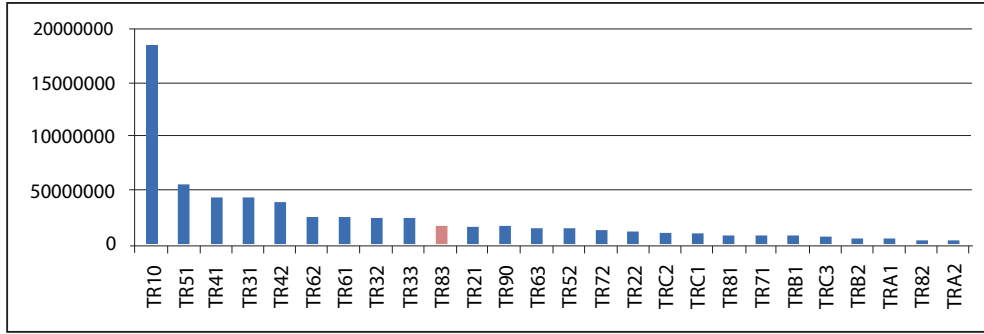
	1987	2001
Amasya	963	1.439
Çorum	1.116	1.654
Samsun	1.239	1.680
Tokat	799	1.370
Türkiye	1.629	2.146

Kaynak: TÜİK, 2010

GSYİH'den farklı olarak TÜİK tarafından 2010 yılında açıklanan GSKD serisi, bölgelerin ekonomik faaliyetlerinin gelişiminin ölçülmesinde faydalı bir gösterge olarak kullanılabilir. GSKD, bir bölgede yerleşik ekonomik birimlerin belli bir dönemde bu bölgedeki ekonomik faaliyetleri sonucunda ürettikleri mal ve hizmetlerin (çıktı) üretim değerinden, bu üretimde bulunabilmek için kullandıkları mal ve hizmetler (ara tüketim) değerinin çıkarılması sonucu elde edilen değerdir. GSKD, GSYİH'den farklı olarak KDV ve ÖTV gibi ürün üzerinde bulunan vergileri içermemektedir. Aşağıdaki grafikte Düzey 2 Bölgelerinin GSKD verileri yer almaktadır. Bu sıralamaya göre TR83 Bölgesi 10. sırada yer almaktadır.

Şekil 3.1.3 Düzey 2 Bölgeleri Gayri Safi Katma Değerleri, 2006

Kaynak: TÜİK, 2010

TR83 Bölgesi'nde 2006 yılı itibariyle kişi başına düşen GSKD 4.716 Dolar'dır. Bu rakam, ülke ortalaması olan 6.684 Dolar'ın oldukça altındadır. TR83 Bölgesi kişi başına düşen GSKD bakımından Düzey 2 bölgeleri arasında 16. sırada yer almaktadır. Aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere kişi başına düşen GSKD(\$) değerlerinde İstanbul başta olmak üzere Marmara Bölgesi'nde bulunan Düzey 2 bölgelerinin ilk sıralarda yer aldığı, bölgemize komşu olan bölgelerin bölgemize yakın değerlerde olduğu ve özellikle Güney ve Doğu Anadolu bölgelerinde bu değerlerin ortalamasının gerisinde kaldığı görülmektedir.

Tablo 3.1.4 Düzey 2 Bölgeleri Kişi Başına Düşen Gayri Safi Katma Değer, 2006

BÖLGE ADI	Kişi başına GSKD (\$)
TR10(İstanbul)	10.352
TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)	9.622
TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)	9.377
TR51 (Ankara)	9.056
.....	
TR90(Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	4.862
TR82(Kastamonu, Çankırı, Sinop)	4.794
TR83(Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	4.716
TR71(Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)	4.654
.....	
TRC3(Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	2.887
TRA2(Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)	2.684
TRB2(Van, Muş, Bitlis, Hakkari)	2.355

Kaynak: TÜİK, 2010

3. İKTİSADİ YAPI

3.2 TARIM

3.2.1 GİRİŞ

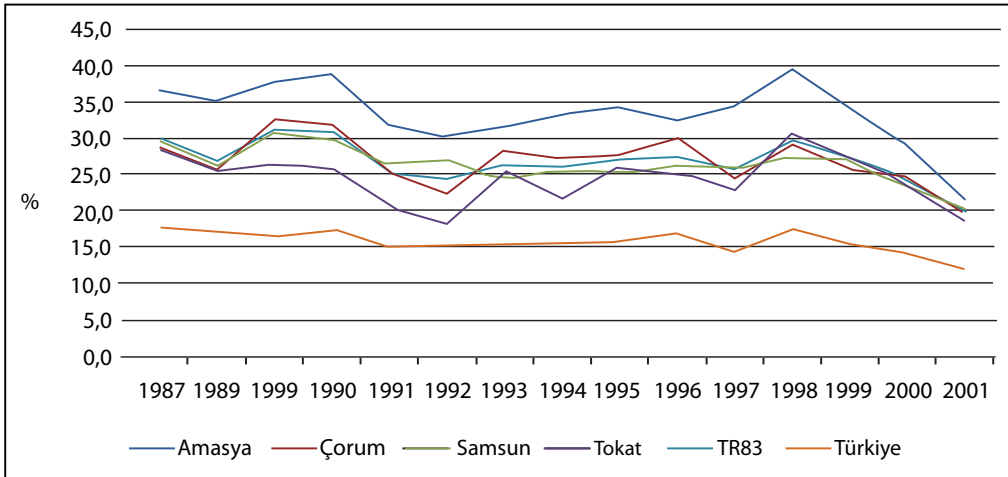
Gıda ve giyim gibi yaşamsal öneme sahip sanayi dallarına hammadde sağlaması ve çevresel etkileri nedeniyle tarım sektörü tüm dünya ekonomileri için kritik bir öneme sahiptir. Nüfusun yüzde 24,4'ünün kırsal yerleşim yerlerinde yaşadığı ve işgücünün yüzde 24,7'sinin tarım sektöründe istihdam edildiği ülkemiz için tarımın özel bir yeri vardır. Ülkenin sahip olduğu farklı iklim özellikleri geniş bir ürün desenine imkan sağlamaktadır. Ancak tarım sektörü verimlilik ve kalite açısından gelişmiş ülkelerle rekabette geride kalmaktadır. Arslaner ve Polatkan tarafından gerçekleştirilen "Bileşik Endeksle Tarım Sektörünün Gelişim Düzeyinin Avrupa Birliği (AB) Ülkeleri Karşılaştırmalı Ölçümü" çalışmasına göre, AB üyesi veya aday toplam 26 ülke arasında Türkiye tarımsal gelişmişlik düzeyi bakımından 21. sırada yer almakta ve orta düşük gelişmiş ülkeler grubunda bulunmaktadır (2009).

TR83 Bölgesi tarımsal alan ve üretim bakımından oldukça zengindir. Bölge, birçok bitkinin yetiştirilmesine uygun koşullara sahiptir. Bölge, kişi başına bitkisel üretim değeri esas alındığında 4. sırada, üretim miktarı yönünden tarla bitkilerinde 4., sebze üretiminde 3. ve meyve üretiminde 14. sırada bulunmaktadır. Bu değerler, bölgenin ülke içerisinde bitkisel üretim açısından iyi bir konumda olduğunu göstermektedir. Hayvansal ürünlerde de bölgenin önemli bir potansiyeli bulunmaktadır. Bölge büyükbaş hayvan sayısında, yumurta tavukçuluğunda ve broyler üretiminde önemli değerlere sahiptir.

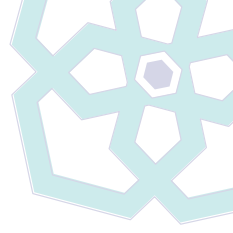
Tarımın bölge ekonomisindeki yerini daha iyi anlayabilmek için, Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) istatistikleri incelenecektir. Tarım sektörünün GSYİH payı, Türkiye ve bölgede azalma eğilimi içindedir. Tarım sektörünün bölge GSYİH'si içindeki payı 1987-2001 yılları arasında azalarak yüzde 30'dan yüzde 20'ye düşmüştür. Diğer yandan bölgenin tarım sektörü GSYİH'sinin, Türkiye tarım sektörü GSYİH'si içindeki payı, 1987 yılında, cari fiyatlarla yüzde 5,8 iken 2001'de yüzde 5,3 düzeyine inmiştir.

Bölgede tarım sektörünün GSYİH içindeki payı, Türkiye ile kıyasla her dönemde daha yüksektir (Şekil 3.2.1.1). Türkiye'de 1987-2001 yılları arasında tarımın GSYİH içindeki payı yüzde 17,5'ten yüzde 12,1'e düşmüştür. 2009 yılına gelindiğinde ise bu oran yüzde 8,3'e gerilemiştir. 1990 yılı baz alınarak yapılan tarım GSYİH endeks değerlerine göre Türkiye'de 1990-2001 döneminde, tarımsal

Şekil 3.2.1.1 Tarım Sektörünün GSYİH İçindeki Payları, 1987-2001

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2010

üretim yüzde 5,3 büyümüştür (Tablo 3.2.1.1). Tarım sektöründeki bu büyüme yıllık yüzde 0,5 düzeyinde kalmaktadır. Bu hız sanayi ve hizmetler sektörü ile karşılaştırıldığında oldukça düşüktür. Aynı dönemde bölge illeri incelendiğinde tarımsal üretimi dönem boyunca artan tek il Tokat olmuştur. Diğer üç ilde tarım sektöründe gerçekleşen küçülme sırasıyla, Amasya'da yüzde 15,9, Çorum'da yüzde 17,0 ve Samsun'da yüzde 18,1'dir.

Tablo 3.2.1.1 Tarım Sektörü GSYİH'si Endeksi

(1987 sabit fiyatlarıyla, 1990=100)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Amasya	100,0	91,3	87,3	87,3	72,7	75,0	72,6	100,0	115,4	111,7	111,2	84,1
Çorum	100,0	88,3	75,2	28,4	84,9	90,7	91,9	94,6	103,2	94,7	104,7	83,0
Samsun	100,0	76,1	88,2	24,3	73,7	77,6	82,0	78,1	84,4	83,8	81,6	81,9
Tokat	100,0	106,8	108,0	25,6	103,9	110,0	111,8	119,2	161,9	149,1	156,2	138,0
TR83	100,0	85,3	88,6	26,4	80,4	84,8	87,2	90,7	104,4	99,9	101,8	91,1
Türkiye	100,0	99,1	103,3	15,4	101,3	103,3	107,8	105,3	114,1	108,4	112,6	105,3

Kaynak: Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi (YHGP), 2006

Amasya, GSYİH içinde, tarım sektörü payının en büyük olduğu il konumundadır. Tarım sektörünün il geliri içindeki payı 1987 yılında, yüzde 36,7 iken 2001 yılında yüzde 21,7 düzeyine inmiştir. Buna karşın, Amasya tarımsal üretiminin Türkiye tarımsal üretimi içindeki payı bakımından bölge illeri arasında en küçük olan ildir (2001'de yüzde 0,6).

Samsun, bölge illeri arasında tarımsal üretimin GSYİH içindeki payının büyüklüğü bakımından 2001'de ikinci sırada yer almaktadır. Ancak tarımsal üretim Samsun'da önemli derecede bir düşüş göstermiştir. Tarımın il GSYİH'si içindeki payı 1987'de yüzde 29,6 iken 2001'de yüzde 20,4'e gerilemiş, il tarım gelirinin Türkiye tarım geliri içindeki payı, cari fiyatlarla 1987'de yüzde 2,7 iken 2001'de yüzde 2,3'e düşmüştür. Diğer taraftan Samsun'un tarımsal üretimi 1990'dan 2001'e kadar yüzde 18,1 azalmıştır.

Çorum ili tarımsal üretiminin GSYİH içindeki payı 2001'de yüzde 19,9'dur. Buna karşılık il tarımsal gelirinin Türkiye tarım geliri içindeki payı 1987'de yüzde 1,3 iken 2001'de yüzde 1,1'e düşmüştür. Çorum'da tarımsal üretim artış hızı 1990-2001 döneminde yüzde -17 olmuştur. Bu değerlere göre Çorum, 1990-2001 döneminde, bölge illeri arasında Samsun'dan sonra tarımsal üretimi en çok düşen ikinci il konumundadır.

Tokat'ın tarımsal üretimi incelendiğinde ilin 1990-2001 döneminde tarımsal gelirinin yüzde 38 oranında arttığı görülmektedir. Benzer şekilde Tokat tarımsal üretiminin Türkiye tarımsal üretimi içindeki payı da aynı dönemde yüzde 1,0'dan yüzde 1,2'ye yükselmiştir. Buna karşın tarım sektörünün il GSYİH'si içindeki payı 1987-2001 arasında, cari fiyatlarla yüzde 28,4'ten yüzde 18,5'e inmiştir. Tokat'ta sulamada yaşanan artış, örtü altı tarımın ve tarıma dayalı sanayinin gelişmesi, il tarımında son yıllarda gözlenen iyileşmenin nedenleri arasındadır (YHGP, 2006).

Tarım sektörünün bölge ekonomisi içindeki büyüklüğünü değerlendirmek için kullanılacak bir diğer gösterge ise bölgesel Gayrisafi Katma Değer (GSKD)'dir. Tablo 3.2.1.2'den görüldüğü üzere, bölgede 2004 yılında yüzde 22,7 olan tarım sektörünün bölge ekonomisi içindeki payı 2006 yılında yüzde 19,2'ye düşmüştür. Ancak bu oran sektörün Türkiye ekonomisi içindeki payının (yüzde 9,4) iki katından fazladır. 2004-2006 yılları arasında sektörün cari GSKD'si bölgede yüzde 12,8 ve Türkiye'de yüzde 18,2 oranında artmıştır. Bu nedenle tarım sektöründe bölge GSKD'sinin ülke GSKD'sine oranı dönem içerisinde yüzde 6,0'dan 5,7'ye düşmüştür (Tablo 3.2.1.3). Düşüşe rağmen, bu oran bölgede sanayi, hizmetler ve toplam GSKD'nin ülke değerlerine kıyasla daha yüksektir. Bu durum sektörün bölge ekonomik yapısı içindeki nispi büyüklüğünün bir göstergesidir.

3. İKTİSADİ YAPI

Tarım sektörü, sağladığı istihdam açısından değerlendirilecek olursa, bölgede tarım sektöründe çalışan nüfusun 2004-2007 yılları arasında azaldığı görülmektedir (Tablo 3.2.1.4). 2004 yılında tarım, bölge istihdamının yüzde 60,9'unu karşılarken, 2009'da bu oran yüzde 51,6'ya düşmüştür. Bölge 2009 yılında tarımda istihdam edilenlerin sayısı bakımından ikinci, tarımsal istihdam oranı bakımından ise dördüncü büyük bölge konumundadır. Bölgede tarım sektöründe istihdam edilen 519.000 kişinin yüzde 58,4'ünün ücretsiz aile işçisi ve sadece yüzde 2,5'inin ücretli olarak çalışması tarımsal faaliyetlerin çoğunlukla aile işletmeleri tarafından yürütülmekte olduğunun bir göstergesidir. Ayrıca istihdam edilenlerin yüzde 91,5'i herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı değildir.

Tablo 3.2.1.2 İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Gayrisafi Katma Değer (1000 TL)

		Tarım	Pay (%)	Sanayi	Pay (%)	Hizmetler	Pay (%)	Gayrisafi katma değer
Türkiye	2004	52.997.645	10,7	138.411.772	28,0	303.474.641	61,3	494.884.058
	2005	60.713.747	10,6	160.331.023	28,0	350.669.700	61,3	571.714.470
	2006	62.662.754	9,4	188.646.805	28,2	417.108.706	62,4	668.418.265
TR83	2004	3.166.803	22,7	2.739.924	19,7	8.020.840	57,6	13.927.568
	2005	3.515.703	21,9	3.275.726	20,4	9.241.580	57,6	16.033.008
	2006	3.575.303	19,2	4.081.432	21,9	11.011.962	59,0	18.668.697

Kaynak: TÜİK, 2010

Tablo 3.2.1.3 İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Bölgesel Gayrisafi Katma Değer Türkiye Payları

	2004				2005				2006			
	TARIM	SANAYİ	HİZMET	GSKD	TARIM	SANAYİ	HİZMET	GSKD	TARIM	SANAYİ	HİZMET	GSKD
TR83	6,0	2,0	2,6	2,8	5,8	2,0	2,6	2,8	5,7	2,2	2,6	2,8

Kaynak: TÜİK, 2010

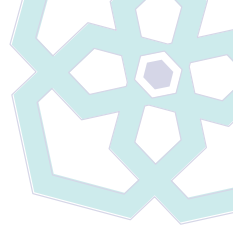
Tablo 3.2.1.4 İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Sayıları (1000 kişi)

TR83	Tarım	%	Sanayi	%	Ticaret	%	Hizmet	%	Toplam
2009	519	51,6	129	12,8	138	13,7	219	21,8	1.005
2008	501	49,7	155	15,4	160	15,9	192	19,0	1.008
2007	458	45,8	164	16,4	163	16,3	215	21,5	1.000
2006	551	50,9	164	15,1	168	15,5	201	18,6	1.083
2005	643	57,4	132	11,8	168	15,0	179	16,0	1.121
2004	740	60,9	122	10,0	163	13,4	191	15,7	1.216
Türkiye									
2009	5.254	24,7	5.379	25,3	4.542	21,3	6.102	28,7	21.277
2008	5.016	23,7	5.682	26,8	4.573	21,6	5.922	27,9	21.194
2007	4.867	23,5	5.544	26,7	4.557	22,0	5.770	27,8	20.738
2006	6.088	27,3	5.674	25,4	4.730	21,2	5.838	26,1	22.330
2005	6.493	29,5	5.456	24,7	4.560	20,7	5.537	25,1	22.046
2004	7.400	34,0	5.017	23,0	4.179	19,2	5.195	23,8	21.791

Kaynak: TÜİK, 2010

İstihdam açısından değerlendirildiğinde tarım sektöründeki küçülme, diğer sektörler göre çok daha fazladır. Bölgede 2004-2009 yılları arasında toplam istihdamdaki küçülme yüzde 17 ve ticaret sektöründe küçülmenin yüzde 15 olmasına karşılık, tarım istihdamındaki küçülme oranı yüzde 29'dur. Diğer taraftan sanayide yüzde 5 ve hizmet sektöründe yüzde 14 artış yaşanmıştır.

Tarımın analiz edildiği bu bölümde, öncelikle bölgenin toprak ve su kaynakları tartışılacaktır. Sonrasında ise bölgede tarım sektörünün mevcut durumunu ve sorunlarını tanımlamak ve

gelişme dinamiklerini belirlemek amacıyla bitkisel üretim, hayvancılık ve su ürünleri ile ilgili ayrıntılı analizlere yer verilecektir. Son olarak, ormancılık sektörünün ekonomiye katkısı ve çevre sağlığı bakımından taşıdığı önem ele alınacaktır.

3.2.2 TOPRAK VE SU KAYNAKLARI

Türkiye, toprak kalitesi bakımından yeterince zengin değildir. Arazi yetenek sınıflarına göre korunması gereken arazilerin ülkemizin yaklaşık dörtte birini oluşturduğu ve ülkemizde her türlü tarıma elverişli arazilerin ise sadece yüzde 6,5 oranında kaldığı görülmektedir. Türkiye’de ülke yüzeyi genellikle çok dik ve sarp meyillidir (yüzde 47,5). Toprakların yüzde 86’sı organik madde bakımından fakir olup, yüzde 31,5’inde taşlılık, yüzde 3,6’sında drenaj ve yüzde 1,7’sinde çoraklık sorunu mevcuttur. Ülke topraklarının yüzde 63,2’sinde ise ileri derecede su erozyonu mevcuttur (DPT, 2007-3).

Türkiye’de kişi başına düşen yenilenebilir su potansiyeli yaklaşık 3.500 m³tür. Dünya ortalaması olan 7.600 m³’ün yaklaşık yarısına karşılık gelen bu değer nedeniyle ülkemiz, su fakiri olmamakla birlikte, su kısıtı bulunan ülkeler arasında sayılmaktadır. Kişi başına düşen kullanılabilir yıllık su miktarı 1.500-1.735 m³ civarındadır ve ülkemiz su azlığı yaşayan bir ülke konumundadır.

Tablo 3.2.2.1 Dünya Ortalamasına Göre Kişi Başına Düşen Kullanılabilir Su Miktarı

	Kişi Başına Düşen Su Miktarı (m ³ /yıl)
Türkiye	1.735
Asya Ortalaması	3.000
Batı Avrupa Ortalaması	5.000
Afrika Ortalaması	7.000
Güne Amerika Ortalaması	23.000
Dünya Ortalaması	7.600

Kaynak: DPT, 2007-3

Bölgede bulunan 3.806.398 ha alanın yüzde 44,9’unu oluşturan işlenebilir tarım arazileri birçok bitkinin yetiştirilmesine uygun koşullar taşımaktadır. Ancak bazı yerlerde üst toprak aşınmış olması nedeniyle erozyon bölge tarımı için ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Tarla tarımına uygun olmayan dar, parçalı ve genelde aşırı meyilli arazilerin işlenmesi toprak yapısını bozmaktadır. Uygun tarımsal tekniklerin ve girdilerin etkin bir şekilde kullanılması, bölgede birçok ürünün yetiştirilmesi ve birim alandan daha fazla gelir elde edilmesini sağlayacaktır (YHGP, 2006).

3.2.2.1 Bölge Arazi Varlığı ve Toprak Yapısı

Bölgedeki mevcut arazi varlığı incelendiğinde tarım arazisinin en fazla alanı kapladığı, bunu sırasıyla orman ve fundalıkların izlediği görülmektedir. Bölgede tarım arazisi ve orman-fundalık ülke genelinden daha fazla, çayır mera alanları ise ülke genelinden daha azdır. Ancak bölge mera alanları ülke geneline göre daha kaliteli bir bitki desenine sahiptir. Bölge arazi varlığı Tablo 3.2.2.1.1’de verilmiştir.

Bölge 1991 ve 2001 Yılları Genel Tarım Sayım (GTS) verileri karşılaştırıldığında, toplam arazi varlığında yüzde 11,26; tarla arazisinde yüzde 10; sebze üretim alanında yüzde 41,14 ve meyve alanında yüzde 10,64 azalma meydana geldiği görülmektedir (Tablo 3.2.2.1.2).

Bölgede korunması gerekli olan ve I. ve II. sınıf tarım alanları ile orman ve büyük sulama alanları Şekil 3.2.2.1.1’de verilmiştir. Bölgede birinci sınıf kullanım kabiliyetine sahip 290.320 hektar işlemeli tarıma elverişli arazi vardır. Bafra ve Çarşamba ovaları bu arazi sınıfına girmektedir. Bölgenin ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf kullanım kabiliyetine sahip toplam 1.072.149 hektar işlemeli tarıma elverişli arazisi bulunmaktadır. Bu sınıflar içerisine giren arazilerden bazıları Amasya, Tokat ve

3. İKTİSADİ YAPI

Çorum ilindeki ovalardır (Samsun Tarım İl Müdürlüğü, 2006).

Tablo 3.2.2.1.1 Arazi Varlığı (ha), 2009

Arazi Türü	İller				Bölge		Türkiye (2003)	
	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	Toplam	Payı (%)	Toplam	Payı (%)
Tarım Arazisi	253.029	619.554	455.324	381.209	1.709.116	44,9	26.968.000	34,4
Çayır-mera	65.992	145.379	33.721	124.405	369.497	9,7	20.500.000	26,2
Orman-fundalık	203.934	365.208	358.107	387.060	1.314.309	34,5	20.703.000	26,4
Diğer	47.145	148.239	110.748	107.344	413.476	10,9	10.184.700	13,0
Toplam	570.100	1.278.380	957.900	1.000.018	3.806.398	100,0	78.355.700	100,0

Kaynak: Amasya, Çorum, Samsun, Tokat Tarım İl Müdürlükleri, 2010, Basılmamış Doküman
Samsun Tarım İl Müdürlüğü, 2006

Tablo 3.2.2.1.2 Tarım İşletmeleri Bazında Arazi Kullanımı

	1991		2001		1991-2001 Değişim (%)
	Alan (da)	Payı (%)	Alan (da)	Payı (%)	
Toplam Arazi	11.606.499	100,00	10.299.577	100,00	-11,26
İşlenmeyen Alan	1.615.519	13,92	1.484.175	14,41	-8,13
Nadas	1.044.749	9,00	1.080.071	10,49	3,38
Tarıma elverişli olup kullanılmayan arazi	167.801	1,45	166.893	1,62	-0,54
Daimi çayır ve otlak arazisi	155.305	1,34	81.611	0,79	-47,45
Koruluk ve orman arazisi	61.847	0,53	78.129	0,76	26,33
Tarıma elverişsiz arazi	185.817	1,60	77.471	0,75	-58,31
İşlenen Arazi	9.990.980	86,08	8.815.402	85,59	-11,77
Tarla	8.766.275	75,53	7.835.019	76,07	-10,62
Sebzelik ve Çiçek Bahçeleri	373.980	3,22	220.134	2,14	-41,14
Meyvelik ve diğer uzun ömürlü bitkiler	850.725	7,33	760.249	7,38	-10,64

Kaynak: DİE, 2004
DİE, 1994

Tablo 3.2.2.1.3 Kullanım Kabiliyetine ve Toprak Sınıflarına Göre Arazi Dağılımı (ha)

Arazi Yetenek Orduları	Toprak Sınıfı	TR83	Türkiye
İşlemeli tarıma elverişli	I	290.320	4.987.705
	II	323.125	6.663.877
	III	353.314	7.193.839
	IV	395.708	7.364.506
Toplam		1.362.467	26.209.927
İşlemeli tarıma elverişli olmayan	V	41.687	125.967
	VI	341.535	10.752.602
	VII	1.051.870	35.698.154
Tarım dışı arazi	VIII	25.074	5.113.050
Toplam		1.460.166	51.689.773
Tasnif dışı arazi+su kaynakları		89.840	4.228.621
Genel Toplam		2.822.633	77.899.700

Kaynak: Samsun Tarım İl Müdürlüğü, 2006

3.2.2.2 Sulama

Bölgede Yeşilirmak ve Kızılırmak nehirleri ile bunların kolları üzerine inşa edilmiş bulunan su alma ve depolama yapıları ile yeraltı suyundan yararlanılarak sulama tesisleri geliştirilmiştir. Bölge sulama alanlarına ilişkin veriler Tablo 3.2.2.2.1'de verilmiştir.

Şekil 3.2.2.2.1. TR83 Arazi Vantığı

Kaynak: YHGP, 2006

3. İKTİSADİ YAPI

Tablo 3.2.2.2.1 Sulama Alanları (ha), 2003

	Tarım Arazisi	Sulanabilir Arazi	Devlet Sulaması		Halk Sulaması	Toplam Sulanan Arazi	Sulama Oranı
			KHGM	DSİ			
Amasya	252.750	211.056	21.626	39.319	8.394	69.339	32,9
Çorum	622.468	283.000	17.561	4.866	52.573	75.000	26,5
Samsun	451.176	391.700	9.418	9.004	91.283	109.705	28,0
Tokat	318.888	301.898	26.000	44.286	33.000	103.286	34,2
TR83	1.645.282	1.187.654	74.605	97.475	185.250	357.330	30,1
Türkiye	26.968.000	8.500.000				4.900.000	57,6

Kaynak: Samsun Tarım İl Müdürlüğü, 2006

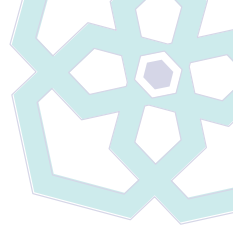
Bölgedeki 357.330 ha sulama alanı içinde 74.605 ha KHGM, 97.475 ha ise DSİ ve 185.250 ha ise halk sulamaları tarafından sulanmaktadır. Türkiye'de sulama oranları yüzde57'ye ulaşırken bölgedeki toplam sulanabilir 1.187.654 ha arazinin ancak yüzde30'u sulanabilmektedir. Bu oran Tokat'ta yüzde34, Amasya'da yüzde 32, Samsun'da yüzde 28 ve Çorum'da yüzde 26'da kalmaktadır. Sulama şebekelerinde sulama alanlarının az olması, proje sahalarında toplulaştırma işlemi ve tarla içi geliştirme hizmetlerinin (su dağıtım kanalı inşası, açık drenaj kanalları inşası, tarla içi yol inşası ve arazi tesviyesi) yeterince gerçekleştirilememesinden kaynaklanmaktadır. Bölge sulanabilir tarım arazisinin Türkiye sulanabilir tarım arazisine oranı yüzde14 olmasına karşın, bölgede sulanan tarım alanı ülkede sulanan tarım alanına oranı sadece yüzde7'de kalmaktadır. Bu oran tarımsal sulama konusunda yatırımlara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir (Samsun Tarım İl Müdürlüğü, 2006).

Bölgede yapılan tarla içi geliştirme hizmetleri beklenen düzeyin gerisinde kalmıştır. 2006 yılı itibariyle, bölgede kamu kesimi tarafından inşa edilen 188.355 ha alanın 58.037 ha'ında (yüzde 30,8) tarla içi geliştirme hizmetleri bitirilmiştir. Tokat ilinde 23.061 ha, Samsun ilinde 28.033 ha, Amasya ilinde 5.205 ha, Çorum ilinde 1.738 ha alanda tarla içi geliştirme hizmetleri tamamlanmıştır. KHGM tarafından bölgede öncelikle kamu kesimi sulama alanlarını kapsayan 188.355 ha alanda arazi toplulaştırılması gerekirken 13.331 ha alanda toplulaştırma yapılabilmemiş ve bölgedeki arazi toplulaştırmasının gerçekleşme oranı yüzde 7 olmuştur. Bölge sulamalarında toplulaştırma yapılan 13.331 ha alanın 11.978 ha'ı Tokat ilinde gerçekleştirilmiştir. Bu değer bölgede yapılan arazi toplulaştırmasının yüzde 89,8'idir. Amasya ilinde 1.209 ha, Samsun ilinde 144 ha alanda arazi toplulaştırması yapılırken Çorum ilinde arazi toplulaştırması yapılmamıştır (KHGM, 2010). Tarımsal verimliliğin artmasını sağlayan arazi toplulaştırmasının bölgede hızlandırılarak devam ettirilmesi gerekmektedir.

3.2.3 BİTKİSEL ÜRETİM

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de tarımsal üretim büyük ölçüde çevresel faktörlere bağlı, risk ve belirsizliği yüksek bir ekonomik faaliyettir. Bu özelliğinden dolayı tüm ülkeler tarıma özel ilgi göstererek tarım politikalarını belirlemişlerdir. Özellikle gelişmiş ülkeler gıda güvenliği sağlamak için tarım sektörünü öncelikli sektörler arasına alarak bu sektörü desteklemişlerdir. Türkiye gibi gelişme yolundaki ülkelerde ise sektörün önemi bir kat daha artmaktadır. Nüfusun beslenmesini sağlamak, milli gelire ve istihdama katkı yapmak ve sanayi sektörünün hammadde ihtiyacını karşılamak gibi rolleri olan tarım sektörü, Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar, ülkemizin ekonomik ve sosyal gelişmesinde çok önemli görevler üstlenmiştir.

GSYİH'nin yüzde 19'unun bitkisel üretim ve hayvancılıktan oluştuğu TR83 Bölgesi ekonomisi için tarım kilit bir rol oynamaktadır. Sektörün gelir ve istihdam içindeki payı yıllar içinde düşse de, bölge için halen öne çıkan sektörlerin başındadır. Bölge bitkisel üretimi çoğunlukla iç piyasada

pazarlanarak, bölgede yaşayan halk ile komşu bölgelerin ve büyük tüketim merkezlerinde yaşayan insanların gıda ihtiyacının bir kısmını karşılamaktadır. Bölgede üretilen ürünlerin çok az bir kısmı ihraç edilmektedir. Diğer taraftan üretimin bir kısmı ise bölgede kurulu bulunan tarımsal sanayiye hammadde sağlamaktadır. Bölgedeki tarım işletmelerinin çok küçük ve parçalı olması büyük miktarda standart ürün üretimini engellemekte, genellikle aile ihtiyacının fazlası pazara arz edilmektedir.

Türkiye ve bölgenin 2002 ve 2008 yılları bitkisel üretimleri karşılaştırıldığında, yağışlara ve piyasada oluşan fiyatlara bağlı olarak üretimde dalgalanmalar meydana geldiği görülmektedir. Ülkemizde 2002 yılında 103,7 milyon ton olan bitkisel üretim, 2008 yılında 120,2 milyon tona yükselmiştir. 2008 yılında bitkisel üretimin yüzde 63,4'ü tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerden, yüzde 22,7'si sebze ve yüzde 13,9'u meyvelerden oluşmaktadır. Bölge bitkisel üretimleri ise 2002 ve 2008 yıllarında sırasıyla 7,76 milyon ton ve 8,42 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Bölge bitkisel üretimi ülke toplam üretiminin 2002 yılında yüzde 7,49'unu, 2008 yılında yüzde 7,12'sini karşılamıştır.

Tahıllar ve diğer bitkisel ürünler üretimine bakıldığında bölgede 2002'de 4,81 milyon ton ve 2008'de 5,17 milyon ton üretim gerçekleşmiştir. 2002 yılına göre bölge tahıllar ve diğer bitkisel ürünler üretimi 2008 yılında yüzde 7 artmıştır. 2008 yılında bölge üretimi ülke toplamının yüzde 6,96'sını karşılamıştır.

Tablo 3.2.3.1 Türkiye ve Bölge Bitkisel Üretim Miktarları

Miktar (ton)	2002					
	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
Tahıllar ve diğer bitkisel ürün	849.673	1.327.763	1.330.186	1.304.706	4.812.328	63.748.349
Sebzeler	584.128	272.417	1.335.319	449.934	2.641.798	25.823.567
Meyveler	79.643	33.197	120.630	78.571	312.041	14.158.050
Genel Toplam	1.513.444	1.633.377	2.786.135	1.833.211	7.766.167	103.729.966
	2008					
	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
Tahıllar ve diğer bitkisel ürün	952.747	1.238.168	1.450.182	1.538.261	5.179.358	76.202.684
Sebzeler	552.523	213.149	1.240.081	860.698	2.866.451	27.218.319
Meyveler	61.971	40.043	188.325	90.735	381.074	16.781.823
Genel Toplam	1.567.241	1.491.360	2.878.588	2.489.694	8.426.883	120.202.826
Miktar (%)	2002					
	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
Tahıllar ve diğer bitkisel ürün	1,33	2,08	2,09	2,05	7,55	100,00
Sebzeler	2,26	1,05	5,17	1,74	10,23	100,00
Meyveler	0,56	0,23	0,85	0,55	2,20	100,00
Genel Toplam	1,46	1,57	2,69	1,77	7,49	100,00
	2008					
	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
Tahıllar ve diğer bitkisel ürün	1,28	1,66	1,95	2,07	6,96	100,00
Sebzeler	2,03	0,78	4,56	3,16	10,53	100,00
Meyveler	0,37	0,24	1,12	0,54	2,27	100,00
Genel Toplam	1,32	1,26	2,43	2,10	7,12	100,00

Kaynak: TÜİK, 2010

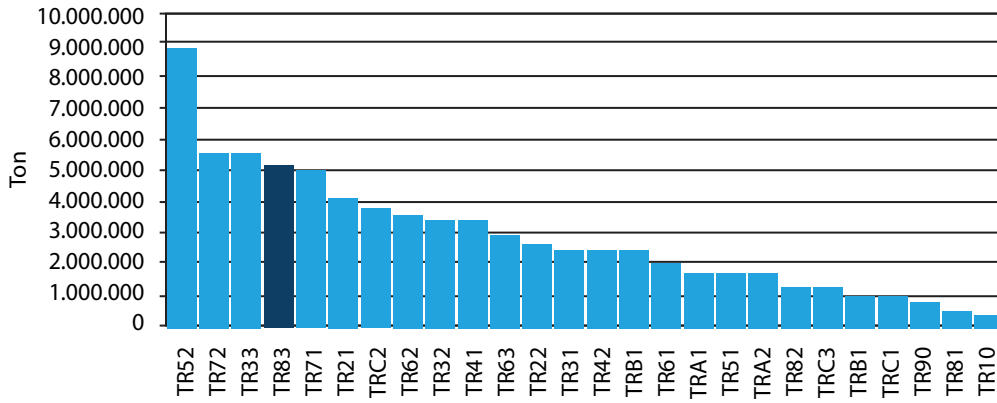
3. İKTİSADİ YAPI

Aynı yıllarda bölge sebze üretimi sırasıyla 2,64 milyon ton ve 2,86 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılına göre bölge sebze üretimi 2008 yılında yüzde 8 artmıştır. 2008 yılında bölge sebze ürünleri üretimi ülke toplamının yüzde 10,53'ünü karşılamıştır. Son olarak meyve üretimi incelendiğinde, 2008 yılında 381.074 ton olan bölge üretiminin ülke üretiminin yüzde 2,27'sini karşıladığı ve 2002 yılına göre yüzde 22 arttığı gözlemlenmektedir.

3.2.3.1 Düzey 2 Bölgeleri Bitkisel Üretimlerinin Karşılaştırılması

2008 yılı bölge bitkisel üretimleri karşılaştırıldığında, TR83 Bölgesi'nin meyve üretimi dışında tüm kategorilerde üst sıralarda yer aldığı görülmektedir. Tahıllar ve diğer bitkisel ürünler esas alınarak bir sıralama yapıldığında, TR52 Konya Bölgesi'nin 8.869.293 ton üretim ile ilk sırada, TR83 Bölgesi'nin ise 5.179.358 ton üretim ile 4. sırada bulunduğu görülmektedir.

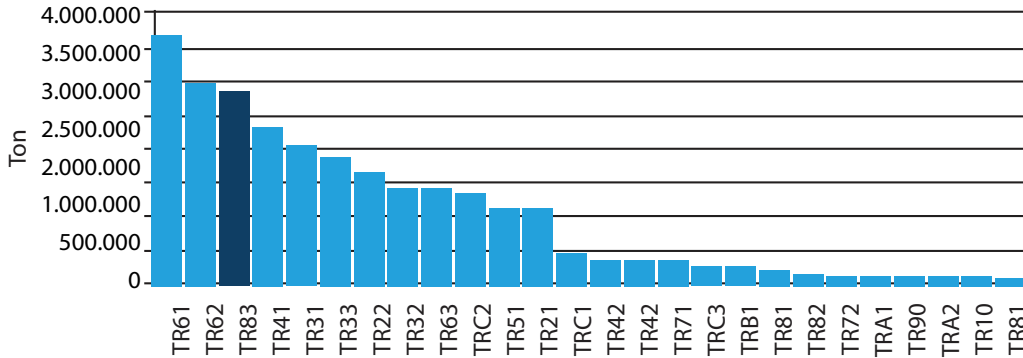
Şekil 3.2.3.1.1 Düzey 2 Bölgeleri Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler Üretimi Karşılaştırması, 2008

Kaynak: TÜİK, 2010

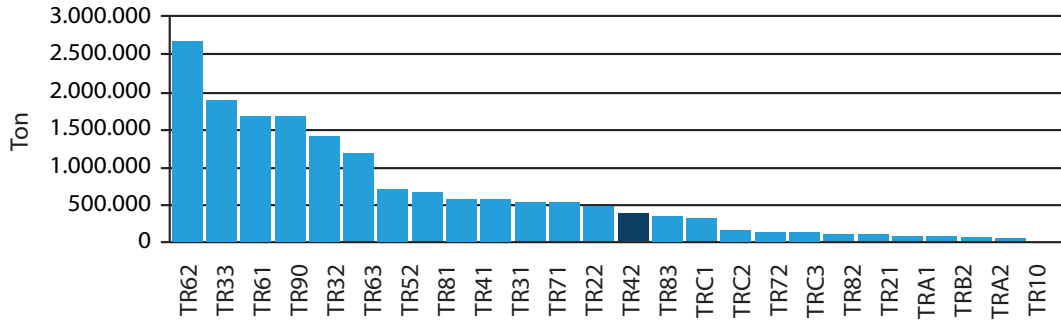
Sebze üretiminde, TR61 Antalya Bölgesi 3.709.726 ton üretim ile ilk sırada yer almakta, TR83 Bölgesi 2.866.451 ton üretim ile 3. sırada bulunmakta ve üretimi ülke üretiminin yüzde 10,53'ünü karşılamaktadır. Bölge meyve üretimi bakımından 381.074 ton ile 14. sırada bulunmakta ve ülke üretiminin yüzde 2,27'sini karşılamaktadır. Toplam bitkisel üretim miktarları esas alınarak bir sıralama yapıldığında, ilk sırayı TR52 Bölgesi alırken, TR83 Bölgesi 26 bölge içerisinde 4. sırada bulunmaktadır. Kişi başına bitkisel üretim değerleri esas alınarak bir sıralama yapıldığında, ilk sırayı TR61 Antalya alırken, TR83 Bölgesi 5. sırada bulunmaktadır. Türkiye'de 923 TL olan kişi başına bitkisel üretim değeri bölgede 1.700 TL'dir.

Şekil 3.2.3.1.2 Düzey 2 Bölgeleri Sebze Üretim Miktarı Karşılaştırması, 2008

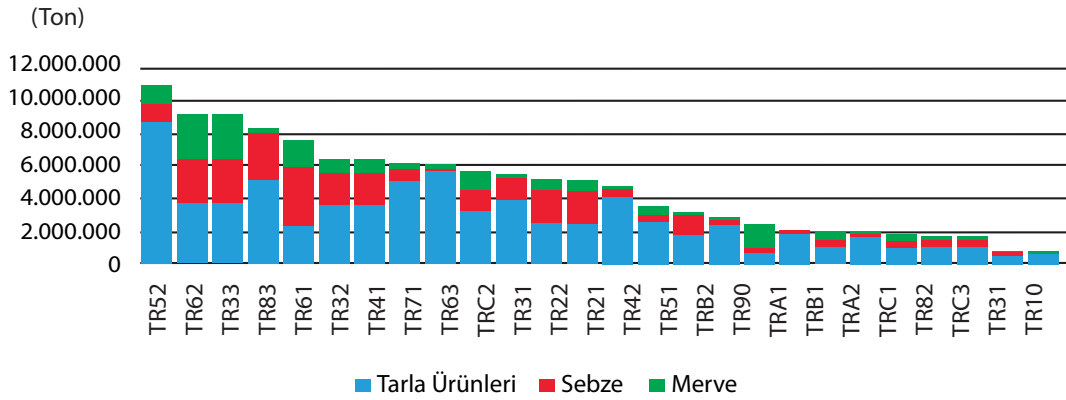
Kaynak: TÜİK, 2010

Şekil 3.2.3.1.3 Düzey 2 Bölgeleri Meyve Üretimi Karşılaştırması, 2008

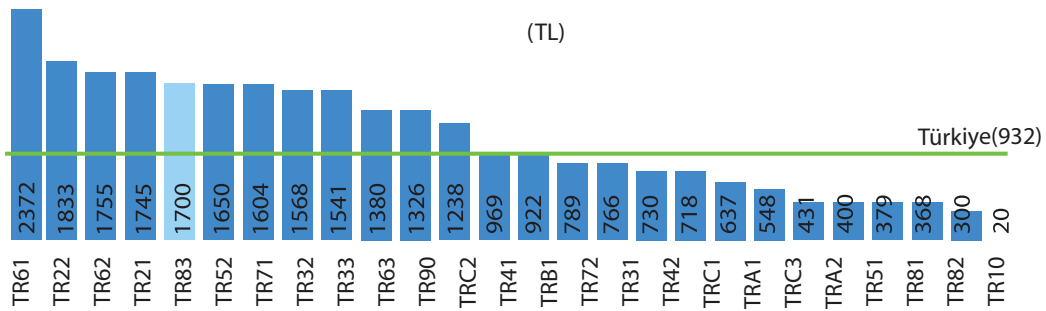
Kaynak: TÜİK, 2010

Şekil 3.2.3.1.4 Düzey 2 Bölgeleri Bitkisel Üretim Miktarı Karşılaştırması, 2008

Kaynak: TÜİK, 2010

Şekil 3.2.3.1.5 Düzey 2 Bölgeleri Kişi Başına Bitkisel Üretim Değeri Sıralaması, 2008

Kaynak: TÜİK, 2010

Dünya üzerinde değişik iklim ve toprak koşullarına sahip ülkelerin birim alandan elde ettiği verimler bölge ve ülke değerleri ile birlikte Tablo 3.2.3.1.1'de verilmiştir. TR83 Bölgesi bitkisel ürün verimleri dünya ülkeleri ile karşılaştırıldığında, ABD ve bazı Avrupa ülkelerinde elde edilen verimliliğin bölgenin birkaç katı olduğu görülmektedir. Tablodan görüldüğü üzere koyu renkte gösterilen değerler bölge verimlerinden daha yüksek verim elde eden ülkeleri göstermekte olup, bu ülkelerin genelde tarım ve sanayide ileri olan gelişmiş ülkeler olduğu görülmektedir. AB ülkelerinde buğday verimi 5.672 kg/ha, arpa verimi 4.536 kg/ha, mısır verimi 7.079 kg/ha, çeltik verimi 6.327 kg/ha'dır. Gelişmiş ülkelerde elde edilen verimlere ulaşabilmek için önlem alınması

3. İKTİSADİ YAPI

gerekmektedir. Tarımda verimlilik artırılmadan bölgenin gelecekte dünya ülkeleri ile rekabet etme şansı olmayacaktır.

Tablo 3.2.3.1.1 Bölge ve Türkiye'de Ürün Verimleri (kg/ha), 2008

	Buğday	Arpa	Çavdar	Mısır	Çeltik	Patates	Soya	Şekerpancarı	Ayçiçeği
Amasya	3094	3550	2778	8376	6429	29624	2000	48528	1703
Çorum	2173	2726	2769	5608	7031	23653	0	44602	1362
Samsun	3275	3354	2980	4676	7621	21446	3467	42402	1918
Tokat	2934	2753	2496	5190	6274	20188	0	48997	2526
TR83	2725	2907	2835	4796	7302	22049	3450	47227	1853
Türkiye	2345	2168	1986	7199	7572	28295	3649	48291	1716
Dünya	3086	2777	2622	5109	4309	17268	2384	51886	1424
A.B.D	3018	3418	1862	9658	7672	44240	2666	66011	1601
AB	5672	4536	3368	7079	6327	28766	2770	65689	1897
Hollanda	8730	6179	3810	11416	0	45574	0	72278	0
İngiltere	8281	5953	6368	0	0	41660	0	62681	0
Almanya	8087	6100	5081	9810	0	43761	1000	62287	1964
Fransa	7101	6764	4780	9294	5426	43586	2899	86763	2554
Yunanistan	2951	2533	2552	10300	6735	25313	2000	65435	1061
İtalya	3869	3747	2282	9010	6244	22724	3212	53221	2279
İspanya	3248	3252	2544	9901	6921	27796	2000	77895	1206
Brezilya	2480	2989	1282	4086	4229	25382	2817	0	1337
Avustralya	1579	1521	571	5691	9500	35546	2000	0	1521
Çin	4762	3550	1628	5556	6556	12815	1703	43293	1779
İran	2105	1765	0	7442	5556	23913	1817	33125	645
Hindistan	2802	1985	0	2324	3370	19295	942	0	542

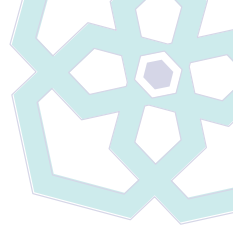
Kaynak: TÜİK, 2010
FAO, 2010

3.2.3.2 Bölgede Öne Çıkan Bitkisel Ürünler

Bölgede öne çıkan bitkisel ürünleri belirlemek için tahıllar ve diğer bitkisel ürünler, sebze ve meyve üretim miktarları kullanılarak ürünlerin Yoğunlaşma Katsayıları (YK) hesaplanmıştır. YK, herhangi bir faaliyetin bölge içindeki oranının aynı faaliyetin daha üst ölçekte başka bir mekânsal birim, örneğin ülke, içindeki oranı ile karşılaştırılmasıdır. YK değerinin 1'den büyük olması söz konusu faaliyetin baz alınan bölgeye göre görece olarak daha yoğun olduğunu gösterir. Aşağıdaki tablolarda YK değeri kırmızı ile gösterilen (YK>1) ürünler, illerde ve bölgede üretim miktarı Türkiye'ye oranla daha fazla yoğunlaşan ürünlerdir. Yoğunlaşma katsayısı büyüklüğü söz konusu ürünün üretim miktarının yoğunlaşması ile doğru orantılıdır.

Tablo 3.2.3.2.1'de bölgede tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretim miktarları ve yoğunlaşma katsayıları gösterilmektedir: Üretim miktarına göre bölgede üretimi yoğunlaşan tahıl ve bitkisel ürünler: arpa (biralık), buğday (diğer), kaplıca, tritikale, çeltik, buy (çemen otu), fasulye (kuru), mercimek (yeşil), nohut, patates (tatlı), haşhaş (tohum), kenevir (tohum), soya, fiğ (kuru ot), fiğ (dane), haşhaş (kapsül), korunga (tohum), tütün, şekerpancarı ve kenevir (lif)'dir.

Tablo 3.2.3.2.2'de bölge sebze üretim miktarları ve yoğunlaşma katsayıları yer almaktadır. Üretim miktarına göre bölgede üretimi yoğunlaşan sebzeler: soğan (kuru), pırasa, kırmızı pancar, turp (bayır), domates (sofralık), hıyar (sofralık), biber (sofralık, salçalık ve sivri), balkabağı, fasulye

Tablo 3.2.3.2.1 Bölge Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler Üretim Miktarları (ton) ve Yoğunlaşma Katsayıları, 2008

Ürün	Amasya		Çorum		Samsun		Tokat		TR83		Türkiye
	Üretim	YK	Üretim	YK	Üretim	YK	Üretim	YK	Üretim	YK	Üretim
Arpa (Biralık)		0,00	86.754	10,21		0,00	6.238	0,59	93.002	2,62	523.000
Arpa (Diğer)	80.022	1,19	133.747	1,52	26.783	0,26	55.157	0,51	295.712	0,81	5.400.000
Buğday (Diğer)	359.252	1,92	456.434	1,87	416.373	1,46	332.549	1,10	1.564.613	1,53	15.000.000
Buğday (Durum)	15.385	0,44	102.423	2,27	86	0,00	53.159	0,95	171.056	0,90	2.782.000
Kaplıca		0,00		0,00	1.295	9,24		0,00	1.304	2,59	7.361
Mısır (Dane)	5.453	0,10	729	0,01	128.560	1,58	11.246	0,13	145.990	0,50	4.274.000
Sorgum (Dane)		0,00		0,00	2	0,92		0,00	3	0,26	114
Triticale (Dane)	1.505	1,28	903	0,59	4.196	2,35	19.045	10,07	25.653	4,03	93.723
Yulaf (Dane)	548	0,22	1.774	0,56	2.365	0,63	751	0,19	5.439	0,41	196.099
Çavdar	300	0,10	2.074	0,52	1.964	0,42	297	0,06	4.636	0,28	246.521
Çeltik	945	0,10	56.383	4,61	65.405	4,56	2.635	0,17	125.377	2,45	753.325
Bakla (Yemeklik)		0,00	2	0,01	4	0,02	15	0,07	21	0,03	10.724
Bezelye		0,00		0,00	25	0,34		0,00	25	0,09	3.920
Burçak (Dane)	23	0,30	4	0,04		0,00	4	0,03	31	0,07	6.093
Buy (Çemen Otu)	2	0,82	20	6,31		0,00	5	1,27	34	2,04	195
Fasulye (Kuru)	637	0,33	1.849	0,74	5.414	1,84	3.926	1,26	11.829	1,13	154.630
Mercimek (Yeşil)	314	1,01	3.902	9,67	6	0,01	749	1,49	4.982	2,95	24.827
Nohut	9.778	1,51	29.853	3,55	2.142	0,22	12.281	1,17	54.059	1,54	518.026
Patates (Diğer)	20.085	0,38	26.066	0,38	52.288	0,65	51.490	0,61	149.930	0,53	4.196.522
Patates (Tatlı)		0,00		0,00	19	0,03	7.700	13,32	7.719	3,96	28.646
Aspir		0,00	7	0,06		0,00		0,00	7	0,01	7.068
Ayçiçeği (Yağlık)	8.059	0,72	7.997	0,55	15.373	0,90	12.560	0,69	43.991	0,72	900.387
Ayçiçeği (Çerezlik)	41	0,04	780	0,52		0,00		0,00	822	0,13	91.613
Hashağ (Tohum)	646	4,77	99	0,56		0,00	60	0,27	810	1,09	10.834
Kenevir (Tohum)		0,00		0,00	10	43,79		0,00	54	12,26	12
Kolza (Kanola)	42	0,04	22	0,02	965	0,60	187	0,11	1.217	0,21	83.965
Soya	1	0,00		0,00	7.281	11,10		0,00	7.293	3,11	34.461
Burçak (Kuru Ot)	50	0,14	10	0,02		0,00		0,00	60	0,03	29.493
Fiğ (Kuru Ot)	18.259	0,80	22.362	0,75	127.816	3,67	16.807	0,46	185.249	1,49	1.828.937
Hayvan Pancarı	300	0,15	501	0,20	558	0,19	4.200	1,32	5.560	0,52	157.541
Korunga (Kuru Ot)	165	0,02	5.405	0,55	4.896	0,43	11.446	0,94	21.913	0,53	603.724
Mısır (Hasıl)	250	0,06	756	0,14	8.570	1,40	875	0,13	10.453	0,48	322.414
Mısır (Silajlık)	78.500	0,56	48.742	0,27	400.110	1,88	164.702	0,73	692.057	0,91	11.183.290
Yonca (Kuru Ot)	9.055	0,19	27.750	0,44	5.786	0,08	60.107	0,76	102.699	0,39	3.907.403
Fiğ (Dane)	2.425	1,85	10.476	6,14	3.191	1,60	14.815	6,99	30.917	4,33	104.974
Hashağ (Kapsül)	588	4,78	89	0,56		0,00	55	0,28	737	1,09	9.849
Korunga (Tohum)		0,00		0,00		0,00	174	5,84	174	1,73	1.477
Tütün	905	0,77		0,00	8.201	4,61	2.763	1,47	11.874	1,87	93.403
Sekerpancarı	329.502	1,70	210.255	0,84	155.361	0,53	588.644	1,88	1.283.765	1,22	15.488.332
Kenevir (Lif)		0,00		0,00	17	42,54		0,00	60	11,91	21
TOPLAM	952.747		1.238.168		1.450.182		1.538.261		5.179.358		76.202.684

Kaynak: TÜİK, 2010 - *Bölgede üretimi olmayan ürünler tabloda gösterilmemiş, ancak Türkiye toplamına dahil edilmiştir.

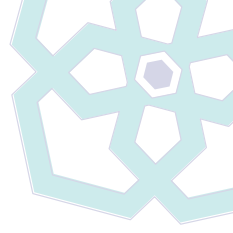
3. İKTİSADİ YAPI

Tablo 3.2.3.2.2 Bölge Sebze Üretim Miktarları (ton) ve Yoğunlaşma Katsayıları, 2008

Ürün	Amasya		Çorum		Samsun		Tokat		TR83		Türkiye
	Üretim	YK	Üretim	YK	Üretim	YK	Üretim	YK	Üretim	YK	Üretim
Soğan (Taze)	611	0,18	1.129	0,86	1.774	0,23	2.209	0,42	5.723	0,32	168.223
Soğan (Kuru)	376.300	9,24	115.493	7,35	1.434	0,02	130.363	2,05	623.590	2,95	2.007.118
Sarımsak (Taze)	56	0,12	27	0,14	200	0,18	20	0,03	303	0,12	23.900
Sarımsak (Kuru)	497	0,30	140	0,22	383	0,10	5.281	2,06	6.301	0,74	81.070
Pırasa	1.243	0,24	685	0,35	17.585	1,53	8.221	1,03	27.734	1,04	252.286
Havuç	2.880	0,24	156	0,03	360	0,01	28	0,00	3.424	0,05	591.538
Kırmızı Pancar		0,00		0,00	3.000	8,12		0,00	3.000	3,51	8.106
Kereviz (Kök)		0,00		0,00	115	0,15		0,00	115	0,07	16.537
Turp (Bayır)	375	1,09	185	1,39	2.544	3,29	232	0,43	3.336	1,86	16.985
Turp (Kırmızı)		0,00	48	0,04	1.058	0,16	247	0,05	1.353	0,09	144.878
Domates (Sofralık)	90.098	0,60	31.985	0,55	241.234	0,71	504.290	2,15	867.607	1,11	7.419.814
Domates (Salçalık)	1.500	0,02	6.090	0,22	26.700	0,16	37.313	0,33	71.603	0,19	3.565.541
Hıyar (Sofralık)	31.189	1,01	5.133	0,43	107.599	1,55	22.059	0,46	165.980	1,03	1.524.105
Hıyar (Turşuluk)	2.430	0,75	1.010	0,81		0,00	515	0,10	3.955	0,24	158.671
Acur	60	0,09		0,00	3	0,00		0,00	63	0,02	33.862
Biber (Salçalık)	4	0,00	15	0,00	85.000	2,70	2.176	0,10	87.195	1,20	690.531
Biber (Dolmalık)	1.061	0,14	206	0,07	53.371	3,16	9.978	0,85	64.616	1,65	371.050
Biber (Sivri)	2.146	0,14	888	0,15	88.915	2,66	8.576	0,37	100.525	1,30	734.596
Bamya	1.249	1,64	521	1,77	283	0,17	818	0,69	2.871	0,73	37.543
Patlıcan	1.743	0,11	504	0,08	56.746	1,53	4.185	0,16	63.178	0,74	813.686
Kabak (Sakız)	4.601	0,81	359	0,16	3.392	0,27	6.115	0,69	14.467	0,49	279.451
Balkabağı	524	0,32	1.349	2,13	6.040	1,64	1.107	0,43	9.020	1,06	80.915
Bezelye (Taze)	13	0,01	5	0,01	2.421	0,60		0,00	2.439	0,26	88.828
Fasulye (Taze)	11.890	1,04	3.826	0,87	88.381	3,45	31.733	1,78	135.830	2,29	563.056
Bakla (Taze)	4	0,00	8	0,02	132	0,07	1.679	1,24	1.823	0,40	42.885
Barbunya Fasulye	20	0,02	1.216	2,61	11.701	4,32	5.010	2,67	17.947	2,87	59.392
Kavun	3.375	0,10	29.697	2,17	43.063	0,54	10.530	0,19	86.665	0,47	1.749.935
Karpuz	12.405	0,15	7.080	0,23	139.832	0,77	34.880	0,28	194.197	0,46	4.002.285
Karnibahar		0,00		0,00	24.380	3,55	180	0,04	24.560	1,55	150.843
Brokoli		0,00		0,00	2.130	2,35	87	0,14	2.217	1,06	19.890
Lahana (Beyaz)	1.888	0,19	3.443	0,90	85.313	3,84	8.273	0,54	98.917	1,93	487.744
Lahana (Kırmızı)		0,00	92	0,11	63.951	13,42	363	0,11	64.406	5,85	104.583
Lahana (Karayaprak)	25	0,02	10	0,02	41.330	11,22	453	0,18	41.818	4,91	80.825
Lahana (Brüksel)		0,00		0,00	150	2,25		0,00	150	0,97	1.465
Marul (Kivırcık)	1.503	0,51	248	0,22	21.169	3,22	2.301	0,50	25.221	1,66	144.498
Marul (Göbekli)	119	0,03	104	0,06	1.704	0,16	11.073	1,50	13.000	0,53	233.424
Marul (Aysberg)		0,00	12	0,02	150	0,05	5	0,00	167	0,03	61.719
Enginar		0,00		0,00	511	0,31		0,00	511	0,13	36.320
İspanak	2.646	0,58	1.342	0,76	15.428	1,50	9.589	1,34	29.005	1,22	225.746
Pazı		0,00		0,00	92	0,31		0,00	92	0,13	6.480
Semizotu		0,00	7	0,23	55	0,32	4	0,03	66	0,16	3.815
Maydonoz	58	0,05	55	0,13	373	0,16	376	0,23	862	0,16	52.346
Roka		0,00	5	0,22	7	0,05	135	1,45	147	0,47	2.940
Tere	10	0,26	9	0,60	6	0,07	87	1,43	112	0,55	1.922
Nane		0,00	12	0,16	56	0,13	142	0,46	210	0,20	9.824
Dereotu		0,00	5	0,24	10	0,08	63	0,74	78	0,28	2.677
Mantar (Kültür)		0,00	50	0,24		0,00	2	0,00	52	0,02	26.526
TOPLAM	552.523		213.149		1.240.081		860.698		2.866.451		27.218.319

Kaynak: TÜİK, 2010 - *Bölgede üretimi olmayan ürünler tabloda gösterilmemiş, ancak Türkiye toplamına dahil edilmiştir

TR83 Bölgesi Mevcut Durum Analizi

Tablo 3.2.3.2.3 Bölge Meyve Üretim Miktarları (Ton) ve Yoğunlaşma Katsayıları, 2008

Ürün adı	Amasya		Çorum		Samsun		Tokat		TR83		Türkiye
	Üretim	YK	Üretim	YK	Üretim	YK	Üretim	YK	Üretim	YK	Üretim
Üzüm (Sofralık- Çekirdekli)	3.212	0,58	12.467	3,51	1.122	0,07	9.493	1,18	26.294	0,78	1.490.185
Üzüm (Şaraplık)	6	0,00	4.772	4,25		0,00	21.441	8,43	26.219	2,46	470.285
Kivi		0,00		0,00	626	2,86		0,00	626	1,41	19.530
İncir	23	0,03	196	0,40	2.436	1,06	51	0,05	2.706	0,58	205.067
Elma (Golden)	5.756	2,21	2.044	1,21	3.061	0,39	4.422	1,16	15.283	0,95	705.896
Elma (Starking)	3.746	0,76	1.909	0,60	3.337	0,22	6.103	0,85	15.095	0,50	1.332.776
Elma (Amasya)	5.274	7,14	2.097	4,39	822	0,37	5.149	4,76	13.342	2,94	200.009
Elma (Grannysmith)	296	1,69	69	0,61	749	1,41	896	3,49	2.010	1,87	47.438
Elma (Diğer)	1.057	1,31	1.273	2,44	6.501	2,65	2.499	2,12	11.330	2,28	218.375
Armut	2.171	1,65	3.744	4,41	8.176	2,05	5.126	2,67	19.217	2,38	355.476
Ayva	1.069	3,03	1.402	6,16	1.458	1,36	320	0,62	4.249	1,96	95.395
Muşmula		0,00	148	14,39	539	11,14	62	2,66	749	7,65	4.310
Şeftali (Nektarin)		0,00	15	0,13		0,00	377	1,42	392	0,35	49.144
Şeftali (Diğer)	8.088	4,36	629	0,52	27.385	4,85	8.088	2,98	44.190	3,87	502.762
Erik	2.188	2,38	1.138	1,92	4.394	1,57	2.851	2,12	10.571	1,87	248.736
Kayısı	722	0,27	521	0,30	2	0,00	405	0,10	1.650	0,10	716.415
Zerdali	100	0,79	105	1,29		0,00	27	0,15	232	0,30	34.159
Kiraz	24.146	19,32	1.654	2,05	3.947	1,04	6.506	3,56	36.253	4,72	338.361
Vişne	1.921	2,81	737	1,67	1.146	0,55	9.347	9,32	13.151	3,12	185.435
Kızılcık	77	1,89	191	7,27	1.126	9,11	415	6,97	1.809	7,24	11.010
İğde	31	1,79	64	5,72		0,00		0,00	95	0,89	4.686
Çilek	41	0,04	6	0,01	604	0,21	512	0,36	1.163	0,20	261.078
Ahududu	12	1,59		0,00	15	0,65		0,00	27	0,58	2.050
Dut	193	0,80	764	4,92	1.939	2,65	1.558	4,42	4.454	3,01	65.140
Nar	14	0,03	180	0,59	222	0,15	17	0,02	433	0,15	127.760
Trabzon Hurması		0,00	2	0,03	562	2,06	19	0,14	583	1,06	24.302
Zeytin (Sofralık)		0,00		0,00	40	0,01		0,00	40	0,00	512.103
Badem	147	0,75	292	2,32	21	0,04	395	1,38	855	0,71	52.774
Fındık	6	0,00		0,00	114.886	12,78	1.996	0,46	116.888	6,43	800.791
Ceviz	1.675	2,65	3.560	8,73	2.679	1,40	2.659	2,88	10.573	2,72	170.897
Kestane		0,00		0,00	530	0,85	1	0,00	531	0,42	55.395
Antep Fıstığı		0,00	64	0,22		0,00		0,00	64	0,02	120.113
TOPLAM	61.971		40.043		188.325		90.735		381.074		16.781.823

Kaynak: TÜİK, 2010 - *Bölgede üretimi olmayan ürünler tabloda gösterilmemiş, ancak Türkiye toplamına dahil edilmiştir.

(taze), barbunya fasulye, karnıbahar, brokoli, lahana (beyaz, kırmızı, karayaprak), marul (kivircik) ve ispanaktır.

Tablo 3.2.3.2.3'de ise bölge meyve üretim miktarları ve yoğunlaşma katsayıları yer almaktadır. Üretim miktarına göre bölgede üretimi yoğunlaşan meyveler; üzüm (şaraplık), kivi, elma (Amasya, grannysmith, diğer), armut, ayva, muşmula, şeftali (diğer), erik, kiraz, vişne, kıızılcık, dut, Trabzon hurması, fındık ve cevizdir. Söz konusu üç kategoride de öne çıkan ürünlerin üretiminde bölgenin uygun iklim ve toprak şartları ve işletmelerin deneyim sahibi olması gibi avantajları bulunmaktadır. Bölge tarımsal ürünlerinin markalaşması ve bölge ekonomisine daha fazla katma değer sağlaması

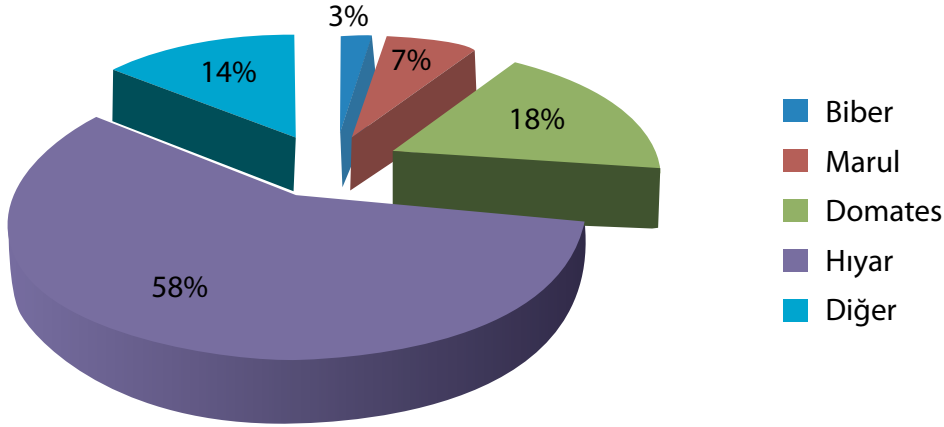
3. İKTİSADİ YAPI

için, söz konusu ürünlerin verimleri artırılmalı ve hem iç hem de dış pazarlarda bu ürünlerin tanıtım ve pazarlama çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

3.2.3.3 Örtü Altı Sebze Tarımı

Tarım işletmelerinde birim alandan en yüksek gelir sera işletmelerinde elde edilmektedir. 2001-2008 yılları arasında örtü altı sebze üretim miktarı Türkiye’de yüzde 35,9 oranında artarken, bölgedeki artış oranı yüzde 46,2 olarak gerçekleşmiş, 2008 üretim miktarı 117.177 ton olmuş ve bölgenin ülke toplam üretimi içindeki payı yüzde 2,15’ten 2,31’e yükselmiştir. 2008 yılında bölge illeri üretim miktarları incelendiğinde Samsun’un 93.759 tonluk üretimle bölge içi üretimin yüzde 80’ini sağladığını görmekteyiz. Geri kalan üretim Amasya’da 16.701, Tokat’ta 5.364, Çorum’da 1.353 ton olarak gerçekleşmiştir. Bölgedeki mikro klima alanları ile denize yakın, kuzeyi kapalı alanlarda örtü altı sebze tarımı yaygınlaştırılarak kış döneminde sebze tarımını geliştirmek ve üretilen sebzeleri ihraç etmek bölge tarımsal gelirini artıracaktır. Bunun için seracılık işletmelerinin verimliliğini artırmak için adımlar atılmalıdır. Örneğin bu işletmelerde en yüksek gider kalemini oluşturan ısıtma giderlerini düşürmek için bölgede yer alan jeotermal enerji kaynakları değerlendirilebilir.

Şekil 3.2.3.3.1 Bölgede Örtü Altı Sebze Üretimi, 2008

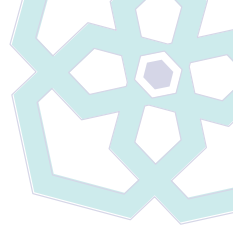
Kaynak: TÜİK, 2010

3.2.3.4 Organik Tarım

Organik tarım, ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucu kaybolan doğal dengeyi yeniden kurmaya yönelik, insana ve çevreye dost üretim sistemlerini içermekte olup esas itibariyle kimyasal ilaçlar ve gübrelerin kullanımının yasaklanmasının yanında organik ve yeşil gübreleme, toprağın muhafazası, bitkinin direncini artırmayı tavsiye eden, üretim miktarında artışı değil ürünün kalitesinin yükselmesini amaçlayan bir üretim şeklidir. Organik ürün pazarı tüm dünyada hızla artarak önemli bir sektör durumuna gelmiştir (Samsun Tarım İl Müdürlüğü, 2006).

Türkiye, ihracat için üretim yapan güçlü ve hızla gelişen bir organik tarım sektörüne sahiptir. Türkiye, dünyadaki organik pamuk üretiminin yarısını gerçekleştirmekte olup, organik kabuklu yemiş, meyve, sebze ve bitkilerin başlıca tedarikçilerinden biridir. Türkiye’de organik üretim yapan 14 bini aşkın çiftçi bulunmaktadır ve üretimin yüzde 95’inden fazlası ihraç edilmektedir. Güçlü bir yerel pazar oluşturulması, organik tarımsal üretim sistemlerinin sürdürülebilirliğini güvence altına alacaktır (TKİB, 2010).

Diğer tarımsal üretim verilerinde ülkede üst sıralarda yer alan TR83 Bölgesi’nin organik tarım üretimi şu ana kadar çok sınırlı kalmıştır. Yukarıdaki tablodan görüldüğü üzere bölge organik ürünler üretimi, ülke üretiminin sadece yüzde 1’lik bir kısmını karşılamaktadır. Organik tarım konusunda

Samsun'un 4.370 ton üretimle bölge üretiminin yüzde 94'ünü karşıladığı ve Çorum ilinde organik tarım üretimi yapılmadığı görülmektedir. Bölge potansiyelinin iyi irdelenerek pazar talebine göre ürünlerin üretimi ve pazarlanmasıyla çiftçinin eline daha fazla para geçmesi mümkün olabilecektir. Özellikle doğal koşullarda üretim yapan orman içi köylerde üretilecek sertifikalı ürünlerle organik ürün ihracatını artırmak mümkün görülmektedir.

Tablo 3.2.3.4.1 Türkiye ve Bölge'de Organik Tarım, 2008

	Çiftçi sayısı	Ekilen alan (ha)	Üretim (Ton)
Amasya	13	10	173
Çorum	-	-	-
Samsun	115	4.533	4.370
Tokat	3	2.462	109
TR83	131	7.005	4.652
Türkiye	9.384	141.752	415.380

Kaynak: TÜİK, 2010

3.2.3.5 Tarım İşletmeleri

Bölgede tarım Türkiye'ye benzer şekilde, genellikle hane halklarına ait küçük aile küçük aile işletmeleri tarafından yürütülmektedir. Bu işletmeler genellikle çok parçalı küçük araziler üzerinde üretim yapmakta ve bitkisel üretim ile hayvancılığı bir arada yürütmektedir. Bu bölümde tarımsal işletmelerin yapısını ortaya koymak amacıyla işletmelerin büyüklükleri, arazi büyüklükleri ve üretim şekilleri irdelenecektir.

3.2.3.5.1 Türkiye ve Bölge Tarım İşletmeleri Büyüklükleri

Türkiye'deki tarım işletmeleri büyüklükleri irdelendiğinde 1991 yılında 3.996.822 adet olan işletme sayısı 2001 yılında 3.021.190 adede gerilemiş, ortalama işletme büyüklüğü ise 59,12 dekardan, 61,0 dekara yükselmiştir. Aynı dönemde ülkeye paralel bir şekilde bölgede tarım işletmesi sayısı 263.663'ten 225.958'e gerilerken her bir işletmenin kullandığı tarım alanı 44 dekardan 45,2 dekara yükselmiştir.

Ülke genelinde küçük işletme olarak gruplandırılan 0-99 dekar arazi işleyen tarım işletmeleri oranı 2001'de 84 iken, bu işletmeler arazinin yüzde 42'sini işlemektedir. Ortalama işletme büyüklüğü ise 30,3 da'dır. Bölgede 100 dekardan daha az arazi işleyen tarım işletmeleri oranı 2001'de yüzde 90,7'dir. Bu işletmeler arazinin 2001 yılında yüzde 67,2'sini işlemekte ve işletmelerin ortalama büyüklüğü ise 1991 yılında 29,9 da ve 2001 yılında 33,5 da olmuş, tarım işletmeleri arazi büyüklüğü az da olsa artmıştır. Ülke geneli ve bölgedeki tarım işletmeleri karşılaştırıldığında, bölgedeki küçük tarım işletmelerinin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Ancak ülke ve bölgede her bir tarım işletmesinin işlediği alan arasında önemli bir fark bulunmamakta, ortalama işletme büyüklüğü 30 da olmaktadır.

Orta grup olarak nitelenen 100-499 dekar arazi işleyen tarım işletmesi oranı Türkiye'de 2001 yılında yüzde 16,0 iken, bu grup toplam arazinin yüzde 47'sini işlemektedir. Bu grubun işlediği ortalama tarım alanı büyüklüğü 178,7 da olmuştur. Aynı yıl bölgede 100-499 da arazi işleyen tarım işletmelerinin oranı yüzde 9,1 ve bu grubun işlediği tarım alanı yüzde 31,2 olarak gerçekleşmiştir. Bölgede bu grupta yer alan tarım işletmelerinin işlediği ortalama alan 154,2 da'dır. Söz konusu bu değerler AB ülkelerindeki ortalama tarım işletmesi büyüklüğü olan 165 da ile birbirine yakındır.

Büyük işletme olarak kabul edilen 500-999 dekar arazi işleyenlerin oranı 2001'de ülke genelinde

3. İKTİSADİ YAPI

yüzde 0,6 olmuş ve bu grup arazinin yüzde 6,0'sını işlemiştir. Bölge için bu işletmelerin oranı 2001 yılında ise 0,1 olmaktadır ve işledikleri ortalama alan 1991 yılında 531,9 da, 2001 yılında 736,4 da olmuştur. Büyük tarım işletmelerinden ülke genelinde 1.000 da ve üzeri arazi işleyenler 2001 yılında ortalama 2.166,8 da tarım arazisi işlerken, bölgede bu değer 3.534,1 dekar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3.2.3.5.1.1 Türkiye ve Bölge Tarım İşletme Büyüklükleri, 1991-2001

		Türkiye				Bölge			
		1991		2001		1991		2001	
		Adet	Yüzde	Adet	Yüzde	Adet	Yüzde	Adet	Yüzde
Toplam	A	3.966.822	100	3.021.190	100	263.663	100	225.958	100
	B	234.510.993	100	184.329.487	100	11.606.679	100	10.225.361	100
<50	A	2.659.738	67	1.958.266	65	190.139	72,1	157.474	69,7
	B	51.889.612	22	39.331.133	21	4.079.566	35,2	3.623.293	35,4
50-99 da	A	713.149	18	559.999	19	48.701	18,5	47547	21
	B	46.750.693	20	38.123.216	21	3.083.357	26,6	3.249.798	31,8
100-499 da	A	557.097	14,1	481.018	16	24.240	9,2	20.698	9,1
	B	95.704.065	40	85.957.939	47	3.975.096	34,2	3.191.728	31,2
500-999 da	A	24.201	0,6	17.431	0,6	413	0,16	218	0,1
	B	14.982.493	6	11.218.554	6	219.678	1,9	160.542	1,5
1000>	A	12.637	0,3	4.476	0,14	170	0,06	21	0,1
	B	25.184.130	10,73	9.698.645	5,26	248.982	2,15	74.217	3,3

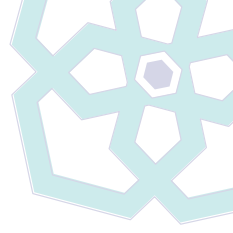
Kaynak: DİE, 1994 - DİE, 2004-1

A: İşletme sayısı,

B: Tarım işletmesinin işlediği alan (da)

Bölgedeki her bir tarım işletmesi ortalama 6 adet parseli işlemekte, her bir parsel büyüklüğü ortalama 7,68 da olmaktadır. En küçük parsellerin Tokat ilinde, en büyük parsellerin Çorum ilinde olduğu görülmektedir. Bölge tarımsal işletmelerinin, işletme büyüklüğü ve parsel büyüklüğü ülke genelinden daha küçüktür. Bölgede işletme başına düşen arazi miktarı ülke ortalamasının yüzde 73,7'si, ortalama parsel büyüklüğü ise ülke ortalamasının yüzde 70'i kadardır. Bölgede yer alan illerdeki arazi dağılımı çok parçalı ve küçük parsellerden meydana gelmiştir.

Tüm bu veriler ışığında genel bir değerlendirme yapıldığında, bölgede orta büyük işletme olarak tanımlanabilecek batı standartlarında ticari üretim yapabilecek tarım işletmesi sayısının ülke genelinden daha az olduğu göze çarpmaktadır. Bu kadar fazla sayıdaki tarım işletmesi ve küçük parselde üretim yapmak ve dünya ülkeleri ile rekabet etmek oldukça zor görünmektedir. Bölgedeki tarım işletmelerinin çok küçük olması birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Küçük işletmeler büyük miktarda standart kitlesel üretim yapamadıklarından pazara aynı kalitede, büyük miktarda ürün sunamamakta, pazarda söz sahibi olamamakta ve çoğunlukla kendi ihtiyaçları için üretim yapmaktadır. Bu durum gelir düşüklüğüne neden olmakta, çiftçinin tarıma olan ilgisi azalmakta ve köyden kente göç hızlandırmaktadır.

Tablo 3.2.3.5.1.2 Bölge Tarım İşletmeleri Sayısı ve Parsel Büyüklükleri, 2001

İller	İşletme sayısı	Arazi büyüklüğü (da)	İşletme büyüklüğü (da)	Toplam parsel sayısı	İşletme başına ortalama parsel sayısı	Parsel büyüklüğü (da)
Amasya	35.134	1.540.082	43,83	212.800	6	7,23
Çorum	63.086	3.689.135	58,47	374.941	6	9,84
Samsun	103.136	3.889.885	37,72	483.280	5	8,04
Tokat	64.791	2.487.397	38,39	439.134	7	6,78
TR83	266.147	11.606.499	43,6	1.510.155	6	7,68
Türkiye	3.966.822	234.510.993	59,12	21.601.272	5	10,85

Kaynak: DİE, 2004-1
DİE, 2004-2

3.2.3.5.2 Tarımsal İşletmelerde Üretim

Bölgede yer alan 227.587 tarım işletmesinin yüzde 78,5'i bitkisel ve hayvansal üretimi birlikte yapmaktadır. Sadece bitkisel üretim yapan işletmeler 46.343 adettir (DİE, 2004-1). İşletmeler arazi sahipliği bakımından incelendiğinde ise bölgede yer alan işletmelerin büyük bir bölümünün arazi sahipleri tarafından işletildiği görülmektedir. Bölgede topraksız çiftçi oranı yüzde 2,5 olup ülke ortalamasından (yüzde 4,4) daha düşüktür. Bu oran Amasya'da yüzde 7,2, Samsun'da yüzde 0,7, Çorum'da yüzde 4,1 ve Tokat'ta 1,4'tür.

Tarımsal faaliyetler ve hanehalkı ilişkisi incelendiğinde, Türkiye'deki kırsal kesim yerleşim yerleri sayısında 2001'de 1991'e göre yüzde 1,75, toplam hanehalkı sayısında ise yüzde 8,32 artış görülmüştür. Ülkemiz kırsalında yaşayanların 1991 yılında yüzde 75,6'sı tarım sektöründe faaliyette bulunurken, bu değer 2001 yılında yüzde 71,7'e gerilemiştir. Ülke genelinde tarımsal faaliyette bulunmayan hanehalkı sayısında 2001 yılında 1991 yılına göre yüzde 117,48 oranında artış gözlemlenmektedir.

Aynı değerlendirme bölge için yapıldığında bölgede kırsal yerleşim yeri sayısında yüzde 6,5, hanehalkı sayısında ise yüzde 32,4 artış gerçekleştiği görülmektedir. Bölgedeki hanehalkının faaliyetleri irdelendiğinde, hanelerin 1991 yılında yüzde 94,4'ünün, 2001 yılında ise 79,5'inin tarımsal faaliyetlerde bulunduğu gözlenmektedir. Bölgede tarım dışı işlerden gelir elde edenlerin sayısı 1991-2001 yılları arasında 4,4 kat artarak 16.124'ten 71.680'e yükselmiştir. 10 yılda meydana gelen bu artış ülke ile benzerlik göstermektedir ve bölgedeki hanelerin tarım dışı faaliyetlere yönelmesinin ülke genelinden daha hızlı olduğu görülmektedir. Bu durum bölgedeki nüfus artışına

Tablo 3.2.3.5.2.1 Türkiye ve Bölge Yerleşim Yeri ve Tarımsal Faaliyette Bulunmasına Göre Hanehalkı Sayısı

	Türkiye				Bölge			
	1991		2001		1991		2001	
	Adet	Yüzde	Adet	Yüzde	Adet	Yüzde	Adet	Yüzde
Kırsal Yerleşim Yeri Sayısı	36.371	-	37.009	-	2.646	-	2.818	-
Hanehalkı Sayısı	4.764.006	100	5.160.264	100	283.712	100	349.232	100
Tarımsal Faaliyette Bulunan Hanehalkı Sayısı	4.091.530	75,6	3.697.743	71,7	267.588	94,4	277.552	79,5
Tarımsal Faaliyette Bulunmayan Hanehalkı Sayısı	672.476	16,4	1.462.521	28,3	16.124	5,6	71.680	20,5

Kaynak: YHGP, 2006

3. İKTİSADİ YAPI

karşın bölgede göçün önemli boyutta olduğunu göstermektedir.

Tarım işletmelerinin büyük bir kısmı aile işletmesi olduğundan bu işletmeler ihtiyaç duydukları işgücünün önemli bir kısmını kendi aile bireylerinden sağlamaktadır. Bölgede tarımsal işletmelerde gizli işsizlik oranı yüksektir. "Türkiye'de Tarımsal İşgücü Talebini Çalışması"na göre, 1995 yılında bölgenin bitkisel üretim için işgücü ihtiyacı 58.236.717 işgünü/yıl, hayvansal üretim için 27.083.944 işgünü/yıl olmak üzere, toplam işgücü ihtiyacı 85.320.661 işgünü/yıldır (Dernek, 1998). Aynı yıl bölgenin kırsal kesimde oturan aktif nüfusuna göre hesaplanan işgücü arzı 263.557.320 işgünü/yıl, işgücü arz fazlası 178.236.659 işgünü/yıldır. Bölgede mevcut işgücünün yüzde 32,4'ü ile tarımsal hizmetleri yapmak mümkün olduğundan, işgücü arz fazlası yüzde 67,6'dır (YHGP, 2006). Bu oranın yüksekliği bölgede tarımsal istihdam oranının yüksekliğini, işsizlik oranının düşüklüğünü ve köyden kente olan göç olgusunu açıklamaktadır.

Bölge tarım işletmelerinin gelirleri incelendiğinde, işletmelerin elde ettikleri gelirlerin ortalama yüzde 69,1'inin tarımsal kaynaklı faaliyetlerden elde edilen gelirler olduğu ve bu oranın da Türkiye ortalaması olan 72,43'e yakın olduğu görülmektedir. Tarım işletmelerinin tarım dışı gelirleri Amasya'da yüzde 29,85, Çorum'da yüzde 22,43, Samsun'da yüzde 32,14, Tokat'ta yüzde 34,65'tir. Bölgede işletmelerin elde ettiği tarım dışı gelirlerin toplam gelirler içindeki oranları, kira, satış, banka gelirleri için yüzde 15, Doğrudan Gelir Desteği (DGD) için yüzde 6,3 ve krediler için yüzde 5,5'tir (YHGP, 2006).

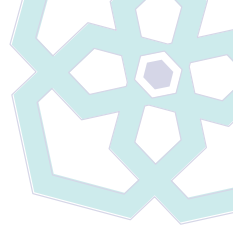
Tablo 3.2.3.5.2.2 Bölge Ana Ürün Üretimlerinde İşgücü İhtiyacı (işgünü/yıl), 1995

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
Bitkisel Üretim	9.196.020	11.764.661	25.515.744	11.760.292	58.236.717	670.161.881
Hayvansal Üretim	3.954.830	5.770.151	9.294.448	8.064.515	27.083.944	352.122.386

Kaynak: Dernek, 1998

Tarım dışı gelirlerden olan DGD'nin üretimden bağımsız olarak uygulanması ve verimliliği artırma yerine mülkiyeti baz alması tarımsal yapıdaki mevcut bozuklukları artırmış, DGD'nin daha çok sosyal politika aracı olarak kabulüne neden olmuştur. Desteğin üretimden bağımsız olması, tarımı üretim planlamasından uzaklaştırmıştır. Nitekim, 2004 yılında uygulamaya giren Tarım Stratejisi Belgesi ile 2010 yılına kadar DGD'nin tarımsal destekleme bütçesi içindeki payının yüzde 75'ten yüzde 45'e düşürülmesi amaçlanmış ve üretimle ilişkisinin kurulması, "şartlı destek" niteliğinde verilmesi kararlaştırılmıştır (DPT, 2006-1).

Tarımsal desteklemede 2010 yılı itibarıyla Havza Bazlı Üretim ve Destekleme Modeli'ne geçilmiştir. Bakanlar Kurulunun, "Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeline Göre 2010 Yılı Ürünleri Fark Ödemesi Desteğine Dair Kararı", Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Karar ile TKİB'nin tarafından iklim, toprak, topografya ve arazi sınıfları değerlendirilerek belirlenen ve aralarında Yeşilirmak Havzası ve Orta Karadeniz Havzalarının da bulunduğu 30 adet tarım havzasında, 2010 yılı üretim sezonunda üretilen ve satışı yapılan ürünlere verilecek fark ödemesi desteğine ilişkin usul ve esaslar belirlenmiş durumdadır. Modelin uygulanmasıyla 17 ürün için destekleme ödemeleri yapılacaktır. Bu ödemelerin kullanımı, teşviklerin daha etkin hedeflenmesine imkân tanıyarak, kamu kaynakları üzerindeki yükü hafifletecektir. Amaç, eksik olan ve özel sektörün hammadde talebini karşılayan malların üretiminin artırılmasını sağlamak için destek verilmesidir (TKİB, 2010).

3.2.3.6 Tarımsal Mekanizasyon

Tarımda makine kullanımı, üretimin en kısa sürede tamamlanması, gecikmeden doğan ürün kaybının önlenmesi, kırsal kesimde çalışma koşullarının daha rahat, çekici ve güvenli bir duruma getirilmesi ve tarım işçilerinin iş veriminin yükseltilmesi gibi avantajlar sağlar. Diğer taraftan aşırı mekanizasyon uygulaması işletme ölçeğinde büyük gider yaratabilmekte ve kırsal kesimde işsizlik artabilmektedir.

Türkiye'deki traktör sayısının 2001-2008 yılları arasında yüzde 12,8 oranında arttığı görülmektedir. Türkiye'de 2001 yılında traktör başına düşen tarım alanı 27,7 ha iken 2008 yılında traktör başına düşen alan ise 22,8 ha'dır. Bölgede traktör başına düşen alan Türkiye'ye göre daha azdır. Bölgede her bir traktörün işlediği tarım alanı 14,5 ha, Amasya'da 12,7 ha, Çorum'da 23 ha, Tokat'ta 12,1 ha, Samsun'da 11,3 ha'dır (TÜİK, 2010).

Bitkisel üretimde yoğunlukla kullanılan makinelerden olan ekim makinesi başına bölgede 88 ha, ülkede 66 ha düşerken biçerdöver başına bölgede 1.379 ha, ülkede 1.872 ha düşmektedir. Bu veriler bölgenin Türkiye ortalamalarından daha iyi konumda olduğunu gösterirken tarımsal verimliliği artıran en önemli etmenlerden biri olan sulama sistemleri verileri incelendiğinde, durum tersine dönmektedir. Her bir yağmurlama setine bölgede 190 ha, ülkede 113 ha ve her bir damla sulama setine bölgede 871 ha, ülkede ise 118 ha alan düştüğü görülmektedir.

Çiftçinin sermaye birikiminin yeterli olmaması ve tarım işletmelerinin küçük ve çok parçalı olması nedeniyle tarımsal mekanizasyon fazla gelişmemektedir. Ortak makine kullanımı yaygın olmadığından tarım alet ve makineleri düşük kapasiteyle çalıştırılmaktadır. Bölgede tarımsal mekanizasyon seviyesinin yükseltilmesi ile işletmelerin verimlilik düzeyleri ve gelirleri artırılabilir.

Tablo 3.2.3.6.1 Türkiye ve Bölgede Tarımsal Mekanizasyon, 2008

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
Toplam Tarım Alanı (ha)	219.853	566.388	408.051	301.470	1.495.762	24.505.219
Pulluk	13.159	25.462	50.660	25.967	115.248	1.366.316
Ekim makinesi	3.755	8.860	2.427	1.903	16.945	367.491
Gübre dağıtma makinesi	3.641	3.033	3.516	2.222	12.412	348.438
Su pompası	1.347	4.447	18.218	4.488	28.500	596.299
Sabit süt sağım tesisi	20	23	55	53	151	6.216
Seyyar süt sağım makinesi	365	417	637	484	1.903	177.630
Biçerdöver	196	480	297	111	1.084	13.084
Traktör	17.305	24.563	35.812	24.905	102.585	1.070.746
Damla Sulama Tesisi	275	61	757	623	1.716	206.307
Yağmurlama Tesisi	464	1.202	4.276	1.899	7.841	216.130

Kaynak: TÜİK, 2010

3.2.3.7 Tarıma Dayalı Sanayi İşletmeleri

TR83 Bölgesinde ülkemizde bulunan tarımsal sanayi işletmelerinin çoğu bulunmaktadır. Bölgede kurulu bulunan tarıma dayalı sanayi tesisleri genelde il merkezleri ile belirli ilçelerde yoğunlaşmıştır. Bölge illerinde faaliyet gösteren tarıma dayalı sanayi tesislerinin dağılımına bakıldığında, Amasya ilinde şeker, un, yem ve et ürünleri, Çorum ilinde un, süt ürünleri, yem, tekstil ve ayakkabı, Samsun ilinde un, süt ürünleri, şeker mamulleri ve sebze ve meyve işleme fabrikalarının ve Tokat ilinde ise un, yem, süt ürünleri ve sebze ve meyve işleme fabrikalarının yoğunlukta olduğu görülmektedir.

3. İKTİSADİ YAPI

Bölgede kurulu bulunan tarıma dayalı sanayi tesislerinin büyük bir bölümü sermaye yetersizliği, ham madde teminindeki darboğazlar ve kalifiye eleman yetersizliği gibi birçok nedenden dolayı kapasitelerinin altında çalışmaktadır. Bölgede özellikle sebze ve meyve işleme tesisleri yetersizdir ve ihracata yönelik tarım ürünü işleyen tesis adedi çok azdır (YHGP, 2006).

Tablo 3.2.3.7.1 TR83 Bölgesi Tarıma Dayalı Gıda Sanayii İşletmeleri

Sektör	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat
Kırmızı Et ve Et Mam. Sanayii	4	5	5	4
Süt ve Süt Mamulleri Sanayii	4	18	15	25
Sebze ve Meyve İşleme Sanayii	1	-	6	6
Hububat ve Unlu Mam. Sanayii	118	267	590	88
Su Ürünleri İşleme Tesisleri	-	-	3	-
Bitkisel Yağlar ve Margarin Sanayii	1	1	4	-
Şeker Mamulleri Sanayii	1	3	16	3
Alkollü ve Alkolsüz İçki Sanayii	1	2	8	2
Beyaz Et Mamulleri Sanayii	-	-	3	1
Şeker Fabrikaları	1	1	1	2
Yem Fabrikaları	5	17	5	4
Baharat İşletmeleri	-	-	7	-
Bakliyat Eleme ve Ambalaj	2	2	14	-
Yemek Fabrikası	5	2	10	-
Soğuk Hava Deposu	23	-	2	-
Tasnif Dışı Gıda	5	-	46	-

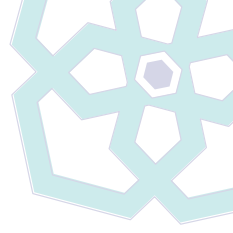
Kaynak: Samsun İl Tarım Müdürlüğü, 2006

3.2.3.8 Tarım Ürünleri Dış Ticareti

Tarım ve hayvancılık ürünleri ihracatı, Türkiye'de 2003 yılında 2,1 milyar dolar iken 2009 yılında 4,3 milyar dolara yükselmiştir. Bölgede ise 2003 yılında 9,8 milyon dolar olan ihracat, 2009 yılında 41,1 milyon dolara yükselmiştir. Tarım ürünleri ihracatı Amasya'da 0,5, Çorum'da 6,6, Samsun'da 33,7 ve Tokat'ta ise 0,1 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2010, Basılmamış Döküman). Bölge tarım ürünleri ihracatının bölge toplam ihracatına (446,5 milyon dolar) oranı yüzde 9,2'dir. İşlenmemiş tarım ve hayvancılık ürünlerine ait olan bu değerlere tarıma dayalı sanayi ihracat değerleri de eklendiğinde bölgede toplam tarımsal ihracat değeri 142,6 milyon dolara yükselmektedir. Bu değer tarımın bölge ekonomisindeki önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Diğer taraftan bölge tarım ürünleri ihracatının Türkiye ihracatına oranı ise sadece yüzde 0,9'dur. Bu oran büyük bir tarımsal potansiyele sahip olan bölgenin tarım ürünleri ihracatının geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Bölgenin tarla ürünleri ve sebzelerde ülkede ön sıralarda yer alması, her türlü ulaşım imkânının varlığı ve bölgenin Karadeniz üzerinden Tuna nehri ile Orta Avrupa pazarlarına ulaşma imkânının bulunması ihracat açısından bölgeye avantajlar sağlamaktadır. İhracat açısından bölgedeki ana sorunlar ise tarımsal işletmelerin küçüklüğü ve örgütlenme eksikliği nedeniyle standart kitlesel üretim yapılamaması, gıda işleme, paketlenme ve ambalajlama tesislerinin azlığıdır. Bölge tarım ürünlerinin dış pazara açılmasıyla kırsal kesimde yaşayanların gelirlerinde artış sağlanabilecektir (YHGP, 2006).

Türkiye'de 2003-2009 yılları tarım ve hayvancılık ürünleri ithalatı 2,3 milyar dolardan 4,4 milyar

dolara yükselmiştir. Bölge ithalatı ise 2003 yılında 39,6 milyon dolar iken 2009 yılında toplamda 145,6 milyon dolara yükselmiştir. Amasya'da 6,1, Çorum'da 22,3, Samsun'da 113,6 ve Tokat'ta ise 3,4 milyon dolarlık tarım ve hayvancılık ürünleri ithal edilmiştir.

3.2.3.9 Gıda Hijyeni ve Gıda Kontrolü

Türkiye'de gıda hijyeni konusunda Sağlık Bakanlığı ve belediyelerin görev alanına giren birçok konu 5179 Sayılı Yasanın yürürlüğe girmesiyle TKİB'ye verilmiştir. Büyük gıda işletmeleri yürürlükteki yasa, yönetmelik ve tüzüklere göre gıda üretimi yapmakta, gıdaların Türk Gıda Kodeksi'ne uygun olarak üretilmesi için çalışmaktadır. Ancak açıkta satılan birçok gıda için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir.

Bölge illerindeki il gıda kontrol laboratuvarlarının alet ve laboratuvar ekipmanları yönünden bazı eksikleri bulunmaktadır. Samsun hariç diğer il laboratuvarlarında uluslararası standartta analizlerin yapılabilmesi imkanını tanıyan makine ekipmanının eksikliği nedeniyle ihracata yönelik yapılan analizler oldukça azdır. Türk Akreditasyon Kurumu tarafından 2005'te TS-EN-ISO 17025 Standardı'na göre akredite olan Samsun il gıda kontrol laboratuvarında gerekli tüm analizler (fiziksel, kimyasal, katkı-kalıntı, mineral, mikrotoksin, mikrobiyolojik ve yem analizleri) yapılabilmektedir. Bunlara ilaveten tohumluk ve sertifikasyonda ise Türkiye'deki 5 laboratuardan biri olma özelliğine sahiptir. Gıdalarda, ağır metallerden kurşun, kadmiyum, cıva ve arsenik analizleri ile gıdalar üzerindeki ilaç kalıntı analizleri yapılarak gerekli raporlar düzenlenmektedir. 2009 verilerine göre Samsun'daki laboratuvara gelen gıda, su ve proje numune sayısı 3.495 ve gerçekleştirilen analiz sayısı ise 31.245'tir (Samsun İl Kontrol Laboratuvarı, 2010).

Bunun yanında Çorum'da TS-EN-ISO 17025 Sistemi'ne göre akredite edilmiş özel bir laboratuvar, TKİB'nin yetkili analiz laboratuvarlarından biri olarak hizmet vermektedir. Laboratuarda belediye ve il özel idarelerinin ihtiyaç duyduğu su ve toprak analizlerinin yanı sıra yaprak, gübre analizleri, metalik cevher analizleri, katı atık analizleri, bilinmeyen numune tanımlaması ve elementlerin yaklaşık değer tespiti, kimyasal maddeler ve elektrolitik analizleri ve kıymetli metal analizleri gibi çok çeşitli analizler yapılmaktadır.

3.2.4 HAYVANCILIK

Hayvancılık, tarımsal faaliyette bulunan üretici kesime kırsal alanda istihdam yaratmanın yanında, insanların sağlıklı ve dengeli beslenmesi ve hayvan yetiştiriciliğine bağlı sanayinin gelişmesi açısından da önemli bir sektördür. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi arttıkça hayvansal üretimin yarattığı gelir ve tarım içindeki payının arttığı görülmektedir. AB ülkeleri de dâhil pek çok ülkede, hayvancılık sektörünün toplam tarımsal gelir içerisindeki payı genellikle yüzde 30 ile 50 arasında değişmektedir (DPT, 2007-4). Türkiye'de ise bu oran yüzde 26,5'tir (TÜİK, 2010). Türkiye'de hayvansal üretimin, bitkisel üretimden sonra geldiği söylenebilir.

Bölgede yer alan verimli meralar hayvan yetiştiriciliği için bir avantaj teşkil etmektedir. TR83 Bölgesi'nde büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinde 1. dereceden, et ve süt üretiminde ise 3. dereceden sektör yığılaşması görülmektedir (Elvan vd., 2005). Sığır besiciliği, yumurta tavukçuluğu ve broyler yetiştiriciliği yapan işletmelerin çoğu ihtisaslaşmış durumdadır. Bölgedeki şeker fabrikalarının varlığı, şeker pancarı posası ve melas gibi yan ürünlerin özellikle besi ve süt sığırcılığında değerlendirilmesine olanak tanımaktadır (YHGP, 2006). Diğer taraftan verimi düşük yerli ırkların ağırlıkta olması, bulaşıcı ve salgın hastalıkların tehdidi, çayır ve meraların tarıma açılmış olması, yem bitkileri üretiminin yetersizliği ve yem açığının bulunması bu sektörün başlıca problemleri olarak dikkati çekmektedir.

3. İKTİSADİ YAPI

3.2.4.1 Hayvan Sayısı ve Hayvancılık İşletmeleri

2001 Genel Tarım Sayımı Sonuçlarına göre üzere bölgede tarımsal işletme başına düşen küçükbaş hayvan sayısı 3,9 iken büyükbaş hayvan sayısı ise 4,4'tür. Bölgede bulunan 181.044 adet hayvancılık işletmesi AB ülkelerinde olduğu gibi ihtisaslaşmış işletmeler değildir. İşletmeler genellikle küçük ölçekli olup, bitkisel üretimle hayvancılık bir arada yapılmaktadır (yüzde 98,7).

Besicilik işletmelerinde, işletme sahipleri genellikle sadece bu işle uğraşmakta ve çoğunun bitkisel üretim yapacak arazisi bulunmamaktadır. Besiciliğin yoğun yapıldığı bölgeler dışında bu şekilde besicilik yapan çok sayıda küçük işletme mevcuttur. Bölgede besiciliğin en yoğun olarak yapıldığı yerler Amasya ilinde Suluova ve Merkez, Tokat ilinde Turhal ve Zile ilçeleri, Samsun ilinde Çarşamba ve Havza ilçeleri, Çorum ilinde ise Merkez ve Osmancık ilçeleridir. Bölgede Suluova, besicilik yapan işletme sayısının ve yaş şeker pancarı posası üretiminin fazla olması nedeniyle besiciliğin merkezi konumundadır (YHGP, 2006).

Bölge, sığır sayısı yönüyle önemli bir potansiyele sahiptir. Türkiye'deki mevcut sığır sayısının yüzde 7,4'ü bu bölgede bulunmaktadır (Tablo 3.2.4.1.2). Bölgede toplam sığır sayısı 2003 yılında 807.965 baş iken, 2009 yılında yüzde 1,7 oranında azalarak 793.951 başa düşmüştür. Belirtilen yıllar arasında Türkiye'deki toplam sığır sayısında ise yüzde 9,8 oranında artış olmuştur.

Bölge, toplam sığır sayısı ve kültür melezi sığır sayısı yönünden Düzey 2 Bölgeleri arasında ikinci ve yerli sığır sayısında üçüncü sırada yer almasına karşın, kültür ırkı sığır sayısı yönünden onuncu sırada yer almaktadır. Kültür sığır sayısının diğer bölgelere nispeten az olması bölgenin birim sığır başına verimlilik değerlerini düşürmektedir. Samsun, toplam sığır sayısının en fazla olduğu ildir. Amasya ilinde Merkez, Suluova ve Gümüşhacıköy ilçelerinde; Çorum ilinde Merkez, İskilip ve Mecitözü ilçelerinde; Samsun ilinde Bafra, Çarşamba ve Vezirköprü ilçelerinde; Tokat ilinde ise Merkez, Zile ve Turhal ilçelerinde sığır sayısı oldukça fazladır (Şekil 3.2.4.1.1).

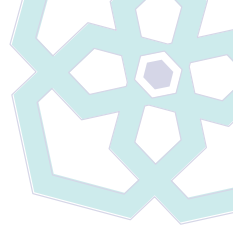
Tablo 3.2.4.1.1 İşletme Tipine Göre Hayvan Sayısı, 2001

		Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83
Toplam	A	26.814	52.791	86.378	61.604	227.587
	B	1.321.618	3.050.814	3.726.362	2.145.076	10.243.870
	C	49.561	164.751	280.623	394.003	888.938
	D	133.555	208.663	338.753	319.157	1.000.128
	E	1,8	3,1	3,2	6,4	3,9
	F	5,0	4,0	3,9	5,2	4,4
Bitkisel Üretim ve Hayvancılık Yapan İşletme	A	20.251	37.216	73.747	47.484	178.698
	B	1.030.300	2.262.445	3.278.305	1.791.284	8.362.334
	C	49456	164.751	264.924	380.480	859.611
	D	133.223	195.953	337.818	316.073	983.067
Yalnız Bitkisel Üretim Yapan İşletme	A	6.522	14.269	12.296	13.256	46.343
	B	291.318	775.456	446.920	353.152	1.866.846
Yalnız Hayvancılık Yapan İşletme	A	41	1.306	335	664	2.346
	B	-	12.912	1.137	641	14.690
	C	105	-	15.698	13.253	29.056
	D	332	12.710	935	3.084	17.061

Kaynak: DİE, 2004-1

A: İşletme Sayısı B: Arazi (Dekar) C: Küçükbaş Hayvan Sayısı D: Büyükbaş Hayvan Sayısı

E: İşletme Başına Düşen Küçükbaş Hayvan Sayısı F: İşletme Başına Düşen Büyükbaş Hayvan Sayısı

Kültür ırkı sığır sayısının toplam sığır sayısına oranı Türkiye’de yüzde 34,7 iken bölgede yüzde 20,3’tür. Bölgedeki kültür ırkı sığır sayısı Türkiye’deki toplam kültür ırkı sığır sayısının yüzde 4,3’ünü oluşturmaktadır. Kültür ırkı sığır sayısı 2003-2009 yılları arasında Türkiye’ye paralel bir şekilde artış göstermiştir.

Kültür ırkı süt sığırcılığı, Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat Merkez ilçeleri ile Çarşamba’da daha çok gelişmiştir. Kültür ırkı süt sığırcılığı, yetiştiricilerin ürettikleri sütü pazarlama güçlüğü ve bölgede genellikle meraya dayalı sığırcılık yapılması nedeniyle yeterince gelişmemiştir.

Tablo 3.2.4.1.2 Bölgedeki Hayvan Sayısı ve Türkiye Toplamına Oranı

	Amasya		Çorum		Samsun		Tokat		TR83		Türkiye	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	
2003	Sığır	121.836	1,2	163.280	1,7	297.092	3,0	225.737	2,3	807.965	8,3	9.766.000
	Kültür	9.999	0,5	25.369	1,3	33.386	1,7	22.084	1,1	90.838	4,7	1.942.000
	Kültür melezi	52.971	1,2	86.140	2,0	143.367	3,4	79.963	1,9	362.441	8,5	4.256.000
	Yerli	58.886	1,7	51.771	1,5	120.339	3,4	123.690	3,5	354.686	9,9	3.568.000
	Manda	3.540	3,1	4.466	4,0	18.186	16,1	9.197	8,1	35.389	31,3	113.000
	Koyun	99.889	0,4	138.759	0,5	229.711	0,9	196.145	0,8	664.504	2,6	25.432.000
	Kıl Keçisi	13.754	0,2	16.166	0,2	13.029	0,2	17.854	0,3	60.794	0,9	6.590.000
	Tiftik Keçisi	-	-	3.285	1,4	-	-	-	-	3.285	1,4	235.000
	Yumurta Tavuğu	310.450	0,5	2.875.250	4,8	1.309.370	2,2	382.616	0,6	4.877.686	8,1	60.343.000
	Broyler	53.200	0,0	21.600	0,0	5.757.500	2,7	15.445	0,0	5.847.745	2,7	217.133.000
	Hindi	20.400	0,5	33.325	0,8	32.375	0,8	19.352	0,5	105.452	2,7	3.978.000
	Ördek	8.291	1,0	14.530	1,8	77.543	9,6	13.553	1,7	113.917	14,0	811.000
	Kaz	15.197	1,1	24.330	1,8	38.265	2,8	33.850	2,5	111.642	8,3	1.346.000
	Arı Kovanı	15.686	0,4	42.175	1,0	83.224	2,0	36.209	0,9	177.294	4,2	4.242.136
2009	Sığır	133.734	1,2	170.899	1,6	274.030	2,6	215.266	2,0	793.929	7,4	10.723.958
	Kültür	26.305	0,7	38.551	1,0	50.712	1,4	46.083	1,2	161.651	4,3	3.723.583
	Kültür melezi	61.668	1,4	93.351	2,1	150.253	3,4	92.120	2,1	397.392	9,0	4.406.041
	Yerli	45.761	1,8	38.997	1,5	73.065	2,8	77.063	3,0	234.886	9,1	2.594.334
	Manda	2.167	2,5	1.664	1,9	10.769	12,3	6.488	7,4	21.088	24,2	87.207
	Koyun	90.808	0,4	90.663	0,4	122.171	0,6	158.652	0,8	462.294	2,2	20.721.925
	Kıl Keçisi	14.987	0,3	10.592	0,2	5.222	0,1	22.153	0,4	52.954	1,1	4.981.299
	Tiftik Keçisi		0,0	1.701	1,2		0,0		0,0	1.701	1,2	146.986
	Yumurta Tavuğu	991.058	1,5	3.701.694	5,6	1.104.570	1,7	292.438	0,4	6.089.760	9,2	66.500.461
	Broyler	49.000	0,0		0,0	796.500	0,5	93.000	0,1	938.500	0,6	163.468.942
	Hindi	2.530	0,1	11.199	0,4	21.247	0,8	6.267	0,2	41.243	1,5	2.755.349
	Ördek	3.327	0,8	9.962	2,4	43.703	10,6	4.687	1,1	61.679	14,9	412.723
	Kaz	3.280	0,3	4.617	0,5	15.529	1,6	8.807	0,9	32.233	3,4	944.731
	Arı Kovanı	15.030	0,3	30.556	0,6	70.671	1,3	34.437	0,6	150.694	2,8	5.339.224

Kaynak: YHGP, 2006 - TÜİK, 2010

Bölgedeki sığır sayısının azalması genellikle sığırcılık işletmelerinin karlılığını kaybetmesi nedeniyle faaliyetlerine son vermesinden kaynaklanmaktadır. Besiciliğin karlılığını yitirmesine bağlı olarak son yıllarda bölgeye besi amaçlı canlı sığır girişi de azalmıştır. Et üretim maliyetinin yüksek olmasında bölgedeki besicilik işletmelerinin çoğunun kullandıkları kaba ve karma yemi dışardan satın almalarının önemli etkisi bulunmaktadır. Besicilik işletmelerinin çoğu güçlü bir sermaye yapısına

3. İKTİSADİ YAPI

sahip olmadığından, et fiyatları düşük olsa da besi hayvanlarını satmak zorunda kalmaktadır (YHGP, 2006).

Türkiye'deki manda sayısının yüzde 24,2'si bölgede bulunmaktadır. Bölge, manda sayısı yönünden Düzey 2 Bölgeleri arasında 1. sırada yer almaktadır. Manda sayısının bölge içerisinde en fazla olduğu il Samsun'dur (yüzde 51,0). Bafra, Vezirköprü ve Alaçam ilçeleri manda sayısının yoğun olduğu ilçelerdir. Manda, genellikle etçilik özelliği nedeniyle tercih edilmekte olup, bölgede sığır sayısının azalmasında etkin olan nedenlerle manda sayısında da 2003-2009 döneminde yüzde 40,3 gibi ciddi bir oranda azalma olmuştur.

Bölgedeki koyun sayısının Türkiye'deki koyun sayısına oranı 2009 yılında yüzde 2,2'dir. Koyun sayısı, 2003-2009 yılları arasında bölgede yüzde 30,4 oranında azalırken, Türkiye'de yüzde 18,5 oranında azalmıştır. Koyun sayısında en fazla azalma (yüzde 44,6) Tokat ilinde olmuştur. Bölge, koyun sayısı yönünden Düzey 2 Bölgeleri arasında 2003'te 12. sırada yer alırken, 2009 yılında 16. sıraya gerilemiştir. Köyden kente göç, mera alanlarının kalitesinin bozulması, yapağı fiyatının düşük olması, yem maliyetlerinin yüksek olması ve koyun eti tüketiminin düşmesi koyun sayısındaki azalmanın başlıca nedenleri olarak sıralanabilir (YHGP, 2006). Bölgedeki kıl keçisi sayısı, Türkiye'deki kıl keçi sayısının yüzde 1,1'ini oluşturmaktadır. Kıl keçisi 2003-2009 yılları arasında bölgede yüzde 12,8 oranında azalırken, Türkiye'de yüzde 24,4 oranında azalmıştır. Kıl keçisi bölgedeki orman köylerinde yetiştirilmektedir. Tiftik keçisi sadece Çorum ilinde yetiştirilmektedir.

Bölgede, yumurta üretiminde Çorum, broyler üretiminde ise Samsun Türkiye'nin önde gelen üretim merkezleridir. Bölge yumurta tavuğu sayısının, Türkiye toplam yumurta tavuğu sayısına oranı yüzde 9,2 olup 2003-2009 yılları arasında yüzde 24,8 oranında artış yaşanmıştır. Yumurta tavuğu bölgede en fazla Çorum ilinde (yüzde 5,6) bulunmaktadır. Bölgede 2003 yılında üretilen broyler, Türkiye'de üretilen toplam broylerin yüzde 2,7'si iken, 2009 yılında bu oran yüzde 0,6'ya düşmüştür. Bölge, yumurta tavuğu sayısı yönünden Düzey 2 Bölgeleri arasında 3. ve broyler sayısı yönünden 13. sırada yer almaktadır.

Bölgenin zengin bitki örtüsü nedeniyle arıcılık açısından ciddi bir potansiyele sahiptir. Bölgedeki arı kovanı sayısı, Türkiye'deki toplam arı kovanı sayısının yüzde 2,8'ini oluşturmaktadır. Bölgede, arı kovanı en fazla Samsun ilinde Terme, Vezirköprü ve Bafra ilçelerinde; Amasya ilinde Merkez ve Taşova ilçelerinde; Çorum ilinde Merkez, Alaca ve İskilip ilçelerinde ve Tokat ilinde ise Merkez, Erbaa, Zile ve Niksar ilçelerinde bulunmaktadır.

3.2.4.2 Hayvansal Üretim ve Verimlilik

Bölgede süt üretimi, 2002 yılında 448.581 ton iken, 2009 yılında 761.263 tona yükselmiştir. Türkiye'de 2009 yılında üretilen sütün yüzde 6,1'i bu bölgede üretilmiştir. Üretilen sütün yüzde 96,9'unu sığır sütü oluşturmaktadır (Tablo 3.2.4.2.1). 2009 yılında bölge, toplam sığır sayısında Düzey 2 Bölgeleri arasında 2. sırada yer almasına karşın, sığır sütü üretiminde 4. sırada yer almaktadır. Bu durum, süt sığırılığı işletmelerinde birim hayvan başına süt verimi ortalamasının düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Bölgede 2009 yılında sağılan 288.452 baş hayvandan 738.221 ton süt elde edilmiş ve hayvan başına yıllık süt verimi 2.559 kg olarak gerçekleşirken, Türkiye için aynı rakam 2.802 kg olmuştur. Sütün pazarlanmasında yaşanan sorunlar nedeniyle, yetiştiricinin besiciliğe yönelmesi ve bölgedeki süt sığırılığı işletmelerindeki sığırların çoğunluğunun yerli veya kültür melezlerinden oluşması süt verimliliğini düşüren etkenlerdir.

Bölgedeki manda sütü üretimi, Türkiye toplam manda sütü üretiminin yüzde 23,2'sini oluşturmaktadır. 2009 yılında bölge, Düzey 2 Bölgeleri arasında manda sütü üretiminde 1. sırada yer almaktadır. Bölgede yetiştirilen manda ırkının yıllık süt verimi (982 kg) Türkiye ortalamasından (1002 kg) az olmasına karşın manda sayısının fazla olması toplam süt üretim miktarını artırmaktadır.

3. İKTİSADİ YAPI

Bölge koyun sütü üretimi, Türkiye toplam koyun sütü üretiminin yüzde 1,9'unu oluşturmakta ve bölge koyun sütü üretiminde Düzey 2 Bölgeleri arasında 18. sırada yer almaktadır. Bölge keçi sütü üretimi ise, Türkiye toplam keçi sütü üretiminin yüzde 0,9'unu oluşturmakta ve Düzey 2 Bölgeleri arasında 21. sırada yer almaktadır. Koyun ve keçi yetiştirilen işletmelerde birim hayvan başına süt verimi düşük olup genellikle ekonomik olmadığı için sağım yapılmamaktadır. Türkiye ve bölgede birim hayvan başına yıllık süt verimi 82 kg'dır. Sağım yapan işletmeler ise elde ettikleri sütü kendileri yoğurt, peynir gibi ürünlere dönüştürmektedir. Koyun ve keçi sütü üretiminin düşük olması, bölgede koyun ve keçi sütünün süt ürünlerine dönüştürülememesine bağlıdır (YHGP, 2006).

Bölgede 2002 yılında 26.602 ton olan et üretimi, 2009 yılında 18.107 tona gerilemiştir. Aynı yıllarda, Türkiye toplam et üretimi de 420.597 tondan 412.598 tona düşmüştür. Bölgede et üretimindeki düşüş Türkiye'ye oranla çok daha yüksek seviyedir (yüzde 32). Et üretiminde yaşanan bu sıkıntı 2009 ve 2010 yıllarında et fiyatlarının ciddi bir şekilde artmasına neden olmuştur. Türkiye toplam et üretiminin yüzde 3,1'i bölgeden karşılanmaktadır. Bölgede en fazla sığır eti üretilmekte olup, Türkiye toplam sığır eti üretiminin yüzde 4,9'unu oluşturmaktadır. Bölgede sığır eti en fazla besiciliğin yoğun olduğu Amasya ilinde üretilmektedir.

Bölge, sığır sayısı yönünden Düzey 2 Bölgeleri arasında 2. sırada yer almasına karşın, toplam et üretiminde 7. sırada yer almaktadır. Bölgede kesimi yapılan sığırların önemli bir kısmını yerli ırk sığırların oluşturması birim hayvan başına et verimini düşürmektedir. Türkiye sığır karkas ağırlığı ortalaması et 216 kg iken bu değer bölgede 190 kg, Samsun'da 160 kg, Tokat'ta 167 kg, Çorum'da 225 kg ve Amasya'da ise 200 kg'dır.

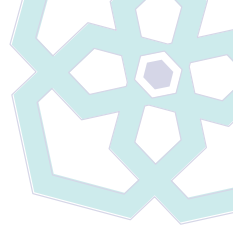
Bölgedeki manda eti üretimi Türkiye toplam manda eti üretiminin yüzde 27,9'unu, koyun eti üretimi Türkiye toplam koyun eti üretiminin yüzde 2,2'sini, keçi eti üretimi ise Türkiye toplam keçi eti üretiminin yüzde 1,1'ini oluşturmaktadır. Toplam sığır eti üretiminde düşüş az olmakla birlikte, manda, koyun ve keçi eti üretiminde son yıllarda önemli oranda bir düşüş gözlenmektedir. Bu durum, sığır, manda, koyun ve keçi yetiştiriciliği yapan işletmelerin çoğunun bu işi bırakmasından kaynaklanmaktadır (YHGP, 2006).

Bölgede 2002 yılında üretilen yapağı Türkiye'de üretilen yapağının yüzde 2,7'si iken, bu oran 2009 yılında yüzde 2,2'ye düşmüştür. Koyunlarda kış dönemi süresince paraziter hastalıklar, bakım ve besleme yetersizliği nedeniyle, yapağı kalitesi ve verimi düşmektedir. Kıl ve tiftik üretimi de yapağı üretimi gibi düşüş göstermiştir. Keçi yetiştiricilerinin, talep düşüklüğü nedeniyle kırkım yapmamaları kıl üretimini düşürmektedir (YHGP, 2006).

Bölgede 2002 yılında üretilen deri, Türkiye toplam deri üretiminin yüzde 4,8'ini oluştururken, 2009 yılında bu oran yüzde 3,1'e düşmüştür. Besi hayvanlarının çoğu Amasya'daki mezbahalarda ve kombinada kesildiğinden, 2009 yılında en fazla deri üretimi Amasya ilinde gerçekleşmiştir.

Bölgede üretilen yumurta, 2002 ve 2009 yılında Türkiye'de üretilen toplam yumurtanın yüzde 8,0'ini oluşturmaktadır. Türkiye'de üretilen toplam yumurtanın yüzde 4,6'sı Çorum ilinde üretilmektedir. Bölge, yumurta üretiminde Düzey 2 Bölgeleri arasında 4. sırada yer almaktadır. Bölgede tavuk eti üretimi, 2002 yılında 10.534 ton iken, 2009 yılında azalarak 9.100 tona düşmüştür. Bölgedeki tavuk eti üretimi Samsun'da faaliyet gösteren büyük kapasiteli entegre özel kesim kuruluşlarında gerçekleştirilmektedir. Bölge, beyaz et üretiminde Düzey 2 Bölgeleri arasında 10. sırada yer almaktadır.

Bölgenin bal üretimi, 2002 yılında Türkiye toplam bal üretiminin yüzde 4,5'ini ve 2009 yılında yüzde 2,9'unu oluşturmaktadır. Kovan başına yıllık üretilen balın ortalaması 15,9 kg olup, Türkiye ortalamasından yüksektir. Bölgenin zengin bitki örtüsüne sahip olması verimliliğin Türkiye ortalamasından fazla olmasını sağlamaktadır. Kovan başına üretimin ortalaması Samsun'da 16,2 kg,

Tablo 3.2.4.2.1 Bölge ve Türkiye'de Hayvansal Üretim (ton/yıl)

	Amasya		Çorum		Samsun		Tokat		Bölge		Türkiye	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	
2002	Süt	39.343	0,5	79.033	0,9	221.293	2,6	108.912	1,3	448.581	5,3	8.408.566
	Sığır	36.591	0,5	75.161	1,0	209.240	2,8	98.944	1,3	419.936	5,6	7.490.633
	Manda	1.035	2,0	1.202	2,4	6.522	12,8	4.195	8,2	12.954	25,4	50.925
	Koyun	1.601	0,2	505	0,1	5.039	0,8	5.357	0,8	12.502	1,9	657.387
	Keçi	116	0,1	2.165	1,0	492	0,2	416	0,2	3.189	1,5	209.621
	Et	10.599	2,5	5.465	1,3	6.684	1,6	3.854	0,9	26.602	6,3	420.597
	Sığır	9.594	2,9	4.926	1,5	5.827	1,8	2.817	0,9	23.164	7,1	327.630
	Manda	287	17,6	30	1,8	234	14,4	148	9,1	699	42,9	1.630
	Koyun	677	0,9	384	0,5	564	0,7	738	1,0	2.363	3,1	75.828
	Keçi	41	0,3	125	0,8	59	0,4	151	1,0	376	2,4	15.447
	Deri(adet)	115.126	1,6	67.284	1,0	88.819	1,3	65.351	0,9	336.580	4,8	6.987.373
	Yapağı	143	0,4	172	0,4	365	1,0	341	0,9	1.021	2,7	38.244
	Kıl	5	0,2	7	0,3	5	0,2	7	0,3	24	0,9	2.589
	Tiftik	-	-	15	2,5	-	-	-	-	15	2,5	608
	Tavuk eti	-	0,0	-	0,0	10.534	1,5	-	0,0	10.534	1,5	696.160
	Yumurta*	2.944	0,4	35.410	4,9	15.553	2,2	3.871	0,5	57.778	8,0	722.182
	Bal	281	0,4	730	1,0	1.620	2,2	688	0,9	3.319	4,5	74.555
	Bal Mumu	9	0,3	19	0,6	116	3,4	30	0,9	174	5,0	3.448
2009	Süt	88.576	0,7	210.257	1,7	258.160	2,1	204.270	1,6	761.263	6,1	12.542.185
	Sığır	84.670	0,7	205.634	1,8	250.094	2,2	197.824	1,7	738.222	6,4	11.583.313
	Manda	928	2,9	696	2,1	3.863	11,9	2.053	6,3	7.540	23,2	32.443
	Koyun	2.591	0,4	3.523	0,5	4.067	0,6	3.675	0,5	13.856	1,9	734.219
	Keçi	387	0,2	404	0,2	136	0,1	718	0,4	1.645	0,9	192.210
	Et	8.165	2,0	3.780	0,9	4.437	1,1	1.725	0,4	18.107	4,4	412.598
	Sığır	7.757	2,4	3.117	1,0	3.902	1,2	1.265	0,4	16.041	4,9	325.287
	Manda	83	8,3	22	2,2	143	14,2	32	3,2	280	27,9	1.005
	Koyun	308	0,4	595	0,8	360	0,5	394	0,5	1.657	2,2	74.632
	Keçi	17	0,1	46	0,4	32	0,3	34	0,3	129	1,1	11.674
	Deri(adet)	68.694	1,0	43.627	0,7	52.019	0,8	37.061	0,6	201.401	3,1	6.598.069
	Yapağı	159	0,4	183	0,5	254	0,6	296	0,7	892	2,2	40.270
	Kıl	7	0,3	5	0,2	2	0,1	7	0,4	21	1,0	2.002
	Tiftik	-	-	1	0,8	-	-	-	-	1	0,8	174
	Tavuk eti	-	0,0	-	0,0	9.100	0,7	-	0,0	9.100	0,7	1.293.315
	Yumurta*	12.633	1,5	39.883	4,6	13.359	1,5	3.024	0,3	68.899	8,0	864.545
	Bal	228	0,3	421	0,5	1.146	1,4	612	0,7	2.406	2,9	82.003
	Bal Mumu	17	0,4	11	0,3	95	2,2	31	0,7	153	3,5	4.385

Kaynak: DİE, 2003 - TÜİK, 2010

*16.000 adet yumurta 1 tona karşılık gelmektedir.

Amasya ilinde 15,1 kg, Çorum'da 13,7 kg, Tokat'ta ise 17,7 kg'dır. Bölge bal üretiminin yüzde 47,6'sı Samsun'da yapılmaktadır.

3. İKTİSADİ YAPI

3.2.5 SU ÜRÜNLERİ

Su ürünleri sektörü; deniz ve iç sulardaki mevcut bitkisel ve hayvansal organizmaları, kıyı ve kıyı ötesi balık avcılığını, yetiştiriciliği, ürünlerin soğuk ve donmuş muhafazasını, yurt içi ve dışında pazarlanması ve naklini, işleme sanayi ve entegre tesislerini, kooperatif ve diğer meslek örgütlerini, balıkçı gemileri ve tersaneleri, liman ve balıkçı barınakları, balık halleri gibi alt yapı tesislerini, ağ, ekipman, yem ve diğer girdi üretimi ile araştırma, geliştirme ve eğitim konularını kapsamaktadır (DPT, 2007-5).

Türkiye sahip olduğu denizler, doğal göller, baraj gölleri ve akarsular itibarıyla su ürünleri üretimi yönünden büyük bir potansiyele sahiptir. 25 milyon hektar olan deniz ve iç su kaynakları alanı ülke tarım alanlarına hemen hemen eşittir. Ancak bu potansiyel yeterince değerlendirilememektedir. 2009 yılında sektörün GSYİH'ye katkısı sadece yüzde 0,2'dir. Diğer taraftan Türkiye'de kişi başına balık tüketimi 1986 yılında 8,5 kg iken, 2008 yılında 7,8 kg'a gerilemiştir (TÜİK, 2009-1). Ülkemiz balık tüketiminde dünya düzeyini (16 kg/kişi/yıl) yakalayabilmesi için üretimini iki kat artırmak zorundadır.

Tablo 3.2.5.1 Türkiye Su Ürünleri Üretimi Miktarı (ton)

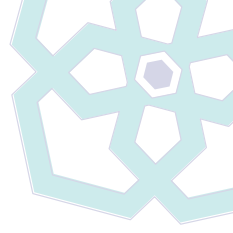
	Pay		Pay		Değişim (%)
	2008	(%)	2009	(%)	
Su ürünleri (toplam)	646.310	100,00	623.191	100,00	-3,58
Avcılıkla elde edilen su ürünleri	494.124	76,45	464.462	74,53	-6,00
Deniz balıkları	395.660	61,22	380.865	61,12	-3,74
Diğer deniz ürünleri	57.453	8,89	44.410	7,13	-22,70
İç su ürünleri	41.011	6,35	39.187	6,29	-4,45
Yetiştiricilik	152.186	23,55	158.729	25,47	4,30

Kaynak: TÜİK, 2010

Türkiye'de 2001 yılında 595.000 ton olan su ürünleri üretimi, 2008 yılında 646.000 ton, 2009 yılında ise 623.000 ton olarak gerçekleşmiştir. Üretimin yaklaşık yüzde 61,12'si deniz balıklarından, yüzde 7,13'ü diğer deniz ürünlerinden, yüzde 6,29'u iç su ürünlerinden ve yüzde 25,47'si yetiştiricilikten elde edilmiştir.

İç su balıkları üretimi 2009'da 2008'e göre yüzde 4,45 azalarak 39.187 ton/yıl olarak gerçekleşmiştir. 2009'da iç su balıkları üretimi dağılımı; sazan yüzde 27,98, inci kefali yüzde 27,27, gümüş yüzde 15,78 ve diğer türler yüzde 28,97 şeklinde gerçekleşmiştir. Yetiştiricilik incelendiğinde üretim miktarlarında büyük bir artış yaşandığı gözlemlenmektedir. Üretim miktarı 1990 yılında 5.782 ton, 2002 yılında 61.165 ton, 2009 yılında ise 158.729 tondur. Yetiştiriciliğin tüm üretim içinde aldığı pay 2002'de yüzde 9,7 iken 2009 yılında yüzde 25,47'e yükselmiştir. Bu durum son dönemde sektöre yapılan yatırımların bir sonucudur. 2009'da yetiştiricilik üretim miktarı dağılımı; alabalık yüzde 50,95, levrek yüzde 29,33, çipura yüzde 17,87 ve diğer türler yüzde 1,85 şeklindedir.

TR83 Bölgesi de sahip olduğu doğal kaynaklar bakımından su ürünleri üretimi için ciddi bir potansiyele sahiptir. Samsun ili, Karadeniz'e kıyısının bulunması ve bölgede elde edilen balıkların bu ilden iç kesimlere pazarlanması nedeniyle bölge su ürünleri üretimi ve pazarlanması yönünden en önemli il konumundadır. Bölgede tatlı sularda genellikle alabalık üretimi yapılmaktadır. Ancak bölgede bulunan su ürünleri üretim potansiyeli yeteri kadar değerlendirilememektedir. 2001 yılında sektörün bölge GSYİH'sine katkısı yüzde 0,2, Türkiye balıkçılık GSYİH'sine oranı ise yüzde 2,4'tür. Bunun nedeni işletmelerin genellikle aile işletmesi olması ve büyük kapasitede üretim yapan tesis sayısının azlığıdır.

3.2.5.1 Bölge Tatlı Su Balıkçılığı ve Balık Yetiştirme Tesisleri

Kızılırmak ve Yeşilirmak nehirleri bölge illerinin içinden veya yakınından geçmekte ve bunların kolları üzerinde inşa edilmiş bulunan barajlar tatlı su balıkçılığı için önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Bölgede inşa edilmiş bulunan barajlarda 9142 hm³ (9,1 milyar m³) su depolanmaktadır ve söz konusu su yüzeylerinin kapladığı alan 264 km²'dir. Bölgede inşa edilen barajlarda oluşan göllerin hacim ve kapladıkları yüzey ile ilgili bilgiler Tablo 3.2.5.1.1'de verilmiştir. Bölgedeki tatlı su kaynakları önemli bir potansiyele sahip olmasına karşın, söz konusu bu potansiyel yeterince değerlendirilememektedir. Bölgedeki barajlarda yapılan balıklandırma sonucu elde edilen verimler beklenenin çok altındadır.

DSİ baraj göllerinin balıklandırma çalışmalarına ilk olarak 1964 yılında başlamıştır ve bu faaliyetine halen devam etmektedir. Yeşilirmak havzası ve bölgeye yakın yerlerde yer alan barajları balıklandırmak amacıyla Yedikır Barajı kamulaştırma alanı içerisinde kurulan "Amasya Yedikır Su Ürünleri Üretim ve Araştırma İstasyonu" 135.000 m² arazi üzerinde 1991 yılında kurulmuştur. Tesiste üretilen aynalı ve pullu sazan yavru balıklarıyla baraj gölleri ve göletler balıklandırılmaktadır. Barajlarda balıklandırma verileri incelendiğinde Almus, Obruk ve Altınkaya dışındaki barajlardaki balıklandırma miktarlarının çok düşük olduğu görülmektedir (Tablo 3.2.5.1.2).

Bölgedeki barajlardan Almus, Derbent ve Altınkaya barajları balıkçılığı kiraya verilmiştir. 2009 yılı DSİ verilerine göre baraj göllerinde avlanabilir stok balık miktarı 2,7- 6,9 kg/ha arasında değişmektedir. Bu değer dünya ortalaması olan 40 kg/ha değerinin oldukça altında kalmaktadır (YHGP, 2006). Bu oran bölgede balıklandırma çalışmalarına önem verilmesi gerektiğini göstermektedir. 2008 yılı verilerine göre

Tablo 3.2.5.1.1 Bölgedeki Barajlar ve Su Potansiyelleri

	Baraj Adı	Akarsu Adı	Hacmi (hm ³)	Alanı(km ²)	Amacı
Amasya	Uluköy	Derebey Deresi	4,3	0,061	Sulama
	Yedikır	Tersakan Akarsuyu	60,3	0,59	Sulama
	Sarayözü	Balıklı Deresi	13,1	0,885	Sulama
	Derinöz	Derinöz Deresi	18,9	0,08	Sulama
Çorum	Alaca	Büyüksöğütözü Deresi	1,25	0,75	Sulama
	Çorum	Çomar Deresi	6	0,56	İçmesuyu+Sulama
	Yenihayat	İlginözü	26,7	1,35	İçmesuyu
	Obruk	Kızılırmak	661,11	50,2	Sulama+Enerji
	Hatap	Hatap Çayı	11,6	1,02	İçmesuyu+Sulama
Samsun	Altınkaya	Kızılırmak	5763	118,31	Enerji
	Hasan Uğurlu	Yeşilirmak	1078,75	22,66	Enerji
	Suat Uğurlu	Yeşilirmak	181,31	9,644	Sulama+Enerji
	Çakmak	Abdal Deresi	106,5	6,28	Kullanma Suyu
	Derbent	Kızılırmak	213	16,55	Sulama+Enerji
Tokat	Almus	Yeşilirmak	950	31,3	Sulama+Enerji+Taşkın
	Ataköy	Yeşilirmak	2,8	0,5	Enerji
	Belpınar	Devrek Boğazı Deresi	29,69	1,73	Sulama
	Boztepe	Boztepe Akarsuyu	14,2	1,87	Sulama
TR83			9142,51	264,34	

Kaynak: DSİ, 2010

3. İKTİSADİ YAPI

Samsun'da 642, Tokat'ta 16 tane iç sularda avcılık ruhsatlı gerçek kişi bulunmaktadır. Avcılık ruhsatlı gemi sayısı ise Samsun'da 219, Tokat'ta 12'dir (TÜİK, 2009-1)

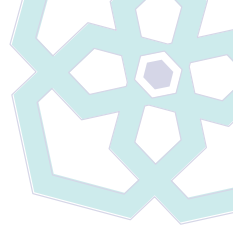
2008 yılında bölgede avlanan tatlısu ürünleri toplamı 1247 ton olarak gerçekleşmiştir (Tablo 3.2.5.2.3). En çok avlanan balık türleri kefal, sazan ve yayındır. Tatlısu balıkçılığında Samsun ili toplam 588 ton ile 1. sıradadır. Amasya'da 378, Tokat'ta 165 ve Çorum'da 116 ton balık avlanmıştır.

Bölgedeki su ürünleri yetiştirme tesislerinde genellikle alabalık üretilmektedir. Toplam üretim miktarı açısından Samsun ili öne çıkmaktadır. 2008 yılında Samsun'da yer alan tesislerde 1317 ton alabalık ve 28 ton aynalı sazan üretilmiştir. Bu konuda Samsun'u 752 ton alabalık üretimi ile Tokat izlemektedir. Amasya ve Çorum'un alabalık üretim miktarları ise sırasıyla 23 ve 29 ton olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2009-1).

Tablo 3.2.5.1.2 Bölgede Baraj Göllerinde Avlanabilir Balık Stok Miktarı ve Balıklandırma Çalışmaları

Baraj	Avlanabilir Stok Miktarı (kg/yıl)		Kiracı	2009 Balıklandırma (Adet)	2005-2009 Balıklandırma (Adet)	Verim (kg/ha)
Almus	Sazan	19.000	Almus Balıkçılık Koop.	210.000	1.970.000	6,4
	Yayın	1.000				
Obruk	Sazan	20.000	Kirada Değil	420.000	620.000 (2008 ve 2009)	6,97
	Yayın	5.000				
	Siraz	6.000				
	Bıyıklı Balık	4.000				
Altinkaya 1. Bölge	Sazan	8.000	Kirada Değil	1.560	6.550.000	4,82
	Yayın	1.000				
	Sudak	3.000				
	Tatlısu Kefali	4.000				
	Siraz	4.000				
Altinkaya 2. Bölge	Sazan	10.000	Çeltiksaraylı-Kıratbükü Su Ürünleri Koop.			
	Yayın	1.000				
	Sudak	2.000				
	Tatlısu Kefali	2.000				
Altinkaya 3. Bölge	Sazan	15.000	S.S. Durağan ve Çevre Köyleri Su Ürünleri Koop.			
	Sudak	6.000				
	Siraz	1.000				
Derbent	Sazan	500	S.S. Merkez, Kolay, Boğazkaya ve Çevre Köyleri Su Ür. Koop.	680	2.540	2,7
	Sudak	1.000				
	Alabalık	700				
	Tatlısu Kefali	2.000				
	Kadife Sazanı	300				
Hasan Uğurlu	Sazan	5.000	Kirada Değil	690	2.370	5,1
	Yayın	1.500				
	Siraz	3.500				
	Tatlısu Kefali	1.000				
Suat Uğurlu	Sazan	2.000	Kirada Değil	400	720	4,85
	Siraz	3.000				

Kaynak: DSİ, 2010, Basılmamış Döküman

Tablo 3.2.5.1.3 Bölgede Avlanan Tatlısu Ürünleri Miktarları (ton)

	SAMSUN	AMASYA	ÇORUM	TOKAT	TOPLAM
Akbalık	18	-	9	-	27
Alabalık	5	-	-	-	5
Çapak	2	3	-	-	5
Gümüş	3	2	-	7	12
Kayabalığı	2	-	-	-	2
Kefal	69	78	-	3	150
Kızılkanat	2	4	-	2	8
Kurbağa	15	-	-	-	15
Levrek (Sudak)	10	2	-	-	12
Sazan	387	86	99	119	691
Siraz	1	-	-	-	1
Yayın	65	51	8	25	149
Turna	3	10	-	-	13
Kerevit	1	-	-	-	1
Salyangoz	-	139	-	-	139
Diğer	5	3	-	9	17
TOPLAM	588	378	116	165	1247

Kaynak: TÜİK, 2009-1

3.2.5.2 Deniz Balıkçılığı

Samsun'da deniz balıkçılığı açısından önemli bir potansiyel bulunmaktadır. Samsun ili denizi başta hamsi olmak üzere birçok balığın göç yoludur. Bu nedenle avlanma sezonunda Samsun Karadeniz'de yaşayan her tür balığın rahatça avlanabilmesi avantajına sahiptir. Samsun'da hamsi 12.541 ton ile en fazla avlanan balık türüdür. Hamsi balığını mezgit ve istavrit izlemektedir. En az avlanan balık türleri ise lüfer ve kalkan olarak sıralanabilir. Karadeniz'de ekolojik bozulma ve Yeşilirmak ve Kızılırmak'taki kirlilik ve bilinçsiz avlanma nedeniyle son yıllarda avlanan balık sayısında bir düşüş görülmektedir.

Tablo 3.2.5.2.1 Samsun İli Deniz Ürünleri, 2008

	ÜRÜN TÜRÜ	MİKTAR (ton)
BALIKLAR	TOPLAM	23.826
	HAMSI	12.541
	BARBUNYA	167
	İSTAVRİT	662
	KALKAN	13
	KEFAL	72
	MEZGİT	1.098
	LÜFER	28
	PALAMUT	50
	TİRSİ	39
	DİĞERLERİ	9.152
DİĞER DENİZ ÜRÜNLERİ	YUMUŞAKÇALAR VE KABUKLULAR	120

Kaynak: Samsun Tarım İl Müdürlüğü, 2010

3. İKTİSADİ YAPI

Samsun ilinde yapılan balık üretimi mevsimlere göre bazen ihtiyaçtan fazla olmaktadır. Bu konuda ihtiyaçtan fazla hamsi, palamut ve istavrit başta olmak üzere bazı balıklar genelde hayvan yemi olarak değerlendirilmek üzere bölgedeki balık unu fabrikalarına gönderilmektedir. Avlanma sezonunda büyük miktarda avlanan ve fiyatı çok uygun olan hamsi, istavrit ve palamut gibi türlerin bölgede kurulacak işleme tesislerinde soğutma, dondurma, tuzlama, konserve, kurutma ve salamura gibi işleme ve muhafaza teknolojilerine tabi tutularak tüketicilere diğer zamanlarda sunulması, balıkçılık ile bölgede yaratılacak katma değeri artırmada önemli bir yaklaşımdır (Samsun Tarım İl Müdürlüğü, 2006).

2008 yılı verilerine göre Samsun'da 3.201 adet denizde avcılık ruhsatlı gerçek kişi bulunurken, bu sayı ruhsatlı gemiler için 521'dir. Deniz balıkları Samsun'da Karadeniz'in diğer illerinde olduğu gibi 3 farklı yöntemle avlanmaktadır. Küçük teknelerle kıyı balıkçılığı, trol avcılığı ve gırgır balıkçılığı yöntemleriyle yapılmaktadır. Balıklar avladıkları balıkları bağlı oldukları kooperatif kanalıyla veya doğrudan yakaladıkları yerlerdeki balıkçı iskelelerinden tüccara satmaktadırlar.

3.2.5.3 Su Ürünleri Pazarlaması

TR83 Bölgesi'nde su ürünleri işleme sektöründe faaliyet gösteren 3 işletme bulunmakta olup bunların tamamı Samsun ilinde yer almaktadır. Bu işletmelerde balık, balık unu, balık yağı, salyangoz ve midye vb. su ürünleri işlenmektedir (Samsun İl Tarım Müdürlüğü, 2006). Bunun dışında ilde bulunan soğuk hava depolarında donmuş muhafaza, şoklama ve paketleme gibi hizmetler sunulmaktadır.

Bölgede su ürünleri ihracatı gerçekleştiren tek il olan Samsun'un dış ticaret verileri incelendiğinde, 2009 yılında Almanya'ya 80.341 Dolar, Avustralya'ya 64.062 Dolar, Güney Kore'ye 130.425 Dolar ve Japonya'ya 72.850 Dolar değerinde ihracat yapıldığı görülmektedir (TÜİK, 2010, Basılmamış Döküman). Deniz salyangozu ve deniz midyesi önemli ihracat ürünleridir. Deniz salyangozu özellikle Güney Kore ve Japonya gibi ülkelere ihraç edilmektedir.

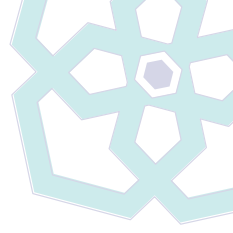
Samsun ilinde bulunan balık hali 6.382 m² olup içerisinde ürün kabul alanları, ürün sergi satış alanları, soğuk muhafaza depoları, ürün satış kontrol alanları, buz imal ünitesi, kasa yıkama, çöp odası, paketleme ve değerlendirme birimleri bulunmaktadır. Balık halinde her biri 40 m² olan 15 adet soğuk hava deposu yer almaktadır (Samsun Balık Hali, 2010).

Tatlı su ürünleri üretiminde pazarlama sorunu yaşanmamaktadır. Tesislerin düşük kapasiteli olması, birçoğunun işletmeye ait lokantasının bulunması ve gününbirlik gelen ziyaretçilere balık satışı yapılması nedenleriyle üretimin büyük bir bölümü pazarlanabilmektedir (YHGP, 2006).

3.2.6 ORMANCILIK

Ormanlar su rejimini düzenleme, erozyonu ve çevre kirliliğini önleme ve biyolojik çeşitliliğin korunmasında son derece önemli bir role sahiptir. Hızlı nüfus artışı ve sanayileşme, doğal kaynaklar üzerinde yoğun baskılar oluşturmakta ve bu olumsuzluktan ormanlar ciddi şekilde etkilenmektedir. 2023 yılına kadar dünya nüfusunun ortalama yüzde 2 artacağı, orman alanlarının tahribinin süreceği, endüstriyel odun hammaddesi açığının 800-900 milyon m³ olacağı, ormanların biyoçeşitlilik, toprak koruma, su üretimi, rekreasyon, avcılık, ekoturizm gibi fonksiyonlarının giderek önem kazanacağını ve bunun doğal orman alanlarından yapılan üretim üzerinde bir baskı unsuru oluşturacağı öngörülmektedir (DPT, 2007-6).

Ulusal ve küresel düzeylerde önemleri giderek artan "biyolojik çeşitlilik" ve "korunan alanlar" bakımından ülkemiz önemli potansiyele sahiptir. Ülkemizin orman varlığı 21,2 milyon ha olup toplam ülke yüzölçümünün yüzde 27,2'sini teşkil etmektedir. Toplam orman alanı büyük olsa da, ülkemizde kişi başına düşen orman alanı 0,34 ha olup, gelişmiş ülkelere göre düşük bir düzeydedir

(Samsun Tarım İl Müdürlüğü, 2006).

TR83 Bölgesi orman varlığı yönünden ülke genelinden daha iyi durumdadır. Bölge yüzölçümünün yüzde 35,2'si (1,3 milyon ha) orman alanıdır ve bölge ormanları değerlendirilmesi gereken birçok ürünü içermektedir. Sektörden elde edilen gelir, orman köylülerinin geçimini önemli düzeyde etkilemektedir. Ancak ormancılık faaliyetleri planlı bir şekilde yürütülmelidir. Orman varlığının bilinçsiz bir şekilde tüketilmesi, gelecekte bölge orman varlığının azalması, erozyonun artması ve orman köylerinden şehir merkezlerine olan göçün hızlanması anlamına gelmektedir.

Bu bölümde, önce orman varlığı ve ormancılıktan elde edilen GSYİH tartışılacak sonrasında ise orman işletmeciliği, ağaçlandırma ve erozyon kontrolü çalışmaları ele alınacak ve orman köylülerinin durumu tartışılacaktır.

3.2.6.1 Bölge Orman Varlığı

Orman alanlarının nitelikleri bu alanlardan yapılacak odun hammaddesi üretim desenini ve miktarını, buna bağlı olarak da yöre kırsal kesimindeki istihdam ve gelir sağlama durumunu etkilemektedir. Bölge orman alanlarının yüzde 58,1'i koru ormanı, yüzde 41,9'u baltalık ormanlarıdır ve bunların yüzde 48,6'sı bozuk niteliklidir.

Şekil 3.2.6.1.1 Türkiye Orman Varlığı

Kaynak: Orman Genel Müdürlüğü, 2006

Ormanların nitelikleri hakkındaki önemli göstergeler ormanlarının servet¹³, artım¹⁴ ve eta¹⁵ değerleridir.

Aynı gösterge, komşu bölge müdürlüklerinden Sinop OBM'de 118,8 m³/ha, Kastamonu OBM'de 120,3 m³/ha'dır. Ormanlarımızdaki yıllık ortalama cari artımı 1,78 m³/ha'dır. Amasya OBM'de yıllık ortalama cari artımı 1,22 m³/ha'dır. Sinop OBM yıllık ortalama cari artımı 3,09 m³/ha, Kastamonu OBM ormanlarında 3,45 m³/ha'dır. Ülke ormanlarının yıllık ortalama etası 0,84 m³/ha'dır. Amasya OBM yıllık ortalama etası 0,88 m³/ha'dır. Sinop OBM ormanlarında 1,6 m³/ha, Kastamonu OBM ormanlarında 1,1 m³/ha'dır (Orman Genel Müdürlüğü, 2006). Bölgenin düşük olan orman varlığı kalitesini artırmak için imar ve ihya çalışmalarına hız verilmesi gerekmektedir.

¹³ Servet: Ormanlarda hektar başına düşen ağaç hacmi

¹⁴ Cari artım: Orman servetinde yaşanan yıllık artış

¹⁵ Eta: Ormanlarda gerçekleştirilen bakım ve gençleştirme faaliyetleri için kesilmesi gereken ağaç miktarının hacmi

3. İKTİSADİ YAPI

Tablo 3.2.6.1.1 Türkiye ve Bölge Orman Varlığı, 2006

İL	KORU			BALTALIK			TOPLAM		
	Normal	Bozuk	Toplam	Normal	Bozuk	Toplam	Normal	Bozuk	Toplam
Amasya	58514	60317	118831	21386	52753	74140	79901	113070	192971
Çorum	92654	101909	194564	93219	86042	179261	185873	187951	373825
Samsun	165599	79369	244968	84483	39075	123559	250082	118444	368527
Tokat	119312	101014	220326	52240	131100	183341	171552	232115	403667
TR83	436079	342609	778689	251328	308970	560301	687408	651580	1338990
Türkiye	8940214	6499379	15439594	1681006	4068146	5749152	10621220	10567525	21188746

Kaynak: Orman Genel Müdürlüğü, 2006

3.2.6.1.1 Orman Varlığının GSYİH Açısından Değerlendirilmesi

Bölge orman alanının ülke orman alanına oranı yüzde 6,3 olmasına rağmen, GSYİH bakımından bu varlığın ekonomik değer olarak yeterince değerlendirilemediği ortaya çıkmaktadır. İllerin ve bölgenin ormancılık GSYİH'lerinin ülke ormancılık GSYİH'si içindeki payının oldukça küçük olduğu görülmektedir. Bu pay 1987 yılında yüzde 4,48 iken 2001 yılında yüzde 3,85'e düşmüştür. Tablodan görüldüğü üzere dönem boyunca tüm bölge illerinde düşüş yaşanmıştır.

Tablo 3.2.6.1.1.1 Ormancılık GSYİH'sinin Türkiye Ormancılık GSYİH'sine Oranı

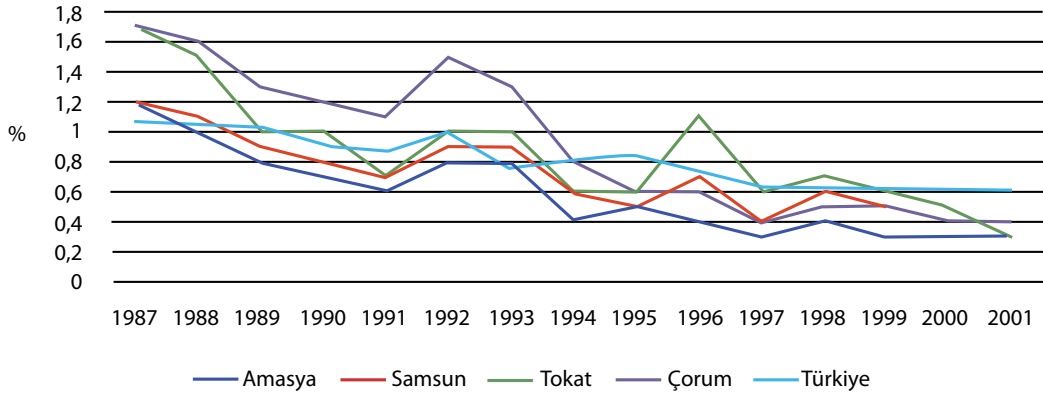
	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Amasya	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04	0,03	0,04	0,03	0,03	0,02	0,03	0,03	0,03	0,03	0,04
Çorum	1,25	1,19	1,21	1,23	1,25	1,05	1,16	1,09	1,02	0,70	0,70	0,85	0,83	0,84	1,15
Samsun	1,77	1,64	1,66	1,65	1,73	1,41	1,71	1,43	1,41	1,43	1,52	1,74	1,84	1,65	1,53
Tokat	1,02	0,94	0,96	0,95	1,00	0,81	0,98	0,83	0,81	1,10	1,09	1,20	1,20	0,87	0,80
TR83	4,48	4,16	4,22	4,23	4,39	3,61	4,29	3,68	3,59	3,47	3,57	4,11	4,19	3,67	3,85

Kaynak: YHGP, 2006

Bölgenin ormancılık GSYİH'si bakımından en önemli ili Samsun'dur. Samsun, bölge ormancılık GSYİH'sinin yüzde 40'ı civarında bir orana sahiptir. 1987-2001 yılları arasında küçük dalgalanmalar görülmekle beraber, Çorum'un payı yüzde 30, Tokat'ın payı ise yüzde 20 civarında olmuştur. Amasya'nın ise bölge ormancılığındaki payı, GSYİH bakımından, dönem boyunca yüzde 10 civarında seyretmektedir.

Ormancılık GSYİH'sinin toplam GSYİH'si içindeki payı incelendiğinde ormancılık sektörünün, bölge ve Türkiye için, önemli bir düşme eğilimi içinde olduğu açıkça gözlemlenmektedir (Şekil 3.2.6.1.1.1). Şekilden görüldüğü gibi, orman GSYİH'sinin toplam GSYİH içindeki payı, bütün birimler için oldukça küçüktür ve sektör, dönem boyunca hızla küçülmeye devam etmektedir. Dönem boyunca bu oran ülkede yüzde 0,6'ya, Amasya ve Tokat'ta yüzde 0,3'e, Çorum ve Samsun 'da ise yüzde 0,4'e düşmüştür. GSYİH payları incelendiğinde, sektörün oldukça küçük ve gerileme içinde olduğu gözlemlenmektedir. Hacmen zengin bir orman varlığına sahip olan bölgede, ormancılık faaliyetlerinin GSYİH'den düşük pay alması, orman varlıklarının kaçak kullanımına ve orman işletmeciliğinde yaşanan verim düşüklüğüne dayandırılabilir (YHGP, 2006).

Şekil 3.2.6.1.1.1 Orman GSYİH'sinin Toplam GSYİH İçindeki Payı, 1987-2001

Kaynak: TÜİK, 2010

3.2.6.2 Orman İşletmeciliği

Ormanlarımız, ekolojik ve ekonomik fonksiyonları kapsamında çeşitli amaçlara göre idare edilmektedir. Mülkiyet bakımından ormanlarımızın yüzde 99'u devlete aittir ve ormanların korunması, işletilmesi, yeni orman alanları oluşturulması, ağaçlandırılmalar yapılması ve milli parkların işletilmesi Çevre ve Orman Bakanlığının (ÇOB) sorumluluğundadır. TR83 Bölgesinde Amasya Orman Bölge Müdürlüğü'ne bağlı olarak Samsun, Bafra, Vezirköprü, Amasya, Tokat, Erbaa, Niksar, Almus, Çorum, İskilip ve Kargı Orman İşletme Müdürlükleri faaliyet göstermektedir. Bu işletmelerde silvikültür, meşçere bakımı, hastalık ve zararlılarla mücadele gibi faaliyetlerle bölge ormanlarındaki yapının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Bölgede orman ürünleri sanayisi hızla gelişmektedir. Bölge ormanlarından tomruk, maden direği, tel direği, sanayi odunu, kağıtlık odun, lif yonga ve yakacak odun imalatında faydalanılmaktadır. Son yıllarda yakacak odun üretiminde giderek düşüş yaşanırken lif-yonga sınıfında artışlar görülmektedir. Samsun ilinde orman ürünleri ve mobilya sanayi küçük orta boy sanayi yığınlaşması göstermiştir. Genel olarak tomruktan kereste işleyen işletmelerin bir şekilde mobilya sektöründe de hizmet verdikleri görülmektedir (Samsun Tarım İl Müdürlüğü, 2006). Bölge odun dışı ürünler bakımından da zengin bir bölgedir. Bölgede çeşitli mantar ürünleri ve tıbbi aromatik bitkiler yetişmektedir. Ancak, bu ürünlerin henüz pazar amaçlı üretimi yaygınlaşmamıştır. Küçük ölçekte üretilmektedir ve yerel pazara sunulmaktadır.

Tablo 3.2.6.2.1 TR83 Ormanlık Ürünleri, 2009

	AMASYA	ÇORUM	SAMSUN	TOKAT	TR83
Dikili damga (m ³)	127.094	240.142	264.731	241.668	873.635
Tomruk (m ³)	14.508	68.751	60.351	24.467	168.077
Tel direği (m ³)	-	997	706	-	1.703
Maden direği (m ³)	4.414	9.793	10.593	3.238	28.038
Sanayi odunu (m ³)	10.761	2.754	20.313	18.315	52.143
Kağıtlık odunu(m ³)	3.774	11.261	12.313	7.304	34.652
Yapacak odun (m ³)	33.456	93.555	104.555	53.324	284.890
Lif yonga (m ³)	86.388	104.441	107.215	133.581	431.625
Endüstriyel odun (m ³)	119.844	197.996	211.791	186.920	716.551
Yakacak odun (ster)	52.074	74.723	179.359	131.178	437.334

Kaynak: Amasya Orman Bölge Müdürlüğü, 2010, (Basılmamış Doküman)

3. İKTİSADİ YAPI

3.2.6.3 Ağaçlandırma Çalışmaları ve Erozyon Kontrolü

Bölgede 2008 yılı sonu itibarıyla toplam 94.215 ha ağaçlandırma yapılmıştır ve bu değer in ülke genelinde yapılan ağaçlandırma çalışmalarına oranı yüzde 4,7'dir. 2008 sonuna kadar bölge illerinde ağaçlandırma çalışması yapılan alanlar Amasya'da 22.913 ha, Çorum'da 18.049 ha, Samsun'da 23.265 ha, Tokat'ta 29.988 ha'dır. Bu değerlerle, bölge illeri ağaçlandırma çalışmalarının ülke toplam ağaçlandırma çalışmalarına oranları; Samsun'da yüzde 1,2, Amasya'da yüzde 1,1, Tokat'ta yüzde 1,5 ve Çorum'da yüzde 0,9 şeklindedir (ÇOB, 2010).

Bölgede erozyon, gerek kıyı ve gerekse kıyı ardi ve step alanlarda olmak üzere, büyük oranda tarım alanlarında meydana gelmektedir. Bölgede tarım alanlarındaki geleneksel nadas uygulaması ile eş yükselti eğrilerine dik sürümler, yörede yaşanan erozyon olayının temel nedenini oluşturmaktadır. Çorum ve Amasya illerinde daha yoğun erozyon kontrol çalışmaları yapılmıştır. 2008 yılı sonu itibarıyla; Amasya'da 8.968 ha, Çorum'da 38.468 ha, Samsun'da 1.451 ha ve Tokat ilinde ise 21.697 ha erozyon kontrolü çalışması gerçekleştirilmiştir. Bölgede erozyon kontrolü çalışmasına konu olmuş toplam alan 70.584 ha'dır (ÇOB, 2010). Erozyon kontrol çalışmalarının birim alan maliyetinin ağaçlandırma çalışmalarından daha yüksek olduğu göz önüne alınırsa, ağaçlandırma çalışmalarına hız verilmesi gerektiği gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Bölgede Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi (ASHRP) kapsamında da erozyon kontrolü çalışmaları yapılmaktadır. Proje, Kızılırmak ve Yeşilirmak nehirlerinin su toplama havzalarında seçilen 28 yukarı mikrohavzada doğal kaynak rehabilitasyonu ve kırsal fakirliğin azaltılmasını, aşağı havzalarda ise tarımsal, hayvansal ve su kirliliğinin azaltılması ve izlenmesi çalışmalarını kapsayan bir projedir. 2011 yılında sona ermesi planlanan proje kapsamında, 2009 yılı içinde bölgede 7.733 ha erozyon kontrolü yapılmıştır (ASHRP, 2010).

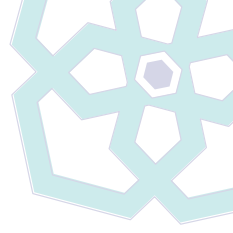
3.2.6.4 Orman Köyleri

Bölgedeki köyler, orman içi köyler, orman bitişiği köyler, orman dışı köyler biçiminde üçe ayrılmaktadır. Bu kategorilerden ilk ikisi orman köylerini oluşturmaktadır. Orman köyleri ormancılık uygulamalarından doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen temel kitledir. Bölge kırsal alanındaki köylerin yüzde 82,11'i orman köyü niteliği taşımaktadır. Bölgedeki toplam 2.604 köyden 721'i orman içi köy, 1.417'si orman bitişiği köy olup, toplam 2.138 köy, orman köyü statüsündedir (ÇOB, 2010).

Bölge köylerinin niteliklerine göre mekansal dağılımı incelendiğinde, Bafra civarı, Niksar çevresi ve Kelkit vadisi boyunca orman köylerinin yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Orman bitişiği köylerde en fazla yoğunlaşma, Vezirköprü, Havza ve Kavak ilçeleri civarındadır. Çarşamba civarındaki ovalarda, Merzifon ovasında, Zile'de, Çorum ovasında ve Alaca civarında da oldukça yoğun orman dışı yerleşim alanları bulunmaktadır (YHGP, 2006).

2000 yılında Amasya köy nüfusunun yüzde 65,4'ü, Çorum köy nüfusunun yüzde 71,1'i, Samsun köy nüfusunun yüzde 77,6'sı ve Tokat köy nüfusunun yüzde 78,1'i orman köylerinde yaşamaktadır. 2008 yılında ise Amasya köy nüfusunun yüzde 58,8'i, Çorum köy nüfusunun yüzde 69,6'sı, Samsun köy nüfusunun yüzde 71,6'sı ve Tokat köy nüfusunun yüzde 47,6'sı orman köylerinde ikamet etmektedir (ÇOB, 2010). Dönem içinde bölge toplam köy nüfusunda azalma olduğu bilinmektedir ancak başta Tokat olmak üzere dört ilin orman köyleri nüfusunun toplam köy nüfusu içindeki payında ciddi düşüşler yaşanması, orman köylerinin verdiği dış göçün ve bu köylerdeki sosyo-ekonomik sıkıntıların bir göstergesidir.

Bölge orman köylerindeki yoksulluğun bir diğer göstergesi ise hanelerin sahip olduğu tarım alanı büyüklüğüdür. Ülkemizdeki tarım işletmelerinin sahip olduğu tarım alanı ortalaması 60 dekar iken, bölge orman köylerinde 50 dekardan daha fazla araziye sahip işletme bulunmamaktadır. Hanelerin sahip olduğu araziler genellikle 11-25 da ve 26-50 da aralıklarında yoğunlaşmaktadır (Orman-Köy

İlişkileri Genel Müdürlüğü (ORKÖY), 2010).

Orman köylerine yönelik doğrudan kalkınma amaçlı kaynak aktarımı uygulamasını yürüten ormancılık örgütü ORKÖY'dür. ORKÖY tarafından orman köyü hanelerine ferdi krediler ve ormancılık kooperatiflerine proje bazlı destekler verilmektedir. ORKÖY tarafından 1974-2007 döneminde bölgede toplam 12073 adet ferdi kredi kullanılmıştır. Bu kredilerin yüzde 21'i sosyal amaçlı krediler iken, yüzde 79'u ekonomik amaçlı kredilerdir. Aynı dönemde kullanılan proje bazlı kooperatif kredilerinin sayısı sadece 14'tür.

3.2.7 SONUÇ

Bölge bitkisel üretim miktarı açısından ülke içerisinde iyi bir konumda olmasına karşın, bölge tarımında mevcut olan yapısal sorunlar nedeniyle, çiftçiler kendisi ve aile fertlerinin iyi bir yaşam sürebilmesi için yeterli geliri elde edememekte, kırsal nüfus azalmakta ve bölgede işsizlik artmaktadır. Tarım işletmelerinin çok küçük olması birçok sorunu birlikte getirmektedir. Çiftçi ticari üretim yerine aile ihtiyacı için üretim yapmakta, üretiminin bir kısmını pazara çıkarabilmektedir. Kitlesele üretimler gerçekleşmediğinden ürün standardı ve kalitesi istenilen düzeyde değildir. Çiftçinin tarımsal konulardaki bilgi düzeyi yeterli seviyede olmadığından girdiler etkin kullanılamamakta ve tarımsal verimlilik düşük kalmaktadır.

Bölgede tarımsal ürünleri depolayan, işleyen, paketleyen ve üzerine katma değer ilave eden çok az sayıda tesis bulunmaktadır. Yaş sebze ve meyvenin çabuk bozulması nedeniyle, kısa sürede elden çıkarılması gerekmekte ve ürünler düşük fiyata satılmaktadır. Bu nedenle tarımda gereken sermaye birikimi yaratılamamakta ve ileri teknolojiye yatırım yapılamamaktadır. Bu şartlarda bölge tarımının uluslararası pazarlarda rekabet etmesi için önlemlerin alınması gerekmektedir. Bölge günümüze kadar kendisi ve yurt içi için üretim yapmış, dış pazarlara açılmada yeterince başarılı olamamıştır.

Bölgede bu olumsuzluklara karşın tarımsal verimliliği ve tarım ürünleri ihracatını artırmak için iyi bir potansiyel bulunmaktadır. Yazlık ve kışık sebzelerin yıl boyu üretimi ve işlenerek yurt dışına ihracatının artırılması için gereken çalışmalar yapıldığında bölge tarımsal geliri artırılabilir. Bölgede üretilen ürünlerin yurt içinde ve yurt dışında pazarlanabilmesi için etkin bir örgütlenmeye ihtiyaç bulunmaktadır.

TR83 Bölgesi'nde hayvancılığın istenilen düzeyde gelişmemesinin nedenleri arasında, hayvan popülasyonunun bir kısmının düşük verimli ırklardan oluşması, yem üretiminin yetersizliği, pazarlama zincirinin uzunluğu ve üreticilerin etkin bir biçimde örgütlenmemesi önemli yer tutmaktadır. Bölgede son yıllarda yumurta tavuğu dışındaki diğer hayvan sayılarında önemli oranda azalma olmuştur. Sığır, manda, koyun, keçi ve broyler sayısındaki azalma üretim maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle bu işlerin bırakılmasından kaynaklanmaktadır. Bölgede birim hayvan başına verimlilik yumurta ve tavuk eti üretimi dışında Türkiye'den ve hayvancılığı gelişmiş olan ülkelerden daha düşüktür.

Hayvancılık işletmeleri genellikle küçük ölçekli olup, bu işletmelerde bitkisel üretimle hayvancılık birlikte yapılmaktadır. Broyler, yumurta tavukçuluğu ve besicilik işletmeleri dışındaki hayvancılık işletmelerinin çok azı ihtisaslaşmıştır. Bölgede, Türkiye genelinde olduğu gibi kaliteli kaba yem üretimi yetersiz olup işletmeler yem ihtiyaçlarının önemli bir kısmı dışarıdan satın aldığından, hayvansal üretim maliyeti artmaktadır. Bölgenin hayvan yetiştiriciliği açısından çok uygun olan potansiyeli sanayiye entegre edilemediğinden hayvancılıktan elde edilen katma değer düşük kalmaktadır. Mevcut hayvancılık sanayi tesislerinin bölge dışı pazar payları düşük olup hayvansal ürünlerin çoğu işlenmeden bölge dışına pazarlanmaktadır. Bölgenin tarım ve hayvancılık konusundaki tüm eksiklikleri ve güçlü yanları göz önüne alınarak ilerlemenin sağlanması için etkin politikalar üretilmesi gerekmektedir.

3. İKTİSADİ YAPI

3.3 SANAYİ

3.3.1 Giriş

TR83 Bölgesi'nde sanayi sektörünün mevcut durumunun ele alınacağı bu bölümde sektörün ülke ekonomisine katkısı, sanayi sektörünün bölgenin genel ekonomik yapısı içerisindeki konumu ve sanayi sektörünün alt sektörleri detaylı bir şekilde incelenecektir. Bu bölüm ile bölgenin mevcut sanayi potansiyelinin belirlenmesi ve ileriye dönük olarak gelişme potansiyeli bulunan sanayi alt sektörlerinin saptanması hedeflenmektedir.

3.3.2 TR83 Bölgesi Sanayi Sektörünün Türkiye Ekonomisindeki Yeri

Ekonomik yapının temel alt başlıkları olan tarım, sanayi ve hizmetler sektöründe TR83 Bölgesi'nin ülke ekonomisine katkısı, öncelikle ilgili sektörde yıllık yaratılan gelirin üretim veya gelir yöntemi ile hesaplanan GSYİH büyüklüğü ile ortaya konulacaktır. TÜİK tarafından 1987-2001 dönemi için yayımlanan GSYİH verileri itibarıyla TR83 Bölgesi'nde sektörlerin Türkiye GSYİH'si içerisindeki payları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.3.2.1 Sektörlerin Türkiye GSYİH'si İçindeki Payları, TR83 Bölgesi, 1987-2001

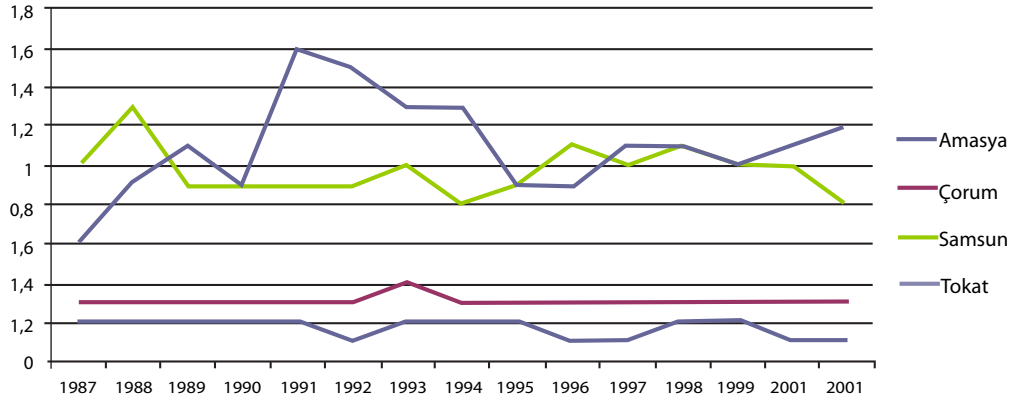
	Tarım	Sanayi	Hizmetler
1987	5,8	2,1	3,3
1988	5,5	2,7	3,3
1989	6,9	2,5	3,3
1990	6,2	2,3	3,2
1991	5,9	2,9	3,2
1992	5,8	2,8	3,3
1993	6,1	2,9	3,2
1994	5,7	2,6	3,1
1995	5,8	2,3	3,2
1996	5,5	2,4	3,1
1997	6,0	2,5	3,0
1998	5,9	2,6	3,0
1999	6,1	2,5	3,0
2000	5,5	2,4	3,0
2001	5,3	2,4	3,1

Kaynak: TÜİK, 2010

TR83 Bölgesi'nde ülke GSYİH'si içindeki payı bakımından ilk sırada yer alan tarım sektörünü, hizmetler ve sanayi sektörü takip etmektedir. Sanayi sektörü payının 1987-2001 döneminde artış gösterdiği buna karşılık tarım sektörünün payının azaldığı görülmektedir. Bununla beraber incelenen dönemlerde bölge ekonomisinde tarımın payı ülke ortalamasının üzerinde iken, bölgede sanayinin payı ortalamasının gerisinde kalmaktadır. 1987 yılında bölgede yüzde 30 olan tarımın payı, 2001 yılı itibarıyla yüzde 20'ye gerilemiştir. Aynı dönemde ülkede tarımın payı yüzde 17,8'den yüzde 12,1'e düşmüştür. Sanayinin payı ise bölgede yüzde 15,7'den yüzde 19,4'e yükselirken, ülke genelinde kayda değer bir değişiklik yaşanmamıştır. İncelenen dönem itibarıyla bölgede ülke geneline paralel olarak tarımdan diğer sektörlerle bir geçiş yaşanmıştır. Ülke genelinde bu geçiş hizmetler sektörü ağırlıklı yaşanırken, bölgede sanayi ağırlıklı gerçekleşmiştir. Bu durum bölgede sanayileşmenin yetersizliği ile açıklanabilir.

TR83 Bölgesi illerinde sanayinin toplam milli gelir içerisindeki payının incelenmesi illerin bu sektöre ilişkin görece konumlarını vermesi açısından faydalı olacaktır. Aşağıdaki tabloda illerde sanayi sektörünün Türkiye GSYİH'si içindeki payları yer almaktadır. Tablodan görüleceği üzere incelenen yıllar itibarıyla sanayi sektörünün payı Amasya ve Samsun illerinde azalırken, Çorum ilinde sabit kalmış, Tokat'ta ise artmıştır.

Şekil 3.3.2.1 İllerde Sanayi Sektörünün Türkiye GSYİH 'sı İçindeki Payları, 1987-2001

Kaynak: TÜİK, 2010

Tokat, 1987-2001 dönemine ait verilere göre sanayi potansiyeli en yüksek olan il olarak ön plana çıkmaktadır. Tokat'ın güçlü bir sanayi varlığına sahip olmasının temelinde yatan Tokat'ta kamuya ait büyük ölçekli sanayi işletmelerinin varlığıdır. İl başına düşen kamu imalat sektörü yatırımlarının özetlendiği aşağıdaki haritada da görüleceği üzere bölgede Tokat ve Samsun, kişi başına düşen imalat sektörü yatırımlarının en yüksek olduğu illerdir. Samsun'da Karadeniz Bakır İşletmeleri, Samsun Gübre Sanayi, Balıca ve Bafra Sigara Fabrikası, Tokat'ta sigara ve şeker fabrikaları gibi işletmelerin varlığı Tokat başta olmak üzere illerin sanayileşme düzeyini yükseltmiştir. Bununla beraber, mevcut durum itibarıyla bu işletmelerin büyük bir bölümü özelleştirilen ve özelleştirme kapsamına alınan işletmelerdir. Özelleştirme sonrasında bu işletmelerin bir kısmı kapatılmıştır.

Şekil 3.3.2.2 İl Bazında Kişi Başı İmalat Sektörü Yatırımı Oranı Dağılımı (2000-2009)

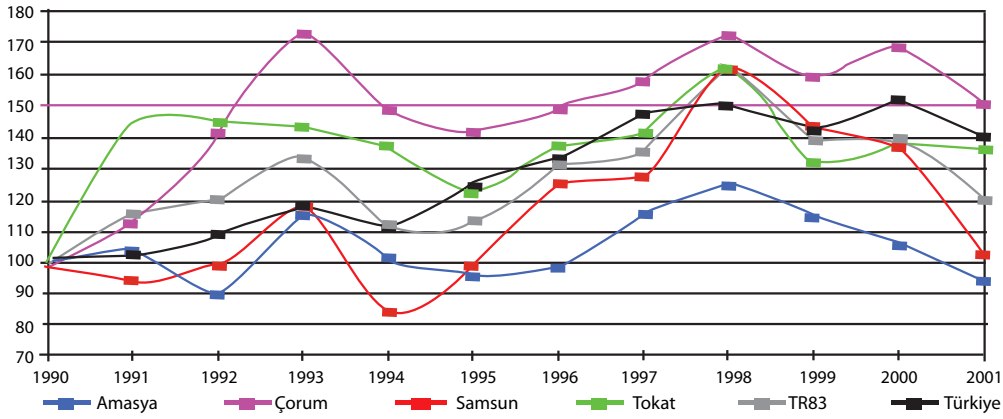

Kaynak: Gökyurt, 2010

3. İKTİSADİ YAPI

İl düzeyinde sanayi sektörünün sabit fiyatlar ile büyüme eğilimine bakıldığında Çorum'un bölge ortalaması üzerinde bir artış gösterdiği görülmektedir. Çorum ili 1980 sonrasında gelişme gösteren ve bu gelişmeyi kendi kaynaklarıyla sağlayan yeni sanayi odaklarından biri olarak kabul edilmektedir (DPT, 2000). İmalat sanayi artış hızının yanı sıra Çorum'un 1980-1997 yılları arasında imalat sanayi içindeki payı, katma değer payı ve istihdam payı da artış göstermiştir. Çorum'un 1980'li yıllarda kalkınmada öncelikli yöre kapsamına alınarak önemli ölçüde teşvik alması, organize sanayi bölgesinin kuruluşu ve yaratılan sermaye birikiminin ilde yeni yatırımlara yönelmesi ilin yeni sanayi odağı olarak ön plana çıkmasının altında yatan başlıca nedenlerdir.

Şekil 3.3.2.3 Sanayi Sektöründe Büyüme Endeksleri, TR83 ve Türkiye

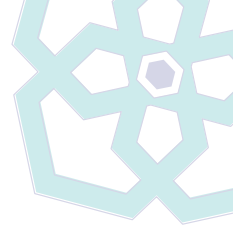

Kaynak: Yeşilirmak Havza Gelişim Planı (YHGP), 2006

Amasya, bölgede sanayi sektörü payının ve büyüme endeksinin en düşük olduğu il konumundadır. İlde hizmetler sektörünün aldığı pay en yüksek iken bölgenin diğer illerine kıyasla tarım sektörünün payı yüksektir. Amasya kiraz, soğan ve elma gibi birçok ürünün üretimi bakımından Türkiye'de önemli bir paya sahiptir. İlde tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi hem ilde sanayi sektörünün payının hem de yetiştirilen ürünlerin katma değerinin artması bakımından önem arz etmektedir.

3.3.3 Sanayi Sektörünün Bölge Ekonomisindeki Yeri

Sanayi sektörünün bölge GSYİH'si içerisindeki payına bakıldığında 1987-2001 döneminde yüzde 15,7'den yüzde 19,4'e yükseldiği görülmektedir. Aynı dönemde Türkiye'de sanayi sektörünün payında çok fazla değişiklik yaşanmamıştır. Sanayi sektörünün il GSYİH'sinden aldığı payın en yüksek olduğu il ise Tokat'tır. Tokat ilini sırasıyla Samsun, Çorum ve Amasya takip etmektedir.

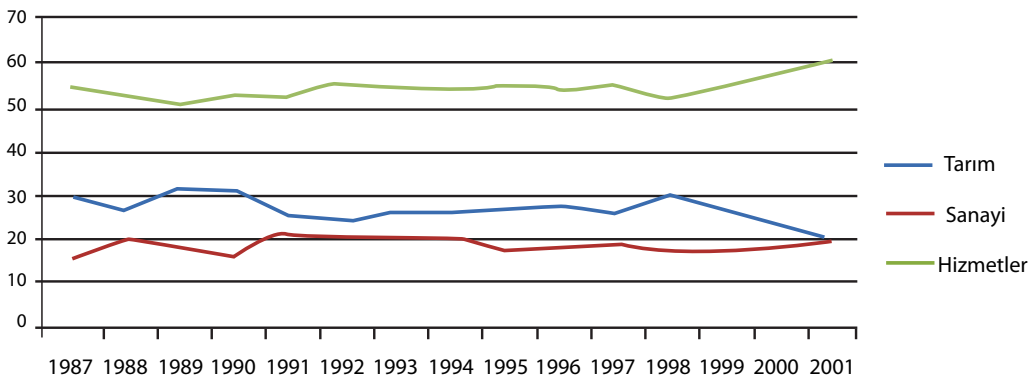
Tablo 3.3.3.1 Sanayi Sektörünün Bölge İlleri, Bölge ve Türkiye GSYİH'si Payları, 1987-2001

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83	Türkiye
1987	10,7	9,4	16,2	25,2	15,7	25,8
1988	12,9	9,9	21,4	34,1	20,6	27,0
1989	12,7	8,8	15,1	37,2	18,2	27,1
1990	9,6	8,4	15,4	32,6	16,6	25,5
1991	10,3	9,7	15,4	45,2	21,4	25,9
1992	8	11,5	15,1	44,4	20,6	25,6
1993	10,8	11,9	16,9	37,1	19,7	24,5
1994	10,2	11,6	15,4	40,9	20	26,4
1995	9,8	11	16	32,7	17,7	26,3
1996	9	9,5	18,6	32	18,2	25,2
1997	8,6	10,2	16,9	37	18,8	25,3
1998	7,9	9,6	16,8	32,2	17,7	22,9
1999	8,9	9,6	15,5	31,7	17,1	23,2
2000	7,2	9,4	16,3	33,7	17,8	23,3
2001	7,7	10,6	15,2	39,6	19,4	25,7

Kaynak: TÜİK, 2010

Bir önceki bölümde de ifade edildiği üzere Tokat'ta sanayi sektörünün ön plana çıkması incelenen dönem itibarıyla ilde imalat sanayide kamu yatırımlarının yoğun olması ile yakından ilgilidir. Bununla beraber 2009 yılı itibarıyla Tokat'ta kamuya ait sanayi tesisi sayısı sadece 1'dir (Tokat TSO, 2009). İlde istihdama ve gelire büyük katkısı olan Tokat Sigara Fabrikası ve Tokat Yaprak Tütün İşletmesi gibi kurumların özelleştirme sonunda kapatılması, ilin sanayi potansiyelini olumsuz yönde etkileyebilecek bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 3.3.3.1 Sektörlerin Bölge GSYİH İçerisindeki Payları, 1987-2001

Kaynak: TÜİK, 2010

Tablo 3.2.1.2'de sektörlerin 2004-2006 yıllarında TR83 Bölgesinde yaratılan GSKD içindeki payları ve sektörlerin ülke genelindeki paylarına yer verilmiştir. Bölge verileri Türkiye ortalaması ile kıyaslandığında bölgede sanayi sektörünün payının Türkiye ortalamasının oldukça altında olduğu görülmektedir. Tarım sektörünün bölge GSKD'si içerisindeki payı 2004 yılında sanayi sektörünün payından yüksek iken, verilen yıllar itibarıyla payı azalmış ve 2006 yılında sanayi sektörü payının altına düşmüştür. Bununla beraber, bölgenin ülkemize kıyasla tarım ağırlıklı yapısı varlığını sürdürmektedir.

3. İKTİSADİ YAPI

Bölgede sanayi sektörünün GSKD'si 2006 yılı itibariyle 4.081.432.000 TL'dir. Bu değer Türkiye'de toplam sanayi sektörü katma değerinin yüzde 2'sine tekabül etmektedir. Bölge sanayi katma değerinin toplam sanayi katma değeri içindeki payının görece yüksek ve düşük olduğu diğer Düzey 2 Bölgeleri ile karşılaştırılması yapıldığında bölgede sanayinin ülke bazında sanayi katma değerine katkısının görece düşük seviyede olduğu söylenebilir. Bununla beraber 2004-2006 yılları

Tablo 3.3.3.2 Bölgesel Sanayi Katma Değerinin Toplam Sanayi Katma Değeri İçindeki Payı

	2004	2005	2006
TR83	%1	%2,04	%2,1
TR10	%28	%28	%28
TR41	%9,5	%9,6	%10
TR42	%8,6	%8,4	%8,5
TR51	%7,5	%7,3	%7,4
TR31	%7,3	%7,1	%6,7

Kaynak: TÜİK, 2010

arasında bölge sanayi katma değerinin toplam sanayi katma değeri içindeki payının az da olsa arttığı görülmektedir.

3.3.4 Bölgede Sanayi Sektörü İstihdamı

Bölgenin sektörler itibariyle istihdam yapısını incelediğimizde istihdamın tarım sektöründe yoğunlaştığı, bununla beraber 2004-2007 yılları arasında tarımda istihdamın görece azaldığı görülmektedir. Sanayi sektöründe istihdam oranı ise 2004 yılında yüzde 11,4 iken, 2007 yılında yüzde 16,4 olarak gerçekleşmiştir. Tablo 3.2.1.4 incelendiğinde bu durumun 2008 yılı itibariyle tersine döndüğü görülmektedir. Son iki yılda tarım sektörünün istihdamdan aldığı pay artarken sanayi sektöründe istihdam azalmıştır.

Bu durumun 2008 sonu itibariyle ülkemizi etkisi altına alan küresel finansal krizin bir sonucu olarak, ülke genelinde sanayi üretiminde yaşanan düşüş ile bağlantılı olduğu söylenebilir. Bu dönemde iç ve dış talebin düşmesi sanayi üretimini olumsuz etkilemiş ve bu durum sanayi sektöründeki istihdama da yansımıştır. Kriz döneminin sona erip ekonominin toparlanması ile birlikte sanayi üretimi artış trendine girmiştir. Önümüzdeki dönemde bu durumun sanayi sektörü istihdamının lehine gelişmesi beklenmektedir. Bölgenin görece tarım ağırlıklı yapısı istihdam verilerinde de kendini göstermektedir. Ülke çapında istihdamda tarımın payı yüzde 25 civarında iken, bölgede tarım istihdamı bu oranın yaklaşık 2 katıdır. Bölgede sanayi sektörü istihdam oranı ise Türkiye ortalaması olan yüzde 26'nın oldukça altındadır.

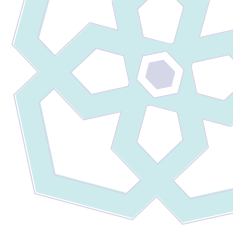
3.3.5 Sanayi Alt Sektörleri

Sanayi sektörü genel olarak üç ana başlıkta incelenmektedir. Bunlar imalat sanayi, enerji ve madencilik sektörleridir. TÜİK tarafından yayımlanan "Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri"ne göre

Tablo 3.3.5.1 TR83 Bölgesi Sanayi Alt Sektörlerinde Kayıtlı İstihdam

		Madencilik ve taşocakçılığı	İmalat Sanayi	Elektrik, gaz, su
2003	TR83 Bölgesi	2.098	40.365	3.530
	Türkiye	74.886	2.163.683	102.296
2004	TR83 Bölgesi	2.088	42.597	3.364
	Türkiye	81.085	2.393.016	99.521

Kaynak: TÜİK, 2010

sanayi sektörünün alt sektörlerinde istihdam edilenlerin sayıları Tablo 3.3.5.1'de verilmiştir. Bu verilere göre 2004 yılı itibariyle TR83 Bölgesi'nde sanayi sektöründe toplam çalışan sayısı 48.049 kişidir. Sanayi sektöründe istihdamın alt sektörlerdeki dağılımına bakıldığında çalışanların yüzde 88,7'sinin imalat sanayinde, yüzde 4,3'ünün madencilik ve taşocakçılığında, yüzde 7'sinin ise elektrik, gaz ve su sektöründe istihdam edildiği görülmektedir.

Bölgede imalat sanayinde istihdam edilenlerin sayısının yıllar itibariyle arttığı gözlenmektedir. 2006 ve 2007 yıllarında imalat sanayinde istihdam edilenlerin sayısı sırasıyla 49.884 ve 51.297'dir. 2004 yılı itibariyle TR83 Bölgesi'nde sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletme sayısı 9.733'tür.

Tablo 3.3.5.2 Sanayi Alt Sektörlerinde Girişim Sayısı, 2009

	Madencilik ve taşocakçılığı	İmalat	Elektrik, gaz, su
Amasya	25	1.196	15
Çorum	36	2.536	12
Samsun	43	5.304	6
Tokat	29	2.169	9
TR83 Bölgesi	133	11.205	42

Kaynak: TÜİK, 2010

Bu işletmelerden yüzde 96'sı imalat sanayinde, yüzde 2'si elektrik, gaz ve su sektöründe, yüzde 1'i madencilik ve taşocakçılığında faaliyet göstermektedir. 2009 yılı iş kayıtlarına göre girişim sayıları verilerine bakıldığında, TR83 Bölgesi'nde sanayi sektöründe faaliyet gösteren girişim sayısı 11.380'dir. İl ve alt sektör bazında girişim sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bölgede sanayi, istihdam ve girişim sayısı bakımından imalat sanayinde yoğunlaşmaktadır.

Tablo 3.3.5.3 TR83 Bölgesi Ekonomik Faaliyetlere Göre İhracat (1000 Dolar), 2006-2008

	Madencilik ve taşocakçılığı	İmalat	Elektrik, gaz ve su	Toplam İhracat
2006	493	217.902	-	239.656
2007	633	314.484	-	337.644
2008	371	580.797	-	619.387

Kaynak: TÜİK, 2010

Bölgede sanayi sektörünün dış ticaret yapısına bakıldığında 2008 yılı itibariyle toplam ihracatın yüzde 93'ünün, ithalatın ise yüzde 46'sının sanayi sektörü tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Bölgede imalat sanayi ihracat ağırlıklı bir yapıya sahipken, madencilik ve taşocakçılığı sektörünün ithalat ağırlıklı yapısı dikkat çekmektedir.

Tablo 3.3.5.4 TR83 Bölgesi Ekonomik Faaliyetlere Göre İhracat (1000 Dolar), 2006-2008

	Madencilik ve taşocakçılığı	İmalat	Elektrik, gaz ve su	Toplam İthalat
2006	71.832	139.328	-	402.571
2007	129.797	173.686	-	590.533
2008	158.815	260.022	-	902.202

Kaynak: TÜİK, 2010

2008 yılı itibariyle sanayi alt sektörlerinden imalat sanayi toplam sanayi ihracatının yüzde 99'unu ithalatın ise yüzde 62'sini gerçekleştirmektedir.

3. İKTİSADİ YAPI

3.3.5.1 İmalat Sanayi

Ekonomik büyümenin temel itici gücü olarak kabul edilen imalat sanayi, gerek sanayi sektörü içerisinde, gerekse ülke ekonomisi içerisindeki yeri bakımından en önemli sektörlerden biridir. Tarım veya madencilik gibi doğal kaynaklara dayalı bir büyümenin sınırlı kalması, sürdürülebilir bir büyümenin ancak reel sektördeki üretim artışı ile gerçekleşmesini mümkün kılmaktadır. Bu da ekonomik büyümenin imalat sanayindeki büyüme ile doğrudan ilişkili olması sonucunu doğurmaktadır.

İmalat sanayi sektörü, içerisinde pek çok alt sektör barındırmaktadır. Bu bölümde amaçlanan, TR83 Bölgesinde imalat sanayi alt sektörlerinin durumunu ortaya koymak ve öncül sektörleri belirlemektir. Öncül sektör ile kastedilen hammadde kaynakları, faktör varlıkları, insan sermayesi teknolojik düzey ve pazar imkanları itibarıyla gelişme olanağı olan katma değeri yüksek ve/veya ileri bağlantıları yoluyla yüksek faaliyet hacmi yaratma potansiyeli olan sektördür. Bu sektörleri belirlemek adına yoğunlaşma katsayısı analizi (Location Quotient Analysis), uzmanlaşma matrisi (specialization matrix) ve değişim payı analizinden (Shift-Share Analysis) faydalanılacaktır.

3.3.5.1.1 Yoğunlaşma Katsayısı Analizi

Bir endeks olan yoğunlaşma katsayısı¹⁶ (LQ), herhangi bir faaliyetin bölge içindeki oranının aynı faaliyetin daha üst ölçekte başka bir mekânsal birim içindeki oranı ile karşılaştırılmasıdır. Yoğunlaşma katsayısı üç farklı şekilde yorumlanabilmektedir;

- $LQ_{ij} > 1$ ise j bölgesinde i faaliyetinin baz alınan bölgeye göre görece olarak daha yoğun olduğunu,
- $LQ_{ij} = 1$ ise j bölgesinin faaliyet payının baz alınan bölgenin faaliyet payını yansıttığını,
- $LQ_{ij} < 1$ ise j bölgesinde i faaliyetinin baz alınan bölgeye göre görece olarak daha az olduğunu göstermektedir.

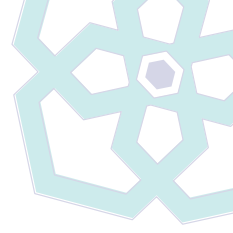
Yoğunlaşma katsayılarını esas alarak öne çıkan sektörleri belirleyen bazı çalışmalar mevcuttur. Bunlardan ilki, DPT ve Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) ortak çalışması olan “Türkiye’de Bölgesel Gelişme Politikaları Sektör-Bölge Yığınlaşmaları” (2005) raporudur. Bu çalışmada sektörlerin bölgesel düzeyde yoğunlaşmaları, bölgelerin ise kendi içinde sektörel yoğunlaşmaları hesaplanarak bölgeler arası etkileşim ve bölgelerin mukayeseli üstünlükleri belirlenmiştir. Bu çalışmada 2002 yılı genel sanayi işyeri sayımının geçici sonuçları kullanılmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, TR83 Bölgesi’nde imalat sanayi alt sektörlerinden tütün ürünleri imalatı, tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ile saat imalatı, mobilya imalatı; başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalatlar, ana metal sanayi, metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı, gıda ürünleri ve içecek imalatı ile ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatında yığınlaşma olduğu görülmüştür.

DPT tarafından yayımlanan “İllerde Öne Çıkan Sanayi Sektörleri” (2006-2) çalışması, yoğunlaşma katsayısını kullanarak il bazında öne çıkan sektörleri belirleyen diğer bir çalışmadır. Bu çalışmaya göre, TR83 Bölgesi illerinden Samsun’un ana metal sanayinde, Çorum’un metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatında, Tokat’ın tütün ürünleri imalatında, Samsun ve Tokat’ın ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatında, Çorum, Samsun ve Amasya’nın başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatında, tüm bölge illerinin de gıda ürünleri ve içecek imalatında öne çıktığı görülmektedir.

¹⁶ i faaliyetinin j bölgesindeki yoğunlaşma katsayısı,

$$LQ_{ij} = \frac{A_{ij} / \sum_{i=1}^n A_{ij}}{B_j / \sum_{i=1}^n B_i}$$

A_{ij} j bölgesindeki i faaliyeti, B_j baz alınan üst ölçekteki Mekânsal birimin faaliyetini ve n ise toplam faaliyet sayısını ifade etmektedir.

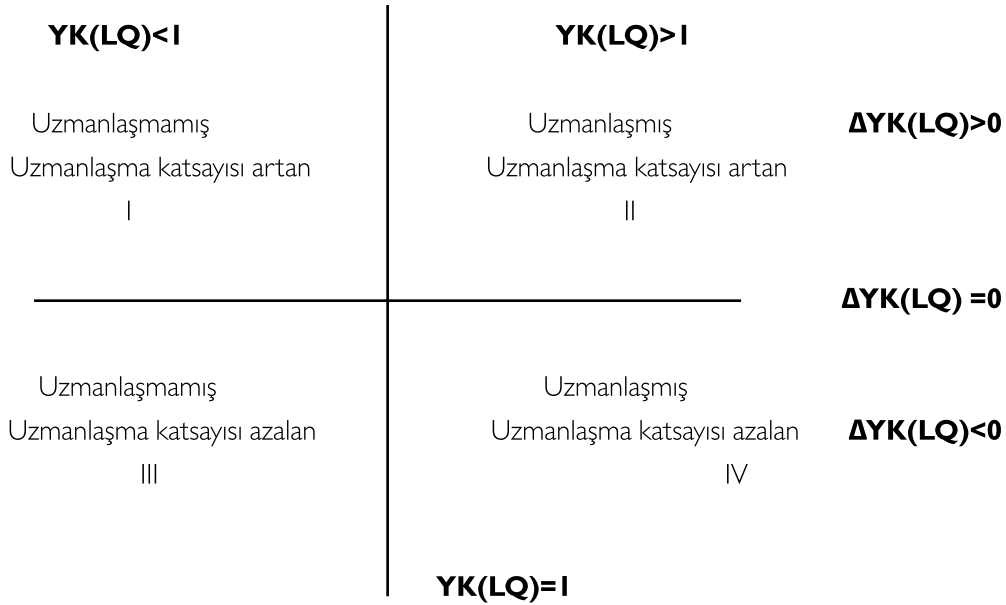
Yoğunlaşma katsayısı yöntemi ile bölge içinde sektörlerin birbirleri ile kıyaslaması yapılırken genellikle istihdam verileri kullanılmaktadır. Bununla beraber üretim değeri, işletme sayısı, dış ticaret değerleri gibi birçok göstergenin de yoğunlaşma katsayıları hesaplanarak sektörlerin karşılaştırması yapılabilir. Bu bölümde TÜİK tarafından yayımlanan Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri'nden derlenen, 2007 yılına ait imalat sanayi alt sektörlerinde çalışanların sayıları, yerel birim sayıları¹⁷, ciro¹⁸ ve ihracat değerleri kullanılarak sektörlerin yoğunlaşma katsayıları hesaplanmıştır.

Bu katsayılar Tablo 3.3.5.1.1.1'de verilmiştir. Yoğunlaşma katsayısı tüm göstergeler için 1'den büyük olan sektörler

- Gıda ürünleri ve içecek imalatı
- Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı (mobilya hariç)
- Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ile saat imalatı
- Mobilya imalatı; başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalatlar
- Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı sektörleridir.

Bu sektörler TR83 Bölgesi'nde işletme sayısı, istihdam edilenlerin sayısı, ciro ve ihracat değeri bakımından ülkeye göre, görece olarak daha yoğundur. Bazı alt sektörlerin ise üç veya daha az gösterge için yoğunlaşma katsayıları 1'den büyüktür.

Bu çalışmayı bir adım daha öteye götürmek gerekirse yoğunlaşma katsayılarının yanı sıra bu katsayıların değişimini de hesaplayarak bir sınıflandırma yapmak mümkündür. Bu noktada yoğunlaşma katsayıları ve değişimlerinin Boston Consulting Group tarafından geliştirilen büyüme-pay matrisine uyarlanmış (growth-share matrix) ve Uzmanlaşma Matrisi (Specialization Matrix) olarak tanımlanan matristen faydalanılacaktır (University of Minnesota, 1995). Bu matris sektörleri şu şekilde gruplamaktadır:

¹⁷ Yerel birim sayısı referans dönemde aktif olan girişimlere bağlı olarak faaliyet gösteren birimlerin sayısıdır.

¹⁸ Ciro referans dönemde gözlem birimi tarafından fatura edilmiş mal ve hizmet satışlarının toplamıdır.

3. İKTİSADİ YAPI

Bu matrise göre 1. bölgede yer alan sektörler yoğunlaşma katsayısı 1'den küçük olan ancak yoğunlaşma katsayısı artan sektörlerdir. Bu sektörler gelecekte gelişme potansiyeli bulunan sektörler olarak kabul edilmektedir. 2. bölgede yer alan sektörler yoğunlaşma katsayısı 1'den büyük ve yoğunlaşma katsayısı artan sektörlerdir. Bu sektörler çoğunlukla yıldızlaşan sektörler olarak ifade edilmektedir. 3. bölgede yer alan sektörler ise yoğunlaşma katsayısı 1'den küçük ve değişimin negatif olduğu sektörlerdir. Bu sektörler gerileyen sektörler olarak tanımlanmaktadır. 4. Bölge ise yoğunlaşmış ancak yoğunlaşma katsayısı düşen sektörleri temsil etmektedir. Bu bölgede bulunan sektörler ise ekonomiye hala ciddi katkısı olan ancak büyüme evresini tamamlamış sektörler olarak tanımlanmaktadır.

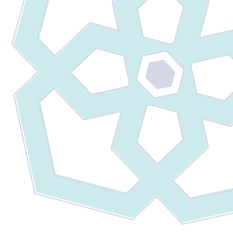
Tablo 3.3.5.1.1.1 İmalat Sanayi Alt Sektörlerinde Yoğunlaşma Katsayıları, 2007

	Yerel Birim Sayısı	Çalışanlar sayısı	Ciro	İhracat Değeri
	YK (2007)	YK (2007)	YK (2007)	YK (2007)
Gıda ürünleri ve içecek imalatı	1,58	3,63	2,07	4,29
Tütün ürünleri imalatı	1,80	*	*	-
Tekstil ürünleri imalatı	0,27	0,38	0,20	0,13
Giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması	0,60	0,33	0,97	0,22
Derinin tabaklanması ve işlenmesi; bavul, el çantası, saraçlık, koşum takımı ve ayakkabı imalatı	0,23	1,07	0,84	2,51
Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden, örülerek yapılan eşyaların imalatı benzeri malzemelerden, örülerek yapılan eşyaların imalatı	1,45	3,29	3,03	6,37
Kağıt hamuru, kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	0,32	*	0,76	0,18
Basım ve yayım; plak, kaset ve benzeri kayıtlı medyanın çoğaltılması	0,50	0,52	0,67	0,15
Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı	0,39	*	*	0,04
Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı	0,57	0,68	0,69	0,17
Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı	0,61	0,61	0,64	0,62
Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	1,38	1,26	1,94	1,45
Ana metal sanayisi	0,66	1,18	1,04	1,66
Makine ve teçhizatı hariç; fabrikasyon metal ürünleri imalatı	1,23	0,34	0,69	0,74
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı	1,39	0,59	0,88	2,91
Büro makineleri ve bilgisayar imalatı	1,03	*	*	0,03
Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makine ve cihazların imalatı	1,03	0,09	0,40	0,72
Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı	0,15	*	*	0,00
Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ile saat imalatı	1,23	1,28	3,19	1,46
Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı römork imalatı	1,09	0,11	0,64	0,48
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	0,18	*	0,03	0,04
Mobilya imalatı; başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalatlar	1,25	1,23	1,21	1,11
Geri dönüşüm	0,72	*	*	-

*Veri eksikliğinden dolayı hesaplanamamıştır.

Kaynak: Aitlik veriler TÜİK, 2010

İmalat sanayi alt sektörlerinde istihdam edilenlerin sayısı bakımından yoğunlaşma katsayıları ve

bu katsayının 2003-2007 arası değişim oranları dikkate alınarak hazırlanan uzmanlaşma matrisi aşağıda yer almaktadır. Bu matrislerde,

- Yatay eksen 2007 yılındaki istihdamın yoğunlaşma katsayısını,
- Dikey eksen istihdamın yoğunlaşma katsayısının 2003-2007 arası yüzde değişimini,
- Kürelerin büyüklüğü ise 2007 yılındaki istihdam sayısını ifade etmektedir.

Sektörlerde istihdam edilenlerin sayısına göre hazırlanan uzmanlaşma matrisine bakıldığında bölgemizde sektörlerin ağırlıklı olarak 1. ve 3. bölgede yer aldığı görülmektedir. Çalışan sayısı bakımından yoğunlaşma katsayısı 1'den büyük ve katsayısı artan sektörler (yıldızlaşan sektörler):

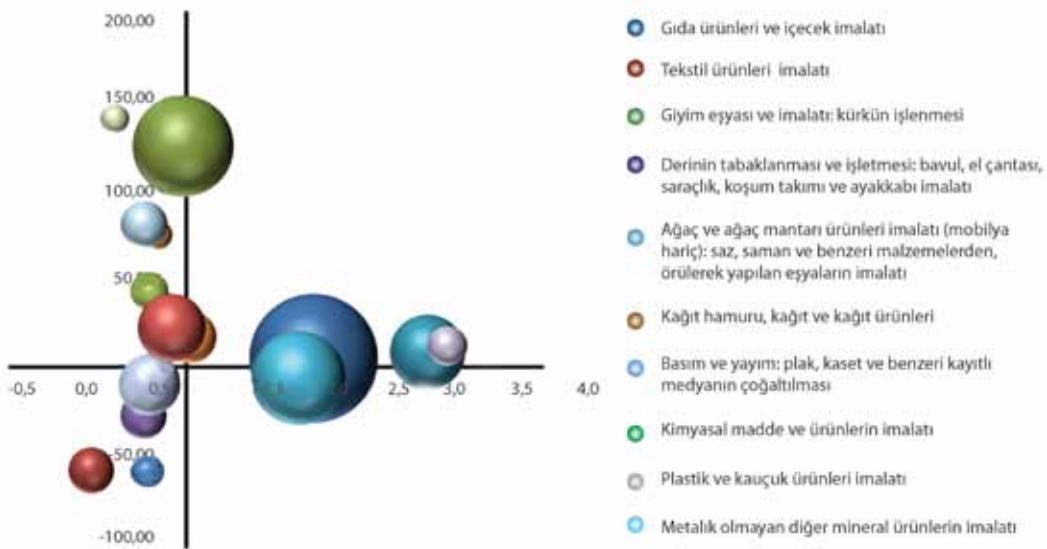
- Tıbbi aletler, hassas ve optik aletler ile saat imalatı
- Gıda ürünleri ve içecek imalatı
- Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı (mobilya hariç)
- Ana metal sanayisi sektörleridir.

Bölgemizde henüz yoğunlaşmamış ancak gelişme potansiyeli bulunan sektörler ise "Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı römork imalatı", "Kağıt hamuru, kağıt ve kağıt ürünleri imalatı", "Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı", "Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı", "Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makine ve cihazların imalatı", "Giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması" sektörleri olarak belirlenmiştir.

4. bölgede yer alan "Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı" sektörü bölgede büyüme evresini tamamlamış ve ekonomiye hala katkısı yüksek olan bir sektördür.

"Tekstil ürünleri imalatı", "Derinin tabaklanması ve işlenmesi..", "Basım ve yayım...", "Makine ve teçhizat hariç; fabrikasyon metal ürünleri imalatı", "Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı" sektörleri ise gerileyen sektörlerdir.

Şekil 3.3.5.1.1.1 İstihdam Edilenlerin Sayısına Göre Uzmanlaşma Matrisi

Kaynak: Aitlik veriler TÜİK, 2010

*Bazı sektörler veri eksikliğinden ötürü tabloya dahil edilememiştir.

3. İKTİSADİ YAPI

3.3.5.1.2 Değişim Payı Analizi (Shift-Share Analysis)

Yoğunlaşma katsayısı yaklaşımı bölge ekonomisinin sektörel düzeydeki konumunu vermek açısından faydalı olmakla birlikte zaman içerisinde yaşanan değişiklikleri veya bölge ekonomisinin performansının ülke ekonomisinden nasıl farklılaştığını açıklayamamaktadır. Değişim payı analizi, bölge ekonomisinde yaşanan bir değişikliğin kaynağını ulusal pay, endüstri payı ve bölge payı olmak üzere ayrıştırmaktadır. Ulusal pay, ulusal ekonomideki değişikliklerin bölgedeki bir sektör üzerindeki etkisini ifade etmektedir. Endüstri payı ise, sektörde ulusal düzeyde meydana gelen değişikliklerin bölgedeki ilgili sektör üzerindeki etkisini ifade etmektedir. Bu iki etki ulusal ekonomik ve endüstriyel eğilimin bölge ekonomisi üzerindeki etkisini açıklamaktadır. Ancak bölgede gerçekleşen değişimin tamamı genel ekonomik veya endüstriyel eğilimler ile açıklanamamaktadır. Açıklanamayan bu kısım bölgenin kendine özgü dinamikleri ile açıklanabilmektedir. Bu durum bölgeye özel bazı faktörlerin etkisinden kaynaklanmaktadır. Bu etki bölgesel etki olarak ifade edilmektedir. Bölgesel etkinin yüksek olduğu sektörler bölgede ekonomik gelişme için hedef sektörler olarak ifade edilmektedir (Cornell University, 2010).

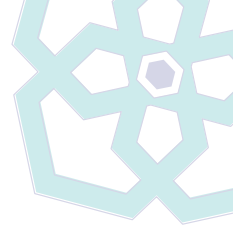
2003-2007 yıllarına ait sektörel istihdam verileri kullanılarak hazırlanan aşağıdaki tabloda bölgede sektörlerde 2003-2007 yılları arasında meydana gelen değişim ulusal, endüstriyel ve bölgesel etki olmak üzere ayrıştırılmıştır.

Bu tabloya göre örneğin TR83 Bölgesi'nde gıda ürünleri ve içecek imalatı sektörü 2003-2007 yılları arasında ülkede genelindeki istihdam değişimi oranında artmış olsaydı bölgede 2007 yılında 2003 yılına göre bu sektörde 4.674 kişi daha fazla istihdam edilecekti. Eğer bölgede bu sektör 2003-2007 yılları arasında ülkedeki bu sektördeki istihdam değişimi oranında değişseydi bu sektörde 2007 yılında 3.131 kişi daha az istihdam edilecekti. Bu durumda bölgede bu iki etkinin sonucu olarak sektörde 1543 kişi ($4.674 + (-3.131)$) daha fazla istihdam edilecekti. Bölgede bu yıllar arasında gerçekleşen istihdam artışı ise 1603 kişidir. Bu durumda bölgede bu sektörde 60 kişi daha fazla istihdam edilmesi bölgeye özgü faktörlere bağlı olarak gerçekleşmiştir. Yani bölge bu sektörlerde genel eğilimden daha fazla bir istihdam yaratma kapasitesine sahiptir.

Tabloya göre bölgemizde bölgesel etki değeri pozitif olan sektörler;

- Gıda ürünleri ve içecek imalatı
- Giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması
- Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden, örülerek yapılan eşyaların imalatı
- Kağıt hamuru, kağıt ve kağıt ürünleri imalatı
- Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı
- Ana metal sanayisi
- Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı
- Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makine ve cihazların imalatı
- Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ile saat imalatı
- Mobilya imalatı; başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalatlar
- Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı römork imalatı sektörleridir.

Bu sektörler, bölgemizde ulusal düzeydeki eğilimlerden farklı olarak ilgili sektörde bölgeye özgü faktörlerin etkisiyle daha fazla istihdam yaratma kapasitesi bulunan sektörlerdir.

Tablo 3.3.5.1.2.1 Sektörel Düzeyde Değişim Payı Analizi

	Ulusal etki	Endüstri etkisi	Bölgesel etki
Gıda ürünleri ve içecek imalatı	4.674	-3.131	60
Tütün ürünleri imalatı	1.720	-2.624	*
Tekstil ürünleri imalatı	1.639	-1.585	-2075
Giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması	1.308	-746	3.764
Derinin tabaklanması ve işlenmesi; bavul, el çantası, saraçlık, koşum takımı ve ayakkabı imalatı	332	-185	-103
Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden, örülerek yapılan eşyaların imalatı	1.284	-236	142
Kağıt hamuru, kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	116	-8	233
Basım ve yayım; plak, kaset ve benzeri kayıtlı medyanın çoğaltılması	610	-43	-1104
Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı	*	*	*
Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı	334	-287	272
Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı	717	-144	-624
Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	2137	138	-683
Ana metal sanayisi	567	-113	197
Makine ve teçhizatı hariç; fabrikasyon metal ürünleri imalatı	875	367	-404
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı	889	-53	458
Büro makineleri ve bilgisayar imalatı	*	*	*
Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makine ve cihazların imalatı	74	17	317
Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı	*	*	*
Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ile saat imalatı	297	87	73
Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı römork imalatı	262	69	635
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	*	*	*
Mobilya imalatı; başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalatlar	1.214	-452	394
Geri dönüşüm	*	*	*

Kaynak: Aitlik veriler TÜİK, 2010

*: Veri eksikliğinden dolayı hesaplanamamıştır

3. İKTİSADİ YAPI

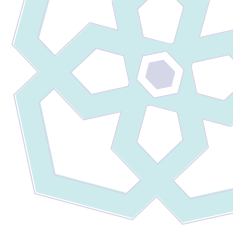
3.3.5.1.3 Bölgemizde Öne Çıkan Sektörlerin Analizi

Bu bölüme kadar farklı analiz yöntemleri ile bölümümüzde öne çıkan sektörler belirlenmiştir. Tablo 3.3.5.1.1.4.1'de her bir analiz için öne çıkan sektörler işaretlenmiştir. Bu tabloya göre bölümümüzde bazı sektörler birçok göstere açısından öne çıkarken, bazı sektörler sadece bir veya birkaç göstere bazında öne çıkmaktadır. Bölümüzde birçok göstere öne çıkan sektörler şu şekilde sıralanabilir:

- Gıda ürünleri ve içecek imalatı
- Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı
- Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden, örülerek yapılan eşyaların imalatı
- Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ile saat imalatı
- Ana metal sanayisi
- Mobilya imalatı; başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalatlar

Tablo 3.3.5.1.3.1 Farklı Analiz Yöntemleriyle Bölgede Öne Çıkan Sektörler

	Yoğunlaşma Katsayısı				Uzmanlaşma Matrisi				Değişim Payı Analizi
	Yerel birim sayısı	Çalışanlar sayısı	Ciro	İhracat Değeri	1.BÖLGE (Gelişme Potansiyeli olan)	2.BÖLGE (Yıldızlaşan)	3.BÖLGE (Gerileyen)	4.BÖLGE (Büyüme evresini tamamlamış)	
Gıda ürünleri ve içecek imalatı	√	√	√	√		√			√
Tütün ürünleri imalatı	√								
Tekstil ürünleri imalatı							√		
Giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması					√				√
Derinin tabaklanması ve işlenmesi; bavul, el çantası, saraçlık, koşum takımı ve ayakkabı imalatı		√		√			√		
Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden, örülerek yapılan eşyaların imalatı	√	√	√	√		√			√
Kağıt hamuru, kağıt ve kağıt ürünleri imalatı					√				√
Basım ve yayım; plak, kaset ve benzeri kayıtlı medyanın çoğaltılması							√		
Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı									
Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı					√				√
Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı							√		
Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	√	√	√	√				√	
Ana metal sanayisi		√	√	√		√			√
Makine ve teçhizatı hariç; fabrikasyon metal ürünleri imalatı	√						√		
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı	√			√	√				√
Büro makineleri ve bilgisayar imalatı	√								
Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makine ve cihazların imalatı	√				√				√
Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı									
Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ile saat imalatı	√	√	√	√		√			√
Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı römork imalatı	√				√				√
Diğer ulaşım araçlarının imalatı									
Mobilya imalatı; başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalatlar	√	√	√	√		√			√

Bu noktada bölgemizde öncül olarak belirlenen sektörlerin kendi dinamiklerini de göz önünde bulundurarak bölgenin ülke genelindeki konumunu diğer bölgeler ile karşılaştırma yaparak ortaya koymak yerinde bir yaklaşım olacaktır.

3.3.5.1.3.1 Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı

Gıda ürünleri ve içecek imalatı gerek üretim gerekse istihdam açısından ekonomiye katkısı yüksek olan sektörlerdendir. Sektör ağırlıklı olarak iç piyasaya yönelik üretim yapmaktadır. Bununla beraber 2009 yılı itibariyle imalat sanayi ihracatının yüzde 6'sı bu sektör tarafından gerçekleştirilmiştir.

1997-2006 yıllarını kapsayan aşağıdaki tabloya bakıldığında kamu sektörünün gıda ürünleri ve

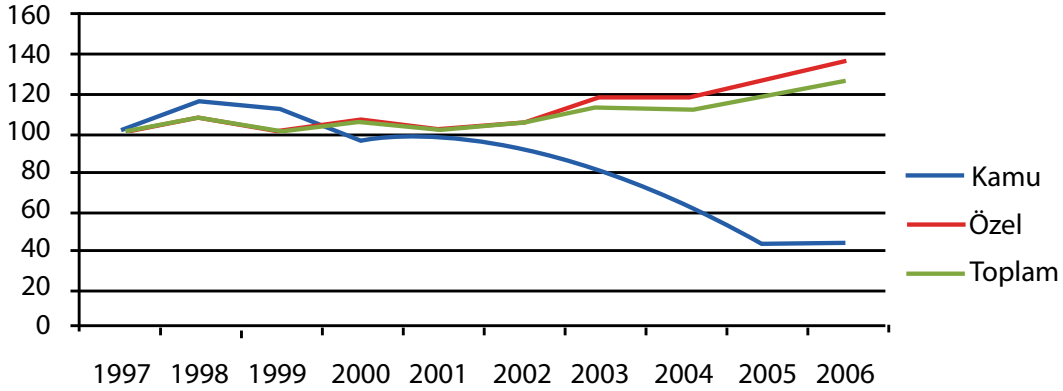
Tablo 3.3.5.1.3.1.1 Sektörün İmalat Sanayi İçindeki Yeri

Katma değer imalat sanayi içindeki payı (2006)	%10,6
Üretim değerinin imalat sanayi içindeki payı (2006)	%13
Çalışanların imalat sanayi istihdamı içindeki payı (2006)	%11
Toplam imalat sanayi ihracatı içindeki payı (2009)	%6
Toplam imalat sanayi ithalatı içindeki payı (2009)	%2

Kaynak: TÜİK, 2010

içecek imalatındaki payının yıllar itibariyle azaldığı, özel sektörün payının ise arttığı görülmektedir. Toplam üretim endeksine bakıldığında ise yıllar itibariyle artış yaşandığı görülmektedir.

Şekil 3.3.5.1.3.1.1 Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı Üretim Endeksi, 1997=100

Kaynak: TÜİK, 2010

Gıda imalat sanayide bölgemizin Türkiye içindeki konumunu incelemek için yerel birim ve istihdam edilenlerin sayısı bakımından bazı bölgeler ile karşılaştırmalar yapmak uygun olacaktır. Aşağıda yer alan tabloda bölgemizin ve diğer bazı bölgelerin işletme sayısı ve istihdam edilenlerin sayısı bakımından Türkiye içindeki payları verilmiştir. Bu tabloya bakıldığında özellikle Marmara Bölgesi'nde bulunan Düzey 2 Bölgelerinde gıda imalatı konusunda bir yığılma olduğu söylenebilir. Ancak bu bölgelerin diğer sanayi sektörlerinde söz konusu olan belirgin üstünlükleri bu sektör için geçerli değildir. Gıda ürünleri ve içecek imalatında üretimin hammaddeye yakınlığının etkisi sebebiyle bölgeler arası daha homojen bir yapı mevcuttur. Bölgemizde de tarımsal üretimin yüksek olması sektörün bölgemizde önemli bir sanayi kolu olarak gelişmesinde etkili olmuştur.

3. İKTİSADİ YAPI

Tablo 3.3.5.1.3.1.2 İşletme ve İstihdam Edilenlerin Sayısının Türkiye İçindeki Payları, 2006

	İşletme payı	İstihdam edilenlerin payı
TR83(Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	%4	%3
TR10(İstanbul)	%13	%14
TR31 (İzmir)	%6	%8
TR41(Bursa, Eskişehir, Bilecik)	%4,8	%8
TR42(Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)	%3	%6
TR32(Aydın, Denizli, Muğla)	%5	%3
TR33(Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)	%4,7	%5

Kaynak: TÜİK, 2010

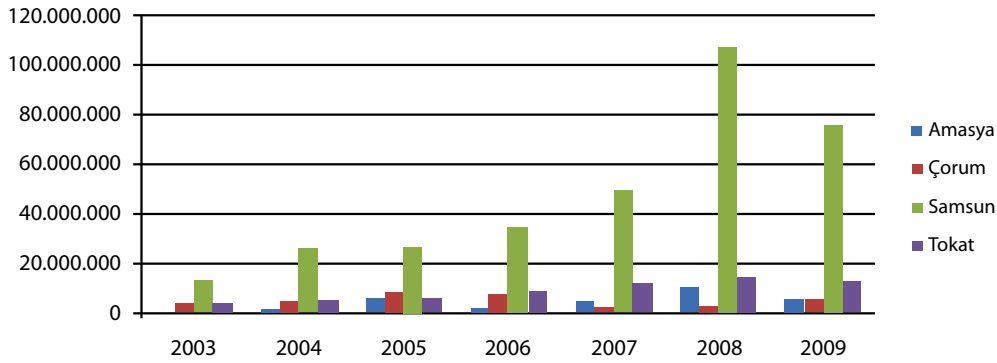
2002 yılı genel sanayi ve işyerleri sayımı sonuçlarına göre TR83 Bölgesi illerinde gıda ve içecek ürünleri imalatı sektöründe faaliyet gösteren işletme ve istihdam edilenlerin sayısı aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Bölge illerinden Samsun bu sektörde firma sayısı ve istihdam bakımından öne çıkmakla birlikte, bölgenin tüm illerinde sektörün istihdam kapasitesi yüksektir.

Tablo 3.3.5.1.3.1.3 Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı Sektörü Firma ve İstihdam Sayısı, 2002

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat
Firma sayısı	141	384	654	283
İstihdam	1.653	2.061	3.909	3.304

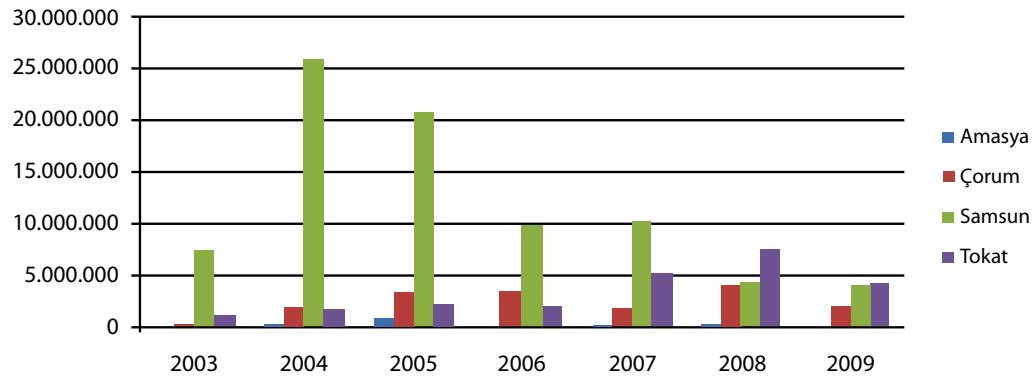
Kaynak: TÜİK, 2010

Şekil 3.3.5.1.3.1.2 Bölge İllerinin Sektördeki İhracatı, 2003-2009

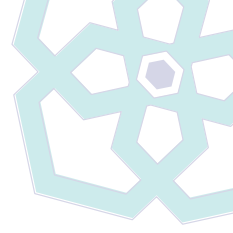

Kaynak: TÜİK, 2010, Basılmamış doküman

Şekil 3.3.5.1.3.1.3 Bölge İllerinin Sektördeki İthalatı, 2003-2009

Kaynak: TÜİK, 2010, Basılmamış doküman

Bu sektörde bölgemizden yapılan ihracata bakıldığında, 2003'ten 2008 yılına kadar sektörde ihracatın düzenli bir şekilde arttığı görülmektedir. Bölgenin bu sektördeki ihracatının büyük bir kısmı Samsun tarafından gerçekleştirilmektedir.

Bölgemizde bu sektörde yapılan ithalata bakıldığında ise 2004 yılından bu yana ithalatın azalmakta olduğu görülmektedir. Bölgemiz bu sektörde dış ticaret fazlası vermektedir ve net dış ticaretin yıllar itibarıyla arttığı görülmektedir.

Bu sektörde yapılacak yatırımlar bölgede yetişen tarımsal ürünlerin katma değerinin artırılması açısından önemli olup, sektörde bölgenin rekabet gücünün artmasına hizmet edecektir. Ayrıca YHGP'de ifade edildiği üzere tarıma dayalı sanayilerin geliştirilmesi ve istihdam olanaklarının artırılmasıyla birlikte, tarım sektöründen söz konusu sanayi kollarına bir istihdam aktarılması söz konusu olacaktır.

3.3.5.1.3.2 Ağaç ve Ağaç Mantarı Ürünleri İmalatı; Saz, Saman ve Benzeri Malzemelerden Örülerek Yapılan Eşyaların İmalatı

Sektör, kereste ve parke sanayi ile ağaç ve mantar ürünleri imalatı ana alt dallarından oluşmakta olup kapsadığı faaliyetler şu şekilde sıralanabilir:

- Ağacın hızarlanması, planyalanması ve empenye edilmesi
- Tahta plaka imalatı; kontrplak, yonga levha, sunta, diğer pano ve tahtaların imalatı
- İnşaat kerestesi ve doğrama imalatı
- Ahşap konteynır imalatı
- Diğer araç ürünleri imalatı; saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı

Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı, imalat sanayi içerisinde katma değer, üretim değeri, çalışan sayısı bakımından alt sıralarda yer almakla birlikte sektörün üretim endeksinde yıllar itibarıyla artan bir eğilim söz konusudur.

Tablo 3.3.5.1.3.2.1 Sektörün İmalat Sanayi İçindeki Yeri

Katma değer in imalat sanayi içindeki payı (2006)	%1,1
Üretim değer inin imalat sanayi içindeki payı (2006)	%1,2
Çalışanların imalat sanayi istihdamı içindeki payı (2006)	%2,6
Toplam imalat sanayi ihracatı içindeki payı (2009)	%0,5
Toplam imalat sanayi ithalatı içindeki payı (2009)	%0,5

Kaynak: TÜİK, 2010

Sektörde 2003 yılında Türkiye'de 22.689 işletme faaliyet gösterirken 2007 yılı itibarıyla bu sayı

Tablo 3.3.5.1.3.2.2 İşletme ve İstihdam Edilenlerin Sayısının Türkiye İçindeki Payları, 2006

	İşletme payı	İstihdam edilenlerin payı
TR83(Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	%6,8	%3
TR10(İstanbul)	%16	%15
TR31(İzmir)	%4	%5
TR42(Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)	%4	%14
TR90(Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	%5	%4
TR32(Aydın, Denizli, Muğla)	%7,4	%5

Kaynak: TÜİK, 2010

3. İKTİSADİ YAPI

yüzde 30'luk artışla 29.293'e yükselmiştir. İstihdamda da benzer bir durum söz konusudur. 2007 yılında sektörde istihdam edilenlerin sayısı 2003 yılına göre yüzde 38 artış göstermiştir. Aşağıdaki tabloda bazı bölgelerin işletme sayısı ve istihdam edilenlerin sayısı bakımından Türkiye içindeki payları verilmiştir:

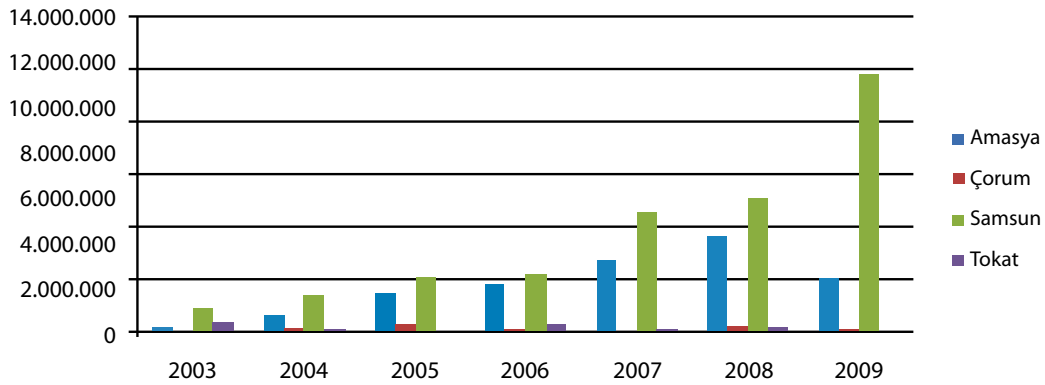
Bu tabloya göre İstanbul dışında diğer bölgelerin paylarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bu tabloya bakıldığında sektörün ülke çapında homojen bir yapı gösterdiği söylenebilir. Geleneksel sanayi merkezleri dışında sektör diğer bölgelerde önemli bir istihdam kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Tabloda bölgemiz adına dikkat çeken husus ise bölgemizdeki işletmelerin payına göre istihdamın payının görece düşük olmasıdır. Genel sanayi ve işyerleri sayımı sonuçlarına göre bölge illerinde bu sektörde faaliyet gösteren firma sayısı ve istihdam edilenlerin sayısına bakıldığında hem firma sayısı hem de istihdam bakımından Samsun'un ilk sırada yer aldığı, sırasıyla Tokat, Çorum ve

Tablo 3.3.5.1.3.2.3 Ağaç ve Ağaç Mantarı Ürünleri İmalatı Sektörü Firma ve İstihdam Sayısı, 2002

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat
Firma sayısı	135	347	586	411
İstihdam	239	762	1.301	949

Kaynak: TÜİK, 2010

Şekil 3.3.5.1.3.2.1 Bölge İllerinin Sektördeki İhracatı, 2003-2009

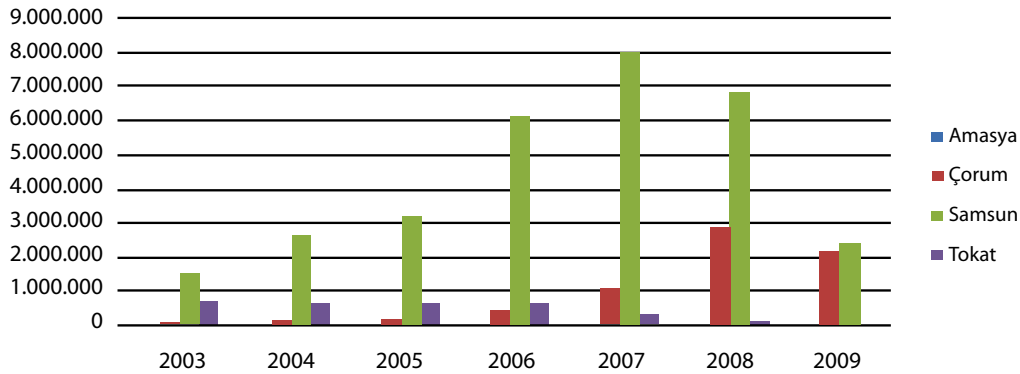

Kaynak: TÜİK, 2010, Basılmamış doküman

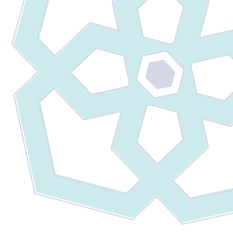
Amasya'nın Samsun'u takip ettiği görülmektedir.

Sektörde bölgemizden yapılan ihracata bakıldığında, ihracatın yıllar itibariyle arttığı gözlenmektedir. Bölge illerinden Samsun ihracattaki payı bakımından ilk sırada yer almaktadır.

Şekil 3.3.5.1.3.2.2 Bölge İllerinin Sektördeki İthalatı, 2003-2009

Kaynak: TÜİK, 2010, Basılmamış doküman

Bölgemizde bu sektörde yapılan ithalata bakıldığında ise ithalatın 2007 yılına kadar arttığı, bu yıldan sonra ise azaldığı görülmektedir. Samsun ihracatta olduğu gibi ithalatta da ilk sırada yer almaktadır.

Bölge sektöründe bazı dönemlerde dış ticaret açığı verirken, bazı dönemlerde ise dış ticaret fazlası vermiştir. 2009 yılında ise ihracatın artıp ithalatın azalmasına bağlı olarak sektörün dış ticaret fazlası yaklaşık 9,6 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir.

3.3.5.1.3.3 Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin İmalatı

Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı; cam ve cam ürünleri imalatı ile ateşe dayanıklı olmayan seramik eşya (çanak, çömlek, çini, porselen, vb.), ateşe dayanıklı seramik ürünler; ateşe dayanıklı olmayan kil ve seramik yapı malzemesi ürünleri; çimento, kireç ve alçı; çimento ve alçı ile sertleştirilmiş maddeler; taşın kesilmesi, şekil verilmesi ve kullanılabilir hale getirilmesi, işlenmiş mermer ile bu sıralananlar dışında kalan başka yerde sınıflandırılmamış metalik olmayan mineral ürünlerin imalatını kapsamaktadır.

Tablo 3.3.5.1.3.2.1 Sektörün İmalat Sanayi İçindeki Yeri

Katma değer imalat sanayi içindeki payı (2006)	%6
Üretim değerinin imalat sanayi içindeki payı (2006)	%9
Çalışanların imalat sanayi istihdamı içindeki payı (2006)	%6
Toplam imalat sanayi ihracatı içindeki payı (2009)	%3
Toplam imalat sanayi ithalatı içindeki payı (2009)	%1

Kaynak: TÜİK, 2010

Sektör; katma değer, üretim değeri ve istihdam yapısı açısından ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Sektörün bölgesel dağılımına bakıldığında Ege ve Marmara Bölgesinde bulunan Düzey 2 bölgelerinin hem istihdam hem de işletme payı açısından bölgemizden önde olduğu görülmektedir.

Tablo 3.3.5.1.3.3.2 İşletme ve İstihdam Edilenlerin Sayısının Türkiye İçindeki Payları,2006

	İşletme payı	İstihdam edilenlerin payı
TR83(Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	%4	%3,3
TR10(İstanbul)	%14	%15,8
TR31(İzmir)	%7	%6
TR32(Aydın, Denizli, Muğla)	%6,9	%7,3
TR33(Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)	%10	%12
TR41(Bursa, Eskişehir, Bilecik)	%5	%11,8
TR42(Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)	%5	%6

Kaynak: TÜİK, 2010

Bu durum söz konusu bölgelerde porselen, seramik, çini ve diğer topraktan yapılmış ürünlerin yaygın olarak üretilmesi ile açıklanabilir. Bölgemizde ise bu sektörde ağırlıklı olarak tuğla, kiremit, çimento, kireç ve mermer gibi ürünler üretilmektedir. Bölgemiz illerinde sektörde faaliyet gösteren işletmelerin ve istihdam edilenlerin sayılarının verildiği tabloya bakıldığında en fazla işyerine sahip

Tablo 3.3.5.1.3.3.3 Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin İmalatı Sektörü Firma ve İstihdam Sayısı, 2002

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat
Firma sayısı	50	144	217	112
İstihdam	299	4.315	1.082	1.023

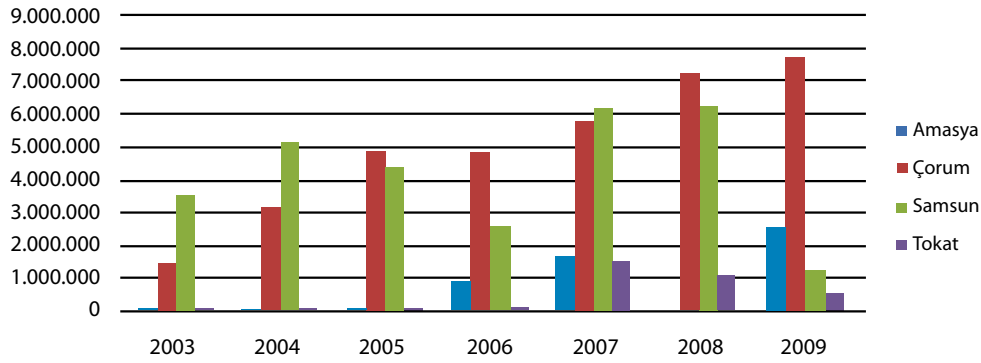
Kaynak: TÜİK, 2010

3. İKTİSADİ YAPI

il Samsun iken, istihdam açısından Çorum'un oldukça öne çıktığı görülmektedir. Çorum'da bu sektörde faaliyet gösteren firmalar ağırlıklı olarak tuğla ve kiremit üretmektedir.

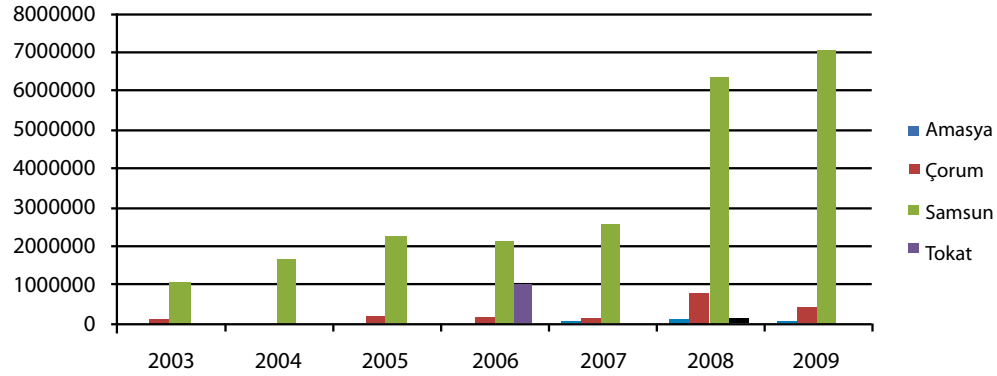
Sektörde bölgenin dış ticaret durumuna bakıldığında ihracatın 2009 yılına kadar düzenli bir şekilde arttığı görülmektedir. İhracatta Çorum ve Samsun'un öne çıktığı, son iki yılda ise Çorum'da Samsun'dan daha fazla ihracat yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte Samsun'un bu sektörde ithalata bağlı yapısı dikkat çekmektedir. İthalat, 2007'den 2008'e %148 artış göstermiştir. Çorum ise bu sektördeki net ihracatçı konumunu incelenen tüm dönemlerde korumaktadır.

Şekil 3.3.5.1.3.3.1 Bölge İllerinin Sektördeki İhracatı, 2003-2009

Kaynak: TÜİK, 2010, Basılmamış doküman

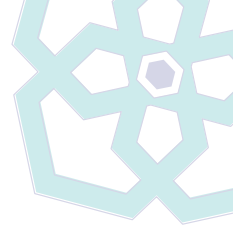
Şekil 3.3.5.1.3.3.2 Bölge İllerinin Sektördeki İthalatı, 2003-2009

Kaynak: TÜİK, 2010, Basılmamış doküman

3.3.5.1.3.4 Tıbbi Aletler; Hassas ve Optik Aletler ile Saat İmalatı

Bu sektör üç alt sektörden oluşmaktadır. Bunlardan birincisi, tıbbi araç ve gereçler; ölçme, kontrol, test, seyrüsefer ve benzer amaçlı alet ve cihazların imalatıdır. İkincisi, optik aletler ve fotoğrafçılık teçhizatı imalatı sektörüdür. Üçüncüsü ise saat imalatıdır. Tıbbi araç ve gereçler, ölçme, kontrol, test, seyrüsefer ve benzer amaçlı alet ve cihazların üretimi ülkemizde sektör üretiminin yüzde 86'sını oluşturmaktadır. Tıbbi aletler, hassas ve optik aletler ile saat imalatı katma değer, istihdam, üretim ve ihracat payı bakımından imalat sektörü içinde alt sıralarda yer almaktadır. OECD tarafından yapılan, sektörlerin içerdiği teknoloji yoğunluğuna göre, teknolojik düzey sınıflamasında bu sektör yüksek teknoloji grubunda yer almaktadır (TÜSİAD, 2008). Ancak ülkemizde görece daha düşük teknoloji gerektiren ürünler sektöre hakimdir. Yerli tedarikçiler genellikle bandaj ve enjektör gibi

düşük teknoloji ürünlerinin imalatına odaklanmış durumdadır (Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı, 2010).

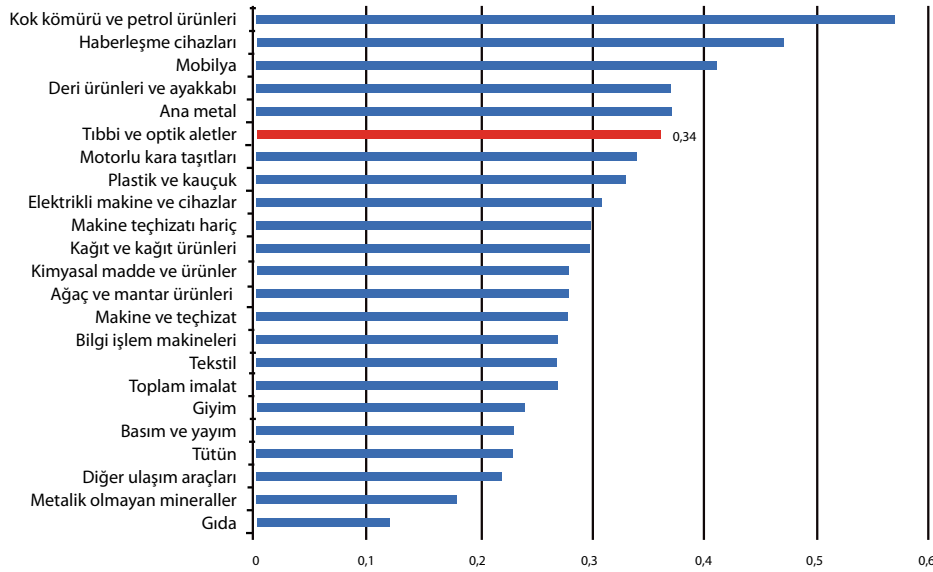
Tablo 3.3.5.1.3.4.1 Sektörün İmalat Sanayi İçindeki Yeri

Katma değer imalat sanayi içindeki payı (2006)	%0,5
Üretim değerinin imalat sanayi içindeki payı (2006)	%0,3
Çalışanların imalat sanayi istihdamı içindeki payı (2006)	%0,5
Toplam imalat sanayi ihracatı içindeki payı (2009)	%0,3
Toplam imalat sanayi ithalatı içindeki payı (2009)	%2

Kaynak: TÜİK, 2010

Sektörde yurtiçi talebin büyük bir kısmı ithal edilmektedir. Tıbbi cihaz ihtiyacının yüzde 85'i dışarıdan karşılanmakta olup, ABD ithalattaki yüzde 30,2'lik payı ile ilk sırada yer almaktadır. 2006 yılında sektörde ithalatın yurtiçi üretime oranı yüzde 273 iken, ihracatın yurtiçi üretime oranı ise sadece yüzde 23'tür. Bu anlamda sektör net ithalatçı konumundadır. Aşağıda yer alan tabloda Türkiye'de imalat sanayi alt sektörlerinin ithalat gereği katsayıları verilmiştir. Bu tabloya göre tıbbi ve optik aletler sektörünün ithalata bağımlılığı en yüksek sektörler arasında yer aldığı görülmektedir.

Şekil 3.3.5.1.3.4.1 İmalat Sanayi Alt Sektörlerinde İthalat Gereği Katsayıları, 2002

Kaynak: Türkiye İmalat Sanayinin İthalat Yapısı, TCMB

Bölgemizde sektörün dış ticaret yapısı incelendiğinde benzer bir durum söz konusudur. Bölgemizde de bu sektörde ithalata bağımlı bir yapı mevcuttur. Bununla beraber bu sektörde yapılan ihracatın 2008 yılına kadar düzenli bir şekilde arttığı görülmektedir. İthalat değeri ise 2005 yılından itibaren artmaktadır.

İşyeri ve istihdam bakımından bölgesel dağılıma bakıldığında sektörün İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere 3 büyük ilde toplandığı görülmektedir. Sektörde faaliyet gösteren işletmelerin yüzde 72'si, istihdamın ise yüzde 78'i bu illerde dir. Sektörün ileri teknoloji gerektirmesi ve kalifiye işgücü talebi nedeniyle gelişmiş bölgelerde yoğunlaşması doğaldır. Bununla beraber, bölgesel dağılımda

3. İKTİSADİ YAPI

Tablo 3.3.5.1.3.4.2 Tıbbi Aletler; Hassas ve Optik Aletler ile Saat İmalatı Sektöründe TR83 Bölgesi Dış Ticareti (Dolar)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
İhracat	206.918	535.934	863.285	1.242.346	1.531.929	2.894.740	2.083.377
İthalat	3.745.365	7.832.616	3.269.894	4.634.296	4.914.559	5.774.391	7.549.576

Kaynak: TÜİK, 2010, Basılmamış doküman

TR83 Bölgesi'nin sektördeki işletme sayısı ve istihdam bakımından 3 büyük ilin hemen arkasından gelmesi dikkat çekicidir. Bölgemizde bu sektörde faaliyet gösteren işletme sayısı ve istihdam edilenlerin sayısı bölge imalat sanayi içerisinde önemli paya sahiptir. TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) Sanayi veritabanına göre bölgemizde bu sektörde kayıtlı olan işletmeler; tıbbi alet ve makineler (serum seti, tansiyon aleti, kan ölçme makinesi, vb.), hastane alet ve makineleri (sterilizatör, otoklav, etüv, röntgen cihazı), enjektör ve şırıngalar, cerrahi el aletleri, ortopedik aletler, laboratuvar alet ve makineleri, ameliyat masası gibi ağırlıklı olarak sağlık hizmet ve araçları

Tablo 3.3.5.1.3.4.3 İşletme ve İstihdam Edilenlerin Payı, 2006

	İşletme payı	İstihdam edilenlerin payı
TR10 (İstanbul)	%47	%41
TR51 (Ankara)	%13	%20
TR31 (İzmir)	%12	%17
TR83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	%4	%4,5
TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)	%0,7	%3
TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)	%3	%1,8
TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)	%3	%1

Kaynak: TÜİK, 2010

imalatında yoğunlaşmakta olup ölçü, kontrol aletleri, fotografik ve optik eşya, saat imalatı gibi alt sektörlerde bölgede faaliyet gösteren neredeyse hiçbir firma bulunmamaktadır. Bölgemizde bu sektörde faaliyet gösteren firmalarda ise düşük teknoloji gerektiren üretimin hakim olduğu tespit edilmiştir. Sektörün bölgemizdeki rekabet gücünün artırılması için işletmelerin AR-GE kapasitelerinin artırılması, ürün çeşitlendirmesi, teknoloji transferi veya uluslararası kalite standartlarını sağlamaları önerilebilir.

3.3.5.1.3.5 Ana Metal Sanayisi

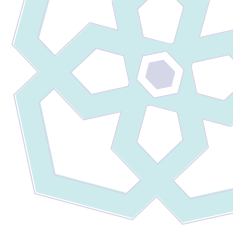
Ana metal sanayi sektörü imalat sanayi içerisinde hem yaratılan katma değer hem de üretim değeri açısından önemli bir paya sahiptir. Sektör, demir-çelik ürünleri ve demir alaşımları, boru imalatı, demir-çelik işleme, demir ve çelik dışında ana metal sanayi, metal döküm sanayi gibi alt dallara ayrılmaktadır. Sektörün işgücü yoğunluğu düşük olduğu için istihdamdan aldığı pay çok yüksek değildir.

Sektörün bölgesel dağılımına bakıldığında başta İstanbul olmak üzere büyük ve sanayisi gelişmiş

Tablo 3.3.5.1.3.5.1 Sektörün İmalat Sanayi İçindeki Yeri

Katma değer in imalat sanayi içindeki payı (2006)	%9,6
Üretim değerinin imalat sanayi içindeki payı (2006)	%10
Çalışanların imalat sanayi istihdamı içindeki payı (2006)	%3,3
Toplam imalat sanayi ihracatı içindeki payı (2009)	%15
Toplam imalat sanayi ithalatı içindeki payı (2009)	%11

Kaynak: TÜİK, 2010

Tablo 3.3.5.1.3.5.2 İşletme ve İstihdam Edilenlerin Payı, 2006

	İşletme payı	İstihdam edilenlerin payı
TR10(İstanbul)	%36	%20
TR52(Konya, Karaman)	%9	%3
TR42(Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)	%8,9	%14
TR51(Ankara)	%8	%5
TR41(Bursa, Eskişehir, Bilecik)	%7	%7
TR81(Zonguldak, Karabük, Bartın)	%2	%14
TR83(Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	%1	%2

Kaynak: TÜİK, 2010

kentlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Sektörün yoğunlaşma katsayısı 1'den büyük olmasına rağmen, TR83 Bölgesi'nin sektördeki payı görece düşüktür. Bununla beraber yoğunlaşma katsayısının her zaman bölgeler arası bir karşılaştırma yapma imkanı sunmadığı, bunun yerine bölge içinde sektörlerin karşılaştırılmasına olanak verdiği göz önünde bulundurulmalıdır. Sektörün

Tablo 3.3.5.1.3.5.3 Ana Metal Sanayisi Sektörü Firma ve İstihdam Sayısı, 2002

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat
Firma sayısı	8	37	73	18
İstihdam	40	255	1.416	21

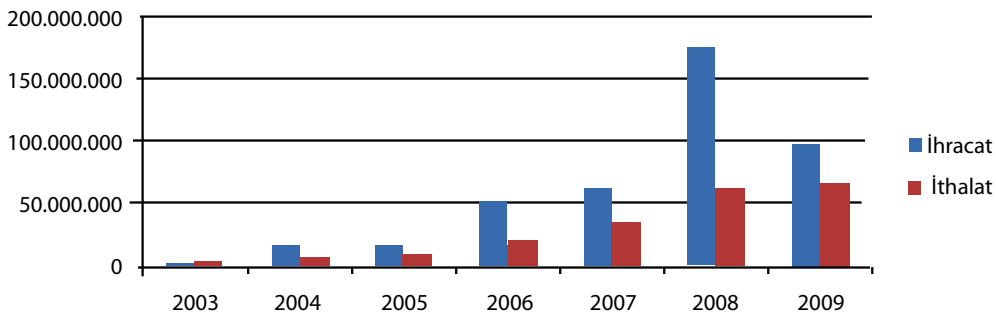
Kaynak: TÜİK, 2010

Türkiye istihdamındaki payı az olsa da bölge içinde istihdam yaratma kapasitesi yüksektir.

2002 yılı Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı sonuçlarına göre bölgemizde bu sektörde faaliyet gösteren işletme sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bölgede Samsun hem istihdam hem de firma sayısı bakımından ilk sırada yer almaktadır. Bölgenin sektörde ihracatının %90'dan fazlası Samsun'dan gerçekleştirilmektedir.

Sektörde bölgenin dış ticaret durumuna bakıldığında bölgenin 2004-2009 yılları arasında dış ticaret fazlası verdiği görülmektedir. Bununla beraber 2009 yılında ihracatta bir önceki yıla göre %44 azalmış, ithalat ise aynı dönemde %6 azalmıştır.

Şekil 3.3.5.1.3.5.1 Bölgenin Sektördeki Dış Ticareti

Kaynak: TÜİK, 2010, Basılmamış doküman

3.3.5.1.3.6 Mobilya imalatı; başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalatlar

Sektör mobilya imalatının yanı sıra mücevherat ve ilgili eşyaların imalatı, müzik aletleri, spor malzemeleri, oyuncak, ve diğer çeşitli imalatları içermektedir. Sektörün imalat sanayi içerisinde üretim değeri ve katma değer açısından payı yüksek olmamakla birlikte, istihdama olan katkısı büyüktür.

3. İKTİSADİ YAPI

Tablo 3.3.5.1.3.6.1 Sektörün İmalat Sanayi İçindeki Yeri

Katma değer imalat sanayi içindeki payı (2006)	%3
Üretim değerinin imalat sanayi içindeki payı (2006)	%2
Çalışanların imalat sanayi istihdamı içindeki payı (2006)	%6
Toplam imalat sanayi ihracatı içindeki payı (2009)	%2
Toplam imalat sanayi ithalatı içindeki payı (2009)	%1,8

Kaynak: TÜİK, 2010

Sektörde faaliyet gösteren işletmelerin ve istihdam edilenlerin bölgesel dağılımına bakıldığında özellikle İstanbul'un payının çok yüksek olduğu görülmektedir. Bölgemizin bu sektördeki payı görece düşüktür. 2002 yılı genel sanayi ve işyerleri sayımı sonuçlarına göre bölgemizde bu sektörde

Tablo 3.3.5.1.3.6.2 İşletme ve İstihdam Edilenlerin Payı, 2006

	İşletme payı	İstihdam edilenlerin payı
TR10(İstanbul)	%29	%34
TR51(Ankara)	%14	%11
TR41(Bursa, Eskişehir, Bilecik)	%6	%9,9
TR72(Kayseri, Sivas, Yozgat)	%3	%11
TR83(Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	%3	%2

Kaynak: TÜİK, 2010

faaliyet gösteren işletme sayısı 1.190'dır. İstihdam edilenlerin sayısı ise 3.075'tir. Bölgede Samsun hem firma sayısı hem de istihdam bakımından ilk sırada yer almaktadır.

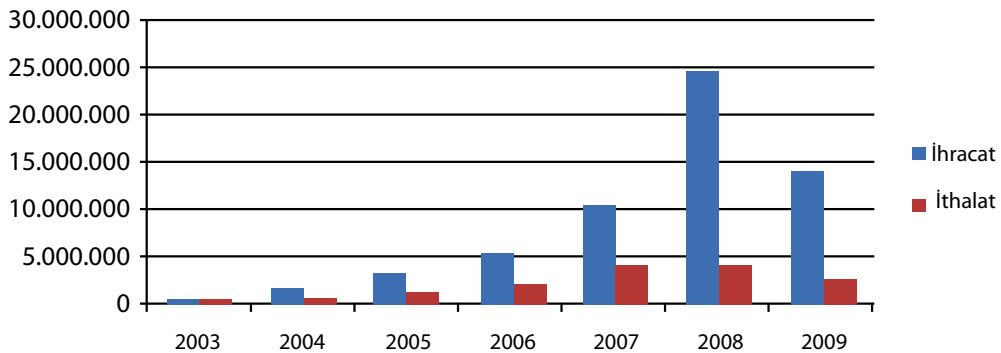
Tablo 3.3.5.1.3.6.3 Mobilya İmalatı Sektörü Firma ve İstihdam Sayısı, 2002

	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat
Firma sayısı	101	235	687	167
İstihdam	336	514	1.880	345

Kaynak: TÜİK, 2010

Bölgede sektörde yapılan dış ticarete bakıldığında ihracatın ithalattan tüm dönemlerde yüksek olduğu görülmekte olup, 2008 yılına kadar ihracatın ve ithalatın arttığı görülmektedir. Sektör bölgemizde net ihracatçı konumdadır.

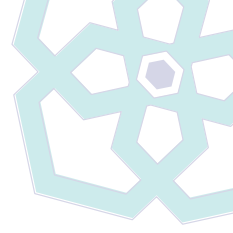
Şekil 3.3.5.1.3.6.1 TR83 Bölgesi Mobilya İmalatı Sektörü Dış Ticareti

Kaynak: TÜİK, 2010

3.3.5.1.4 Sanayi Alt Sektörlerinde Karşılaştırmalı Rekabet Üstünlüğü

Sanayi sektörü alt sektörlerinde dış ticarete konu olan malların karşılaştırmalı analizinin yapıldığı bu bölümde Türkiye Kalkınma Bankası tarafından yayımlanan "Dış Ticaretteki Rekabet Gücüne Göre

Sanayi Sektörünün Değerlendirilmesi” çalışmasından yararlanılmıştır.

Balassa (1965) tarafından geliştirilen Balassa Endeksi ülkelerin ihracata konu mallarının mukayeseli üstünlüğünü ifade etmektedir. İlk defa Balassa tarafından tanımlanan “Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler” kavramı zaman içinde revize edilmiştir. Vollrath bu kavram için alternatif yöntemler geliştirmiş ve formülünde ihracatın yanı sıra ithalatı da dikkate almıştır. Balassa ve Vollrath, bu indeksler ile bir ülkenin başka bir ülkeye veya ülke grubuna göre belirlenmiş bir mal için rekabet gücünü belirlemeyi hedeflemiştir (TKB, 2006). Kalkınma Bankası tarafından yayımlanan çalışmada ise ülkemizde sanayi sektörünün, alt sektörler bazındaki rekabet gücünün irdelenmesi hedeflenmiş ve nihai hesaplama yöntemi şu şekilde tanımlanmıştır:

$$RCA = (\ln [(X_j / X_t) / (M_j / M_t)]) * 100$$

Bu formüle göre dış ticarete konu olan mallar için RCA katsayısı, o malın ihracatının ülke toplam ihracatına oranının, o malın ithalatının ülke toplam ithalatına oranının doğal logaritmasının 100 ile çarpılması olarak tanımlanmıştır. Bu eşitliğin aldığı değere göre rekabet düzeyi şu şekilde ifade edilmektedir:

$RCA \geq 50$ ise sektörün rekabet gücü yüksek,

$-50 < RCA < 50$ ise o sektörün rekabet gücü sınırdadır,

$RCA \leq -50$ ise o sektörün rekabet gücü düşüktür.

Bu çalışma doğrultusunda bölgemizde dış ticarete konu olan malların rekabet güçlerinin ortaya konması için tarafımızca aynı yöntem izlenmiştir. Fasıllar bazında bölgemizde yapılan ihracat ve ithalat değerleri kullanılarak dış ticarete konu olan malların açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük (RCA) değerleri hesaplanmıştır. Bölgemizde en fazla ihracat ve ithalat yapılan 22 fasıl için ihracat ve ithalat değerleri, RCA katsayısı ve rekabet düzeyi tablo Tablo 3.3.5.1.6.1 ve Tablo 3.3.5.1.6.2’de yer almaktadır.

Bu tablolara göre bölgemizde ithalatın yüksek olduğu fasıllarda rekabet gücünün genel itibarıyla düşük olduğu, ihracatı yüksek olan fasıllarda ise rekabet gücünün yüksek olduğu görülmektedir. Bölgemizde ithalatı yüksek olan demir ve çelik, hububat ve mineral yakıtlar fasıllarında rekabet gücünün düşük olduğu görülmektedir. RCA katsayıları dikkate alınarak yapılan sıralamada ise rekabet düzeyi en düşük fasılların;

- Organik kimyasal müstahsallar,
- Mineral yakıtlar,
- Hububat,
- Eczacılık ürünleri,
- Yağlı tohum ve meyvalar, sanayi bitkileri, saman, hayvan yemi,
- Gıda sanayii kalıntı ve döküntüleri, hazır hayvan gıdaları olduğu görülmektedir.

Bölgemizde ihracat değeri yüksek olan fasılların neredeyse hepsinde rekabet gücünün yüksek olduğu görülmektedir. RCA katsayılarına bakıldığında ise rekabet gücü en yüksek fasılların;

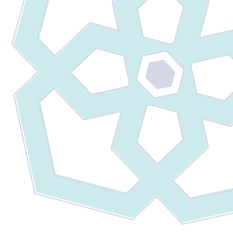
- Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları
- Değirmencilik ürünleri, malt, nişasta, inülin, buğday gluteni
- Meşrubat, alkollü içkiler ve sirke
- Örme giyim eşyası ve aksesuarları fasılları olduğu görülmektedir.

3. İKTİSADİ YAPI

Tablo 3.3.5.1.4.1 İthalat Değerine Göre Sıralanmış Fasılların RCA Katsayıları ve Rekabet Düzeyleri

	İHRACAT	İTHALAT	RCA Katsayıları	Karşılaştırmalı Rekabet Üstünlüğü
Fasıl Adı	Bölge (Dolar)	Bölge (Dolar)		
Demir ve çelik	75.098.594	161.395.203	-51,30	Düşük
Hububat	231.905	120.527.606	-600,12	Düşük
Mineral yakıtlar,mineral yağlar ve müstahsalları,mumlar	154.831	100.268.924	-622,12	Düşük
İnciler,kıymetli taş ve metal mamulleri,madeni paralar	12.481.102	23.120.426	-36,44	Sınırdan
Bakır ve bakırdan eşya	2.975.136	21.378.229	-172,00	Düşük
Organik kimyasal müstahsallar	18.966	19.728.371	-669,51	Düşük
Kazan:makina ve cihazlar,aletler,parçaları	59.875.617	19.603.787	136,85	Yüksek
Elektrikli makina ve cihazlar, aksam ve parçaları	25.934.581	12.784.300	95,93	Yüksek
Yağlı tohum ve meyvalar, sanayi bitkileri,saman, hayvan yemi	287.793	12.783.037	-354,16	Düşük
Yenilen meyvalar, kabuklu yemişler,turuncgil ve kavun kabuğu	33.409.295	9.115.308	155,09	Yüksek
Optik, fotoğraf,sinema,ölçü,kontrol,ayar cihazları, tıbbi alet.	1.528.088	7.295.175	-131,11	Düşük
Ağaç ve ağaçtan mamul eşya:odun kömürü	14.264.849	6.291.154	107,06	Yüksek
Plastik ve plastikten mamul eşya	7.127.914	5.170.935	57,30	Yüksek
Gıda sanayii kalıntı ve döküntüleri, hazır hayvan gıdaları	471.153	4.867.719	-208,31	Düşük
Seramik mamulleri	6.596.181	4.370.016	66,37	Yüksek
Kağıt ve karton:kağıt hamurundan kağıt ve kartondan eşya	1.934.125	4.197.502	-52,28	Düşük
Sebze,meyva,bitki parçaları,sert kabuklu yemiş konserveleri	6.623.230	4.027.191	74,95	Yüksek
Eczacılık ürünleri	32.719	2.953.328	-425,07	Düşük
Demir veya çelikten eşya	15.348.553	2.472.477	207,78	Yüksek
Muhtelif kimyasal maddeler	402.414	2.463.034	-155,96	Düşük
Cam ve cam eşya	506.267	2.378.819	-129,52	Düşük
İnorganik kimyasal müstahsallar, organik,inorganik bileşikler	1.043.352	2.354.677	-56,19	Düşük

Kaynak: AİTlik veriler TÜİK, 2010

Tablo 3.3.5.1.4.2 İhracat Değerine Göre Sıralanmış Fasılların RCA Katsayıları ve Rekabet Düzeyleri

	İHRACAT	İTHALAT	RCA Katsayıları	Karşılaştırmalı Rekabet Üstünlüğü
Fasıl Adı	Bölge (Dolar)	Bölge (Dolar)		
Değirmencilik ürünleri, malt, nişasta, inülin, buğday gluteni	76.770.037	36.561	790,16	Yüksek
Demir ve çelik	75.098.594	161.395.203	-51,30	Düşük
Kazan: makine ve cihazlar, aletler, parçaları	59.875.617	19.603.787	136,85	Yüksek
Yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turuncgil ve kavun kabuğu	33.409.295	9.115.308	155,09	Yüksek
Elektrikli makina ve cihazlar, aksam ve parçaları	25.934.581	12.784.300	95,93	Yüksek
Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer	22.969.214	1.705.888	285,21	Yüksek
Demir veya çelikten eşya	15.348.553	2.472.477	207,78	Yüksek
Ağaç ve ağaçtan mamul eşya: odun kömürü	14.264.849	6.291.154	107,06	Yüksek
İnciler, kıymetli taş ve metal mamulleri, madeni paralar	12.481.102	23.120.426	-36,44	Sınırdı
Örme giyim eşyası ve aksesuarları	11.139.181	71.032	530,71	Yüksek
Mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları, prefabrik yapılar	9.822.813	1.907.992	189,06	Yüksek
Meşrubat, alkollü içkiler ve sirke	8.546.212	45.097	549,64	Yüksek
Süt ve süt mamulleri, kuş ve kümes hay. yumurtaları, bal vb.	7.277.635	0	*	*
Plastik ve plastikten mamul eşya	7.127.914	5.170.935	57,30	Yüksek
Sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri	6.623.230	4.027.191	74,95	Yüksek
Seramik mamulleri	6.596.181	4.370.016	66,37	Yüksek
Aluminyum ve aluminyum eşya	5.064.458	702.856	222,68	Yüksek
Mensucattan mamul diğer eşya, kullanılmış eşya, paçavralar	4.896.594	86.094	429,28	Yüksek
Taş, alçı, çimento, amyant, mika vb maddelerden eşya	4.569.411	478.782	250,79	Yüksek
Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları	4.034.547	184	1024,75	Yüksek
Ayakkabılar, getriler, tozluklar vb eşya ve aksamı	3.115.596	1.347.334	109,03	Yüksek
Kauçuk ve kauçuktan eşya	3.033.840	376.033	233,99	Yüksek

Kaynak: Aitlik veriler TÜİK, 2010

Aşağıda verilen grafiklerde bu fasılların rekabet düzeyleri karşılaştırılmıştır. Grafiklerde,

- Yatay eksen net dış ticareti,
- Dikey eksen RCA katsayısını,
- Tablodaki kürelerin büyüklüğü ise fasılların ihracat ve ithalat değerlerinin büyüklüğünü göstermektedir.

Grafik 1'e bakıldığında ithalat değeri yüksek olan fasılların, net dış ticaretin negatif olduğu ve RCA katsayısının düşük olduğu bölgede yoğunlaştığı görülmektedir. Bazı fasıllarda ise hem ithalat değeri hem de rekabet gücü yüksektir.

Bu fasıllar;

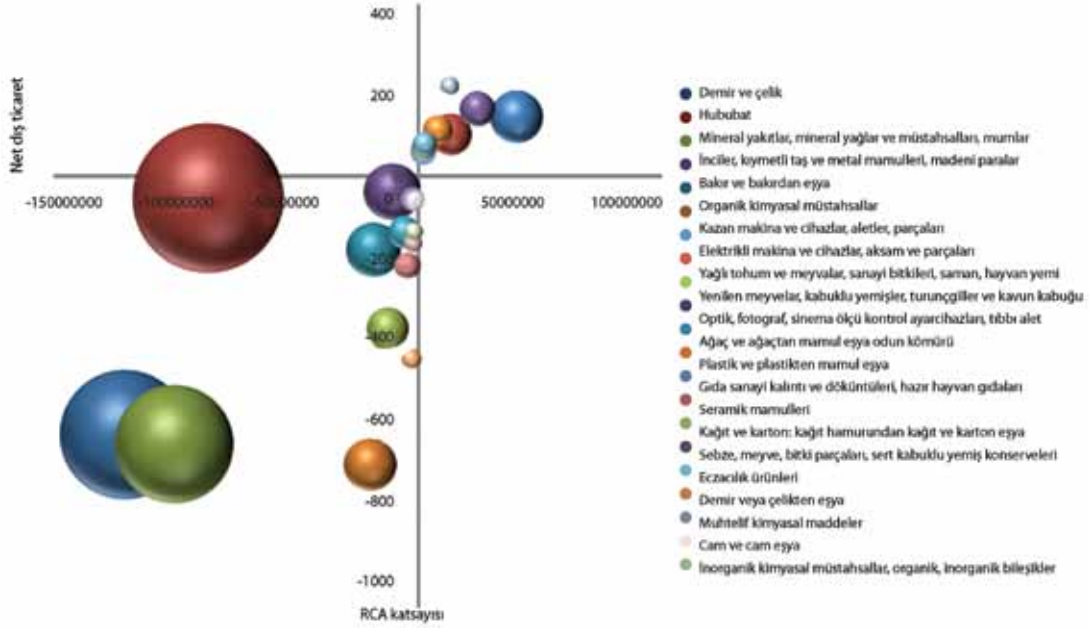
- Kazan: makine ve cihazlar, aletler, parçaları
- Elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları
- Yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turuncgil ve kavun kabuğu
- Ağaç ve ağaçtan mamul eşya: odun kömür

3. İKTİSADİ YAPI

-Demir veya çelikten eşyadır.

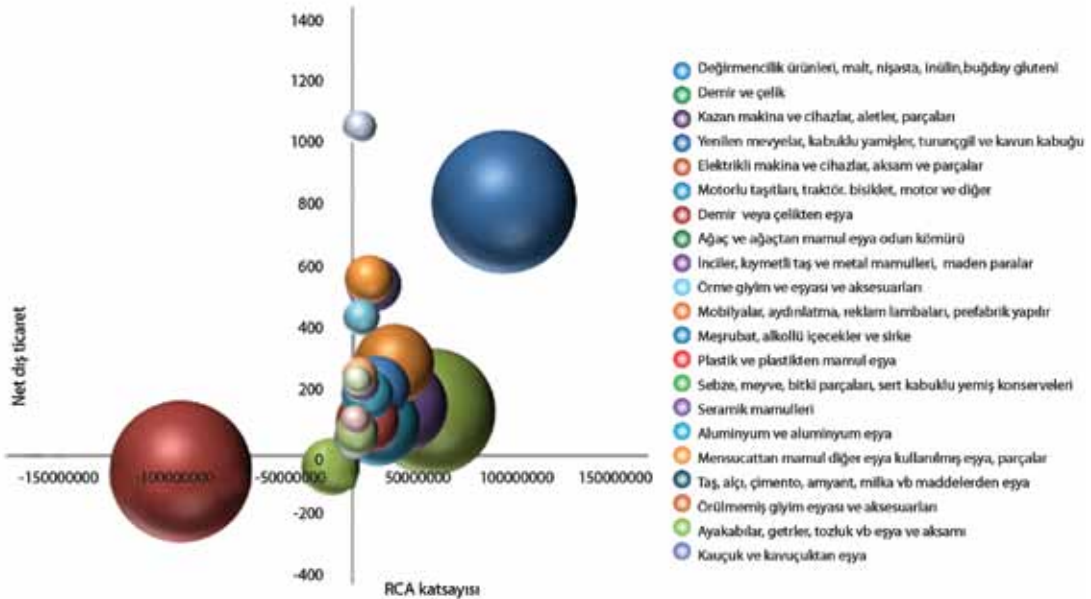
Bu fasıllarda ihracatın ithalattan daha yüksek olması sonucu rekabet katsayıları yüksek çıkmaktadır. İhracat değeri açısından ilk sırayı alan fasılların genellikle rekabet güçlerinin yüksek olduğu görülmekte olup demir ve çelik faslı istisna oluşturmaktadır. Bununla beraber demir ve çelikten eşya faslının bölgede ihracat potansiyelinin ve rekabet düzeyinin yüksek olması dikkat çekicidir.

Şekil 3.3.5.1.4.1 İthalatı Yüksek Olan Fasılların Rekabet Düzeyleri

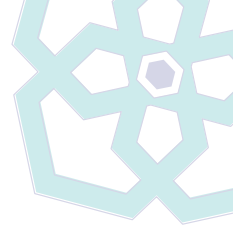

Kaynak: Aitlik veriler TÜİK, 2010

Şekil 3.3.5.1.4.2.İhracatı yüksek olan fasılların rekabet düzeyleri

Kaynak: Aitlik veriler TÜİK, 2010

3.3.5.2 Madencilik ve Taşocakçılığı

Sanayi alt sektörlerinden biri de madencilik sektörüdür. Ülkemizde 50'den fazla mineralin üretimi yapılmakta olup kamu kesimi ağırlıklı olarak enerji mineralleri ve metalik cevher üretiminde yoğunlaşırken özel sektör daha çok endüstriyel minerallerin üretimini yapmaktadır. Bakır, kurşun, kalay, demir, krom, cıva, lületaşı, mermer ve bor önemli madenlerimizdendir. Madencilik sektörünün ülke ekonomisi içerisindeki yerine bakıldığında toplam GSYİH içerisindeki payının yüzde 1 ile yüzde 1,5 arasında değiştiği görülmektedir. Sektörün sanayi içerisindeki payı 2000 yılında yüzde 3,4 iken 2009 yılında bu oran yüzde 7,1'e yükselmiştir.

Tablo 3.3.5.2.1 Madencilik Sektörünün GSYİH Payları

	Madencilik/Sanayi cari fiyatlarla GSYİH(%)	Madencilik /Toplam GSYİH cari fiyatlarla GSYİH(%)
2000	3,4	1,0
2001	4,3	1,0
2002	1,3	0,9
2003	4,3	1,0
2004	4,7	1,1
2005	5,1	1,2
2006	5,7	1,2
2007	5,8	1,2
2008	6,2	1,4
2009	7,1	1,5

Kaynak: TÜİK, 2010

Maden Teknik Arama Müdürlüğü tarafından TR83 Bölgesi illerinde saptanan maden kaynakları aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Bölge için en önemli madenler bentonit, mermer, linyit, antimon ve kromdur. Bölge illerinden Samsun, maden çeşitliliği ve rezervi bakımından sınırlı potansiyele sahip iken bölgedeki diğer illerin yer altı kaynağı potansiyeli yüksektir. Tokat antimuan ve bentonit gibi önemli metalik maden ve endüstriyel hammadde yataklarına sahiptir. Amasya ilinde ortaya çıkarılan önemli madenler arasında maden kömürü, bakır-kurşun-çinko, manganez, bentonit ve seramik-refrakter killer olup ilde işletilen maden kaynakları kömür, mermer ve kalkerdir. İlde kömür madenciliğinde 5, diğer madenlerin istihsalinde 17 olmak üzere toplam 22 imalatçı bulunmaktadır. Bu işletmelerde toplam 967 kişi istihdam edilmektedir (Amasya TSO, 2009). Çorum'un çok çeşitli metalik ve endüstriyel hammadde yataklarına sahip olduğu tespit edilmiştir. İlin zengin maden kaynakları arasında kömür, mermer ve kil bulunmaktadır. İlde toprak sanayi oldukça gelişmiş olup tuğla ve kiremit üretimi yaygındır. Çorum İl Ticaret ve Sanayi Müdürlüğü kayıtlarına göre, ilde 2008 yılı itibarıyla seramik, kil, taş ve çimento üreten 77 imalatçı bulunmakta olup bu işletmelerde toplam 4.389 kişi istihdam edilmektedir.

3. İKTİSADİ YAPI

Tablo 3.3.5.2.2 TR83 Bölgesi İlleri Maden Potansiyelleri

	AMASYA	ÇORUM	SAMSUN	TOKAT
Antimuan	X	X		X
Asbest	X	X		X
Bakır	X	X		X
Bentonit	X	X		X
Çimento			X	X
Demir		X		X
Feldspat		X		
Grafit		X		
Kil		X		
Kireçtaşı		X		
Krom				X
Kurşun-Çinko			X	
Manganez	X	X	X	X
Tuğla-kiremit		X	X	X

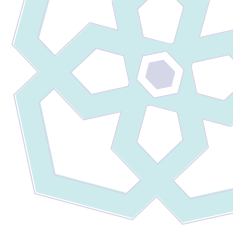
Kaynak: TÜİK, 2010

Maden kaynaklarının yanısıra bölge Kuzey Anadolu fay kuşağı boyunca zengin jeotermal kaynaklara sahiptir. Bölgede bilinen kaynaklar kaplıca ve içmece olarak veya kür ve tedavi amaçlı hizmet vermektedir. Bölgede belirlenen en yüksek sıcaklık 56°C'dir (Havza). Bölgede yer alan jeotermal kaynaklar Samsun'da Havza ve Ladik, Amasya'da Gözlek, Hamamözü ve Terziköy, Çorum'da Figani ve Hamamlıçay, Tokat'ta Reşadiye, Artova ve Sulusaray kaplıcalarıdır. Bölgede bulunan jeotermal kaynaklar, geçmişten günümüze genelde basit kaplıca uygulamaları olarak kullanılmıştır. Yörede bulunan jeotermal kaynakların kaplıca turizmi açısından değeri büyük olmakla birlikte bu kaynakların seracılık veya konut ısıtmasına yönelik kullanımı ile çeşitlendirilmesi bölgesel gelişmeye katkı sağlayacaktır (YHGP, 2006).

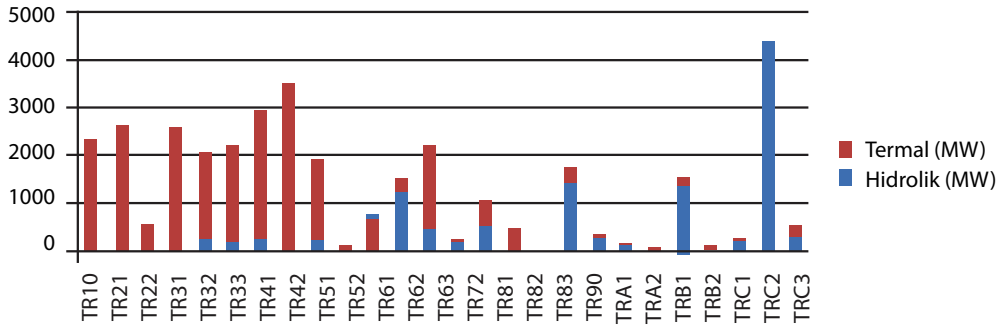
3.3.5.3 Enerji

Sanayi alt sektörlerinden bir diğeri enerji sektörüdür. Enerji sektörü, ülkelerin kalkınmaları ve refah seviyelerinin artmasında stratejik öneme sahiptir. Enerji fiyatlarının yükselişi, küresel ısınma nedeniyle yaşanan iklim değişikliği gibi konular enerji arz güvenliğinin önemini artırmaktadır. Enerjiye olan talebin giderek artması, alternatif enerji kaynaklarını özellikle de yenilenebilir ve temiz enerjiyi gündeme getirmektedir.

TR83 Bölgesi hidroelektrik enerji potansiyeline ve yenilenebilir enerji kaynaklarına sahip bir bölgedir. Kişi başı elektrik tüketimi bakımından bölge, 26 Düzey 2 bölgesi arasında 19. sırada yer almaktadır. Elektrik üretim kapasitesi bakımından ise TR83 Bölgesi 11. sırada yer almaktadır. Bölgede hem hidrolik hem de termal elektrik üretim kapasitesi mevcuttur. Bölgede elektrik çoğunlukla hidroelektrik santraller vasıtasıyla üretilmektedir. Hidroelektrik santrallerin yanı sıra Samsun'da 2 adet mobil santral bulunmaktadır. Ayrıca Çorum'da otoprodüktör doğalgaz santrali olarak hizmet veren özel bir girişim mevcuttur.

Şekil 3.3.5.3.1 Düzey 2 Bölgeleri Elektrik Üretim Kapasitesi, 2005

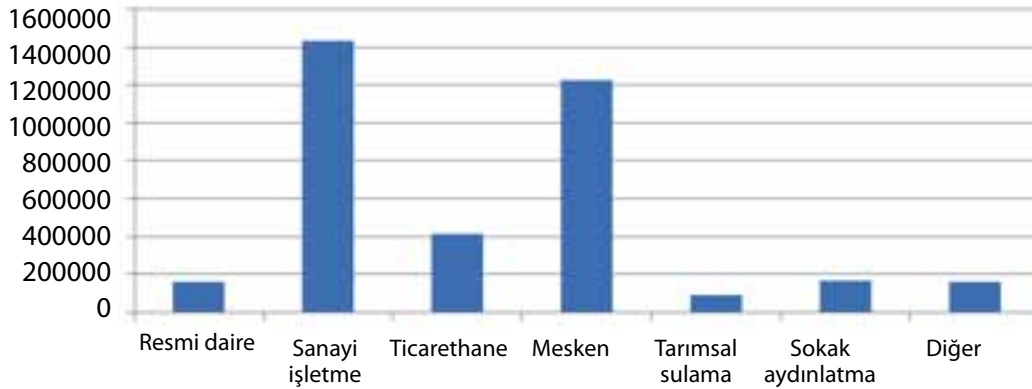

Kaynak: TÜİK, 2010

3.3.5.3.1 Elektrik Tüketimi

TR83 Bölgesi, 2008 yılı itibariyle kişi başına mesken elektrik tüketimi bakımından Düzey 2 bölgeleri arasında 14. sırada iken, sanayi elektrik tüketimi bakımından 17. sırada yer almaktadır. Ülkede tüketilen elektriğin yüzde 2'si bölgemizde tüketilmektedir. Bölgede sektörler itibariyle elektrik tüketimine bakıldığında sanayi sektörünün %38'lik pay ile ilk sırada yer aldığı, konut tüketiminin ise yüzde 33 ile sanayiye takip ettiği görülmektedir. Ülkemizde ise bu oranlar sanayi tüketimi için yüzde 46 ve mesken tüketimi için yüzde 24'tür.

Şekil 3.3.5.3.1.1 TR83 Bölgesi'nde Sektörler İtibariyle Elektrik Tüketimi, 2008

Kaynak: TÜİK, 2010

3.3.5.3.2 Yenilenebilir Enerji Kaynakları

Yenilenebilir enerji kaynağı; enerji kaynağından alınan enerjiye eşit oranda veya kaynağın tükenme hızından daha çabuk bir şekilde kendini yenileyebilen enerji kaynağıdır. Biyoenerji, hidroelektrik, güneş, rüzgar, jeotermal ve hidrojen enerjisi gibi pek çok yenilenebilir enerji çeşidi bulunmaktadır.

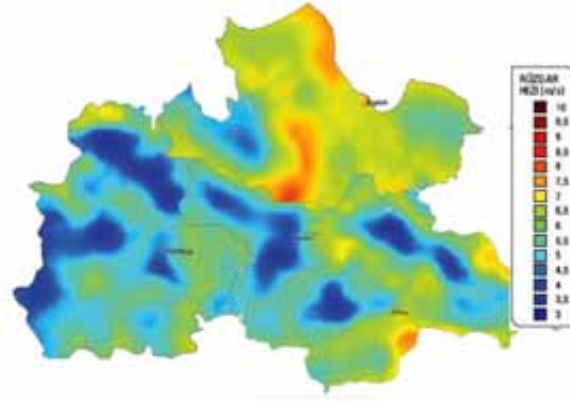
3.3.5.3.2.1 Rüzgar Enerjisi

Yenilenebilir enerji kaynakları açısından rüzgar enerjisi potansiyeli incelendiğinde bölgenin bu bakımdan çok zengin olmadığı görülmektedir. Ekonomik bir rüzgar enerjisi santrali için gereken rüzgar potansiyeli 7m/s ya da daha üzeri bir hızdır. Bu bakımdan Samsun, bölgede bu açıdan potansiyeli en yüksek il olarak görülmektedir; ancak diğer illere kıyasla bu çok yüksek bir potansiyel değildir.

3. İKTİSADİ YAPI

EPDK tarafından verilen rüzgar enerjisi santrali (RES) üretim lisanslarına göre bölgemizde Amasya, Çorum ve Tokat'ta 1'er tane olmak üzere 3 tane RES üretim lisansı alan girişim bulunmaktadır.

Şekil 3.3.5.2.1.1 TR83 Bölgesi Rüzgar Enerjisi Potansiyeli

Kaynak: www.eie.gov.tr

Toplam kurulu gücü 124,5 MWm olan bu santrallerin işletmede olan kapasitelerinin tamamı inşa halindedir.(www.epdk.gov.tr)

3.3.5.3.2.2 Güneş Enerjisi

Karadeniz Bölgesi güneş enerjisi potansiyeli ve güneşlenme süresi bakımından diğer bölgelere kıyasla en düşük potansiyele sahip bölgedir. Türkiye güneş enerjisi potansiyeli atlasına bakıldığında bu durum açık olarak görülmektedir. Bölgede ısınmada kullanılan güneş kolektörleri vasıtasıyla güneş enerjisinden faydalanılmaktadır.

Tablo 3.3.5.3.2.2.1 Türkiye'nin Yıllık Toplam Güneş Enerjisi Potansiyelinin Bölgelere Göre Dağılımı

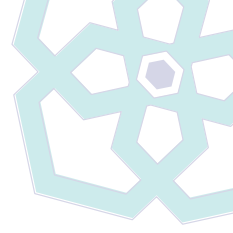
BÖLGE (kWh/m ² -yıl)	TOPLAM GÜNEŞ ENERJİSİ GÜNEŞLENME SÜRESİ (Saat/yıl)	
G.DOĞU ANADOLU	1.460	2.993
AKDENİZ	1.390	2.956
DOĞU ANADOLU	1.365	2.664
İÇ ANADOLU	1.314	2.628
EGE	1.304	2.738
MARMARA	1.168	2.409
KARADENİZ	1.120	1.971

Kaynak: www.eie.gov.tr

Şekil 3.3.5.3.2.2.1 Türkiye Güneş Enerjisi Potansiyeli Atlası

Kaynak: www.eie.gov.tr

3.3.5.3.2.3 Biyoenerji

Yenilenebilir enerji kaynaklarından biyoenerji, canlı organizmalar veya bunların yan ürünlerinden elde edilen bir enerji türüdür. Biyoenerji türleri biyodizel, biyoetanol, biyogaz olarak sınıflandırılmaktadır. Biyodizel kanola, ayçiçek, soya, aspir gibi yağlı tohum bitkilerinden elde edilen bitkisel yağlardan veya hayvansal yağlardan üretilen bir yakıt türüdür. Biyoetanol hammaddesi şeker pancarı, mısır, buğday ve odunsular gibi şeker, nişasta veya selüloz özlü tarımsal ürünlerin fermantasyonu ile elde edilen ve benzinle belirli oranlarda harmanlanarak kullanılan alternatif bir yakıttır. Hayvansal atıklar, bitkisel atıklar, şehir ve endüstriyel atıkları gibi organik maddelerin oksijensiz şartlarda biyolojik parçalanması sonucu oluşan yakıt türü ise biyogazdır.

Yapılan araştırmalar en ekonomik biyoetanolün şekerpancarı, mısır ve buğdaydan, biyodizelin ise kolza(kanola), soya ve palm yağından elde edildiğini göstermektedir (TKİB, 2004). Biyoetanolün elde edildiği bitkilerden başta şeker pancarı olmak üzere, mısır ve buğday üretimi bölgemizde oldukça yaygındır. Ülkemizde üretilen şekerpancarının yüzde 8,2'si, mısırın yüzde 3.24'ü, buğdayın ise yüzde 9,7'si bölgemizde üretilmektedir. Bölgemizde bulunan Turhal Şeker fabrikasında yıllık 14 milyon litre biyoetanol üretim kapasitesi mevcuttur (Oruç, 2008). Biyodizel üretiminde kullanılan soyanın yüzde 21'i, ayçiçeğinin yüzde 4,52'si, kolzanın yüzde 1,45'i bölgemizde üretilmektedir. Bununla beraber, bölgemizde EPDK'dan (Enerji Piyasası Denetleme Kurumu) biyodizel işleme lisansı alan firma sayısı sadece 1 olup Türkiye genelinde 49 firma biyodizel işleme lisansına sahiptir. Kanatlı hayvancılığın yaygın olduğu Çorum ili başta olmak üzere bölgemiz illerinde kentsel ve hayvansal atıklardan yararlanma yoluna gidilerek biyogaz üretimi gerçekleştirilebilir.

3.3.6 Sanayi Organizasyonu

Ülkemizde sanayileşmeye paralel olarak belirli bölgelerde oluşan sanayi bölgelerinin bir kısmı bir kısmı ulaşım olanakları, pazara yakınlık gibi faktörlerin etkisiyle oluşurken, bir kısmı planlı kalkınma dönemine geçiş ile birlikte devlet tarafından uygulanmaya başlamıştır. Organize Sanayi Bölgeleri(OSB) ve Küçük Sanayi Siteleri (KSS) ülkemizdeki bu doğrultudaki ilk uygulamalar arasındadır. Üretimde teknoloji ve yenilikçiliğin ön plana çıkması ile Endüstri Bölgeleri ve Teknoloji geliştirme bölgeleri gibi uygulamalara başlanmıştır. Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER), Serbest Bölgeler ve İş Geliştirme Merkezleri de (İŞGEM) ülkemizde bulunan diğer planlı sanayi bölgeleri uygulamalarıdır (Cansız, 2010). Bu bölümde bölgemizde bulunan planlı sanayi bölgeleri ortaya konmaya çalışılacaktır.

3.3.6.1 Küçük Sanayi Siteleri (KSS)

Küçük sanayi siteleri en az 20 işyerinden oluşan ve çoğunlukla küçük ölçekli imalat ve tamiratla istigal eden işletmelerin yer aldığı yerleşmelerdir. Çarpık sanayinin önlenmesi ve sanayi yapılaşmalarının disipline edilmesine yönelik olarak sürdürülen Küçük Sanayi Sitesi uygulamalarına, planlı kalkınma dönemi olan 1960'lı yıllarda başlanmış ve ülkede sanayinin geliştirilmesi amacıyla pek çok teşvik tedbiri uygulamaya konulmuştur (www.sanayi.gov.tr)

Tablo 3.3.6.1.1 TR83 Bölgesi İlleri KSS Sayıları ve KSS'lerde Yer Alan İşletme Sayıları

	KSS Sayısı	İşletme sayısı
Amasya	6	1.027
Çorum	7	1.546
Samsun	7	2.322
Tokat	7	1.420
TR83 Bölgesi	27	6.315

Kaynak: www.sanayi.gov.tr

3. İKTİSADİ YAPI

Bölgemizde 2009 sonu itibariyle toplam 27 tane küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. Bunların illere göre dağılımı ve KSS'lerde bulunan işyeri sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir. Amasya'da ve Tokat'ta 1'er adet olmak üzere 2 KSS yapım aşamasındadır.

3.3.6.2 Organize Sanayi Bölgeleri (OSB)

Organize Sanayi Bölgeleri ülkemizde yaratmış olduğu istihdam, sağladığı destekler ve yarattığı dışsalıklar gibi özelliklerinden dolayı bölgesel gelişmenin önemli bir aracı olarak görülmektedir. Özel sektör yatırımlarını belirli bir alana yönlendirmesi, işletmelerin ortak altyapı hizmetlerinden yararlanması, yan sanayiye teşvik etmesi bakımından OSB'lerin bölge ve ülke ekonomisine pek çok faydası bulunmaktadır (Cansız, 2010).

TR83 Bölgesinde toplam 16 adet organize sanayi bölgesi bulunmaktadır. Bu OSB'lerden Samsun'da bulunan Gıda OSB, Suluova ilçesinde bulunan Suluova Besi OSB ve Havza Tarımsal Ürün İşleme ve Tarım Makineleri OSB ihtisas Organize Sanayi Bölgeleridir. Diğerleri ise karma OSB'lerdir. Amasya ilinde toplam 4 OSB bulunmaktadır. Bu OSB'lerden Merzifon ve Amasya OSB 'de üretime geçilmiştir. Suluova Besi OSB altyapı inşaatı aşamasındadır. Bu OSB'lerde ağırlıklı olarak elektrikli makineler, plastik, mobilya, tekstil, mermer ağaç ve mobilya, gıda ve ambalaj sanayinde faaliyet gösteren firmalar yer almaktadır. Amasya'da bulunan OSB'ler ile ilgili detaylı bilgi aşağıdaki tabloda verilmiştir. Merzifon OSB'nin istihdam kapasitesinin ve doluluk oranının Amasya Merkez OSB'den yüksek olması dikkat çekicidir.

Tablo 3.3.6.2.1 Amasya İli OSB'leri

	AMASYA OSB	MERZİFON OSB	SULUOVA OSB	SULUOVA BESİ OSB
Kuruluş yılı	1993	1987	2005	2004
Büyüklüğü(ha)	79,5	111,8	74,8	90
Toplam Sanayi Parseli	34	47	85	136
Tahsis edilen parsel	29	44	11	0
Üretime geçen firma	18	30	0	0
İnşaa halinde	6	16	3	0
İstihdam	378	2.319	0	0

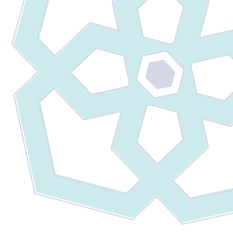
Kaynak: www.osbuk.org.tr

Çorum il sınırları içinde 2 OSB bulunmaktadır. Bunlardan Sungurlu OSB altyapı inşaatı aşamasındadır. Çorum OSB'de bulunan işletmeler ağırlıklı olarak makine, tekstil, çelik döküm, tarım aletleri ve gıda sektöründe faaliyet göstermektedir.

Tablo 3.3.6.2.2 Çorum İli OSB'leri

	ÇORUM OSB	SUNGURLU OSB
Kuruluş yılı	1978	1997
Büyüklüğü(ha)	437	484
Toplam Sanayi Parseli	137	90
Tahsis edilen parsel	105	2
Üretime geçen firma	81	0
İnşaa halinde	15	2
İstihdam	4.339	2

Kaynak: www.osbuk.org.tr

Bölge illerinden Tokat'ta bulunan 5 OSB'den 4 tanesi faaliyet geçmiştir. Tokat'taki OSB'lerde yer alan firmalar ağırlıklı olarak gıda, mobilya, tekstil, mermer ve orman ürünlerinde faaliyet göstermektedir. OSB'ler ile ilgili ayrıntılı bilgiler aşağıdaki tablodadır.

Tablo 3.3.6.2.2 Çorum ili OSB'leri

	TOKAT OSB	ERBAA OSB	NİKSAR OSB	ZİLE OSB	TURHAL OSB
Kuruluş yılı	1978	2006	1997	2006	2001
Büyüklüğü(ha)	500	-	210	109,3	59,42
Toplam Sanayi Parseli	176	-	26	70	41
Tahsis edilen parsel	127	-	9	12	34
Üretime geçen firma	93	-	0	0	8
İnşaa halinde	12	-	1	0	1
İstihdam	1512	-	0	17	97

Kaynak: www.osbuk.org.tr

Samsun ilinde biri ihtisas olmak üzere toplam 5 OSB bulunmaktadır. Bu OSB'lerde ağırlıklı olarak madeni eşya, elektriksiz makineler, demir dışı metaller, gıda ve mobilya sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmeler yer almaktadır. Samsun Organize Sanayi Bölgesi'nin doluluk oranı yüzde 100'dür.

Tablo 3.3.6.2.4 Samsun ili OSB'leri

	SAMSUN OSB	KAVAK OSB	BAFRA OSB	SAMSUN GIDA OSB	HAVZA OSB
Kuruluş yılı	1981	2000	1998	2007	2007
Büyüklüğü(ha)	160	104	228	47	50
Toplam Sanayi Parseli	112	80	64	41	-
Tahsis edilen parsel	112	16	17	38	-
Üretime geçen firma	79	8	7	-	-
İnşaa halinde	7	8	5	-	-
İstihdam	4.960	252	120	-	-

Kaynak: www.osbuk.org.tr

Bölgede bulunan OSB'lerin alan ölçüleri ve illerin nüfuslarına göre bölge illerinin sıralaması aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bu tabloya göre kişi başına düşen OSB alanı (m²) en yüksek olan il Çorum, en düşük il ise Samsun'dur.

Tablo 3.3.6.2.5 Bölge İllerinde Kişi Başına Düşen OSB Alanı(m²)

	2009 nüfus	OSB sayısı	Toplam OSB alanı (m ²)	Kişi başına düşen OSB alanı (m ²)
Çorum	540.704	2	9.210.000	17,03
Tokat	624.439	5	10.087.200	16,15
Amasya	324.268	4	3.561.000	10,98
Samsun	1.250.076	5	6.420.000	5,14

Kaynak: www.sanayi.gov.tr

3.3.6.3 Samsun Serbest Bölgesi

Serbest Bölgeler ihracat için yatırım ve üretimi artırmak, yabancı sermaye yatırımlarını çekmek

3. İKTİSADİ YAPI

suretiyle sermaye girişini hızlandırmak, dış pazar bağlantılarını genişletmek, ithalatı ucuzlatmak, istihdamı artırmak gibi amaçlara hizmet etmektedir.

Bakanlar Kurulu'nun 14.12.1995 tarih ve 95/7523 sayılı kararı ile 73.150 m² olarak yer ve sınırları belirlenen Samsun Serbest Bölgesi Samsun Limanı içinde hizmet vermektedir. Serbest bölgede 5.500 m² lik depo, 28 adet olmak üzere toplam 850 m² lik büro, 7.512 m² lik açık alan ve 7.390 m² lik açık stok sahaları mevcuttur. Bölgede alım-satım konusunda faaliyet gösteren 4 adet kiracı, üretim konusunda faaliyet gösteren 5 adet yatırımcı, 1 adet depolama, 1 adet kiralama ve 1 adet işletme ruhsatlı kullanıcı olmak üzere toplam 12 adet firma faaliyet göstermektedir.

Yüksek Planlama Kurulu tarafından Samsun Serbest Bölgesinde tespit edilen faaliyet konuları aşağıdaki gibidir:

Üretim Faaliyetleri; İmalat Sanayi sektörlerinde yer alan faaliyetler ile tekstil mamulleri hammaddeleri, konfeksiyon üretimi ve özellikle elektronik, optik, tıbbi elektronik, elektrikli ölçü aletleri, hesap makineleri, bilgisayar ve benzeri ekipmanların üretimi ve konfeksiyon aksesuarları ile yurt içi tüketimin yanı sıra ihracata da katkısı olmak kaydıyla her türlü tarımsal ve sınaî üretim faaliyetleri

Ticaret ve Hizmet Faaliyetleri; Ambalajlama, depolama, tasnifleme, etiketleme, tamir, montaj ve benzeri diğer işlemler dahil olmak üzere ticari faaliyetleri kolaylaştırıcı işlemler, Bankacılık, sigortacılık, müşavirlik ve mühendislik hizmetleri dahil olmak üzere uygun görülecek diğer hizmet faaliyetleri

3.3.6.4 Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER)

Bölge üniversitelerinden Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde Samsun Ticaret ve Sanayi Odası (TSO) ile Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) işbirliğinde bölgedeki sanayi kuruluşlarının üretim ve yatırım projelerine teknik bilgi aktarımı ve fizibilite raporları sunacak Teknoloji Geliştirme Merkezi (TEKMER) bulunmaktadır.

TEKMER'ler genel olarak Üniversite, TSO ve KOSGEB'in bir araya gelerek, KOBİ'lerin ve girişimcilerin Ar-Ge çalışmalarını desteklemek için oluşturdukları ortak platformdur ve idari olarak tamamen KOSGEB Başkanlığına bağlıdır. Türkiye'de toplamda 20 adet TEKMER bulunmaktadır. Samsun'da bulunan TEKMER'in etki alanına giren iller Samsun, Ordu, Giresun, Sinop, Çorum, Tokat ve Amasya'dır. Yukarıda da belirtildiği gibi Samsun TEKMER'in tarafları KOSGEB, Samsun TSO ve OMÜ'dür. Kuruluşuna baktığımızda ise 1999'da Duvarsız Teknoloji İnkübatörü olarak kurulmuş sonrasında 2005'te TEKMER'e dönüşmüştür. TEKMER'lerin destekleri şu şekildedir;

- Başlangıç Sermayesi Desteği
- Malzeme, Teçhizat ve Prototip Üretimi ile İlgili Giderler ve Deneme Amaçlı Hammade Temini Desteği
- Danışmanlık Desteği

Tablo 3.3.6.4.1 DTİ Proje Verileri, 1999-2005

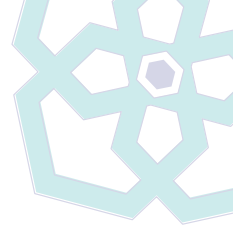
Başvuru Yapan Proje Sayısı	44
Kabul Edilen Proje Sayısı	25
Red Edilen Proje Sayısı	18
Revize	1

Kaynak: KOSGEB, Samsun, 2010

Tablo 3.3.6.4.2 TEKMER Proje Verileri, 2006-2008

Başvuru Yapan Proje Sayısı	21
Kabul Edilen Proje Sayısı	13
Red Edilen Proje Sayısı	6
Revize	2

Kaynak: KOSGEB, Samsun, 2010

- Yurtdışı Kongre, Konferans, Panel, Sempozyum, Teknoloji Fuarlarına Katılım Desteği
- Ar-Ge Sonuçlarını Yayınlama Desteği
- İş Geliştirme Desteği
- Kalite Geliştirme ve Teknolojik Donanım Desteği
- Teknopark Kira Desteği

1999-2005 arasında Samsun Duvarsız Teknoloji İnkübatörü (DTİ)'nün ve 2006-2008 arasında TEKMER'in proje verileri incelendiğinde aşağıdaki bilgiye ulaşılmaktadır:

3.3.6.5 Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB)

Bölgemizde biri Tokat, diğeri ise Samsun'da olmak üzere 2 adet teknokent ya da diğeri bir ifadeyle Teknoloji Geliştirme Bölgesi (TGB) bulunmaktadır. 04.09.2009'da 80.753,10 m²'lik alana Samsun TGB kurulmuştur. TGB'ler, 2001 yılında çıkarılan 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası kapsamında Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği (24790 sayılı ve 2002 tarihli)'ne göre kurulmaktadır. Kuruluş aşamaları şu şekildedir;

- Kurucu heyetin oluşturulması
- Bölge için yer seçimi
- Bölge kuruluş başvurusu
- Değerlendirme Kurulunun oluşturulması
- Bölgenin ilanı
- Yönetici şirketin kuruluşu

Samsun Teknopark Koordinatörü Doç. Dr. Fehmi Yazıcı'dan alınan bilgiye göre yer tahsisi yapılmış Samsun Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nin kuruluş çalışmaları kısa sürede tamamlanmıştır. Kurucu heyette;

- Samsun İl Özel İdaresi
- Samsun Büyükşehir Belediyesi
- Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- Samsun Ticaret ve Sanayi Odası bulunmaktadır.

Ayrıca 2010 Yılı Mart ayında Samsun Teknopark A.Ş.'nin ana sözleşmesi 35 ortağın katılımıyla imzalanmıştır. Tokat'taki TGB'nin kurucu heyetine baktığımızda ise heyette;

- Tokat İl Özel İdaresi
- Gazi Osman Paşa Üniversitesi
- Tokat Belediyesi
- Tokat Ticaret ve Sanayi Odası
- Tokat Ticaret Borsası
- Kelkit Havzası Kalkınma Birliği bulunmaktadır.

Tokat TGB için 2007 yılında Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na kuruluş başvurusu yapılmış ve Bölgenin

3. İKTİSADİ YAPI

20 Mart 2008 tarih ve 26822 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. Bölgenin ilk etapta toplam alanı 16.467 m2 olup Üniversite ile Organize Sanayi Bölgesi arasında yer almaktadır.

3.3.6.6 İş Geliştirme Merkezleri (İŞGEM)

İŞGEM'ler küçük ölçekli girişimcilerin iş kurmasını ve geliştirmesini destekleyen ve kolaylaştıran mekanizmalardır. İŞGEM'lerde yönetim danışmanlığı, finans kaynaklarına erişim imkanı, uygun koşullarda işyeri mekanı ile ortak ofis ekipman ve hizmetleri sunulmaktadır. Bölgemizde Samsun İŞGEM ve Çorum KİŞGEM(Kadın İş Geliştirme Merkezi) olmak üzere 2 adet iş geliştirme merkezi bulunmaktadır. Samsun İŞGEM, Dünya Bankası destekli İkinci Özelleştirme Sosyal Destek Projesi (ÖSDP-2) kapsamında 2006 yılında kurulmuştur. Çorum KİŞGEM ise AB destekli Kadın

Tablo 3.3.6.6.1 TR83 Bölgesi'ndeki İŞGEM'ler

	Kuruluş yılı	İşlik sayısı(adet)	İşletme sayısı (adet)	İstihdam (kişi)
Samsun İŞGEM	2006	26	21	216
Çorum KİŞGEM	2008	19	21	28

Kaynak: DPT, 2010

Girişimciliğini Destekleme Projesi kapsamında 2008 yılında kurulmuştur.

3.3.6.7 Ticaret Borsaları

Ticaret borsaları, zirai ve hayvansal ürünlerin fiyatlarını arz ve talebe göre oluşturan, oluşan bu fiyatları tescil ve ilan edildiği kamu tüzel kişiliğine haiz kuruluşlardır. Ticaret borsaları bu nitelikleriyle piyasa mekanizmasının etkin işlemesi, ürünlerin gerçek değerinin belirlenmesi, fiyat hareketlerinde istikrarın sağlanması, alım satımın güvenilir fiyat üzerinden yapılması, ulusal ve uluslararası piyasalar arasında dengenin kurulması gibi işlevlere sahiptir.

TR83 Bölgesi'nde Çorum'da 3, Samsun'da 4, Tokat'ta 2 tane olmak üzere toplam 9 adet ticaret borsası bulunmaktadır. Bölgedeki ticaret borsaları, bu borsaların işlem hacimleri ve işlem hacmine göre Türkiye sıralaması aşağıdaki tabloda verilmiştir.

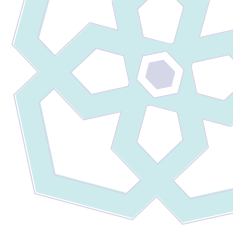
Tablo 3.3.6.7.1 TR83 Bölgesi'ndeki Ticaret Borsaları ve İşlem Hacimleri

	İşlem Hacmi (2008)	İşlem Hacmine Göre Ülke Sıralaması (2008)
Samsun Ticaret Borsası	753.513.385,48	25
Çorum Ticaret Borsası	543.640.885,20	35
Çarşamba Ticaret Borsası	520.895.824,00	36
Terme Ticaret Borsası	335.156.808,00	52
Bafra Ticaret Borsası	196.705.396,40	80
Zile Ticaret Borsası	174.704.526,82	87
Tokat Ticaret Borsası	157.987.207,52	91
Alaca Ticaret Borsası	136.032.751,53	96
Sungurlu Ticaret Borsası	89.120.934,53	105

Kaynak: DPT, 2010

3.3.7 SONUÇ

TR83 Bölgesi sanayi sektörünün bölge ekonomik yapısındaki payının, ülke ekonomisindeki sanayi sektörünün payından düşük olduğu görülmektedir. Bununla birlikte sanayi sektörünün yıllar itibarıyla büyüme eğiliminde olduğu söylenebilir. Büyümeyi tetikleyen unsur ise imalat sanayide

yaşanan gelişmedir.

TR83 Bölgesi'nde imalat sanayide bölgede öne çıkan alt sektörler;

- Gıda ve içecek ürünleri imalatı
- Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı
- Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı
- Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ile saat imalatı
- Ana metal sanayisi
- Mobilya imalatıdır.

Bölge sanayi katma değerinin ülkenin toplam sanayi katma değerindeki payı oldukça düşüktür. Kişi başına düşen gayri safi katma değer için de benzer durum söz konusudur. Bölgenin rekabet edebilirlik düzeyinin artırılması için hem mevcut sanayi kollarında verimliliği ve katma değeri yükseltecek faaliyetlere yönelmek, hem de yeni kurulan sanayilerde ileri teknolojinin kullanımını özendirme gerekmektedir.

Madencilik açısından bölgenin çok çeşitli kaynağa sahip olmadığı söylenebilir. Bununla beraber bölgenin maden kaynakları bölgenin gelişimine katkı sağlayabilir. Özellikle bölgenin mermer kaynaklarının geliştirilmesi ve dış pazarlara ulaştırılması önemlidir. Yine bölgenin doğal zenginliklerinden olan jeotermal kaynakların turizm, sanayi ve diğer sektörlerde kullanılması önerilebilir.

Bölgede elektrik ağırlıklı olarak hidroelektrik santrallerde üretilmektedir. Bölgede yenilenebilir enerji kaynaklarından güneş enerjisi ve rüzgar enerjisi açısından yüksek bir potansiyel bulunmamaktadır. Bununla birlikte biyoenerji çeşitlerinden biyodizel, biyoetanol ve biyogaz üretimine yönelik olarak bölgenin mevcut kaynakları değerlendirilebilir.

3. İKTİSADİ YAPI

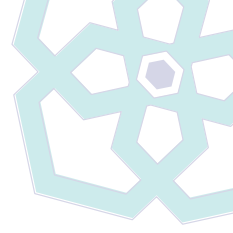
3.4 HİZMETLER

3.4.1 GİRİŞ

Teknolojik gelişmeler, toplumların yaşam düzeyinin yükselmesi, kentleşmenin hızlanması, toplu yaşamın gerektirdiği düzenleyici faaliyetlerin çoğalması, bilgi gereksiniminin yaşamın odak noktası haline gelmesi, sürekli olarak hizmetin niceliği ve niteliğini artırmaktadır. Bu çalışmada; hizmetler sektörü kapsamında haberleşme, inşaat, turizm, mali yapı ve bankacılık ve dış ticaret konuları ele alınacaktır. Bu bölümün önemli olmasının nedeni, sayılan birçok alt bölümden oluşması ve aynı zamanda tarım ve sanayi sektöründe oluşan çıktıların ticarete kullanılmasıyla hizmetler sektörünün diğer sektörlerle olan bağlantısıdır. Özellikle Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH) hesaplamasında kullanılan 3 temel faaliyet alanı; tarım, sanayi ve hizmetler olarak ele alındığında; hizmetler bölümü, sanayi ve tarıma girmeyen diğer faaliyetleri içermektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) , ilk kez 2010 yılında bölgelere göre Gayri Safi Katma Değerlerini (GSKD) açıklamıştır. Bu değerler Tablo 3.2.1.2 ve Tablo 3.2.1.3'de görülmektedir.

Tablolardan görüldüğü üzere bölge içinde hizmetlerin payı 2004-2006 arası yüzde 60'a yaklaşırken bölgedeki hizmetler sektörünün, Türkiye hizmet sektörü içindeki payı yüzde 2,6 olarak ortaya çıkmaktadır. TR83 Bölgesi 26 Düzey2 Bölgesi arasında 10.sırada yer almaktadır. İlk 5 bölge Türkiye'deki hizmetler sektörünün yaklaşık yüzde 60'ını oluşturmaktadır, TR83 ise bu bölgeler arasında bulunmamaktadır.

Bölge illerinin 2001 yılı GSYİH rakamlarına göre hizmetler sektörü Amasya GSYİH' sının yüzde 70,5'i; Çorum'un yüzde 69,6'sı; Samsun'un yüzde 64,4'ü; Tokat'ın ise yüzde 41,9'unu oluşturmaktadır. 1987-2001 yılları arasında sektörün GSYİH içindeki payı, Amasya'da yüzde 20, Samsun'da ve Çorum'da yüzde 10 artmıştır, Tokat'ta ise yüzde 5 azalmıştır.

Tablo 3.4.1.1 Düzey2 Bölgelerinde Hizmetler Sektörünün Türkiye İçindeki Payları, 2006

İBBS2/İktisadi Faaliyet Kolları		Hizmetler	Sıra
TR	Türkiye	100,0	
TR10	İstanbul	31,1	1
TR51	Ankara	9,9	2
TR31	İzmir	7,0	3
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	5,4	4
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	5,2	5
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	4,4	6
TR62	Adana, Mersin	3,9	7
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	3,5	8
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	2,7	9
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	2,6	10
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	2,6	11
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	2,3	12
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	2,1	13
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	2,1	14
TR52	Konya, Karaman	2,0	15
TR22	Balıkesir, Çanakkale	1,8	16
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	1,7	17
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	1,5	18
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	1,4	19
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	1,4	20
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	1,3	21
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	1,0	22
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkâri	0,9	23
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	0,9	24
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	0,7	25
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	0,6	26

Kaynak: DPT, 2010

3.4.2 HABERLEŞME

Teknolojideki hızlı gelişmelere paralel olarak haberleşme sektörü de yıllar içinde gelişmektedir. Haberleşme sektöründeki hizmet kalitesinin artırılması ve oluşacak talebin karşılanması, bilgi ve iletişim teknolojileri ve Ar-Ge çalışmalarıyla sağlanabilir.

Bu bölümde Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından üretilen haberleşme istatistiklerinden faydalanılmıştır. Düzey 2 bölgeleri için veri mevcut değildir, ancak coğrafi bölgelere göre veri bulunabilmektedir. Bu bölümde bölgedeki ve Türkiye'deki GSM (mobil telefon hattı) ve sabit hat abone sayıları verilmiş ve yıllar içindeki değişim oranlarına bakılmıştır.

3.4.2.1 GSM Abone Sayıları

GSM abone sayısı verilerine bakıldığında, 2004-2008 yılları arasında hem Türkiye çapında hem de Karadeniz Bölgesi'nde artış yaşandığı görülmektedir. Karadeniz Bölgesindeki, GSM abone sayısı son 5 yılda 2,7 milyondan 6 milyona ulaşmıştır; yine son 5 senede Türkiye'deki GSM abone sayısı 2 katına çıkarken bölgedeki artış 2 katın üzerindedir. Teknolojik gelişmeler arttıkça haberleşme araçlarının daha fazla kişiye ulaştırılması ve bunun da hem bölge, hem de ülke çapında gerçekleştiği

3. İKTİSADİ YAPI

görülmektedir.

3.4.2.2 Sabit Hat Telefon Sayısı

Tablo 3.4.2.1.1 Karadeniz Bölgesi ve Türkiye GSM Abone Sayısı, 2004-2008

GSM Abone Bilgileri	2004	2005	2006	2007	2008
Karadeniz Bölgesi	2.702.705	3.633.570	4.530.540	5.690.964	6.086.604
Türkiye	34.707.549	43.608.965	52.662.709	61.975.807	65.824.110

Kaynak: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 2010

Tablo 3.4.2.1.2 Karadeniz Bölgesi ve Türkiye GSM Abone Sayısı Yıllık Yüzde Değişimi, 2004-2008

GSM Abone Bilgileri	2005	2006	2007	2008
Karadeniz Bölgesi	%34,44	%24,69	%25,61	%6,95
Türkiye	%25,65	%20,76	%17,68	%6,21

Kaynak: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 2010

Sabit telefon sayısı verilerine göz atıldığında hem Türkiye çapında hem de Karadeniz Bölgesi'nde yıllar içinde abone sayısında sürekli ve artan bir azalış görülmektedir. Bölgedeki sabit hat abone sayısı, 2008 itibarıyla 2 milyonun altına düşmüştür. Son 5 seneye bakıldığında hem bölgede hem Türkiye'de yüzde 10 civarında azalış söz konusudur. Bu azalma teknolojik gelişmelere bağlanabilir. Mobil telefon hattı ve internetin yaygınlaşmasıyla beraber sabit telefon hat kullanımını azalmıştır. Bölgede internet kullanıcı sayıları, ticari ve stratejik nedenlerle büyük oranda gizli tutulduğu için

Tablo 3.4.2.2.1 Karadeniz ve Türkiye Sabit Telefon Hat Sayısı, 2004-2008

Sabit Telefon Hat	2004	2005	2006	2007	2008
Karadeniz Bölgesi	2.089.021	2.072.971	2.033.815	1.965.709	1.890.238
Türkiye	19.125.163	18.978.223	18.831.616	18.201.006	17.502.205

Kaynak: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 2010

Tablo 3.4.2.2.2 Karadeniz ve Türkiye Sabit Telefon Hat Sayısı Yıllık Yüzde Değişimi, 2004-2008

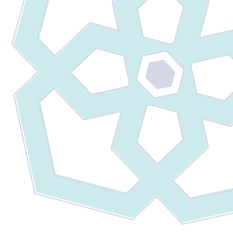
Sabit Telefon Hat	2005	2006	2007	2008
Karadeniz Bölgesi	-%0,77	-%1,89	-%3,35	-%3,84
Türkiye	-%0,77	-%0,77	-%3,35	-%3,84

Kaynak: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 2010

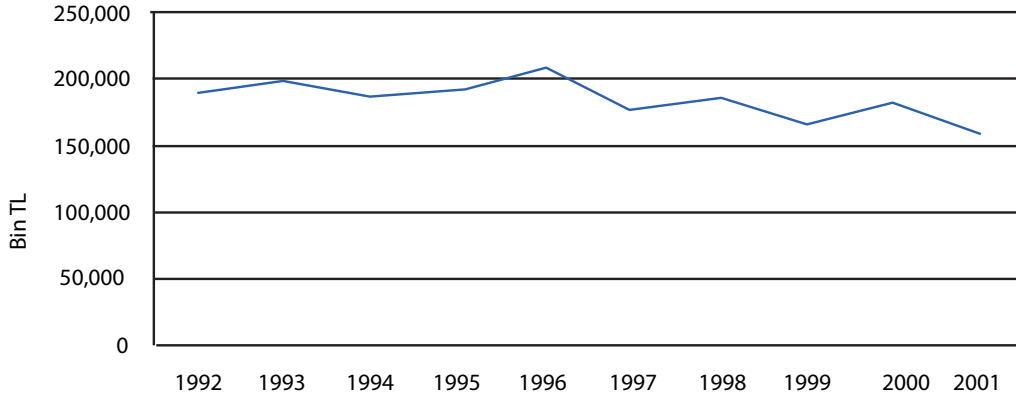
internet kullanıcıları ile ilgili verilere ulaşılamamıştır. Birçok servis sağlayıcı şirket üzerinden internet kullanılmaktadır. Kablo TV hizmeti ise bölgede yalnızca Samsun ilinde bulunmaktadır.

3.4.3 İNŞAAT

Bir bölgedeki inşaat sektörü içindeki faaliyetler ve talep, bölgedeki ekonomik hareketliliğin ve aynı zamanda nüfus artışının bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu bölümde inşaat sektörünün bölgede yıllar içinde gelişimi, Türkiye geneliyle karşılaştırılması ve son olarak bölge illerinin bölge içinde aldığı paylar gösterilmiştir.

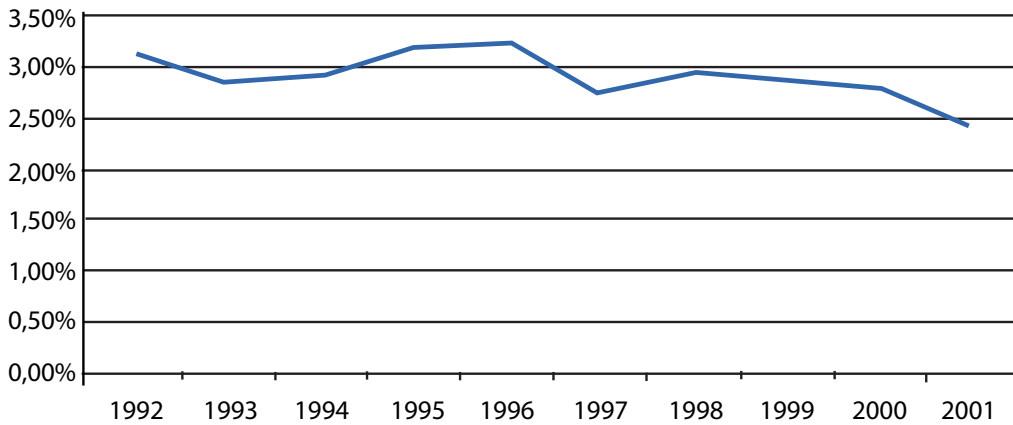
Şekil 3.4.3.1 TR83 İnşaat Sektörü GSYİH İstatistikleri, 1992-2001

Kaynak: TÜİK, 2010

Grafiklere bakıldığında 1992-2001 yılları arası inşaat sektörünün bölgede inişli çıkışlı da olsa gerilediği görülmektedir.

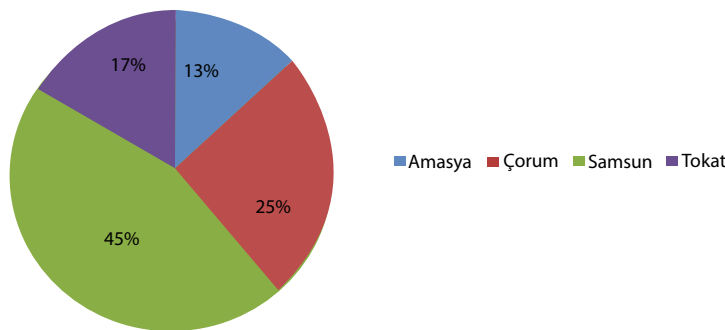
Şekil 3.4.3.2 TR83 İnşaat GSYİH / Türkiye İnşaat GSYİH Oranları, 1992-2001

Kaynak: TÜİK, 2010

Yine aynı yıllar içinde bölge Türkiye ile karşılaştırıldığında benzer bir yorum yapılabilir. Yıllar içinde düzenli olmasa da bu oranda da düşüş görülmektedir: Bölgenin inşaat sektörünün Türkiye inşaat sektörüne oranı 1992 yılında yüzde 3'ün üzerindeyken, 10 senelik zaman diliminde yüzde 2,5'in altına inmiştir.

Şekil 3.4.3.3 İnşaat Sektöründe TR83 Bölgesi İllerinin Bölge İçindeki Payları, 2001

Kaynak: TÜİK, 2010

3. İKTİSADİ YAPI

Bölgenin inşaat GSYİH'sinin yüzde 45'ini Samsun oluşturmaktadır. Samsun'u Çorum takip etmektedir. Yalnızca Samsun ilinde, sektörün il GSYİH içindeki payı, bazı yıllarda sektörün Türkiye içindeki payının üzerine çıkmıştır.

Sektördeki düşüşün sebeplerinden biri bölgede inşaat talebinin azalmasıdır. Bölgede nüfus artışının azalması ve dışarıya göç verilmesi bu talebi azaltan faktörlerdir. Yine bölgeye bakıldığında Samsun hariç kış mevsimi uzunluğu ve buna bağlı olarak inşaat mevsimi kısalığı sektör için olumsuz bir durumdur. İnşaatların yapımının daha uzun sürmesi, maliyetleri artırıcı etki yapmaktadır. Ulaşımın kolaylaştırılması, maden izin işlemlerinin azaltılması, inşaatların finansmanında kolaylıklar sağlanması ile bölgedeki inşaat sektörü daha canlı hale gelebilir. İnşaat girdilerinden tuğla, kiremit, fayans, seramik ürünleri, çimento, plastik pencere ve kapı sistemleri, sıhhi tesisat ve kalorifer kazanı malzemeleri gibi ürünler bölgeden sağlanmaktadır. Bu da bölgede bu sektörde taşıma maliyetlerini azaltmaktadır. Ancak, özellikle yaşanan ekonomik krizler sonucu kamu yatırımlarındaki daralma nedeniyle inşaat sektörü yatırımları da azalmıştır (YHGP, 2006).

3.4.4 TURİZM

TR83 Bölgesi'nin coğrafi yapısı, bir yandan bölgede turizm açısından değerlendirilebilecek çok sayıda sıcak su kaplıcaları, göller, mağaralar gibi doğal oluşumlara olanak sunarken, bu coğrafyanın uygun koşulları aynı zamanda tarih öncesi çağlardan bu yana bölgenin sürekli olarak insan toplulukları tarafından iskân edilmesine ve dolayısıyla geride pek çok tarihi ve kültürel iz bırakmalarına neden olmuştur.

Bu özellikleri içinde barındıran TR83 Bölgesi'nde tarih, kültür, doğa, mağara, deniz, kış, yayla, termal ve eko-turizm unsurları bulunmaktadır. Bölgede kara, hava, deniz ve demiryolu ulaşım imkânları ve bölgede turizmle ilgili eğitim kurumlarının bulunması¹⁹

Bu bölümde TR83 Bölgesi illerinin öncelikli turizm değerlerine yer verilmiş, bölge illeri ve ülkenin turizme ilişkin verileri incelenmiştir. Bu veriler; bölgeye giren yerli-yabancı turist sayısı, geceleme sayısı ve ortalama kalış sürelerini; ayrıca tesis, yatak ve oda sayılarını içermektedir. Veri toplama aşamasında, Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm İstatistiklerinden faydalanılmıştır.

¹⁹ Türkiye'deki 80 Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi'nden 3 tanesi Samsun, 1'i Amasya'da; bölge üniversitelerindeki Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksek Okulları bölge turizmi için avantaj teşkil etmektedir.

3.4.4.1 TR83 Bölgesi Turizm Değerleri

Şekil 3.4.4.1.1 Turizm Açısından Değerlendirilebilecek Doğal, Tarihi ve Kültürel Kaynaklar

Kaynak: YHGP, 2006

Bölgede öne çıkan turizm değerleri:

KÜLTÜR-TARİH-MAĞARA TURİZMİ:

Amasya: Amasya Kalesi, Kral Kaya Mezarları, Şehzadeler Müzesi, Alçak Köprü, Darüşşifa, Saraydüzü Kışla Binası, Yalıboyu Evleri, Ferhat Su Kanalı, Merzifon Taşhanı, Amasya Müzesi, Gök Medrese, Kara Mustafa Paşa Camii, Çilehane, Pir İlyas Türbesi, Şirvanlılar Camii, II. Bayezid Külliyesi

Çorum: Çorum Kalesi, Alacahöyük, Boğazköy-Hattuşa (UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesinde), Ortaköy-Şapınuva, İncesu Kanyonu, Çorum Müzesi, Veli Paşa Hanı, Kâtipler Konağı, Laçın-Kapılıkaya Kaya Mezarı, Osmançık Kalesi, İskilip Kalesi, İskilip Kaya Mezarları, Koyunbaba Köprüsü, Çorum Ulu Camii, Elvan Çelebi Camii ve Türbesi, Osmançık Koca Mehmet Paşa Camii, Çorum Hıdırlık Camii

Samsun: Atatürk Anıtı, Gazi Müzesi, Milli Mücadele Parkı ve Açık Hava Müzesi, Bandırma Vapuru; İlkadım Anıtı, Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, Baruthane Tümülüsleri, Tekkeköy Mağaraları, Esenköy Kaya Mezarı, Amisos Tepesi, İkiztepe, Asarkale, Büyük Camii, Göğceli Camii, Bekdemir Köyü Camii

Tokat: Tokat Kalesi, Saat Kulesi, Sebastopolis ve Komana Antik Kenti, Turhal Kalesi, Niksar Kalesi, Zile Kalesi, Leylekli Köprü, Tokat Müzesi, Voyvoda Hanı, Suluhan, Mahperi Hatun Kervansarayı, Balıca Mağarası, Nureddin İbn Sentimur Türbesi, Ali Paşa Camii ve Hamamı, Çöreğibüyük Camii, Sulusokak, Gökmedrese, Taşhan, Yazmacılar Hanı, Arastalı Bedesten, Yağbasan Medresesi, Katırcılar Hanı, Deveci Hanı, Paşa Hanı, Paşa Hamamı, Ulu Camii, Takyeciler Camii, Halit Sokağı ve Bey Sokağı Sivil Mimarlık Eserleri, Mevlevihane, Atatürk evi ve Etnografya Müzesi, Latifoğlu Konağı, 40 Badallar, Meydan Camii

3. İKTİSADİ YAPI

DOĞA-DENİZ-KIŞ TURİZMİ:

Amasya: Boraboy Gölü, Yedi Kuğular Kuş Cenneti, Şahin Yaylası, Merzifon ilçesi Çaybaşı Köyü Köprübaşı Mevkiinde başlayan kanyon

Çorum: İncesu Kanyonu, Kunduzlu Yaylaları, Kargı Yaylası, Abdullah Yaylası

Samsun: Lâdik Gölü, Kabaceviz Şelaleleri, Sahil Gezi Yolu ve Sevgi Gölü, 19 Mayıs- Samsun Sahil şeridi, Lâdik-Akdağ Kış Sporları ve Kayak Merkezi, Bafra Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti (RAMSAR sözleşmesiyle koruma altına alınan sulak alan), Galerîç Ormanı

Tokat: Kaz Gölü, Almus Baraj Gölü, Zinav Gölü, Selemen Yaylası

TERMAL TURİZM:

Amasya: Terziköy, Hamamözü, Gözlek Kaplıcaları

Çorum: Figani, Hamamlıçay Kaplıcaları

Samsun: Hamamayağı, Havza, Ladik Kaplıcaları

Tokat: Sulusaray, Reşadiye, Artova Kaplıcaları

3.4.4.2 TR83 Bölgesi'nde Turizm Hareketleri

Bölge, Türkiye içinde turizmden büyük bir pay alamamaktadır. 2008 yılı verilerine göre turistlerin bölge tesislerine giriş sayısında bölge Türkiye'nin yüzde 1,17'sini oluşturmaktadır. Geceleme sayısında bu oran yüzde 0,58'e kadar düşmekte, Türkiye rakamlarıyla karşılaştırıldığında bölgeye gelen az sayıdaki turist bölgede çok fazla konaklamadığını göstermektedir. Yabancı turistlerin konaklamasında bölgeyle ülke arasındaki fark, daha da dramatik bir hal almaktadır. Türkiye'de yabancı bir turist, 4,1 gece kalırken; bölgede 1,6 gece kalmaktadır, dolayısıyla Türkiye'yle karşılaştığımızda bölgeyi yabancı turistlerden ziyade yerli turistlerin ziyaret ettiği görülmektedir. Diğer taraftan, yerli

Tablo 3.4.4.2.1 TR83 Bölgesi ve Türkiye; Turistlerin Tesise Giriş, Geceleme Sayıları ve Ortalama Kalış Süreleri, 2008

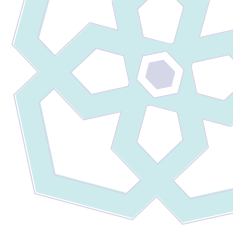
İller	Tesise Giriş Sayısı			Geceleme			Ortalama Kalış Süresi		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Amasya	6.507	84.115	90.622	9.282	121.603	130.885	1,4	1,4	1,4
Çorum	6.633	97.208	103.841	9.494	131.331	140.825	1,4	1,4	1,4
Samsun	9.079	134.173	143.252	17.780	201.334	219.114	2,0	1,5	1,5
Tokat	984	134.092	135.076	1.621	165.021	166.642	1,6	1,2	1,2
TR83	23.203	449.588	472.791	38.177	619.289	657.466	1,6	1,4	1,4
TR83 / TR	%0,13	%1,98	%1,17	%0,05	%1,54	%0,58			
Türkiye	17.762.818	22.755.200	40.518.018	73.590.885	40.326.871	113.917.756	4,1	1,8	2,8

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2010

Tablo 3.4.4.2.2 TR83 Bölgesi ve Türkiye; Tesis, Oda ve Yatak Sayısı, 2008

İller	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Başına Yatak Sayısı
Amasya	42	821	1.743	41,5
Çorum	26	660	1.288	49,5
Samsun	63	1625	3.433	54,5
Tokat	26	769	1.465	56,4
TR83	157	3875	7.929	50,5
TR83 / TR	%1,63	%0,87	%0,82	
Türkiye	9.630	443.492	965.154	100,2

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2010

turist Türkiye'de 1,8 gece konaklama yaparken bu rakam bölgemizde 1,4 gecedir. Bu istatistikler, bölgenin bir varış noktası olmaktan çok bir geçiş noktası olduğunu göstermektedir.

Bölgedeki konaklama tesis sayısı, Türkiye'nin yüzde 1,6'sını oluştururken bu yüzde oda ve yatak sayısında yüzde 1'in altına düşmektedir. Doluluk oranları incelendiğinde ise, Türkiye'de yüzde 50 civarında olan tesis doluluk oranının bölgede yaklaşık yüzde 35 olduğu görülmektedir. Tesis başına düşen yatak sayısına bakıldığında, Türkiye'de genelinde sayının 100, bölgede ise bu sayının 50 olduğu görülmektedir. Yani bölge, Türkiye'ye göre düşük yatak kapasiteli tesislere sahip olsa da bu tesislerin doluluk oranları daha düşük seviyededir. Bu da tesislerin yatak kapasitesinden çok kalitelerini daha üst seviyeye çıkarmaları veya tanıtımlarının daha iyi yapılması gerektiğini göstermektedir.

Bölge, birçok turizm çeşidini ve olanağını içinde barındırmasına rağmen Türkiye'deki turizm rakamlarıyla karşılaştırıldığında çok düşük bir pay almaktadır.

Bölge turizmini daha ileriye taşımak adına 2010 yılı Temmuz ayı içerisinde OKA, bölgedeki turizm temsilcileriyle bir çalıştay düzenlemiştir. Çalıştaydan çıkan sonuçlar şöyle özetlenebilir:

- Bölgedeki tesislerin sayısal eksikliğinden çok kalitelerinin daha üst seviyeye çıkarılması
- Gelen turistlere sevdikleri veya tercih ettikleri turistik aktiviteleri belirlemeye yarayan anketlerin uygulanması ve buna göre turistlerin geceleme sayılarının artırılmaya çalışılması
- Turizm sektöründe çalışan personelle ilgili turistik tesis sahipleri, çalışanlar ve turizmle ilgili eğitim kurumlarının bir araya gelerek çalışma şartları (mesai saati, ücret, vb) ve müfredat hakkında daha verimli bir düzenlemeye gidilmesi
- Turizm sektöründe çalışan personelin yabancı dilinin geliştirilmesi üzerine çalışmalar yapılması
- Yurtiçi ve yurtdışı fuarlara dört ilin beraber katılarak, bölge turizmini daha iyi tanıtması
- Havaalanlarına bölgenin turizm değerlerini tanıtıcı broşür ve afişler konulması; turistlere rehberlik edecek dijital tanıtım materyallerini hazırlanması
- Bölgede birçok turizm çeşidi mevcut olmasına karşın daha öne çıkan birkaç turizm çeşidine yatırım yapılması
- Dört ili de kapsayan turistik turların hazırlanması, bu turların içerisinde gelen gruptaki turistlerin tercihine göre alternatif programların düzenlenmesi
- Turizmin sürdürülebilirliği adına bölgedeki turizm değerlerinin korunması konusunda halkın bilinçlendirilmesi
- Turistik tesislere giden yolların düzeltilmesi ve tesislerdeki mevcut altyapı kalitesinin artırılması
- Bölgedeki otel fiyatlarının yüksek olmasının nedenlerinin tartışılması ve fiyatların düşürebilmesi için çözümlerin ortaya konulması
- Yamaç paraşütü, yat turizmi gibi alternatif turizm aktivitelerinin bölgeye kazandırılması
- Bölgedeki turizm değeri taşıyan tesislerin çevresinde kirliliği azaltarak bu alanların da turizme kazandırılması
- TR83 Bölgesine hangi ülke turistlerinin gelmek isteyeceğinin (Ortadoğu, Avrupa, Uzakdoğu, Amerika, vb) bilimsel bir araştırmayla belirlenmesi ve bu ülkelere yönelik pazarlama çalışmaları yapılması
- Yeme içme tesislerinde mutlaka Türkçe ve yabancı dillerde münüler bulundurulması

3. İKTİSADİ YAPI

- Yeme içme tesislerinde bölgesel ve ulusal yemekler dışında dünya mutfaklarından yemekler bulundurulması
- Bölgemizin turistik ve kültürel özelliklerini yansıtan hediyelik ve hatıra eşya yapımının geliştirilmesi ve çeşitliliğinin artırılması
- Turistik dokümanların Valiliklerden, Belediyelerden, Ticaret Odalarından, Turizm Derneklerinden, enformasyon ofislerinden ve turistik işletmelerden kolaylıkla temin edilmesinin sağlanması
- Yerli ve yabancı turizm yazarlarının bölgeye davet edilerek yurtiçi ve yurtdışı gazete ve dergilerde; ulusal ve bölgesel televizyon kanallarında bölgenin tanıtılması
- TR83 Bölgesinin internet üzerinde sürekli yenilenen iyi bir web sayfasının birkaç dilde hazırlanmasının sağlanması
- Bölgede yaşayanların başta öğrenciler olmak üzere bölge içerisinde gezmelerinin teşvik edilmesi; bunun milli eğitim müdürlükleri ve yüksek okul idarecileri kanalıyla yönlendirilmesi
- Karadeniz'de sahili olan ülkelerle deniz taşımacılığının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılması
- Karadeniz çevresindeki ülkelerle TR83 Bölgesi arasında direk uçak seferleri konulması için çalışmaların yapılması (Samsun-Krasnodar kardeş şehir anlaşmasının bu kapsamda değerlendirilmesi)

Gelecek yılların eğilimleri ve tüketici profiline ilişkin Dünya Turizm Örgütü tarafından hazırlanan Turizmde 2020 Vizyonu çalışmasında önemli noktalar belirlenmiştir: Varış noktaları seçimi ve rezervasyon süreçlerinde, elektronik teknoloji (CD-Rom atlası, internet, web siteleri, vb) artan önem kazanacaktır. Ortalama insan ömrünün artmasına paralel olarak emeklilik süresi uzayacak ve tatile daha çok zaman ile daha fazla kaynak ayrılacak, 65 ve üstü yaş grubundakilerin toplam turizm aktiviteleri içerisindeki yeri artacaktır. Bekâr ve çocuksuz çiftler seyahate ve eğlenceye daha fazla zaman ve kaynak ayıracaklardır. Turist hareketlerinde kutuplaşma olacak, turistlerin bazıları rahatlık ve konfor ararken bazıları da macera arayacaktır. Hedeflenen turistik ürün, eğlendirici, çevreyi koruyan ve eğitici unsurlardan birine veya tümüne dayalı olarak geliştirilecektir. Artan rekabet, teknolojik yenilik, hizmet kalitesi, tüketici bilinci ve tatmini gibi kavramları da beraberinde getirerek turizm sektörünün kendini yenilemesine neden olacaktır (DPT, 2007-7).

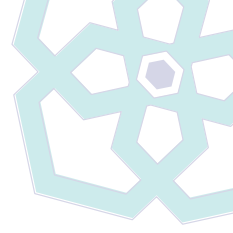
Çalıştayda dikkat çekilen eksikler ve İhtisas Komisyon Raporunda bahsedilen tespitlere göre bölge turizminin şekillendirilmesi halinde bu sektörden bölgenin daha fazla pay alması mümkün olabilir.

3.4.5 MALİ YAPI VE BANKACILIK

Mali sektörün, ülkede yaşanan değişimlerin toplumsal refah düzeyine etkisini ortaya koyan bir özelliği vardır. Bu bölümde TR83 Bölgesi illerinin vergi tahakkuk-tahsilât miktarları; banka sayıları; bankaların mevduat-kredi oranları; takipteki alacakların verilen kredilere oranları verilmektedir. Gelir İdaresi Başkanlığı, Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), T.C. Merkez Bankası gibi farklı kurumlardan yararlanılarak bölgenin mali yapısı ve bölgede bankacılığın durumu değerlendirilmiştir.

3.4.5.1 Vergi Tahakkuk – Tahsilât Miktarları ve Oranları

Tahakkuk, bir verginin ödenmesi gereken aşamaya gelmesi, yani vergi alacağının devlet tarafından kesinleşmesidir. Tahsilât ise ödenmesi gereken bu verginin ne kadarının ödendiğini gösterir.

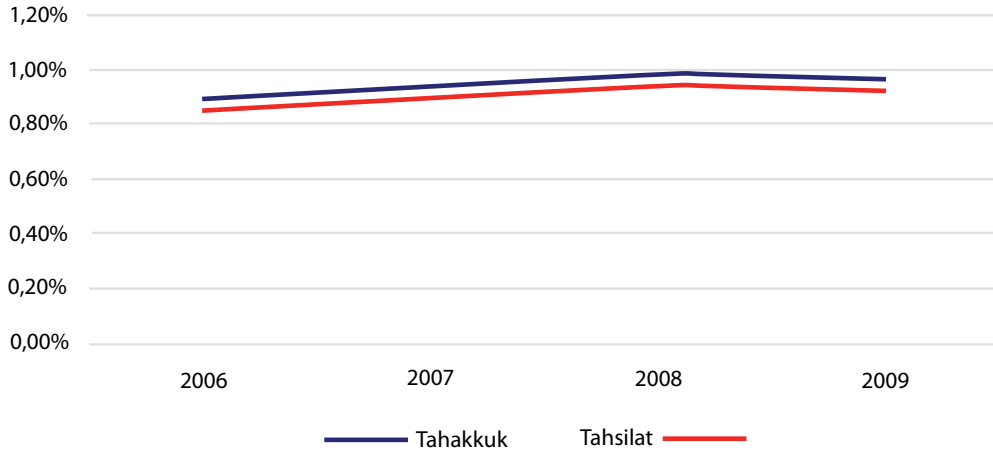

Tablo 3.4.5.1.1 TR83 ve Türkiye Vergi Tahakkuk ve Tahsilât Miktarları

Milyar TL	2006		2009	
	Tahakkuk	Tahsilât	Tahakkuk	Tahsilât
TR83	1,5	1,2	2,2	1,7
Türkiye	164,1	151,2	224,5	196,3

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, 2010

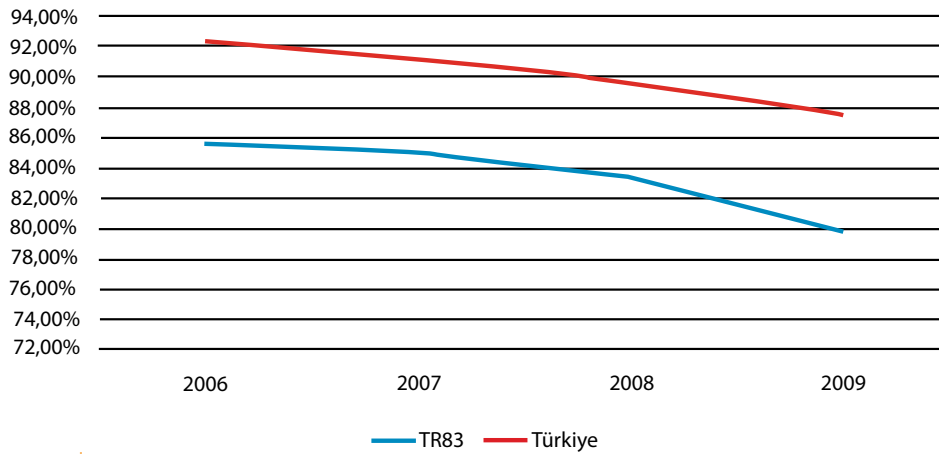
Şekil 3.4.5.1.1 TR83 ve Türkiye'nin Vergi Tahsilât/Tahakkuk Oranları, 2006-2009

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, 2010

Ancak, bu grafikte de görüldüğü üzere yıllar içerisinde hem Türkiye'de, hem de bölgede tahsilât/ tahakkuk oranları gerilemektedir. Bölge ve Türkiye'de yaşanan eğilim benzerdir. TR83 Bölgesi oranları, Türkiye oranının yaklaşık yüzde 6 aşağısındadır.

Şekil 3.4.5.1.2 Vergi Tahakkuk ve Tahsilât Miktarları (TR83 / Türkiye), 2006-2009

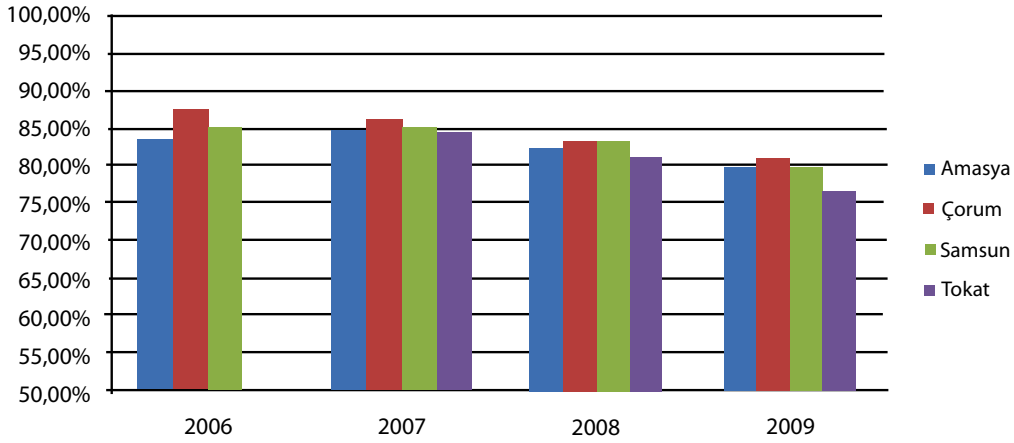

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, 2010

Bu grafikte tahakkuk ve tahsilat miktarlarında bölgenin Türkiye'ye oranı görülmektedir. Yıllar içerisinde sabite yakın bir yüzde vardır. Tahakkukta yüzde 1; tahsilatta yüzde 0,9'luk oranlar bulunmaktadır. Bir üst grafikteki yüzde 6'lık tahsilat/tahakkuk düşük oranı burada da tahsilat yüzdesinin tahakkuk yüzdesinin altında kalmasına yol açmıştır.

3. İKTİSADİ YAPI

Şekil 3.4.5.1.3 TR83 Bölgesi İllerinin Vergi Tahsilat/Tahakkuk Oranları, 2006-2009

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, 2010

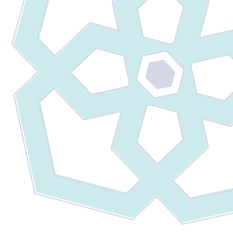
TR83 Bölgesi illerinin vergi tahsilât/tahakkuk oranlarına bakıldığında yıllar içinde bir düşüş görülmektedir. 2009 yılı itibarıyla en yüksek oran Çorum'da iken, en düşük oran Tokat'tadır, ancak oranlar birbirine çok yakın olup yaklaşık yüzde 80'dir.

Bölgedeki illerin vergi tahakkuk ve tahsilât miktarlarına baktığımızda yüzde 60 ile Samsun'un ilk sırada, geri kalan payın ise diğer 3 il arasında paylaştığı görülmektedir. Ekonomik faaliyetlerin daha yoğun olduğu Samsun'un bölge içinde bu konuda öne çıkması normal karşılanabilir. Bölge illerinin tahsilat/tahakkuk oranları ise yıllar itibarıyla birbirine paralel bir seyir izlemektedir.

3.4.5.2 Bankacılık, Mevduat ve Kredi

Banka verilerine bakıldığında bölgedeki bankaların yüzde 50'sine yakının Samsun'da olduğunu görülmektedir. Özellikle ticarete daha fazla hacme sahip olan Samsun'un banka sayısında bölgede ön planda olması normal olarak karşılanabilir. Her ilde, kamu bankası olan Ziraat Bankası en fazla şubeye sahip bankadır ve bu haliyle bölgedeki banka şubelerinin yaklaşık yüzde 20'sini oluşturmaktadır.

Türkiye'de 31.12.2009 itibarıyla toplam 8972 banka şubesi bulunmaktadır. Bölgedeki banka şube sayısı Türkiye'deki banka şube sayısının yüzde 2,8'ine tekabül etmektedir.

Tablo 3.4.5.2.1 TR83 Bölgesi Banka Şubeleri, 31.12.2009

Banka Şube Sayısı	Amasya	Çorum	Samsun	Tokat	TR83
Akbank	3	3	11	6	23
Alternatifbank	-	-	1	-	1
Anadolubank	-	1	1	-	2
Denizbank	3	2	6	4	15
Eurobank Tekfen	-	-	1	-	1
Finansbank	-	1	3	1	5
Fortis Bank	-	1	2	-	3
HSBC Bank	1	1	4	2	8
ING Bank	2	1	3	1	7
İller Bankası	-	-	1	-	1
Şekerbank	2	2	3	4	11
Tekstilbank	-	-	1	-	1
Türk Ekonomi Bankası	1	1	5	-	7
Ziraat Bankası	7	14	20	11	52
Garanti Bankası	2	2	9	3	16
Halk Bankası	5	6	11	5	27
İş Bankası	5	6	12	6	29
Vakıfbank	2	6	10	5	23
Yapı Kredi	3	5	9	6	23
Toplam	36	52	113	54	255

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği,2010

Tablo 3.4.5.2.2 TR83 Bölgesi Banka Mevduat ve Kredileri, 2007-2009

Milyon TL	2007			2008			2009		
	Mevduat	Kredi	K/M	Mevduat	Kredi	K/M	Mevduat	Kredi	K/M
Amasya	552	556	%100,67	626	684	%109,21	714	756	%105,87
Çorum	850	902	%106,10	1.069	1.158	%108,34	1.230	1.280	%104,01
Samsun	2.396	2.227	%92,96	2.964	2.735	%92,29	3.337	2.958	%88,63
Tokat	641	851	%132,77	778	1.070	%137,47	860	1.185	%137,79
TR83	4.439	4.536	%102,18	5.437	5.647	%103,86	6.141	6.179	%100,60
Türkiye	356.712	278.998	%78,21	453.118	363.861	%80,30	507.100	379.405	%74,82
TR83/TR	%1,24	%1,63		%1,20	%1,55		%1,21	%1,63	

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği,2010

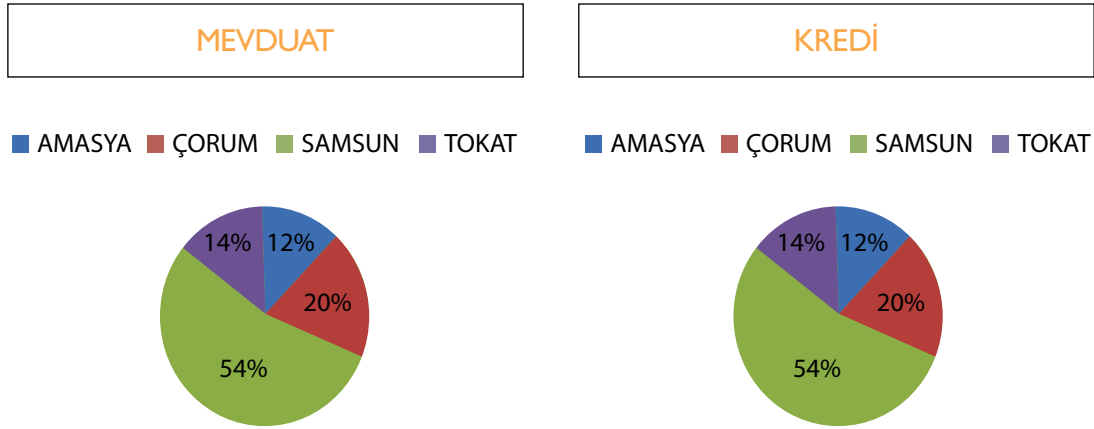
Banka mevduat ve kredi verilerine bakıldığında yıllar içinde hem bölgede, hem Türkiye'de kredi ve mevduat toplamının oluşturduğu hacimde artış yaşandığı görülmektedir. Mevduatların ne kadarının krediye dönüştüğü ile ilgili bilgi veren kredi/mevduat oranı Türkiye'de yüzde 75-80 civarında iken bölgede yüzde 100'ün üzerindedir. Bu da bölgede toplanan mevduattan daha fazla kredi verildiğini göstermektedir.

Ayrıca bölgede toplanan mevduat miktarı ülkenin yüzde 1,2'sini oluştururken verilen kredi miktarı ülkenin yüzde 1,6'sına tekabül etmektedir.

2009 yılı itibarıyla kredilerin geri dönüşünün olup olmadığını gösteren takipteki alacaklar/toplam nakdi kredi oranı yüzde 5'in altında olan 20'ye yakın il bulunduğu görülmektedir. TR83 Bölgesi illerimiz bu iller arasında bulunmamaktadır. Türkiye'de bu oranın en düşük olduğu il yüzde 1,16 ile Tunceli; en yüksek olduğu il ise yüzde 9,38 ile Bayburt'tur. Bölge illerinde bu oran, Çorum'da 5,04;

3. İKTİSADİ YAPI

Şekil 3.4.5.2.1 Mevduat ve Kredi Miktarlarında Bölge İllerinin Bölge İçindeki Payı, 2009

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, 2010

Tokat'ta 5,66; Amasya'da 5,97 ve Samsun'da 7,43 ile genel olarak Türkiye ortalamasına yakındır (BDDK, 2010).

Grafiklerden görüldüğü üzere Amasya ve Çorum, mevduatlarının tamamına yakınına kredilendirmiştir. Samsun'da, toplanan mevduat tutarına göre verilen kredi miktarı daha az iken,

Tablo 3.4.5.2.3 TR83 Bölgesi Protestolu Senet Adedi ve Değeri, 2007-2009

Milyon TL	2007		2008		2009	
	Adet	Değer	Adet	Değer	Adet	Değer
Amasya	3.777	13,0	4.538	17,5	4.558	18,5
Çorum	7.011	27,1	7.894	32,7	8.139	33,6
Samsun	16.742	67,6	19.508	96,6	20.291	105,3
Tokat	6.278	23,6	7.726	30,4	7.128	29,8
TR83	33.808	131,4	39.666	177,2	40.116	187,2
Türkiye	1.029.765	5.489,3	1.130.731	6.520,0	1.175.326	7.530,9
TR83/TR	%3,28	%2,39	%3,51	%2,72	%3,41	%2,48

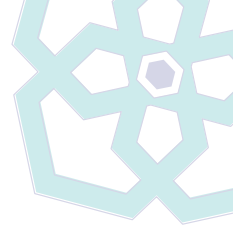
Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, 2010

Tokat'ta toplanan mevduattan daha fazla kredi verilmektedir. Yine banka sayısında olduğu gibi Samsun'daki mevduat ve kredi hacmi, bölgenin toplam mevduat ve kredi hacminin yaklaşık yüzde 50'sini oluşturmaktadır.

Karşılıksız çıkan senet anlamına gelen protestolu senet adet ve miktarlarına bakıldığında yıllar içinde hem Türkiye'de hem de TR83 Bölgesi'nde artış görülmektedir.

3.4.6 DIŞ TİCARET

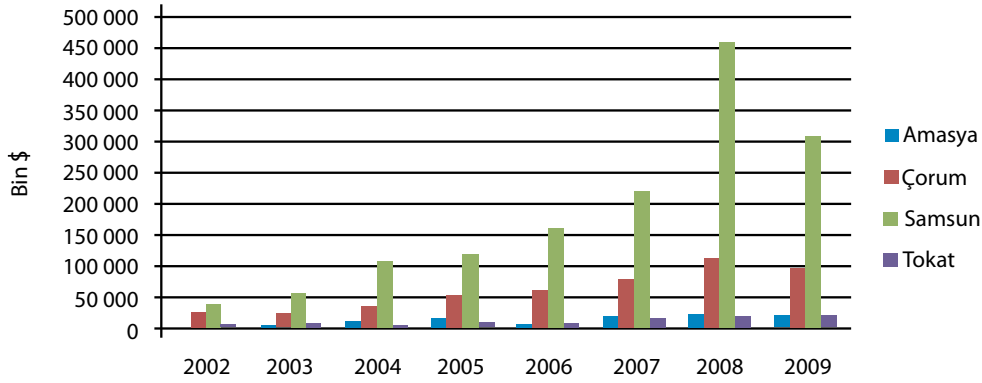
Bu bölümde TR83 Bölgesi illerinde yıllar içinde gerçekleştirilen ithalat ve ihracat miktarlarının incelenmesi ve bunların Türkiye dış ticaret hacmi ile karşılaştırılmasına yer verilmiştir. Bölgede firma başına düşen ithalat ve ihracat miktarları, ülke geneli ile karşılaştırılacaktır. Bu çalışmanın ardından bölgenin ihracatta ve ithalatta hangi fasıllara ağırlık verdiği ve çoğunlukla hangi ülkelerle ticari ilişki içinde olduğu ve bölgenin Karadeniz Çanağı'nda bulunan komşu ülkelerle olan dış ticareti incelenecektir.

3.4.6.1 TR83 Bölgesi'nde İhracat ve İthalat

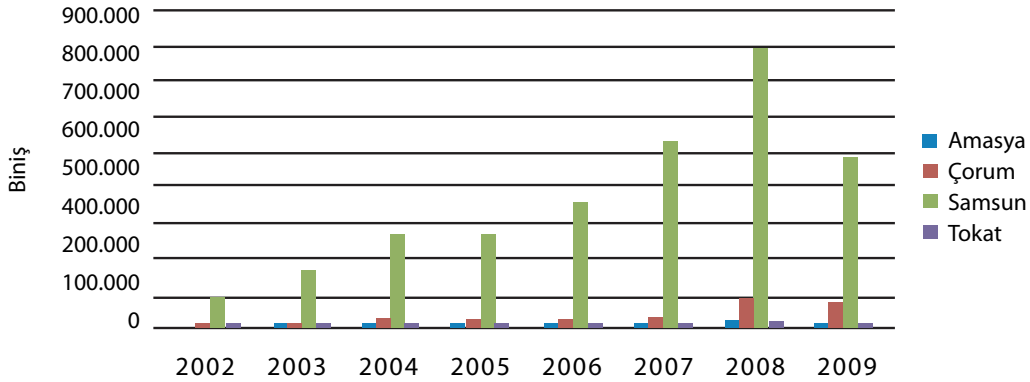
TR83 Bölgesi illerinden yapılan ihracat ve ithalat tutarlarına bakıldığında 2009 yılına kadar bölgede ihracatta ve ithalatta artış olduğu görülmektedir. 2009 yılında yaşanan küresel finansal kriz ile beraber dış talebin düşmesi bölgenin dış ticaret hacmini etkilemiştir.

Şekil 3.4.6.1.1 TR83 Bölgesi İhracat Rakamları, 2002-2009

Kaynak: TÜİK, 2010

Şekil 3.4.6.1.2 TR83 Bölgesi İthalat Rakamları, 2002-2009

Kaynak: TÜİK, 2010

2009 yılında Bölgede ihracatın yüzde 70'ine yakını Samsun'dan, yüzde 20'sine yakını ise Çorum'dan yapılmıştır. İthalatın yüzde 85'inin Samsun'dan, yüzde 10'unun ise Çorum'dan gerçekleştirildiği görülmektedir. Bölgede 2009 yılı itibariyle 446 milyon Dolar ihracat yapılırken 574 milyon Dolar ithalat yapılmıştır.

Tablo 3.4.6.1.1 TR83 ve Türkiye; İhracat – İthalat Rakamları, 2009

Milyon \$	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Fazlası
Amasya	21,6	13,1	8,6
Çorum	99,0	68,1	30,9
Samsun	304,2	479,4	-175,2
Tokat	21,7	14,0	7,7
TR83	446,6	574,6	-128,0
Türkiye	102.128,4	140.899,0	-38.770,5
TR83/TR	0,44%	0,41%	0,33%

Kaynak: TÜİK, 2010

3. İKTİSADİ YAPI

2009 yılı rakamlarına bakıldığında bölgenin dış ticaret rakamlarının ülke genelinin yüzde 1'inin altında olduğu görülmektedir. Bölge, toplamda dış ticaret açığı verse de Samsun haricindeki diğer 3 ilin ihracatının ithalatından daha fazla olduğu görülmektedir. Samsun'un dış ticaret açığının diğer 3 ilin dış ticaret fazlasının üzerinde olması nedeniyle, bölge net ithalatçı konumundadır.

Tablo 3.4.6.1.2 TR83 ve Türkiye; İhracatçı Firma Sayısı ve Firma Başına İhracat Değeri, 2006-2009
(FS: Firma Sayısı; FB İhr: Firma Başına İhracat)

Bin \$	2006		2007		2008		2009	
	FS	FB İhr	FS	FB İhr	FS	FB İhr	FS	FB İhr
Amasya	27	331,38	25	889,40	25	1.042,47	32	675,91
Çorum	72	852,71	95	847,91	103	1.090,81	109	908,16
Samsun	150	1.055,53	174	1.255,00	210	2.189,61	209	1.455,56
Tokat	26	422,47	30	549,58	34	622,16	33	658,14
TR83	275	871,48	324	1.042,11	372	1.665,02	383	1.165,93
Türkiye	44.159	1.936,97	48.265	2.222,55	48.143	2.742,40	48.586	2.102,01
TR83/TR	%0,62	%44,99	%0,67	%46,89	%0,77	%60,71	%0,79	%55,47

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2010

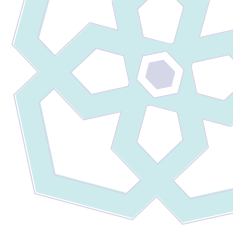
Tablo 3.4.6.1.3 TR83 ve Türkiye; İthalatçı Firma Sayısı ve Firma Başına İthalat Değeri, 2006-2009
(FS: Firma Sayısı; FB İth: Firma Başına İthalat)

Bin \$	2006		2007		2008		2009	
	FS	FB İth	FS	FB İth	FS	FB İth	FS	FB İth
Amasya	25	474,43	38	347,30	35	790,55	32	408,49
Çorum	94	316,12	127	283,18	87	829,36	79	861,40
Samsun	202	1.717,11	207	2.521,52	218	3.596,48	194	2.471,35
Tokat	37	382,10	44	441,26	33	555,96	32	438,22
TR83	358	1.124,50	416	1.419,55	373	2.418,77	337	1.705,01
Türkiye	53.765	2.596,04	58.902	2.887,21	57.785	3.495,09	55.017	2.561,00
TR83/TR	%0,67	%43,32	%0,71	%49,17	%0,65	%69,20	%0,61	%66,58

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2010

İthalatçı ve ihracatçı firma sayılarında yıllar içinde bölgede net bir eğilim bulunmazken, özellikle son 2 yılda bölgedeki ihracatçı firma sayılarının Türkiye'deki firma sayılarına oranı artış göstermiştir; ithalatçı firmalarda ise tersi yaşanmıştır. Türkiye'de ithalatçı firma sayısı ihracatçı firma sayısından daha fazlayken bölgemizde bu rakamlar 2008 yılında eşitlenmiş, 2009 yılında ise ihracatçı firmaların sayısı daha fazla hale gelmiştir. Bölgede 383 ihracatçı firmaya karşılık 337 ithalatçı firma bulunmaktadır. Bu rakamlar da özellikle kriz döneminde bölgede ithalat yapan firmaların ihracatçı firmalara kıyasla daha fazla etkilendiğini göstermektedir. Bölge, firma başına değerlerde ortalama olarak ihracatta Türkiye genelinden yüzde 45, ithalatta ise yüzde 35 geridedir, bu da yine bölge ticaretinin Türkiye ortalamasının önemli ölçüde altında olduğunu göstermektedir. Krizin en fazla hissedildiği 2009 yılında Türkiye genelinde olduğu gibi firma başı ihracat ve ithalat değerlerinde azalma gözlenirken bölgemizdeki gerileme Türkiye geneline göre daha fazladır.

KOSGEB, 2005 yılında illerde ihracat konusunda anket çalışmaları yapmıştır. Bu çalışma, işletmelerin ihracat yapmaları önündeki engelleri ortaya koymaktadır. Bölgeden çıkan sonuçlar, Türkiye ile paraleldir. İhracat yapamama nedeni olarak işletmelerin yarısına yakını kaynak yetersizliğini

Tablo 3.4.6.1.4 Bölgedeki ve Türkiye'deki İşletmelerin İhracat Yapamama Nedeni, 2005

	Amasya		Çorum		Samsun		Tokat		TR83		Türkiye	
	İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%
Aracı işletme bulamama	3	2,2	10	4,7	11	3,7	4	2,9	28	3,6	1473	6,8
Dış pazarı tanımama	32	23	30	14,2	80	26,9	40	29	182	23,2	3636	16,8
İş pazarda tatmin	29	20,9	23	10,9	42	14,1	20	14,5	114	14,5	4233	19,6
Kaliteli mal sunamama	2	1,4	10	4,7	10	3,4	3	2,2	25	3,2	851	3,9
Kaynak yetersizliği	67	48,2	114	54	126	42,4	62	44,9	369	47	10089	46,7
Uygun fiyatta sunamama	6	4,3	15	7,1	22	7,4	7	5,1	50	6,4	759	3,5
Yabancı dil eksikliği	0	0	9	4,3	6	2	2	1,4	17	2,2	584	2,7
Toplam	139	100	211	100	297	100	138	100	785	100	21625	100

Kaynak: KOSGEB, 2005

belirtmiştir. Türkiye genelinden farklı olarak ikinci sırada bölgede dış pazarı tanımama problemi ihracat yapmanın önündeki engellerdendir. Kalite, fiyat ve yabancı dil konusunda ise bölgedeki işletmeler, kendilerini yeterli bulmaktadır.

3.4.6.2 Fasil ve Ülkelere Göre TR83 Bölgesinin Dış Ticareti

3.4.6.2.1 İhracat

Bölge, 2009 yılında gerçekleştirdiği yaklaşık 446 milyon dolarlık ihracatı 85 ayrı fasılda ve 130'a

Tablo 3.4.6.2.1.1 TR83 Bölgesinde En Çok İhracat Yapılan 5 Fasil, 2009

Fasıllar	İhracat Tutarı (Milyon Dolar)
Değirmencilik ürünleri, malt, nişasta, inülin, buğday gluteni	76,8
Demir ve çelik	75,1
Kazan: makina ve cihazlar, aletler, parçaları	59,9
Yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turunçgil ve kavun kabuğu	33,4
Elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları	25,9

Kaynak: TÜİK, 2010, Dış Ticaret İstatistikleri, Basılmamış Doküman

yakın ülkeye gerçekleştirmiştir.

Bölgede en çok ihraç edilen fasıl değirmencilik ürünleridir. Bu faslı sırasıyla demir ve çelik; kazan: makine ve cihazlar, aletler, parçaları; yenilen meyveler; elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları izlemektedir. Bu 5 fasıl toplam ihracatın yaklaşık yüzde 60'ını oluşturmaktadır. Değirmencilik ürünlerinde Endonezya ve Irak; demir ve çelikte Mısır; yenilen meyvelerde Almanya

Tablo 3.4.6.2.1.2 TR83 Bölgesinde En Çok İhracat Yapılan 5 Ülke, 2009

Ülkeler	İhracat Tutarı (Milyon Dolar)
Mısır	65,3
Almanya	47,6
Irak	45,9
Endonezya	26,3
İtalya	18,7

Kaynak: TÜİK, 2010, Dış Ticaret İstatistikleri, Basılmamış Doküman

3. İKTİSADİ YAPI

ve İtalya; elektrikli makine ve cihazlarda Almanya, bu fasılların ihracatında öne çıkan ülkelerdir. Kazan: makine ve cihazların ihracatında ise ülkeler arasında dengeli bir dağılım söz konusudur.

Bölge ihracatında 2009 yılı itibarıyla en büyük payı alan ülke Mısır'dır. Bu ülkeyi Almanya, Irak, Endonezya ve İtalya takip etmektedir. Bu 5 ülke, toplam ihracatın yaklaşık yüzde 45'ini oluşturmaktadır. Mısır'a demir-çelik; Almanya ve İtalya'ya yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turuncgil ve kavun kabuğu; Irak ve Endonezya'ya değirmencilik ürünleri ihracatı ön plana çıkmaktadır.

3.4.6.2.2 İthalat

Tablo 3.4.6.2.2.1 TR83 Bölgesinde En Çok İthalat Yapılan 5 Fasil, 2009

Fasıllar	İthalat Tutarı (Milyon Dolar)
Demir ve çelik	161,4
Hububat	120,5
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar	100,2
İnciler, kıymetli taş ve metal mamulleri, madeni paralar	23,1
Bakır ve bakırdan eşya	21,4

Kaynak: TÜİK, 2010, Dış Ticaret İstatistikleri, Basılmamış Doküman

Bölge, 2009 yılında gerçekleştirdiği yaklaşık 574 milyon dolarlık ithalatı 80 ayrı fasılda ve 80'e yakın ülkeden gerçekleştirmiştir.

Bölgede en çok ithal edilen fasıl demir ve çeliktir. Bu faslı sırasıyla hububat; mineral yakıtlar, mineral yağlar ve mumlar; inciler, kıymetli taş, madeni paralar; bakır ve bakırdan eşya izlemektedir. Bu 5 fasıl toplam ithalatın yaklaşık yüzde 75'ini oluşturmaktadır. Demir ve çelikte Rusya Federasyonu ve Kanada; hububatta; mineral yakıtlar, mineral yağlar ve mumlarda Rusya Federasyonu; inciler,

Tablo 3.4.6.2.2.2 TR83 Bölgesi'nde En Çok İthalat Yapılan 5 Ülke, 2009

Ülkeler	İthalat Tutarı (Milyon Dolar)
Rusya Federasyonu	236,1
Kanada	44,8
Almanya	38,4
ABD	33,2
Çin	24,0

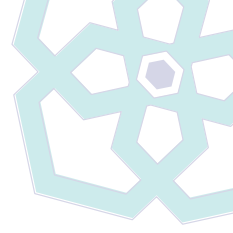
Kaynak: TÜİK, 2010, Dış Ticaret İstatistikleri, Basılmamış Doküman

kıymetli taş ve madeni paralarda İsviçre; bakır ve bakırdan eşyada Bulgaristan; bu fasılların ithalatında öne çıkan ülkelerdir.

Bölge ithalatında en büyük pay alan ülke Rusya Federasyonu'dur. Bu ülke tek başına toplam ithalatın yüzde 40'ına yakınıni oluşturmaktadır. Bu ülkeyi Kanada, Almanya, ABD ve Çin takip etmektedir. Bu 5 ülke, toplam ithalatın yaklaşık yüzde 65'ini oluşturmaktadırlar. Rusya Federasyonu'ndan demir ve çelik, mineral yakıtlar, mineral yağlar ve mumlar, hububat; Kanada'dan demir ve çelik; Almanya'dan organik kimyasal müstahsallar; ABD'den demir ve çelik; Çin'den seramik mamulleri, demir ve çelik, kazan: makine ve cihazların ithalatı ön plandadır.

3.4.6.3 Karadeniz Çanağındaki Ülkelerle TR83 Bölgesinin Dış Ticareti

Bu kısımda bölgenin Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerle dış ticareti ele alınacaktır. Bu ülkeler; Rusya Federasyonu, Ukrayna, Gürcistan, Romanya ve Bulgaristan'dır. İleriki yıllarda Samsun Limanı'nın dış

ticaret için daha aktif kullanılabilmesiyle bu ülkelerle olan dış ticaretimizin artması beklenmektedir. Rusya'ya Samsun'dan direk uçuşun olması için üst düzeyde görüşmeler devam etmektedir. Bunun gerçekleşmesi durumunda bu ülkelerle olan dış ticaret hacmini artması beklenmektedir.

Rusya Federasyonu

2009 yılında Bölgeden Rusya Federasyonu'na yapılan ihracat 9,1 milyon dolarken; bu ülkeden

Tablo 3.4.6.3.1 TR83 Bölgesi ile Rusya Federasyonu Arasında Yapılan Dış Ticarete En Çok Yer Alan Fasıllar

İhracat-Fasıllar	İhracat Tutarı (Milyon Dolar)
Ağaç ve ağaçtan mamul eşya: odun kömürü	1,6
Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer	1,2
Plastik ve plastikten mamul eşya	1,2
İthalat-Fasıllar	İthalat Tutarı (Milyon Dolar)
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar	99,7
Hububat	81,3
Demir ve Çelik	46,9

Kaynak: TÜİK, 2010, Dış Ticaret İstatistikleri, Basılmamış Doküman

yapılan ithalat 236,1 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bölgenin toplam ihracatının yüzde 2'si Rusya'ya yapılmaktadır. Rusya aynı zamanda bölgeden en fazla ithalat yapılan ülke konumundadır. İthalatın yaklaşık yüzde 40'ı Rusya'dan yapılmaktadır. Rusya ile en fazla ihracat ve ithalat yapılan fasıllar şunlardır:

Ukrayna

Tablo 3.4.6.3.2 TR83 Bölgesi ile Ukrayna Arasında Yapılan Dış Ticarete En Çok Yer Alan Fasıllar

İhracat-Fasıllar	İhracat Tutarı (Bin Dolar)
Elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları	250,6
Mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları, prefabrik yapılar	213,3
Yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turunçgil ve kavun kabuğu	168,1
İthalat-Fasıllar	İthalat Tutarı (Bin Dolar)
Hububat	10.523
Demir ve çelik	849,1
Yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turunçgil ve kavun kabuğu	635,8

Kaynak: TÜİK, 2010, Dış Ticaret İstatistikleri, Basılmamış Doküman

2009 yılında Bölgeden Ukrayna'ya yapılan ihracat 1 milyon Dolar iken, ithalat 13,9 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu değerler, bölge ihracatının yüzde 0,2'si; ithalatının ise yüzde 2,4'ünü oluşturmaktadır. Ukrayna ile 2009 yılı itibarıyla en fazla ihracat ve ithalat yapılan fasıllar şunlardır:

Tablo 3.4.6.3.3 TR83 Bölgesi ile Gürcistan Arasında Yapılan Dış Ticarete En Çok Yer Alan Fasıllar

İhracat-Fasıllar	İhracat Tutarı (Bin Dolar)
Demir ve çelik	1131
Kâğıt ve karton: kâğıt hamurundan kâğıt ve kartondan eşya	1033
Uçucu yağlar, rezinoitler, parfümeri, kozmetikler vb	875
İthalat-Fasıllar	İthalat Tutarı (Bin Dolar)
Demir ve çelik	5378
Bakır ve bakırdan eşya	1552
Kazan: makina ve cihazlar, aletler, parçaları	11,7

Kaynak: TÜİK, 2010, Dış Ticaret İstatistikleri, Basılmamış Doküman

3. İKTİSADİ YAPI

Gürcistan

2009 yılında Bölgeden Gürcistan'a yapılan ihracat 9,6 milyon Dolar olarak iken, ithalat 6,9 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Gürcistan ile ihracatımız, ithalatımızın önündedir, bu durumun görüldüğü tek Karadeniz Çanağı ülkesi Gürcistan'dır. Bölge ihracatının yüzde 2,2'si; ithalatının ise yüzde 1,2'si Gürcistan'dan yapılmaktadır. Gürcistan ile en fazla ihracat ve ithalat yapılan fasıllar şunlardır:

Tablo 3.4.6.3.3 TR83 Bölgesi ile Gürcistan Arasında Yapılan Dış Ticarete En Çok Yer Alan Fasıllar

İhracat-Fasıllar	İhracat Tutarı (Bin Dolar)
Demir ve çelik	4361
Kazan: makine ve cihazlar, aletler, parçaları	967
Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer	438
İthalat-Fasıllar	İthalat Tutarı (Milyon Dolar)
Demir ve çelik	3,7
Yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turuncgil ve kavun kabuğu	3,1
Hububat	2,1

Kaynak: TÜİK, 2010, Dış Ticaret İstatistikleri, Basılmamış Doküman

Romanya

2009 yılında Bölgeden Romanya'ya yapılan ihracat 7,3 milyon Dolar iken, ithalat 9,6 milyon Dolar olarak gerçekleştirilmiştir. Bölge ihracatının yüzde 1,6'sı bu ülkeye yapılırken ithalatın yüzde 1,7'si Romanya'dan yapılmaktadır. Romanya ile en fazla ihracat ve ithalat yapılan fasıllar şunlardır:

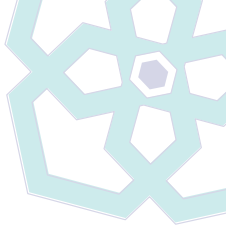
Tablo 3.4.6.3.4 TR83 Bölgesi ile Romanya Arasında Yapılan Dış Ticarete En Çok Yer Alan Fasıllar

İhracat-Fasıllar	İhracat Tutarı (Bin Dolar)
Demir ve çelik	4361
Kazan: makine ve cihazlar, aletler, parçaları	967
Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer	438
İthalat-Fasıllar	İthalat Tutarı (Milyon Dolar)
Demir ve çelik	3,7
Yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turuncgil ve kavun kabuğu	3,1
Hububat	2,1

Kaynak: TÜİK, 2010, Dış Ticaret İstatistikleri, Basılmamış Doküman

Bulgaristan

2009 yılında Bölgeden Bulgaristan'a yapılan ihracat 2,3 milyon Dolar iken; yapılan ithalat ihracat miktarının beş katı olup 12,2 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bölge ihracatının yalnız binde 5'i bu ülkeye gerçekleştirilirken, bölge ithalatının yüzde 2,1'i bu ülkeden yapılmaktadır. Bulgaristan ile en fazla ihracat ve ithalat yapılan fasıllar şunlardır:

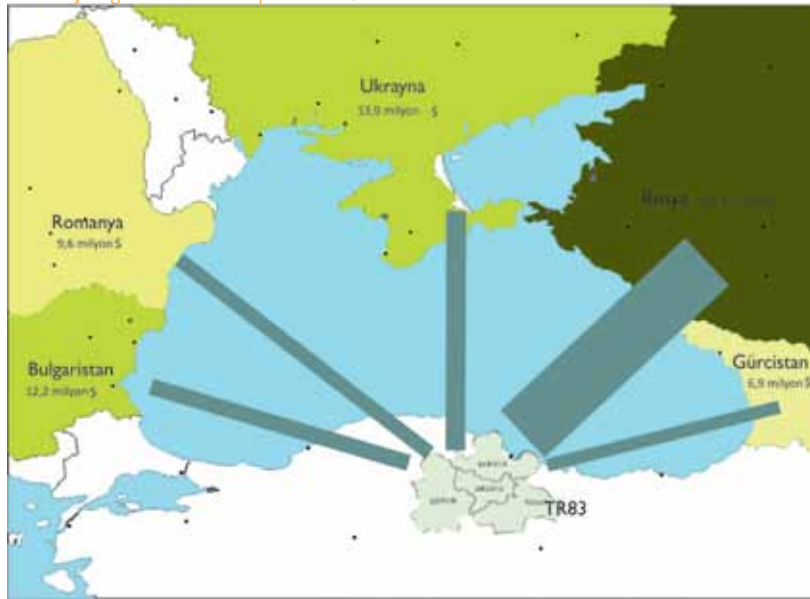

Tablo 3.4.6.3.5 TR83 Bölgesi ile Bulgaristan Arasında Yapılan Dış Ticarete En Çok Yer Alan Fasıllar

İhracat-Fasıllar	İhracat Tutarı (Bin Dolar)
Seramik mamulleri	467
Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer	279
Ayakkabılar, getrler, tozluklar vb eşya ve aksesuarı	258
İthalat-Fasıllar	İthalat Tutarı (Bin Dolar)
Bakır ve bakırdan eşya	9493
Hububat	1288
Yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turuncgil ve kavun kabuğu	469

Kaynak: TÜİK, 2010, Dış Ticaret İstatistikleri, Basılmamış Doküman

Şekil 3.4.6.3.1 Karadeniz Çanağı Ülkelerinden Yapılan İthalat, 2009

Kaynak: Aitlik Veriler TÜİK, 2010

Şekil 3.4.6.3.2 Karadeniz Çanağı Ülkelerine Yapılan İhracat, 2009

Kaynak: Aitlik Veriler TÜİK, 2010

3. İKTİSADİ YAPI

Sonuç olarak, bölgede ithalat ve ihracat miktarları yıllar içinde artarken 2009 yılında yaşanan kriz ile birlikte dış ticaret hacmi azalmıştır. Samsun, dış ticarete bölgede öne çıkmaktadır. Dış ticaret hacmi Türkiye ile karşılaştırıldığında bölge yüzde 1'e dahi ulaşamamaktadır. 2009 yılı itibarıyla bölgede 446 milyon Dolar ihracat yapılırken 574 milyon Dolar ithalat yapılmıştır. Firma başı ihracat ve ithalatta bölge, Türkiye ortalamalarının çok gerisindedir. 2008'e kadar bölgede ithalatçı firma sayısı ihracatçı firma sayısından fazla iken bu rakam 2008'de eşitlenmiş, 2009 yılında ihracatçı firma sayısı daha fazla hale gelmiştir. Bölgede hava, kara, deniz ve demiryolunun kullanılması ticareti etkileyen unsurlardan biri olan lojistik açısından bölgenin bir avantajıdır, ancak bunları daha etkin kullanabilmek gerekir. Rusya ve Ukrayna'yla gerçekleştirilen Ro-Ro seferleri, bu ülkelerle olan dış ticaret için önemlidir. Yine TRACECA hattı kullanılarak yalnızca Karadeniz Çanağı ülkelerine değil, AB, Kafkas ve Orta Asya ülkeleri ile de bölgenin ticareti gelişebilir.

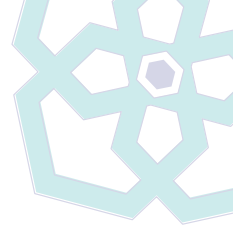
Samsun Limanı'nda 2008 yılında 1,2 milyon ton yükleme yapılırken 5,2 milyon ton boşaltma işlemi yapılmıştır. Liman olarak daha işlek olan Mersin'e bakıldığında aynı yılda 8,4 milyon ton yüklemeye karşılık 11,4 milyon ton boşaltma işlemi yapıldığı görülmektedir. (Denizcilik Müsteşarlığı, 2010).

Bölgeden, 85 ayrı fasılda 130'a yakın ülkeye ihracat yapılırken; 80 fasılda 80'e yakın ülkeden ithalat yapılmaktadır. Bölgede en çok ihraç edilen fasıl değirmencilik ürünleri, malt, nişasta, inülin ve buğday glutenidir. Bu faslı sırasıyla demir ve çelik; kazan: makine ve cihazlar, aletler, parçaları; yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turunçgil ve kavun kabuğu; elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları izlemektedir. Bölgede en çok ithal edilen fasıl demir ve çeliktir. Bu faslı sırasıyla hububat; mineral yakıtlar, mineral yağlar ve mumlar; inciler, kıymetli taş, madeni paralar; bakır ve bakırdan eşya izlemektedir. Burada dikkat çeken önemli özellik, birçok ürünün yetişebildiği ülkemizde hububatın yüksek oranda ithal edilmesidir. Bu da üretilen hububatın ülke ihtiyaçlarını karşılamadığını göstermektedir. Bu fasılda 230 bin dolarlık ihracata karşılık 120 milyon dolarlık ithalat yapılmaktadır. Bir diğer dikkat çeken fasıl, demir ve çeliktir. 75 milyon dolar gibi önemli bir ihracat hacmine sahip bu fasılda 160 milyon dolar ithalat yapılmaktadır. En fazla ihracat Mısır, Almanya, Irak, Endonezya ve İtalya'ya yapılırken en fazla ithalat Rusya Federasyonu, Kanada, Almanya, ABD ve Çin'den yapılmaktadır. Karadeniz Çanağı'ndaki ülkelerle yapılan dış ticarete bakıldığında Rusya Federasyonu ile yapılan ticaretin yoğun olduğu görülmektedir. Gürcistan hariç diğer ülkelerle yapılan ticarete dış ticaret açığı verilmektedir. Türkiye, Gürcistan haricinde hiçbir ülkenin ilk 5 ithalatçı ülkesi arasında değildir. Karadeniz Çanağı ülkelerinin yapmış olduğu ithalata bakıldığında TR83 Bölgesi'nin çok büyük bir paya sahip olmadığı görülmektedir.

3.4.7 SONUÇ

Hizmetler bölümünde sırasıyla, haberleşme, inşaat, turizm, mali yapı ve bankacılık ve son olarak dış ticaret konuları ele alınmıştır. Hizmetler sektörü giriş bölümünde verilen GSKD tablosundan da görülebileceği gibi bölgede hizmetler sektörü tarım ve sanayiyle karşılaştırılınca bölge içinde çok önemli bir yere sahip olmakla beraber (yüzde 59), Türkiye'ye oranlandığında yüzde 2,6'lık bir oran ortaya çıkmaktadır. TR83 Bölgesi 26 Düzey2 Bölgesi arasında 10.sırada yer almaktadır. İlk 5 bölge Türkiye'deki hizmetler sektörünün yaklaşık yüzde 60'ını oluşturmaktadır.

Bölgede Türkiye'ye paralel olarak teknolojinin gelişmesiyle beraber GSM abone sayısı artmakta, sabit telefon hat sayısı ise azalmaktadır. Birçok turizm olanağına ve değerlerine sahip bölgede turizm sektörünün Türkiye geneliyle kıyaslandığında büyük bir pay alamadığı görülmektedir. Özellikle yabancı turistlerin geceleme sayısında Türkiye'nin gerisinde kalan bölgede, tanıtımın artırılmasıyla bu sektörde iyileşme beklenebilir. Yine Türkiye'yle kıyaslandığında ortalama olarak daha düşük yatak kapasiteli turistik tesislere sahip olan bölgede büyük turist gruplarının toplu olarak kalabilecekleri yüksek kapasiteli tesisler bölgeye kazandırıldığı takdirde sektörde

canlanma meydana gelebilir. Mali yapıya bakıldığında ise, bölgede yıllar içinde tahakkuk ve tahsilât miktarları artarken, tahsilât/tahakkuk oranlarının Türkiye ortalamasının gerisinde kaldığı görülmektedir. Bölgede toplanan mevduattan daha fazla miktarda kredi kullanımı bulunmaktadır. Takipteki alacaklara ilişkin göstergelere bakıldığında bölgenin Türkiye ortalamasına yakın olduğu görülmektedir. İhracat ve ithalat miktarları bölgede yıllar içinde artarken, Türkiye'nin çok küçük bir yüzdesini oluşturduğu görülmektedir. Bölgede yıllar içinde ihracatçı firma sayısında artış olurken, ithalatçı firma sayısında gerileme gözlenmiştir. Dış ticarete dikkat çeken önemli bir özellik, birçok ürünün yetişebildiği ülkemizde hububatın çok fazla ithal edilmesidir. Bu da üretilen hububatın ülke ihtiyaçlarını karşılamadığını göstermektedir. 230 bin dolarlık ihracata karşılık 120 milyon dolarlık ithalat yapılmaktadır. Bir diğer dikkat çekilen fasıl, demir ve çeliktir. 75 milyon dolar gibi önemli bir değerde ihracat yaptığımız bu fasılda 160 milyon dolarlık ithalat yapılmaktadır. Hizmetler genelinde sektörlerin toplamına bakıldığında Samsun, bölgenin yüzde 50'sini oluştururken Samsun'u Çorum takip etmektedir.

3. İKTİSADİ YAPI

3.5 BÖLGEDE GİRİŞİMCİLİK, YENİLİKÇİLİK ve KAMU YATIRIMLARI, YATIRIM TEŞVİK BELGELERİ

3.5.1 GİRİŞ

Bu bölümde kamunun sosyal, ekonomik altyapı yatırımlarından ve verilen yatırım teşviklerinden bahsedilecektir. TR83 Bölgesi'nde 2000-2009 yılları arasındaki yatırım miktarları, bunların hangi sektörlerde olduğu, bölge illerinin bu paylardan ne kadar yararlandığı ve Bölge-Türkiye karşılaştırmaları yer alacaktır. Bu bölümde Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nin kamu yatırım verileri kullanılmıştır. Verilen teşvik yatırımlarında ise Hazine Müsteşarlığı verilerinden yararlanılmıştır.

Girişimcilik açısından bakıldığında bölgede açılan ve kapanan firma sayılarını vermek bölgenin girişimcilik kapasitesini göstermesi açısından faydalıdır. Yine, girişimcilere verilen destekler sonraki bölümlerde detaylı olarak verilecektir. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin verilerine göre oluşturulan tablo, 2004-2009 yılları arasında bölgede açılan veya kapanan firma sayısını göstermektedir.

3.5.2 BÖLGEDE AÇILAN-KAPANAN İŞYERİ SAYISI

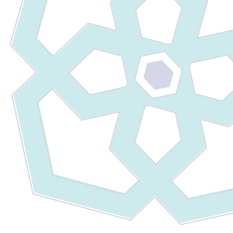
Türkiye'de verilen yıllar içerisinde (2004-2009) açılan firma sayısı, kapanan firma sayısından daha fazladır. Bölgeye bakıldığında 2008 yılında ortaya çıkan ekonomik krizin etkilerini ülkeye göre bölgede daha fazla hissedildiği ortaya çıkmaktadır. 2008 yılında bölgede kapanan firma sayısı, açılan firma sayısından daha fazladır. Türkiye'deki kapanan firmaların %4'ü bu bölgededir. Bölgede 2008 yılı hariç açılan firma sayısının daha fazla olması, girişimcilik açısından olumlu bir gelişmedir. Ancak bölgede kapanan firma sayısının ülke genelinde kapanan firma sayısına oranı, açılan firma sayısı oranından büyüktür. Yıllar içinde bölgede en fazla açılan ve kapanan firmanın Samsun'da olduğu görülmektedir. Tokat ve Çorum, Samsun'u izlerken açılan kapanan firma sayısının en az olduğu il Amasya'dadır.

Yalnızca açılan firma sayısını girişimciliğin bir ölçütü olarak alırsak Türkiye ve TR83 Bölgesi'nde daha benzer iniş ve çıkışlardan bahsedilebilir. 2007 yılında azalmaya başlayan açılan firma sayıları, takip eden 2 yılda da azalarak devam etmektedir. Ancak, azalan firma sayısının olduğu yıllardaki inişleri benzer olsa da Türkiye'de açılan firma sayısının artan yıllarda TR83'e göre daha hızlı artış göstermesi, girişimcilik açısından Türkiye genelinin bölgeye göre biraz daha önde olduğu yorumu çıkarılabilir.

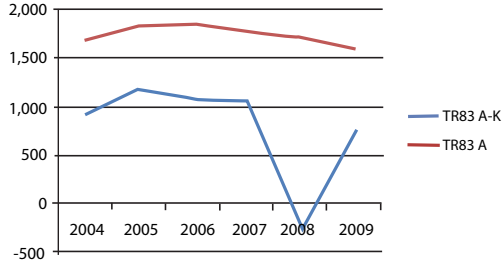
Tablo 3.5.2.1 TR83 Bölgesi ve Türkiye'de Açılan ve Kapanan Firma Sayıları, 2004-2009

	2004			2005			2006			2007			2008			2009		
	Açılan	Kapanan	A-K	Açılan	Kapanan	A-K	Açılan	Kapanan	A-K	Açılan	Kapanan	A-K	Açılan	Kapanan	A-K	Açılan	Kapanan	A-K
Amasya	195	99	96	197	75	122	230	76	154	212	55	157	196	73	123	178	66	112
Çorum	278	122	156	353	139	214	380	146	234	356	151	205	375	251	124	389	149	240
Samsun	787	370	417	830	265	565	819	344	475	794	332	462	738	1.024	-286	700	431	269
Tokat	427	170	257	442	157	285	412	183	229	398	172	226	401	647	-246	318	188	130
TR83	1.687	761	926	1.822	636	1.186	1.841	749	1.092	1.760	710	1.050	1.710	1.995	-285	1.585	834	751
Türkiye	81.651	29.928	51.723	95.301	28.723	66.578	104.740	34.777	69.963	103.872	33.475	70.397	96.904	50.073	46.831	88.790	44.560	44.230
TR83 / TR	%2,07	%2,54		%1,91	%2,21		%1,76	%2,15		%1,69	%2,12		%1,76	%3,98		%1,79	%1,87	

Kaynak: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 2010 (A-K: Açılan – Kapanan)

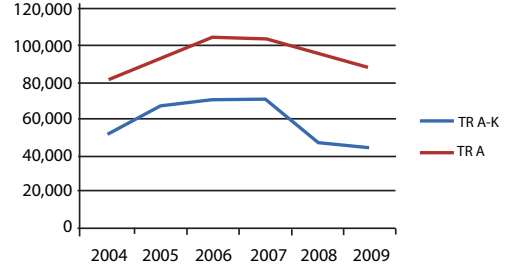

Şekil 3.5.2.1 TR83 Bölgesindeki Açılan ve Açılan-Kapanan Firma Sayıları, 2004-2009

Kaynak: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 2010

Şekil 3.5.2.2 Türkiye'deki Açılan ve Açılan-Kapanan Firma Sayıları, 2004-2009

Kaynak: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, 2010

3.5.3 YENİLİK GÖSTERGELERİ

Bu bölümde yenilik göstergeleri olarak marka, patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım konuları incelenecektir. Öncelikle bu kavramların tanımları verilip daha sonra Türk Patent Enstitüsü'nden alınan 1995-2009 yılları arasındaki bölge tartışılacaktır.

Marka

Marka, bir işletmenin mal ve/veya hizmetlerini bir başka işletmenin mal ve/veya hizmetlerinden ayırt etmeyi sağlaması koşuluyla, kişi adları dâhil, özellikle sözcükler, şekiller, harfler, sayılar, malların biçimi veya ambalajları gibi çizimle görüntülenebilen veya benzer biçimde ifade edilebilen, baskı yoluyla yayımlanabilen ve çoğaltılabilen her türlü işarettir (Türk Patent Enstitüsü, 2010).

Patent

Bir buluş için buluş sahibine devlet tarafından verilen bir patent, buluş sahibinin izni olmadan başkalarının buluşu üretmesini, kullanmasını veya satmasını belirli bir süre boyunca engelleme hakkı vermektedir. Patentli bir buluş; tıpkı işle ilgili alınıp, satılabilen, kiralanıp, kiraya verilebilen diğer mallar gibi buluş sahibinin mülkiyeti haline gelir (Türk Patent Enstitüsü, 2010).

Faydalı Model

Türkiye'de ve dünyada yeni olan ve sanayiye uygulanabilen buluşların sahiplerine belirli bir süre (10 yıl), bu buluş konusu ürünü üretme ve pazarlama hakkının tanınmasıdır. Faydalı model belgesi ile ilgili işlemler, patent işlemlerine nazaran, hem zaman hem de masraf açısından daha kolay yürütülmektedir. Faydalı model koruması elde etme işlemlerinin basit ve ucuz olmasının, özellikle küçük ve orta ölçekli sanayicilerimizin ve araştırma kuruluşlarımızın buluş yapmalarını ve bunları sanayiye uygulamalarını özendirceği düşünülmüştür (Türk Patent Enstitüsü, 2010).

Endüstriyel Tasarım

Tasarım, bir ürünün tümü, bir parçası veya üzerindeki süslemenin, çizgi, şekil, biçim, renk, doku, malzeme veya esneklik gibi insan duyuları ile algılanan çeşitli unsur veya özelliklerinin oluşturduğu bütünü ifade eder. Sınırların kalktığı küresel rekabet ortamında, sektörde faaliyet gösteren diğer firmalarla yarışta öne çıkmak, müşteri beklentilerine cevap vermek ve memnuniyetini en üst seviyeye çıkarmak, ürün kalitesinin artırılması, etkin pazarlama faaliyetleri ile yapılabileceği gibi günümüz ekonomisinde tasarım yolu ile bu hedefe ulaşmış birçok kuruluş bulunmaktadır. (Türk Patent Enstitüsü, 2010).

3. İKTİSADİ YAPI

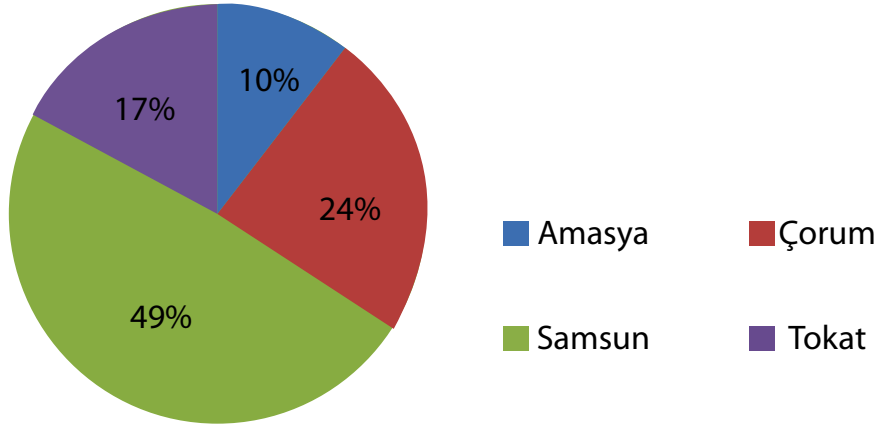
Tablo 3.5.3.1 TR83 Bölgesi ve Türkiye'deki Yenilik Göstergeleri, 1995-2009

	Marka		Patent		Faydalı Model		Endüstriyel Tasarım	
	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil
Amasya	555	328	13	0	30	13	57	51
Çorum	1323	797	34	4	69	56	52	42
Samsun	2951	1633	63	2	95	50	174	144
Tokat	1102	626	18	2	29	11	19	14
TR83	5931	3384	128	8	223	130	302	251
Türkiye	499.136	287.943	12.203	1.810	18.878	11.321	53.913	47.237
TR83 / TR	%1,19	%1,18	%1,05	%0,44	%1,18	%1,15	%0,56	%0,53

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü, 2010

Yenilik göstergelerine bakıldığında, Bölgenin Türkiye genelindeki payının düşük olduğu görülmektedir. Bölgeden yapılan marka, patent ve faydalı model başvuruları ülkenin yaklaşık %1'ini oluşturmaktadır. Endüstriyel tasarım başvuru ve tescillerinde ise bu oran %1'in altındadır. Patent başvurularına göre tescil oranı çok düşüktür. Özellikle bu konuda başvuruların kalitesini artırmak, bölgenin yenilikçilik performansını artıracaktır.

Şekil 3.5.3.1 TR83 Bölgesi İllerinin Yenilik Göstergeleri Toplam Tescil Sayısının İllere Göre Dağılımı, 1995-2009

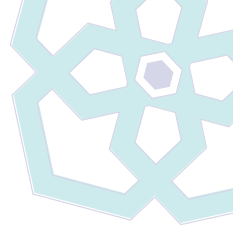

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü, 2010

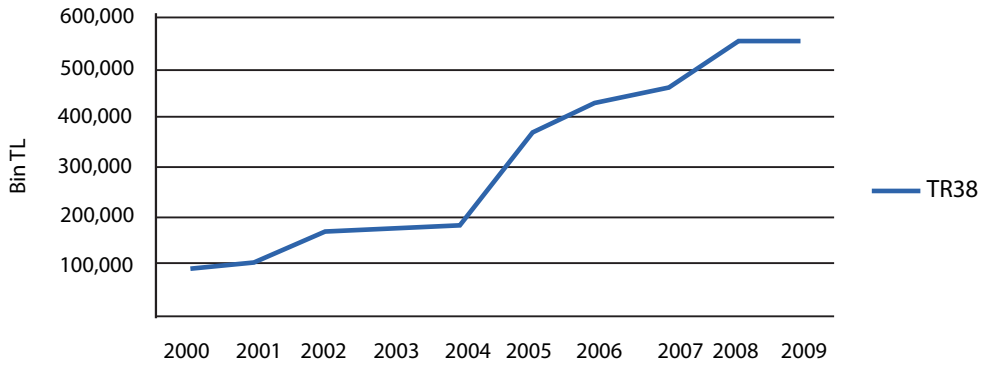
Yenilik göstergeleri tescillerinde Samsun, bölgenin %50'sini oluşturmaktadır. Bu ili sırasıyla Çorum, Tokat ve Amasya takip etmektedir.

3.5.4 TR83 BÖLGESİNDE KAMU YATIRIMLARI

Bu bölümde 2000-2009 verileri kullanılarak kamu yatırımlarının bölgeye ne kadar aktarıldığı, hangi alanlarda bir yoğunlaşmanın olduğu ve kamu yatırımlarının Türkiye içindeki payları tartışılacaktır.

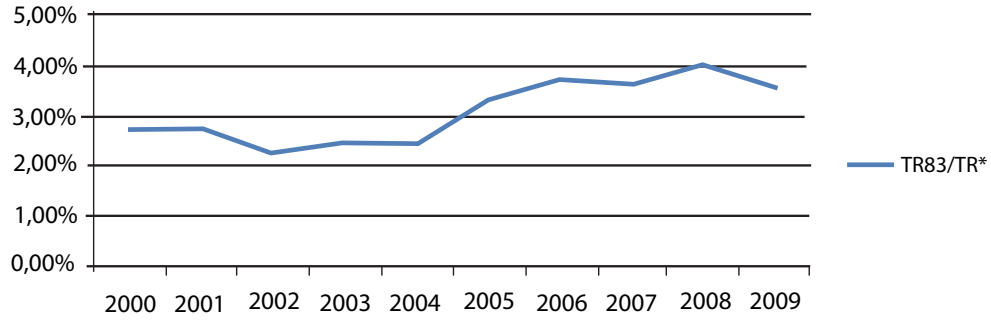

Şekil 3.5.4.1 TR83 Bölgesi Kamu Yatırım Miktarları, 2000-2009

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 2010

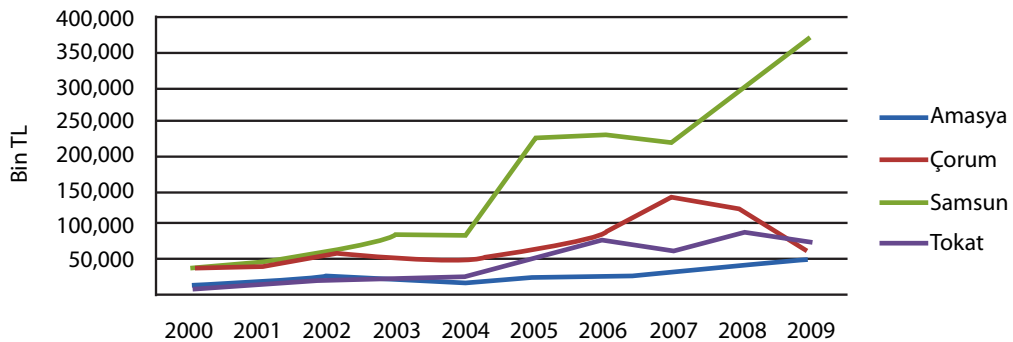
Şekil 3.5.4.2 Bölge / Türkiye* Kamu Yatırım Miktarları Oranları, 2000-2009

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 2010 - * Toplam kamu yatırımlarından muhtelif iller çıkarılarak veriler kullanılmıştır.

2000-2009 yılları arasında kamu yatırımlarında bölgenin Türkiye geneline oranı yüzde 2,2 ve yüzde 4 arasında değişmiştir. Toplam kamu yatırımları yıllar itibariyle artan bir seyir izlerken, özellikle 2001 krizi sonrası 2002-2004 yılları arasında neredeyse sabit kalmış, sonrasında 2008 yılına kadar düzenli olarak artmıştır. Bölgedeki kamu yatırımlarının toplam kamu yatırımlarına oranına bakıldığında kriz dönemini takip eden yıllarda (2002 ve 2009) düşüş olduğu görülmektedir. Kriz dönemlerinde bölgedeki kamu yatırımları sabit kalırken Türkiye'nin genelinde yatırımların artmaya devam etmesi, bu düşüşü açıklamaktadır. Yine bölgenin Türkiye'ye oranlarına baktığımızda 2005 yılına kadar yüzde 3'ün altında olduğu, 2005 yılından sonra yüzde 3,5'in üzerine çıktığı görülmektedir.

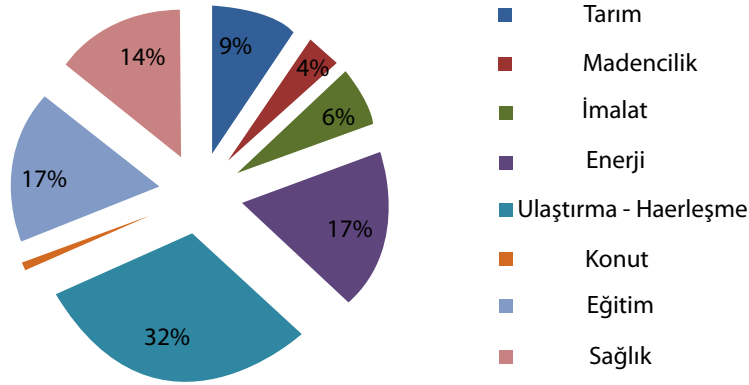
Şekil 3.5.4.3 TR83 Bölgesi İllerinde Kamu Yatırımları, 2000-2009

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 2010

3. İKTİSADİ YAPI

Şekil 3.5.4.4 TR83 Bölgesi Kamu Yatırımlarında Sektör Dağılımı, 2000-2009

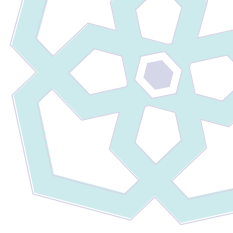

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 2010

3.5.5 YATIRIM TEŞVİK BELGELERİ

Özel kesim yatırımları için yatırım teşvikleri önemli bir gösterge olarak görülebilir. Türkiye'deki yatırım teşvik belge sayısı 2437 ve miktarı 27 milyar TL'dir. Muhtelif illerle ilgili yatırımlar çıkarıldığında Bölgede verilen yatırım teşvikleri Türkiye'nin yaklaşık yüzde ikisini oluşturmaktadır. Bölgede bu teşviklerden en fazla Tokat ili yararlanmaktadır. 2008 yılında Tokat'a 18, Samsun'a 14, Çorum'a 11 ve Amasya'ya 5 adet yatırım teşviki verilmiştir. Yatırım miktarlarına bakıldığında, Amasya'da gıda ve içki; Çorum'da dokuma ve giyim ile enerji; Samsun'da sağlık ve taşıt araçları; Tokat'ta ise enerji sektörleri ön plandadır. Bu teşviklerle birlikte oluşan istihdama bakıldığında ise Amasya'da gıda ve içki; Çorum ve Tokat'ta dokuma ve giyim; Samsun'da ise sağlık sektörlerinin ön planda olduğu görülmektedir. Ülke geneliyle karşılaştırıldığında, belge sayısı, yatırım ve istihdamda bölgenin yaklaşık yüzde bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli firmalar 24 binin üzerindedir. TR83 Bölgesi'nde ise yabancı sermayeli firma sayısı yalnızca 55'tir. Amasya'da 3, Çorum'da 7, Samsun'da 42 ve Tokat'ta 3 firma bulunmaktadır. Bu 55 firmanın içinde motorlu taşıtlar, tekstil, ormancılık, otel ve lokanta sektörü öne çıkmaktadır (Hazine Müsteşarlığı, 2010).

Tablo 3.5.5.1 Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin İllere Göre Sektörel Dağılımı, 2008

İl	Sektör	Sektör	Belge Sayısı (Adet)	Sabit Yatırım (TL)	İstihdam (Kişi)
AMASYA	İMALAT	01 - Gıda ve İçki	3	9.882.989	85
AMASYA	İMALAT	02 - Dokuma ve Giyim	1	2.937.090	25
AMASYA	HİZMETLER	06 - Diğerleri	1	2.780.000	0
		Toplam	5	15.600.079	110
ÇORUM	MADENCİLİK	01 - İstihraç	1	2.000.000	20
ÇORUM	İMALAT	01 - Gıda ve İçki	2	3.662.428	61
ÇORUM	İMALAT	02 - Dokuma ve Giyim	2	14.604.945	500
ÇORUM	İMALAT	04 - Kâğıt	2	5.227.546	30
ÇORUM	İMALAT	13 - Mesl. Bil. Ölç. Opt. Do.	1	4.643.493	20
ÇORUM	İMALAT	14 - Makine İmalat	1	1.164.900	5
ÇORUM	ENERJİ	01 - Enerji	1	12.500.000	50
ÇORUM	HİZMETLER	06 - Diğerleri	1	1.577.230	10
		Toplam	11	45.380.542	696
SAMSUN	TARIM	02 - Hayvancılık	1	1.987.323	16
SAMSUN	MADENCİLİK	03 - İstihraç ve İşleme	1	4.000.000	20
SAMSUN	İMALAT	01 - Gıda ve İçki	1	2.002.239	25
SAMSUN	İMALAT	06 - Lastik-Plastik	1	5.740.000	25
SAMSUN	İMALAT	10 - Demir Dışı Metaller	1	4.500.000	20
SAMSUN	İMALAT	11 - Taşıt Araçları	1	21.500.000	20
SAMSUN	İMALAT	21 - Diğerleri	1	1.254.021	10
SAMSUN	ENERJİ	01 - Enerji	1	14.800.000	10
SAMSUN	HİZMETLER	05 - Sağlık	1	28.921.036	400
SAMSUN	HİZMETLER	06 - Diğerleri	5	10.844.900	15
		Toplam	14	95.549.519	561
TOKAT	TARIM	02 - Hayvancılık	1	2.517.420	5
TOKAT	MADENCİLİK	01 - İstihraç	1	4.500.000	30
TOKAT	MADENCİLİK	02 - İşleme	1	1.900.000	15
TOKAT	MADENCİLİK	03 - İstihraç ve İşleme	1	2.800.000	30
TOKAT	İMALAT	01 - Gıda ve İçki	4	17.335.000	128
TOKAT	İMALAT	02 - Dokuma ve Giyim	5	11.802.714	596
TOKAT	İMALAT	17 - Çimento	2	4.522.040	25
TOKAT	ENERJİ	01 - Enerji	1	185.000.000	15
TOKAT	HİZMETLER	05 - Sağlık	1	2.938.511	41
TOKAT	HİZMETLER	06 - Diğerleri	1	2.489.717	50
		Toplam	18	235.805.402	935

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, 2010

3. İKTİSADİ YAPI

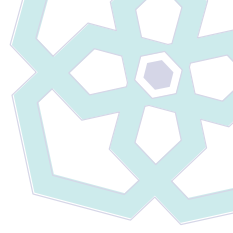
3.5.6 SONUÇ

Bölgenin girişimcilik düzeyini değerlendirmek için açılan ve kapanan firma sayıları incelenmiştir. Genel olarak TR83 Bölgesi'nde açılan firma sayısı kapanan firma sayısından daha fazladır.

Bölgenin yenilikçilik düzeyini ortaya koymak üzere marka, patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım başvuru ve tescillerinden faydalanılmıştır. Bölgenin yenilikçilik düzeyi, Türkiye ile karşılaştırıldığında düşük seviyededir. Bölge, marka, patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım başvuru ve tescil işlemlerinde ülkedeki başvuru ve tescil işlemlerinin yaklaşık yüzde birini oluşturmaktadır. Faydalı model ve markada patent ve endüstriyel tasarıma göre bölge daha iyidir. Başvuru ve tescil işlemlerinde Samsun bölgede ön plana çıkarken, Samsun'u Çorum takip etmektedir.

2000-2009 yılları arasındaki kamu yatırımlarına bakıldığında TR83 Bölgesi'nin ülke genelinde yapılan toplam yatırımlara oranının yüzde 2 ve yüzde 4 arasında değiştiği görülmektedir. Genel olarak yıllar itibarıyla bölgedeki kamu yatırımları artmıştır. Kriz yılları olan 2001 ve 2008'i takip eden yıllarda kamu yatırımları genel itibarıyla sabit kalmıştır. Kamu yatırımlarının sektörel dağılımına bakıldığında ise en büyük payı ulaştırma-haberleşmenin aldığı, daha sonra ise eğitim, enerji ve sağlık sektörlerinde yapılan kamu yatırımlarının geldiği görülmektedir. Samsun, bölgede kamu yatırımlarından en fazla payı alan ildir.

Bölgede alınan yatırım teşvik belgelerinin sektörel dağılımına bakıldığında, Amasya'da gıda ve içki; Çorum'da dokuma ve giyim ile enerji; Samsun'da sağlık ve taşıt araçları; Tokat'ta ise enerji sektörlerinin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Teşvik kapsamındaki istihdama bakıldığında Amasya'da gıda ve içki; Çorum ve Tokat'ta dokuma ve giyim; Samsun'da ise sağlık sektörlerinin ön planda olduğu görülmektedir.

3.6 BÖLGEDE İŞLETMELERE YÖNELİK DESTEKLER

TR83 Bölgesinde işletmelere yönelik geçmiş dönemlerde uygulanan bölgesel kalkınma programları ve kalkınma ajansı tarafından halen uygulanmakta olan KOBİ'lere yönelik mali destek programları kapsamında işletmelere mali destek sağlanmıştır. Bunların yanı sıra bölgesel nitelikte olmayan ve ülke genelinde sağlanan destekler mevcuttur.

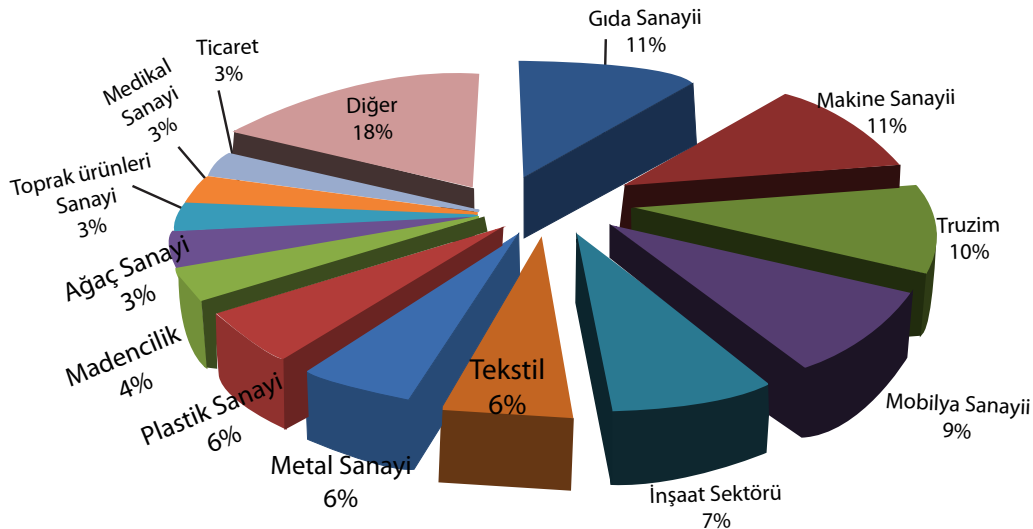
3.6.1 Samsun-Kastamonu-Erzurum Bölgesel Kalkınma Programı

Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali yardım kapsamında 2005 yılında uygulamaya konulan TR82(Kastamonu), TR83(Samsun) ve TRA1(Erzurum) Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı (SKE) ile yerel kalkınma girişimleri, KOBİ'ler ve Küçük ölçekli altyapı projeleri desteklenmiştir. Programın bileşenlerinden KOBİ ve yerel kalkınma girişimlerinde proje bütçesi bakımından en fazla payı Samsun ili alırken, küçük ölçekli altyapı başlığında Tokat ilk sırada yer almaktadır. Bu program kapsamında bölgede toplam 69,5 milyon Euro yatırım yapılmış, bunun 48,2 milyon Euro'luk kısmı hibe olarak sağlanmıştır. Programın performans göstergeleri incelendiğinde KOBİ'lerin yeni ürün sayısının 24, yeni makine harcamalarının 5.8 milyon Euro, üretim kapasitesinde meydana gelen artışın yüzde 218 olduğu görülmektedir (Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği, 2010)

3.6.2 İşletmelerin Rekabet Gücünün Artırılması ve Dışa Açılmalarına Mali Destek Programı

Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından 2009 yılında başlatılan "İşletmelerin Rekabet gücünün artırılması ve dışa açılmalarına mali destek programı" ile TR83 Bölgesinde sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesi, işletmelerin rekabet gücünün artırılması ve dışa açılmalarının sağlanması, işletmelerin yüksek teknolojik kabiliyete ve nitelikli işgücüne sahip, değişen şartlara uyum sağlayabilen bir yapıya kavuşturulması ve yerel önceliklere uygun mali destek programlarının yürütülmesinde, bölgesel düzeyde deneyim ve kapasitenin artırılması hedeflenmiştir. Bu program ile bölgede faaliyet gösteren KOBİ statüsündeki işletmeler desteklenmiştir. Program kapsamında Amasya'dan 83 proje, Çorum'dan 134 proje, Samsun'dan 221 proje ve Tokat'tan 97 proje sunulmuştur. Sunulan projelerin sektörel dağılımına bakıldığında gıda sanayi, makine sanayi ve turizm sektörü başta olmak üzere pek çok sektörden proje kabul edildiği görülmektedir. En çok proje başvurusu kabul edilen sektörlerin bölgede istihdam kapasitesi yüksek olan sektörler olduğu görülmektedir.

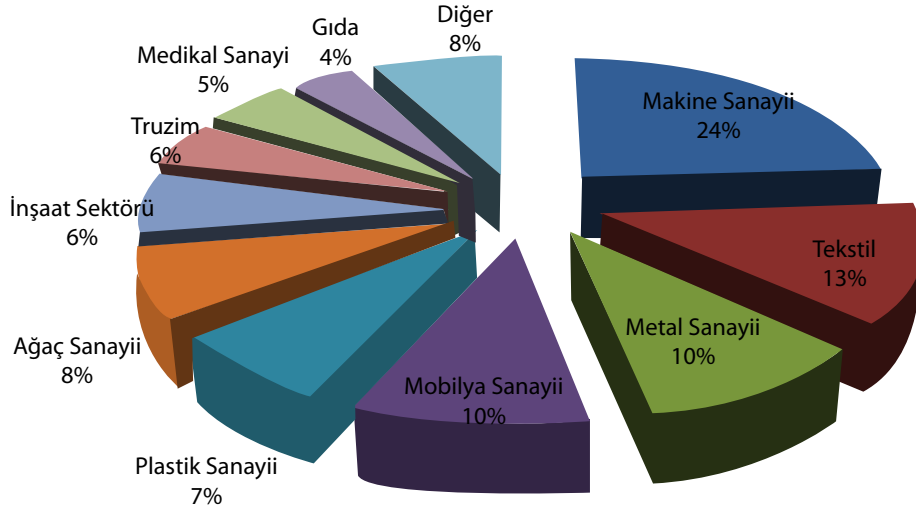
Şekil 3.6.2.1 Sunulan Projelerin Sektörel Dağılımı

3. İKTİSADİ YAPI

Sunulan projelerden destek almaya hak kazanan projelerin sektörel dağılımları incelendiğinde ise makine sanayinin yüzde 24 ile ilk sırada yer aldığı, tekstil sanayinin yüzde 13 pay ile ikinci sırada yer aldığı ve bunları yüzde 10 ile mobilya ve metal sanayinin takip ettiği görülmektedir.

Şekil 3.6.2.2 Desteklenecek Projelerin Sektörel Dağılımı

Bu program kapsamında Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından sağlanan mali destek 14,5 milyon TL olup, desteklenecek projeler kapsamında bölgeye yapılacak olan yatırım tutarı yaklaşık 38 milyon TL'dir.

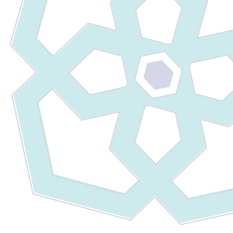
3.6.3 KOSGEB Destekleri

Bölgede TR83 Bölgesi illerine hizmet eden Çorum ve Samsun'da olmak üzere 2 KOSGEB Müdürlüğü bulunmaktadır. Bunlardan KOSGEB Samsun Müdürlüğü bölge illerinden Samsun'a hizmet verirken, KOSGEB Çorum Müdürlüğü bölge illerinden Amasya, Çorum ve Tokat'a hizmet vermektedir. KOSGEB tarafından bölgemiz illerinde 2009 yılında verilen desteklere bakıldığında Çorum'un hem destek miktarı hem de desteklenen firma sayısı bakımından ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bölgede destek alan işletmelerin yüzde 46'sı mikro ölçekli, yüzde 43'ü küçük ölçekli, yüzde 1'i orta ölçekli işletmelerdir. Ülke genelinde bu oranlar sırasıyla yüzde 37, yüzde 48 ve yüzde 15 şeklindedir. (KOSGEB,2009)

Tablo 3.5.3.1 TR83 Bölgesi ve Türkiye'deki Yenilik Göstergeleri, 1995-2009

	Destek Miktarı	Bölge İçindeki Payı	Ülke İçindeki Payı	Desteklenen Firma Sayısı
Amasya	202.957,8	0,18	0,01	53
Çorum	420.814,1	0,37	0,02	77
Samsun	355.072,4	0,31	0,01	71
Tokat	173.416,9	0,15	0,01	38
TR83	1.152.261,1	1,00	0,05	239
TÜRKİYE	25.187.465,9	-	-	4656

Kaynak: KOSGEB, 2010

3.6.4 SONUÇ

TR83 Bölgesi'nde işletmelere yönelik verilen destekler 2005 yılında Samsun, Kastamonu, Erzurum Kalkınma Programı ile başlamak üzere, ilerleyen yıllarda KOSGEB ve Kalkınma Ajansı tarafından açılan mali destek programları aracılığıyla sağlanmıştır. Bu desteklerin sürdürülmesi bölgedeki yatırım ortamının iyileştirilmesi açısından önem arz etmektedir.

3.7 EKONOMİK YAPI: DEĞERLENDİRME

Tarım

Bölge bitkisel üretim miktarlarında Türkiye'deki diğer bölgelerle karşılaştığımızda iyi durumdadır. Ancak tarımla uğraşan kişiler, yeterli geliri elde edemediklerinden dolayı kırsal nüfus azalmaktadır. Tarım işletmeleri genellikle küçük işletmeler olduğu için kitlesel üretim yapma imkanı sınırlı kalmaktadır, bu yüzden ürün standardı ve kalitesi istenilen düzeyin altında kalabilmektedir. Tarımsal ürünlerin depolandığı, işlendiği ve paketlenildiği tesisler yeterli değildir. Yaş sebze ve meyvenin bozulmaması için ürünler ancak kısa süreli pazarlanabilecek kadar üretilmekte olup, potansiyel yeterince değerlendirilememektedir. Bu sorun da ürünleri düşük fiyatla satmaya ve teknolojiye yatırımın az olmasına yol açmaktadır. Bölge tarımı bu sorunlardan dolayı uluslar arası pazarlarda yeterince rekabet edememektedir. Yukarıda bahsedilen tesislerin hayata geçmesi halinde ise yıl boyunca üretim yapılabilen bu bölgenin ihracat miktarlarının artması beklenmektedir.

Hayvancılık sektörüne bakıldığında, hayvanların düşük verimli ırklardan oluşması, yem üretiminin yetersiz oluşu, üreticilerin etkin bir şekilde örgütlenmemesi, problemlerin başında gelmektedir. Bölgede son yıllarda yumurta tavuğu dışındaki diğer hayvan sayılarında azalma görülmüştür. Manda üretiminde bölge, Düzey2 bölgeleri arasında ilk sıradadır. Bölgede broyler, yumurta tavukçuluğu ve besicilik işletmeleri dışındaki hayvancılık işletmelerinin çok azı ihtisaslaşmıştır. Yem ihtiyacının büyük bölümü ithal edildiğinden hayvansal üretim maliyetleri artmaktadır. Hayvan yetiştiriciliği potansiyeli sanayiye entegre edilemediğinden hayvancılıktan elde edilen katma değer düşük kalmaktadır.

Hizmetler

Bölgede hizmetler sektörü GSKD'ye bakıldığında yüzde altmışa yakın oranıyla tarım ve sanayiyle karşılaştırılınca önemli bir yere sahiptir. Teknolojinin artmasıyla beraber Türkiye'ye paralel olarak GSM abone hat sayısı artmakta, sabit telefon hat sayısı ise azalmaktadır. Birçok turizm türü olanağına sahip bölge, Türkiye ile kıyaslandığında önemli bir pay alamamaktadır. Tanıtımın artırılmasıyla, özellikle geceleme sayısında geride olan bölgede turizmde hareketlenmeler görülebilir. Mali yapıya bakıldığında ise, bölgede yıllar içinde tahakkuk ve tahsilât miktarları artarken, tahsilât/tahakkuk oranları, Türkiye'nin gerisindedir. Mevduatın krediye dönüştürülmesinde bölgemiz, Türkiye'ye oranla daha başarılıdır. Bölgede oluşan mevduattan daha fazlası kredi olarak verilmektedir. Takipteki alacakları gösteren verilerde ise bölgenin Türkiye ortalamasına yakındır. İhracat ve ithalat miktarları bölgede yıllar içinde artarken, rakamlar Türkiye'nin çok küçük bir yüzdesini oluşturmaktadır. Özellikle Karadeniz Çanağı'ndaki ülkelerle dış ticaret rakamlarının artması amacıyla Rusya'ya bölgeden direk uçuş seferlerinin konabilmesi önem arz etmektedir. Bölgede yıllar içinde ihracatçı firma sayısında artış olurken, ithalatçı firma sayısında gerileme gözlenmiştir. Dış ticarete dikkat çeken önemli bir özellik, birçok ürünün yetişebildiği ülkemizde hububatın çok fazla ithal edilmesidir. Bu da üretilen hububatın ülke ihtiyaçlarını karşılamadığını göstermektedir.

Sanayi

Bölgede sanayi, istihdam ve girişim sayısı bakımından imalat sanayinde yoğunlaşmaktadır. Bölgede

3. İKTİSADİ YAPI

imalat sanayi ihracat ağırlıklı bir yapıya sahipken, madencilik ve taşocakçılığı sektörü ithalat ağırlıklı bir yapısı vardır. Bölgede imalat sanayide yoğunlaşma katsayısı, uzmanlaşma matrisi ve değişim payı analizine göre öne çıkan sektörler olarak tespit edilen sektörler:

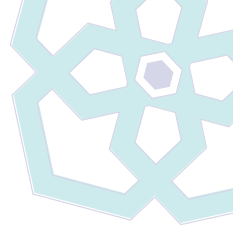
- Gıda ürünleri ve içecek imalatı
- Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı (mobilya hariç)
- Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ile saat imalatı
- Mobilya imalatı; başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalatlar
- Ana metal sanayisi
- Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı sektörleridir.

Bölgemizde de tarımsal üretimin yüksek olması “Gıda ürünleri ve içecek imalatı” sektörünün bölgemizde önemli bir sanayi kolu olarak gelişmesinde etkili olmuştur. Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı (mobilya hariç) sektörü ülke çapında homojen bir yapı göstermekte olup, geleneksel sanayi merkezleri dışında TR83 Bölgesi gibi diğer bölgelerde de önemli bir istihdam kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı sektöründe bölgemizde ağırlıklı olarak tuğla, kiremit, çimento, kireç ve mermer gibi ürünler üretilmektedir. Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ile saat imalatı sektörü ileri teknoloji gerektirmesi ve kalifiye işgücü talebi nedeniyle gelişmiş bölgelerde yoğunlaşmış bir sektör olup bölgesel dağılımda TR83 Bölgesi sektördeki işletme sayısı ve istihdam bakımından 3 büyük ilin hemen arkasından gelmektedir. Bölgemizde bu sektörde kayıtlı olan işletmeler, tıbbi alet ve makineler (serum seti, tansiyon aleti, kan ölçme makinesi, vb.), hastane alet ve makineleri (sterilizatör, otoklav, etüv, röntgen cihazı), enjektör ve şırıngalar, cerrahi el aletleri, ortopedik aletler, laboratuvar alet ve makineleri, ameliyat masası gibi ağırlıklı olarak sağlık hizmet ve araçları imalatında yoğunlaşmaktadır. “Ana metal sanayisi” ve “Mobilya imalatı; başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalatlar” sektörlerinde bölgesel dağılımına bakıldığında başta İstanbul olmak üzere büyük ve sanayisi gelişmiş kentlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Sektörün yoğunlaşma katsayısı 1’den büyük olmasına rağmen, TR83 Bölgesi’nin sektördeki payı görece düşüktür.

Madencilik ve taşocakçılığı sektöründe bölge için en önemli madenler bentonit, mermer, linyit, antimon ve kromdur. Bölge illerinden Samsun, maden çeşitliliği ve rezervi bakımından sınırlı potansiyele sahip iken bölgedeki diğer illerin yer altı kaynağı potansiyeli yüksektir. Tokat antimon ve bentonit gibi önemli metalik maden ve endüstriyel hammadde yataklarına sahiptir. Amasya ilinde ortaya çıkarılan önemli madenler arasında maden kömürü, bakır-kurşun-çinko, manganez, bentonit ve seramik-refrakter killeri olup ilde işletilen maden kaynakları kömür, mermer ve kalkerdir. Çorum’un çok çeşitli metalik ve endüstriyel hammadde yataklarına sahip olduğu tespit edilmiştir. Maden kaynaklarının yanı sıra bölge Kuzey Anadolu fay kuşağı boyunca zengin jeotermal kaynaklara sahiptir.

TR83 Bölgesi hidroelektrik enerji potansiyeline ve yenilenebilir enerji kaynaklarına sahip bir bölgedir. Kişi başı elektrik tüketimi bakımından bölge, 26 Düzey 2 bölgesi arasında 19. sırada yer almaktadır. Elektrik üretim kapasitesi bakımından ise TR83 Bölgesi 11. Sırada yer almaktadır. Bölgede hem hidrolik hem de termal elektrik üretim kapasitesi mevcuttur. Bölgede elektrik çoğunlukla hidroelektrik santraller vasıtasıyla üretilmektedir.

Yenilenebilir enerji kaynakları açısından rüzgar enerjisi potansiyeli incelendiğinde bölgenin bu bakımdan çok zengin olmadığı görülmektedir. Bölgemizin içinde bulunduğu Karadeniz Bölgesi

güneş enerjisi potansiyeli ve güneşlenme süresi bakımından diğer bölgelere kıyasla en düşük potansiyele sahip bölgedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarından biyoenerji, canlı organizmalar veya bunların yan ürünlerinden elde edilen bir enerji türüdür. Biyoenerji türleri biyodizel, biyoetanol, biyogaz olarak sınıflandırılmaktadır. Biyoetanolün elde edildiği bitkilerden başta şeker pancarı olmak üzere, mısır ve buğday üretimi bölgemizde oldukça yaygındır. Ülkemizde üretilen şekerpancarının yüzde 8,2'si, mısırın yüzde 3,24'ü, buğdayın ise yüzde 9,7'si bölgemizde üretilmektedir. Biyodizel üretiminde kullanılan soyanın yüzde 21'i, ayçiçeğinin yüzde 4,52'si, kolzanın yüzde 1,45'i bölgemizde üretilmektedir. Kanatlı hayvancılığın yaygın olduğu Çorum ili başta olmak üzere bölgemiz illerinde kentsel ve hayvansal atıklardan yararlanma yoluna gidilerek biyogaz üretimi gerçekleştirilebilir.

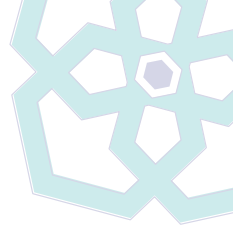

OKA

ORTA KARADENİZ KALKINMA AJANSI
MIDDLE BLACK SEA DEVELOPMENT AGENCY

YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

TR83 BÖLGESİ
MEVCUT DURUM ANALİZİ

4.1 GİRİŞ

TR83 Bölgesi fiziksel altyapı koşullarının inceleneceği bu bölümde bölgenin altyapısını oluşturan temel unsurlar; yani su temini, kanalizasyonlar, yol ağları, haberleşme ağları, enerji altyapısı ile kentleşme gibi temel başlıklar incelenecektir. Esas olarak bölgedeki altyapı sistemlerindeki yetersizliklerin belirlenmesi ve ileri dönemde ortaya çıkacak ihtiyaçların analizine yönelik saptamaların yapılması amaçlanmaktadır.

4.2 ALTYAPI

4.2.1 GİRİŞ

Bu bölümde, TR83 Bölgesi'nin kentsel ve kırsal alanda su temini ve kanalizasyon altyapısının mevcut durumu incelenmiş ve analiz edilmiştir. Verilerin olanak sağladığı biçimde bölge altyapısı Türkiye'deki idari yapılanmaya uygun olarak kentsel alanda belediyeler, kırsal alanda ise köyler düzeyinde bölge mevcut durumu ortaya konmaya çalışılmıştır.

4.2.2 SU KAYNAKLARI VE KANALİZASYON ALTYAPISI

4.2.2.1 Fiziki Coğrafya ve Jeoloji

TR83 Bölgesi, Türkiye'nin Orta Karadeniz bölümü ile İç Anadolu Bölgesi sınırları içerisinde, 40° 00' ile 41° 45' kuzey enlemleri ve 34° 00' ile 37° 40' doğu boylamları arasında, Yeşilirmak ve kısmen de Kızılırmak nehirlerinin su toplama alanlarında yer almaktadır. Bölge yaklaşık 37 937 km²'lik yüzölçümü ile Türkiye yüzölçümünün yaklaşık olarak yüzde 4,85'ini kapsamaktadır. TR83 Bölgesi'nin yaklaşık yüzde 34,9'u orman ve fundalık, yüzde 10,8'i çayır ve mera ile örtülü, geri kalan yüzde 54,3'ü ise tarım ve diğer araziler ile kaplıdır. TR83 Bölgesi'nde Paleozoik, Mezozoik, Senozoik zamanlarına ait çökel, magmatik ve metamorfik kaya birimleri ile Kuvaterner'den günümüze değin oluşmuş eski ve yeni alüvyonlar yüzeyleyirler (YHGP, 2006).

4.2.2.2 Bölgedeki Su Kaynakları

4.2.2.2.1 Akarsu Havzaları

TR83 bölgesi konum olarak Yeşilirmak ve Kızılırmak havzalarının ortasında yer almaktadır. Tokat ilinin tamamı Yeşilirmak havzası sınırları içerisinde kalırken, Amasya, Samsun ve Çorum ili yüzölçümlerinin sırasıyla yüzde 90, yüzde 45 ve yüzde 30'luk bölümleri Yeşilirmak havzasında, geri kalan bölümleri ise Kızılırmak havzasında yer almaktadır. Yeşilirmak havzası toplam drenaj alanı

Şekil 4.2.2.2.1.1 Türkiye Su Havzaları ve TR83'ün Konumu

Kaynak: YHGP, 2006

4. YAŞAM KALİTESİ, ERIŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

36.114 km², yıllık ortalama akış miktarı 5,8 km³ olup, bu miktar 186,05 km³ olan Türkiye toplam yıllık akış miktarının yüzde 3,1'lik kısmına karşı gelmektedir. Kızılırmak havzası toplam drenaj alanı 78.180 km², yıllık ortalama akış miktarı 6,48 km³ olup, bu miktar Türkiye toplam yıllık akış miktarının yüzde 3,5'lik kısmına karşılık gelmektedir.

4.2.2.2.2 Yüzey Suları

Bölgenin toplam yıllık su potansiyeli yaklaşık 150.00 hm³/yıl olup, bölge potansiyeli Türkiye toplamının yüzde 7'sini oluşturur. Bölgenin toplam su potansiyelinin yüzde 6'sı yeraltı suyu, yüzde 94'ü yerüstü suyu kaynaklarıdır. Bu durumun oluşmasında en büyük pay sahibi bölgeden geçen Kızılırmak ve Yeşilirmak'tır. Diğer önemli yüzey suyu elemanı olan göletlere ilişkin veriler ise aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.2.2.2.1 Samsun İli Göletleri

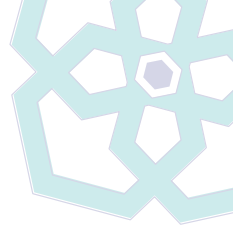
Göletin Adı	Depolama hacmi
Güven Göleti Sulaması	2,20 hm ³
Divanbaşı Göleti Sulaması	2,10 hm ³
Kozansıkı Göleti Sulaması	0,37 hm ³
Güldere Göleti Sulaması	0,83 hm ³
Karabük Göleti ve Sulaması	2,05 hm ³
Dereköy Göleti Sulaması	9,603 hm ³
Samsun-Hacıdede Göleti ve Sulaması (SE) İnş.	4, 267 hm ³
Samsun-Vezirköprü Duruçay Göleti ve Sulaması (SE) İnş.	5, 892 hm ³
Samsun-Merkez Taflan Göleti (SE) İnş.	2, 261 hm ³

Kaynak: DSİ, 2010

Tablo 4.2.2.2.2 Tokat İli Göletleri

Göletin Adı	Depolama hacmi
Artova Göleti Sulaması	3,07 hm ³
Dutluca Göleti Sulaması	3,30 hm ³
Büyükaköz Göleti Sulaması	0,82 hm ³
Uluöz Göleti Sulaması	1,04 hm ³
Akbelen Göleti Sulaması	1,43 hm ³
Kızık Göleti Sulaması	7,108 hm ³
Bedirkale Göleti Sulaması	17,87 hm ³

Kaynak: DSİ, 2010

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

Tablo 4.2.2.2.3 Çorum İli Göletleri

Göletin Adı	Depolama hacmi
Merkez-Evcyenikışla Göleti Sulaması	0,316 hm ³
Merkez-Seydim-1 Göleti	0,725 hm ³
Merkez-Seydim-2 Göleti	1,012 hm ³
Sungurlu-İnegazili Göleti Sulaması	0,241 hm ³
Alaca-Geven Göleti Sulaması	0,553 hm ³
Alaca-Bozdoğan Göleti Sulaması	0,600 hm ³
Alaca-Höyük Göleti Sulaması	0,202 hm ³
Alaca-Sincan Göleti Sulaması	0,684 hm ³
Mecitözü-Geykoca Göleti Sulaması	0,338 hm ³
Mecitözü-Hıdırlık Göleti Sulaması	0,607 hm ³
Ortaköy-Pınarlı Göleti Sulaması	0,223 hm ³
Kargı-Aksu Göleti Sulaması	0,234 hm ³
Kargı-Gökçedoğan Göleti Sulaması	0,630 hm ³

Kaynak: DSİ, 2010

Tablo 4.2.2.2.4 Amasya İli Göletleri

Göletin Adı	Depolama hacmi
Ortaköy Göleti Sulaması	0,86 hm ³
Kızıldüren Göleti Sulaması	0,29 hm ³
Yeniköy Göleti Sulaması	1,62 hm ³
Doğantepe Göleti Sulaması	1,80 hm ³
Sarıbuğday Göleti Sulaması	0,47 hm ³
Bayırlı Göleti ve Sulaması	0,26 hm ³
Çitli Göleti ve Sulaması	3,20 hm ³
Paşa Göleti ve Sulaması	1,21 hm ³
İmirler Göleti ve Sulaması	1,35 hm ³
İbecik Göleti ve Sulaması	0,85 hm ³
Destek Göleti	0,87 hm ³
Yakacık Göleti ve Sulaması	1,41 hm ³
Yassıçal Göleti ve Sulaması	0,495 hm ³
Ziyaret Göleti ve Sulaması	1 748 hm ³
Gediksaray Göleti ve Sulaması	0, 175 h m ³
Ayvalı Göleti	0, 596 h m ³

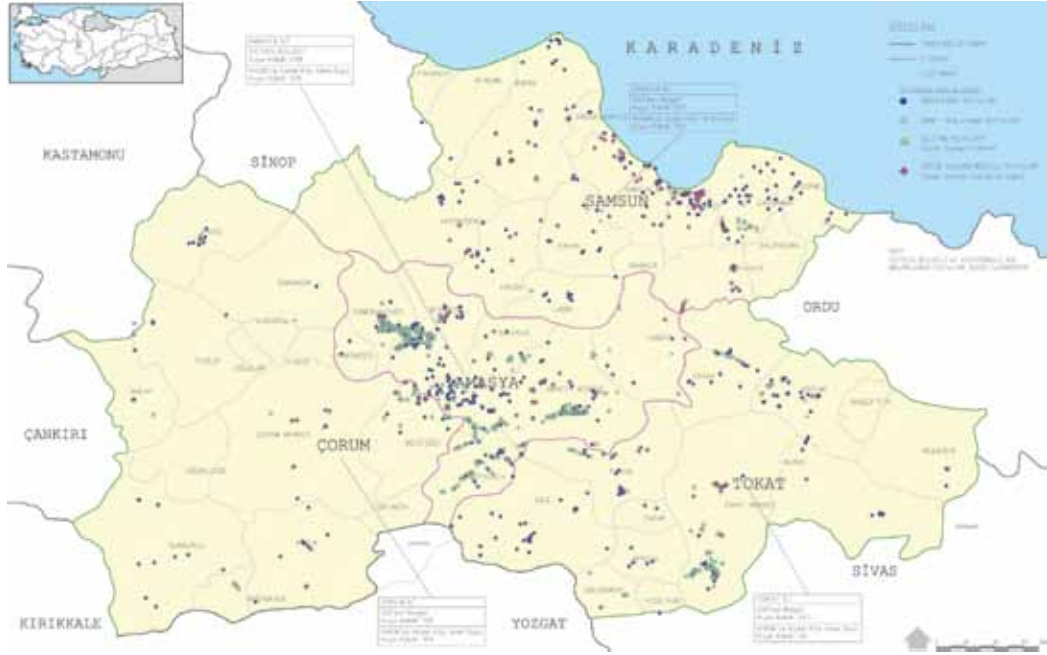
Kaynak: DSİ, 2010

4.2.2.2.3 Yer altı Suları

Bölgede toplam yer altı suyu potansiyeli 795 hm³/yıldır. Bu oran ülke toplamının yaklaşık yüzde 5,81'dir. Yer altı suları bakımından bölgedeki en zengin iller sırasıyla Tokat ve Samsun'dur. Bununla birlikte illerde bulunan DSİ' den belgeli toplam su kuyularına bakıldığında Amasya'da 538, Samsun'da 501, Tokat'ta 267 ve son olarak Çorum'da 108 adet su kuyusu bulunduğu görülmektedir. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğüne açılan köy içme suyu kuyu adedi ise Tokat 40, Çorum 160, Samsun 185, Amasya 124 şeklindedir. Bu kuyuların yoğunlaştıkları alanlar ise aşağıdaki haritada görülmektedir.

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

Şekil 4.2.2.3.1 Belgeli Yer Altı Suyu Sondaj Kuyuları

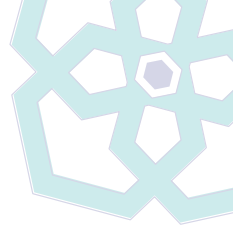
Kaynak: YHGP, 2006

4.2.2.3 Su Temini ve Kanalizasyon Altyapısı

Kentsel ve kırsal alanda su temini ve altyapısını sağlamakla yükümlü olan kuruluşlar DSİ, İller Bankası, Belediyeler ve İl Özel İdareleridir. Bölgenin genel olarak kırsal ve kentsel alanda su temin sorunu olduğu söylenemez. Ancak sonraki başlıklarda da görüleceği gibi hizmet götürme konusunda kırsal alanda çok küçük de olsa eksiklikler olduğu söylenebilir. Kentsel alanda su temini konusunda da bölgede benzer durumun olduğu görülmektedir.

4.2.2.3.1 Kentsel Alanda Su Temini

İdari ve teknik yapılanma gereğince kentsel alanda su temini temel olarak belediyelerin görevleridir ve özelde her belediye içerisinde bulunan fen işleri dairesi tarafından yürütülmektedir. Toplam 4 ilin bulunduğu TR83 Bölgesi'nde 2010 yılı itibarıyla 181 belediye bulunmaktadır. Bu belediyelerin su arzında kullandıkları su, kaynaklarına göre incelendiğinde yaklaşık yüzde 60'lık bir oranın yer altı suyu, geri kalan yüzde 40'lık kısmın ise yerüstü suyu olduğu görülmektedir (YHGP, 2006). Çorum ve Samsun illerinde yerüstü su kaynaklarının görece daha çok olması nedeniyle bu iki ilde yerüstü su kaynağı kullanımı Amasya ve Tokat'a kıyasla daha fazladır.

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

Tablo 4.2.2.3.1.1 TR83 Bölgesi Belediyelerince Kullanılan İçme ve Kullanma Suyu Verileri

BÖLGE ADI	Türkiye	TR83	Samsun	Tokat	Çorum	Amasya
İçme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı (%)	99	99	99	99	100	100
Belediyelerde kişi başı temin						
edilen günlük su miktarı (litre/kişi-gün)	215	264	295	273	192	256
Belediyeler tarafından temin edilen içme ve kullanma suyu miktarı (1000 m3/yıl)	4557074	183770	88963	46469	26306	22032
Belediyelerde içme ve kullanma suyu şebekesi için çekilen yüzey suyu miktarı (1000 m3/yıl)	2220421	64308	56578	240	6704	786
Belediyelerde içme ve kullanma suyu şebekesi için çekilen yeraltı suyu miktarı (1000 m3/yıl)	2336295	119461	32385	46228	19602	21246
Su temini için belediyelerin toplam yatırım harcamaları (TL)	1.327.023.227	23.449.507	16.881.095	2.494.919	3.810.325	263.168

Kaynak: TÜİK, 2008

Tablo 4.2.2.3.1.2 Kaynaklarına Göre Belediyeler Tarafından İçme ve Kullanma Suyu Şebekesi ile Dağıtılmak Üzere Çekilen Su Miktarı

İller	Anket uygulanan belediye sayısı	İçme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen belediye sayısı	Toplam çekilen su miktarı (1000 m3/yıl)	Kaynak (1000 m3/yıl)	Göl-Gölet (1000 m3/yıl)v	Akarsu (1000 m3/yıl)	Baraj (1000 m3/yıl)	Kuyu (1000 m3/yıl)	Belediyelerde içme ve kullanma suyu şebekesi için çekilen yüzey suyu miktarı (1000 m3/yıl)	Belediyelerde içme ve kullanma suyu şebekesi için çekilen yeraltı suyu miktarı (1000 m3/yıl)	Belediyelerde kişi başı çekilen günlük su miktarı (litre/kişi-gün)
Amasya	29	29	22.032	14.964	-	-	786	6.282	786	21.246	256
Çorum	38	38	26.306	12.235	-	300	6.404	7.367	6.704	19.602	192
Samsun	51	50	88.963	6.247	100	1.914	54.564	26.137	56.578	32.385	295
Tokat	77	77	46.469	36.315	-	240	-	9.913	240	46.228	273

Kaynak: TÜİK, 2008

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

Tablo 4.2.2.3.1.1'de de görüldüğü gibi bölgede su temini konusunda çok ciddi bir sorun görülmemektedir. Bölgede hizmet verilen nüfusun toplam belediye nüfusuna oranı ülke ortalamasıyla aynı düzeydedir; hatta Çorum ve Amasya'da bu oran yüzde 100 ile ülke ortalamasının da üzerindedir.

Özellikle kentsel alanda su temininde önemli olan bir konu da suyun kullanıcılara ulaşma biçimidir. AB kurucu üyelerinde ulaşma biçiminin şebeke yoluyla olması yaklaşık yüzde 100 civarında iken yeni katılan üyelerde ise yüzde 70'lere kadar düşmektedir. TR83 Bölgesinde ise kesinleşmiş güncel bilgi olmamasına rağmen ilgili kurumlarla yapılan birebir görüşmeler neticesinde bu oranın yüzde 90'ların üzerinde olduğu bilinmektedir.

4.2.2.3.2 Kırsal Alanda Su Temini

Kırsal alanda su temini konusunda Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün yetkilerinin İl Özel idarelerine aktarılmasıyla bu konuda en yetkili kurum illerin İl Özel İdareleri olmuştur ve bu kurumlar bölgede toplam 2557 (bu sayı 2010 yılı verilerine göre 2604'tür) köye hizmet götürmekle yükümlüdür. 2009 yılı toplam kırsal nüfusu 1.025.443 kişi olup bu sayı bölge nüfusunun yüzde 35,8'ine tekabül etmektedir. Köy başına düşen ortalama nüfusun 393 kişi olduğu TR83 Bölgesi'nde kırsal alanda su temini konusu son yıllarda uygulamaya konan KÖY-DES projeleriyle birlikte önemli gelişmeler göstermiştir. Konuya ilişkin en güncel verilere göre Tablo 4.2.2.3.2.1'de görüldüğü üzere TR83 Bölgesi illerinde hizmet giden ünite sayısının toplam rakama oranı oldukça yüksek seviyelerdedir.

Tablo 4.2.2.3.2.1 Köy İçme Suları Envanteri Fiziki Hizmet Sıralaması

İLİ	TOPLAM ÜNİTE	HİZMET GİDEN ÜNİTE	%
TOKAT	953	953	100
ÇORUM	1.130	1.122	99,3
AMASYA	569	557	97,9
SAMSUN	2.567	2.512	97,9

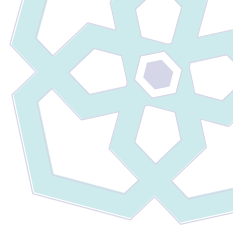
Kaynak: Köy Hizmetleri Su Envanteri, 2006

Tablo 4.2.2.3.2.2, 4.2.2.3.2.3 ve 4.2.2.3.2.4'de ise kırsal alanda hizmet götürülen suyun yetersiz ya da eksik olduğu köylerin oranları görülmektedir. Bu verilere göre en çok köy sayısına sahip olan Samsun'un suyu yetersiz ya da susuz köy sayısında da en önde olduğu görülmektedir. Bu oranın Samsun'da bölgenin diğer illerine göre yüksek olmasının nedeni topografyanın engebeli oluşu ve buna bağlı olarak kırsal yerleşimlerin birbirinden uzak ve dağınık olmasından dolayı altyapı yatırımlarının maliyetli olmasıdır (YHGP, 2006). Diğer taraftan susuz ya da suyu yetersiz olan köy sayısı Çorum ve Tokat'ta neredeyse hiç yoktur ki bu oran yukarıdaki tabloda da görülmektedir.

Tablo 4.2.2.3.2.2 Köy İçme Suları Envanteri

SULU							
BÖLGE	İLİN ADI	KÖY	NÜFUS	BAĞLISI	NÜFUS	TOPLAM ÜNİTE	NÜFUS
		Adet	Nüfus	Adet	Nüfus	Adet	Nüfus
TR 83	SAMSUN	751	224988	1324	123395	2075	348383
	AMASYA	310	94758	192	9784	502	104542
	ÇORUM	727	204123	361	25396	1088	229519
	TOKAT	608	205543	340	24256	948	229799

Kaynak: Köy Hizmetleri Su Envanteri, 2006

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

Tablo 4.2.2.3.2.3 Köy İçme Suları Envanteri

YETERSİZ							
BÖLGE	İLİN ADI	KÖY		BAĞLISI		TOPLAM ÜNİTE	
		Adet	Nüfus	Adet	Nüfus	Adet	Nüfus
TR 83	SAMSUN	98	29289	337	32019	435	61308
	AMASYA	39	10820	16	1071	55	11891
	ÇORUM	6	3022	28	1242	34	4264
	TOKAT	3	210	2	153	5	363

Kaynak: Köy Hizmetleri Su Envanteri, 2006

Tablo 4.2.2.3.2.4 Köy İçme Suları Envanteri

SUSUZ							
BÖLGE	İLİN ADI	KÖY		BAĞLISI		TOPLAM ÜNİTE	
		Adet	Nüfus	Adet	Nüfus	Adet	Nüfus
TR 83	SAMSUN	15	4123	42	4065	57	8188
	AMASYA	0	0	12	603	12	603
	ÇORUM	0	0	8	463	8	463
	TOKAT	0	0	0	0	0	0

Kaynak: Köy Hizmetleri Su Envanteri, 2006

4.2.2.3.3 Kanalizasyon Altyapısı

2003 yılında belediye sayılarına göre Bölgedeki 195 belediyeden 133 belediyenin kanalizasyon şebekesi, sadece 5 belediyenin (Çorum, Bafra, Terme, Ondokuzmayıs ve Atakum) ise atık su arıtma tesisi bulunmaktadır. Kanalizasyon şebekesi olmayan belediyeler ise fosseptik sistemi kullanmaktadır. Bölgedeki kentsel ve kırsal alandaki kanalizasyon altyapısına dair sağlıklı bir bilgi bulunamamasından ötürü bu bölümde sunulan veriler içinde bulunduğumuz döneme dair son durumu açıklamakta yetersiz kalabilir. 2003 yılına ait İller Bankası verilerine göre illerde kanalizasyon hizmeti olan belediye sayısı ve hizmet götürülen belediye nüfusları sırasıyla şöyledir;

Tablo 4.2.2.3.3.1 Bölgedeki Belediyelerin Kanalizasyon Sistemleri Durumu

	Kanalizasyon Şebekesi Olan		
	Belediye Sayısı	Belediye Nüfusu	Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%)
Amasya	13	185.546	86,2
Çorum	26	313.566	87,6
Samsun	23	634.029	79,1
Tokat	71	582.550	87,4

Kaynak: YHGP, 2006

4.2.2.4 Bölgedeki Su Kaynaklarına Bağlı Proje ve Altyapı Unsurları

Bu bölümde bölgede halen işletmede olan ve projeleri devam eden sulama barajları ve enerji üretme amaçlı barajlara ilişkin bulgular ve diğer altyapı unsurlarına ilişkin verilerin sunulması ve analiz edilmesi amaçlanmıştır.

4.2.2.4.1 Sulama Barajları ve Hidroelektrik Santraller

TR83 Bölgesi Yeşilirmak ve Kızılırmak havzaları içerisinde yer almasından dolayı ciddi bir hidroelektrik potansiyeline sahiptir. DSİ ve Elektrik İşleri Etüt İdaresi Genel Müdürlüğü (EİE)

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

tarafından bugüne kadar yapılan çalışmalar neticesinde işletmede olan ve halen inşa halinde veya planlama aşamasında olan toplam 19 adet hidroelektrik santral projesi geliştirilmiştir. 19 adet projenin toplam kurulu gücü 2 011 MW, toplam yıllık enerji üretimi 7 040 GWh olması öngörülmektedir. Bu rakam Türkiye'de üretilen toplam hidroelektrik enerji potansiyelinin yaklaşık yüzde 5,6'sına tekabül etmektedir. Aşağıdaki tablolarda da illerde şu an işletmede olan enerji barajları ve sulama barajlarının detayları görülmektedir.

Tablo 4.2.2.4.1.1 Çorum'da Bulunan Barajlar

	Alaca Barajı	Yeni hayat Barajı	Obruk Barajı	Hatap Barajı	Çorum Barajı
Barajın Yeri	Çorum-Alaca	Çorum-Merkez	Çorum-Osmancık-Obruk Köyü	Çorum-Alaca	Çorum-Merkez
Akarsuyu	Büyüksöğütözü deresi	İlginozü Deresi	Kızılırmak	Hatap Çayı	Çomar deresi
Amacı	Sulama	İçmesuyu	Sulama+Enerji	Sulama+İçmesuyu	İçmesuyu+Sulama
İnşaatin (başlama-bitiş) yılı	1979 - 1984	1990 - 1997	01.04.1996 - 30.06.2009	12.07.1995 23.02. 2009	1974 - 1977
Gövde dolgu tipi	Kaya dolgu	Toprak dolgu	Kil Çekirdek+Yarı Geçirimli Dolgu	Kil Çekirdekli, kaya dolgu	Toprak dolgu
Gövde hacmi	0,665 hm ³	3,18 hm ³	12,83 hm ³	1,25 hm ³	0,590 hm ³
Sulama alanı	1 300 ha(net)		5538 ha(Brüt)	2253 ha (Brüt)	480 ha(net)

Kaynak: DSİ, 2010

Tablo 4.2.2.4.1.2 Amasya'da Bulunan Barajlar

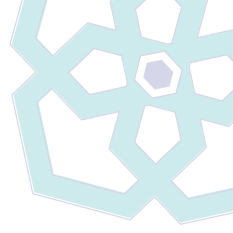
	Uluköy Barajı	Yedikır Barajı	Sarayözü Barajı	Derinöz Barajı
Barajın Yeri	Amasya-Merkez	Amasya	Amasya Gümüşhacıköy	Samsun-Ladik
Akarsuyu	Derebey deresi	Tersakan Akarsuyu	Balıklı Deresi	Derinöz Deresi
Amacı	Sulama	Sulama	Sulama	Sulama
İnşaatin (başlama-bitiş) yılı	1978-1984	1982 - 1985	1986 - 1989	1990 - 2003
Gövde dolgu tipi	Homojen toprak dolgu	Toprak dolgu	Kil çekirdekli yarı geçirimli	Kil çekirdekli kaya dolgu
Gövde hacmi	0,848 hm ³	6,000 hm ³	1,400 hm ³	3,168 hm ³
Sulama alanı	1 000 ha	7,200 ha	3.500 ha	4 124 ha

Kaynak: DSİ, 2010

Tablo 4.2.2.4.1.3 Samsun'da Bulunan Barajlar

	Altinkaya Barajı	Hasan Uğurlu Barajı	Suat Uğurlu Barajı	Çakmak Barajı	Derbent Barajı
Barajın Yeri	Samsun	Samsun	Samsun	Samsun	Samsun
Akarsuyu	Kızılırmak	Yeşilırmak	Yeşilırmak	Abdal Deresi	Kızılırmak
Amacı	Enerji	Enerji	Enerji+Sulama	İçmesuyu amaçlı	Enerji+Sulama
İnşaatin (başlama-bitiş) yılı	1980-1988	1971-1981	1975-1981	1985 - 1988	1985 - 1991
Gövde dolgu tipi	Kil çekirdekli kaya dolgu	Kil çekirdekli kaya dolgu	Kil çekirdekli kaya dolgu	Zonlu toprak dolgu	Kil çekirdekli kaya dolgu
Gövde hacmi	15,9 hm ³	9,6 hm ³	2,338 hm ³	2,6 hm ³	2,5 hm ³
Güç	700 MW	500 MW	46 MW		56 MW
Yıllık Üretim	1632 GWh	1217 GWh	273 GWh		257 GWh

Kaynak: DSİ, 2010

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

Tablo 4.2.2.4.1.4 Tokat'ta Bulunan Barajlar

	Almus Barajı	Ataköy Barajı	Boztepe Barajı	Belpınar Barajı	Köklüce HES
Barajın Yeri	Tokat Almus ilçesinde	Tokat - Almus	Tokat	Tokat	Tokat
Akarsuyu	Yeşilirmak	Yeşilirmak	Boztepe akarsuyu	Devrek Boğazı Deresi	Yeşilirmak
Amacı	Sulama Taşkın Enerji	Enerji	Sulama	Sulama	Enerji
İnsanın (başlama-bitiş) yılı	1958 - 1966	1975 - 1977	1978 - 1984	1977 - 1984	1975 - 1988
Gövde dolgu tipi	Zonlu toprak dolgu	Toprak dolgu	Toprak dolgu	Kil çekirdekli kaya dolgu	Nehir ve kanal Santrali
Gövde hacmi	3, 405 hm ³	0, 6 hm ³	1,15 hm ³	0, 9 hm ³	
Güç	27 MW	5,5 MW			90 MW
Yıllık Üretim	99 GWh	8 GWh			584 GWh

Kaynak: DSI, 2010

4.2.3 ENERJİ ALTYAPISI

Bu bölümde temelde elektrik ve doğalgaz altyapısı olmak üzere bölgenin sahip olduğu enerji altyapısının mevcut durumunu ortaya koymak amaçlanmıştır.

4.2.3.1 Bölge Elektrik Üretim Kapasitesi

TR83 Bölgesi'nde termal ve hidrolik enerji üretim santrallerinden elde edilen toplam elektrik üretim miktarı aşağıdaki tablodan da görüldüğü gibi 1756 MW'tır. Bölge sınırları içerisinde bulunan iki önemli akarsu üzerinde kurulan santraller bölgenin elektrik üretim kapasitesi için en önemli

Tablo 4.2.3.1.1 Elektrik Üretim Kapasitesi

BÖLGE ADI	Toplam kapasite (MW)	Hidrolik (MW)	Termal (MW)
Türkiye	38843,5	12906,1	25937,4
TR83	1756,8	1451,7	305,2
Samsun	1601,4	1328,4	273
Tokat	136,7	122,5	14,2
Çorum	17,9	-	17,9
Amasya	0,8	0,8	-

Kaynak: TÜİK, 2005

unsurlardır. Hidroelektrik enerji potansiyeli bakımından TR83 Bölgesi'nde üretilen enerjinin ülkede üretilen enerjiye oranı yaklaşık yüzde 10'dur.

Üretilen elektriğin tüketiminde birinci sırayı sanayi üretimi almaktadır. Ancak bölge elektrik tüketiminde sanayinin payının Türkiye'ye oranı bölgenin çok gelişmiş bir sanayisi olmadığına da işaret etmektedir.

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

Tablo 4.2.3.1.1 Elektrik Üretim Kapasitesi

BÖLGE ADI	Türkiye	TR83	Samsun	Tokat	Çorum	Amasya
Toplam tüketim (MWh)	161.947.528	3662901	1959868	604610	659109	439313
Resmi daire (MWh)	7344252	165994	98843	30373	20970	15808
Sanayi işletmesi (MWh)	74.850.263	1426977	802636	181522	274770	168048
Ticarethane (MWh)	23.903.332	418524	229576	71698	76733	40518
Mesken (MWh)	39.583.598	1221867	637952	225611	202115	156189
Tarımsal sulama (MWh)	4730976	91420	45074	10312	14787	21248
Şantiye (MWh)	-	-	-	-	-	-
Sokak aydınlatma (MWh)	3970228	171924	76959	35976	28453	30536
Diğer (MWh)	7564880	166195	68829	49119	41281	6966
Kişi başına toplam elektrik tüketimi (KWh)	2264	1347	1589	980	1208	1357
Kişi başına sanayi elektrik tüketimi (KWh)	1047	525	651	294	504	519
Kişi başına mesken elektrik tüketimi (KWh)	553	449	517	366	371	483

Kaynak: TÜİK, 2005

İletim ve dağıtım hatları incelendiğinde bölgede dağıtım hatlarının büyük kısmının orta ve alçak gerilim hatlarından oluştuğu görülmektedir. Orta gerilim hatlarının büyük kısmı, şehir içlerinde dahi, havai hatlardan oluşmaktadır. Bölgede, genellikle bir ana (master) plan çerçevesinde hatların tesis edilmesi gerekirken, kısa vadeli planların uygulamaya konulması ile mevcut elektrik dağıtım sistemi altyapısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Oluşturulan bu altyapı, şehir içi görüntü kirliliğine, enerji kesintilerine, kayıp-kaçak oranlarının artmasına yol açmaktadır (YHGP, 2006).

Kaçak elektrik kullanımı aşağıda görüldüğü gibi bölgede en fazla Tokat ilinde bulunmaktadır.

Tablo 4.2.3.1.1 Elektrik Üretim Kapasitesi

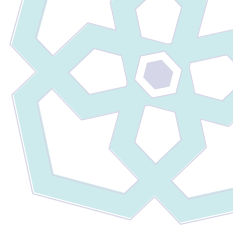
İL MÜDÜRLÜKLERİ	(%)
TOKAT	11,0
SAMSUN	8,5
ÇORUM	9,6
AMASYA	8,9

Kaynak: TÜİK, 2005

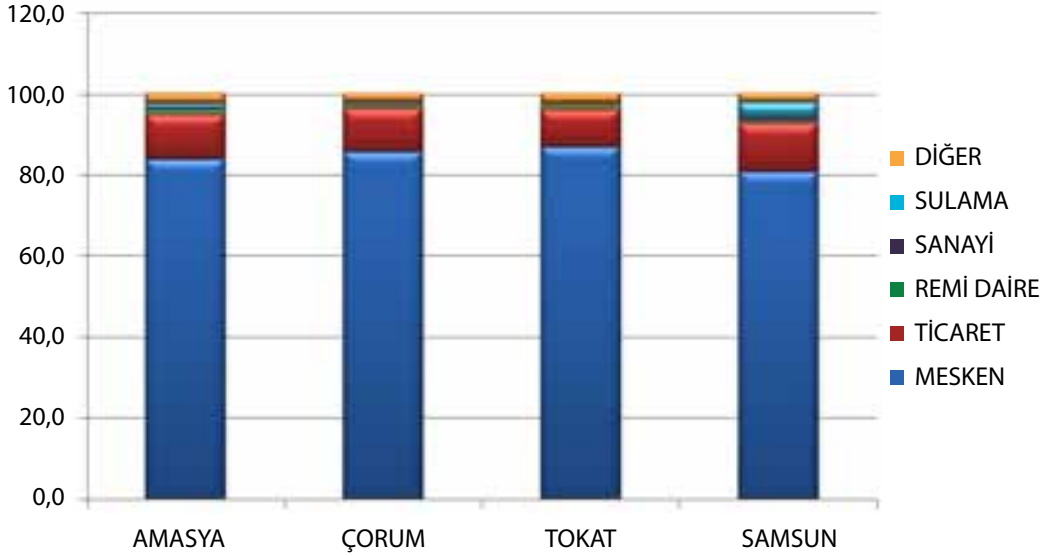
Bölge genelinde kaçak elektrik kullanımı çok yüksek oranlarda değildir ve ülke ortalamasının da altındadır. Ancak Türkiye'nin gelişmiş illerine bakıldığında bu oranların dahi yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Ülke genelinde kaçak elektrik kullanımında ortalamanın yüzde 14,4 olduğu görülmektedir. Bununla birlikte iller bazında incelendiğinde ise Mardin yüzde 72,7 ile kaçak elektrik kullanımında en yüksek, Denizli ise yüzde 1,3 ile en düşük orana sahiptir.

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

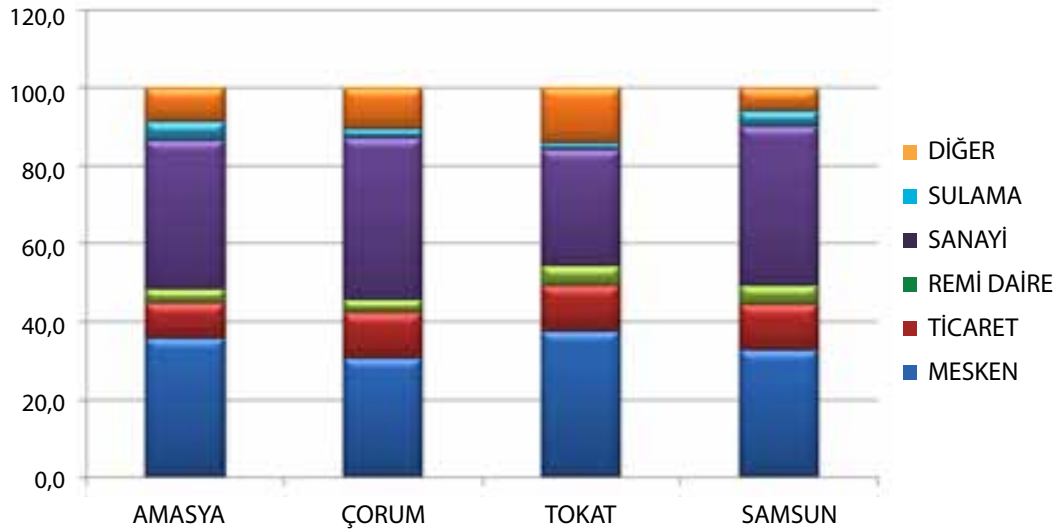

Şekil 4.2.3.1.1 Elektrik Abone Sayılarının Türlerine Göre Dağılımı (2008)

Kaynak: TEDAŞ, 2008

Şekil 4.2.3.1.2 Elektrik Tüketiminin Sektörel Dağılımı (2008)

Kaynak: TEDAŞ, 2008

Yukarıda da bahsedildiği gibi abone sayıları ve tüketilen elektriğin miktarına bakıldığında ve bu miktarların ülke ortalamalarıyla mukayesesi bölgede sanayinin çok gelişmemiş olduğuna işaret etmektedir. Şekil 4.2.3.1.1 ve Şekil 4.2.3.1.2 ise bu ilişkinin bölge illeri içerisindeki durumunu göstermektedir. Çorum ve Samsun, bölgenin sanayisi en gelişmiş iki ili, sanayide tüketilen elektrikte en başta yer almaktadır bununla birlikte görece daha az gelişmiş sanayisi olan Tokat ve Amasya illeri bu oranlarda daha geridedir.

Ülke toplamında elektrik tüketiminin sektörel dağılımı ve bu dağılımın bazı OECD ülkeleriyle mukayesesi tablo 4.2.3.1.4'te görülmektedir. Bu tabloda da görüldüğü gibi sanayide elektrik tüketimi yine birçok gelişmiş ülkenin gerisindedir.

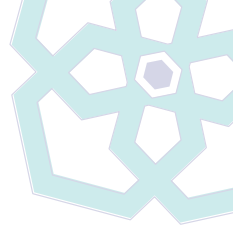
4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

Tablo 4.2.3.1.4 Bazı OECD Ülkeleri Net Elektrik Tüketimlerinin Sektörel Dağılımı, 2008

	MESKEN	TİCARET VE KAMU HİZMETLERİ	SANAYİ	TARIM	TAŞIMACILIK	ENERJİ	DİĞER	TOPLAM
ABD	1351,5	1299,7	916,7		7,4	94,6	146,9	3816,8
JAPONYA	279,6	360,8	320,6	0,9	19	13		993,9
ALMANYA	141,5	130,3	229,4	8,3	16,3	16,6		542,4
KANADA	148,5	132,2	204,1	9,7	4,5	28,8		527,8
KORE	52,5	119,5	189,5	7,3	2,5			371,4
İTALYA	67,6	78,1	147,4	5,5	10,2	8,8		317,6
FRANSA	147	126,6	138,9	3,4	12,3	16,3	1,7	446,2
İNGİLTERE	116,4	97,4	116,3	4,1	8,5	8,6		351,4
MEKSİKA	48,4	21,6	111,1	8,7	1,2	6,6		197,5
İSPANYA	65,7	65,8	106,8	6	5,4	7,2		256,9
AVUSTRALYA	62,2	49,1	93,9	1,9	2,6	10,1		219,8
TÜRKİYE	34,5	35,3	66,4	4,4	0,8	1,7		143,1
İSVEÇ	41,5	27,1	57,3	2	2,9	2,6		133,4
NORVEÇ	33,5	21,3	49,5	2,1	1,5	3,2		111,1
FİNLANDİYA	21,1	16,1	46,9	0,9	0,7	1		86,7
POLONYA	26	29,5	42,8	1,5	3,6	17,9		121,3
HOLLANDA	24,8	31,2	41,6	6,8	1,6	5,4		111,4
BELÇİKA	22,7	17,1	40,2	0,9	1,6	3,4		86,1
İSVİÇRE	17,7	16,9	19	1	3,1			57,8
PORTEKİZ	13,4	15,2	17,6	1	0,5	0,8		48,5
YENİ ZELANDA	12,3	8,3	14,6	1,5	0,5	0,5	1,2	38,9
YUNANİSTAN	17,7	17,8	14,2	2,7	0,2	2,3		54,9
SLOVAKYA	4,6	6,3	11,8	0,4	0,6	1,3		24,9
DANİMARKA	10,6	10,7	10,4	2	0,4	0,8		34,9
MACARİSTAN	11,5	10,3	9,4	0,9	1,2	3,3		36,6
İRLANDA	8,1	8,1	9	0,6	0,1	0,1		26
								Birim: TWh
OECD	2814,1	2780,4	3085,2	87,3	114,7	258,6	151,6	9292

Kaynak: International Energy Agency, 2010

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

4.2.3.2 Doğalgaz

Enerji altyapısı içerisinde değerlendirilen bir diğer bölüm doğalgaz altyapısıdır. Bölge içerisinde doğalgaz ihtiyacını karşılayan en önemli altyapı unsuru, bölgeden geçen Mavi Akım doğalgaz boru hattıdır.

Şekil 4.2.3.2.1 Mavi Akım Doğalgaz Ana İletim Hattı

Kaynak: <http://gazprom.com/ff/posts/65/395913/img30726.jpeg>, 2010

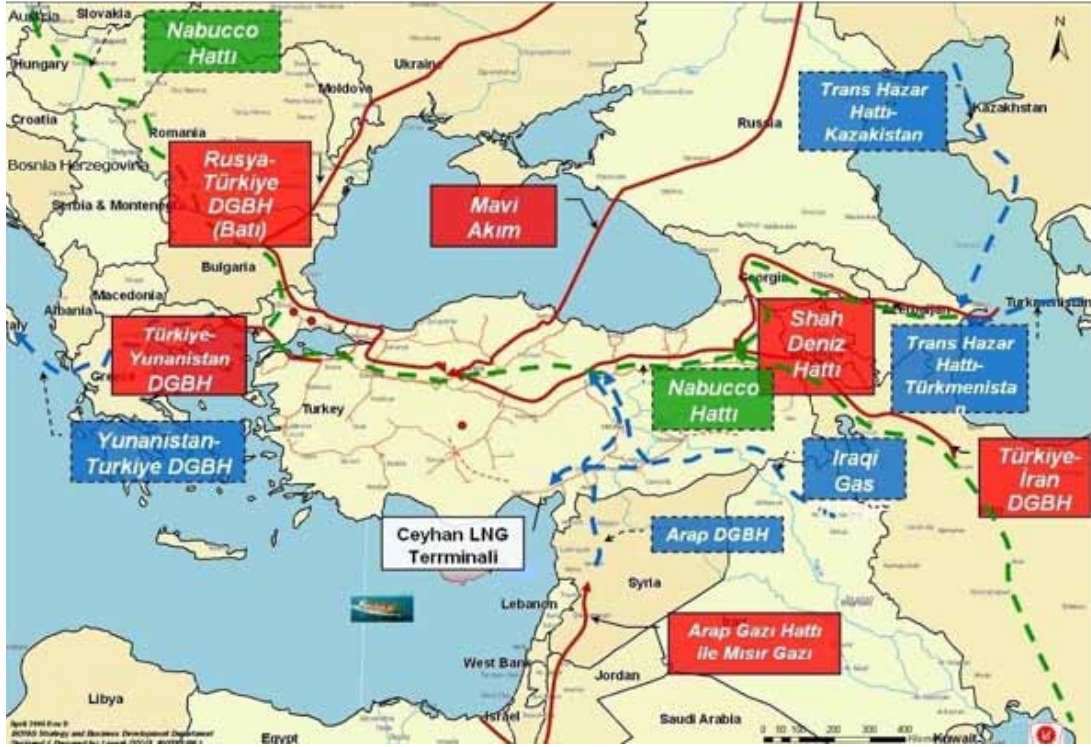
Rusya'da İzobilnoye-Djubga arasında 56-inç çapında 307 km ve 48-inç çapında 65 km uzunluğundaki Boru Hattı Sistemi, Karadeniz'i 392 km. uzunluğunda bir hatla geçerek Türkiye'ye Samsun üzerinden giriş yaparak Amasya, Çorum, Kırıkkale üzerinden Ankara'ya ulaşmaktadır.

Hattın yapım çalışmaları tamamlanmış ve 20 Ekim 2002 tarihinde Samsun-Durusu ölçüm istasyonunda düzenlenen "Altın Kaynak" töreni ile Karadeniz'den gelen boru hattı Samsun'daki hat ile birleştirilmiştir. Gerekli test işlemlerinin tamamlanmasının ardından 20 Şubat 2003 tarihinde Sistem devreye alınmış ve Rusya'dan gaz sevkiyatı başlamıştır.

Türkiye'nin sahip olduğu doğalgaz ve petrol hatlarıyla birlikte dâhil olduğu diğer uluslararası projeler aşağıda verilmiştir.

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

Şekil 4.2.3.2.3 Uluslararası Doğalgaz Boru Hatları Projeleri

Kaynak: www.botas.gov.tr, 2010

Şekil 4.2.3.2.2'de görüldüğü gibi bölge illerinin tamamında doğalgaz temini edilmektedir. Ancak kullanım oranları henüz istenilen düzeyde değildir. Bölge illerinde konut alanlarında henüz tamamen doğalgaza geçiş sağlanmamıştır. Bu durum hala ciddi bir hava kirliliği nedeni olarak dikkat çekmektedir.

4.2.4 ULAŞIM ALTYAPISI

Bu bölümde amaçlanan TR83 Bölgesi içerisinde var olan karayolu, demiryolu, denizyolu ve havayolu altyapısını incelemek ve mevcut durumunu ortaya koymaktır. Çalışma kapsamında Karayolları Bölge Müdürlüğü ve TÜİK verilerinden faydalanılmıştır.

4.2.4.1 Bölge Karayolu Ağı

TR83 Bölgesi Karayolları Genel Müdürlüğü 7. Bölge sınırları içerisinde kalmaktadır. Buradan alınan verilere göre bölgede il ve devlet yolları birlikte olmak üzere toplam karayolu uzunluğu 3.035

Tablo 4.2.4.1.1 TR83 Bölgesi Toplam Yol Uzunlukları

YIL	BÖLGE ADI	İl ve devlet yolu (km)	Otoyol (km)	Köy yolu (km)	Demir yolu (km)
2010	Türkiye	62.023	2010	288.013	8699
2010	TR83	3.035	-	20.892	353
2010	Samsun	806	-	8.200	147
2010	Tokat	705	-	4.509	137
2010	Çorum	1.030	-	4.868	-
2010	Amasya	494	-	3.315	69

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü, 2010

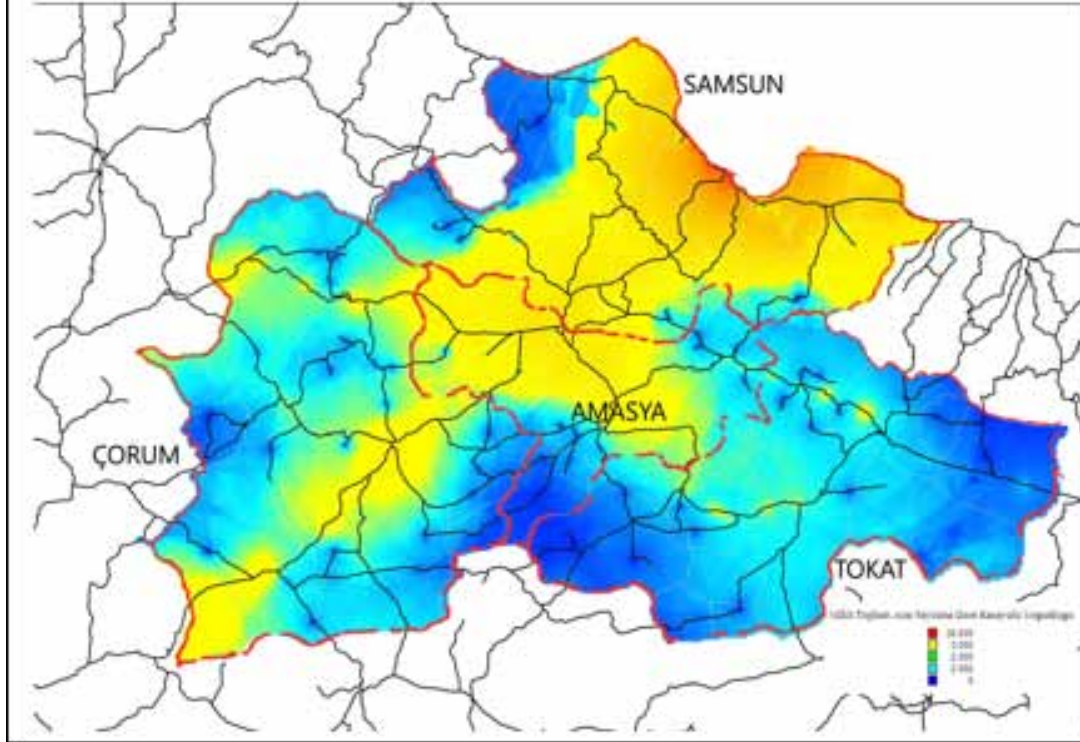
4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

km'dir. Toplam köy yolları ise 20.892 km'dir. TR83 Bölgesi'ndeki karayollarının bir bölümü aynı zamanda uluslararası ağların da bir parçasıdır. Osmancık'tan başlayıp Merzifon, Samsun ve Terme'yi de içine alan, bölge dışında Gürcistan sınırına kadar devam eden hat TEM (Trans-European Motorways) Ağı üzerinde yer almaktadır.

Karayolları Genel Müdürlüğüne yapılan devlet yolları toplam trafik hacim çalışmasına göre bölgede en yoğun trafik hacminin yaşandığı yönler Samsun'dan Doğu Karadeniz'e uzanan istikamet ve yine Samsun'u Ankara'ya bağlayan ve Merzifon ve Çorum üzerinden geçen yoldur.

Karayollarında gerek mal gerekse insan taşımacılığının dağılımı incelendiğinde Samsun'un bölgede en önemli çekim merkezi olduğu görülmektedir. Yük taşımacılığında trafiğin başlangıç noktasını göz önünde bulundurduğumuzda, Samsun'un önemli bir üretim merkezi olduğu ve birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Yük taşımacılığının başlangıç noktası olarak ikinci sırada ise Çorum gelmektedir. Bu iki ili sırasıyla Amasya ve Tokat izlemektedir. Bu ilişki doğal olarak illerin üretim kapasiteleriyle paralellik göstermektedir. Yük trafiğinde varış noktalarında da benzer bir ilişkinin

Şekil 4.2.4.1.1 Bölge Karayolları Trafik Hacmi

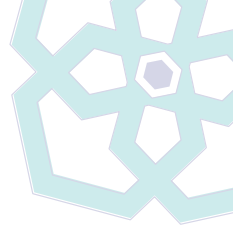

Kaynak: Altık Veriler Karayolları Genel Müdürlüğü, 2010

görüldüğü söylenebilir. Varış noktaları ise sırasıyla Samsun, Çorum, Tokat ve Amasya şeklindedir. TR83 Bölgesi dışındaki yük taşımacılığında İstanbul hem bir varış noktası hem de başlangıç noktası olarak birinci sıradadır. Başlangıç noktası olarak İstanbul'u Ordu, Ankara ve Rize varış yerlerinde ise Rize ve Ankara takip etmektedir (YHGP, 2006).

Şekil 4.2.4.1.1 de görüldüğü üzere bölgenin trafik hacmi bölgenin önemli merkezlerini ve bölgeyi ulusal ölçekteki önemli noktalarla bağlayan ağ üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu yapı aynı zamanda yukarıda taşımacılıkta başlangıç ve varış noktaları arasındaki ilişkiyi de teyit eder niteliktedir. Samsun kent merkezi sahip olduğu lojistik potansiyelin de etkisiyle yük ve insan taşımacılığında bölge kapasitesinin önemli bir merkezidir.

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

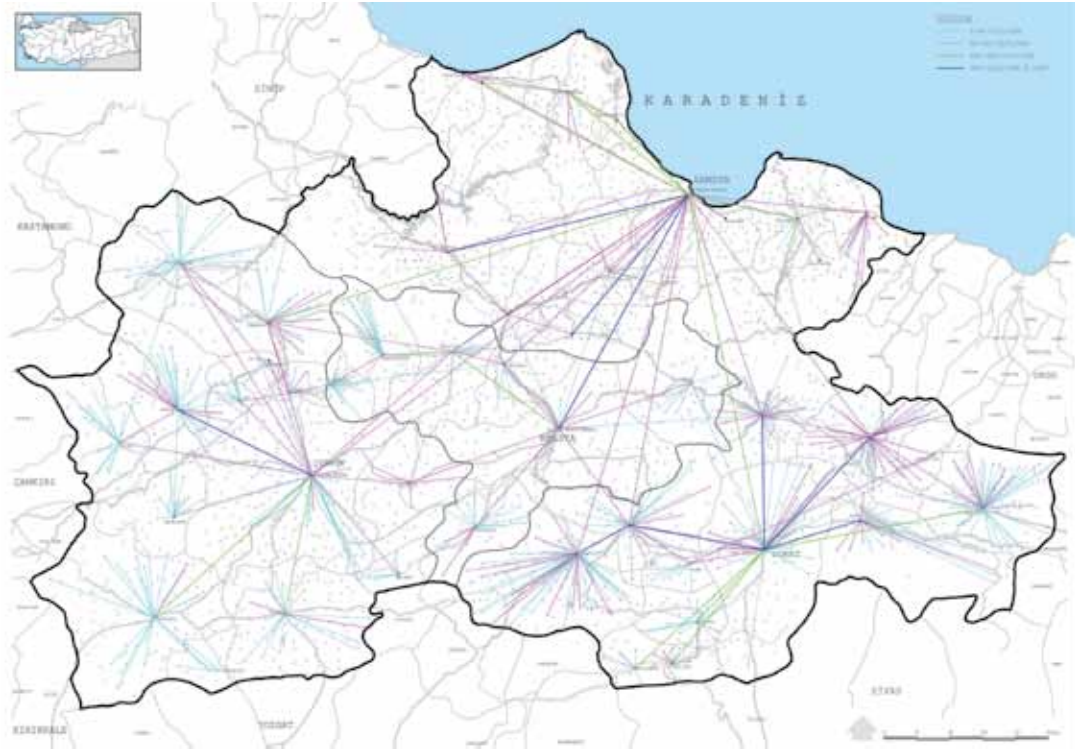

Tablo 4.2.4.1.1 TR83 Bölgesi Toplam Yol Uzunlukları

BÖLGE ADI	Türkiye	TR83	Samsun	Tokat	Çorum	Amasya
Otomobil	7093964	211961	92222	43105	46885	29749
Minibüs	384053	19748	10710	3738	2671	2629
Otobüs	201033	4009	1316	1227	926	540
Kamyonet	2204951	71237	38503	13131	10559	9044
Kamyon	727302	20516	8255	4200	5192	2869
Motosiklet	2303261	66450	24846	15038	17070	9496
Özel amaçlı taşıtlar	34104	1172	455	296	246	175
Traktör	1368032	122968	42763	33482	31652	15071
Bin kişi başına özel otomobil sayısı	98	77	74	69	87	92

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü, 2010

Şekil 4.2.4.1.2 Bölge Ulaşım İlişkisi

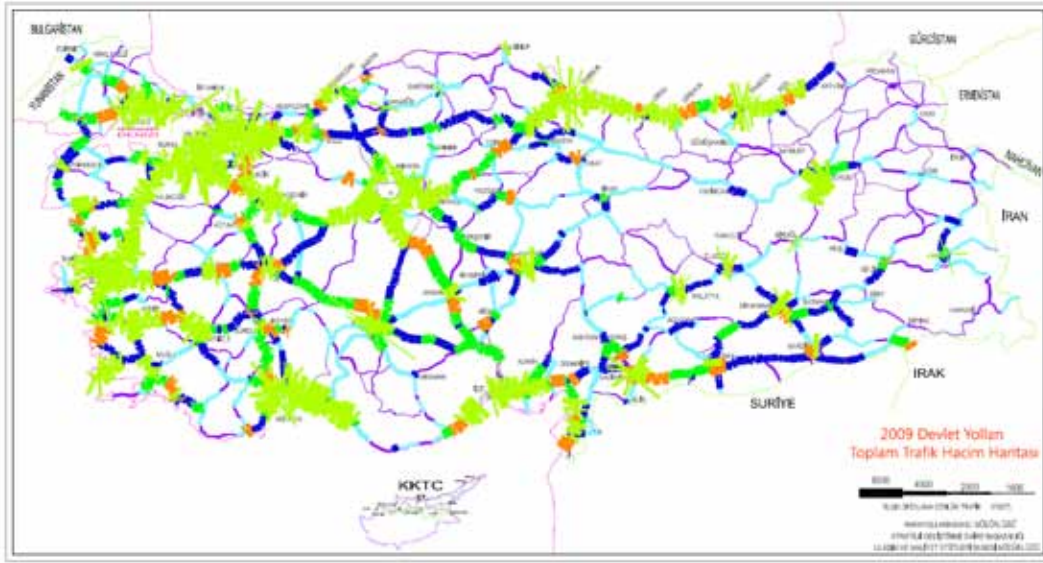
Kaynak: YHGP, 2006

Özetle söylemek gerekirse Samsun bölgenin diğer tüm illeriyle doğrudan ilişkisi olan üst kademe bir yerleşim merkezidir. Diğer illerden ve birçok ilçeden Samsun'a yolcu taşınmaktadır. Şekil 4.2.4.1.2'de bu ilişki daha net görülmektedir. Gerek taşımacılık anlamında bölgenin merkezi gerekse bölgenin en kalabalık ili olması nedeniyle motorlu taşıtlarda en yüksek rakamlar yine Samsun ilindedir.

Şekil 4.2.4.1.2 de açıklanmaya çalışılan ulaşım yapısının ortaya koyduğu bir başka nokta ise kent merkezlerinin ilçeleriyle olan ilişkileridir. Örneğin Tokat kent merkezinin ilçeleriyle olan ilişkisi ve ilçelerin yarattığı trafik hacimleri bölgenin diğer kentlerinin ilçeleriyle olan ilişkilerinden daha fazladır. Bu mekânsal yapıda Tokat'ın ilçeleriyle önemli ilişkiler kurarken Samsun'un bölgenin önemli merkezleriyle daha yoğun bir ilişki içerisinde olduğunu söylemek mümkündür.

4. YAŞAM KALİTESİ, ERIŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

Şekil 4.2.4.1.3 Devlet Yolları Toplam Trafik Hacimleri

Kaynak: <http://www.kgm.gov.tr>, 2010

Bölgenin sahip ulaşım altyapısını incelerken ulusal ölçekte nerede konumlandığının da üzerinde durmak gerekmektedir. Şekil 4.2.4.1.4'te Türkiye'nin önemli karayolları ağları ve trafik hacimleri görülmektedir. Bu bakımdan TR83 Bölgesi'nin aynı zamanda ülkenin önemli trafik noktalarından biri olduğu da fark edilmektedir. Özellikle Karadeniz Bölgesinin trafiği için bir merkez ve başlangıç noktası olduğu görülmektedir.

4.2.4.2 Deniz Yolu Altyapısı

TR83 Bölgesi'nde yalnızca Samsun ili denizyolu ulaşım imkânlarına sahiptir. Karadeniz'deki en büyük limanlardan biri olan Samsun limanı önemli bir ticaret kapısıdır. 2008 yılında özelleştirme ihalesi sonuçlanan bu limanın, 2010 Nisan ayında devri gerçekleştirilerek özelleştirme süreci nihayete ermiştir. Limanın demiryolu, karayolu ve havayolu ulaşım olanaklarının kesişim noktasında olması sebebiyle Samsun ekonomisi için lojistik çok önemli bir yer tutma olanağına sahiptir. Karadeniz Ekonomik İşbirliği gibi örgütlenmelerle ve son dönemde Rusya ile artan ticari ilişkiler ve karşılıklı imzalanan antlaşmalar ile bu potansiyel daha da artırılabilir.

Samsun Lojistik Gelişme Raporu'ndan (2009) derlenen verilere göre Samsun ilinde hâlihazırda bulunan liman altyapısı aşağıdaki gibi özetlenebilir.

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

Şekil 4.2.4.2.1 Samsun'un Lojistik Açısından Konumu

Kaynak: Samsun Lojistik Gelişme Raporu, 2009

Samsun Limanı: 1953–1963 yılları arasında limanın inşası yapılmıştır. Limanda toplam 4.756 m mendirek ve -10.5 m su derinliğine sahip 776 m uzunluğundaki ana rıhtım ile - 5, -6 m su derinliğine sahip 180 metrelik rıhtım bulunmaktadır. 400 m'lik sanayi rıhtımınının 1990 yılında geçici kabulü yapılmış olup, -12 m. rafta sahiptir. Liman elleçleme ekipmanları arasında 25-42 tonluk 3 adet dolu ve 8 tonluk 2 adet boş konteynır forklifti, 3-35 tonluk 19 adet rıhtım vinci, 10 tonluk 2 adet saha vinci, 5-25 tonluk 6 adet mobil vinci, 5 adet standart ve 7 adet kısa mestli forklift ile 2 adet 1,6 tonluk mini lider yer almaktadır. Limanda konteynerize yük için boş alan mevcut olup 35 tonluk genel amaçlı bir vinçle yükleme ve boşaltma yapılmaktadır. Limanda Toprak Mahsulleri Ofisi'ne ait 30.000 ton kapasiteli bir hububat silosu mevcuttur. Liman, Kuzey Avrupa, BDT ve Ortadoğu ülkeleri arasında demir-kara-denizyolu kombine taşımacılığına hizmet veren feribot köprü sistemine sahiptir. Yanaşma rampasının boyu 184,5 m, genişliği 26,5 metredir ve 7,4 m su çekimine sahip olup, 12.000 dit ağırlığındaki tren ferilerinin yanaşmasına uygundur. Kara-gemi yükseklik ayarı hidrolik olarak yapılmakta, köprünün gelecekteki trafik göz önüne alınarak 3 veya 5 hatta çıkabilme imkânı bulunmaktadır. Özelleştirilmesi tamamlanan Samsun Limanı'nın işletme hakkını devralan CEY-NAK firması önümüzdeki döneme ilişkin limanla ilgili yatırımlarını şöyle özetlemektedir:

- 50.000 metrik ton kapasiteli tahıl siloları
- 25.000 m² kapalı yatay depo
- 5.000 m² soğuk hava deposu
- 200.000 m² saha betonu
- 20.000 m³ sıvı ürün tankı

Makine donanımını yenilemek amacıyla planlanan yatırım ise şu şekildedir:

- 1 adet 270 ton/saat kapasiteli dökme katı yük vinci
- 1 adet 400 ton/saat kapasiteli dökme katı yük vinci
- 1 adet 20 TEU/saat kapasiteli konteynır vinci
- 3 adet konteynır stacker

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

- 2 adet loder
- 5 adet forklift

Yeşilyurt Limanı: Yeşilyurt Limanı Samsun-Ordu karayolu üzerindeki Samsun Organize Sanayi Bölgesi içerisinde, şehir merkezine 15 km mesafede olup demiryolu güzergâhında, havaalanına 10 km, anayola 2 km mesafededir. Toplam liman sahası 73.875 m², yük elleçleme kapasitesi 5 milyon ton/yıl, dökme katı depolama alanı 50.000 m²'dir. Üç iskelesi bulunan liman (1 no'lu iskele; boy 270m, en 30 m, derinlik 17–12 m, 2 no'lu iskele; boy 270m, en 30 m, derinlik 17–12 m, 3 no'lu iskele; boy 108 m, en 12 m, derinlik 9–5 m) yeni genişleme alanıyla birlikte hizmet kapasitesini artıracaktır.

Toros Tarım Sanayi Samsun Liman İşletmesi: Dökme katı sıvı yükler ve genel kargolar konusunda faaliyetlerini yürütmekte olan liman işletmesi; 137.000 m² liman sahası, 408 m yanaşma yeri uzunluğu ve 19 m derinliğe sahip bir işletmedir.

Tekkeköy Tersane ve Liman Projesi: Proje, Samsun Tekkeköy'de Samsun Büyükşehir Belediyesi tarafından tersane alanı olarak ilan edilen Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü'ne ait 1000 dönümlük arazi ile 1.800 m uzunluğunda ana dalgakıran, 200 m uzunluğunda tali dalgakıran, 400 m uzunluğunda, 10 m derinlikli rıhtım islerinin yapılmasını kapsamaktadır. Bu sayede "Tersane Alanı" olarak planlanan saha ileride 480.000 m² korunaklı su alanı oluşturulacaktır.

4.2.4.3 Hava Yolu Altyapısı

Bölgede en büyüğü Samsun Çarşamba Havaalanı olmak üzere toplam 3 adet havaalanı bulunmaktadır. Diğer havaalanları ise Tokat ve Merzifon Havaalanları'dır. Bu havaalanlarında sivil ulaşımda çeşitli sorunlar yaşanmış olsa da şu an sivil hava trafiğinde iki havaalanı için de hiçbir sorun yoktur.

Aşağıda tablolarda bölgenin üç havaalanında yolcu ve uçak trafiği görülmektedir.

Tablo 4.2.4.3.1 Samsun Havaalanı İniş-Kalkış Yapan Uçak Sayısı, 2004-2008

İniş-kalkış yapan uçak sayısı					
Samsun (Çarşamba)	Yıl	Toplam	Türk	Yabancı	Toplam Yolcu (Gelen + Giden)
	2004	3 389	3 244	145	346626
	2005	3 919	3 718	201	446815
	2006	4 604	4 313	291	549904
	2007	5 070	4 660	410	625820
	2008	5 499	4 936	563	680888

Kaynak: TÜİK, 2010

Tablo 4.2.4.3.1 Samsun Havaalanı İniş-Kalkış Yapan Uçak Sayısı, 2004-2008

İniş-kalkış Yapan Uçak Sayısı					
Amasya Merzifon	Yıl	Toplam	Türk	Yabancı	Toplam Yolcu (Gelen + Giden)
	2004	-	-	-	-
	2005	-	-	-	-
	2006	-	-	-	-
	2007	-	-	-	-
	2008	170	170	-	13.888

Kaynak: TÜİK, 2010

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

Tablolardan görüleceği üzere bölgenin en büyük havaalanı olan Samsun Çarşamba Havaalanı yolcu sayısında yıllar bazında düzenli bir artış görülmektedir. Ancak diğer havaalanlarında yıllar itibariyle yolcu sayısında düzensizlik bulunmaktadır. Bu durum özellikle Tokat Havaalanı için teknik şartların uygunsuz olmasından kaynaklanmaktadır.

4.2.4.4 Demiryolu Altyapısı

TR83 Bölgesi demiryolu ağı, ülkedeki duruma paralel olarak çok kapsamlı ve bütün illere ulaşan bir yapıya sahip değildir. Şekil 4.2.4.4.1'de de görüldüğü gibi bölgedeki demiryolu ağı iki önemli hattın oluşmaktadır, bunlar Samsun Limanını güneyde Sivas ve Kayseri'ye bağlayan 382,5 km uzunluğundaki ana hat (Samsun-Kalın) ve Samsun-Çarşamba arasındaki 35,9 km'lik ikincil hattır. Bu iki hat aynı zamanda Trans Avrupa Demiryolları ağının da parçasıdır.

Tablo 4.2.4.4.1 Hat Kesimlerine Göre Tren-Kilometre, 2009

Hat Kesimleri	Hat Uzunluğu	Banliyö	Anahat Yolcu	Toplam Yolcu	Karma Tren	Yük	İş Treni	Toplam
Samsun- Kalın	382,5	-	561.526	561.526	0	1.710.405	101	2.272.032
Samsun-Çarşamba	35,9	-	0	-	-	-	-	-
Samsun-Gelemen	11,6	-	0	0	0	5.148	0	5.148

Kaynak: T.C. Devlet Demiryolları, 2010

Tablo 4.2.4.4.1'de görüldüğü gibi bölgedeki mevcut 3 hattın kullanım oranları çok yüksek değildir. Yolcu taşımacılığında kullanılan tek hat olan Samsun-Kalın hattı da uzun yolculuk süreleri sebebiyle çok tercih edilen bir ulaşım türü değildir.

Bölgedeki demiryolu ağının en önemli problemi batıyla olan zayıf ilişkisidir. Bölgenin batıyla olan demiryolu bağlantısının Kayseri üzerinden sağlanıyor olması yolcu ve yük taşınması açısından önemli olumsuzluklar yaratmaktadır. Gerek maliyet gerekse zaman kaybı anlamına gelen bu bağlantı eksikliği bölge adına bir dezavantajdır. Ancak TCDD'nin uzun vadeli programları arasında (2023 ve 2035 hedefleri) bu demiryolu bağlantısının, Samsun'un Çorum üzerinden Ankara'ya bağlanan hattın, inşa edileceği belirtilmektedir.

Şekil 4.2.4.4.1 Türkiye Demir Yolu Ağları

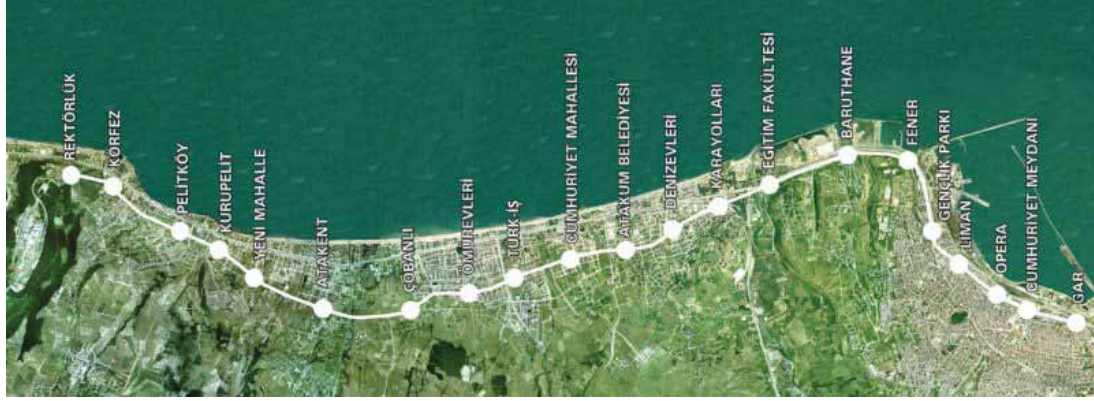

Kaynak: www.tcdd.gov.tr, 2010

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

Ayrıca bölge metropolü olan Samsun'da inşaatı tamamlanan hafif raylı sistem 2010 yılı Ekim ayında yolcu taşımaya başlayacaktır. Toplam da 17,2 km boyunca sahil şeridine paralel seyreden hat kentin önemli noktalarını birbirine bağlamaktadır. Kentte toplu taşıt kullanım oranını önemli ölçüde artıracak olan projeye birlikte kentsel yaşam kalitesinin de artması beklenmektedir.

Şekil 4.2.4.4.2 Samsun Hafif Raylı Sistemi

Kaynak: <http://www.samsun.bel.tr/proje-detay.asp?Sayfald=15>, 2010

4.2.4.5 TR83 Bölgesi'nin Dâhil Olduğu Uluslararası Projeler

4.2.4.5.1 TINA Projesi

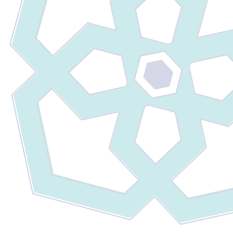
TINA (Transport Infrastructure Needs Assessment) projesi AB'ye aday ülkelerin Trans Avrupa Ağlarına (TEN-Trans European Network) bağlanabilmesini sağlamak üzere yürütülen ulaşım ihtiyacı değerlendirme çalışmasıdır. Türkiye'yi bu güzergâhlara bağlayacak ulaştırma ağları ve bağlantı noktalarının ortaya koyulduğu ulaşım altyapı ihtiyaç değerlendirme çalışması tamamlanmıştır. Bu çalışmada TR83 Bölgesi'ni ilgilendiren başlıca konular şunlardır:

-Samsun-Kalın hattının da dâhil olduğu 6 tane demiryolu projesi ülkenin başlıca limanlarındaki ulaşımı geliştirecek ve koordine birçok modlu taşımacılığın önemli bir unsurunu teşkil edecektir. Bu projeler ile demiryolları ile Akdeniz ve Karadeniz'deki ana limanların bağlantısı sağlanacaktır.

Ulaştırma Bakanlığı bünyesinde gerçekleştirilen "Üst Düzey Çalışma Grubu" (Wider Europe for Transport) toplantısında, TEN'lerin Türkiye ile bütünleştirilmesi ile ilgili olarak bazı öneriler getirilmiş ve kabul edilen hatların denizle bağlantısını sağlayabilmek ve AB'nin bu proje kapsamında geliştirdiği "Motorways of the Sea" (MoS) kavramına dahil olabilmek amacıyla İzmir, Mersin, İstanbul ve Samsun limanlarının önerilmesi konusunda karar alınmıştır. Önerilen projelerden Samsun ve Mersin limanları Türkiye'den "Motorways of the Sea" yani "kısa mesafe deniz taşımacılığı" limanları olarak belirlenmiştir. Çalışmada bu kavrama dâhil olan limanlar için bazı öneriler getirilmiştir. Bu öneriler şu şekildedir:

-Bu limanların deniz emniyeti ve güvenliği ile ilgili uluslararası IMO (International Maritime Organization) ve ILO (International Labor Organization) kurallarını tam olarak uygulamaları gerekmektedir.

-Bu limanlar altyapı ve verilen hizmetler, idari usul ve denetimlerin koordinasyonu, deniz ve çok modlu hizmetler ile ilgili belirli kalite kriterlerini sağlamalıdır.

4.2.4.5.2 Samsun-Kavkaz Tren Ferry Taşımacılığı

Samsun'dan Kavkaz'a doğrudan taşımacılığı geliştirecek proje kapsamında trenlerin doğrudan deniz üzerinden feribotla taşınması amaçlanmaktadır. Mevcut güzergahlarda boş vagon temininin zor olması, taşıma süresi uzun olması, taşıma güvenliğinin olmaması, vagonun vagona mal aktarımının riskli olması ve navlun fiyatlarının yüksek olması gibi sorunlara karşı Samsun-Kavkaz demiryolu ferry projesi kapsamında yapılacak Aks (Boji) değiştirme istasyonu ile Anadolu'dan Rusya ve Türk Cumhuriyetlerine vagonun vagona aktarma olmadan Rus vagonları ile taşıma yapılabilecektir. Türkiye ile Rusya arasında direkt bağlantı olmaması ve farklı ray açıklıkları taşımayı zorlaştırmaktadır. Samsun'da kurulacak aks (boji) değiştirme tesisi sayesinde gabarisi uygun Rus vagonları, aksları Samsun'da değiştirilerek Anadolu'daki istasyonlara gönderilebilecektir. Samsun – Kavkaz feribot hattı projesinin avantajları şu şekilde sıralanabilir:

- Vagon temini ile ilgili sorunların sona ermesi
- Rusya ve Orta Asya ülkelerine taşıma güzergâhı uzunluğu kısalması ve taşıma süresi düşmesi
- Taşınma süresinin düşmesiyle daha az sayıda ülkeden geçiş yapılacak olması ve böylece taşıma güvenliğinin artması
- Taşıma güzergâh uzunluğu kıaldığı için navlun fiyatları düşmesi
- Rusya'dan Türkiye üzeri Ortadoğu ve Akdeniz ülkelerine rahat ulaşım sağlanması
- Yükleme Boşaltma Süresinin 2 saat olması

Başlangıçta bir feribot haftada 2 sefer yapılması planlanmaktadır ve yıllık taşıma hedefi 1.000.000 tondur.

4.2.4.5.3 TRACECA Programı

AB Tacis-TRACECA, Karadeniz bölgesinde, Kafkasya'da ve Orta Asya'da uluslararası ulaştırmayı geliştirmek için siyasi ve ekonomik gelişmeyi desteklemeyi amaçlayan hükümetler arası bir programdır. 1993 yılında ilk tohumları atılan bu programa 1996 ve 1998 yılları arasında Ukrayna

Şekil 4.2.4.5.3.1 TRACECA Güzergâhları

Kaynak: <http://www.traceca.org.tr/>, 2010

4. YAŞAM KALİTESİ, ERIŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

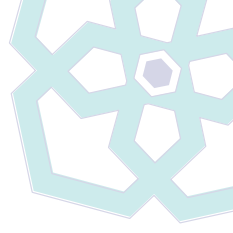
ve Moldova da dâhil olmuştur. 2000 yılında Bulgaristan, Romanya ve Türkiye, Avrupa Komisyonuna TRACECA programında dâhil olma istekleri ile resmi olarak başvurmuşlardır. Bugün, bu ülkeler de TRACECA programına üyedirler.

Üye ülkeler çok modlu TRACECA rotasına, Avrupa pazarına açılmada ilave bir bağlantı olması ve küresel ticarete uyum sağlama açısından stratejik bir önem vermektedir. Ayrıca TRACECA Programı anlaşmalarda transit ücretlerini rekabetçi seviyede tutarak, hükümetler ve ulaştırma sektörü arasında yakın bir işbirliği yaratmış, aynı zamanda sınır geçişleri prosedürlerini kolaylaştırmıştır. TRACECA koridorundaki, batı-doğu yönünde en kısa, potansiyel en hızlı ve en ucuz kara ulaştırması bağlantısı olmasından dolayı, yük taşımacılığındaki artış nakliyecilerin bu rotaya ilgisini göstermektedir. TR83 Bölgesi'nde Samsun Limanının proje dâhil olmasıyla birlikte bu limanın uluslararası taşımacılıktaki ve Karadeniz taşımacılığındaki önemi artmaktadır.

4.2.5 SONUÇ

Türkiye'nin iki önemli nehri olan Yeşilirmak ve Kızılırmak'ın bölgeden geçmesiyle TR83 Bölgesi su kaynaklarının temininde önemli bir avantaj elde etmektedir. Bölge genelinde hizmet verilen nüfusun toplam belediye nüfusu içerisinde oranı yüzde 99 iken, bu oran Amasya ve Çorum illerinde yüzde 100'e çıkmaktadır. Bölge genelinde kentsel alanda olduğu gibi kırsal alanda da bu oran yüzde 99 civarındadır. Bunda önemli bir etken KÖY-DES projelerinin başlatılması olmuştur. Yeşilirmak ve Kızılırmak Havzaları aynı zamanda termal ve hidroelektrik enerji potansiyeli de sunmaktadır. Bununla birlikte, bölge Rusya'dan gelen doğalgaz için önemli bir transfer noktasıdır.

Bölgenin ulaşım altyapısı incelendiğinde ise karayolu, demiryolu, denizyolu, havayolu ve boru hatları olmak üzere Türkiye'de bulunan tüm ulaşım türlerinin bölgede de bulunduğu görülmektedir. Dünyada olduğu gibi bölgede de en yaygın ulaşım türü karayollarıdır. Bölge karayollarının toplam uzunluğu 3.035 km olup, bölge karayollarının bir bölümü aynı zamanda uluslararası ağların da bir parçasıdır. Bölgede en yoğun trafik hacmi ise Samsun'dan Doğu Karadeniz'e ulaşan istikamette ve Samsun-Ankara hattı üzerindedir. Demiryolu hattının ise yolcu ve yük taşımacılığında payı daha sınırlı kalmaktadır. Bölgede havayollarının en gelişmiş olduğu il Samsun olmakla birlikte, Amasya-Merzifon havaalanı sivil havacılığa açılmış, aynı zamanda Tokat'ta bulunan havaalanı da tekrar çalışmaya başlamıştır. Bölgedeki limana sahip tek il olan Samsun'dur. Samsun limanlarının ulusal ve uluslararası taşımacılıkta etkinliğini artırması gerekmektedir. Bölgedeki tüm ulaşım modlarına sahip olan Samsun bu özelliği ile bir lojistik merkez konumunda bulunmaktadır. Samsun'un bu konumunu TINA, Samsun-Kavkaz Tren Ferry Taşımacılığı ve TRACECA gibi projelerde yer alması daha da güçlendirmektedir. Bu alanda yapılacak yeni ve farklı projelerle Samsun'un bu konumu daha da güçlendirilmeli ve bölgenin diğer illerle olan bağlantısı göz önüne alınarak planlar yapılmalıdır.

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

4.3 KENTLEŞME VE YERLEŞME

4.3.1 GİRİŞ

Kentler çok genel bir ifadeyle belirli bir coğrafi alanda, asgari düzeyde nüfusun ve üretim araçlarının yığıldığı alanlardır. Ortaya çıkan bu yığılmaların, insanların ve üretim birimlerinin ya da genel bir ifadeyle iktisadi faaliyetlerin fiziksel mekânda nasıl örgütlendiği ise kentleşme kavramının merkezinde yer almaktadır. Bu mekânsal örgütlenme aynı zamanda insanların toplumsal hayatlarının nasıl biçimlendiğinin bir ürünüdür. Dolayısıyla bu yapıyı anlamak toplumların sosyal ilişkilerini kavramak ve ileriye dönük kararlar vermekte önemli bir belirleyici olabilir. Çalışmanın bu bölümünde TR83 Bölgesi'ndeki kentleşme yapısını ve mekânsal örgütlenmeyi açıklamak amaçlanmaktadır.

4.3.2 BÖLGEDE KENTLEŞME

TR83 Bölgesi'nde kentleşme büyük oranda coğrafya ve fiziksel şartların elverdiği biçimde şekillenmiştir. Karadeniz'e paralel uzanan dağlar ve bölgeden geçen iki önemli akarsu ile bunların oluşturduğu havzalar, ovalar ve vadiler yerleşme deseninin oluşmasında etkili olmuştur. Bununla birlikte bölgenin gelişmesinde etkili olan bir diğer faktör, bölgenin dışarıyla olan ilişkisini belirleyen ve mekânsal organizasyonu da büyük ölçüde belirleyen ulaşım altyapısıdır. Bu çerçevede önemli ulaşım koridorlarının bölgeye etkisi oldukça fazladır.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın 1982 yılında yaptığı "Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi" çalışmasına göre bölgede 5 kademe yerleşim merkezi bulunmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre bölge metropolü kimliğine sahip Samsun ili 5. kademe yerleşim merkezidir. Samsun sahip olduğu fonksiyonlar ve hizmet çeşitliliği sayesinde bölgenin merkezi konumundadır ve sahip olduğu liman ve uluslararası havaalanı ile birlikte bölgenin dışı açılan kapısıdır. Bu kademelenmeye göre Samsun merkezi, Amasya, Çorum ve Tokat il merkezleri ile birlikte Merzifon ve Bafra ilçe merkezleri 4. kademe yerleşim merkezi olarak izlemektedir. Diğer taraftan bölgedeki diğer ilçe merkezleri 3. kademe yerleşim merkezi özelliklerine sahiptir.

TR83 Bölgesi'nde yerleşmeler coğrafyada bir kentsel bölge/koridor oluşturacak biçimde yer almaktadır. Sahil kesiminde Bafra, Samsun, Çarşamba ve Terme kentlerindeki yığılmalar özellikle bu yapının oluşmasında etkilidir. Bölgedeki kentli nüfusun önemli bir bölümü bu koridor üzerinde bulunmaktadır.

Diğer yandan bölge kentleşmesinin tarihsel gelişmesine bakıldığında Türkiye'deki duruma benzer olarak 1950 sonrası göç dalgası neticesinde kentlerde hızlı bir nüfus birikimi yaşanmıştır. Bu dönemde kırsal alandan ciddi kopuşlar yaşanmıştır ancak bu süreç 1990'lı yıllarda bölge kentlerinden ülkenin büyük metropollerine doğru bir göç hareketiyle ve dolayısıyla kentleşme hızında bir düşüşle sonlanmıştır. Bu dönemlerde tarımsal gelirlerin önemli derecede düşmesinden ve sanayinin yeterince istihdam yaratamamasından dolayı bölgedeki merkez yerleşimler de göç hareketlerinde tutucu bir unsur oluşturamamıştır.

TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminden alınan son verilere göre bölge illerinden Çorum dışında bütün illerin nüfus artış hızları pozitifdir. Kentleşme oranlarına bakıldığında Çorum'un en yüksek kentleşme oranına sahip olduğu görülmektedir. Bu durumda Çorum'un sanayisinin ön planda olması etkili olmuştur. Samsun ise İlkadım ve Bafra gibi kentleşme oranı yüksek olan ilçelere sahip olması ve bölgenin hizmet merkezi olmasından kaynaklı olarak yüksek kentleşme oranına sahiptir. Diğer taraftan Tokat ekonomisinde tarımın baskın olması nedeniyle kırsal nüfusun daha baskın olduğu görülmektedir bu da düşük kentleşme oranlarına neden olmaktadır.

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

Tablo 4.3.2.1 Bölge Nüfus Yoğunluğu, Kentleşme Oranı ve Nüfus Artış Hızı, 2008-2009

	Nüfus Yoğunluğu kişi/km2	Kentleşme Oranı	Yıllık Nüfus Artış Hızı Binde
Amasya	57	63,3	1,8
Çorum	42	64,8	-8,7
Samsun	138	64,2	13,2
Tokat	63	57,1	11,7
TR83	73	62,6	7,2
Türkiye	94	75,5	14,5

Kaynak: TÜİK, 2010

Bölgedeki kentlerin gelişim süreçlerine bakıldığında ise bu süreçleri etkileyen belli başlı faktörler görülmektedir. Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi verileri doğrultusunda bu etkenler şöyle sıralanabilir;

1. Kentin; tarımsal artı ürünü kontrol eden, pazarlayan ve kırsal alana hizmet sunan bir merkez konumundan, zamanla çevresindeki nüfus için bir çekim merkezi haline gelmesi ve nüfus artışı ile birlikte hizmet sektörünün gelişmesi,
2. Büyük nüfus gruplarına istihdam sağlayan (ve genellikle bölge dışında alınmış) yatırım kararlarının bölgedeki bazı kentlerin gelişmesinde büyük etkiye sahip olması,
3. Ulaşım eksenini üzerinde bulunan kentlerin görece öneminin;
 - ya mevcut ulaşım ekseninin görece öneminin değişmesi,

262

Tablo 4.3.2.2 Bölge Kentsel ve Kırsal Nüfusları

	İl/ilçe merkezleri			Belde/köyler			Toplam		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Türkiye	54.807.219	27.589.487	27.217.732	17.754.093	8.872.983	8.881.110	72.561.312	36.462.470	36.098.842
TR83	1.714.044	852.749	861.295	1.025.443	508.084	517.359	2.739.487	1.360.833	1.378.654

Kaynak: TÜİK, 2010

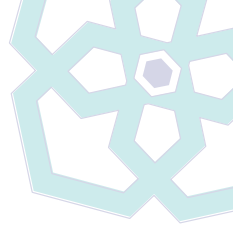
- ya da çevresinden yeni bir ulaşım eksenini geçmesi, nedeniyle değişmesidir.

Bu faktörlerden birincisi tüm kentlerin gelişiminde etkili olsa da en baskın görüldüğü yerleşim alanları; Alaca, Osmaniye, Bafra, Çarşamba, Erbaa, Niksar ve Zile'dir. İkinci etken ise daha çok kamu yatırımlarının gerçekleştirildiği ve büyük bir kitleye istihdam yarattığı Turhal ve Suluova kentleridir. Son olarak ulaşım koridorları boyunca gelişme yaşamış kentler ise özellikle Merzifon ve Sungurlu olarak görülebilir (YHGP, 2006).

4.3.3 YERLEŞİM KADEMELENMESİ VE BÖLGE MERKEZLERİ

Yukarıda da bahsedildiği gibi bölgenin en önemli merkezi 5. kademe yerleşim yeri olan Samsun ildir. Yaklaşık 1,3 milyon nüfusu olan Samsun bölgenin gelişmiş sanayi merkezi olmasının yanı sıra sahip olduğu nüfusla birlikte tüm bölgeye hizmet eden bir bölgesel hizmet merkezi niteliğindedir. Bu açıdan bölgede hizmet sektörünün en gelişmiş olduğu ildir. Bölgedeki diğer il merkezleri, Amasya, Çorum, Tokat ve büyük ilçelerden Merzifon ve Bafra Samsun'dan sonra gelen alt bölgesel hizmet merkezleri olarak sınıflandırılabilir. 4. kademe merkezler olan bu alanlar Samsun'dan sonra gelen en büyük çekim alanlarıdır.

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

Sınıflandırmada bir alt kademede ise Suluova, Alaca, Sungurlu, Osmaniye, Çarşamba, Terme, Vezirköprü, Erbaa, Niksar, Turhal ve Zile kentleri gelmektedir. 3. kademe hizmet merkezleri olan bu yerleşim alanları bölgedeki yerel hizmet merkezleri olarak adlandırılabilir. Temel hizmetleri yakın çevresine ve kırsal alana sunabilen bu merkezler özelleşmiş servis hizmetlerinde kendilerinden büyük merkezlere bağımlıdır.

TR83 Bölgesi il ölçeğinde incelendiğinde görülmektedir ki, kentlerin tarihsel gelişimlerinin birer neticesi olarak baskın ve ön plana çıkan bazı nitelikler vardır ve kent kimliğinin oluşmasında bu unsurların oldukça önemli olduğu görülmektedir.

Amasya kenti, yukarıda da bahsedildiği gibi 4. Kademe bir yerleşim merkezidir. Kentin içinden geçen Yeşilirmak ve Amasya'nın bir vadide yer alması kentin fiziksel gelişiminde oldukça ciddi rol oynamıştır. Diğer taraftan kentin ciddi bir göç baskısı ve çok hızlı nüfus artışları yaşamamış olması nedeniyle

görece daha dengeli bir gelişim görülmektedir. Kentin tarihi dokusunun korunmasında ve toplumsal yaşamın şekillenmesinde de bu olguların oldukça ciddi bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

Şekil 4.3.3.1 Amasya Kent Makroformu

YHGP'de belirtildiği üzere "Amasya kenti, sahip olduğu kentlilik bilinci ve kentsel kurumlara sahip olma ve yaşatma özelliklerinin bulunması, kentteki yüksek okul mezunu oranının bölge ortalamasının üstünde olması ve kentteki işsizlik oranının düşük olması gibi faktörler, kentin güçlü yönlerini oluştururken, kentin sahip olduğu korunmuş tarihi dokusu ve

tarihi turistik potansiyelleri, kentin geleceği için fırsat oluşturmaktadır" (2006, 4-56). Özellikle son dönemlerde yerel idarelerin kentin tarihi dokusunu korumaya yönelik olumlu yaklaşımları ve bu konuda kamuoyunda bir bilinç oluşmuş olması Amasya'nın geleceği açısından önemli gelişmelerdir.

4. kademe yerleşim yeri olan Çorum bir alt bölgesel merkez kategorisindedir. Kentin ticari faaliyetleri Samsun – Ankara yolu boyunca ve eski merkezi boyunca konumlanmıştır. Kentin büyümesinde herhangi bir coğrafi unsurun çok baskın olmamasından dolayı kent eski merkez etrafında bir yağ lekesi biçiminde büyümüştür.

Bölgenin diğer illeriyle kıyaslandığında Çorum'un özellikle sanayi alanında daha ileride olduğu söylenebilir. Özellikle gelişmiş makine sanayisi Çorum'un ulusal pazarlara ve kısmen de uluslararası pazarlara eklenmesine önemli katkılar yapmıştır.

Özel sermayenin girişimciliği ve yatırımlarıyla kentte sanayi gelişiminin motor gücü görevi görmektedir. Kentteki gelişimin tarım alanlarına doğru olması Çorum için önemli bir tehdittir. Bununla birlikte yüksek yoğunluklu ve kontrolsüz gelişme Çorum'da kentsel gelişmeyi

Şekil 4.3.3.2 Çorum Kent Makroformu

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

olumsuz etkileyen bir diğer konudur.

Bölgenin tek büyükşehri olan Samsun 5. Kademe bölge merkezi olup bölgenin tamamına ve bölgenin yakın çevresine de hizmet veren bir konumdadır. 1.5 milyona yaklaşan nüfusa sahip olan Samsun bir kıyı kenti olması sebebiyle kent kıyıya paralel şekilde gelişmiştir. Şekil 4.3.3.3'ten görüldüğü gibi kent merkezinin hemen etrafında yükseltinin artmasının da etkisiyle yeni gelişim alanları kıyıya paraleldir. Bu yeni gelişen kentsel alan içerisinde özellikle prestij alanları ve rekreasyon alanlarının da varlığından bahsetmek mümkündür. Bu gelişmenin arkasındaki tek neden elbette ki sadece doğal eşikler değildir. Sinop-Ordu karayolu ekseninde büyüyen kentin bu durumunda

Şekil 4.3.3.3 Samsun Kent Makroformu

sanayi yatırımları ve üniversite gibi çekim unsurlarının yer seçimleri de etkili olmuştur. Ancak kent merkezinde kentsel kalitenin ve yaşanabilirliğin çeperlere göre oldukça düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Özellikle yüksek yoğunluklu yapılaşma ile sosyal ve teknik altyapıdaki yetersizlikler kentin merkezinde yaşam kalitesinin ve yaşanabilirliğin önündeki en büyük engellerdir.

Ulaşım altyapısına ilişkin olarak hizmete girmek üzere olan hafif raylı sistemin toplu taşıma kalitesini önemli ölçüde artıracığını söylemek mümkündür. Özellikle kentin önemli noktalarını birbirine bağlayan sistem trafik yükünü de önemli oranda azaltacaktır.

Son olarak bölgenin 4. kademe kentlerinden bir diğeri olan Tokat kenti, altbölgesel bir merkezdir. Kentin gelişme eksenini coğrafi koşulların elverdiği ölçüde biçimlenmiştir. Kent merkezinin doğal eşiklerin sınırladığı alanda kalmasından dolayı, Tokat-Turhal ve Tokat-Niksar yolları boyunca gelişme olanağı bulmuştur. Kentin sahip olduğu tarihsel değerler nispeten korunmuş olsa da, özellikle medrese, çeşme, hanlar ve hamamlar bir bütünlük arz etmekten uzak kent içinde dağınık haldedir.

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

Şekil 4.3.3.4 Tokat Kent Makroformu

Kentsel gelişmeyi tetikleyen unsurlara bakıldığında ise özellikle büyük ölçekli kamu fabrikaları yatırımlarının etkisinin fazla olduğu görülmektedir. Tarıma dayalı sanayi kollarının bu ilde gelişmiş olması sanayinin Tokat ekonomisinde ciddi bir istihdam payı elde etmesini sağlamıştır ancak bu fabrikalarının bir kısmının kapanmış olması kentteki ekonomide bir durgunluğa neden olmuştur. Ayrıca, Samsun ve Çorum'da olduğu gibi Tokat kent merkezinde yüksek yoğunluk ve yetersiz altyapı kentteki yaşam kalitesini düşürmektedir.

Son olarak bölge kentlerinin birbirleriyle olan ilişkileri ve etki alanlarına baktığımızda önemli merkezlerin çevreleriyle olan ilişkilerinde bir yoğunluk görülmektedir. Özellikle Samsun'un etki alanı kimi zaman bölge dışına da çıkmaktadır ve Sinop ve Ordu için bir hizmet merkezi olarak faaliyet gösterebilmektedir.

Şekil 4.3.3.5 TR83 Bölgesi Merkezleri ve Etki Alanları

Kaynak: YHGP, 2006

Özetle, bölge illerinde kentsel gelişim esas olarak büyük ölçekli yatırım kararlarının etkisinde ve doğal eşiklerin olarak kıldığı ölçüde gelişmiştir. Bölge, tarihi bakımından oldukça eski yerleşim yerlerine sahip olmasına rağmen bugün bu dokunun çok az bir kısmını koruyabilmiştir. Türkiye'nin diğer birçok ilinde olduğu gibi TR83 Bölgesi illeri 20.yy'ın ikinci yarısından bu yana çok yoğun ve hızlı bir göç dalgasına maruz kalmıştır ve bu durum kentleşme ve özellikle kentleşme konularında bölge adına çok önemli sorunlar yaratmıştır. Kentlere göç etmeye başlayan kırsal nüfus kentlerde gecekonduların oluşumunu tetiklemiş ve konut dokularında ciddi tahribatlara neden olmuştur. Bununla birlikte yerel kent kültürleri ve kentsel mekâna olan aidiyet hissi kaybolmuştur.

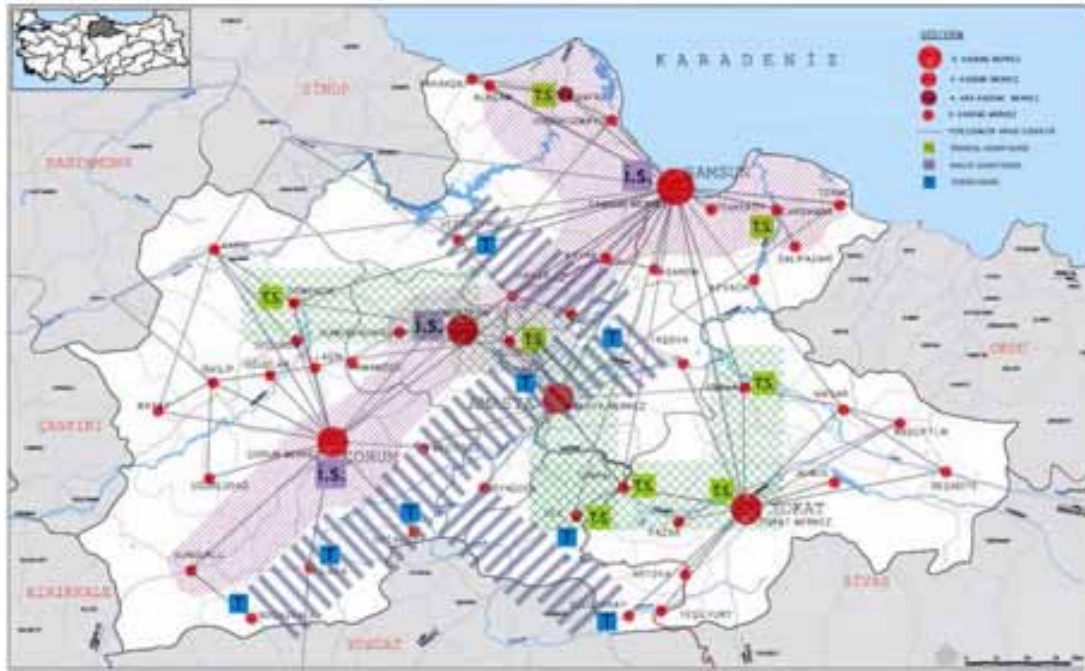
4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

4.3.4 MEKÂNSAL YAPI VE SEKTÖREL İLİŞKİLER

Bölge merkezleri ve sahip oldukları sektörel yığılmalar ve birikimler sayesinde üretimde ve üretim ilişkilerinde uzmanlaşmaya gitmektedirler. Buna bağlı olarak belli sektörlerde uzmanlaşma ya da yığılma eğilimi gösteren yerleşim birimleri birbirleriyle ilişkilerini de bu sektörel yığılmalar bağlamında kurmaktadır. Yani mekânsal yapıda işlevsel bir örüntü ortaya çıkmaktadır ve ortaya çıkan bu bağlam, mevcut ilişkilerin idamesinde ve gelişmesinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Sanayide üretim merkezi olan bir yerleşim pazar ilişkisi çerçevesinde kendi art bölgesiyle bir ilişki içerisindedir, ya da hammadde tedarik zincirinde bölge içerisindeki yerleşmeler birbirleriyle fonksiyonel ilişkiler kurabilmektedir.

TR83 Bölgesi'nde de bu kavramsallıkta mekânsal ilişkiler göze çarpmaktadır. Bölge içerisinde bu yapıda üç önemli işlevsel koridor ortaya çıkmaktadır. Bunlar imalat sanayi koridoru, tarım ve tarıma dayalı sanayi koridoru ve turizm koridoru biçiminde kavramsallaştırılabilir (Şekil 4.3.4.1).

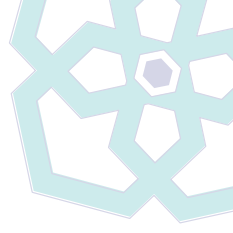
Şekil 4.3.4.1 Mekânsal ilişkiler

Kaynak: OKA PPKB, 2010 - YHGP, 2006

İmalat sanayi koridoru, görüldüğü üzere, Samsun-Ankara karayolu boyunca gelişmiştir ve Samsun'da Bafra ve Çarşamba'yı da kapsayan bir gelişme aksıdır. Sanayinin bu hat boyunca yığılmasında önemli etkenlerden birisi de ana ulaşım hatları üzerinde olmuş olmasıdır. Bölgedeki tarihi ve kültürel değerleri kapsayan yoğunlaşma koridoru ise Amasya, Alaca ve Boğazkale ile birlikte Ladik ve Taşova eksenini de içine alan bir alandır. Bölge turizmi adına önemli doğal ve kültürel değerlerin bu alanda yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Son olarak bölge ekonomisinde önemli bir yer tutan tarım ve tarıma dayalı sanayinin yoğunlaştığı alanlara bakarsak Osmancık'tan başlayıp Tokat'a doğru devam eden ve kuzeyde Taşova, Erbaa ve Niksarı içine alan bir hatta yoğunlaşmanın varlığından söz edilebilmektedir.

Bu durum bölge içerisinde işlevsel bir ilişkinin kavramsallaştırılmasının yanısıra alınması gereken

4. YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKÂNSAL ORGANİZASYON

planlama kararları açısından da önemli ipuçları vermektedir. Alınacak olan altyapı veya yatırım kararları bu ilişkilerin ortaya koyduğu tablodan kopuk olmamalıdır. Özellikle hizmet sunumu fonksiyonel altbölgelerin ortaya koyduğu ekonomik canlılığı devam ettirecek nitelikte olmalıdır. Böylece mevcut durum analizinin ortaya koyduğu bulgular planlama sürecinin bir parçası haline dönüştürülmüş olacaktır.

4.3.5 SONUÇ

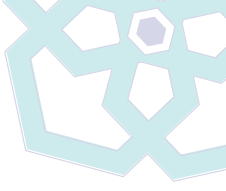
1950'lerde hızlanan kentleşme süreciyle Türkiye'de büyük kentlere göç yaşanırken bölge kentleşme hızı ülke ortalamasının gerisinde kalmıştır. Bununla birlikte, TR83 Bölgesi'nin kentleşme sürecinde coğrafi koşullar belirleyici olmuştur. Kıyı ovalarında denizyolu ulaşım imkanlarının da etkisiyle yoğun bir yerleşme dokusu oluşurken, iç bölgelerde tarımsal üretime uygun olan ova ve vadiler bir yerleşme deseni oluşturmuştur. Bölge yerleşme sistemi içerisinde bulunan 5 kademe içerisinde sadece Samsun 5. kademe merkezken, Amasya, Çorum, Tokat il merkezleri ile Bafra ve Merzifon ilçe merkezleri 4. kademe merkezlerdir. Bölgede kentleşmenin artacağı göz önüne alındığında yapılacak olan kapsamlı planlamalarla fiziki koşulların iyileştirilmesi ve kentteki ekonomik ve sosyal imkanların da geliştirilmesi gerekmektedir. Kentleşmenin sağlıklı sürdürülebilirliği açısından bölge halkı kentleşmenin gereklerine yönelik hazırlanmalıdır. Bu kapsamda örgün eğitimin yanında yaygın eğitime de önem verilmeli bölge halkının kentlilik bilinci geliştirmesi ve kent yaşamına entegrasyonunu sağlayacak yeni bilgi ve beceriler kazanması sağlanmalıdır.

4.4 YAŞAM KALİTESİ, ERİŞİLEBİLİRLİK VE MEKANSAL ORGANİZASYON: DEĞERLENDİRME

Kentsel ve kırsal alanda altyapının güçlendirilmesi ile tüm nüfusun yararlanabileceği güvenilir içme/kullanma suyu, kanalizasyon, elektrik, ulaşım, haberleşme ağlarının oluşturulmasında ve kırsal alanda üretimi güçlendirmek için yapılan sulama ve drenaj çalışmalarında son yıllarda bölgede önemli gelişmeler olmuştur. Sulama altyapısı Yeşilirmak ve kollarının sulayabileceği ovalarda gelişirken bu altyapı ile kaynaklar ekonomik değere dönüştürülmektedir. Yeşilirmak ve Kızılırmak Havzaları aynı zamanda termal ve hidroelektrik enerji potansiyeli de sunmaktadır. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılan yerleşim yerlerinin kademelenmesi çalışmasının gösterdiği üzere TR83 Bölgesi'nde 7 kademe içerisinde 1'den 5'e kadar kademeler mevcuttur ve sadece Samsun 5. kademe merkezdir. Buna karşın kırsal alanın en alt kademesinde yer alan 1. kademe yerleşim yerleri çoktur ve bu bölgeler önemli derecede nüfus kaybetmektedir. Bölgeye yapılacak olan yatırımlar bu çerçevede planlanmalıdır ve bu planlar altyapı hizmetlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması için gelecekteki yerleşim desenini de göz önüne almalıdır. Kentsel alanlarda standartlara uygunluk, bakım ve onarımın düzenli olarak yapılması büyük önem taşımaktadır. Yapılacak olan yeni yatırımlarda ise özellikle kirlenmeyi önleyici altyapıya ve arıtma altyapısının güçlendirilmesine önem verilmelidir. Bölgedeki belediyelerin kanalizasyon ve atık su arıtma tesisleri yeterli değildir. Bölgenin ulaşım altyapısı incelendiğinde ise karayolu, demiryolu, denizyolu ve havayolu ve boru hatları olmak üzere Türkiye'de bulunan tüm ulaşım türlerinin bölgede de bulunduğu görülmektedir. Bölgedeki tüm ulaşım modlarına sahip olan Samsun bu özelliği ile bir lojistik merkez konumunda bulunmaktadır. Samsun'un bu konumunu TINA, Samsun-Kavkaz Tren Ferry Taşımacılığı ve TRACECA gibi projelerde yer almasıyla daha da güçlenmektedir. İncelenen bu veriler ışığında coğrafi koşullar, finansal kaynaklar ve uluslararası politikalar da dikkate alınarak yapılacak olan planlarla sağlıklı ve sürdürülebilir kentsel ve kırsal kalkınmanın sağlanması hedeflenmelidir.

ÇEVRENİN KORUNMASI VE KORUMA ALANLARI

TR83 BÖLGESİ
MEVCUT DURUM ANALİZİ

5.1 GİRİŞ

Çevre, insanı ve diğer canlı varlıkları doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etmenlerin tümüdür. Çevrenin doğal yapısının ve bileşiminin bozulması, değişmesi ve bunun sonucu olarak insanların olumsuz yönde etkilenmesi çevre kirlenmesi olarak nitelendirilmektedir. Teknolojinin ve sosyal yaşamın gelişmesiyle doğal kaynaklar, daha yoğun kullanılmaya başlanmıştır. Bu kaynakların uygun kullanılmaması, ekolojik dengenin bozulmasına, su ve hava kirliliğinin oluşmasına ve hastalıkların artmasına neden olmaktadır. Bölgede kağıt, demir-çelik, çimento, gübre, şeker, et entegre, deri, taş-toprak ve tekstil sanayileri, çevreye hava ve su kirleticileri (kimyasal ve organik maddeler) bırakmaktadır. Amaç, ekonomiye katkısı büyük olan bu sanayileri oluşturan tesisleri artırmak olsa da çevre önlemleri üst düzeyde alınarak çevre kirliliği de azaltılabilir. Çevre kirliliğini azaltacak çözüm yollarının (atık arıtma tesisleri, vb.) belli bir maliyeti olsa da gelecekte özellikle su kaynaklarının kullanımı yönünden büyük yararlar sağlayacaktır.

Çevre bölümünde bölgedeki hava ve su kirliliği, sıvı ve katı atık maddeler incelenecektir. Daha sonra bölgedeki koruma alanlarından önemli olanlardan ve bu sahaların içerisinde bulunan flora ve faunadan bahsedilecektir. Son olarak bölgedeki çevre sorunları ve tehditleri sayılıp bunların nasıl azaltılabileceği ile ilgili öneriler ile bölüm tamamlanacaktır.

5.2 ÇEVRE KİRLİLİĞİ

5.2.1 GİRİŞ

Su kirliliği; insan, hayvan ve bitki sağlığını, dolayısıyla çevre sağlığını olumsuz şekilde etkilemektedir. Bölgenin en önemli çevre sorunlarından biri su kirliliğidir. Bunun nedenleri olarak, hızlı nüfus artışı, kentleşme, endüstriyel ve evsel atıklar, tarımda kullanılan gübre ve ilaç kalıntıları gösterilebilir. Sulara karışan tarım ilaçları ve gübrelerin zehirli etkileri, önce bitki ve hayvanlara, sonra da yine besin zinciri aracılığıyla insanlara geçmektedir. Özellikle deniz ve ırmak gibi turizmde kullanılan suların kirliliği de turizmi olumsuz etkilemektedir.

Hava kirliliği, herhangi bir atmosferik ortamda, havanın doğal olarak içerdiği madde miktarının çeşitli nedenlerle artarak çevredeki canlı ve cansız varlıklara zarar verecek seviyeye ulaşması durumunda ortaya çıkmaktadır. Hava kirleticilerine uzun süreli maruz kalan kişilerde kronik hastalıklar ortaya çıkmaktadır. TR83 Bölgesinde oluşan hava kirliliğinin en önemli nedeni; evsel ısınma amacıyla yakılan kömür ve diğer yakıtların yüksek oranda kükürt içermesidir, yani kalitesiz olmasıdır. Benzer yakıt kullanılan illerde farklı hava kirliliğinin görülmesinin nedenleri olarak; emisyonların kentlerden uzaklaşma hızını belirleyen topografya, meteorolojik koşullar ve kentleşme sonucunda rüzgârların önünün kesilmesi gösterilebilir (YHGP, 2006).

5.2.2 SU KİRLİLİĞİ

Bu bölümde TR83 Bölgesindeki Yeşilirmak, Kızılırmak ve Karadeniz'in su kirliliğinden ve su kalitesinden bahsedilecektir. Su kirliliği ile ilgili istatistikî verilerin temininde İl Çevre Durum Raporları ve Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi (YHGP)'nden yararlanılmıştır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2010 yılı içerisinde su kalitesi ile ilgili istatistikleri yayınlamaya başlayacaktır. Böylece su kirliliği ile daha ayrıntılı verilere ulaşılabilecektir.

Sağlıklı ve temiz bir akarsuda bitki ve hayvan gelişimiyle ilgili ekolojik bir denge bulunmaktadır. Kirlenmeden önceki durumuna dönmek için bir doğal arıtım sistemi bulunur. Akarsuların hızı ne kadar yüksekse kirlenme maddelerinin su üzerinde kalması da o kadar azdır (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2008).

5. ÇEVRENİN KORUNMASI VE KORUMA ALANLARI

Bölgedeki su kaynaklarının kirliliğine değinmeden önce su kaynakları kirlilik sınıflandırmasını açıklamak uygun olacaktır. Su kalitesi, fiziksel, inorganik, organik, kimyasal ve bakteriyolojik parametrelere göre, 4.9.1998 Tarih ve 19919 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği ile belirlenmiştir. Bu yönetmeliğe göre akarsular 4 sınıfa ayrılmıştır:

I. Sınıf – Yüksek Kaliteli Su; dezenfekte edilerek içme suyu temini, yüzme gibi vücut teması gerektiren rekreasyonel amaçlar, alabalık üretimi ve çiftlik ihtiyacı için kullanılır.

II. Sınıf – Az Kirlenmiş Su; ileri veya uygun bir arıtma ile içme suyu temini, alabalık dışında balık üretimi ve sulama suyu olarak kullanılır.

III. Sınıf – Kirlenmiş Su; gıda, tekstil gibi kaliteli su gerektiren endüstriler hariç olmak üzere uygun arıtmadan sonra endüstriyel su temininde kullanılır.

IV. Sınıf – Çok Kirlenmiş Su; I, II ve III. sınıf suların kullanıldığı aktiviteler dışında daha düşük kalitedeki suların kullanılabilirdiği aktiviteler içindir.

Yeşilirmak Nehri Kirliliği

Nehir bölgede, Amasya, Samsun ve Tokat illerinden geçmektedir ve Çekerek Irmağı, Tersakan Çayı ve Kelkit Çayı olmak üzere üç ana koldan oluşmaktadır. Nehir, bu üç kolun getirdiği atıkla beraber; Almus Barajı girişinden itibaren Karadeniz'e ulaşınca kadar; Tokat ve Amasya illerinin yanında Almus, Pazar, Turhal, Taşova ve Çarşamba ilçelerinin atıklarını da taşımaktadır. Genellikle nehrin suyu I ve II. kalite sınıfına girmekte, ancak Tersakan-Boğazköy çayı gibi IV. sınıf bölümler de bulunmaktadır. Nehrin Karadeniz'e döküldüğü Çarşamba çıkışında debinin yüksek olması dolayısıyla su kalitesi de iyidir.

Özellikle belirli dönemlerde (fabrikaların kampanya dönemleri, vb) su kalitesinde düşmeler görülmektedir. Sülfat parametrelerindeki yüksekliğin tuğla-kiremit fabrikalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Şeker fabrikalarından azot ve fosfor yükü, tarımsal ve hayvancılık faaliyetleri ile nehrin geçtiği il ve ilçelerin atıklarını arıtmadan bırakması, nehrin kirliliğini artırıcı faktörlerdir (YHGP, 2006; Amasya, Samsun, Tokat İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2008).

Kızılırmak Nehri Kirliliği

Kızılırmak Nehri, bölgede Çorum ve Samsun illerinden geçmektedir. Nehrin genelindeki su kalitesi I ve II. sınıftır. Kızılırmak'ın özellikle yukarı ve orta kesimleri (nehrin doğduğu kısım ve devamı), evsel, endüstriyel ve tarımsal atıklardan kirlenmektedir bununla beraber Bafra'ya döküldüğü yerde debisinin yüksek olmasından dolayı bu kısımda suyun kalitesi iyidir.

Karadeniz Kirliliği

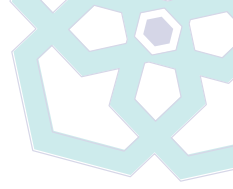
Bu bölümde Karadeniz'in yalnızca Samsun sınırları boyunca olan kısmı incelenmiştir.

2008 yılında Samsun İl Sağlık Müdürlüğüne turistik tesis ve halk plajlarından kirlilik türlerini ve oranlarını araştırmak üzere, il genelinde deniz suyundan numuneler alınarak bölge Hıfzıssıhha Enstitüsü Müdürlüğünde analizleri yaptırılmaktadır. Bu analizler, suların alındığı noktanın yüzmeye uygun olup olmadığını ölçmektedir. Alınan 162 numuneden 138'i, yani yüzde 85'i uygun çıkmıştır. Uygun olmayan yerlerin çoğunlukta olduğu iki ilçe, sanayinin daha yoğun olduğu Samsun Merkez ve Tekkeköy ilçeleridir. 19 Mayıs, Bafra ve Yakakent ilçelerinden alınana numunelerin hepsi yüzmeye uygun çıkmıştır (Samsun İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2008).

5.2.3 HAVA KİRLİLİĞİ

Bu bölümde illerde hava kirliliğini tespit etmek için ölçülen SO₂ (kükürt dioksit) ve PM₁₀ (partiküler madde) değerleri verilmektedir. 2007 yılından önce Sağlık Bakanlığı tarafından ölçülen değerler, 2007 yılı itibariyle Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından ölçülmektedir. Karşılaştırmaların bütünlük

5. ÇEVRENİN KORUNMASI VE KORUMA ALANLARI

arz etmesi için bu bölümde 2007 yılından itibaren oluşan istatistikler kullanılmıştır. Ayrıca yıllar içinde düzenli bir eğilim olmadığı için 2007-2009 yılları arası ortalama değerler dikkate alınmıştır. Hava kirliliği oranı, Kükürt dioksit (SO₂) ve Partiküler Madde (PM₁₀) bileşimlerinin ölçülmesiyle belirlenmektedir.

Tablo 5.2.3.1 TR83 Bölgesi ve Türkiye; Kükürt dioksit (SO₂) Miktarı Yıllık ve Kış Ortalamaları, 2007-2009

(µg/m ³) 2007-2009 Ortalama	Kükürt dioksit (SO ₂) Yıllık Ortalamaları	Kükürt dioksit (SO ₂) Kış Ortalamaları
Amasya	33	48
Çorum	25	37
Samsun	15	12
Tokat	21	25
TR83 (Toplam)	94	122
Türkiye(Toplam)	2.341	3.411
TR83 / TR	4,02%	3,58%

Kaynak: TÜİK, 2010

Yıllık ortalamalarda tüm aylardaki verilerin ortalaması alınırken; kış sezonu için Ekim-Mart arası yapılan ölçümlerdeki sonuçlar verilmektedir.

SO₂ kirlilik verilerine bakıldığında en kirli şehirler olarak Amasya ve Çorum görülmektedir. Kış sezonunda havaların soğumasından dolayı daha fazla yakıt kullanılmaktadır ve hava kirliliği oranı artmaktadır. Kış sezonunda tüm yıla göre Türkiye'deki hava kirliliği artışı yüzde 45 civarındayken, bölgedeki bu artış yüzde 28 olmuştur. Yılın tümünde bölge Türkiye'deki SO₂ kirliliğinin yüzde 4'ünü, kışın ise yüzde 3,5'ini oluşturmaktadır. Bu oran da bölgenin Türkiye'nin tamamına kıyaslandığında kış ve tüm yılın sıcaklıkları arasında daha az bir farkın olduğunun bir göstergesidir.

Tablo 5.2.3.2 TR83 Bölgesi ve Türkiye; Partiküler Madde (PM₁₀) Miktarı Yıllık ve Kış Ortalamaları, 2007-2009

(µg/m ³) 2007-2009 Ortalama	Partiküler Madde (PM ₁₀) Yıllık Ortalamaları	Partiküler Madde (PM ₁₀) Kış Ortalamaları
Amasya	73	84
Çorum	111	132
Samsun	52	56
Tokat	62	82
TR83 (Toplam)	298	354
Türkiye(Toplam)	6.757	7.717
TR83 / TR	4,41%	4,59%

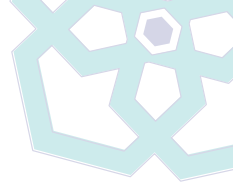
Kaynak: TÜİK, 2010

PM₁₀ kirlilik verilerine bakıldığında da aynı SO₂ gibi bölgedeki en kirli iller; Amasya ve Çorum'dur. Hem Türkiye'de, hem de bölgede kış döneminde yüzde 15-20 civarında kirlilik artışı görülmektedir. Bölgedeki PM₁₀ kirliliği, Türkiye'nin yaklaşık yüzde 4,5'ini oluşturmaktadır.

06.06.2008 tarihli Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliğine göre kükürt dioksit ve partiküler madde için sınır değerler ve uyarı eşikleri yeniden düzenlenmiştir. Bu değerler, 05.05.2009 tarihli Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğe göre kademeli olarak azaltılacaktır.

Buna göre;

Kükürt dioksit için;

Tablo 5.2.4.1 Yeşilirmak Havzası, Kızılırmak Havzası ve Türkiye Topraklarının Erozyondan Etkilenme Şiddeti

%	Hiç Etkilenmeyen ya da Az Etkilenen	Orta Şiddette Etkilenen	Şiddetli Etkilenen	Çok Şiddetli Etkilenen
Yeşilirmak Havzası	11,3	23,7	47,7	17,3
Kızılırmak Havzası	15,8	28,7	39,4	16,1
Türkiye	21,3	20	36,4	22,3

Kaynak: YHGP, 2006

Bu tablodan da görüldüğü üzere özellikle Yeşilirmak Havzası'ndaki toprakların şiddetli ve çok şiddetli etkilenen yüzdesi, Türkiye'deki aynı tip toprak yüzdesine göre daha yüksektir.

5.2.5 ATIKLARLA İLGİLİ VERİLEN HİZMETLER

5.2.5.1 Katı Atıklar

Nüfus artışıyla birlikte artan sanayileşme ve şehirleşme ile birlikte halkın sosyal ve ekonomik durumundaki değişiklikler sonucunda, katı atık üretiminde miktar ve çeşit olarak artışlar olmaktadır. Katı atık miktarındaki bu artış, özellikle şehirlerde önemli çevre problemlerini de beraberinde getirmektedir. Katı atıkların değerlendirilmesi ve bir kısmının da çevreye zarar vermeden bertaraf edilmesi, belediyelerin uygulayacağı entegre bir katı atık yönetimi sistemi ile çözülebilecektir.

Tablo 5.2.5.1.1 TR83 ve Türkiye; Katı Atık Hizmeti Verilen Belediye Sayısı, Nüfusu; Toplanan Atık Miktarı, 2008

İller	Toplam Nüfus	Katı Atık Toplama Hizmeti Verilen			Toplanan Atık	
		Belediye Sayısı	Belediye Nüfusu	Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı	Atık Miktarı (Ton / Yıl)	Kişi Başı Miktar (kg / kişi x gün)
Amasya	328.674	28	232.866	%70,85	128.085	1,51
Çorum	549.828	34	370.347	%67,36	157.049	1,16
Samsun	1.228.959	50	815.596	%66,36	291.599	0,98
Tokat	620.722	74	461.044	%74,28	169.996	1,01
TR83	2.728.183	186	1.879.853	%68,90	746.729	1,09
Türkiye	70.586.256	3129	57.800.347	%81,89	24.360.863	1,15

Kaynak: TÜİK, 2010

Tabloya bakıldığında katı atık toplama hizmeti verilen belediye sınırları içerisinde bu hizmetten faydalanan nüfusun toplam nüfusa oranlarına bakıldığında bölgede yüzde 68,9 gibi bir oran varken, bu oran Türkiye'de yüzde 81,89'dur. Türkiye standartlarına çıkabilmek için daha birçok belediyenin katı atık toplama hizmeti vermeye başlaması gerekmektedir. Bölgede illere baktığımızda da hiçbir il, Türkiye ortalamasını yakalayamamaktadır. Kişi başı toplanan katı atık miktarına bakıldığında ise Türkiye'nin 1,15 kg / kişi x gün miktarına göre TR83'teki 1,09 rakamı çok düşük değildir. Bu da kişi başına atık üretiminde bölgenin Türkiye ortalamasına yakın olduğunu göstermektedir.

Bertaraf çeşitlerine bakıldığında Türkiye'de toplanan atıkların yarısına yakını belediye çöplüklerinde, diğer yarısı da düzenli depolama yoluyla bertaraf edilmektedir. TR83 Bölgesine baktığımızda ise yalnızca Samsun'da 1/3 oranında düzenli depolama yapıldığı, diğer illerde ise neredeyse toplanan atıkların tamamının belediye çöplüklerinde bertaraf edildiği görülmektedir. Bu da bölgedeki düzenli depolamanın yüzde 15'lerde kalmasına yol açmıştır. Bu düşük oranları artırmak için düzenli depolama alanları ve kompost tesisleri bölgede aktif bir halde çalışır duruma getirilmesi gerekmektedir.

5. ÇEVRENİN KORUNMASI VE KORUMA ALANLARI

Tablo 5.2.5.1.2 TR83 Bölgesi Katı Atık Kompozisyonu

%	AMASYA	ÇORUM	SAMSUN	TOKAT
Organik	40,15	45,3	46,57	40
Kâğıt	7,36	11,5	7,21	12
Cam	4,69	6,9	2,2	8
Metal	4,64	3,3	1,8	5
Plastik	11,39	12,6	8,7	10
Kül	24,21	8		15
İnşaat atığı		6,2		
Ambalaj			0,9	
Tekstil			9,8	
Tehlikeli atık			0,3	
Diğer	7,36	6,2	22,51	10

Kaynak: Amasya, Çorum, Samsun, Tokat İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2008

Verilere bakıldığında her 4 ilde de atık çeşidinin yüzde 40'tan fazla oranla organik olduğu görülmektedir. Atıkların arasında en az zararlı olan organik atıkların, miktar olarak diğer zararlı atıklardan fazla olması olumludur. Organik atıklardan sonra Amasya ve Tokat'ta kül; Çorum'da plastik ve Samsun'da tekstil atıkları en fazla toplanan atıklardır.

Tablo 5.2.5.1.3 TR83 ve Türkiye: Katı Atık Bertaraf İstatistikleri, 2008

İller	Toplam		Belediye Çöplükleri		Düzenli Depolama		Kompost Tesisi		Açıkta Yakma		Göle ve Dereye Dökme		Gömme		Diğer	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Amasya	28	128.085	25	126.803	-	-	-	-	-	-	1	564	1	523	1	195
Çorum	34	157.049	30	155.585	-	-	-	-	2	566	-	-	1	471	1	427
Samsun	50	291.599	35	183.764	13	103.926	-	-	1	157	-	-	1	3.752	-	-
Tokat	74	169.996	66	167.686	-	-	-	-	5	1.794	3	516	-	-	-	-
TR83	186	746.729	168	633.838	13	103.926	0	0	8	2.517	4	1.080	3	4.746	2	622
Türkiye	3.129	24.360.863	2.397	12.677.142	423	10.947.437	19	275.737	126	239.291	59	47.685	45	100.486	60	73.085

Kaynak: TÜİK, 2010 (A: Belediye Sayısı; B: Katı atık miktarı (Ton / Yıl))

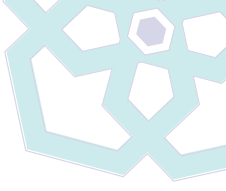
5.2.5.2 Atık Sular

Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği'ne göre, atık sular, deşarj standartları sağlandıktan sonra doğal ortama verilmelidir. Bu konuda, arıtma tesisleri, bölgedeki ilgili kurumlar tarafından finansal getirisi olmayan kalemler olarak düşünüldüğü için bu çevre probleminin çözümü zorlaşmaktadır.

Tablo 5.2.5.2.1 TR83 ve Türkiye: Kanalizasyon Şebekesi ve Arıtma Tesisi Verilen Belediyeler, 2008

İller	Toplam Belediye Nüfusu	Kanalizasyon Şebekesi Hizmeti Verilen			Arıtma Tesisi Hizmeti Verilen		
		Toplam Nüfus	Belediye Sayısı	Nüfusun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%)	Belediye Nüfusu	Belediye Sayısı	Nüfusun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%)
Amasya	236.083	229.317	28	%97	-	-	-
Çorum	376.282	366.355	37	%97	201.426	2	%54
Samsun	835.575	706.380	34	%85	107.220	4	%13
Tokat	471.983	452.913	73	%96	64.016	5	%14
TR83	1.919.923	1.754.965	172	%91	372.662	11	%19
Türkiye	58.581.515	51.673.078	2.421	%88	32.518.318	442	%56

Kaynak: TÜİK, 2010

Kanalizasyon şebekesi verilerine bakıldığında, hizmet verilen belediye nüfuslarının toplam belediye nüfuslarına oranlanarak bulunan veride TR83 bölgesi, yüzde 91'lik oranla yüzde 88 olan Türkiye ortalamasının üzerindedir. Samsun, yüzde 85'lik oranıyla bölgede Türkiye ortalamasının altında kalan tek ildir. Ancak, arıtma hizmeti verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfuslarına oranlandığında Türkiye'de ortalama nüfusun yüzde 50'sine ulaşılabilirken bu oran TR83 Bölgesi'nde yüzde 19'da kalmaktadır. Burada da Çorum dışındaki diğer illerde arıtma hizmeti alabilecek nüfus sayısı Türkiye ortalamasının altındadır ve artırmak için çalışmalar yapılmalıdır. Yine aynı tablo üzerinde baktığımızda, bölgede kanalizasyon hizmeti verilen belediye sayısı Türkiye'ye oranlandığında yüzde 7 çıkarken, arıtma tesisinde bu oran yüzde 2,5'te kalmıştır.

2000 yılında DİE'nin Sanayi atık sularıyla ilgili TR83 Bölgesi'nde yaptırdığı "Atık Su Arıtma Durumuna Göre Alıcı Ortamlara Deşarj Edilen Atık Su Miktarı" çalışmasının sonuçlarına göre 70 işyerinden yalnızca 16'sının arıtma yaptığı görülmüştür. Diğer yandan sanayi tesisleri için arıtılan su oranı Türkiye'de yüzde 25 civarındayken, TR83'te bu oran yüzde 13,8 ile çok düşük kalmıştır (YHGP, 2006).

5.2.6 SONUÇ

TR83 Bölgesi'nde çevre kirliliği ve atıklarla ilgili olarak şu noktalar dikkat çekmektedir:

Akarsularda oluşan kirliliğin derecesi, atık konsantrasyonuna ve akarsuyun debisine bağlıdır. Kızılırmak ve Yeşilirmak nehirlerinin debilerini yüksek olması sebebiyle atıklardan çok fazla etkilenmedikleri ve çoğu noktada I ve II. sınıf su kalitesine sahip oldukları görülmektedir. Ancak, yıllar içerisinde Yeşilirmak nehri boyunca kurulacak yeni yerleşim yerleri, bu alanlarda oluşacak arıtmasız sanayi bölgeleri nehrin kirliliğini artırabilir. Vakit geçirmeden arıtma tesislerinin artırılması ve çalıştırılması, büyük önem arz etmektedir.

Bölgede hava kirliliği konusunda büyük bir problem gözükmemektedir. Erozyon ise bölge için önemli bir tehdit oluşturmakta, özellikle tarım için uygun olmayan eğimli arazilerde yapılan tarım nedeniyle büyük bir toprak kaybı söz konusudur. Yeşilirmak ve Kızılırmak, Türkiye'de Fırat nehrinden sonra en fazla toprak taşıyan nehirlerdir.

Katı atıkların düzensiz, belediye çöplüklerinde depolanması, yeraltı ve yerüstü kirliliği ile koku problemlerine, haşerelerin artmasına ve bazen metan gazının sıkışması sonucu yangın ve patlamalara neden olmaktadır. Bölgedeki hayvancılık faaliyetleri sonucu oluşan hayvansal atıkların yeraltı ve yerüstü sularına bırakılmasındansa bunların gübre veya yakıt olarak değerlendirilmesi, hem sularımızdaki azot ve fosfor oranını azaltacak, hem de ekonomiye katkı sağlayacaktır. Ayrıca sanayide mümkün olduğunca az atık üretilmesi, yine oluşan atıkların bir sonra oluşacak maddenin hammaddesi olarak kullanılması, kirliliği en aza indirecektir. Yine atıkların çevre ve insan sağlığına zarar vermeden toplanması, taşınması ve geri kazanılabilir atıkların ayrıştırılması gerekmektedir.

Arıtılmadan deşarj edilen sular, yerüstü ve yeraltı sularına karışarak hem çevre kirliliği oluşturmakta, hem de insan sağlığını etkilemektedir. Bu konuda bölgede yeterli duyarlılığın olmaması, Türkiye'nin en önemli nehirlerinden Yeşilirmak, Kızılırmak ve Samsun sahil şeridini kirletmektedir.

5.3 KORUMA ALANLARI, FLORA VE FAUNA

5.3.1 GİRİŞ

Bu bölümde TR83 Bölgesi illerindeki ulusal mevzuata ve uluslararası sözleşmelere göre koruma alanlarına giren sahalardan önemli olanları yer alacaktır. Flora (bitki örtüsü) ve fauna (hayvan varlığı) bölümleri ayrı olarak yer almayıp, bu koruma alanları içinde belirtilecektir. Son olarak ise bu koruma alanlarıyla ilgili tehdit ve sorunlardan bahsedilecektir.

Ulusal mevzuat ve uluslararası anlaşmalarla koruma altına alınan alanların bulunduğu bölgeler ile planlanan bir faaliyetin gerçekleşmesi sırasında fiziksel, biyolojik, sosyal ve ekonomik çevre unsurlarının daha duyarlı olduğu bilim ve eğitim bakımından önemli seçkin örnekleri içeren, mutlak korunması gerekli alanların bulunduğu bölgeler, koruma alanları olarak algılanmaktadır. Bu bölümdeki koruma alanları içerisinde sulak alanlar, tabiat parkları, mesire yerleri gibi alanlar girmektedir.

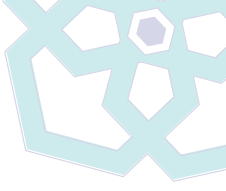
Nüfusun artışıyla beraber, kaynakların yetersizliği ve aşırı tüketim, çevrenin tahribini oluşturan faktörlerdendir. Sulak alanlardaki kirlilik yüzünden oluşabilecek besin zinciri dengesizliğinin sonucu, insanlara kadar oluşan olumsuz bir değişimdir. Geçmişte bu sulak alanların bir kısmı, hem sivrisinekleri barındıran ortamlar olmaları sebebiyle, hem de tarımsal alanları artırma adına bilinçli olarak kurutulmuştur. Özellikle fauna ve flora açısından önemli olan bu bölgelerin korunması, son derece önemlidir.

Bundan sonraki bölümlerde TR83 Bölgesi illeri olan Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerindeki koruma alanları ve bu sahaların içerisinde olan flora ve fauna türleri verilecektir. Bu bölümlerde genel olarak illerin 2008 yılı Çevre Durum Raporları'ndan faydalanılmıştır.

Şekil 5.3.1.1 TR83 Bölgesi Koruma Alanları

Kaynak: Ahtlık Veriler Amasya, Çorum, Samsun, Tokat İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2008

5.3.2 AMASYA İLİNİN ÖNEMLİ KORUMA ALANLARI

Yedikır Barajı:

Baraj, RAMSAR²⁰ uyarınca koruma altına alınması için aday olan sahalardandır: Amasya ili kuzeyinde ve il merkezine 35 km mesafededir. Ulaşım yolu asfalt kaplamadır. 900 hektarın (ha) 600 ha göl aynası olup, 300 ha sazlık ve ağaçlandırma sahasından oluşmaktadır. Ortalama yükseklik 500 m'dir. Sulak alan ve doğal sit olarak geçmektedir. Bölgede yerleşim yeri olmamakla beraber, halk tarafından piknik amaçlı kullanılmaktadır. Flora olarak söğüt, sazlık ve karaçam bulunmaktadır. Fauna içeriğinde ise birçok kuş çeşidi ve bunun yanında aynalı sazın, tatlı su kefalı, turna ve kızılkanat bulunmaktadır. DSİ tarafından sulama göleti olarak yapılmakla beraber, su kuşlarını inceleme ve gözetleme imkânı da vermektedir. Avlanma baskısının azaltılması gerekmektedir.

Gökölük Mesire Yeri:

Mesire yeri, Merzifon ilçesi Tavşan Dağı'nda yer almaktadır. 24 ha.dan oluşan alanda flora olarak kayın, meşe ve karaçam, böğürtlen ve kuşburnu vardır. Fauna olarak ise kurt, tilki, tavşan, keklük, domuz ve ağaçkakan bulunmaktadır.

Kapaklı Mesire Yeri:

Mesire yeri, Suluova ilçesi, Şehitler mevkiinde yer almaktadır. 20 ha.dan oluşan alanda flora içeriği olarak karaçam, meşe, gürgen, ateş dikeni ve kuşburnu bulunmaktadır. Fauna olarak ise sincap, tilki, karaca, kurt, domuz, ağaçkakan ve şahin gibi türler mevcuttur. 1200 metre yüksekliktedir (Amasya İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2008).

5.3.3 ÇORUM İLİNİN ÖNEMLİ KORUMA ALANLARI

Çatak Tabiat Parkı:

Çatak Tabiat Parkı, Çorum ili merkezine 23 km uzaklıkta olup, 387,5 ha sahada kuruludur. 367,5 ha'sı orman arazisi olup doğal yapısıyla korunmaktadır. Geri kalan özel mülkiyet arazilerinde buğday tarımı yapılmaktadır. Denizden yüksekliği 1100-1500 m arasındadır. Değişik yaylaların ve Kızılırmak Nehri'nin görülebileceği manzara seyir noktalarına sahiptir. Flora bakımından karaçam, sarıçam, ardıç ve orman kavağı gibi ağaç türleri mevcuttur. Fauna içeriğinde yaban domuzu, geyik, karaca, kurt, çakal, tilki, tavşan, keklük, kartal, şahin ve atmaca bulunmaktadır.

Boğazköy-Alacahöyük Tarihi Milli Parkı:

Boğazkale ilçesi hudutları içerisinde yer alan park, 2634 ha alan üzerindedir. Bu alanın 342 ha'sı orman, 23 ha'sı hazine ve 2269 ha'sı özel mülkiyet arazisidir. Park çevresinde nehir vadilerinde ilkel sulama sistemleri ile sebze-meyve yetiştirilmektedir. Tepelerde ise kuru tarım yapılmaktadır. Hitit medeniyetine ait eserlerin çıkarıldığı park alanında, flora olarak meşe, kavak, ardıç, kekik ve nane bulunmaktadır. Fauna içeriği ise tilki, tavşan, akbaba, yılan ve kertenkeleden oluşmaktadır.

Eymir Gölü:

Çorum-Osmancık karayolunun 18.km.sinde bulunan Eymir Gölü, başta su kuşları olmak üzere çok zengin yaban hayatı barındırmaktadır. 265 bin metre kare büyüklüğündedir (Çorum İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2008).

²⁰ 1971 yılında birçok ülke tarafından imzalanan Ramsar Sözleşmesi sulak alanların korunması yönünde atılmış önemli bir adımdır. Tüm sulak alanların korunmasına birincil öncelik sağlanması, sulak alan ekosistemlerindeki biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesi yönünde gerekli önlemlerin alınması bu görüşmeler sonucunda karara bağlanmıştır. Ramsar Sözleşmesi'ne Türkiye 1993 yılında imza atmıştır. Türkiye'de 19'u önemli olmak üzere 250'yi aşkın sulak alan sözleşme kapsamına alınmıştır.

5.3.4 SAMSUN İLİNİN ÖNEMLİ KORUMA ALANLARI

Bafra Kızılırmak Deltası Yaban Hayatı Geliştirme Sahası (Kuş Cenneti)

Samsun ili Bafra ve 19 Mayıs ilçelerinde bulunan delta, bitki çeşitliliği yönünden zengindir ve ülkenin en büyük deltalarından birisidir. Göl kıyıları, sazlıklar ve bataklıklar, yoğun vejetasyonla kaplıdır. Göllerde su sümbülleri cinsine ait türler hâkimken, kıyılarda ise kamış ve saz bulunmaktadır. Bazı yerlerde nilüferlere rastlanmaktadır. Türkiye'de nadir subasar ormanlarından biri olan Galerîç Ormanı'nın hâkim ağaç türü dişbudaktır. İlkbaharda suların yükselmesiyle geniş alanlar su altında kalmakta, deltanın doğu bölümündeki göllerin tamamına yakını birleşmekte ve tek bir gölü andırmaktadır. Diğer önemli ağaç türleri ise meşe ve söğüttür.

Kızılırmak Deltası Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, TR83 bölgesinde, RAMSAR uyarınca uluslararası koruma altına alınmış tek sulak alandır. Fauna kısmına bakılacak olursa deltada bulunan göller, sazlıklar ve bataklıkların plaktonlar ve omurgasız canlılar bakımından zengin oluşu, alanın değişik türde zengin faunaya sahip olmasını sağlamıştır. Toplam 22.000 hektarın 16.000 hektarlık alanı sulak alan olup, burada 100.000 su kuşunun barınması deltanın besin maddesince ve fauna elemanları zenginliğinin en iyi göstergesidir. Deltada bulunan göllerde; sazan ve alabalık türlerine ait balık popülasyonları mevcuttur. Ayrıca bol miktarda kerevit bulunmaktadır. Birçok kurbağa türü, su kaplumbağaları ve su yılanları, deltanın değişmez türlerindedir. Ayrıca yine yörede su samuru, yaban kedisi, çakal, ağaç sansarı, sincap ve yaban domuzu bulunmaktadır.

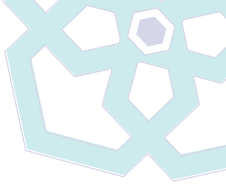
Deltada bu güne kadar 321 kuş türü saptanmıştır. Bu sayı Türkiye kuş türlerinin yüzde 74' ü olup, Türkiye'de Göksu Deltasından (332 tür) sonra bir alanda tespit edilmiş en yüksek sayıdır. Bölgede görülen türlerden büyük deniz düdükçünü ve kuzey incir kuşu bugüne dek Türkiye' de sadece Kızılırmak Deltasında saptanmıştır. Yine küçük kiraz kuşu ve ak kiraz kuşu son 25 yılda Türkiye' de sadece Kızılırmak deltasında görülmüştür. Deltadaki türlerden tepeli pelikan, cüce karabatak, al boyunlu kaz, dikkuyruk, şah kartal, küçük kerkenez ve toy dünya çapında nesilleri tehlikede olan türlerdir. Bu türlerden tepeli pelikan deltada kuluçkaya yatmaktadır. 1992 yılında yapılan bir araştırmada 140 kuş türünün deltada ürediği tespit edilmiştir.

Terme Gölardı Simenlik Yaban Hayatı Koruma Sahası

Terme ilçesinde bulunan koruma sahasında flora olarak kavak, dişbudak, kızılağaç, çam ve karaağaç bulunmaktadır. Terme Çayı ve Yeşilirmak'ın taşıdığı alüvyonlardan meydana gelmiştir, sahada Akgöl ve Simenlik Gölü bulunmaktadır. Yaban hayatı geliştirme sahasının toplam alanı 3.355 ha olup yüzde 59'u orman ve mera alanıdır. Göl ve bataklıklarda sucul bitki türleri ve sazlar bulunmaktadır. Sahada ayrıca birçok yosun ve mantar türü de bulunmaktadır. Saha etrafında köy yolları mevcut olup, sahada büyük oranda kavak işletmeciliği yapılmaktadır. Bölge özellikle kanatlı tür faunası için önemli bir bölgedir. Saha, Yeşilirmak Deltası ÖKA (Önemli Kuş Alanı) içerisinde bulunmaktadır. Bölge, aynı zamanda göç yolu üzerindedir: Kuğu, kaz, Macar ördeği, kadife ördek, bildircin ve turna, bu bölgede gözlenen göçmenlerdendir. Bunların yanında ayrıca domuz, tavşan, sincap ve tilki de görülmektedir. Bölgede avlanma yasaktır. Ancak, yerleşim alanlarının gelişmesi, saz kesimi, göllerdeki balıkçılık doğal ortamı olumsuz etkilemektedir.

Haciosman Ormanı Tabiatı Koruma Alanı

Koruma Alanı, Samsun ilinin 20 km doğusunda Çarşamba ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Toplam 121,5 Hektarlık alan, subasar orman özelliğine sahiptir. Alanda daha çok rutubetli taban arazi topraklarını seven, dişbudak, karaağaç ve akçaağaç gibi flora çeşidi bulunmaktadır. 12 ağaç, 30 çalı ve 68 ot taksonu (çeşidi) bulunmaktadır. Yine bu alanda 72 mantar türü belirlenmiştir, 20'sine Samsun çevresinde yalnızca bu ormanda rastlanmıştır. Fauna içeriğinde köstebek, kaplumbağa, su

yılanı, kurbağa, çeşitli ötücü kuşlar ile balıklı kuşlar bulunmaktadır (Samsun İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2008).

5.3.5 TOKAT İLİNİN ÖNEMLİ KORUMA ALANLARI

Kaz Gölü:

Kaz Gölü, Turhal ve Pazar ilçeleri arasında yer almakta olup 540 metre rakımlıdır. Kaz Gölü'nün toplam koruma alanı 1.170 hektar olup bunun 201 hektarı sulak alandır. Gölün tamamına yakını sazlıklarla kaplı olup, göl etrafında geniş bir sulak çayırılık ve mera alanı bulunmaktadır. Göl çevresinde herhangi bir sanayi kuruluşu mevcut olmadığından göl ve çevresinde kaynaklanan bir kirlenme söz konusu değildir. Alan, başta su kuşları olmak üzere birçok canlı türü için üreme, beslenme ve konaklama ortamı sağlayan tatlı su sulak alan ekosistemlerine iyi bir örnektir. Gölde yapılan incelemede 108 kuş türü gözlenmektedir. 2007 yılında kuş gözlemcilerinin hizmetine sunulan 1 adet ziyaretçi ve 2 adet kuş gözetleme kulesi tesis edilmiştir. Kuş türü zenginliği, kuş gözlemcileri ve bilimsel amaçlı çalışmalar için iyi bir kaynak teşkil etmektedir. Ayrıca, göl sularında sazan balığı yaşamaktadır.

Koruma sahası içindeki kuru alanlar, ziraat arazisi olarak kullanılmakta olup, verimi artırmak için kullanılan kimyasal gübreler, yaşama ortamını olumsuz yönde etkilemektedir. Kaz Gölü'ndeki mevcut flora toplulukları; böğürtlen, yaban gölü, tarak otu, deve diken, saz, kamış ve çayır otlarıdır.

Zinav Gölü ve Orman İçi Dinlenme Yeri:

Göl ve dinlenme yeri, Tokat iline 117 km, Reşadiye ilçesine 17 km uzaklıktadır. Piknik sahası içinde alanı 2,9 hektar olan Zinav Gölü bulunmaktadır. Geri kalan 21 hektarlık alan ise mesire yeri olarak kullanılmaktadır. Gölün suları tatlıdır, ortalama derinlik 10-15 metredir. Gölün etrafı korunmaya alınmış orman alanıdır. Gölde Kızılkanat olarak adlandırılan bir tatlı su balık türü yaşamaktadır. Dinlenme alanı; meşe, gürgen ve kızılıcağ ağaçlarıyla kaplıdır. Saha içinde 1 adet kır evi, içme ve kullanma suyu, ahşap piknik masaları ve çocuk oyun sahaları bulunur.

Almus Baraj Gölü:

Göl, Almus ilçesindedir. Göl uzunluğu 22 km, gölün en derin yeri 74 metredir. Gölde yayın, sazan ve alabalık türü tatlı su balıkları vardır. Barajın etrafı ormanlarla kaplıdır ve göl kıyılarında birçok köy bulunmaktadır. Bu özelliği ile Tokat ve çevresinin önemli piknik ve dinlenme yeri olmaktadır.

Niksar Çamiçi Orman İçi Dinlenme Yeri:

Tokat'a 66 km, Niksar ilçesine 16 km uzaklıktadır. Niksar – Akkuş – Ünye karayolu üzerindedir. 100 dönüm büyüklüğünde olup, kızılbaş ve sarıçam ağaçlarıyla kaplıdır. Piknik alanı içerisinde içme ve kullanma suyu, piknik masaları ve çocuk oyun sahaları bulunur (Tokat İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2008).

5.3.6 SONUÇ

TR83 Bölgesi'nde, arıtılmadan sulak alanlara bırakılan kanalizasyon atıkları, sucul canlılar için çok büyük kirlilik kaynaklarıdır. Bu alanlarda tarımsal faaliyetler, şehirleşme, çevre kirlenmesi, baraj yapımı, bölgesel su transferleri gibi müdahaleler yüzünden bu alanlarda doğal süreçler kesintiye uğramaktadır. Bu kapsamda yaşanan diğer sorunlar ise kanun dışı avlanma, aşırı otlatma, sazların kontrolsüz kesimidir.

Tarım alanlarında kullanılan ilaç ve gübre, yer altı ve yerüstü sularıyla sulak alanlara karışmaktadır. Gübrelerdeki azot ve fosforlu bileşikler, suda organik kirliliğe neden olmaktadır. İlaçlardaki klor ise sulara birikime neden olmaktadır. Besin zincirinde oluşacak zehir birikimi, son tüketici insana ulaştığında, insan sağlığı için ciddi bir tehlike oluşturmaktadır.

Su kenarlarından çakıl çıkartılması işlemi, başta balıklar olmak üzere tüm sucul canlılar için olumsuz bir gelişmedir, çünkü bu alanlar, genel olarak balıkların yumurtlamak için seçtikleri alanlardır. Yine sazların da özellikle yakıt olarak kullanılmak üzere toplanması, su kuşlarının yuvalarının tahrip olmasına yol açmaktadır.

Toplumun ilgisiz tutumu yüzünden koruma alanlarının zarar görmesi, bu alanların değerinin anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Hem bölge, hem de ülke geneli için şu önlemler alınabilir: Koruma alanlarının fayda ve değerleri belirlenmeli ve topluma aşılmalıdır. Bu sahalarla ilgili kalkınma planları, çevre önlemleri göz önüne alınarak planlanmalıdır. Koruma alanlarındaki bitki ve hayvan kullanımı, doğal yaşama zarar vermeyecek şekilde gerçekleştirilmelidir.

5.4 ÇEVRE: DEĞERLENDİRME

Çevre kalitesi ile sağlık ve yaşam kalitesi arasında olumlu ilişki tüm canlılar için geçerlidir; bu yüzden çevrenin korunması, kalkınmanın sürdürülebilirliği için vazgeçilemez bir faktördür. Gelişmeyi sağlarken kullanılan teknolojilerde kirliliği mümkün ölçüde yaratmayan veya yarattığı yerde önleyenlerin tercih edilmesi gerekmektedir.

TR83 Bölgesi'nin geneline bakıldığında erozyon dışında çok büyük bir çevre problemi gözükmemektedir. Yüksek debili akarsulara sahip bölgede su kirliliği önemli derecelerde değildir. Ancak, kurulmuş olan ve gelecekte kurulacak olan sanayi tesislerinin arıtma işlemine önem vermesi ve bununla ilgili tedbirleri alması gerekmektedir. İlk yatırım firmalara belli bir külfet getirirse de gelecekte çevre temizliği için arıtma tesisleri büyük önem taşımaktadır.

Tarım alanlarında kullanılan ilaç ve gübre, yeraltı ve yerüstü sularıyla sulak alanlara karışmaktadır. İlaçlardaki klor ve gübrelerdeki azot ve fosforlu bileşikler sulara karışarak hem suları kirletmekte, hem de besin zincirine zarar vermektedir. Bu alanlardaki kalıntıların sulara karışmaması için azami gayret sarf edilmelidir.

Hava kirliliği konusunda büyük bir problem yoktur. Erozyon ise bölgede çevre için önemli bir tehdittir. Fırat Nehri'nden sonra en fazla toprak taşıyan iki nehir olan Yeşilirmak ve Kızılırmak bu bölgededir. Özellikle eğimli arazilere yapılan tarım, erozyonu artırmaktadır. Katı atıkların çevre kirliliğine daha az yol açması ve aynı zamanda bu atıkların değerlendirilebilmesi açısından atık tesislerinin sayısının artması ve aktif olarak bölgede çalışması gereklidir.

alanlardır. Su kuşlarının yuvalarının bulunduğu sazlık alanların kontrolsüz tahribatı da yuvalara zarar vermektedir. Bölgenin flora ve faunası açısından bu alanların daha iyi korunması gerekmektedir.

OKA

ORTA KARADENİZ KALKINMA AJANSI
MIDDLE BLACK SEA DEVELOPMENT AGENCY

TR83 GZFT ANALİZİ

TR83 BÖLGESİ
MEVCUT DURUM ANALİZİ

6. TR83 GZFT ANALİZİ

TR83 Bölgesi GZFT analizinin yapılması için Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerinde ekonomik yapı, sosyal yapı ve çevre/altyapı konuları ile ilgili üçer çalıştay illerdeki üniversite öğretim görevlilerinin moderatörlüğünde gerçekleştirilmiştir. GZFT yöntemi, bir bölgenin Güçlü ve Zayıf yönleri ile Fırsat ve Tehditlerin sistematik bir analizi ile o bölgenin geleceği için arzulan sonuçları etkileyebilecek unsurları belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu yöntem doğrultusunda tüm gruplarda katılımcılar iki gruba ayrılmış, ilk gruptaki katılımcılar “güçlü yönler” ve “fırsatları”, ikinci gruptaki katılımcılar “zayıf yönler” ve “tehditleri” tespit etmişlerdir. Tüm katılımcıların oylaması ile oluşturulan GZFT listeleri aldıkları puanlara göre sıralanmıştır. Daha sonra ise bu sıralamalar göz önüne alınarak Bölge GZFT’si oluşturulmuştur. Saha çalışmaları sırasında görülmüştür ki ekonomik yapı ve çevre/altyapı alanlarındaki gelişmeler sosyal hayatı gelir dağılımı, istihdam ve diğer sosyal olanaklar bakımından doğrudan etkilemektedir. Aynı şekilde sosyal yapıdaki gelişmeler ilin yatırım ortamı üzerinde etkili olduğu için ekonomik yapıyı etkilemektedir.

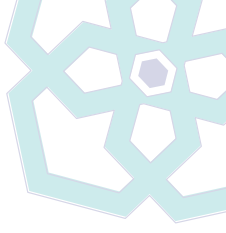
SOSYAL YAPI

Güçlü Yönler

- Pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olması nedeniyle taşıdığı tarihi önem
- Doğa, kültür, yaya gibi çeşitli alanlarda turizm potansiyelinin bulunması
- Bölgenin denize kıyısının bulunması
- Bölgede Devlet Opera ve Balesi ile Devlet Tiyatroları gibi sanat ve kültür merkezlerinin bulunması
- AB projelerinde bölgesel deneyim kazanılmış olması
- Çalışma çağındaki nüfusun fazla olması
- Eğitimle ilgili AB Hibe Programlarına yönelik proje yazma kapasitesinin yüksek olması
- Karadeniz’in tek büyükşehir belediyesinin bölgede bulunması
- Her ilde bir üniversite olması
- Coğrafi konum itibarıyla ulaşım ağında bir geçiş noktası olması
- Tarıma elverişli alanın büyüklüğü ve bunun sağladığı istihdam olanağı
- Toplumsal uzlaşma kültürünün yerleşmiş olması
- Sağlık hizmetlerinin özel ve kamu sağlık kuruluşları tarafından geniş kapsamda veriliyor olması
- İklim çeşitliliği
- Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği’nin bulunması

Fırsatlar

- Yeni Teşvik Sistemi kapsamında 3.Bölge içinde olması ve bunun istihdam üzerindeki etkisi
- Kalkınma Ajansı, KOSGEB ve TKDK gibi kurumların hibe desteklerinin yaygınlaşması
- Dünyada, doğa, kültür, kış, termal ve sağlık turizmüne olan ilginin artıyor olması
- Üniversitelerin akademik birimlerinin ilçelere yayılıyor olması
- DPT tarafından cazibe merkezi seçilen Samsun’un bölgenin bir ili olması
- Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenen I5 Marka kent arasında yer alan Amasya’nın bölgenin bir ili olması
- Komşu bölgelerin sağlık hizmetlerine olan talebinin artması
- Bölgede bir vakıf üniversitesinin açılacak olması

Zayıf Yönler

- Bölgede yeni kurulan üniversitelerin öğretim elamanlarının az olması
- Nitelikli genç nüfusun il dışına göç etmesi
- Bölgenin doğal kaynaklarının ve kültürel değerlerinin turizm sektörüne yansıtılmaması
- Ekonomik ve sosyal nedenlerle kırsal nüfusun kente göç etmesi sonucu kırsal nüfusun yaşlanması
- Kırsaldan göç eden nüfusun kent yaşamına adapte olamaması ve sosyal içermenin düşük olması
- Sosyal yaşamın yeterince gelişmiş olmaması ve sosyal aktivite azlığı
- Sivil toplum kuruluşlarının katılımlarının düşük ve faaliyetlerinin yetersiz olması
- Kamu kurumlarının Ar-Ge'ye verdikleri önemin düşük olması
- Kayıt dışı istihdamın fazla olması
- Ortaöğretimde ve yükseköğretimde barınma ve ulaşım olanaklarının sınırlı olması
- Tarım dışı gelir kaynaklarının sınırlı olması
- Kadınların toplumsal ve ekonomik yaşama katılım eksikliği
- Yerel yönetimler, kamu kurumları ve özel sektör arasındaki iletişim ve koordinasyon eksikliği
- Özel öğretim kurumlarının yeterli derecede olmaması
- Ortak kullanım alanları ile turizm ve kültürel değerler konusundaki bilinç eksikliği
- Kırsal alanda kamu sağlık hizmetlerinin sınırlı olması
- Spor merkezlerinin yeterli olmaması
- Gelir dağılımının dengesiz olması

Tehditler

- Mesleki eğitimin yetersiz olması
- Belediyelerin finansal kaynaklar ve nitelikli personel istihdamı gibi konularda yeterli olmamaları
- Tarımdan çözülen nüfusun işgücüne ve istihdama katılması için makro politikalarının oluşturulmamış olması
- Bölgenin sosyal ve ekonomik imkanlarının yeterli olmaması nedeniyle dışarıya göç vermesi
- Ulaşım altyapısına yönelik gerekli yatırımların yapılmaması
- Altyapı kaynak yetersizliğinin olması
- Özelleştirmelerin istihdam ve sosyal güvenliği olumsuz etkilemesi
- Eğitimde burs imkanlarının kısıtlı olması
- Büyük sanayi yatırımlarının başka şehirlerde yapılması

EKONOMİK YAPI

Güçlü Yönler

- İhracat yapan güçlü firmaların bulunması
- Alternatif turizm potansiyelinin yüksek olması
- Mermer sektöründe ülke çapında söz sahibi olması
- Coğrafi ve ekonomik açıdan önemli bir geçiş noktasında bulunması
- Hayvancılığın bölgede gelir sağlayıcı önemli bir sektör olması
- Sanayi üretiminin yoğunlaşmış olduğu ilçelerin bulunması

6. TR83 GZFT ANALİZİ

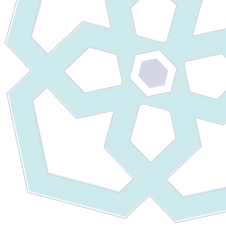
- Elverişli tarım alanlarının geniş olması ile tarımsal üretimde Türkiye ortalamasının üzerinde üretim yapılması
- Lojistik konumunun güçlü olması (deniz, hava, kara ve demiryolunun bulunması)
- Markalaşmış tarım ürünlerinin bulunması
- Bölgede iki Teknokentin bulunması
- İmalat sanayide uluslararası arenada iş yapan güçlü işletmelerin bulunması
- Bölgede 13 karma OSB, 3 ihtisas OSB ve 27 KSS bulunması
- 9 adet ticaret borsasının bulunması
- Bankacılık/finans sektörünün gelişmiş olması
- Çorum'un yumurta, Samsun'un broiler tavukçuluğunda ülkede söz sahibi olması
- Taşa toprağa dayalı sanayide hammadde avantajı olması
- Tıbbi cihaz üretiminde Samsun'un önemli bir merkez olması
- Makina sektöründe Çorum'un sanayisinin gelişmiş olması
- Kümelenme faaliyetlerinin çeşitli sektörlerde ivme kazanması
- Deniz ve karabalıkçılığın elverişli kaynakların bulunması
- İklim ve biyolojik çeşitliliğinin olması
- Bölgenin lojistik master planının bulunması
- Samsun Limanı'nın özelleştirilmesi ile etkinliğinin artmış olması
- Samsun-Kavkaz tren ferry hattının başlaması ile ihracat potansiyelinin artması

Fırsatlar

- Yeni Teşvik Sistemi kapsamında 3.Bölge içinde bulunması
- Dünyada, doğa, kültür, kış, termal ve sağlık turizmüne olan ilginin artıyor olması
- Ülkenin enerji yatırımlarında önemli bir yere sahip olması
- Traceca ve Viking gibi uluslararası projelerin Samsun'dan geçmesi için çalışmalar olması
- Bölgenin Mavi Akım doğalgaz hattı ve Samsun-Ceyhan petrol boru hattı üzerinde yer alması
- DTM'nin bölgedeki tıbbi cihazlar ve makine sektörlerinde kümelenme çalışmalarını başlatmış olması
- Bölgede ankastre mutfak ürünleri gibi bazı sanayi ürünlerine yönelik dünya pazarındaki talep artışı
- Ülke çapında mera ıslahına önem verilmesi
- Kalkınma Ajansı, KOSGEB gibi ulusal hibe kaynakları ile AB hibe kaynaklarının yaygınlaşması
- BDT pazarına yakın olması ile ihracat potansiyelinin artması
- Üniversite-Sanayi işbirliğine verilen önemin artması
- Özel sektörün bölgedeki tersanecilik sektörüne dönük yatırımlarının artması
- Dünyada organik ürünlere olan ilginin artması
- Demiryollarına yapılan yatırımların hızlanması

Zayıf Yönler

- Sanayi ve hizmet sektörlerinde nitelikli ara eleman eksikliği
- Sözleşmeli üretim modeline geçilmemiş olması

- Paketleme, ambalajlama ve soğuk hava deposu tesislerinin yetersiz oluşu
- Demiryolu bağlantısının gelişmemiş olması
- Ar-Ge çalışmalarının ve üniversite-sanayi işbirliğinin istenilen düzeyde olmaması
- Marka, patent, endüstriyel tasarım başvuru ve tescil işlemleri gibi yenilikçilik göstergelerinin yetersiz olması
- Şirketlerin büyük çoğunluğunun aile şirketi olması ve kurumsallaşamaması
- Modern sulama sistemlerinin yetersizliği
- Hayvansal atıkların yeterince değerlendirilememesi
- Küçük ölçekli işletmelerin yaygın olmasıyla özellikle pazarlama ve ihracat konusunda eksiklikler olması
- Turizm işletmeciliğinin ve turistik tesislerin istenilen standartlara sahip olmaması
- Turizm değerlerinin yeterince tanıtılmaması
- Bilinçsiz gübre ve zirai ilaç kullanımı
- İyi tarım uygulamalarının eksikliği, tarımda standardizasyon olmaması ve tarımsal ürün planlamasının yetersizliği
- Tarıma dayalı sanayinin yeterince gelişmiş olmaması
- İl merkezlerinde yatırım alanlarının yetersiz olması
- Tarımda örgütlenme ve eğitim eksikliği
- Organik tarımın yaygın olmaması
- Aynı sektördeki işletmeler arasında üretim ve pazarlama sürecinde işbirliği ve dayanışma eksikliği
- Seracılığın yetersiz ve geliştirilmemiş olması
- İhtisas organize sanayi bölgelerinin yeterince gelişmemiş olması

Tehditler

- Arazi toplulaştırma çalışmalarının yetersiz olması
- İl kontrol laboratuvarlarına gerekli yatırımların yapılmaması
- Katı atık bertaraf tesislerinin yetersiz olması
- Çin, Hindistan gibi ülkelerden ithal edilen ucuz ürünlerin bölge rekabet gücünü azaltması
- Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerinde olması
- OSB ve KSS'lerin altyapısının yetersiz olması
- Tarım topraklarının tarımın dışına itilmesi ve ovaların tarla tarımı amacı dışında kullanılması
- Çevre illerde farklı teşvik uygulamalarının olması
- Çevre kirliliğinin tarımsal alanları olumsuz etkilemesi

ÇEVRE VE ALTYAPI

Güçlü Yönler

- Farklı iklim mikroklima bölgelerinin bulunması
- Zengin doğal koruma ve orman alanlarına sahip olması
- Zengin flora ve fauna çeşitliliğine sahip olması
- Kuş göç yollarının üzerinde bulunması
- Dört ulaşım türüne sahip olması (deniz, hava, kara ve demiryolu)

6. TR83 GZFT ANALİZİ

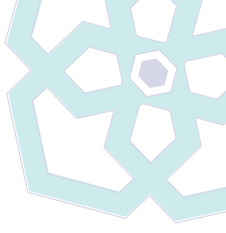
- Kızılırmak ve Yeşilirmak başta olmak üzere zengin su kaynaklarının bulunması
- İçme suyu sorununun olmaması ve şişelenebilir su kaynaklarının varlığı
- Katı atık düzenli depolama sistemlerinin bulunması ve yeni tesislerin yapımına başlanmış olması
- Kompost tesisinin oluşu, organik gübre tesisi inşaatının başlamış olması
- Tıbbi atık sterilizasyon tesisinin oluşu
- Yeraltı su kaynaklarının zengin olması nedeniyle birçok kaplıcaya sahip olması
- Atık su arıtma tesisi çalışmalarının başlamış olması
- Telekomünikasyon, yol ve su hizmetlerinin kırsal alanlarda gelişiyor olması
- Sanayi ve meskenlerde doğalgaz kullanımının başlamış olması
- Kuş gözlem grupları için cazibe merkezi olması

Fırsatlar

- Hayvansal atıkların kullanılmasına yönelik teknolojinin dünyada gelişiyor olması
- Kuş gözlemciliğine olan ilginin hem Türkiye hem de dünyada artıyor olması
- Çevre ve altyapıya yönelik fon kaynaklarının giderek artıyor olması (AB, Çevre Bakanlığı, Kalkınma Ajansı)
- Var olan HES'lerin enerji kaynakları bakımından çeşitlilik sağlaması
- TR83 Bölgesi Çevre Düzeni Planının bulunması
- Double yol yapımına ilişkin yatırımların artması
- Ankara-Samsun tren yolu için çalışmaların başlamış olması
- Denizyolu ve demiryoluna yapılan yatırımların artmasıyla mevcut ulaşım yapısının çevre kirliliğini azaltması
- Organik tarıma olan ilginin artmasıyla topraktaki ilaç ve kimyasalların azalması
- Toprak Koruma ve Mera Kanununun çıkarılmış olması

Zayıf Yönler

- Tarım ve sulamada örgütlenme ve bilinç eksikliği
- Modern sulama tekniklerinin istenilen düzeyde kullanılmaması
- Altyapı varlığına ve çevreye ilişkin veri eksikliği
- Nüfusun yoğun olduğu yerlerde otopark eksikliği
- Kentleşmenin plansız olması
- Hayvansal ve evsel atıkların sulara karışması
- Atık geri kazanım, bertaraf ve geri dönüşüm tesislerinin yeterli olmaması
- Tarım alanlarının yerleşim alanı olarak açılması
- Kömürün hala yaygın olarak kullanılıyor olması
- Yüksek meyilli arazilerde tarım yapılması ile erozyonun artması
- Sanayi kuruluşlarının yeterli derecede çevreye duyarlı olmaması
- Çevre bilincinin ve çevre konusunda örgütlenmenin yeterince gelişmemiş olması
- Kontrolsüz ve bilinçsiz gübre ve ilaç kullanımı
- Sel ve su baskınına karşı altyapının zayıf olması
- Koruma alanlarına yeterince önem verilmemesi

- Ruhsatlandırmada çevre ile ilgili sorgulamaların yeterince yapılmaması
- Kırsal alanda atık depolama sistemlerinin olmaması
- Ormanlarda ticari kullanım için aşırı tahribat ve bilinçsizce kesim yapılması
- İklim şartlarının alternatif enerji kaynaklarından rüzgar ve güneş enerjisi kullanımına uygun olmaması

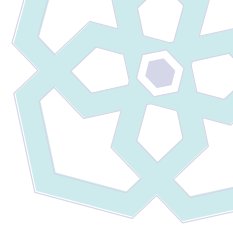
Tehditler

- Doğalgaz fiyatlarının yüksek olması nedeniyle kullanımının yeterince yaygınlaşmaması
- Yaygınlaşan HES yatırımlarının çevre üzerindeki olumsuz etkisi
- Kar yağışının azalması ve mevcut depolama alanlarının yetersiz olması nedeniyle su rezervlerinin azalıyor olması
- Küresel ısınma
- Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerinde olması
- Kalitesiz kömür kullanımına yönelik kontrollerin yetersiz oluşu
- Sanayi kuruluşlarının şehir merkezi ve nehirlere çok yakın kurulması

6. TR83 GZFT ANALİZİ

SOSYAL YAPI GZFT ÇALIŞTAYINA KATILIM SAĞLAYAN KURUM VE KURULUŞLAR

AMASYA	ÇORUM
Amasya Kültür Kalkınma ve Dayanışma Derneği	İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü
İl Milli Eğitim Müdürlüğü	İl Milli Eğitim Müdürlüğü
İşkur İl Müdürlüğü	İl Sağlık Müdürlüğü
SGK İl Müdürlüğü	SGK İl Müdürlüğü
Amasya Belediyesi	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
İl Dernekler Müdürlüğü	Boğazkale Kaymakamlığı
İl Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Müdürlüğü	Sungurlu Kaymakamlığı
İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü	Dodurga Belediyesi
Mesleki Eğitim Merkezi Müdürlüğü	Hitit Üniversitesi
Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü	Dodurga Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
Sabuncuoğlu Şerefeddin Devlet Hastanesi	Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü
Göynücek Milli Eğitim Müdürlüğü	M. Sinan Halk Eğitim Merkezi
Amasya Valiliği DIAB	
Amasya TSO	
Hamamözü Milli Eğitim Müdürlüğü	
Hamamözü Kaymakamlığı	
Amasya Üniversitesi	
İl Sağlık Müdürlüğü	
İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü	
Taşova Belediyesi	
SAMSUN	TOKAT
İl Özel İdaresi	Tokat İl Özel İdaresi
Ondokuz Mayıs Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Tokat Belediyesi
Sosyal Güvenlik Kurumu	İl Kültür Turizm Müdürlüğü
İl Milli Eğitim Müdürlüğü	İl Milli Eğitim Müdürlüğü
İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü	Zile Kaymakamlığı
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Erbaa Kaymakamlığı
İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü	Turhal Belediyesi
İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü	Erkilet İlköğretim Okulu
Türkiye İstatistik Kurumu Samsun Bölge Müdürlüğü	Pazar İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
19 Mayıs Milli Eğitim Müdürlüğü	Tokat Sağlık Müdürlüğü
Kavak İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü	İşkur İl Müdürlüğü
İlkadım Kaymakamlığı	SGK İl Müdürlüğü
Ladik Kaymakamlığı	Yerel Gündem 21
Ladik İlçe Özel İdaresi	Niksar Belediye Başkanlığı
Yurtkur Bölge Müdürlüğü	Tokat Ticaret ve Sanayi Odası
Bafra İlçe Tarım Müdürlüğü	Tokat Halk Eğitim Merkezi
19 Mayıs İlçe Tarım Müdürlüğü	Tokat Eğitim Vakfı
Alaçam İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü	Ofisim Mobilya
19 Mayıs İlçe Tarım Müdürlüğü	Renk Organizasyon
Mesleki Eğitim Merkezi	
Samsun TSO Kadın Girişimciler Kurulu	

EKONOMİK YAPI GZFT ÇALIŞTAYINA KATILIM SAĞLAYAN KURUM VE KURULUŞLAR

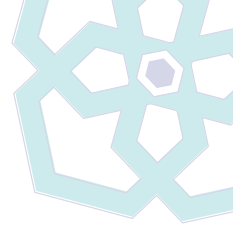
AMASYA	ÇORUM
İl Özel İdaresi	Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü
Amasya Üniversitesi	Tarım İl Müdürlüğü
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Amasya Belediyesi	Tarım ve Kredi Kooperatifi
Orman Bölge Müdürlüğü	İl Millî Eğitim Müdürlüğü
Orman İşletme Müdürlüğü	İl Kontrol Laboratuvar Müdürlüğü
Sanayi Ticaret İl Müdürlüğü	Oğuzlar Belediyesi
Tarım İl Müdürlüğü	Dodurga Belediyesi
Merzifon Ticaret ve Sanayi Odası	Çorum Ziraat Odası
Merzifon OSB	Çorum Ticaret Borsası
İl Kontrol Laboratuvarı Müdürlüğü	KOSGEB
Hamamözü İlçe Tarım Müdürlüğü	ÇORUMSIAD
İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü	TÜMSIAD
Amasya Mermer ve Madencilik Derneği	HİTİTSIAD
Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği	OSMIAD
Timay-Tempo A.Ş.	Armer Isı Transfer A.Ş.
Gümüş Grup A.Ş.	Güven Yem Sanayi A.Ş.
Silverline Endüstri Tic. A.Ş.	Alapala Makine A.Ş.
Emmioğlu Mermer	
Kozlu Gıda A.Ş.	
SAMSUN	TOKAT
İmaretçioğlu Tıbbi Aletler	Tarım İl Müdürlüğü
Bahadır Sağlık A.Ş.	Dinler Isı Metal San. Tic. A.Ş.
Müsiad Samsun Şubesi	Ay-Yıldız Makine
Samsun Merkez Organize Sanayi Bölgesi	Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü
TÜİK Samsun Bölge Müdürlüğü	SGK İl Müdürlüğü
Samsun Ticaret ve Sanayi Odası	Tokat Ticaret ve Sanayi Odası
Samsun İl Özel İdaresi Ar-Ge Daire Başkanlığı	Sargın Mutfak
OMÜ Ziraat Fakültesi	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Samsun İl Tarım Müdürlüğü	KOSGEB
Karadeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü	İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü
Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Samsun İl Koordinatörlüğü	TÜMSIAD
Samteks Ltd.	İşkur İl Müdürlüğü
Samsun Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Enstitüsü	Nuri Şenel Ltd
Samsun Defterdarlığı	İl Özel İdaresi
SAMSİAD	Niksar Ticaret ve Sanayi Odası
Samsun İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü	Zile Ticaret ve Sanayi Odası
OMÜ Bafra Meslek Yüksekokulu	Has Özgen Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
RÖN-MED Medikal Cihazlar	Turhal Ticaret ve Sanayi Odası
OMÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Şener Pano A.Ş.
OMÜ Endüstri Mühendisliği Bölümü	Bilkaylar Mermer Maden A.Ş.
Samsun İl Kontrol Laboratuvar Müdürlüğü	Millî Eğitim Müdürlüğü
Terme Ticaret ve Sanayi Odası	Tokat Yaş Sebze ve Meyve Üreticiler Birliği
	Tokat Esnaf Sicil Müdürlüğü
	Dörtler Kablo Sanayi

6. TR83 GZFT ANALİZİ

ÇEVRE-ALTYAPI GZFT ÇALIŞTAYINA KATILIM SAĞLAYAN KURUM VE KURULUŞLAR

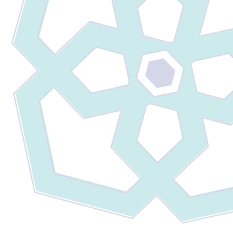
AMASYA	ÇORUM
Amasya İl Özel İdaresi	İl Çevre ve Orman Müdürlüğü
Amasya Üniversitesi	İl Özel İdaresi
Hitit Üniversitesi	Mecitözü Belediyesi
Amasya Orman İşletme Müdürlüğü	Alacahöyük Belediyesi
Amasya Orman Bölge Müdürlüğü	Boğazkale Belediyesi
Amasya Belediyesi	Bayat Belediyesi
Suluova Kaymakamlığı	Lâçin Belediyesi
Hamamözü İlçe Tarım Müdürlüğü	Dodurga Belediyesi
Amasya İl Çevre ve Orman Müdürlüğü	Alaca Kaymakamlığı
Merzifon Kaymakamlığı	Osmancık Kaymakamlığı
Merzifon İlçe Özel İdaresi	Hitit Üniversitesi
Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği	Çorum Ziraat Odası
Amasya Valiliği	Güç Yem A.Ş.
Taşova Belediyesi	
SAMSUN	TOKAT
Samsun İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü	İl Özel İdaresi
Samsun Çevre ve Orman İl Müdürlüğü	İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü
TÜİK Samsun Bölge Müdürlüğü	Erbaa Kaymakamlığı
Canik Belediyesi	Turhal Kaymakamlığı
Bafra Tarım İlçe Müdürlüğü	Turhal Belediyesi
19 Mayıs İlçe Tarım Müdürlüğü	Erbaa Belediyesi
Samsun Barosu	Tokat Belediyesi
Samsun İl Özel İdaresi	Niksar Belediyesi
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümü	Zile Belediyesi
Ladik İlçe Özel İdaresi	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Bafra İlçe Özel İdaresi	SGK İl Müdürlüğü
Karayolları 7. Bölge Müdürlüğü	Tokat İlim ve Sanat Araştırma Vakfı
Bafra Müftülüğü	İl Çevre ve Orman Müdürlüğü
Bafra Milli Eğitim Müdürlüğü	Kelkit Havzası Kalkınma Birliği
Tekkeköy Belediyesi	Tokat Turhal Zile Pazar Katı Atık Yön Birliği
Tekkeköy İlçe Özel İdaresi	Aşağı Kelkit Havzası Çevre Hizmetler Birliği
Ladik Kaymakamlığı	

- Amasya Belediyesi .(2010). 2009 Belediye Bilgileri (Basılmamış Doküman).
- Amasya İl Dernekler Müdürlüğü (2010). Dernekler Listesi. (Basılmamış Doküman).
- Amasya İl Tarım Müdürlüğü (2010), İl Tarım İstatistikleri. (Basılmamış Doküman).
- Amasya İl Özel İdaresi. (2010). 2009 İl Özel İdaresi Bilgileri (Basılmamış Doküman).
- Amasya İl Sağlık Müdürlüğü. (2010). 2009 Sağlık Verileri (Basılmamış Doküman).
- Kaynak: Amasya Orman Bölge Müdürlüğü (2010) 2009 Ormanlık Verileri (Basılmamış Doküman).
- Amasya Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü. (2009), Sanayi ve Ticaret Durum Raporu.(Basılmamış Doküman).
- Amasya Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü. (2009), Sanayi ve Ticaret Durum Raporu. (Basılmamış Doküman).
- Amasya Üniversitesi. (2010). www.amasya.edu.tr
- Amasya Valiliği Emniyet Müdürlüğü .(2010). Memur ve İşçi Sendikaları. (Basılmamış Doküman).
- Arslaner F. & Polatkan T. (2009), "Bileşik Endekle Tarım Sektörünün Gelişim Düzeyinin AB Ülkeleri Karşılaştırmalı Ölçümü", TÜİK 18. İstatistik Araştırma Sempozyumu 2009, www.tuik.gov.tr, (12.09.2010)
- ASHRP. (2010), www2.agm.gov.tr/ashrp, (15.08.2010)
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2010). <http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx>
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. (2010). İnsani Gelişmişlik İndeksi, www.hdr.undp.org/en/statistics, (23.07.2010).
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (2010). <http://www.btk.gov.tr/Yayin/istatistikler/istatistikler.htm>
- BOTAŞ. (2010), www.botas.gov.tr, (28.07.2010)
- Bülent Dinçer, Metin Özaslan ve Taner Kavasoglu (2003). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Cansız, M. (2010), Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri Politikaları ve Uygulamaları, DPT Uzmanlık Tezi
- Cornell University, Department of City and Reginal Planning, <http://www.nyecon.cornell.edu/planning/concepts/shift-share.mgi> (06.08.2010)
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2009). Çalışma Hayatı İstatistikleri 2008, Ankara: Çalışma Genel Müdürlüğü
- Çevre ve Orman Bakanlığı (2010), Ormanlık İstatistikleri 2008, www.cevreorman.gov.tr, (22.08.2010)
- Çorum Belediyesi. (2010). 2009 Belediye Bilgileri (Basılmamış Doküman).
- Çorum İl Dernekler Müdürlüğü (2010). Dernekler Listesi .(Basılmamış Doküman).
- Çorum İl Özel İdaresi. (2010). 2009 İl Özel İdaresi Bilgileri (Basılmamış Doküman).
- Çorum İl Sağlık Müdürlüğü. (2010). 2009 Sağlık Verileri (Basılmamış Doküman).
- Çorum İl Tarım Müdürlüğü (2010), İl Tarım İstatistikleri. (Basılmamış Doküman).
- Çorum İl ve Çevre Orman Müdürlüğü (2008). Çorum Çevre Durum Raporu, www.corum.cevreorman.gov.tr (01.06.2010)

- Çorum Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü. (2009), Sanayi ve Ticaret Durum Raporu.(Basılmamış Doküman).
- Çorum Valiliği Emniyet Müdürlüğü (2010). Memur ve İşçi Sendikaları (Basılmamış Doküman).
- Denizcilik Müsteşarlığı (2010). www.denizcilik.gov.tr
- Dernek, Z. (1998), "Türkiye'de Tarımsal İşgücü Talebi", Türkiye'de Tarımsal Yapı ve İstihdam, www.tuik.gov.tr (12.09.2010)
- Devler Su İşleri. (2010). www.dsi.gov.tr.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2000) Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara: DPT
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2001). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Nüfus, Demografi Yapısı, Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara: DPT
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2006-1), Dokuzuncu Kalkınma Planı, Kırsal Kalkınma Politikaları Alt Komisyonu Raporu, Ankara: DPT
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2006-2). İllerde Öne Çıkan Sanayi Sektörleri, www.dpt.gov.tr, (25.08.2010)
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2007-1) Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Sosyal Güvenlik, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara: DP
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2007-2) Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Yerleşme-Şehirleşme, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara: DPT
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2007-3), Dokuzuncu Kalkınma Planı Toprak ve Su Kaynaklarının Kullanımı ve Yönetimi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara: DPT
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2007-4), Dokuzuncu Kalkınma Planı Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara: DPT
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2007-5), Dokuzuncu Kalkınma Planı Balıkçılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara: DPT
- Devlet Planlama Teşkilatı (2007-6), Dokuzuncu Kalkınma Planı Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2007-7). Dokuzuncu Kalkınma Planı, Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara: DPT
- Devlet Planlama Teşkilatı (2010). www.dpt.gov.tr
- Dış Ticaret Müsteşarlığı (2010). www.dtm.gov.tr
- DİE (1994), Genel Tarım Sayımı. (1991). www.tuik.gov.tr, (26.08.2010)
- DİE (2004-1). Genel Tarım Sayımı (2001). www.tuik.gov.tr, (26.08.2010)
- DİE. (2004-2). Köy Envanteri Türkiye 1997, www.tuik.gov.tr, (26.08.2010)
- DSİ. (2010). Sulama İstatistikleri. (Basılmamış Doküman)
- DSİ. (2010). www.dsi.gov.tr
- Dünya Bankası (1994). Women in Development Report. Washington D.C.: Dünya Bankası
- Dünya Bankası (2010). Türkiye: Gelecek Nesiller için Fırsatların Çoğaltılması "Yaşam Fırsatları" Konulu Rapor. Washington D.C.: Dünya Bankası
- Elektrik İşleri Etüt İdaresi Genel Müdürlüğü (2010). www.eie.gov.tr
- Elvan L., Sorguç N., Kazancık L. B. ve Öztürk A. (2005), Bölgesel Gelişme ve Bölge Sektör

- Yığınlaşmaları, www.sabek.com.tr (29.09.2010)
- Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>
 - FAO (2010), <http://faostat.fao.org/site/567/default.aspx#ancor>, (06.08.2010)
 - Gaziosmanpaşa Üniversitesi .(2010). www.gop.edu.tr
 - Gazprom. (2010), www.gazprom.com
 - Gelir İdaresi Başkanlığı.(2010) . www.gib.gov.tr
 - Gökyurt, F., (2010) Kamu Yatırımlarının Programlama Ve İzleme Sürecine Yerelin Katılımı, www.dpt.gov.tr, (16.08.2010)
 - Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2009) Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, www.hips.hacettepe.edu.tr, (22.07.2010).
 - Hazine Müsteşarlığı .(2010). www.hazine.gov.tr
 - Hitit Üniversitesi (2010). www.hitit.edu.tr
 - International Energy Agency (2010). www.iea.org
 - İçişleri Bakanlığı. (2010). <http://dernekler.icisleri.gov.tr>
 - Kabalcı, M., Üyetürk, A. ve Bilgel Aşıcı T. (2009). İllerin Gelişmişlik Sıralaması Üzere Nüfus Verileri ile Yaklaşımlar, www.tuik.gov.tr/ias7, (26.08.2010)
 - Karakaya, M. D. (2009). Provincial and Regional Population Projections for the Centenary of the Republic, www.yok.gov.tr (27.08.2010).
 - Karayolları Genel Müdürlüğü. (2010). www.kgm.gov.tr, (01.08.2010)
 - Kaya, Y. K. (1984). İnsan Yetiştirme Düzenimiz: Politika, Eğitim, Kalkınma. Ankara: Hacettepe Sosyal ve İdarî Bilimler Yayınları.
 - Kocaman, T. (2008) Türkiye'de İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri (1965-2000), www.dpt.gov.tr, (26.08. 2010).
 - KHGM. (2010). www.khgm.gov.tr, (21.08.2010).
 - KOSGEB .(2005). Saha Araştırma Çalışması, Amasya-Çorum-Samsun-Tokat Değerlendirme Raporları, www.kosgeb.gov.tr, (01.06.2010).
 - KOSGEB samsun 2010 gül
 - KOSGEB .(2010). 2009 Yılı Faaliyet Raporu, www.kosgeb.gov.tr, (22.09.2010).
 - Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2010). Köy Hizmetleri Su Envanteri, www.khgm.gov.tr, (10.06.2010)
 - Kültür ve Turizm Bakanlığı (2010). www.kultur.gov.tr
 - Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. (2010). www.kulturvarliklari.gov.tr
 - Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, İl Maden Potansiyelleri, www.mta.gov.tr, (19.08.2010)
 - Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü. (2010). <http://www.mahalli-idareler.gov.tr/Yayinlar/Yayinlar.aspx>
 - Milli Eğitim Bakanlığı. (2010). Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2009-2010
 - Sami, Z. (2003).Eğitimin İşlevinin Kalkınma Olduğu Unutuluyor mu? Milli Eğitim Dergisi, Sayı 159.
 - OECD. (2010). Health Data How Does Turkey Compare, www.oecd.org (03. 08.2010)
 - Ondokuz Mayıs Üniversitesi .(2010). www.omu.edu.tr

- ORKÖY (2010), www.orkoy.gov.tr, (05.09.2010)
- Orman Genel Müdürlüğü. (2006). Orman Varlığımız, www.ogm.gov.tr, (05.08.2010)
- Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı ve Dünya Bankası Türkiye Ofisi (2010). İş(te) Kadın Konferansı
- Oruç, N., (2008), Şeker Pancarından Alternatif Yakıt Kaynağı Olarak Biyoetanol Üretimi: Eskişehir Şeker-Alkol Fabrikası Örneği, Ulusal Temiz Enerji Sempozyumu (UTES'2008).
- Sağlık Bakanlığı. (2010). Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2008, www.saglik.gov.tr, (16.07.2010).
- Sağlık Bakanlığı. (2010). www.sbu.saglik.gov.tr/yesil/
- Sağlık Bakanlığı Aile Hekimliği. (2010). <http://www.ailehekimligi.gov.tr/>
- Samsun Balık Hali. (2010) <http://samsunbalikhali.com>, (26.08.2010)
- Samsun Büyükşehir Belediyesi, (2010), www.samsun.bel.tr, (03.08.2010)
- Samsun Büyükşehir Belediyesi .(2010). 2009 Belediye Bilgileri (Basılmamış Doküman).
- Samsun İl Dernekler Müdürlüğü (2010). Dernekler Listesi (Basılmamış Doküman).
- Samsun İl Kontrol Laboratuvarı. (2010), <http://www.samsunilkontrol.gov.tr>, (11.09.2010)
- Samsun İl Özel İdaresi. (2010). 2009 İl Özel İdaresi Bilgileri (Basılmamış Doküman).
- Samsun İl Sağlık Müdürlüğü. (2010). 2009 Sağlık Verileri (Basılmamış Doküman).
- Samsun İl Tarım Müdürlüğü (2010), İl Tarım İstatistikleri (Basılmamış Doküman).
- Samsun İl Tarım Müdürlüğü. (2006), TR83 Samsun Alt Bölge Tarım Master Planı, www.samsuntarim.gov.tr (22.07.2010)
- Samsun İl ve Çevre Orman Müdürlüğü (2008). Samsun Çevre Durum Raporu www.samsun.cevreorman.gov.tr (01.06.2010)
- Samsun Ticaret ve Sanayi Odası .(2010). İktisadi Rapor 2010, www.samsuntso.org.tr/Raporlar/2010_IR.pdf (30.09.2010)
- Samsun Vakıflar Bölge Müdürlüğü (2010). Vakıf Sayıları (Basılmamış Doküman).
- Samsun Valiliği Emniyet Müdürlüğü (2010). Memur ve İşçi Sendikaları (Basılmamış Doküman).
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. (2010). www.shcek.gov.tr
- Sosyal Güvenlik Kurumu .(2010). 2008 Yılı Aralık İstatistikleri, www.sgk.gov.tr (15.08.2010)
- T.C. Devlet Demiryolları, (2010), www.tcdd.gov.tr
- T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu .(2010). www.epdk.gov.tr
- T.C. Merkez Bankası. (2009), Türkiye İmalat Sanayinin İthalat Yapısı, www.tcmb.gov.tr (23.08.2010)
- T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, www.sanayi.gov.tr
- TEDAŞ. (2010). Elektrik Verileri. (Basılmamış Doküman).
- TKİB (2004) . Türkiye Biyoyakıt Raporu , www.tkib.gov.tr (20.09.2010)
- TKİB .(2010). www.tarim.gov.tr
- Tokat Belediyesi. (2010). 2009 Belediye Bilgileri (Basılmamış Doküman).
- Tokat İl Dernekler Müdürlüğü (2010). Dernekler Listesi .(Basılmamış Doküman).
- Tokat İl Özel İdaresi. (2010). 2009 İl Özel İdaresi Bilgileri (Basılmamış Doküman)
- Tokat İl Sağlık Müdürlüğü. (2010). 2009 Sağlık Verileri (Basılmamış Doküman).
- Tokat İl Tarım Müdürlüğü (2010), İl Tarım İstatistikleri. (Basılmamış Doküman)
- Tokat İl ve Çevre Orman Müdürlüğü (2008). Tokat Çevre Durum Raporu, [295](http://www.tokat-</div><div data-bbox=)

cevreorman.gov.tr (01.06.2010)

- Tokat Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü. (2009), Sanayi ve Ticaret Durum Raporu.(Basılmamış Doküman).
- Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğü (2010). Vakıf Sayıları .(Basılmamış Doküman).
- Tokat Valiliği Emniyet Müdürlüğü (2010). Memur ve işçi Sendikaları .(Basılmamış Doküman).
- TRACECA. (2010). www.traceca.org.tr, (06.08.2010)
- TÜİK. (2009-1), Su Ürünleri İstatistikleri 2008, Ankara: TÜİK
- TÜİK. (2009-2). Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi, Ankara: TÜİK
- TÜİK. (2010), www.tuik.gov.tr
- TÜİK (2010). www.tuik.gov.tr
- TÜİK. (2010). Dış Ticaret İstatistikleri. (Basılmamış Doküman)
- Türk Patent Enstitüsü. (2010). www.tpe.gov.tr
- Türkiye Bankalar Birliği. (2010). www.tbb.org.tr
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası .(2010). <http://www.tcmb.gov.tr>
- Türkiye Çevre Atlası .(2004). www.cedgm.gov.tr
- Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (2010). www.tesk.org.tr
- Türkiye İstatistik Kurumu (2010). www.tuik.gov.tr
- Türkiye Kalkınma Bankası. (2006), Dış Ticaretteki Rekabet Gücüne Göre Sanayi Sektörünün Değerlendirilmesi, www.kalkinma.com.tr (27.08.2010)
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (2010). <http://tobb.org.tr/haberlersiv.php>
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (2010). www.tobb.org.tr
- Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı. (2010), Türkiye Sağlık Sektörü Raporu, www.invest.gov.tr (24.08.2010)
- TÜSİAD. (2008) Türkiye Sanayine Sektörel Bakış, www.tusiad.org.tr (16. 08.2010)
- University of Minnesota. (1995), Twin Cities Industry Cluster Study, www.hhh.umn.edu, (14.09.2010)
- Vakıflar Genel Müdürlüğü (2010). <http://www.vgm.gov.tr>
- Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi Mevcut Durum ve Analizi (2006). Ankara: Dolsar.
- Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği, SKE Düzey 2 Bölgeleri Kapsamında TR83 Bölgesi.
- Yükseköğretim Kurulu (2010). www.yok.gov.tr

Kale Mh. Şükrüefendi Sk. No:2 Kat:3 İlkadım/SAMSUN
Tel: +90 362 431 24 00 Faks: +90 362 431 24 09
e-posta: info@oka.org.tr www.oka.org.tr